FRANCE

MANUALE

TOTIUS JURIS CANONICI

IMPRIMATUR :

Pictavii, 2 Februarii 1863.

† LUDOVICUS EDUARDUS, *Pict. Episc.*

De Mandato Episcopi :

LAURENT, *Super. Semin. Major. Pictav.*

MANUALE

TOTIUS

JURIS CANONICI

AUCTORE

D. CRAISSON

QUONDAM VICARIO GENERALI DIŒCESIS VALENTINENSIS

OPUS ROMÆ EX AUCTORITATE SUPERIORE EXAMINATUM,

APPROBATUM ET COMMENDATUM AB EXAMINATORIBUS ROMANIS

EDITIO NONA

NOVIS CURIS AUCTA ET EMENDATA ;
SYLLABO, CONCILIO VATICANO, CONSTITUTIONI *Apostolicæ Sedis*, ALIISQUE
CONSTIT. S. PONTIFICIS, AC DECRETIS ROMANARUM CONGREG.
USQUE IN HANC DIEM EDITIS ADAPTATA.

TOMUS QUARTUS

PARISIIS

APUD A. ROGER ET F. CHERNOVIZ, BIBLIOPOLAS

7, RUE DES GRANDS-AUGUSTINS

1899

For 7r

C

MANUALE

TOTIUS JURIS CANONICI.

LIBER TERTIUS.

DE JUDICIIS.

5474. Dicemus 1° de judiciis ecclesiasticis sive in genere, sive in specie; 2° de delictis; 3° de pœnis ecclesiasticis : sed prævie quædam sunt delibanda circa judicii forensis naturam et rectam definitionem.

CAPUT PROOEMIALE.

DE JUDICII FORENSIS NATURA, RECTA DEFINITIONE ET DIVISIONE.

5475. — I. Ad essentiam judicii forensis plura requiruntur, nempe : 1° Ut sit *pronuntiatio de eo quod alicui ex jure debetur*, id est de commodo ad aliquem jure spectante vel de pœnâ quam meretur : certum est enim, ex usu loquendi unanimiter recepto, judicia in materiâ forensi non haberi quæ circa aliam materiam versantur : unde, v. g., derideretur qui affirmationem hanc : « *terra circa solem gyrat* », judicium forense nuncuparet, etiamsi hæc sententia à Magistratu pro tribunali sedente emitteretur.

5476.—2° Judicium forense pronuntiari debet *à personâ ad justitiam faciendam legitimè constitutâ*, quæ proinde habeat potestatem sua judicata ad executionem deducendi : unanimiter enim nullius momenti haberetur sententia quæ proferretur à quocumque alio non legitimè sic constituto et non habente potestatem legitimam sua judicata ad executio-

nem deducendi : unde jurisdictionem habere debet in foro externo.

Dicit tamen Devoti (lib. 3, tit. 2, § 3) : « Imperium... non » semper judicandi potestati cohæret : sunt enim judices » qui solam habent notionem , non item jurisdictionem » (velut arbitri); et hi tantùm rem controversam cognoscunt » atque definiunt, imperium quo sententiam exequantur » adjunctum non habent, ac propriè non jus dicere , sed » judicare dicuntur. »

5477. — 3° In omni judicio forensi requiritur *actor* vel *quasi-actor* à judice distinctus, qui ipse petat ut justitia sibi fiat, vel ut pœna alteri tanquam debita imponatur : in primo casu dicitur simpliciter *actor,* in secundo *accusator* vel *denuntiator :* unde axioma : *Nemo potest esse simul accusator et judex*. Dux ergo militiæ, aut provinciæ gubernator qui militis aut alterius malefactoris delictum videns, debitam in eum pœnam decerneret non censeretur ferre judicium propriè dictum seu forense ; idem est dicendum de magistratu qui, nullo postulante, pronuntiaret de eo quod alteri deberetur. Tale judicium neutiquam ut verum judicium forense habendum esset.

5478. Non tamen semper requiritur ut *actor* seu *accusator* sit persona distincta : benè enim potest judex, audito rumore de patrato delicto, eos qui deliquisse dicuntur, ad suum tribunal vocare, veritatem inquirere, et, eâ certò compertâ, sententiam proferre : « Non solùm, inquit » Innoc. III (in Concilio Lateranensi IV, anno 1216), cùm » subditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, si per clamo- » rem et famam ad aures Superioris pervenerit...debet coram » Ecclesiæ senioribus veritatem diligentiùs perscrutari, ut » (si rei poposcerit qualitas) canonica districtio culpas feriat » delinquentis : non tanquam idem sit accusator et judex, » sed *quasi denuntiante famâ*, vel *deferente clamore*, officii » sui debitum exequatur. » — (Cap. *Qualiter et quanto* 24, *de Accus.*)

In hoc ergo casu, fama et rumor vices *accusatoris* implent, nec unquam judex procedere potest ex solâ notitiâ sibi propriâ criminis; nec tunc habet potestatem puniendi

delictum, sed tantùm posset reum ad aliud tribunal citare et contra ipsum testimonium ferre; et etiamsi haberet hanc potestatem, prout aliquando habent dux militiæ et provinciæ gubernator, non propriè judicium forense pronuntiaret, ut jam diximus, sed solùm exerceret actum disciplinarem.

5479. — 4° Requiritur etiam *reus*, scilicet persona à quâ aliquid exigatur, vel punienda propter delictum postulatur: actor enim nullo modo necessarius foret in judicio forensi, nisi etiam reus intervenire in eo necessariò deberet. Hoc nomine *rei* vocatur quia ab ipso aut contra ipsum *res* de quâ disceptatio est, à judice postulatur.

5480. — 5° Tandem requiritur *causæ disceptatio*, id est, ut proferantur rationes actoris ad probandam postulationis suæ justitiam et fiat reo facultas illi respondendi : alioquin sententia prolata non esset judicialis, sed tantùm extrajudiciaria. Non tamen requiritur ut de facto reus coram judice compareat, et se defendat, sed sufficit ut ipsi fiat facultas comparendi et sese defendendi : nam si ad judicium debitè vocatus, venire recuset, hâc ipsâ agendi ratione satis manifestat se esse omni efficaci defensionis medio destitutum; et si hoc non sufficeret ut judex posset sententiam ferre, administratio justitiæ à quolibet reo posset impediri.

Nihil ampliùs requirunt DD. ad essentiam judicii forensis : undè aliæ formalitates à lege, etiam sub pœnâ nullitatis præscriptæ, ex solo jure positivo requiruntur, non ex naturâ judicii forensis. — Vide Bouix (*De Judiciis*, tom. 1, p. 6-12).

5481. — II. Ex dictis judicium forense rectè definitur : *judicis sententia de jure ab actore contra reum prætenso, post debitam disceptationem prolata.* In hâc enim definitione inveniuntur quinque conditiones supra expositæ, ut facilè detegi potest.

5482. *Nota* quòd potestas judicis non sit solùm potestas causas cognoscendi, et quoad eas jus dicendi, sed etiam potestas *imperii* seu potestas cogendi ad comparendum, et sententiam in executionem deducendi : inanis enim remaneret, ut satis liquet, auctoritas juris dicendi in judice

nisi ei daretur etiam dicta imperii potestas. Vide tamen dicta supra (3476).

5483. Differt autem *judicium forense* à *quæstione*, *lite*, *causâ* et *instantiâ*. — « *Judicii* nomine, inquit Schmalz-» grueber apud D. Bouix (*ib.*, p. 13 et 14), venit contro-» versiæ et quæstionis in judicium deductæ tota discussio... » à citatione usque ad sententiam [1]. *Quæstio* est ipsa *res* » vel jus controversum quod deduci in judicium potest : » quòd si actu in judicium deducatur, *causa* vocabitur : ut » adeo causa et quæstio in hoc solùm differant, quòd » causa propriè non dicatur nisi in judicio, quæstio autem » etiam extra illud. *Litis* nomine plerumque venit actio quâ » causa controversa deducitur in judicium, sive in rem sive » in personam sit. *Instantia* denique est exercitium actionis » quod litis contestatione incipit, et usque ad sententiam » definitivam durat, si feratur; si non feratur, biennii aut » triennii lapsu, et etiam rei absolutione, de jure saltem » civili (Justiniani) extinguitur. Porrò quæstio... est dupli-» cis generis, *facti et juris*. *Facti* quæstio est, cùm de » facto de quo fortè nondùm liquet, vel si de hoc liqueat, » de circumstantiis facti quæritur... *Juris* quæstio est » quando quæritur de facti merito, quod in eo consistit, » ut jus facto rectè applicetur : interrogatur ergo in hoc, » an id quod factum est jure factum sit, et quid de hoc » facto leges statuerint : exempli gratiâ, an rectè Titius » occiderit Caium, et si malè occidit, quâ pœnâ sit affi-» ciendus. »

5484. Positâ hominum in præsenti naturæ lapsæ statu conditione, quâ fit ut multæ lites et delicta perpetuò exoriantur, jure naturali, in omni societate completâ, debet esse judiciorum propriè dictorum institutio : non ideò tamen jus naturale absolutè postulat quòd omnia crimina coerceantur et omnes lites dirimantur per judicia propriè dicta : sæpe ècontrà expedit disciplinæ militari ut duces possint promptè punire militum culpas sinè figurâ judicii

[1] Non ergo judicium sistit in solâ judicis sententiâ : in eo auctores tria solent distinguere : *initium*, *medium et finem* : nempe *introductionem*, *disceptationem et sententiam*. (Vide Lequeux, n° 1233, 3a editio.)

forensis. Imò Episcopi, in quibusdam casibus, juxta Concil. Trident., procedere valent extrajudicialiter seu ex informatâ conscientiâ, ut infra dicturi sumus [1].

5485. — III. Judicia dividuntur : 1° In *ecclesiastica* quæ ab auctoritate ecclesiasticâ feruntur; et *sæcularia* quæ exercentur à magistratibus sæcularibus.

2° In *civilia* et *criminalia*. — *Criminalia* dicuntur ea quibus malefacta plectuntur ; *civilia* verò quibus dirimuntur cæteræ lites : quæ divisio intelligi debet etiam de judiciis ecclesiasticis.

5486. — 3° In *ordinaria* seu *solemnia* in quibus observantur omnes solemnitates à lege præscriptæ; et *extraordinaria* sive *summaria*, in quibus sufficit observare eas quæ à naturâ judiciorum requiruntur et necessariæ sunt ad dignoscendam veritatem : in prioribus judex *sedet pro tribunali;* in posterioribus agit *de plano*. In jure tamen romano (necnon in nostro) judicium *summarium* non confundebatur cum judicio *de plano*, sed quoties judex, non ascenso tribunali, sed discedens aut etiam domi jus dicebat quod ei à jure romano in quibusdam casibus erat concessum, tunc judicium *de plano* dicebatur. In multis autem judiciis, etsi summariis, judex sedere debebat in suo tribunali. In jure verò canonico judicium de plano idem est ac judicium summarium. — Vide Lequeux (n° 1235 *in notâ*.)

5487. — 4° In *petitoria* et *possessoria*.—*Petitoria* dicuntur judicia in quibus litigatur de proprietate rei vel de jure aliquo sive *in re* sive *ad rem*, petitque actor se rei controversæ declarari dominum, aut sibi jus *in re* vel *ad rem* competere. *Possessoria* verò ea sunt in quibus partes disceptant de solâ rei vel juris possessione aut adipiscendâ aut retinendâ aut recuperandâ, cùm scilicet actor tantùm petit vel ut adipiscatur possessionem rei, vel non turbetur in quietâ ejus possessione, vel ut recuperet amissam.

5488. — 5° In *simplicia et duplicia*. — *Simplicia* sunt

[1] Actus extrajudiciales sunt illi qui non pertinent directè ad judicia strictè dicta seu forensia, ut actus quibus exercetur jurisdictio gratiosa et etiam actus quibus puniuntur delinquentes, sed absque omni figurâ judicii.

quando una pars est *actor* et altera *reus;* duplicia verò quando utraque pars est simul actor et reus, quod accidit quando uterque litigans alterum convenit et aliquid ab eo petit.

5489.—6° In judicia *primæ* vel *secundæ instantiæ*, vel *definitiva*, prout datur vel non facultas appellandi ad judicem superiorem.

5490.—7° In judicia *bonæ fidei* et *stricti juris*. « *Judicium* » *bonæ fidei* est in quo liberam potestatem à lege sibi con- » cessam judex habet, ut æstimare ex æquo et bono possit » quantùm actori restitui debeat; adeoque adjudicare ali- » quid potest, de quo inter partes haud conventum et » quod in libello non est petitum. *Stricti juris* judicium est » in quo facultas judicis est restricta, ita ut ultra id quod » vel nominatim inter partes actum, vel specialiter legibus » de negotio cautum est, sententia sua non possit pro- » gredi... Enumerantur autem actiones bonæ fidei omnes » § *Actionem*, 28 *Inst. de action.* Cæteræ quæ ibi non sunt » positæ, stricti juris censentur. » Ita Schmalzgrueber (apud Bouix, *ib.*, tom. 1, p. 18).

5491. Antequam materiam de judiciis ecclesiasticis exordiamur, in memoriam revocandum est quod in Prolegomenis diximus (18), nempe quòd licet de se leges civiles nihil valeant præscribere in negotiis ecclesiasticis, attamen à Sede Apostolicâ sancitum fuerit generaliter ut, ubi deficeret juris canonici regula, ad jus romanum (seu Justinianum) recurrendum esset. « Sicut leges non dedignantur » sacros canones imitari, inquit Lucius III (cap. *Intellexi-* » *mus* 1, tit. 32, lib. 5 Decret.), ita et sacrorum statuta » canonum principum constitutionibus adjuvantur. » — Sed hoc locum habet duntaxat in rebus *merè profanis*, v. g., circa contractus; et requiritur ut nullâ ex parte adversentur sacri canones (Vide Bened. XIV, *De Syn.*, lib. 9, c. 14); hocque etiam est soli juri romano proprium, nec potest extendi ad cæteros codices, sive antiquos sive hodiernos. Ut quis ergo peritus fiat in jure canonico, debet etiam et jus romanum addiscere. Vide Bouix, *ib.*, tom. 1,

p. 19-23 ; et dicta supra de studio medicinæ et juris civilis (2062).

Deveniendum nunc ad judicia ecclesiastica de quibus solis est agendum in præsenti tractatu.

PARS PRIMA.

DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS SIVE IN GENERE SIVE IN SPECIE.

5492. Dicemus : 1° de judiciis ecclesiasticis in genere ; 2° de judiciis ecclesiasticis in specie.

SECTIO PRIMA.

DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS IN GENERE.

CAPUT I.

AN ECCLESIA HABEAT FORUM EXTERNUM SEU PROPRIE DICTAM POTESTATEM JUDICIARIAM.

5493. Multi heterodoxi negârunt, apprimè intelligentes parùm sibi esse pertimescendam Ecclesiæ auctoritatem, si ita coarctaretur illius potestas ut posset tantùm suadere, deprecari, aut ad summum excommunicare, nullâ vi adhibitâ ut rei, etiam inviti, coram suo tribunali comparerent et suis sententiis obtemperarent.

« Primus Aetius omnem Ecclesiæ jurisdictionem et le-
» gislativam potestatem eripere conatus est : ejus errorem
» secuti sunt Valdenses, Joannes Hussius, Marsylius Pata-
» vinus, Jandunus, Lutherus, Calvinus, Grotius, qui
» falsò putârunt nullam Ecclesiæ esse jurisdictionem, sed
» omnem ejus in dirigendo et suadendo positam esse auc-
» toritatem. Horum exemplo Protestantes omnes qui jus
» principis in sacra tuentur, Ecclesiæ adimunt judiciariam
» potestatem : qui cum Puffendorfio Ecclesiam non dis-

» tinctam Rempublicam aut *Statum* (ut inquiunt), sed tan-
» tùm *Collegium* esse contendunt (ut Moshemius, Boheme-
» rus, Budæus aliique); omnem Ecclesiæ esse negant judi-
» ciariam potestatem, sed hanc ad jus majestatis Principis
» sæcularis pertinere arbitrantur; atque Ecclesiæ tantùm
» jus collegiale tribuunt. Joannes Bodinus (lib. 3, *de Rep.*)
» ecclesiasticæ jurisdictioni ac foro vehementer adversatur,
» atque eum secutus est Carolus Loysæus in suo... *Traité*
» *des Seigneuries*. In eodem luto hæsitat P. La Borde, qui
» opusculo cui titulus *Principes sur l'essence.... des deux*
» *puissances*, etc., datam à Christo Ecclesiæ potestatem,
» non solùm dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam
» jubendi per leges, cogendique et pœnâ coercendi eos
» qui pœnâ sunt digni, labefactare ac tollere conatur, at-
» que ecclesiasticum ministerium ita sæculari potestati
» subjicit ut ad hanc pertinere contendat de externâ omni
» ac sensibili gubernatione cognoscere ac judicare. Pra-
» vum... opusculum damnavit Bened. XIV, Constit. *Ad*
» *assiduas*... et similis Marsylii Patavini et Janduni error
» multò ante damnatus fuit à Joanne XXII, Constit. *Licet*
» *juxta doctrinam*..... Morinus (in opere *De Pœnitent.*
» *administrat.*, lib. 1, c. 10) forum contentiosum Ec-
» clesiæ non distinguit à foro pœnitentiali, atque illum
» tantùm post XI aut XII sæculum Ecclesiam habuisse
» putat. Cum Morino sentit Van-Espen (*Jus ecclesiast...*,
» lib. 3, tit. 1). Fevretii celebre est opus de abusu quo
» ipse ecclesiasticam jurisdictionem et judiciariam potes-
» tatem acriter insectatur. Inde Dupinius (*De Antiq.*
» *Eccles. discipl.*, dissert. 7, § ult.) judicium ecclesias-
» ticum in civilibus et criminalibus causis et potestatem
» ex Principis permissu repetit. Petrus Giannonius (*Hist.*
» *civ. regni Neapolit.*, lib. 2, cap. ult., tom. 1), hostis in-
» fensissimus contentioso Ecclesiæ foro omnem ejus potes-
» tatem in docendo, orando, suadendo, et per censuras
» corrigendo ponit, et Morino etiam assentitur. Jacobus
» quoque Gothofredus... et Jacobus Cujacius... judiciariam
» Ecclesiæ potestatem negant. » Ita Devoti, lib. 3, tit. 1,
§ 4, *in notâ*.

Contra illos omnes stabilienda est propositio sequens :

5494. *Propositio.* — Est in Ecclesiâ forum externum ad exercendam propriè dictam judiciariam potestatem.

Quod est hîc probandum non est tantùm potestas condendi definitiones fidei, vel leges disciplinæ quæ omnes obligent, aut ferendi censuras bonis quibusdam spiritualibus privantes, aut judiciaria potestas in foro Pœnitentiæ erga reos qui spontè peccatores se esse confitentur sive secretò sive publicè; hæc omnia alibi demonstrantur; sed probare intendimus Ecclesiæ inesse jus habendi tribunalia, in quibus judices ab eâ constituti ita valeant jus dicere circa certas causas ecclesiasticas, ut reis coram hujusmodi judicibus conventis liberum non sit non comparere, sed in conscientiâ ad id teneantur, et potestate judicis, tam censuris quàm pœnis etiam temporalibus, cogi possint ad comparendum et ad subeundam ac exequendam sententiam contra ipsos latam.

5495. Certum est hanc propositionem esse de fide si intelligatur de tribunalibus in quibus judices ecclesiastici possint pœnis spiritualibus cogere reos ut compareant, sententiamque subeant et exequantur. Id agnitum fuit ab ipsâmet Universitate Parisiensi 15 decemb. 1617 in damnatione cujusdam Marci-Antonii de Dominis propositionis : « Hæc propositio, inquiunt, quâ parte veram jurisdictio- » nem, id est vim coactivam et subjectionem externam » Ecclesiæ denegat, est *hæretica* et totius ordinis hierarchici » perturbativa. »(Vide Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 44.) —Imò eam esse de fide, etiam intellectam de potestate pœnis etiam temporalibus reos ad præfata cogendi, asserit Suarez, tract. *de Fide* (disp. 29, sect. 3, n° 10), ubi dicit : « Ecclesiæ non tantùm est data potestas ad co- » ercendos hæreticos per spirituales pœnas, sed *etiam per* » *temporales et corporales. Hæc assertio etiam est de fide.* » Attamen, infra n° 19, sententiam eorum qui dicunt potestatem puniendi hæreticos pœnis temporalibus non esse Ecclesiæ innatam, sed venire à concessione principum, censet solùm « erroneam, et defensores ejus ad minimum

» esse valdè suspectos de hæresi et manifestos hæreticorum
» fautores. »

« Opinio illa, inquit D. Bouix (*De Judic.*, tom. 1, p. 66),
» videtur ad minus erronea et temeraria dicenda. Non tamen videtur ipsi inuri posse notam hæreseos... Nam in... » definitionibus declaratur quidem Ecclesiæ competere » potestatem *externè et exteriori judicio et salubribus pœnis* » *coercendi atque cogendi;* non tamen expressis terminis » additur *per temporales et corporales pœnas*...: uno saltem » syllogismo opus est ad eum deducendum; atque ideò, » modò quis *coactivam* Ecclesiæ potestatem admittat, » etiam si sustineat non esse coactivam per temporales et » coactivas pœnas, hæreticus non erit dicendus : non tamen licitè istiusmodi opinioni adhærebit, cùm saltem » ut erronea et temeraria habenda sit. » — His prænotatis ad probationem thesis veniamus :

5496. Probatur 1° ex *Scripturâ.* Dicitur in Epist. ad Tim., c. 5, v. 19 : « Adversùs presbyterum accusatio» nem noli accipere, nisi sub duobus aut tribus testibus »: quibus verbis manifestè probatur inesse Episcopis propriè dictam potestatem judiciariam : nam ibi adest judiciaria potestas propriè dicta ubi inveniuntur essentialia ejus : porrò ex verbis modò relatis constat Episcopis talia inesse; actor enim coram ipsis potest reum citare, et modò probet sub duobus vel tribus testibus potest legitimè rei condemnationem intendere et obtinere, cùm, eo casu, Apostolus permittat Episcopis in personâ Timothei, hujusmodi accusationem recipere; hæc autem sunt essentialia judicii forensis, seu potestatis judiciariæ propriè dictæ, ut supra diximus, in capite procemiali (5475-5480). Ergo ex textu allato probatur thesis.

Item in Epist. 1 ad Cor., c. 4, v. 1, S. Paulus minatur se venire ad eos *in virgâ*; et in Epist. secundâ ad eosdem, c. 10, v. 6, de se dicit : « In promptu habentes ulcisci » omnem inobedientiam » : sed hæc supponunt manifestè forum externum et potestatem judiciariam propriè dictam. Ergo, etc.

Sic habetur apud S. Matth., c. 18, v. 15 : « Si autem

» peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter » te et ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem » tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc » unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet » omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; » si autem Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et » publicanus. Amen dico vobis : Quæcumque alligaveritis » super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque » solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo. »

Ex dictis in hoc textu, peccata deferri possunt et debent coram Ecclesiâ intellectâ in sensu judæorum quales erant Apostoli, et tantæ auctoritatis est Ecclesiæ sententia ut ab ipsâ damnati tanquam *pagani et publicani*, quos judæi à Synagogâ seu ecclesiâ suâ ejiciebant, haberi debeant, ac proinde ut excommunicati; talesque sententiæ juxta Christum, à Deo ratificantur in cœlo statim ac in terrâ proferuntur : sed hæc iterùm probant Ecclesiæ inesse veram ac propriè dictam potestatem judiciariam. Ergo, etc. Vide Devoti, lib. 3, tit. 1, § 7.

5497. Probatur 2° *Traditione et praxi Ecclesiæ*. Legitur in Apologeticâ Tertulliani, cap. 39 (anno 202) : « Ibidem » (in Ecclesiâ) etiam exhortationes, *castigationes*, *et censura* » *divina;* nam et *judicatur magno cum pondere*, ut apud » certos de Dei conspectu : summumque futuri judicii » præjudicium est, si quis ita deliquerit, ut à *communica-* » *tione orationis et conventûs et omnis sancti commercii* » *relegetur*. » Ubi affirmatur adesse *castigationes*, *censuram divinam*, *taliaque judicia quæ sint præjudicium futuri judicii* in quibus delinquentes *ab oratione*, *omni conventu* et *sancto commercio relegentur*, ibi certè adesse affirmatur forum externum et potestas judiciaria propriè dicta. Ergo, anno 202, erat in Ecclesiâ forum externum ad exercendam propriè dictam judiciariam potestatem.

Anno verò 252, de Privato hæretico sic ad Cornelium Papam scribebat S. Cyprianus : « In Lambesitanâ coloniâ, » antè multos ferè annos, ob multa et gravia delicta, » nonaginta Episcoporum sententiâ condemnatus. » Postea de Jovino et Maximo qui Privato adhæserant, sic pro-

sequitur : « Ob nefanda... in se (contra ipsos) probatâ sen-
» tentiâ novem collegarum nostrorum condemnati, etc. »
Tandem loquens de pseudo-Episcopo Fortunato et sociis ejus qui Carthagine condemnati Romam petierant, ad Papam appellantes, sic ait : « Cùm statutum sit omnibus
» nobis, et æquum sit pariter ac justum, ut uniuscujusque
» causa illîc audiatur, ubi est examen admissum... oportet
» utique eos quibus præsumus, non circumcursare, nec
» Episcoporum concordiam cohærentem suâ subdolâ ac
» fallaci temeritate collidere, sed agere illîc causam suam,
» ubi et accusatores habere et testes sui criminis possunt. »
— Hæc iterùm probant Ecclesiam exercuisse, tertio sæculo, potestatem judiciariam propriè dictam.

Ad finem quarti sæculi, aut ad summum ad initium quinti sæculi referendi sunt canones Apostolorum : porrò sic habetur in canone 73 : « Episcopum de aliquo per fide
» dignos accusatum homines, ab Episcopis vocari neces-
» sarium est : et si quidem comparuerit, et... convictus fuerit.
» censurâ irrogator ecclesiasticâ; si verò vocatus non ob-
» temperaverit, secundâ quoque vice vocator, missis duobus
» ad ipsum Episcopis ; quòd si per contumaciam nec sic
» quidem comparuerit, Synodus suam contra ipsum pro-
» nuntiato sententiam, ne quid tergiversando, detrectan-
» doque judicium lucri facere videatur. » Ergo forum externum exstabat in Ecclesiâ tertio vel quarto sæculo. Vide etiam can. 74. — Idem constat ex Constitutionibus Apostolorum quæ communiter existimantur quinto sæculo anteriores. Vide lib. 2, c. 11, 12, 37, 38. Dicitur autem in cap. 46 :
« Ne igitur disceptationes vestras gentiles cognoscant, ne-
» que ad dicendum contra vos testimonium adhibeantur,
» neque ab eis judicemini... si verò fratres habuerint ali-
» quid, alius adversùs alium..., qui convictus fuerit objur-
» getur, ejiciatur, et pœnas odii fraterni luat : deinde si
» eum peccati pœnituerit recipiatur : atque ita castigati tri-
» bunal nostrum allevabunt. » Vide adhuc c. 47 et 48.

Hæc potestas judiciaria exercita vel agnita fuit in omnibus ferè Conciliis etiam œcumenicis : videlicet in Conciliis Nicæno I, erga Arium ; Constantinopolitano I, anno 381 ;

Ephesino I, anno 431, erga Nestorium; Chalcedonensi, contra Dioscorum; Constantinopolitano à Flaviano coadunato contra Eutichem, et aliis œcumenicis, ut videri potest apud D. Bouix (*ib.*, p. 36-40); Devoti (lib. 3, tit. 1, § 12, *in notâ*).

Agnita fuit ab Imperatoribus Constantino Magno (Bouix, *ib.*, p. 36) et Justiniano qui aiebat in Novellâ 82: « Si delic» tum sit ecclesiasticum et indigeat correctione et pœnâ » ecclesiasticâ, Deo amabilis Episcopus de hoc judicet, » nullâ factâ communicatione cum clarissimis provinciæ » judicibus: non enim volumus civiles magistratus de tali» bus negotiis ullo modo cognoscere; ea enim ecclesias» ticè discutienda sunt, et delinquentium animæ emen» dari debent per pœnas ecclesiasticas, juxta sacros et » divinos canones, quos nostræ etiam leges sequi non » dedignantur. » Omittimus plura alia documenta quæ in probationem afferri possent. Ergo multùm ante sæculum XI exstabat in Ecclesiâ forum externum.

3498. Probatur 3° *variis definitionibus.* In Const. *Licet juxta doctrinam*, errorem Marsylii Patavini profligavit Joannes XXII sequentibus verbis: « Isti blasphemi dicunt » quòd tota Ecclesia simul juncta nullum hominem punire » potest punitione coactivâ, nisi concedat hoc Imperator: » quod utique doctrinæ catholicæ noscitur obviare. Constat » enim quòd à Christo, Petro et in personâ Petri, Eccle» siæ potestas coactiva, vel saltem permissa extitit: » *Quodcumque ligaveritis super terram*, etc. Ligantur » enim, non solùm voluntarii, sed inviti. » Idem probat Pontifex multis aliis momentis, et sic tandem concludit: « Dei invocato nomine, articulos prædictos, videlicet..... » *quòd Papa vel tota Ecclesia simul sumpta nullum homi*» *nem quantumcumque sceleratum potest punire punitione* » *coactivâ, nisi Imperator daret eis auctoritatem:* veluti » Sacræ Scripturæ contrarios, et fidei catholicæ inimicos, » hæreticos seu hæreticales et erroneos; necnon et præ» dictos Marsylium et Joannem hæreticos, imò hæresiar» chas fore manifestos et notorios sententialiter declara» mus. »

Iidem errores profligati sunt à Bened. XIV per Breve

Ad assiduas quo damnatum fuit opusculum P. La Borde Oratoriani, cui titulus *Principes sur l'essence*, *la distinction... des deux puissances*, etc... Item damnati fuêre per Bullam *Auctorem fidei*, n° 4, ut videri potest supra (n° 13) et per Breve *Ad Apostolicæ* Pii IX quo damnata fuêre opera Joannis Nuytz, die 22 aug. 1851 : nam inter propositiones in eis damnatas recensetur opinio quâ asseritur : » Ecclesiam vis inferendæ potestatem non habere, neque » directam neque indirectam. » V. prop. 24 et 31 *Syllabi*.

Ergo indubitata est thesis nostrâ, et opinio ei contraria adversatur fidei catholicæ, estque hæretica in sensu supra exposito (5495)

5499. Probatur 4° *ratione theologicâ*. Ecclesia instituta fuit à Christo tanquam societas externa, visibilis, independens et habens omnia quæ eam ad finem suum conducere valent : sed in omni societate externâ, necessarium est tribunal pro dirimendis litibus, pro coercendis abusibus et variis excessibus qui solent contingere in hoc miserrimo statu naturæ lapsæ, id est, necessarium est forum externum ad exercendam potestatem judiciariam propriè dictam. Ergo à Christo tale tribunal habere Ecclesiæ fuit concessum. Ergo, etc.

5500. Ex modò stabilitis sequitur quòd judex sæcularis nullum jus habeat expetendi à judice ecclesiastico communicationem eorum quæ à reo vel à cæteris dici potuerunt in foro Ecclesiæ. Id agnitum fuit à Curiâ Andegavensi in Arresto 31 martii 1841 : « Attendu que si l'Évêque qui » procède à une information canonique, ou les ecclésias- » tiques auxquels il a donné délégation régulière à cet » effet, pouvaient être tenus de rendre compte des docu- » ments qu'ils ont recueillis par cette voie tout exception- » nelle.., les informations ne pourraient presque plus avoir » lieu, chacun répugnant naturellement à faire des révé- » lations auxquelles on ne se détermine, dans ces matières » ordinairement délicates, que sous la foi d'une discrétion » presque surnaturelle..., la Cour décharge Mgr l'Évêque » d'Angers, etc. » Vide *Journal des fabriques*, tom. 7, p. 167, etc., 213.

5501. Quòd autem judices ecclesiastici possint reos plectere etiam pœnis temporalibus, exceptâ tamen pœnâ sanguinis à quâ semper abhorruit Ecclesia (cap. *Sententiam*, tit. 50, lib. 3 Decret., ex Concil. Later. IV) multis argumentis demonstrari potest; sufficiat referre sequentia :

Certè Ecclesia potestatem habet excommunicandi : hâcque potestate etiam à primordiis suis usa est. Jam verò excommunicatio non solùm bonis spiritualibus privat, sed etiam quibusdam temporalibus, videlicet famâ quæ aliquid est temporale et consortio fidelium etiam in pluribus temporalibus. Ergo, etc. Eadem conclusio deduci potest ex potestate quam habet Ecclesia clericos deponendi, degradandi, officio et fructibus beneficii privandi, etc.

Idem constat ex disciplinâ Ecclesiæ circa pœnitentiam publicam. Ex ipso Morino : « Quando peccatum erat pu- » blicum ad pœnitentiam publicè agendam peccatores » excommunicatione et omnimodâ ab Ecclesiâ expulsione » adigebantur » (*De Sacr. Pœnitent.*, lib. 5, c. 17, n° 7) : sed cogere ad pœnitentiam publicam idem erat ac cogere ad temporales et corporales pœnas : constat enim sive Epist. Siricii ad Hymerium Tarraconensem anno 385, sive Concilio Arelatensi anni 452, sive multis aliis monumentis à D. Bouix relatis (*De Judic.*, tom. 1, p. 53 etc.) pœnitentes impediri ab usu matrimonii et à novis nuptiis contrahendis, ipsisque interdictum fuisse quodlibet munus sæculare, v. g., militiam, mercimonia, causas forenses, etc.

Juxta ipsum Gothofredum sæpe quæstio est in veteribus monumentis de carceribus ecclesiarum pro reis puniendis : de iis enim sermo est in Novellâ 79, cap. 3 : « In deca- » nicis (seu carceribus) ecclesiarum recludatur, compe- » tentes pœnas luiturus. » S. Gregorius de iis meminit (Epist. 65, lib. 6) his verbis : « Si verò sint liberi, inclu- » sione dignâ districtâque sunt in pœnitentiam redigendi. » Vide etiam Epist. 4, lib. 10, edit. Bened.

In ipso Concil. Constant. (sess. 15) prohibitio quædam sancitur sub pœnâ excommunicationis et *carceris duorum mensium in quoscumque*, etsi reges fuerint.

Etiam pœnam virgarum infligebat olim Ecclesia : de hujusmodi pœnâ sic habet S. August. ad tribunum Marcellinum : « Qui modus coercitionis et à magistris libera- » lium artium, et ab ipsis parentibus et *sæpe etiam in ju-* » *diciis solet ab Episcopis adhiberi.* » (Epist. 132, n° 2.)

De S. Cæsario Arelatensi Episcopo refert ipsius historicus Cyprianus : « Solebat vir sanctus id accuratè obser- » vare, ut nemo ex illis qui ipsi parebant, si pro suâ culpâ » flagellandi essent, ampliùs triginta et novem ictibus » ferirentur : ita tamen, ut si quis in gravi culpâ esset de- » prehensus, permitteret ut post dies paucos vapularet » iterùm. »

Sanctus autem Gregorius Magnus hæc ait in Epist. 65, lib. 6 (edict. Benedict.) : « Quos tamen si emendare se à » talibus... nolle repereris... volumus, si... servi sunt, ver- » beribus, etc..., castigare : si verò sint liberi, inclusione » dignâ districtâque sunt in pœnitentiam redigendi [1]. »

De pœnâ verò exilii legitur in Concilio romano, anno 503 : « Hi qui adversa eis moliuntur, sicut à sanctis Patribus » dudum statutum, et hodie synodali et apostolicâ aucto- » ritate firmatur, penitùs abjiciantur et *exilio*, suis omni- » bus sublatis, perpetuò tradantur. » (Labbe, t. 5, col. 504, edit. Venet.)

Sic autem habet S. Gregor. de sacerdote sigillum confessionis infringente (cap. 2, dist. 6, de *Pœnitent.*) : « Sacerdos ante omnia caveat ne de his qui ei confitentur » peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis... » Nam si hoc fecerit, deponatur, et omnibus vitæ suæ » ignominiosus peregrinando pergat. »

De mulctis pecuniariis, legi possunt plura documenta apud Bouix (*ib.*, p. 58, etc.), sufficiat referre verba Concilii Carthag., anni 398 vel 400, canone 2 : « Si quis cujuslibet

[1] « Nous ne prétendons pas, inquit Stremler (*Tr. des peines eccl.*, » p. 15) et nos cum illo inquimus, qu'il faille revenir à ces sortes de » peines corporelles propres à d'autres temps et à d'autres mœurs. Si » nous citons ces exemples, ce n'est que pour prouver que l'Église a » et a toujours eu le droit d'infliger des peines corporelles conformes » aux mœurs, aux usages et aux idées des temps et des lieux. »

» honoris clericus, judicio Episcoporum pro quocumque » crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab ecclesiis » quibus præfuit, sive à quolibet homine defensari, impo» sitâ pœnâ damni pecuniæ atque honoris; quo nec æta» tem nec sexum excusandum esse præcipimus » (Labbe, tom. 2, col. 1454, edit. Ven.)—Vide alia apud Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 10, c. 9); et verba Concilii Lateran. III anni 1179, ubi non solùm subditi absolvuntur ab obligatione fidelitatis erga hæreticos; sed additur insuper: « Con» fiscentur eorum bona, et liberum sit Principibus hujus» modi homines subjicere servituti. » Vide etiam Concil. Lateran. IV, cap. *De Hæreticis*.

5502. Superest ut his omnibus adjiciamus verba Concil. Trident. contra duellantes (sess. 25, c. 19, *de ref.*): « Qui » verò pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocan» tur, excommunicationis ac omnium bonorum proscrip» tionis ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant; et ut » homicidæ juxta sacros canones puniri debeant. » Et verò si ipsemet Fridericus II Imperator justè potuerit suo imperio privari, ut peractum fuit à Concil. œcumenico Lugdunensi, anno 1245, quantò magis aliis pœnis temporalibus plecti possunt cæteri fideles, exceptâ tamen, ut jam diximus, pœnâ sanguinis. Utiles esse possunt hujusmodi pœnæ præsertim erga hæreticos, qui ob defectum fidei parum curant de meris pœnis spiritualibus. Vide Suarez, tract. *De fide*, disp. 20, sect. 3, nº 16. De potestate Ecclesiæ plectendi pœnis temporalibus, vide Devoti (lib. 4, tit. 1, § 10).

5503. Contra nostram thesim: 1° Protestantes objiciunt Ecclesiam non habere *territorium* proprium et eam esse *intra statum* seu intra territorium Principis; porrò qui non habet *territorium* non potest habere forum externum maximè contentiosum, juxta axioma juris: « *Extra terri*» *torium jus dicenti* non paretur impunè. » Ergo, etc.

Resp. Majorem omnino esse negandam: Christus enim stabiliendo Ecclesiam *super terram*, eique præponendo Pastores quibus omnes fideles ubique terrarum, tenerentur obedire, territorium necessariò illi tribuit: « *Quæcumque*,

» inquit, alligaveritis *super terram*, erunt ligata et in cœlo », etc. — Nota quòd Christus hanc potestatem Apostolis et eorum successoribus in perpetuum dederit independenter à concessione principum. Unde Apostolus etiam prohibebat ut coram gentilibus fideles litigarent : « Audet aliquis ves» trûm, inquit (1 Cor., c. 6, v. 1 et 3), habens negotium » adversùs alterum, judicari apud iniquos (seu ethnicos) » et non apud Sanctos.., nescitis quoniam angelos judica» bimus? Quantò magis sæcularia? » etc.

Præterea judex potest in territorio alterius judicare, modò judicium exerceat in subditos : sic dux militaris potest judicia exercere ubicumque erga suos subditos. Ergo similiter ecclesia judicare potest suos subditos ubicumque circa materias quæ ab ipsâ dependent; ergo nullo solido fundamento nititur objectio præfata.

5504. Objic. 2° Quòd ante institutionem Ecclesiæ potestas judiciaria principum ad materias religiosas extendebatur; saltem in quantùm per actus externos ad pacem civitatis conferre valebant; sed, suam instituendo ecclesiam, Christus noluit derogare juribus civilis majestatis; ergo ad principes sæculares adhuc pertinet judicare de materiis religiosis. Ergo ab ipsis solummodo Ecclesia potest accipere potestatem judicandi.

Resp. 1° Negando majorem : etenim ante Christum principes quidem habebant quidquid erat necessarium pro servandâ pace civitatis; sed ad hoc minimè erat necessarium ut judiciariam potestatem haberent in materiis religiosis; semper enim fuerunt sacerdotes cultûs veri Dei ad quos hujusmodi materiæ pertinuerunt, et eorum auctoritas tunc sufficere potuit, sicut postea fuit sufficiens; et si aliquando indiguerunt auxilio brachii sæcularis, officium quidem fuit tunc principis hujusmodi auxilium præstare, sicut hodie et ad hoc pariter tenetur; sed non ideò jus habebat usurpandi munus de talibus judicandi.

2° Neganda est etiam minor : etsi enim ante institutionem Ecclesiæ principes sæculares habuissent potestatem judicandi in materiis religiosis, exhinc non sequitur Christum ipsorum potestati in hoc non derogasse : expresse

enim Christus dedit suis Apostolis et eorum successoribus potestatem propriè dictam judicandi, ut supra demonstravimus; ergo falsa omnino est minor; ergo et iterum ruit ea nova objectio.

Objic. 3° Textus S. Lucæ (c. 12, v. 14) ubi Christus homini roganti ut imperaret fratri suo dividere suam hæreditatem, sic respondit: « Homo quis me constituit judicem » aut divisorem super vos? » Ergo Ecclesia non habet potestatem judicandi, aut saltem decernendi pœnas temporales.

Resp. cum quodam ministro Protestantium quorum verba referuntur in collectaneis periodicis quibus titulus: *Mémorial catholique* (mars 1829, p. 169): « J.-C. a voulu lui » apprendre (à son Église) non pas comme on l'a prétendu, » que son autorité ne doit jamais s'exercer sur le temporel; » mais bien qu'elle ne doit s'étendre qu'à ceux qui la » croient, qui la reconnaissent » (nempe erga fideles); porrò ille cui Christus rogabatur imperare ut divideret hæreditatem cum fratre suo, Christi auctoritatem non agnoscebat: « Ce que (cet homme) demandait, pergit idem, » n'était pas plus praticable que si un catholique priait son » confesseur de dire à un protestant de faire telle ou telle » chose, ou que l'Autriche priât le Pape de commander » au Grand-Turc de faire la paix avec l'Empereur de » Russie. »

5505. Dicunt insuper adversarii tribunalia Episcoporum fuisse nuncupata *audientias*, proinde esse solummodo *arbitria*: — sed falsum est ipsa non fuisse vocata etiam *forum*, ut expressè denominantur in libro 2, cap. 47, *Constit. apostol.* Et præterea non sequitur non fuisse vera tribunalia ex eo quòd *audientiæ* vocata fuerint, ut videre est apud Devoti, lib. 3, § 22, *nota* 4ª.

« Ecclesiasticum judicium à forensi distinguunt (quidem) » S. August. ad Bonifac., lib. 3, cap. 5...; S. Leo, cap. 2 » ad Rust... aliique complures: sed hi omnes distinctionem » hanc inter utrumque judicium adhibent, non quòd ec- » clesiasticum verum non esset judicium, sed quòd cele- » riùs quàm forense expediebatur, neque in eo tricæ

» ambagesque forenses obtinebant. » Devoti, lib. 3, tit. 1, § 25, *in notâ*.

CAPUT II.

DE MATERIA SEU OBJECTO JUDICIORUM ECCLESIASTICORUM.

5506. Cùm in mundo sit duplex principatus à Deo institutus, ecclesiasticus videlicet et sæcularis, duplex est pariter judiciaria potestas; et cùm hujusmodi potestates sint à Deo sapienter ordinatæ, unicuique competit certum causarum genus quas sinè usurpatione arrogare sibi nequit potestas cui non fuerunt attributæ. A nobis ergo est determinandum quænam causæ ad forum ecclesiasticum spectent : quod agemus in articulis sequentibus :

ART. I.

DE PRINCIPIIS QUORUM OPE DETERMINARI POTEST QUÆNAM AD FORUM ECCLESIASTICUM PERTINEANT, QUÆNAM VERO AD SÆCULARE.

5507. Medio principiorum quatuor tutò determinari potest quænam ad forum ecclesiasticum pertineant, quænam verò ad sæculare.

Primum principium.—Certò ad forum ecclesiasticum causæ pertinent quoties ***Ecclesia***, *sive per expressas definitiones, sive per suam praxim sufficienter declaravit eas jurisdictioni suæ subjacere :* ratio est quia Ecclesia est infallibilis, non solùm quando expressè aliquid docet de suis juribus in suis Decretis, sed etiam quando aliquid statuit per suas generales consuetudines. Ne dicas quòd *nemo possit esse legitimus judex in propriâ causâ :* hoc quidem verum esse potest de iis qui privilegio infallibilitatis non donantur, minimè verò de iis qui tale à Deo privilegium acceperunt, prout Ecclesia accepit : unde de iis qui timent ne Ecclesia ea quæ sæcularis potestatis sunt sibi usurpet, sic ait D. Bouix (*De Judic.*, t. 1, p. 70) : « Vel admittunt Ecclesiæ in suis defi» nitionibus et generali disciplinâ infallibilitatem, vel

» non : si priùs, absurdum esse eorum timorem fateantur, » cùm nunquam accidere possit ut Ecclesia quod ad ipsam » non pertinet, vel suum definiat, vel praxi usurpet; si » posteriùs, desinant sese vocitare catholicos : à fide enim » catholicâ apertè deficiunt », ut videre est in tractatu de Ecclesiâ apud Theologos.

5508. *Secundum principium.—Ad distinguendas proprias fori ecclesiastici et sæcularis causas, tuta regula sunt decreta pontificia et Conciliorum, quæ hanc distinctionem clarè enuntiant, et in generalem Ecclesiæ disciplinam seu legislationem transierunt.* Ratio patet.

5509. *Tertium principium. — Ad forum ecclesiasticum causæ pertinent quando necesse est illas judici ecclesiastico et non sæculari subjacere, ut Ecclesia finem sibi proprium, salutem nempe animarum, convenienter attingere possit.* Ecclesia enim non potuit institui à Christo propter specialem finem, animarum nempe salutem, quin ab eo fuerit instructa necessariâ potestate circa omnia quæ ad hunc finem conducere valent. Vide insuper quæ diximus supra (698, etc.) de potestate Ecclesiæ circa res spirituales temporalibus admixtas.

5510. *Quartum principium.—Ad forum ecclesiasticum causæ pertinent quando sic communiter docent catholici doctores :* communis enim DD. consensus habetur ut firmus locus theologicus, ut videre est in prolegomenis Theologiæ. Ratio est quia communis Theologorum doctrina habenda est ut ipsamet Ecclesiæ doctrina.

ART. II.

DE CAUSIS SPIRITUALIBUS IN GENERE.

5511. Causæ spirituales sunt illæ quarum objectum est res spiritualis aut spirituali annexa ; quandonam autem res sint spirituales diximus supra (263, 697, etc.).

1° Certum est causas spirituales ad forum ecclesiasticum exclusivè et proprio jure pertinere. Id constat ex omnium DD. consensu, ex fine ad quem Ecclesia fuit instituta, ex praxi et expressis definitionibus ipsius; hæc sunt ipsamet

principia modò exposita quorum ope dignosci tutò valet quænam causæ ad forum ecclesiasticum pertineant.

Ex definitionibus Ecclesiæ sufficiat referre cap. *Decernimus* 2, *de Judiciis :* « Decernimus ut laici ecclesiastica » tractare negotia non præsumant : sed Episcopi, Abbates, » Archiepiscopi et alii Ecclesiarum Prælati de negotiis » ecclesiasticis, maximè de illis quæ *spiritualia esse noscuntur*, laicorum judicio non disponant : nec propter » eorum prohibitionem ecclesiasticam dimittant justitiam » exercere. »

Item cap. *Quanta* 3, *de Judiciis :* « Causa verò jurispa» tronatûs, ita conjuncta est et connexa spiritualibus » causis, quòd nonnisi ecclesiastico judicio valeat defi» niri. »

5512. — 2° Causæ *spirituales ad forum ecclesiasticum pertinent, etiamsi temporalis societatis interesse attingant.* Assertio constat ex cap. *Tuam* 3, *de ordine cognitionum*, in quo est quæstio an Regina Cypri ex matrimonio legitimo esset orta, ex cujus solutione pendebat jus Reginæ in quemdam Ducatum succedendi. De eâ quæstione sic pronuntiat Honorius III : « Ad *forum ecclesiasticum* pertinet.» Et decisio hæc ad universalem Ecclesiam pertinet propter ipsius insertionem in *Corpus juris.*

5513. Constat pariter ex prohibitione laicis factâ cognoscendi de crimine hæreseos, etsi pax civitatis multùm possit dependere ab hujusmodi criminis repressione : « Prohi» bemus districtiùs, inquit Bonifacius VIII, dominis tem» poralibus, ne ipsi de hoc crimine, cùm merè sit eccle» siasticum, quoquo modo cognoscant vel judicent. » Cap. *Ut inquisitionis*, *de hæreticis.* Nisi res ita se haberent, fides in tuto non esset, cùm principes sæculares non sint infallibilitatis privilegio donati. Ita communiter, Jansenistis et parlamentariis solummodo exceptis.

5514. — 3° In dubio an causa sit spiritualis, necne, ad potestatem ecclesiasticam pertinet pronuntiare; et huic decisioni obtemperare debet sæcularis potestas : ratio est quia talis decisio nequit pertinere nisi ad auctoritatem infallibilem qualis est sola Ecclesia. Illud insuper constat

cap. *Si Judex* 12, *de sententiâ excomm.*, in 6°, ubi agitur de malefactore capto qui se dicebat clericum et de quo adhuc erat incertum utrum revera esset talis. Decernit Pontifex causam pertinere ad tribunal ecclesiasticum : « Ad judicem » ecclesiasticum, inquit, quia de re ecclesiasticâ et spiri» tuali... cognitio pertinebit. »

5515. — 4° Potest tamen laicus ex delegatione S. Pontificis, non verò alterius inferioris, de causis spiritualibus cognoscere :

Probatur prima pars ex eo quòd S. Pontifex potest tàm per se quàm per alium, modò non sit jure divino incapax, cognoscere de omnibus causis spiritualibus : atqui laici talis delegationis non sunt incapaces jure divino, sed solùm jure ecclesiastico. Ergo, etc.

Secunda pars constat ex eo quòd Papâ inferiores abrogare nequeant jus à S. Pontifice constitutum, quale est jus prohibens ne laici se negotiis spiritualibus immisceant. Vide cap. *Decernimus* supra relatum; et insuper quæ diximus supra (265-276) ex Bened. XIV.

Immeritò, ut liquet, ex hujusmodi delegationibus aliquando à S. Pontifice Principibus sæcularibus concessis, deduceretur hoc illis deberi jure regio, veluti absurdè faciunt Gallicani parlamentarii.—Vide Bouix, *De Judiciis*, tom. 1 p. 81.

ART. III.

DE CAUSIS MATRIMONIALIBUS.

5516. Duplicis generis sunt istiusmodi causæ nempe *propriè dictæ* in quibus agitur de contractûs matrimonialis valore, vel de juribus et obligationibus quæ à substantiâ matrimonii necessariò dependent; et *impropriè dictæ* quæ respiciunt varias solemnitates substantiæ matrimonii extrinsecas : v. g. dotem, hæreditatem, pompam matrimonialem, etc.

5517. — 1° *Certum est causas omnes matrimoniales propriè dictas, si de fidelium matrimoniis agatur, ad forum ecclesiasticum exclusivè pertinere.* Constat ex Concil. Trid. (sess. 24, can. 12) : « Si quis dixerit causas matrimoniales » non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit. »

Ex Brevi autem Pii VI ad Motulensem Episcopum, hic canon intelligi debet de omnibus causis matrimonialibus cùm nulla sit exceptio : « Si enim hæ causæ, inquit Pon-
» tifex, non aliâ ratione pertinent *ad unum* Ecclesiæ judi-
» cium, nisi quia contractus matrimonialis est verè et
» propriè unum ex septem legis evangelicæ sacramentis,
» omnes hæ causæ pertinere debent ad judices ecclesiasti-
» cos, cùm eadem sit ratio in omnibus. » Intelligi debet etiam de *solis* judicibus ecclesiasticis, cùm aliter verum non esset causas matrimoniales semper spectare ad judices ecclesiasticos ut supponit Concilium. In probationem afferri adhuc possent multi alii canones videlicet can. *Multarum* 10, causa 35, q. 6; cap. *Tuum* 3, *de ordine cognit.;* cap. *Causam* 4, *qui filii sint legitimè*, etc.

5518. Non autem ex concessione principum causæ matrimoniales ad Ecclesiam pertinent, sed ex jure innato : ita enim se habet Alexander III in Decretali *Causam* modò citatâ : « Nos attendentes quòd ad regem pertinet, non ad
» Ecclesiam, de talibus possessionibus judicare, ne videa-
» mur juri regis Anglorum detrahere, qui ipsorum judi-
» cium ad se asserit pertinere, fraternitati vestræ manda-
» mus, quatenus regi possessionum judicium relinquentes
» de causâ principali, videlicet utrum mater prædicti N...
» de legitimo sit matrimonio nata, pleniùs cognoscatis et
» causam hujusmodi terminetis. » Ergo judicibus Ecclesiæ tribuendo cognitionem causæ matrimonialis de quâ in Decretali agitur, Alexander III asserit in hoc nihil esse derogatorium juri regis Anglorum. Ergo, etc.

Unde in suâ epistolâ ad regem Sardiniæ, 19 sept. 1852, Pius IX dicebat : « Que César, gardant ce qui est à César,
» laisse à l'Eglise ce qui est à l'Eglise; il n'y a pas d'autre
» moyen de conciliation. Que le pouvoir civil dispose des
» effets civils qui dérivent du mariage, mais qu'il laisse
» l'Eglise régler la validité du mariage entre les chrétiens;
» que la loi civile prenne pour point de départ la validité
» ou l'invalidité du mariage comme l'Eglise les détermine,
» et partant de ce fait, qu'elle ne peut constituer (cela
» est hors de sa sphère) qu'elle en règle les effets civils. »

Thesi quam stabilivimus, non adversantur nisi gallicani parlamentarii aut auctores damnati, veluti Marc.-Ant. de Dominis, Launoius, Van-Espen et alii ejusdem farinæ. Vide Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 82-88, et supra dicta (14, 267, 268, 1183-1185).

5519.—2° *Causæ matrimoniales impropriè dictæ ad forum sæculare* jure proprio pertinent. Constat ex Decretali Alexandri III, et Epistolâ Pii IX ad regem Sardiniæ modò relatis.

ART. IV.

DE CAUSIS TEMPORALIBUS CLERICORUM.

5520. De his sufficienter diximus supra (271-276, 1678-1684, 5283-5301, ubi de tributis).

ART. V.

DE CAUSIS JURISPATRONATUS.

5521. Hujusmodi causæ directè et *per se* ad judicem ecclesiasticum pertinent ut constat Decretali *Quando* 3, *de judiciis*, ubi Alexander III ait : « Causa verò jurispa-
» tronatûs ita conjuncta est et connexa spiritualibus causis,
» quòd nonnisi ecclesiastico judicio valeat definiri. » Ita communiter.

Diximus *per se*, quia accidentaliter de iis cognoscere valet judex sæcularis, v. g. si per sententiam condemnet possessorem castri alicujus ut illud domino suo reddat unà cum omnibus juribus ei annexis, tenetur possessor, vi talis sententiæ, etiam juspatronatûs tradere, si annexum fuisset castro restituendo. — Vide Schmalzgrueber, apud D. Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 116; et insuper dicta supra (5398-5411).

ART. VI.

DE CAUSIS QUÆ PUBLICAM JUVENTUTIS EDUCATIONEM SPECTANT.

5522. Causæ publicam juventutis educationem spectantes olim ad solam Ecclesiam pertinebant : « Les Papes, inquit

» Crevier, *Histoire de l'Université* (tom. 1, p. 294, et » tom. 4, p. 171), étaient ses souverains législateurs, et, » sous leur autorité, elle faisait elle-même les règlements » qui lui paraissaient nécessaires...; l'Université, à la fin » du xve siècle, n'avait reçu que des souverains Pontifes, » soit réformes, soit règlements de discipline. »

Universitates omnes à variis Pontificibus erectæ fuêre cum statutis ab ipsis approbatis [1]. Unde à Conciliis solis Episcopis tribuitur jus plenum educandæ bonisque artibus informandæ juventutis, ut videre est in Conciliis Turonensi anni 1583 (ap. Labbe, tom. 15, p. 1051), Tolosano anni 1590 (*ib.*, col. 1405), Rhemensi anni 1585 (ap. Harduin, t. 10, p. 1474). Unde, anno 1562, Suprema Parisiensis Curia civilibus magistratibus prohibuit ne ad litigandum coram se admitterent collegiorum rectores, capellanos magistrosve, de rebus collegia respicientibus, « pour raisons des principalités, chapelles, bourses et » régences de colléges, mœurs et discipline scolastique et » de tout ce qui en dépend, mais de les renvoyer devant le » Chancelier de l'Eglise et Université de Paris. » (*Mém. du clergé de France,* tom. 1, p. 929.)

Hinc pariter anno 1606 Decretum sequens tulit Henricus IV : « Les régents, précepteurs ou maîtres d'école des » petites villes ou villages (alii nempe ab Universitatibus, et » Universitates ab Episcopis et Sede Apostolicâ pendebant) » seront approuvés par les curés des paroisses, ou per» sonnes ecclésiastiques qui ont droit d'y nommer; et où il » y aurait plainte desdits maîtres, régents ou précepteurs, » y sera pourvu par les Archevêques et Evêques, chacun » en leur diocèse » (*Mém. du clergé, ib.*, p. 996). Legi possunt alia Decreta vel Arresta in eodem sensu ap. D. Bouix (*ib.*, p. 104 et 105).

5523. Hæc quidem disciplina non ampliùs viget hodie præsertim apud nos, propter sæcularisationem educationis juventutis à legibus civilibus peractam : sed principia

[1] Sic anno 1452 instituta fuit Universitas Valentinensis à Nicolao V (Vide P. Deschamps, *Du paganisme dans l'éducation,* p. 63).

quibus innititur, non minùs hodie sunt certa quàm olim : unde tenendæ sunt hodie tanquam certissimæ propositiones sequentes (V. prop. 45, etc., *Syllabi*) :

5524. — 1° *Ratio tradendæ doctrinæ sacræ omninò et exclusivè ad ecclesiasticam auctoritatem spectat :* unde Clemens XIV in suo Brevi ad Stanislaum directo 18 dec. 1773, sic alloquebatur : « Illud tibi potissimùm prospiciendum, » ut quæ facultates ad religionis dogmata ac disciplinam » referuntur, sacra nimirum theologia et canonicum jus, » Ecclesiæ auctoritati subsint... Præter facultates has duas » cætera etiam, seu privatis seu publicis in scholis, studia » subjecta esse Episcoporum curæ debent, iis omnibus in » rebus quæ ad religionem moresque pertinent : neque » magistro cuiquam docendi potestas fieri, quin priùs » fidei professionem in manus Ordinarii sui emiserit, quæ » quotannis erit renovanda, ut sacri canones ac ipsa » etiam generatim recepta inter catholicos consuetudo » præscribunt. » (Vide ap. Bouix, *ib.*, p. 106.)

5525. — 2° Consequenter sæcularis potestas nequit, independenter ab Ecclesiâ, facultates sacras, aut Universitates in quibus facultates sacræ comprehenduntur, instituere aut regere.

5526. — 3° *Clericorum in magnis et parvis seminariis instituta ecclesiasticæ potestati et regimini Episcoporum certò subjacent :* et omninò ita est tenendum, prout constat sive ex Concil. Trident. (sess. 23, c. 18), sive ex Brevi Clementis XIV *Magnopere* 18 decembr. 1773, ad Ignatium Vilnæ in Poloniâ Episcopum, sive ex Brevi Leonis XII ad Rever. DD. De Pins Archiepiscopatûs Lugdunensis Administratorem Apostolicum, ubi occasione nonnullorum Episcoporum Galliæ consilii scribendi ad Gubernium juxta tenorem sequentem : « Je suis cependant bien loin de » méconnaître les *droits de surveillance* et de protection qui » appartiennent au roi sur les établissements du royaume, » quelle que soit leur nature et leur objet » : hoc verbum *surveillance*, ait, admitti non posse, quia « adeo lato sensu » quo ibi accipi potest, ferendum non est in Ecclesiâ » Christi, quodque non uno in Concilio unâ voce rejectum

» est, (et quia) idem vocabulum nunc à corpore adeo in-
» signi Episcoporum admitti et usurpari, id quidem fieri, » sinè gravi scandalo et Ecclesiæ detrimento potest. » Vide ap. Bouix (*ib.*, p. 108-110) et prop. 46 *Syllabi.*

5527. — 4° *Sæcularium juvenum scholæ, ecclesiæ, quoad religiosam institutionem, regimini ipsius subjacere debent :* ratio quia à solà Ecclesià rectè possunt juvenes institui in Religione : unde in supra citato Brevi, Clement. XIV ad Vilnæ Episcopum ait : « Satagendum ut qui » juventutem instituunt, Episcoporum curæ atque auctoritati » subjiciantur, præsertim in iis rebus ac disciplinis quæ » cum Religionis ac fidei institutis magis nexæ et colligatæ » sunt. » Nota quòd in hoc brevi, non solùm agitur de clericorum sed etiam de totius juventutis institutione.

5528. — 5° Litteraria etiam ac scientifica juventutis institutio aliquatenus Ecclesiæ auctoritati subesse debet, quantum nempe satis est, ut in tuto sit religiosa ejusdem juventutis informatio : nam sive ex libris, sive ex verbalibus documentis circa litteras vel scientiam periclitari potest religiosa juventutis institutio, ut deflendà experientià nimiùm constat ; ergo sinè inspectione et dependentià illius auctoritatis quæ tutò et sollicitè hujusmodi periculis obviabit, hæc omnia non debent edoceri. Constat insuper ex verbis modò relatis Clementis XIV. —Vide Bouix, *ibidem*, p. 112, etc.

5529. — 6° Ergo in scholis, etiam sæcularium juvenum, independenter à potestate ecclesiasticà, eligi, constitui et ordinari non debent magistri, libri et tradendarum disciplinarum ratio : patet ex dictis supra.

Certissima sunt quidem præfata principia ; utinam verò ad praxim possent reduci hodie apud nos. Sed vide quæ diximus ex Bened. XIV supra (272-274).

ART. VII.

AN CAUSÆ TEMPORALES AD FORUM ECCLESIASTICUM ALIQUANDO PERTINEANT.

5530. — 1° Ex variis capitibus juris canonici, casu quo sæcularis potestas, etiam superior justitiam administrare negligit, ad forum ecclesiasticum spectat hanc negligentiam supplere. Ita communiter canonistæ, et probatur ex Decretali *Licet* 10, *de foro competente*, ubi Innoc. III, irritas decernendo litteras à S. Sede impetratas quarum vi sæculares causæ coram judicibus ecclesiasticis tractandæ forent, hanc exceptionem exprimit: « dummodo Consules et Com- » mune de se conquerentibus (apud Curiam Romanam) in » judicio sæculari exibeant justitiæ complementum. » Et insuper adjicit : « Liceat tamen ipsis qui sub iisdem Con- » sulibus taliter duxerint contendendum, si se in aliquo » senserint prægravati, ad tuam (Episcopi Vercellensis) » sicut hactenus servatum est, vel ad nostram, si malue- » rint audientiam appellare ; hoc præsertim tempore, quo » vacante imperio, ad judicem sæcularem recurrere ne- » queunt, qui à superioribus in suâ justitiâ opprimuntur. » Si verò Consules justitiæ tanquam meritò suspecti fue- » rint recusati, coram arbitris communiter electis, de » causâ suspicionis agatur, quæ si probata fuerit esse justa, » ad te vel ad nos pro justitiâ recurratur. » Juxta ergo Pontificem, ad forum ecclesiasticum pertinent causæ etiam temporales, si judices sæculares meritò tanquam suspecti recusentur vel si justitiam postulantes opprimant et non sit superior sæcularis, ad quem possit recurri ; seu, uno verbo, quando à sæculari potestate justitia obtineri nequit: et ratio talis decisionis est quòd bonum spirituale fidelium exigit quòd etiam in rebus merè temporalibus justitia ipsis reddatur : sed hæc, quantumvis vera, ad praxim hodie reduci non possent.

5531. — 2° Non autem, vice versâ, ad sæcularem potestatem spectat ecclesiastici judicis negligentiam supplere in causis ecclesiasticis : ut constat Decretali *Qualiter* 17,

De Judiciis, in quâ Innocent. III dicit : « Nec pro defectu » justitiæ, clerici trahantur à laicis ad judicium sæculare, » quod omninò fieri prohibemus. » Ratio est quia perpetuis periculis obnoxia esset Ecclesia, si laica potestas, prætextu quòd neque ab inferioribus judicibus, neque à S. Pontifice justitia non rectè administraretur, posset sibi vindicare causas ecclesiasticas et supremo judicio definire. Potest quidem admitti ob subordinationem quam ipsemet Deus statuit inter utramque potestatem, ut supra probavimus (698, 699, etc.), quòd Ecclesia ob bonum spirituale fidelium, negligentiam judicis sæcularis suppleat; et in hoc est summus ordo : at verò admitti nequit reciproca, quia indè summa confusio, quam Deum voluisse supponi nequit, et quia insuper absurdissimum esset quòd potestas quæ alteri est subordinata posset reformare judicia illius cui subordinatur. (Vide Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 94-95.)

Ex dictis concludenda est illegitimitas appellationum *ab abusu*, de quibus vide supra (666, etc.).

5532. Ne objicias quòd, admissâ hujusmodi doctrinâ, nullum remaneret remedium, casu quo judex ecclesiasticus et ipsemet Papa, ex errore aut nequitiâ, iniquè pronuntiaret : quod accidere potest, cùm Papa non sit infallibilis nec impeccabilis in causis particularibus expediendis. — Responderi enim potest quòd propter assistentiam Dei quâ nunquam Ecclesia est caritura, hujusmodi casus rarissimè evenient, et præterea in iis etiam casibus deprecari potest S. Pontifex, cum debitâ reverentiâ, ut res, etiam judicatas ad examen rursus revocet, ad reformandum quod non rectè fuisset judicatum : rarissimè ergo continget quòd omninò injustitia triumphet : porrò aliqua mala sunt in hoc mundo patienda ut multò majora vitentur quæ certè evenirent, si à potestate laicâ judicia ecclesiastica reformari possent.

Vide quomodo responderi debeat pluribus aliis objectis, supra (667).

Objici insuper solet quædam lex Justiniani : sed Justinianus in hâc re nullam auctoritatem habet.

Item objicitur praxis Galliæ, Hispaniæ, etc., vi cujus reges de causis ecclesiasticis cognoscunt : sed hæc praxis

vel privilegio Sedis Apostolicæ nititur, vel est abusiva et reprobanda.

ART. VIII.

DE CAUSIS MIXTI FORI.

5533. — 1° « Causæ mixti fori dicuntur quæ in utroque » foro, tàm ecclesiastico... quàm civili, tractari possunt, » ita ut præventioni locus sit. Ita desumitur ex can. *Sunt* » *quædam* 23, q. 5, et cap. 1 *de Officio ordin*... Dantur » etenim aliquæ causæ, quæ licet ex se et ex naturâ » suâ sæculares sint, nihilominus propter certam adjunc- » tam qualitatem spiritualem etiam respiciunt forum » ecclesiasticum, aut ècontra : ac proin, sic suadente » æquitate, canonicâ lege, seu consuetudine, in utroque » foro agitari possunt : ita tamen ut qui prævenit, ab altero » impediri ampliùs in judicando non possit. » (Reiffenst., in tit. 2, lib. 2 Decret., n° 151.)

5534.— 2° Sunt autem causæ istæ aliæ civiles, aliæ criminales : sic contractus inter laicos initi originaliter quidem sunt de foro sæculari, si autem *juramentum* accesserit, fiunt mixtæ jurisdictionis quoad executionem contractûs jurati; nam si de valore juramenti quæratur, cognitio ad judicium Ecclesiæ pertinet. Cap. *Licet mulieres* 2, *de jurejurando;* cap. *Noviter* 13, *de Judiciis;* cap. ultim. *de foro competente*, in 6°; cap. *Quamvis*, *de Pactis*, in 6°.

Item testamenta laicorum, si legata pia iis sint inserta, fiunt mixti fori, quoad executionem hujusmodi legatorum. (Trid. sess. 22, c. 8, *de reform.*)

5535. Pariter : « Causæ decimarum, jurispatronatûs, etc., » originaliter ecclesiasticæ sunt; si tamen in hujusmodi » causis, super nudâ possessione et insistentiâ juris eccle- » siastici agatur, et quæratur quis in possessione decima- » rum vel jurispatronatûs sit, si laicus decimas solvere » recuset, tunc etiam ex communi sententiâ, maximè de » consuetudine, judex sæcularis cognoscere poterit, quia » possessio seu nuda insistentia, cùm sit facti, temporalis

» censeri potest, dummodo actio contra laicum instituatur.» Ita Engel, ap. Bouix, *De Judiciis*, tom 1, p. 118.

Consuetudinem quâ de possessorio judicabant sæculares curiæ, observari posse annuerunt etiam Martinus V, Eugen. IV, Leo X declarando pœnas jure canonico sancitas contra recurrentes ad magistratum sæcularem causâ possessorii non habere locum in Galliâ et Delphinatu, hâc tamen adhibitâ restrictione : « per hoc nullum jus, seu jurisdic-» tionem in præmissis cognoscendi, regi de novo acquiri » volumus, sed antiquum, si quod habeat, conservari. » Vide *Prælect. S. Sulpit.* (n° 618); et Lequeux (n° 1236, *in fine*, edit. 3ª).—Non videtur in hoc factam fuisse distinctionem inter casum quo actio contra laicum, et casum quo contra clericum dirigitur; et apud nos, ad omnes causas beneficiales extendebatur. (Vide Lequeux, n° 1240, 2°.)

Dubitatur an fori mixti sint causæ de *miserabilibus personis*, viduis nempe, pupillis, peregrinis, pauperibus, captivis, oppressis et similibus : tenenda sane est affirmativa ex cap. juris canonici *Ex parte* 15, *de foro compet.*; cap. *Nuper* 6, *de Don. inter vir. et uxor.*; cap. *Super quibusdam* 26, *in fine de verb. signif.* Verùm ex praxi et stylo judiciorum, tunc solùm ad forum ecclesiasticum illæ causæ spectant quando judex sæcularis in administrandâ justitiâ negligens fuerit. Ita Engel (ap. Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 118).

5536. — 3° « Causæ criminales mixti fori sunt illæ quæ » versantur circa crimina à jure tum canonico tum civili » prohibita ac punienda... De facto, si non omnia, saltem » pleraque crimina, quoad pœnam irrogandam sunt *mixti* » *fori*, quamquam de consuetudine plerumque Ecclesia » punitionem criminum inter laicos commissorum relin-» quat judici sæculari. » (Reiffenst., *ib.*, n° 157.)

5537. In Galliâ, inquit Lequeux (n° 1240, 1°), « invecta » est quoad causas criminales clericorum, distinctio *delicti* » *communis* quod nempe solas pœnas canonicas meretur, » et *delicti privilegiati* quod plectendum est pœnis afflic-» tivis... carcere, etc...: porrò ubi existebat delictum pri-» vilegiatum, judex sæcularis simul cum ecclesiastico » judice cognoscebat. » (Vide *Edict. Henric.* II anni 1549.)

Item Devoti (lib. 4, tit. 2, § 6) ait quòd vindicta criminum mixtorum, seu quæ simul et religionem lædunt et civili reipublicæ damnum inferunt, committatur mixtis tribunalibus in quibusdam locis.

5538. Excipi debent : crimen *hæreseos* quod est merè ecclesiasticum ex cap. *Inquisitionis, de hæreticis,* in 6° supra citatum (5513); et crimen *simoniæ* de quo etiam judex sæcularis nequit cognoscere juxta sententiam communem DD. — Vide Reiffenst., *ib.*, n° 158, apud Bouix, *ib.*, p. 119.

De auctoritate ad quam spectant causæ cultûs divini, institutionis et observationis festorum, vide dicta supra (4896, etc., 5035, etc.).

Diximus pariter supra (5303, etc.) de iis ad quos spectant causæ administrationis bonorum temporalium Ecclesiæ.

CAPUT III.

DE VARIIS PERSONIS QUI IN JUDICIIS INTERVENIRE SOLENT.

5539. Hujusmodi personæ dividi solent in principales et minus principales. Principales sunt *Judex*, *Actor* et *Reus*. Minus principales ; alii adjuvant litigantes, ut advocati, procuratores, testes; alii judicem adjuvant, ut assessores et consiliarii, auditores et referendarii, notarii, actuarii, cancellarii, scribæ publici, tabelliones, protocolistæ, cursores, apparitores, nuntii. De his est agendum in articulis sequentibus.

ART. I.

DE JUDICE.

5540. Judex, sic appelatus quòd *jus dicat*, est persona legitimam potestatem habens cognoscendi et pronuntiandi de causis litigiosis. Judex autem ecclesiasticus est ille qui dictâ auctoritate pollet circa causas ecclesiasticas.

5541. Multiplici modo distingui possunt judices ecclesiastici :

1° Alii tales sunt ex *jure divino*, prout Papa in universalem Ecclesiam et quoad omnes causas ecclesiasticas, et Episcopi quando collegialiter judicant cum suo capite Romano Pontifice. An etiam tales sint immediatè *jure divino*, unusquisque in propriâ diœcesi, quæstio est controversa, et nondum fuit expressè definita. Cæteri autem judices præter memoratos, sunt duntaxat *juris positivi*.

2° Alii sunt *singulares*, si nempe *soli* judicialem potestatem valeant exercere; alii sunt *collectivi* si hanc potestatem non possident quatenus singuli, sed solùm quatenus collecti, prout Congregationes Cardinalium.

5542. — 3° Alii sunt ordinarii qui potestatem judicandi habent ex jure muneri suo annexo, et ordinariè possunt delegare. Dicimus *ordinariè*, quia Vicarii Generales Episcoporum, etsi judices ordinarii, non habent tamen potestatem delegandi suam judicandi facultatem. Alii sunt delegati, sive ab homine, sive à lege, et potestatem judicandi non proprio, sed alterius nomine solummodo exercent: sic sæpe in Tridentino ipsimet Episcopi ad certa negotia deputantur tanquam delegati Sedis Apostolicæ et tunc sunt delegati *à jure* seu lege; qui deputantur à judicibus ordinariis sunt delegati *ab homine*.

5543. — 4° Judices alii sunt competentes, quando causa ipsorum jurisdictioni subjacet, et nulla adest circumstantia ob quam prohibeantur sententiam proferre; alii verò sunt incompetentes, quando vel ipsorum jurisdictio ad causam non sese extendit, vel adest aliqua circumstantia ob quam à lege irritatur eorum sententia.

5544. — 5° Alii sunt propriè dicti qui à legitimâ auctoritate constituuntur; alii solum *arbitri* qui à litigantibus ad causæ decisionem eliguntur.

Arbitri autem alii sunt quos ipsi litigantes eligunt, nemine jubente, et alii qui lege vel statuto præcipiente, eliguntur; priores dicuntur *voluntarii*, posteriores verò *necessarii*. Arbitri *voluntarii* nullam habent jurisdictionem publicam in jure romano (secus in jure nostro gallico, ut

videre est ap. *Code de Procéd.*, art. 1003, 1020). Arbitri autem *necessarii* non solo partium consensu, sed ab ipsâ lege vel statuto jurisdictionem accipiunt; quamobrem veri judices sunt, eorum sententia transit in rem judicatam, ab eâque appellari potest. Vide cap. 39 *de offic. et potestate jud. deleg.*, et cap. 14 *de rescriptis*. Ita Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 203).

5545. Arbitri quidem judicium suscipiunt sponte; sed quod initio fuit voluntarium, postea necessarium efficitur, et accepto ab ipsis semel arbitratu, postea etiam à magistratu cogi possunt ad illud implendum, nisi tamen justam habuissent causam ab illo recedendi. Devoti, *De Judiciis* (tom. 17, § 10). Vide apud eumdem (§ 11) in quibusnam causis arbitri adhiberi nequeant.

5546. — 6° Relativè ad appellationem, judex dicitur *alius à quo*, id est à cujus sententiâ appellatur; et alius *ad quem*, id est ad cujus tribunal fit appellatio.

5547. Varii autem judices in Ecclesiâ constituti sunt: 1° S. Pontifex; 2° Patriarchæ pro causis patriarchali potestati subjectis; 3° Primates, quoad causas Primatiali tribunali assignatas; 4° Metropolitani in iis quæ à Metropolitanâ jurisdictione pendent; 5° Episcopi pro causis ad quos sese extendit episcopalis jurisdictio; 6° Prælati jurisdictionem quasi-episcopalem habentes in sphærâ quæ ipsis competit.

5548. Sunt insuper plura alia tribunalia: nempe: 1° variæ Congregationes et tribunalia Romana; 2° Legati, Nuntii et Visitatores Apostolici pro regionibus in quibus tales constituuntur; 3° Judices Synodales ideò electi ut iis Sedes Apostolica possit committere causas in singulis diœcesibus excutiendas; 4° Vicarii Episcoporum quorum jurisdictio etsi ordinaria restringi potest ab Episcopis; 5° Judices alii à S. Sede vel ab Episcopis aut aliis Prælatis extraordinariè pro certis causis determinatis delegati.

5549. Laici non possunt constitui judices in causis ecclesiasticis, nisi à Papâ delegarentur; possent tamen adhiberi ut assessores, juxta Reiffenst., lib. 2, tit. *De Judiciis*, n° 72, ubi allegatur cap. *Statutum* 11, § *Assessores*, *de Rescriptis*, in 6°.

5550. « Agendo officio judicis, inquit Card. Sogha » (*Inst. jur. priv.*, § 202) impares naturâ sunt surdi, muti, » furiosi, mente capti, impuberes, atque etiam 20 annis » minores, quamvis ex partium consensu eligi judex possit » qui 18 annum jam compleverit : cap. 41 *de offic. et po-* » *test. judic.* His adde illiteratos...; jure autem à judicis of- » ficio arcentur infames omnes, uti sunt hæretici, schis- » matici, excommunicati, perjuri, et demùm omnes qui » ob crimen aliquod publicâ infamiâ notati sunt; servi » quoque... et feminæ... munus judicis exercere vetantur: » tamen Abbatissæ aliquæ, sive ex consuetudine, sive ex » privilegio, tum in suas sanctimoniales, tum etiam in cle- » ricos jurisdictionem explicant eosque ab officio et bene- » ficio suspendere possunt : cap. 12 *de major. et obed.*: quæ » quidem non est propriè dicta suspensio, sed.... prohi- » bitio ne celebrent. »

5551. Quærit. 1° Quid requiratur in judice ut valida sit ejus sententia ?

Resp. Generatim ex parte judicis requiri et sufficere :

I. Ut sit *competens* : ratio quia ad validè judicandum necessaria est circa res vel personas, de quibus sententia profertur, legitima potestas.

II. Ut *nulla adsit circumstantia propter quam à lege sit cautum ut nulla habeatur sententia* : cujus ratio patet, cùm lex possit irritare sententias etiam à legitimo judice prolatas.

5552. Unde 1° Non potest quis esse judex vel assessor in causâ in quâ priùs advocatum egit, et id quia attentâ humanâ conditione talis homo difficillimè adduci poterit ad judicandum in sensu alio ab eo quem antea defendebat : undè hoc prohibebatur jure romano (arg. l. fin., c. *de Assess.*) et legem illam suam in praxi fecit Ecclesia; imò ad jus naturale videtur posse referri ob rationem modò expositam : excipiendus est tamen Judex Supremus.

5553. — 2° Validè pronuntiare nequit judex, qui consimilem ipse causam, tanquam actor vel reus habet : probatur assertio ex cap. *Causam* 18, *de Judiciis*; et ratio est quia meritò præsumitur quòd judex in causâ suæ cog-

nitioni commissâ, ita sit judicaturus sicut ab aliis judicari vellet in suâ consimili causâ : et hæc prohibitio etiam juri naturali est conformis.

5554. — 3° Regulariter nullus potest esse judex in propriâ causâ : ratio est evidens.

Dicitur *regulariter* quia sunt quædam exceptiones : sic 1° excipitur Judex Supremus, velut Papa, Rex, Imperator : ut constat ex cap. *Cùm venissent* 12, *de Judiciis*; ex lege *Et hoc* 41, ff. *de hæred. inst.*, et lege unicâ cap. *Si quis imper. maled.* : ratio est quia exigere videtur plenitudo potestatis ut non cogatur alterius judicio se submittere; et præterea, nihil nisi æquum justumque præsumi debet de eo qui est supremus legum conditor, custos et vindex. Nec obstat cap. *Forus* 10, *de verb. sign.*, ubi ad judicii substantiam requiruntur tres personæ : *judex*, *actor et reus*, quia ad summum dici potest, in casu supposito, non adesse judicium propriè dictum sed duntaxat actum meræ administrationis; attamen consultius et juri naturali conformius esset in tali casu, si causa arbitris vel aliis judicibus sive ordinariis sive delegatis committeretur. V. Schmalzgrueber (ap. Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 127 et 128).—2° Excipiuntur ea quæ sunt jurisdictionis voluntariæ, ut praxi constat.—3° Si factum, v. g., injuria judici illata sit notoria.—4° Si causa, non personam judicis, v. g. Episcopi, sed ipsius ecclesiam, vel dignitatem, directè et principaliter respiciat. Notant tamen DD., inquit Schmalzgrueber (*ib.*), judicem in præfato casu posse recusari tanquam suspectum ob affectionem erga suam ecclesiam vel dignitatem.

5555. — 5° Excipiendus est casus in quo jurisdictio judicis in dubium vocatur, ut constat ex lege *Si quis* supra citatâ, ubi dicitur : « *Prætoris est æstimare an sua sit jurisdictio.* » Et ratio est quia causa tunc non est præcisè propria judici, cùm commodum ad judicem non pertineat, sed potiùs ad utilitatem causæ, cùm aliter judex non potest suo munere fungi. Secùs tamen esset dicendum si allegaretur defectus personam judicis afficiens, v. g. quòd sit excommunicatus, infamis, jurisdictionis incapax; si recusaretur ut suspectus, nisi exceptio suspicionis esset *fri-*

vola (de quâ judici competit judicare), vel si judex cujus jurisdictio est dubia, ex cognitione causæ notabile emolumentum percepturus esset: in iis enim casibus judex non potest judicare. (Bouix, *ib.*, p. 130 et 131.)

5556. Quærit. 2° An judex sit competens quando talis existimatur, licet reverà jurisdictione careat?

Jam huic dubio satisfecimus (294-306).

5557. Quærit. 3° Quænam sint generales officii judicialis obligationes?

Resp. Præter obligationes de quibus suo loco pro varietate materiarum dicturi sumus in decursu, sequentes sunt hic commemorandæ: 1° Obligatio scientiam debitam habendi: cujus deficientiâ malè judicans peccat mortaliter, et tenetur ad restitutionem damni causati parti læsæ, sive in substantiâ litis sive in superfluis expensis. Ita communiter cum Ferraris (v° *Judex*, n° 29): Hinc «judex carens » necessariâ scientiâ non debet absolvi, nisi factâ renun- » tiatione officii, vel nisi firmum habeat propositum re- » nuntiandi. Ita S. Thomas, 2, 2, q. 66, art. 2. » (Apud S. Liguor., lib. 4, n° 195.)

5558. « Si judex agnoscit errorem à se (etsi sinè gravi culpâ) » commissum in præjudicium litigantis, tenetur, si potest » citra infamiam, impedire errorem, v. g., monendo oc- » cultè partem læsam, ut sibi appellatione vel aliter con- » sulat... De Lugo. » (Apud S. Liguor., *ibidem.*)

5559. — 2° « Judex mortaliter peccat... differendo valde » notabiliter causarum expeditionem sinè justâ causâ; et » tenetur restituere parti læsæ damna et expensas, quæ » ex iniquâ dilatione secutæ sunt... Ita Ferraris (*ib.*, » n° 32) et DD. communiter. » Vide apud S. Lig. (lib. 4, n° 196).

5560. — 3° Tàm jure divino quàm jure ecclesiastico prohibetur ne judex munera à litigantibus accipiat. Exod., c. 23, v. 8; Deuter, c. 16, v. 19; Eccles., c. 20, v. 31; Mich., c. 3, v. 11; cap. *Judices* 23 et cap. *Jubemus* 126, causa 1, q. 1; cap. *Non sane* 15, causa 14, q. 5; cap. *Cùm ab omni* 10, *de vitâ et honest. cleric.*; cap. *Statutum* 11,

§ *Insuper de rescriptis*, in 6° ; cap. *Romana* 1 , *de censibus*, in 6°, etc.—(Vide Ferraris, *ib.*, n° 34.)

5561. Judex munera accipiens, non solùm mortaliter peccat, sed tenetur ad eorum restitutionem, nec eximi potest ab eâ obligatione per remissionem dantium, ut constat ex cap. *Statutum* modò citatum, ubi dicitur : « Nullâ » eorum quibus *restitutio facienda fuerit*, remissione » ullatenus profecturâ eidem. »

5562. Excipiuntur tamen munera parva quæ *xenia* vocantur : de iis sic ait Bonifac. VIII in cap. *Statutum*, § *Insuper*, *de rescriptis*, in 6° : « Insuper, ut gratis... judi- » cium... procedat, nullum munus... (nisi forsan escu- » lentum, vel poculentum merâ liberalitate oblatum, quod » paucis consumi possit diebus, vel nisi, cùm ipsum propter » causam sibi commissam contigerit extra suum domici- » lium proficisci, moderatas expensas) recipere ab eisdem » partibus qualitercumque præsumat. » Quidam tamen aliter sentiunt, ut videre est apud S. Liguorium (lib. 4, n° 211), qui non videt cur non sit admittenda dispositio citatæ Decretalis, cùm non possit præsumi quòd ob similia munera judex voluerit injustam ferre sententiam.

5563. Judex ecclesiasticus committens *baratriam*, id est pecuniâ corruptus iniquam ferens sententiam, ab officio suspenditur per annum et potest aliâ pœnâ puniri; eâdem pœnâ punitur qui illum corrumpit.

5564. « Dantes autem aut recipientes pro obtinendâ » gratiâ aut justitiâ apud Sedem Apostolicam, incurrunt » præterea excommunicationem ipso facto reservatam, et » accipientes ad restitutionem tenentur; atque clerici omni » officio aut beneficio privantur. » (S. Liguor. *ib.*, 213). — De eo qui aliis judicibus aliquid largitur, vide *ibidem* (n° 212).—De his pœnis silet C. *Apost. Sedis*.

5565. Judex tamen ecclesiasticus cui nullum assignatum fuit stipendium vel congrua sustentatio, posset à litigantibus exigere honorarium. Ita communiter Bouix (*ib.*, tom. 1, p. 138).

5566. — 4° Judex minister et custos legum esse debet, non autem arbiter : undè ei non licet de ipsis judicare, sed

secundùm illas ipse pronuntiare debet : porrò in causis civilibus judex tenetur judicare juxta probabiliorem sententiam : nam ab Innocentio XI damnata fuit, 2 martii 1679, propositio sequens : « Probabiliter existimo judicem posse » judicare juxta opinionem etiam minus probabilem. »

Diximus in *causis civilibus;* nam, in criminalibus absolvi debet reus, nisi ipsius crimen certò probetur. Item in causis matrimonialibus quæ criminalibus æquiparari dicuntur, certâ probatione opus est ut matrimonium nullum declarare liceat.

5567. Remanente pro utrâque parte æquali juris probabilitate, judex in causis civilibus debet rem dividere : si tamen una pars bonâ fide possideat, in gratiam rei seu possidentis pronuntiare debet. Constat ex cap. *Cùm sunt* 11, *de Regulis juris*, in 6° : « Cùm sunt partium jura obscura, » reo favendum est potiùs quàm actori. » Vide etiam cap. *In pari* 65, *ibid.;* et cap. *Ex litteris* 3, *de prob...* Etiam pro legitimè seu cum bonâ fide possidenti, judex debet pronuntiare casu quo pro actore rationes essent probabiliores, modò rationes pro possidente sint verè probabiles Ita communiter apud S. Liguor. (lib. 4, n° 210, *quær.* 2).

5568. Excipiuntur tamen non solùm matrimonium de quo modò, sed etiam testamentum et dos pro quorum validitate in dubio est pronuntiandum juxta dispositiones cap. *Duobus judicibus* 26, *de sent. et re judic.*, in quo sic habetur : « Tenet pro reo, non pro actore, sententia, nisi in » causâ favorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu » testamento. » Item in dubio an aliquis sit de conditione servili, in favorem statûs libertatis est pronuntiandum ex eodem canone... Vide S. Liguor. (lib. 4, n° 210).

5569. — 5° Regulariter secundùm allegata et probata judex debet judicare et juxta hanc limitationem, sequi debet sententiam probabiliorem : hinc non potest aperire alteri parti quod ipsa posset pro se allegare, quia hoc esset agere munus advocati, quod judici non licet, juxta DD. Vide S. Liguor., lib. 4, n° 210.

Disputatur an juxta probata debeat pronuntiare contra propriam scientiam certam, in quo tres sunt senten-

liæ : *Prima* universim affirmat : ita S. Thomas 2, 2, q. 64, art. 6, ad 3. *Secunda* universim negat : quia non licet mentiri et est malum intrinsecum *insontem et justum occidere* (Exod., c. 23, v. 7), sicut etiam cogere mulierem ad convivendum cum eo quem privatim judex scit non esse ejus conjugem. *Tertia* distinguit, et dicit posse et debere judicem pronuntiare juxta *allegata et probata* in causis civilibus aut etiam criminalibus, in quibus non est infligenda pœna mortis aut mutilationis, sed secus esse tenendum in causis criminalibus in quibus rei pœnis hujusmodi essent plectendi : ratio prioris partis assertionis est quia Respublica potest, propter bonum publicum, disponere de bonis privatorum, aut illis certa onera imponere : porrò bonum publicum postulat ut cum præfatis damnis observentur sententiæ judicum juxta allegata et probata prolatæ : ergo, etc. Sed hæc ratio non valet pro pœnâ mortis aut mutilationis, quia Respublica non potest disponere de vitâ et membris subditorum innocentium; unde ratio etiam habetur secundæ partis assertionis.

5570. Cùm verò Ecclesia nunquam pronuntiet pœnam mortis aut mutilationis, juxta hanc tertiam sententiam, judex ecclesiasticus deberet semper pronuntiare juxta allegata et probata : excipiendus tamen videtur casus quo mulierem cogere deberet ad convivendum cum eo qui non esset ejus vir. Est autem extra omnem controversiam quòd in præfato casu judex teneatur facere quidquid potest ad liberandum eum quem privatâ scientiâ scit esse innoxium, et si id non possit, debere, si ipsi liceat, relinquere Superiori hujusmodi judicium.

5571. Quærit. 4° An contra allegata et probata judex possit damnare eum quem scit privatâ scientiâ certè esse reum? — Respondetur negativè, quia judex neminem potest damnare nisi juridicè constet illum esse reum. Nec mentitur eum absolvendo quia non pronuntiat præcisè illum esse innocentem, sed duntaxat non fuisse probatum nocentem. Ita unanimiter ap. Bouix, *De Judiciis* (t. 1, p. 142).

5572. Quærit. 5° An et quomodo judices constitui possint per delegationem?

Solutio hujus dubii invenitur supra (307-326).

5573. Quærit. 6° Quinam possint delegari ad exercendam potestatem judicialem?

Resp. Generaliter dici potest *illos omnes posse delegari qui non prohibentur*. Diximus supra quænam vitia impediant ne quis delegationem accipiat pro negotiis ecclesiasticis, et quænam dotes in delegatis Ecclesiæ requirantur (313-319); sufficiat hîc adjicere quòd nec impuberes, nec infames aut excommunicati, nec servi, nec feminæ, nec surdi et muti possunt esse judices : quia vel consuetudine vel expressis canonibus id est vetitum.

5574. Quoad autem ætatem requisitam, dicit Gregor. IX (cap. *Cùm vigesimum* 41, tit. 29, lib. 1 Decret.) : « Cùm » 20 annum peregeris, dari potuisti in ætate hujusmodi » delegatus. Cæterùm constituto intra ætatem eamdem » (nisi partes scienter consentirent in eum qui annum 18 » transcendisset) facta delegatio ab alio quàm à Principe » non teneret. »

5575. Quærit. 7° Quomodo procedere possint et debeant judices delegati quando plures ad eamdem causam dirimendam sunt deputati?

Resp. 1° Si judices sunt deputati in solidum, si nempe dicatur in rescripto : *ut omnes aut duo vel unus mandatum exequantur, aut exequatur*, aut alia consimilis formula adhibeatur, tunc datur locus præventioni, ita ut si unus de causâ sinè cæteris cœperit cognoscere, alii se intromittere nequeant, nisi ille qui priùs cœpit aliquo obstaculo impediatur, vel malitiosè procedere recuset : constat ex cap. 8, tit. 14, lib. 1, in 6°, ubi Bonifacius VIII dicit : « Cùm plures, sub illâ formâ *ut omnes aut duo vel unus* » *eorum mandatum apostolicum exequatur*, aut aliâ consi» mili judices, vel executores à Sede Apostolicâ deputari » continget, ipsorum quilibet injunctum potest liberè » adimplere mandatum. Porrò uno eorum negotium in» choante commissum, alii nequibunt se ulteriùs intro» mittere de eodem, nisi vel infirmitate, vel aliâ justâ » causâ, illum contingeret impediri, aut si nollet, vel ma» litiosè in eo procedere recusaret. »

5576. — 2° Si in formulâ delegationis dicatur, *ut si omnes interesse nequiverint reliqui mandatum exequantur*, tunc quomodo sit procedendum explicat cap. *Prudentiam* 21, tit. 29, lib. 1 Decret., ubi dicitur : « Supplicas informari » utrum, cùm tribus causa committitur, ita quòd si omnes » interesse nequiverint, duo eam nihilominus exequantur, » si reus à duobus tantùm fuerit convocatus, venire ne- » cessariò teneatur; et si citatus à pluribus coram duobus » comparuerit, tertio nec veniente per se, vel per litteras » (ut solet fieri) excusante, an duo præsentes in causâ pos- » sint procedere, et eam sententiæ calculo terminare? In » hoc casu taliter respondemus quòd, cùm aliquis delega- » torum judicum, per certum nuntium vel excusatorem » litteratoriè destinatum, non ostenderit se interesse non » posse, vel aliàs de eodem canonicè constare non poterit, » residui procedere ad causæ cognitionem non debent : » quod si processerint, nihil reputabuntur egisse. Illa » quippe fuit antiqua Sedis Apostolicæ provisio, ut hujus- » modi causarum cognitiones duobus quàm uni, tribus » quàm duobus libentiùs delegaret... Mandati siquidem » excedere fines probaretur, si quis citra formam rescripti » accepti præsumeret judicare. Adjicimus etiam quòd ubi » fuerit in commissione appositum, ut si omnes interesse » nequiverint, duo eam nihilominus exequantur, si quis » ex ipsis, cùm possit, noluerit interesse, duo nihilominus » in causâ procedant; licet ille tertius gravissimè sit ar- » guendus pro eo quòd mandatum apostolicum exequi » subterfugiat aut contemnat. Idem quoque per omnia di- » cimus observandum in causâ quæ committitur duobus, » eo apposito, ut si ambo interesse nequiverint, alter » nihilominus exequatur. »

5577. Quando autem per plures negotium expeditur, sequenda est sententia majoris numeri; et in casu quo æqualiter suffragia scinduntur, ad delegantem est recurrendum, quod intelligi debet etiam de casu sequenti et de omnibus in quibus per plures fit judicium.

5578. — 3° In casu quo plures simpliciter sinè ullâ clausulâ deputantur ad cognitionem alicujus causæ, tunc nulla

censetur data facultas sinè aliis judicandi, ut constat ex cap. *Causam* 16, tit. 29, lib. 1 Decret., ubi dicitur : « Cùm » causa duobus committitur, sententia unius non tenet », etsi alter fuerit legitimè impeditus aut morte fuerit ereptus.

5579. Quærit. 8° An delegatus possit procedere ad cognoscendam causam nondum accepto delegationis rescripto, et an ultra contenta in actu delegationis?

Resp. 1° Non posse delegatum procedere ante sibi præsentatum delegationis rescriptum. Ita enim sancivit Alexander III in cap. *Super eo* 12, tit. 28, lib. 2 Decret. : « Si » autem intra certum tempus lis decidenda committitur, » ex tunc terminus incipit currere, *cùm judices contigerit* » *litteras recepisse.* » Unde in tali rescripto attendi non debet tempus *datæ* sed *præsentationem* ejus : irritusque esset processus ante præsentationem rescripti; nec convalesceret per secutam hanc præsentationem, quia factus fuisset à non habente jurisdictionem. Ita communiter.

Imò litteræ delegationem continentes exhiberi debent in formâ authenticâ litigantibus, ipsisque coram delegato comparentibus dari debet copia, alioquin obtemperare non tenentur, prout constat ex cap. *Cùm in jure* 31, tit. 29, lib. Decret., ubi Episcopo Bajocensi respondet Innocent. III: « Nisi de mandato Sedis Apostolicæ certus exstiteris, exequi » non cogeris quod mandatur. » Et ratio quia nemo, præter judicem ordinarium, præsumitur habere jurisdictionem, nisi probetur.

5580. Prædictæ regulæ dantur quædam exceptiones: videlicet 1° Delegatus ab Ordinario non principe potest suam commissionem probare per testes. 2° Ipsemet delegatus à Papâ non tenetur exhibere suum rescriptum, si litigantes et Ordinarius fidem velint dare delegato asserenti se habere mandatum. 3° Si delegans sit præsens et ab ipso quæri facilè possit an verè delegationem concesserit. 4° Si ante exhibitas litteras partes coram delegato litem sint contestatæ.

5581. Resp. 2° Non debere delegatum procedere ultra mandatum, quia ultra illud nullam habet potestatem : non tamen censetur ultrà mandatum procedere si cognos-

cat de connexis et necessariis causæ delegatæ : « quia, in-
» quit Alexander III (in cap. *Præterea* 5, tit. 29 lib. 1
» Decret.), ex eo quòd causa sibi committatur super om-
» nibus quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plena-
» riam recipit potestatem. » Sic potest partes compellere ad comparendum et contumaces pœnis coercere etiamsi litteræ id non exprimant. — Nec etiam ultra mandatum procedit delegatus si partes renuntient favori per rescriptum ipsis concesso : v. g. si rescriptum præscribat causam judicari in aliquo loco et partes consentiant ut in alio pertractetur. « In nullo quoque, ait Bonifac. VIII (cap. *Statu-*
» *tum* 11, tit. 3, lib. 1 Decret. in 6°), casuum prædictorum
» judex extra civitatem seu diœcesim, in quibus depu-
» tatus fuerit, citet partes, nec de causâ sibi commissâ
» cognoscat, nisi *ad id expressus accesserit* eorumdem
» assensus. » Vide alia apud Bouix, *De Judiciis* (tom. 1, p. 155).

5582. Quærit. 9° Quousque se extendat potestas judicis delegati ?

Resp. Delegati judicis potestas dimentienda est ex potestate delegantis et ex verbis mandati concessi, ita ut necessariò censeatur habere eam potestatem sinè quâ mandatam sibi jurisdictionem exequi non valeret. — Unde :

1° Potest citare partes ut compareant, et ad comparendum mediis opportunis compellere. Ita cap. *De Causis* 4, tit. 29, lib. 1 Decret. ; et cap. *Ex litteris*, *ibidem*.

5583. — 2° Coercere potest, etiam non litigantes qui ipsius jurisdictionem et processum causæ vellent impedire aut malitiosè retardare : cap. *Quia quæsitum* 1, tit. 29, lib. 1 Decret. : quod etiam intelligi debet de Episcopis qui delegatum Papæ in exercitio suæ jurisdictionis impedirent. Cap. *Sane* 11, tit. 29, lib. 1 Decret. ; mitiùs tamen agere deberent in eos propter dignitatem « nisi fortè aliter
» fieri suaserit nimia contumaciæ protervitas seu culpa. »
Cap. *Quia Pontificale* 2, *de offic. et potest. judicis delegati*, in 6°.

5584. — 3° « Potest judex delegatus, si ei pars citata
» objiciat jurisdictionis defectum, cognoscere regulariter

» num sua sit juridictio, prout sumitur ex cap. *Ex parte*, » *de rescript.*, et hinc discrimen est inter judicem ordina- » rium et delegatum : nam judex ordinarius tantùm potest » cognoscere an sua sit jurisdictio, quando ipsi objicitur » quòd non sit competens respectu partis citatæ, non verò » quando ipsi objicitur quòd nullam habeat jurisdictio- » nem ; at verò delegatus cognoscere potest num sua sit » jurisdictio, etiamsi pars citata ipsi objiciat quòd nullam » jurisdictionem habeat. Ratio discriminis est quia judex » ordinarius, cùm defectus omnis jurisdictionis ipsi obji- » citur, hanc fundatam non habet, et hinc nec pronun- » tiare interlocutoriè de illâ potest, ne judicet in propriâ » causâ; at judex delegatus, cùm omnia agat nomine dele- » gantis, de cujus jurisdictione, ut supponitur, nullum » movetur dubium, ipse quoque jurisdictionem fundatam » consequenter etiam potestatem habet cognoscendi utrum » litteræ delegationis... sint validæ. » Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*, p. 157).

5585. — 4° Cùm excommunicatio à communicatione forensi removeat, « potest delegatus absolvere actorem ab » excommunicatione quam incurrit post rescripti impetra- » tionem ob causam pertinentem ad eam, ob quam dele- » gatio facta est, nisi illa sit specialiter reservata Papæ. » Ita Schmalzgr. ex cap. *Prudentiam de offic. et pot. jud. deleg.* Dictum fuit *ob causam pertinentem*, etc. : nam si ob causam diversam et ad eam quæ delegata est non pertinentem, excommunicatus est, ad excommunicatorem est remittendus, qui si absolvere renuat, vide quit sit agendum ap. Schmalzgrueber à D. Bouix (p. 158) relatum.

5586. — 5° Si reus absque legitimâ causâ intra tempus præfixum non compareat, et actor probet se fuisse in possessione et postea fuisse spoliatum, delegatus potest eum in possessionem restituere. Cap. *Consultationibus* 10, tit. 29, lib. 1 Decretalium.

5587. — Item potest delegatus à Papâ exequi latam à se sententiam et pro eo habet annum integrum à die latæ sententiæ computandum. Cap. *Significasti* 7, et cap. *Quæ-*

renti, tit. 29, Decret. Idem probabiliùs est dicendum de delegato à judice inferiori.

Potest tamen delegatus à Papâ mandare Ordinario ut sententiam suam exequatur : quo casu communiter aiunt DD. Ordinarium teneri parere et posse ad id compelli à delegato, quippe qui *ipso Ordinario in hâc causâ major et superior est*, inquit Pirrhing ap. D. Bouix (*ib.*, p. 159).

Imò delegatus S. Sedis posset etiam censuris compellere judicem civilem ad ei præstandum auxilium brachii sæcularis, etsi ad hoc non sit munitus speciali clausulâ. Colligitur ex can. *Administratores* 26, causa 23, q. 5 (*ib.*).

5588. Quærit. 10° Quomodo cesset jurisdictio delegata ?

Resp. 1° Cessat per mortem delegati et ipsius mutationem; sed vide quomodo id fiat, supra (493, etc.).

2° Per mortem delegantis, si res sit adhuc integra : de quo vide dicta supra (71, 72).

5589. — 3° Per delegati revocationem à delegante vel ejus Superiore factam : est autem discrimen inter revocationem à primo delegante factam et revocationem à subdelegante peractam; primus revocare potest jurisdictionem in totum, etiam causâ jam inceptâ, non ita secundus. Nam is vel subdelegavit in totum, et tunc non potest jurisdictionem revocare, quia per totalem subdelegationem sese spoliavit omni auctoritate; vel subdelegavit partem tantùm jurisdictionis sibi commissæ, et tunc causâ etiam inceptâ, hanc partem potest revocare. Vide Bouix (*ib.*, tom. 1, p. 162).

5590. — 4° Cessat quando delegatus sententiam tulit, eamque executioni mandavit, vel mandari præcepit : « Ex quo judex delegatus *per se*, vel per alium sententiam » executioni mandavit, vel mandari præcepit, ejus auc» toritas et jurisdictio cessat, quia semel est officio suo » functus. » Cap. *Ex litteris* 9, tit. 29, lib. 1 Decret. — Et hoc procedit etsi *nulliter* judicaverit.

Item cessat, finito quocumque modo negotio, v. g. per transactionem, compositionem, etc. (Bouix, *ib.*, p, 163.)

5591. — 5° Cessat quando delegatus interloquendo pronuntiat nullam sibi competere jurisdictionem in causâ

delegatâ, ob rescripti invaliditatem. Vide cap. *Significantibus* 38, tit. 29, libr. 1 Decret: excipe nisi pars impetrans rescriptum à tali sententiâ interlocutoriâ appellaverit. (Bouix, *ibidem.*)

5592. — 6° Cessat si fuerit recusatus tanquam suspectus et pronuntiatum fuerit causam suspicionis esse legitimam. Vide cap. *Judex* 5, lib. 1, tit. 14, in 6°; et infra dicenda (5912, 5913).

5593. — 7° Cessat lapsu temporis ad dicendam causam præfixi, nisi terminus ille de consensu partium prorogetur. Vide cap. *de Causis* 4, tit. 29, lib. 1 Decret.

5594. Quærit. 11° Quid sint judices conservatores?

Resp. Conservator dicitur judex deputatus à Papâ ad defendendos aliquos ab injuriis, damnis et violentiis manifestis, absque judiciali causæ cognitione. Ita Innoc. IV (cap. 1, tit. 14, in 6°): « Statuimus ut Conservatores quos » plerumque concedimus, à manifestis injuriis et violentiis » defendere possint quos eis committimus defendendos: » nec ad alia quæ judicialem indaginem exigunt, suam » possint extendere potestatem. »

Præcipuas de Conservatoribus juris dispositiones exhibet Decret. Bonifac. VIII, cap. *Hæc constitut.* 15, tit. 14, in 6°. Ex Bullâ autem *Regimini* Leonis X, Conservatores debent esse doctores in alterutro saltem jure; secus assumere debent consultorem graduatum, partibus non suspectum.

Vetus jurisprudentia circa Conservatores in multis fuit immutata à Concil. Trident. (sess. 14, c. 5, *de reform.*); nec hodie adhiberi solent nisi pro Universitatibus, Ordinibus regularibus, collegiis doctorum et hospitalibus, ut dicitur in fine dicti capitis. Vide dicta supra (2946-2954).

ART. II.

DE ACTORE ET REO.

5595. Dicendum I. Quinam sint habiles ad standum in judicio tanquam actores, vel rei.—II. An quis possit cogi ad agendum in judicio, et quomodo cogi possit ad comparendum.

I. Non omnes habiles sunt ad standum in judicio, tanquam *actores* vel *rei*. Quinam verò ad hoc sint habiles, hic est sigillatim exponendum :

1° Non solùm jure Justiniano, in foro Ecclesiæ quoad hoc admisso, sed etiam jure naturali, infantes usum rationis nondum habentes, furiosi, amentes, per seipsos in judicio stare nequeunt tanquam *actores*, neque tanquam *rei*, quia sua jura prosequi aut defendere non possunt; proinde tales nequeunt in judiciis ecclesiasticis convenire aut conveniri; sed eorum loco conveniri aut convenire debent eorum tutores aut curatores.

5596. Idem est dicendum, ex lege Justinianâ, de surdis et mutis; sed meritò dubitari potest an hæc legislatio, quoad personas quæ sufficienter edoctæ sunt per methodos noviter inventas, adhuc hodie perseveret: quoad eas enim cessasse videtur fundamentum incapacitatis à lege statutæ.

5597. Idem sancivit lex Justiniana quoad interdictos ob vitium prodigalitatis; et hæc legislatio observanda est in judiciis ecclesiasticis saltem in materiâ civili : de materiâ verò criminali non liquet (Vide Bouix, *ib.*, t. 1, p. 169).

5598.—2° Quoad minores : vel sunt impuberes seu minores annis 14, vel sunt tantùm minores 25 annis.

In *primo casu*, minores nequeunt per seipsos in judicio stare, neque in temporalibus neque in spiritualibus causis; ipsisque, si agatur de causis spiritualibus vel spiritualibus annexis, curator est dandus à judice ecclesiastico, Episcopo nempe, vel Officiali, vel alio judice delegato. Unde in his nequit se intromittere pater vel curator temporalis: potest tamen Episcopus vel alius judex ecclesiasticus facere potestatem minori qui infante major esset, ut loco curatoris, aliquem sibi procuratorem constituat. Ita cap. *Si annum*, *de judiciis*, in 6°.

5599. Nota, quoad causas criminales, quòd pupilli tanquam actores admitti possint in his causis in quibus delictum non posset aliter probari : quia bonum commune exigit ut delicta plecti possint. (Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 169.)

5600. In *secundo casu*, si agatur de causis spiritualibus vel spiritualibus connexis, certum est minores posse per seipsos, vel per procuratorem à se constitutum convenire vel conveniri absque curatore. Constat ex eâdem Decretali Bonifacii VIII *Si annum*.

Si verò agatur de causis temporalibus quæ ex privilegio fori coram judice ecclesiastico ventilantur, minores 25 annis indigent curatore ut possint in judicio stare : ita disponit lex Justiniana ab Ecclesiâ in hoc recepta ; sed plures casus sunt excipiendi , sive ex legitimâ consuetudine, sive peculiari statuto, aut aliâ ex causâ. Vide Bouix (*ib.*, p. 171).

5601. — 3° Circa feminas sic habet legislatio ecclesiastica : etiam consentientes in nullo casu mulieres religiosæ possunt personaliter stare in judicio, et hoc intelligi debet, etiam de religiosis quæ clausuræ non subduntur. Quoad autem cæteras mulieres, in causis civilibus non sunt personaliter trahendæ invitæ ad judicium ; si tamen velint, agere et respondere possunt : in criminalibus autem non quidem permittuntur personaliter agere vel accusare, nisi suam vel suorum injuriam prosequantur, aut publica utilitas id postulet, aut causa ejus generis sit ut corporalem præsentiam exigere videatur (Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 206) ; sed si alicujus atrocis criminis reæ sint, invitæ in judicium trahi possunt. Quæ omnia constant tùm ex Decretali *Mulieres* 2, *de Judiciis*, in 6° ; tum ex jure Justiniano quod Bonifacius VIII in dictâ Decretali præservavit his verbis : *aut aliâ quâlibet quæ in jure non exprimitur*.

5602. — 4° De excommunicatis sequentia sunt tenenda : 1° *vitandi* seu *publicè denuntiati* non possunt esse *actores* quamvis possint esse *rei*. Vide cap. *Exceptionem* 12, tit. 25, lib. 2 Decret. Quod intelligitur etiam de tribunalibus sæcularibus, juxta cap. *Decernimus* 7, *de sent. excomm.*, in 6°, ubi dicitur : « Decernimus ut judices sæculares per cen-
» suram ecclesiasticam ab ecclesiasticis judicibus (canonicâ
» monitione præmissâ) repellere excommunicatos ab
» agendo, patrocinando et testificando, in suis curiis et
» judiciis compellantur. »

5603. Quidam casus sunt excipiendi, videlicet si excom-

municatus probare intenderet excommunicationem contra se latam fuisse ipso jure nullam : non autem sufficeret si solùm vellet probare ipsam fuisse injustam. Item in omnibus casibus in quibus esset necessitas. Vide apud D. Bouix (*ib.*, tom. 1, p. 174).

5604. Potest autem *vitandus* stare in judicio tanquam *reus* juxta Decretalem *Intelleximus* 7 Alexandri III, lib. 2, tit. 1, ubi dicitur quòd : « Conveniri potest, et debet per » alium respondere, ne videatur de suâ malitiâ commo- » dum reportare. » Excipitur casus ubi esset reus voluntarius et pro suo commodo in judicio staret. Vide Schmalzgrueber, apud Bouix (*ib.*, p. 174, etc.).

Aliqui putant plures adesse casus in quibus excommunicati possunt per seipsos respondere; imò ipsis relinqui facultatem per seipsos semper respondendi sentit Suarez, apud Bouix (*ib.*, p. 175). Vide infra dicenda (6537.)

5605. — *Excommunicatus non vitandus* potest quidem tanquam *actor* repelli etiam ab adversâ parte ; sed potest à judice admitti, si adversarii consentiant : ut verò *reus necessarius* admitti aut etiam compelli potest : ut autem *voluntarius* potest admitti aut repelli arbitrio judicis et actoris; hæc deducuntur, tum ex Constit. Martini V *Ad evitanda,* tum ex supra dictis. Vide Bouix, *ibid.*, p. 175.

5606. — 5° Quoàd religiosos, absque consensu Prælati, in judicio stare nequeunt, ita ut nulla sint quæ sinè dicto consensu religiosus ageret : ratio est quia religiosus per professionem suam desinit esse sui juris. Ita communiter. Sunt tamen plures casus excipiendi quorum enumerationem facit Schmalzgrueber apud Bouix (*De Judiciis*, tom. 1, p. 176, etc.). Inter hujusmodi casus computatur : 1° si religiosus velit ut in religione retineatur, vel ab eâ expulsus restituatur, vel ne ei alimenta debita aut expensæ à monasterio denegentur, vel jure quod habet ferendi suffragium, sedendi in choro, etc., non privetur ; 2° si proprius Prælatus tanquam dilapidator, etc., sit accusandus, vel si èContra sit defendendus qui incarceratus est; 3° si tuenda sit causa monasterii dum Prælatus est absens, nec commodè potest haberi ejus licentia et periculum est in

morâ; 4° in causâ delicti proprii : nam in hoc casu, non monasterium sed delinquens est conveniendus : à monasterio tamen in his casibus expensæ sunt suppeditandæ. Vide alios casus (*ibidem*).

5607.— 6° *De ecclesiis et monasteriis* tenetur quòd, cùm habeantur ut personæ morales quæ varia jura sibi vindicare possunt, necesse est ut in judicio possint conveniri et convenire, sed hoc fieri nequit nisi mediantibus certis personis quibus committitur officium nomine monasterii et ecclesiæ agendi et respondendi.

Ex Decretali autem *Edoceri* 21, lib. 1, tit. 3, Decret., ad Prælatum monasterii, saltem cum consensu conventûs, et ad Prælatum ecclesiæ, saltem cum consensu Capituli, regulariter pertinet agere et respondere, *cùm ex officio suo teneantur*, inquit Innocentius III in dictâ Decretali, *Congregationum suarum negotia procurare*, nisi aliter ex ipsâ monasterii constitutione caveretur. Idem constat ex cap. *Nullum* 9, causa 18, q. 2.

An autem Prælatus absolutè indigeat consensu monasterii vel Capituli, controvertitur, et solutio pendet à diversitate casuum et circumstantiarum. Vide apud Bouix, *ibid.*, p. 178 et 179.

5608. Per Prælatum hîc intelligendi sunt Prælati præcipui, videlicet : 1° Episcopus relativè ad Ecclesiam Cathedralem, Cathedrale Capitulum; 2° Prælati qui jurisdictionem quasi-episcopalem habent in aliquam ecclesiam in quâ est Capitulum ; 3° Primarii religionum ordinum Prælati, nempe Abbates et Præpositi generales Ordinum.

Quoad autem alios Superiores, nihil possunt in præsenti materiâ : unde recurrendum est ad varia Ordinum statuta et receptas consuetudines. Vide Bouix (*ib.*, p. 180).

5609. Abbatissæ verò et aliæ quæ monialium conventibus præsunt, agere et respondere possunt per constitutos procuratores in negotiis suorum conventuum, prout valent Prælati, Abbates et alii monasteriis virorum præpositi, nisi tamen secus disponant speciales Ordinis constitutiones. Vide Bouix (*ibidem*).

5610. — 7° *Parochiæ* cùm per parochos sub directione

Episcoporum administrentur, quæritur an Episcopus vel parochus stare debeat in judicio pro eorum negotiis? Circa quod distinguit Schmalzgrueber: « Vel enim, inquit, admi» nistratio rerum et jurium est penès utrumque, vel est » penès inferiorem tantùm, ita ut Superior administrationi » ordinariæ se non immisceat; si *primum* inferior in judicio » quidem agere et respondere super rebus et juribus Ec» clesiæ sibi concreditæ potest; si tamen Superior ipsemet » velit agere.. est præferendus, prout sumitur ex Clement. I, » verbo *liceret*, *de rescriptis;* si *secundum*, præferri debet » rector vel administrator immediatus, si perpetuus ille » sit; secus, si temporalis et ad nutum Superioris amovi» bilis; de perpetuo constat, quia hujus eo casu principa» liùs interest; de temporali ostenditur: hunc enim tali casu » Superior ab administratione amovere omninò potest: igi» tur, multò magis amovere eumdem poterit à particulari » potestate agendi in hâc vel in illâ causâ. » Vide apud Bouix (*ib.*, p. 182).

Quoad parochias monasteriis aut aliis ecclesiis unitas quibus vicarii præficiuntur, vide, *ibidem* (p. 181).

5611. — II. Reus quidem potest compelli ad judicium; et si non compareat, damnari potest; sed *regulariter* nemo cogi potest ut tanquam *actor* in judicium veniat. Sunt tamen quædam exceptiones: sic 1° qui jam actionem proposuit cogi potest ad cœptam actionem prosequendam: gravari enim posset reus si non deveniretur ad sententiam quâ injustitia actionis demonstretur. Ita auth. *Qui semel*, c. *Quom. et quando jud.*, quæ in foro ecclesiastico recepta est. Sic 2° qui alterum diffamavit, compelli potest ad agendum intra certum tempus nisi velit sibi silentium imponi. Ita pariter *Lex Diffamari* 5, c. *de ingenuis*, à jure canonico admissa. Sic 3° ad agendum in judicio compelli possunt tutores, curatores, procuratores, etc., quando id postulat interesse eorum quorum bona et jura tenentur ex officio tueri.

5612. Quærit. 1° An actor vel reus possit cogi ad comparendum personaliter?

Resp. 1° Certum est illum cogi posse à Principe seu à S. Pontifice: ita cap. *Juris*, *de Judiciis*, in 6°, ubi supponitur

judicem etiam delegatum posse cogere ad personaliter comparendum in judicio, si à *Sede Apostolicâ mandatum ad hoc receperit speciale*.

2° Cæteri judices non possunt *regulariter* cogere ad comparendum *personaliter*. Illud constat ex eodem capite, et insuper ex cap. *Querelam*, *de Procuratoribus*, ubi Alexander III affirmat *reum* posse, si velit, procuratorem constituere. Diximus *regulariter* quia sunt plures casus excipiendi: nempe 1° si causa sit criminalis, ex modò citato cap. *Juris*, et imponenda sit pœna corporis afflictiva vel quæ exilio reputetur major; nam in cæteris causis criminalibus reus et à fortiori actor possent stare per procuratorem, ut praxi constat: vide Bouix (*ibid.*, p. 185); 2° si specialiter examinanda sit qualitas personæ, maturitas, integritas facultatum intellectualium, etc.; 3° si veritas meliùs perspici possit per personalem actoris vel rei enarrationem; quando nempe lis versatur circa factum; 4° si talia sint indicia contra reum, ut speretur posse veritatem faciliùs detegi ex inspectione vultûs, aut personalibus ejus responsis. Uno verbo, personalis comparutio præscribi potest quoties adest gravis necessitas. (*Ibid.*, p. 186.)

5613. Sed non tenentur citati ab inferiore judice personaliter comparere, nisi causa in citatione exprimatur, cùm sinè sufficienti causâ talis judex potestatem non habeat cogendi ad personalem præsentiam.

5614. Quærit. An ea quæ ad factum pertinent proponi debeant per personas principales ?

Resp. Regulariter quæ ad factum pertinent, non per advocatos sed per personas principales sunt proponendæ. Ita Innocent. III in cap. *Pastoralis* 14, *de Judiciis*. Excipiuntur casus sequentes : 1° si principalis sit homo simplex, qui mentem suam sufficienter explicare nequeat (cap. citato *Pastoralis*); 2° si consuetudo expositiones ab advocatis admittat; 3° si advocatus ad factum in judicio proponendum speciale habeat mandatum; 4° si judex et pars altera non contradicat. Ita Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 187).

ART. III.

DE PROCURATORIBUS.

5615. Juxta nominis etymologiam, vox *procurator* à verbis *pro alio curator* venit : definitur autem *procurator* à lege romanâ (L. *Procurator* 1, ff. *de procuratoribus*) is « qui aliena negotia mandato domini administrat. »

5616. Procurator ab advocato differt; iste enim non administrat negotium, sed duntaxat domino vel ipsius procuratori in judicio egenti auxilium præstat : unde si juramentum exigatur, non ab advocato, sed vel à domino vel ab ipsius procuratore præstandum est : si requiratur consensus ad aliquam compositionem, non advocati consensus quidquam valet, sed litigantis, vel ipsius procuratoris, etc.

Differt etiam procurator à tutore vel curatore, quia isti non à pupillo vel minore, sed à lege, testatore, etc., constituuntur, dum procurator ab ipso litigante potestatem accipit.

5617. Procuratores alii sunt *generales* qui ad omnia negotia omnesque lites constituuntur; alii *speciales* qui deputantur ad determinatum negotium, litem specialem, etc.

Procuratores generales constituuntur vel *simpliciter*, et ipsi non possunt alienare nisi ea quæ brevi corrumpuntur et servari nequeunt; vel cum *liberâ* et *plenâ potestate*, et tunc alienare possunt tum mobilia tum immobilia, non tamen contractu donationis.

Iterùm procuratores : alii sunt *principales*, qui ab ipsomet domino constituti sunt; alii *substituti*, qui à principali procuratore constituuntur.

Præterea alii sunt *judiciales et ad lites* deputantur, alii *extrajudiciales* qui ad cætera negotia tractanda mandatum accipiunt : de prioribus tantùm hìc agimus.

5618. Tandem alii *simpliciter* constituuntur, alii *in solidum*, ita ut quilibet possit causam expedire : de casu quo plures constituuntur procuratores sic habet Bonifacius VIII cap. *Si duo* 6, *de procurat.*, in 6° : « Si duo procuratores » simul, non adjecto *in solidum*, deputentur, unus sinè

» altero non debebit admitti, secus si sint in solidum con-
» stituti; sed tunc illius melior erit conditio, qui per litis
» contestationem, negotium primitùs occupabit, post oc-
» cupationem alter se intromittere nequibit ulteriùs... nisi
» dictum sit in constitutione, quòd non fieret melior con-
» ditio occupantis : tunc enim si eum qui occupavit, in-
» firmari, mori, absentari, vel aliàs impediri contingat,
» aut si prosequi fortè nolit, poterit alter suscipere ac
» perficere negotium ab alio inchoatum : dum tamen ab
» alio non fuerit alius substitutus : nam si sit, is præferri
» debebit eidem. »

5619. Quærit. 1° Quinam sibi procuratorem constituere possunt?

Resp. Generaliter omnes posse sibi procuratorem constituere nisi à lege prohibeantur : prohibentur autem sequentes : 1° pupilli et minores habentes curatorem, nisi concurrat tutoris aut curatoris auctoritas; 2° filiifamiliàs in iis causis quibus ipsis non licet stare in judicio, et generaliter qui rerum suarum non sunt domini; 3° excommunicati excommunicatione majori, nisi ad se defendendum si in judicium vocentur. Ita cap. *Intelleximus* 7, *de judiciis :* « Excommunicatus... conveniri potest, et debet per alium » respondere. » V. etiam c. *Consulti* 15, lib. 1, tit. 28, Decret.

4° Prælatus quidem non potest procuratorem constituere quoad bona Capituli quorum administratio est omninò separata; sed potest constituere etiam absque consensu Capituli procuratorem pro causis non arduis, quæ respiciunt alias res ecclesiæ aut Capituli; pro causis autem arduis, consensus Capituli requiritur : tales autem reputantur quæ ecclesiæ vel monasterii libertatem, subjectionem, limites, honorem, alienationem bonorum immobilium vel mobilium pretiosorum, concernunt; vel si constituendus sit procurator generalis et perpetuus. (V. Bouix, *De Jud.*, t. 1, p. 191).

Universitates possunt procuratorem constituere, ex cap. 7, tit. 38, lib. 1 Decretalium.

5620. Quærit. 2° Quinam possint procuratores constitui?

Resp. « Regulariter, inquit Bonifacius VIII (cap. *Non* » *indiscreti, de procurat.*, in 6°), qui non prohibetur expressè

» ad exercendum procurationis officium, idoneus debet re-
» putari. »

5621. Sed prohibentur : I. Excommunicati excommunitione majori (c. *Intelleximus* 7, lib. 2, tit. Decret.);—II. Minores 25 annis procuratores judiciales esse nequeunt (cap. *Qui generaliter* 5, *de procur.*, in 6°); —III. Infames (c. 1, causa 3, q. 7); —IV. Feminæ, ex jure romano ab Ecclesià admisso, furiosi et surdi-muti ex eodem jure et ex jure naturali, milites, etc. Vide ap. Bouix (*ib.* p. 192).

5622. — V. Quoad clericos sic habet Gregorius IX in Decret. cap. 3, tit. 37, lib. 1 : « Cùm sacerdotis sit offi-
» cium nulli nocere, omnibus autem velle prodesse, non
» nisi pro seipso, vel ecclesià suâ, vel (si necessitas
» immineat) pro personis conjunctis aut miserabilibus,
» sibi licitum est postulare. Clericus autem, qui contra
» ecclesiam à quâ beneficium obtinet, pro extraneis ad-
» vocatus vel procurator esse præsumit, tanquam ingratus,
» potest (maximè si clericus sit ejusdem ecclesiæ) beneficio
» hujusmodi spoliari. »

In Concilio verò Lateranensi anni 1179 decretum fuerat quòd : « Clerici in subdiaconatu et supra (et in ordinibus
» quoque minoribus si stipendiis ecclesiasticis sustententur),
» coram sæculari judice advocati in negotiis sæcularibus
» fieri non præsumant, nisi propriam causam vel ecclesiæ
» suæ fuerint prosecuti, aut fortè pro miserabilibus fortè
» personis quæ proprias causas administrare non possunt »
(cap. 1, tit. 37, lib. 1 Decret.). Porrò disciplina per duas præfatas Decretales statuta, non fuit ab Ecclesià revocata saltem lege generali : unde adhuc viget; proinde :

1° Clerici minores sæculares regulariter esse possunt advocati coram judice ecclesiastico, non tamen pro extraneis contra ecclesiam à quâ beneficium obtinuerunt. Vide quasdam exceptiones ap. Schmalzgrueber à D. Bouix citatum (*ib.*, p. 200).

2° Iidem clerici minores si habeant beneficium ecclesiasticum, imò et probabiliter si ex ecclesiæ bonis sustententur, non possunt regulariter esse advocati coram judice sæculari in negotiis sæcularibus, nisi in casibus exceptis

à præfato capit. *Clerici* Concil. Lateran. 1179. — Nunquam autem advocari possunt contra reum in causâ criminali, si reo immineat pœna sanguinis. Cap. *Sententiam* 9, tit. 50, lib. 3 Decret.—Quod verò dicitur de officio advocati, intelligitur communiter de officio procuratoris V. Concilium Chalcedonense, can. 3, ap. Bouix (*ib.*, p. 202.)

3° Modò dicta de minoribus quoad causam sanguinis, et quòd possint esse advocati et procuratores coram judice ecclesiastico, dicenda sunt pariter de diaconis et subdiaconis, qui regulariter etiam nequeunt esse advocati aut procuratores coram judice sæculari, « nisi propriam cau- » sam vel ecclesiæ suæ fuerint prosecuti, aut pro misera- » bilibus fortè personis quæ proprias causas administrare » non possunt. » Et idem dicendum de sacerdotibus quoad tribunalia sæcularia. Item communiter negatur sacerdotes posse esse advocatos aut procuratores etiam coram judice ecclesiastico (S. Liguor., lib. 4, n° 219) : ratio est quia cap. 3, tit. 37, lib. 1 Decret., supra relatum, dicit ipsis non *esse licitum postulare*, *sinè distinctione inter tribunalia civilia aut ecclesiastica*, eò quòd *sacerdotis sit officium nulli nocere, omnibus autem velle prodesse;* plures tamen casus excipiuntur, ut videre est in eodem capite: excipitur enim casus quo defendendus esset proprius Episcopus, prout colligitur ex cap. *In nostrâ* 4, *de procuratoribus.*

5623. Non benè intelligimus cur sacerdos nequeat esse advocatus aut procurator in materiâ criminali ad tuendum innocentem, vel eum qui talis reputatur, cùm sacerdos nulli sic noceat, et ècontra prosit, saltem hodie quo non viget usus accusatorem puniendi pœnâ talionis; et congruum imò summè decens videtur, præsertim coram tribunali Episcopi, ut pro reo sacerdote procuratoris et advocati munera exerceat potiùs sacerdos quàm inferior clericus et maximè laicus (Vide Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 204). — In hâc diœcesi Valentinensi soli presbyteri approbati munus advocati implere valent in Curiâ Episcopali. Vide *Mandement de Mgr Chatrousse pour l'établissement de l'officialité* (n° 55, p. 20).— Si quis autem ex presbyteris semel vel bis causas advocaret contra prohibitionem, graviter non pec-

caret, juxta S. Liguor.; secus si ex professo (lib. 4, n° 219). Idem est dicendum de religiosis (*ib.*).

5624. Ex consuetudine et indulgentiâ S. Pontificis, clerici omnes, etiam sacerdotes, obire solent munera advocationis et procurationis in Curiâ Romanâ. Vide D. Bouix (*ib.* p. 207).

5625. — VI. Regulâ generali, religiosi advocati et procuratoris munus exercere nequeunt, etiam coram judice ecclesiastico, nisi pro causis sui monasterii, modò à Prælato suo regulari ad id deputentur; Gelasius tamen Papa permittit illos ex dispensatione fieri defensores (Vide cap. *De præsentium* 20, q. 1, causa 16). Canonici regulares comprehendi debent in prohibitione, juxta cap. 2, tit. 37, lib. 1 Decret. — Prælatus autem Ordinis potest esse advocatus vel procurator, non solùm pro utilitate monasterii, sed etiam pro aliis causis ecclesiasticis, si sint graves et ad utilitatem publicam pertineant: v. g. si ageretur de electione Episcopi, nec indiget licentiâ sui conventûs ut dicto munere fungi possit. — Utrum autem religiosi advocati aut procuratores esse possint ad tuendas miserabiles personas disputant DD. Vide Bouix, *ib.*, p. 211.

Nota quòd nemo possit cogi ad suscipiendum procuratoris munus, nisi fortè in aliquâ curiâ ecclesiasticâ officium illud esset publicum. (Bouix, *ib.*, p. 193.)

5626. Quærit. 3° Quibus in causis procurator constitui possit?

Resp. In omnibus causis in quibus id non reperitur in lege expressè prohibitum : ita omnes. Excipitur autem casus ubi infligenda esset pœna corporis afflictiva, pro quâ reus deberet personaliter stare in judicio : alioquin illusoria sæpe effici posset sententia, cùm reus absens fugere posset, et talis pœna non potest in procuratorem executioni mandari. Quoad autem actorem, vide ap. Bouix (*ib.*, p. 213), ubi dicitur quòd hodie non requiratur ampliùs personalis ipsius præsentia.

5627. Quærit. 4° Quomodo procurator sit constituendus?

Resp. I. Etiam absens procurator constitui potest, modò consentiat : consentire verò censetur litteras procuratorias palàm accipiendo, imò scienter illas recipiendo sinè pro-

testatione in contrarium. Vide Clementin. *Instrumento* 1, lib. 1, tit. 10.

5628. — II. Regulariter actoris procurator mandato legitimo indiget sub pœnâ nullitatis : vide cap. *Inter nostra* 4, tit. 38, lib. 1 Decretalium.

Excipitur 1° si mandans sit præsens et sciens ; 2° si causas tractare consuevit, et secum habet instrumenta seu acta causæ; 3° si sit consors ejusdem litis (L. *Commune* 2, c. *de consortibus*, ejusdem tit.); 4° si sint personæ conjunctæ, parentes et affines usque ad 4^{m} gradum, vel si sit maritus erga uxorem, etiam quoad bona quorum administratio penès uxorem remanet; 5° casu quo Episcopus vel Prælatus bona et jura Ecclesiæ perdit, aut servare negligit, Canonici imò et singuli clerici agere possunt super iisdem, etiam sinè mandato (Cap. *Licet* 1, *de rest. spol.*; cap. *Cùm olim* 34, *de testibus et attest.*; cap. *Si quis* 6, *de rebus eccles. non alien.*). — Hæc agi possunt quidem nisi aliud constaret de voluntate domini pro quo intervenitur, vel nisi causa talis sit ut speciale mandatum exigat. Ita Schmalzgrueber, ap. Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 215.

5629. — III. Rei procurator non absolutè indiget mandato : quilibet enim ex iis qui in judicio stare valent, potest rei absentis sese procuratorem vel defensorem constituere, modò tamen satis præstet pro judicato solvendo, et cautionem det de *rato*, casu quo reus convenitur actione reali. Ita jus romanum in hoc ab Ecclesiâ admissum.

IV. Ut mandatum legitimâ formâ vestiatur, requiritur ut ponatur nomen constituentis, procuratoris constituti, actoris contra quem, judicis apud quem est agendum, qualitas causæ mandatæ, dies et annus : ita communiter. Vide formulas apud Bouix, ad calcem tomi 2, *De Judiciis.*

Falsi procuratoris exceptio, non solùm ante sententiam, verùm etiam postea objici potest, utpote quâ probatâ judicium nullum reputatur (c. 4 et 5, *de procur.* in 6°). Vide Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 207).

5630. Quærit. 5° Quænam sit procuratorum potestas?

Resp. I. Generaliter potestas procuratorum extendere se non debet ultra ea quæ eis fuerant mandata : proinde

domino nullatenus præjudicant quæ à procuratore extra fines mandati peraguntur. Ita communiter ex jure romano et jure naturali.

II. Nulla confertur potestas per mandatum, si mandans plenam libertatem in dando mandato non habuerit. (Cap. *Accedens* 10, tit. 38, lib. 1 Decretalium.)

III. Procurator constitutus ad lites potest non solùm agere, sed etiam respondere, id est dominum defendere si à reo reconveniatur. Imò si tunc noluisset defendere, posset revocari. Ita ex jure romano ab Ecclesiâ admisso.

IV. « Qui generaliter constituitur ad negotia procurator, » agere ac experiri potest (id est agere et respondere potest » in judicio) exceptis his casibus qui mandatum exigunt » speciale. » Ita Bonifac. VIII, cap. 5, tit. 19, lib. 1, in 6°. — Attamen procurator generaliter constitutus, non censetur datus ad causas criminales agendas nisi id specialiter exprimatur, aut nisi de crimine agendum esset duntaxat civiliter. Vide ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 1, p. 217).

5631. Casus autem qui speciale mandatum requirunt, enumerantur à Bonifac. VIII, in cap. *Qui ad agendum* 4, tit. 19, lib. 1, in 6°, ubi dicit: « Procurator... absque spe» ciali mandato, juramentum deferre, transigere vel » pacisci non potest, nisi ei bonorum vel causæ adminis» tratio liberè sit concessa. » Plures alii casus à Glossâ in cit. capit. adduntur.

5632. Non sufficit in dictis casibus ut mandans dicat generaliter se constituisse procuratorem ad omnes causas *quæ etiam speciale mandatum requirant;* sed debet illas exprimere. Ita idem Bonif. VIII in citatâ Decretali :

« Qui ad agendum et defendendum, *ac generaliter ad » omnia, etiamsi mandatum exigant speciale, constituitur pro» curator*, ex vi generalitatis hujusmodi ad aliquem articu» lum in quo speciale mandatum exigitur, admitti non » debet..; sed si aliquis vel aliqui de articulis speciale man» datum exigentibus, specificati fuissent, adjectâ clausulâ » generali (et alias causas quæ speciale mandatum exigunt), » tunc ad non expressas etiam admittitur. » Intellige qui graviores non essent casibus expressis. sed tantùm qui

2**

essent similes vel minores. Constat ex cap. *Sedes* 15, *de Rescriptis;* et Clem. *Non potest*, *de procuratoribus*. — Vide Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 207.

5633. — V. « Licet autem à procuratore post litem con» testatam possit (cùm dominus sit litis effectus) dari alius » procurator, antea tamen non potest, nisi in rem suam » sit datus, vel à domino substituendi alium... sibi fuerit » concessa potestas. » Ita cap. *Non indiscretè* 1, tit. 19, lib. 1, in 6°.

Mortuo autem procuratore, substitutus ex permissione domini, poterit, re adhuc integrâ, litem prosequi. Secus si substitutus fuerit vi facultatis procuratori à lege concessæ post litem contestatam : tunc, mortuo procuratore substituente, expirat substituti mandatum.

5634. — VI. Effectus autem procurationis sequentes sunt : « 1° Si ex judicis vel legis præcepto dominus aliquid » facere debuisset et hoc facere omisit ipsius procurator, » omissio domino imputatur et nocet, nisi tamen procu» ratori supervenerit faciendi moralis impossibilitas. » (Bouix, *De Judic.*, t. 1, p. 219.)

Si autem procurator, non dominus, aliquid facere debuit et non fecit, et propter culpabilem omissionem puniendus sit, ipse non dominus est puniendus.

Si verò propter dictam omissionem non sit puniendus, negligentia tamen ipsius nocet domino : v. g. si omisit intra decem dies appellare, sententia nihilominus in rem judicatam transit : quia sibi dominus imputare debet si negligentem vel imperitum procuratorem elegerit.

5635. Confessio procuratoris (non autem advocati) domino præjudicat, maximè si fiat post litis contestationem: nam antea non fit ex necessitate, ac proinde habenda est ut abdicatio juris quæ fieri nequit absque speciali mandato: et idem est dicendum quoties confessio procuratoris facta fuerit sinè necessitate. (Cap. *Suborto* 21, *de sentent. et re judic.*, et cap. *Olim*, *de censibus*.)

5636. — 2° Tenetur procurator rationem mandanti reddere omnium quæ gessit eique restituere quæ ex re seu lite consecutus est. Item mandans potest exigere ut com-

pensetur omne damnum ipsi per culpam procuratoris illatum: si verò procurator dictum damnum compensare nequeat, domino conceditur restitutio in integrum: id est ei conceditur facultas de causâ judicatâ iterùm litigandi, ac si nondum fuisset judicata (Leg. *Eleganter*, ff. *de dolo*). Vide Bouix (*ib.*, p. 221).

Vicissim procurator jus habet repetendi omnes expensas quas occasione mandati bonâ fide fecit (vide cap. *Cùm pro causâ* 6, tit. 38, lib. 1 Decret.). Ad hæredes transit utraque dicta actio tum mandantis, tum procuratoris. Vide Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 207 *in fine*).

5637. Quærit. 6° Quotuplici modo cesset procuratoris officium?

Resp. Cessare 1° per revocationem, re adhuc integrâ; si verò res non ampliùs sit integra non valet revocatio nisi ex justâ causâ fiat. Vide cap. *Quamvis* 6, *de Procurationibus*, in 6°, ubi enumerantur plures causæ justæ revocationis.

5638. Ut valida sit revocatio ex justâ causâ, requiritur insuper ut intimetur sive judici, sive parti adversæ: ita cap. 13, tit. 38, lib. 1 Decret. ubi Gregorius IX ait: « Mandato procuratoris post litem contestatam à domino revocato, si *hoc, ignorante judice vel adversario, factum fuerit,* judicium quod idem quasi procurator postmodum expertus est, ratum esse debebit. »

5639. — 2° Mutuo consensu mandantis et procuratoris, etiam re non integrâ: in hoc tamen posteriori casu, Schmalzgrueber exigit partis adversæ consensum. Vide rationes apud D. Bouix (*ib.*, p. 222).

3° Per renuntiationem procuratoris, lite nondum contestatâ: nequit enim procurator, post litis contestationem, invito mandante, sese exonerare officio, nisi ex justâ causâ, puta ob infirmitatem supervenientem, inexpectatum negotium, inimicitiam cum principali, etc.

4° Per substitutionem alterius procuratoris, quia sic prior censetur revocatus: unde huic casui applicanda sunt quæ dicta sunt supra de revocatione.

5° Definitivâ sententiâ latâ, à quâ tamen procurator

debet appellationem interponere, vel saltem dominum admonere ut ipse, si velit, appellet; sed non tenetur appellationem prosequi. Ita communiter.

6° Per mortem constituentis, re adhuc integrâ : ita lex *Inter causas*, tit. 1, lib. 17 Digest., ab Ecclesiâ in hoc admissa. Si verò res non ampliùs sit integra, perseverat quidem mandatum ex jure romano; sed jus hoc modificatum est ex cap. 4, tit. 10, lib. 1 Clem., juxta quod, etiam lite contestatâ, cessat mandatum per mortem constituentis, si constituens deputaverit *pro rebus ecclesiæ suæ* vel *beneficii sui*.

7° Expirat procuratoris potestas per ipsius obitum, nec ad ipsius hæredes transit. Ita omnes. Vide apud Bouix (*ib.*, p. 224).

8° Cessat si dominus litem per se agere velit : cap. 8, *de Procurat.*, in 6°. Vide Devoti, tom. 3, tit. 2, § 4.

5640. Quærit. 7° Quid specialiter sit dicendum de procuratoribus communitatum et collegiorum?

Resp. Universitatum procuratores proprio nomine vocantur *syndici*, quamvis hodie hæc appellatio soleat reservari *procuratoribus collegiorum studiorum*. Universitates agere non possunt nisi per syndicos vel per Superiorem. Vide Devoti, tom. 3, § 6.

Ut autem syndici rite constituantur, vocandi sunt omnes qui jus suffragii habent, juxta regulam juris 29, in 6° : « Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari. » Præsentes tamen possunt procuratorem constituere, si duæ ex tribus partibus membrorum adsint, et major pars præsentium consentiat. Ita communiter.

Electio syndici confirmari debet respectivè vel ab Abbate si de monasterio agatur, vel ab Episcopo si de Capitulo Cathedrali. Tali confirmatione non indigeret syndicus si constitueretur super bonis et juribus quæ separatim ab Abbate vel Episcopo, Capitulum possidet. Vide apud Bouix, *ibid.*, p. 225.

Sunt Ordines religiosi in quibus regula tribuit Superioribus potestatem procuratores eligendi. In hujusmodi autem Ordinibus electio non est facienda capitulariter, ut patet.

Si plures syndici à communitate constituantur, *in solidum* censentur deputati et cum plenâ potestate. Ita communiter.

Licet monasteriorum syndici à solo Abbate, sinè consensu Capituli, constitui haud possint, à solo tamen Abbate possunt revocari, quia Abbas potest, si velit, solus causas monasterii agere. Vide Bouix, *ib.*, p. 227.

Quid speciale sit Fratrum Minorum Ordini, vide apud Ferraris, vº *Syndicus*, nº 9.

5641. « Jus eligendi syndicos... monasteriorum monia- » lium jure ordinario pertinet ad Episcopum : aliquando » tamen, vigore fundationis, consuetudinis, aut constitu- » tionis, ad moniales, et aliquando... etiam ad laicos.

» Quatenus hoc jus spectet ad moniales, Episcopus sinat » eas suo jure uti, servatâ sibi approbatione et remotione » ad formam Concilii Trident. (sess. 22, c. 8 et 9 *de ref.*), » et Decretorum S. Congreg.

» Syndici sive officiales monasteriorum monialium du- » rare debent per triennium et non ultra (S. C. in *Oriensi*, » 30 jul. 1615). Imò si Episcopus animadverterit non esse » utiles... etiam durante triennio poterit eos removere; » sicuti S. Congr... 12 maii 1617... respondit Archiepis- » copo Surrentino... Verumtamen prudenter agat et cum » causâ gravi... : sequitur quòd peccet contra justitiam, si » quis ab officio (ab alio quàm Episcopo collato) depellatur » sinè magnâ causâ. » Ita Monacelli apud Bouix, p. 228, ubi plura alia circa procuratores Universitatum inveniuntur.

ART IV.

DE ADVOCATIS.

5642. Advocatus propriè dictus est ille qui pro altero præsente postulat, seu defensionem præstat, eique auctoritate, consilio, operâ suâ in judicio assistit. Ita Schmalzgrueber, apud Bouix (*ib.*).

« Est autem postulare, ait Gratianus (can. 2, causa 3, » q. 7), desiderium suum vel amici sui, in jure apud eum

» que

» qui jurisdictioni præest exponere, vel alterius desiderio » resistere. »Hæc definitio Ulpiano tribuitur. (Vide Bouix, *ibidem*, p. 229.)

Præfata definitio convenit tantùm advocatis strictè sumptis : antiquitùs generaliori et diverso sensu accipiebatur, ut videre est ap. Ferraris (v° *Advocati Ecclesiarum*), et in Curiâ Romanâ etiam hodie, nomen *Advocati* designat munus meri jurisconsulti, qui propositis sibi titulis quibus se fundat procurator, respondet de *jure*. Vide Card. Luca ap. Bouix, *ib.*, p. 223, etc.

5643. Quærit. 1° Quinam valeant advocati munus implere coram judice ecclesiastico ?

Resp. Omnes quibus expressè à jure id non est prohibitum : ita communiter. Quod autem in hâc re disponit jus romanum regulariter valet etiam in foro ecclesiastico, quando nec canones nec legitima consuetudo adversantur : unde 1° nec pro se, nec pro aliis advocatiam exercere queunt minores 17 annis (Leg. 1, ff. *de Postulando*), imò quidam requirunt 25 annos : sed communior sententia dicit sufficere 17 annos (ap. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 207). 2° Pro se quidem, sed non pro aliis, advocati esse possunt feminæ (ex eâdem lege); excipitur tamen tutrix filii quæ pro ipso postulare potest (cap. *Ex parte* 67, *de appell.*); idem est dicendum de notatis insigni infamiâ (ex citatâ lege 1, ff. *de Postulando*), de cohortalibus seu apparitoribus aut officialibus præsidum (Lege ult. citat., *de Advocatis*) de paganis et hæreticis (*ib.* et can. *Nemo* 7, *de Pœnitent.*, dist. 1). 3° Pro se autem, pro consanguineis, affinibus, necnon pro minoribus suis et pupillis, non autem pro ullâ aliâ personâ advocati esse possunt infames minùs insignes, et id quidem ex jure Romano ab Ecclesiâ admisso, de quibus vide ap. Bouix (*ib.*, p. 236). 4° Advocati esse prohibentur à lege ecclesiasticâ excommunicati, qui etiam in jus vocati per alium respondere debent (Cap. *Decernimus* 8, *de sent. excomm.*, in 6°; et cap. 7, *de Judic.*). 5° Quibus in casibus clerici et monachi advocati officium obire valeant diximus supra (5622-5624).

5644. — 6° Judex officio advocati fungi nequit in causâ

de quâ judicare debet (Leg. *Quisquis* 6, c. *de Postulando*). 7° Notabiliter præpotentibus divitiis muneribusve aut alio titulo munus advocati obire non licet ne pars adversa opprimatur (tit. *Ne liceat Potentioribus* 14, lib. 2, *Cod. Justin.*); item litterarum et jurium imperitis (L. *Nec cæter.* 2, tit. *de Postulando*) : non tamen jure communi requiritur ut approbatus sit qui munus advocati coram tribunali ecclesiastico functurus est : secus esse posset de jure particulari. Vide Bouix (*ibidem* , p. 237).

5645. Quærit. 2° Quænam sint advocatorum obligationes?

Resp. Ad quatuor capita referri possunt advocatorum obligationes : nempe ad scientiam competentem, ad justitiam causæ, ad fidelitatem servandam erga clientem, et ad justum pretium.

1° De scientiâ competente nulla potest esse difficultas: est enim grave peccatum in genere suo, officium advocati exercere sinè sufficienti idoneitate.

5646. — 2° Advocatus nequit sub gravi suscipere causam quam scit esse injustam ; si sciens hoc faciat, vel culpabiliter ignoret causam esse injustam, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium : unde parti contrariæ restituere debet qui fuit causa positiva damni ; item suo clienti, si ignorabat causæ injustitiam et illum non admonuit.

Antequam ergo patrocinium causæ suscipiat advocatus, tenetur examinare ejus æquitatem et probabilitatem, eamque clienti sincerè indicare : si enim falsâ promissione vel inani spe victoriæ sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem, uti si periculum ejus perdendæ neglexerit indicare casu quo admonitus cliens litigaturus non fuisset : in dubio tamen an cliens fuisset litigaturus, non teneretur ad restitutionem erga clientem quia melior est conditio possidentis. (Vide S. Liguor., lib. 4, n° 223.)

5647. Distinguendum est tamen inter causas civiles et causas criminales : in causis enim civilibus in utramque partem probabilibus, potest utramvis, etiam minus probabilem defendere : sed hoc controvertitur, quamvis communius affirmetur si de dubiis juris agatur ; si autem de

dubiis facti, communiter docetur non esse licitum advocato tueri actorem sed solum reum, quia iste possidet (S. Lig., lib. 4, n° 222; Bouix, *ibid.*, p. 239). Si causa nihil ferè habet probabilitatis, veriùs non licet clientem defendere etiam pro causâ possessionis. (S. Liguor., *ib.*, 223.)

5648. In causis verò criminalibus dubiis non licet tueri partes actoris quia actori illicitum est tunc agere contra reum; idem dicendum de casu quo actor contra possessorem agens scit se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam, quia tunc injustè vexatur possessor pro quo tandem judex debebit judicare. (S. Lig., *ib.*, n° 220.)

Advocatus autem in causâ criminali potest semper reum etiam sontem defendere: quia reus non tenetur subire pœnam nisi convictus; ergo potest per se vel alium eam avertere donec convincatur. (*Ibidem.*)

5649. Causam semel susceptam advocatus non debet, invito cliente, deserere. Si autem in progressu causæ iniquitatem videt, tenetur monere clientem eique suadere ut desistat, aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cum stipendio sit conductus, tenetur ex justitiâ monere, neque ipse neque judex potest suadere compositionem cum damno partis, quippe locus compositioni esse non debet nisi quando res est dubia. (S. Liguor., *ibidem*, p. 223, *in fine.*)

5650. — 3° Peccat advocatus contra fidelitatem clienti debitam, si rationes et instrumenta clientis quem justè defendit vel secreta causæ detegat adversario, et tenetur ad restitutionem, si ob id cliens causam suam perdat, aliàs victurus. Item peccat et ad damni reparationem tenetur si causarum expeditiones cum præjudicio clientium differat, postponat, vel plures acceptet quàm expedire potest. (S. Liguor., *ib.*, n° 226.)

5651. — 4° Quoad *pretii justitiam*, generaliter dici potest quòd si taxatum sit pretium, non licet ultra accipere; si verò non sit taxatum, debet esse justum. Vide quædam alia ap. S. Liguor (lib. 4, n^is^ 224-225).

Advocatus autem tenetur gratis patrocinari in gratiam pauperum, etiam cum gravi suo incommodo (non autem

gravissimo) si pauperes sint in extremâ necessitate; si autem sint tantùm in gravi necessitate, ad idem quidem tenetur, sed sinè notabili suo incommodo; in necessitatibus tantùm communibus sufficit si advocatus hoc faciat quando habet superfluum temporis et divitiarum. (S. Lig., lib. 4, nº 221.)

Si tamen sit immatriculatus, id est in advocatorum album relatus, et judex ei præcipiat patrocinium præstare clienti qui sibi defensorem acquirere nequit, non potest recusare sinè justâ causâ, et tenetur gratis defendere si cliens non habeat unde salarium solvat, nec aliunde pro talibus advocatis de salario provisum ex ærario publico. Ita jus roman. (L. *Hunc titulum* 1, § *Ait Prætor*, ff. *de Postulando*) et sic communiter docent DD. ap. Bouix, *De Judiciis*, tom. 1, p. 240.

ART. V.

DE AUDITORIBUS, ASSESSORIBUS, FISCALI PROMOTORE ET ADVOCATO, NOTARIIS ET ACTUARIIS, NECNON CURSORIBUS SEU BAJULIS.

5652. De iis infra agemus tractando de Curiâ Episcopali (5758-5790).

CAPUT IV.

DE FORO COMPETENTE ECCLESIASTICO.

5653. Duæ quæstiones ad hoc caput reduci possunt, nempe: 1º quænam causæ ad judicem ecclesiasticum pertineant; 2º quisnam ex judicibus ecclesiasticis competens sit quoad singulas illas causas: Sed quia jam priorem quæstionem expendimus supra (5506-5538), superest ut hîc duntaxat explanemus secundam.

ART. I.

QUID ET QUOTUPLEX SIT FORUS.

5654. *Forus* seu forum ex primævâ quidem institutione

significat locum publicum ad quem res venales deferuntur, sed etiam et præsertim designat locum in quo lites et judicia exercentur (cap. *Forus*, 10, *de verb. signif.*). Forum etiam significat totum territorium in quo quisque judex habet jurisdictionem (Leg. *Pupillus* 239, ff. *de verb. signif.*): quo sensu diœcesis dicitur *Forum Episcopi*.

« Itaque, ait Pirhing, propriè loquendo forum com-
» petens vocatur tribunal judicis cujus jurisdictioni reus
» subjicitur, sive in quo reus ab actore conveniri debet aut
» potest..: adeòque forum... importat... tum jurisdictionem
» quæ exercetur in litibus dirimendis, tum etiam locum
» seu tribunal in quo lites dirimuntur. »

5655. Competentia nihil aliud esse potest quàm ipsamet jurisdictio : quippe judex competens nullus esse potest nisi qui potestatem habet jus dicendi erga litigantes quoad materiam de quâ litigatur. Illa jurisdictio requiritur simul in personas et causam litis, nec sufficit in alterutram : sic Episcopus non potest judicare causas merè temporales, etiamsi diœcesanos suos respiciant, nec causas spirituales, ad ipsius tribunal pertinentes, si alienigenas concernant; sufficit tamen ut judex sit competens quoad reum : nam est regula generalis ab omnibus admissa tanquam certa quòd actor forum *rei* sequi debeat.

5656. Quæstio ergo : *Utrum quis sit competens*, reducitur ad istam : *An quis jurisdictionem sive ordinariam sive extraordinariam in causam talium litigantium habeat.*

Quotuplici modò pariter dividendus sit forus resolvi potest ad istam : *Quotuplici modò dividi debeat jurisdictio?* Circa quod vide quid dixerimus supra (277-288).

ART. II.

DE MODO DIGNOSCENDI AN QUIS HABEAT COMPETENTIAM.

5657. Cùm duplici modo quis possit habere competentiam, videlicet : 1° ratione extraordinariæ, et 2° ratione ordinariæ jurisdictionis, materiam hanc in duplicem paragraphum dividemus.

§ I.

De modo dignoscendi competentiam ratione extraordinariæ jurisdictionis.

5658. Examinandum est primùm quomodò fuerit acquisita extraordinaria jurisdictio, et an non suspensa aut etiam sublata fuerit. Omnis autem jurisdictio extraordinaria acquiritur vel delegatione, vel prorogatione, vel causæ connexione, vel reconventione, vel compromissione partium, vel privilegio. Tollitur verò vel suspenditur avocatione, præventione, appellatione, relatione et quibusdam aliis circumstantiis à jure determinatis intervenientibus, de quibus dicturi sumus infra.

5659.—I. Si *jurisdictio acquisita fuerit per delegationem*, ipsius extensio, sive quoad loca, sive quoad causas dijudicari potest tàm ex eo à quo dimanat, quàm ex verbis mandati : unde si concessa fuerit ab Episcopo non potest extendi extra diœcesim, ut patet. Quæ dicturi sumus in § 2, *de Judice territoriali ordinario*, debent delegato applicari.

5660.—II. Ut intelligatur competentia in casu jurisdictionis per *prorogationem* acquisitæ, plura quoad prorogationem sunt examinanda : 1° Quid sit prorogatio ?—Per eam intelligitur : *Extensio jurisdictionis judicis alioquin incompetentis ipsi facta per consensum partium*, *spontè eidem se subjicientium :* certum est enim jure romano partibus concedi, multis in casibus, facultatem adeundi judicem non suum, eumque competentem efficiendi : et hæc dispositio in pluribus casibus ab Ecclesiâ admittitur.

5661. Quatuor potissimum modis fieri potest prorogatio, videlicet de unâ ad aliam personam, de re ad rem, de tempore ad tempus, de loco ad locum : eorum omnium exempla vide apud Pirrhing à D. Bouix citatum (*ibid.*, p. 249, etc.).

5662. — 2° Plures requiruntur conditiones ut prorogatio valeat : requiritur enim : 1° ut is cui litigantes se subjiciunt aliquam habeat jurisdictionem : prorogatio enim supponit auctoritatem jam existentem ; 2° ut habeat

jurisdictionem ordinariam: constat ex cap. 40, tit. 29, libri 1 Decret., ubi sic decernit Gregor. IX: « Jurisdictionis prorogatio nulla noscitur exstitisse, cùm... *delegata* jurisdictio ad alias personas nequeat prorogari » : probabiliter tamen prorogari potest jurisdictio delegata quoad universitatem causarum, quia ordinariæ æquiparatur; imò etsi quoad substantialia seu de personâ ad personam, vel de re ad rem jurisdictio delegata prorogari nequeat, potest tamen quoad accidentalia, nempe de tempore ad tempus, vel de loco ad locum, vel de minori quantitate ad majorem (Bouix, *ib.*, p. 250); 3° ut Judex habeat jurisdictionem similem, seu ejusdem generis, v. g. spiritualem, si agatur de causâ spirituali; criminalem si agatur de causis criminalibus criminaliter intentatis : in causis tamen criminalibus præjudicium inferri nequit ordinario judici competenti, qui, non obstante prorogatione factâ à litigantibus, potest de crimine inquirere, illudque punire; 4° requiritur ut partes scienter et liberâ voluntate se subjiciant: non requiritur tamen ut consensus sit expressus, sed sufficit tacitus, v. g. litis contestatione, vel appositione alicujus exceptionis dilatoriæ ante litem; non sufficeret verò comparere post citationem (Pirrhing, ap. Bouix *ib.*, p. 251) : non autem requiritur consensus Judicis ordinarii (*ib.*); 5° ut lex non prohibeat sed permittat.

5663. Fieri autem nequit prorogatio in casibus sequentibus : 1° in causis appellationis, quia natura appellationis est ut gradatim procedatur de inferiori ad superiorem : ita communiter; 2° in causis criminalibus si ex mero officio judicis procedatur, non per viam accusationis; 3° in causis Papæ reservatis aut à Papâ advocatis; 4° laici nequeunt absque consensu proprii Episcopi, judicem non suum adire et competentem efficere in causis sacramentalibus: ita unanimiter; imò communiter idem tenetur in cæteris causis ecclesiasticis, ex cap. *Nullus* 3, tit. 29, lib. 1 Decret., ubi dicitur : « Nullus Episcopus alterius parochianum judicare præsumat : nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare potest; » 5° quoad autem clericos sic habet cap. *Significasti* 18, tit. 2. lib. 2 Decret. : « Significasti

» nobis, inquit Gregor. IX, quòd P. clericus, ad peti-
» tionem C... mercatoris, se tuæ jurisdictioni subjecit, si
» in termino nunc elapso, de pecuniâ mutuatâ non satis-
» fecisset eidem... : Inquisitioni tuæ... respondemus quòd
» licet privatorum consensus, qui jurisdictioni præesse
» dignoscitur, suum possit judicem constituere, clerici
» tamen in judicem non suum (nisi fortè sit persona eccle-
» siastica, et Episcopi diœcesani voluntas accedat) con-
» sentire non possunt. » Ex hâc Decretali deducitur : 1° clericos haud posse judicem non suum competentem efficere, absque consensu sui proprii Episcopi, *nisi Episcopi diœcesani voluntas accedat :* sufficit tamen consensus tacitus.—2° Etiam consentiente proprio Episcopo, competentem judicem facere nequeunt clerici, nisi ille *sit persona ecclesiastica :* coram enim judice sæculari litigare nequeunt clerici ob privilegium fori, ut constat ex cap. *Si diligenti* 12, *de foro competenti*, ubi dicitur : « Clericus non potest
» constituere sibi judicem laicum, etiamsi proprium jura-
» mentum, et adversarii consensus accedat. »

5664. Reverà judex sæcularis posset ex delegatione Episcopi cognoscere de causis clericorum merè temporalibus, quia tunc non ex vi suæ auctoritatis id ageret judex, sed ex vi potestatis ecclesiasticæ; sed nequit ipsius auctoritas prorogari voluntate litigantium ecclesiasticorum, etiam cum consensu proprii Episcopi, quia tunc judex judicat vi propriæ auctoritatis, quo certè læditur privilegium fori, nec potest Episcopus consentire ut clerici huic privilegio renuntient (Vide Pirhing, ap. Bouix, *ib.*, p. 255).—3° Nec etiam Metropolitani jurisdictionem prorogare possunt clerici, abque consensu sui Ordinarii, ut constat ex cap. 1, *de foro compet.*, in 6°, — 4° Imò neque ipsi Ordinarii sinè licentiâ sui Metropolitani prorogare possunt jurisdictionem alieni judicis ecclesiastici, « quia, inquit Pirrhing, sicut
» Episcopus est judex ordinarius clericorum sibi subdito-
» rum, ita etiam Archiepiscopus suorum suffraganeorum » : quod est tamen intelligendum de iis negotiis in quibus Metropolitanus jurisdictionem retinuit post Concil. Trid. (ap. Bouix, *ib.*, p. 256).

5665. — 6° Sat unanimes sunt DD. in asserendo quòd religiosi exempti haud possint, in iis quæ pertinent ad jurisdictionem contentiosam, se subjicere, per viam prorogationis, jurisdictioni Ordinariorum. Controvertitur autem an idem sit dicendum quoad jurisdictionem voluntariam : communior sententia affirmat, et dicit religiosos exemptos posse recurrere ad Ordinarii jurisdictionem, sub his solùm conditionibus : 1° ut facilè Papa aut ejus Legatus adiri non possit; 2° ut Superiores Ordinis potestate necessariâ careant; 3° ut Prælatus Religionis consentiat, saltem tacitè, vel etiam aliquoties præsumptivè, v. g., si sit impeditus. (Bouix, *ib.*, p. 256.)

5666.—III. *Ex compromissione* acquiri potest quasi-jurisdictio : unde ut plenè dignoscatur quandonam judex sit competens, inquirendum est quandonam quis tanquam arbiter, de causâ cognoscere et pronuntiare legitimè potest : arbiter quidem intelligitur *persona quæ sive ex dispositione juris, sive ex conventione partium constituitur ut de causâ cognoscat et sententiam proferat.* Priores arbitri dicuntur *juris* seu *necessarii*, posteriores verò *compromissarii* seu *voluntarii.*

5667. Compromissarii sunt vel propriè dicti, qui servatis juris ordine ac formâ judicii procedere et pronuntiare debent; vel impropriè dicti, seu *arbitratores*, qui ex æquo et bono, etiam non servatâ judicii formâ, litem componere possunt.

5668. Multùm differunt arbitri compromissarii à judice propriè dicto, non solùm quoad constitutionem, sed etiam quoad potestatem, sententiæ efficaciam et executionem : major enim est potestas judicis propriè dicti : ex ipsius sententiâ actio oritur; ipse potest exequi sententiam à se latam; potestas verò arbitri est stricti juris et fines compromissi excedere non debet, ad ordinarium judicem est recurrendum ut ipsius sententia executionem accipiat (*ibidem*, p. 257 et 258).

5669. Multipliciter etiam differunt arbitri *juris à compromissariis ;* priores enim compelli possunt ad hoc munus accipiendum; posteriores verò non tenentur munus implere nisi illud acceperint : in quo etiam casu excusari

possunt ob superveniens impedimentum ; arbitri juris jurisdictionem quasi-ordinariam habent, partes citare et cætera possunt facere quæ ad causæ definitionem sunt necessaria : ea verò nequeunt arbitri compromissarii. Item à sententiâ arbitri juris potest appellari, non autem à sententiâ compromissarii. (Bouix, *ib.*, p. 258.)

Casus in quibus constituendi sunt arbitri juris vide enumeratos apud Schmalzgrueber à D. Bouix relatum (*ibid.*).

5670. Quænam autem conditiones requirantur ut arbitri compromissarii competentiam habeant? Ad hoc requiritur ut arbitri sint de iis qui possunt constitui, ut compromittentes illos valeant constituere, et tandem ut causa sit de earum numero quæ arbitrio terminari possunt. Porrò :

1° Arbitri esse nequeunt : 1° pupilli, furiosi, surdi et muti, excommunicati vitandi (cap. *Si quem* 59, *de sent. excomm.*) : probabiliùs tamen valida esset istorum sententia, licet illicita; 2° mulieres nisi ex jure, consuetudine vel privilegio jurisdictionem obtineant, quales sunt Reginæ, Ducissæ, Abbatissæ, etc. ; 3° religiosi, absque Superioris consensu ; 4° laici in causis spiritualibus, nisi Indultum Apostolicum habeant, vel assumantur conjunctim cum clericis (cap. *Per tuas* 9, *de arbitris*); 5° tandem nullus arbiter esse potest in propriâ causâ.

5671. Licet prædicti nequeant in arbitros propriè dictos assumi, non sequitur indè eos omnes prohiberi etiam esse *arbitratores*. Mulieres possunt esse arbitratrices, et juxta communiorem sententiam etiam laici arbitratores esse valent in causis spiritualibus. (Bouix, *ib.*)

5672.—2° Generaliter ad constituendum arbitrum requiritur ut quis habeat rerum suarum liberam administrationem (cap. *Cum tempore* 5, tit. 43, lib. 1 Decret.) : sic pupilli minores arbitros constituere non possunt sinè tutoris vel curatoris et judicis auctoritate, si de iis agatur de quibus disponere non valent, v. g., de suis immobilibus ; item furiosi, prodigi, mulieres in pluribus casibus, tutores, curatores, quoad res quas alienare nequeunt sinè debitis solemnitatibus ; procuratores in negotio sibi commisso, nisi ad hoc speciale mandatum habeant ; religiosi sinè Præ-

lati licentiâ; parochi vel beneficiati in præjudicium Ecclesiæ vel beneficii sui sinè consensu Episcopi. (Bouix, *ib.*)

5673. Difficultas est de Prælatis, an nempe indigeant consensu Capituli et aliis solemnitatibus ad compromittendum super rebus mobilibus pretiosis aut super immobilibus. Affirmativa sententia habetur ut probabilior à Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 261).

5674. — 3° Generaliter compromissio fieri potest quoad omnes causas pro quibus id à jure non est prohibitum: jure autem prohibetur ut per arbitros dirimantur: 1° causæ criminales si criminaliter intententur (cap. *Causa* 9, *de in integrum rest.*), 2° causæ matrimoniales quando de matrimonii validitate agitur (*ibid.*); 3° *causæ beneficiales*, quia ex regulâ juris in 6°, « beneficium ecclesiasticum non potest licitè » sinè institutione canonicâ obtineri »; 4° causæ exemptionis (cap. *Cum tempore* 5, *de arbitris*); 5° causæ decisæ quæ in rem judicatam transierunt, quia compromissio de re dubiâ fieri debet (cap. *Exposita* 11, *de arbitris*); 6° causæ restitutionis in integrum nisi incidenter tractentur (cap. *Causa* 9, *de in integrum rest.*[1]); 7° causæ communitatum et omnes de quibus transigi non potest. (Schmalzgrueber, ap. Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 261 et 262.)

5675. — IV. Jurisdictio (proinde competentia) acquiritur *reconventione* quæ locum habet quando reus coram judice conventus, vicissim ipse actorem coram eodem judice convenit: quod facere potest licet judex aliunde jurisdictionem in actorem non habeat, ut constat ex tit. 4, *de mutuis petitionibus*, lib. 2 Decret.

5676. — V. Item competentia acquiritur *causarum connexione*: connexæ autem dicuntur causæ quando una sinè alterâ commodè discuti et dirimi nequit, prout evenit si agatur de cohæredibus, de sociis, vel quando decisio pendet à pluribus quæstionibus.

Controvertitur quisnam, quoad hujusmodi causas, sit legitimus judex; an superior nempe, vel qui prior præoccupavit. Vide ap. D. Bouix, *ib.*, p. 263.

[1] Restitui in integrum causa dicitur quando per judicem in eum statum in quo erat antequam cœpta fuisset reducitur. V. infra (6065, etc.).

Duo excipiuntur à regulâ connexionis : 1° si actor causas connexas dividat, et deferat ad diversos judices; reus verò ante litis contestationem, exceptionem non apponat *non dividendæ causæ*; 2° si una ex causis connexis spiritualis est, judex laicus de temporali judicans, tenetur spiritualem remittere ad judicem ecclesiasticum : ita cap. *Tuam* 3, *de ordine cognit*. Vide alia ap. Schmalzgrueber in tit. 1, lib. 2 Decret., n° 74.

5677. — VI. *Privilegio* judex potest competentiam acquirere, et vice versâ, ob obtentum privilegium, potest amittere competentiam quam aliunde habet : ad hæc dignoscenda examinandus est Indulti tenor. (Bouix, *ib.*, p. 264.)

§ II.

De modo dignoscendi competentiam ratione ordinariæ jurisdictionis.

5678. Duæ sunt classes judicum ordinariorum : *territoriales* nempe seu quorum jurisdictio limitatur intra certos territorii fines, veluti, v. g. Episcopi; et non *territoriales* seu quorum jurisdictio nullatenus limitatur, prout sunt non solùm Papa, sed Generales Ordinum religiosorum, Congregationes romanæ, etc. De istis judicibus non multùm est difficultatis : ut enim rectè judicetur de illorum competentiâ, sufficit expendere utrum causa sit de earum specie quæ ad hujusmodi judicum jurisdictionem pertinent, et utrum causa agitetur inter personas qui talibus judicibus subjiciuntur. Quoad autem judices territoriales, major est difficultas, quæ ut luculenter explanetur in memoriam revocandæ sunt variæ species domiciliorum.

5679. Duplex præcipuè distinguitur domicilium : *originis* nempe et *habitationis* : prius est locus in quo quis est natus; posterius in quo quis degit seu commoratur. Reus autem non est conveniendus in loco originis quatenus originis : unde de eo loco sufficiunt quæ diximus supra (1968 etc.).

Domicilium habitationis dividitur in *propriè dictum* e

impropriè dictum seu quasi-domicilium; quid per ea sit intelligendum, diximus supra (1349).

5680. Iterùm distingui potest domicilium in *verum* et *fictitium*. *Verum* est illud quòd quis verâ seu corporali præsentiâ alicubi contrahit. *Fictitium* est locus quem jus tanquam verum domicilium assignat certis personis ob specialem earum conditionem, licet de facto ibi non commorentur: sic ex fictione juris, uxor, ubicumque ipsa habitat, mariti domicilium habere censetur, et hujusmodi domicilium servat, etiam defuncto viro, quandiu in viduitate manet. Ita jus romanum (Ult. lege, *de Incolis*, Cod. Justin).

5681.—I. Ut quis habeat alicubi *domicilium propriè dictum* requiritur et sufficit quòd ibi habitare cœperit cum animo ibidem perpetuò manendi: nec requiritur ut habitatio non sit interrupta, modò revertendi animus perseveret; si verò non constet de animo ibidem perpetuò manendi, quidam dicunt sufficere habitationem decennii : sed de hoc potest esse difficultas, ut videre est apud Schmalzgrueber, à D. Bouix relatum (*De Judic.*, tom. 1, p. 272).

5682. Regulariter talis est vis domicilii propriè dicti ut inter varios judices qui, attentâ specie causæ et personarum inter quas vertitur, jurisdictionem habent, ille semper sit competens : unde quamvis competens sit judex loci in quo contractum fuit, vel patratum delictum, vel sita est res de quâ lis movetur, hoc tamen non impedit quin simul cumulativè competens etiam sit judex domicilii, modò tamen ab aliis non fuerit præventus, et hoc etiamsi reus in loco domicilii tunc non existat : potest enim citari, et si contumaciter non compareat, immissio in ejus bona fieri potest et sententia pronuntiari; et si legitimè citatus mutet domicilium, nihilominus judex qui eum prævenit, judicium potest prosequi. (Cap. *Proposuisti* 19, *de foro compet.*)

5683. Excipiuntur autem 1° uxor et vidua quæ conveniendæ sunt in loco domicilii maritalis; ubicumque existant (Lex Just. *Filii* 22, ff. *ad Munic.*, ab Ecclesiâ admissa, utpote quæ non contradicit); 2° hæres quando convenitur

ex personâ defuncti, et per defunctum incœptum jam fuerit judicium : tunc enim hæres conveniendus est in eo loco ubi defunctus fuit conventus (lex Just. *Is qui Romæ* 34, ff. *de Judic.*).

5684. — II. Circa *quasi-domicilium* controvertitur an præter casum contractûs in eo initi, vel delicti ibidem commissi, reus possit conveniri in loco quasi-domicilii. Vide rationes pro et contra, apud D. Bouix (*De Judiciis*, tom. 1, p. 276).

5685. — III. Quoad autem *domicilium fictitium*, varii casus sunt exponendi : 1° uxor, ut jam diximus, forum mariti sortitur ubicumque habitet, idque etiam defuncto marito retinet quandiu in viduitate permanserit : ita jus romanum. Hoc tamen non impedit quin eadem, si alibi commoretur cum proposito in perpetuum remanendi, ibidem etiam acquirat domicilium : quo in casu, assimilanda erit ei qui duplex habet domicilium, et ratione utriusque duplici Ordinario suberit, ita ut inter illos posset esse locus præventioni.

5686. — 2° Etsi religiosus non possit habere domicilium propriè dictum, cùm non sit sui juris, nec penès ipsius arbitrium sit plus minusve alicubi habitare, attamen, fictione juris, ipsius domicilium est monasterium cui adscriptus est, et tandiu in eo perseverat quandiu voluntate Superiorum ad aliud monasterium non transfertur. Ita communiter ap. Bouix (*ibid.*, p. 278).

5687. — 3° Item militum domicilium, juxta legem Justinianam (*Municeps* 23, ff. *ad Municip.*) à jure canonico receptam, est locus in quo merent, ibique conveniri possunt.

4° Idem est dicendum de vagis qui domicilium habere censentur ubi inveniuntur, ibique forum sortiuntur etiam ratione contractuum alibi initorum et puniri possunt propter delicta alibi commissa. Ita communiter (Bouix, *ib.*, p. 278).

5688. — 5° Beneficii locus haberi debet ut domicilium clericorum beneficiatorum, etsi alibi commorentur sive ex dispensatione, sive quia beneficium residentiam non exigit : sed cum hâc distinctione, quòd si beneficium residen-

tiam exigat, possit beneficiatus apud Ordinarium loci in quo exstat beneficium, conveniri quoad omnes causas: et hoc verum est quoad singula hujusmodi beneficia, si plura talia beneficia in diversis diœcesibus ex dispensatione pontificiâ simul possident; si verò beneficium residentiam non postulet, beneficiatus ab Episcopo loci talis beneficii dependet duntaxat quoad causas beneficium respicientes. Ita communiter (*ib.*, p. 279).

5689. — 6° Quilibet clericus (imò, in causis spiritualibus, quilibet laicus), si Romæ sit præsens, potest ibidem conveniri, quamvis ibidem domicilium aut quasi-domicilium nondum acquisiverit, nec ibi delictum patraverit, aut contractum peregerit, nec Romæ sita sit res pro quâ convenitur: illud constat ex cap. *Licet* 20, tit. 2, lib. 2 Decret., cui sequens rubrica præfigitur: « Quisque clericus » potest in Curiâ Romanâ conveniri, licet aliàs specificè » forum ibi non sortiatur; habet tamen ex causâ jus re- » vocandi domum. » In ipsâ autem Decretali sic habet Gregorius IX: « Licet ratione delicti, seu contractûs, aut » domicilii, sive rei de quâ contra possessorem causa mo- » vetur (quibus forum regulariter quis sortitur), Episcopus » vester ap. Sedem Apostolicam conventus non fuerit: quia » tamen omnium ecclesiarum Mater est eadem et Magistra, » ritè compelli potuit ut ibi suis adversariis responderet: » nisi pro aliâ justâ et necessariâ causâ venisset, quam si » tunc allegasset, jus revocandi domum salvum fuisset » eidem. » Simile quid vigebat in Romanâ Republicâ, ut constat ex Lege *Romæ* 33, ff. *ad Municip.*

5690. Potest tamen clericus ex præfatâ Decretali, si venerit Romam *ex aliâ causâ justâ* et *necessariâ*, non quidem forum Romanum declinare, siquidem forum hujusmodi est competens, sed *causam domum revocare*, seu obtinere ut sibi liceat in suam diœcesim reverti et ibi suis adversariis coram Ordinario suo respondere.

5691. Jus præfatum non haberi debet ut revocatum à Concil. Trident. in quo dicitur (sess. 24, c. 20): « Causæ » omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinen- » tes, etiam beneficiales sint, in primâ instantiâ, coram

» *Ordinariis locorum duntaxat cognoscantur*, atque omnino, saltem infra biennium à die motæ litis terminentur » : quia sub vocibus *coram Ordinariis locorum*, sicut non excluduntur Ordinarii locorum originis, vel beneficii vel contractûs, vel delicti, vel rei litigiosæ, ita nec Ordinarius quem Romæ quisque habet. Vide Ferraris (vº *Forus*, nº 32).

5692. Non solùm qui Romæ degit potest ibidem conveniri, sed sunt casus in quibus præsens Romæ potest declinare cætera tribunalia, etiam proprii domicilii, et petere ut causa ad Curiam Romanam remittatur. Illud constat ex Constitutione quæ *Eugeniana* vocari solet (ab Eugenio IV), juxta quam forum Ordinarii sui declinare et causam ad Romanam Curiam trahere possunt omnes qui Romæ præsentes sunt ad *expedienda negotia*, modò ibidem per annum degerint, ut expressè restrinxit Paulus V in Bullâ *Universi agri*, § 4, nº 17. Excipitur 1º si lis mota fuisset super beneficio quod quis haberet extra Romam (Trident., sess. 24, c. 11, *de ref.*); 2º si ageretur de parochis non residentibus (ex eodem Concil., sess. 23, c. 1 *in fine*). Vide Bouix, *ib.*, p. 279-283.

5693. Non solùm Ordinarius domicilii sive veri sive ficti est competens, sed etiàm competens est, juxta cap. *Licet* jam citatum (5689), Ordinarius loci in quo contractus fuit initus, vel loci in quo res controversa est sita, vel in quo delictum fuit commissum : et hoc, etiamsi quis obtinuisset privilegium nonnisi coram determinato judice respondendi, ut constat ex cap. *Volentes* 1, tit. 7, lib. 5, in 6º.

5694. Sed notandum, quoad Ordinarium loci contractûs, quòd 1º Regulariter non sit competens quando reus ibidem non est præsens, nisi aliter inter contrahentes conventum fuerit (Vide Decret. *Romana* 1, tit. 2, lib. 2, in 6º; et regulam *Contractus* 85 in 6º), vel nisi agatur de reddendâ ratione administrationis suæ, etiam privatæ, ut jure romano ab Ecclesiâ in hoc admisso constat (Leg. *Eum qui* et sequent. cap. *Ubi de ratiociniis*, etc.). Quoad autem casum in quo reus bona possidet, vide cap. *Romana* jam citatum, et quid dicat Bouix (*De Judiciis*, tom. 1, p. 286). 2º Quòd

2º

etiam quasi-contractus comprehendantur sub præcedenti regulâ, ut DD. communiter concedunt. Difficultas est de casu peragendæ rescissionis contractûs, pro quo vide D. Bouix (*ib.*, p. 288). 3° Quòd si contrahentes convenerint ut contractus scripto fieret, locus contractus censetur ille in quo fuit scriptione perfectus : ita omnes. 4° Quòd per forum loci contractûs non extinguatur forus domicilii, et quòd tunc possit esse locus præventionis.

5695. Quoad autem Ordinarium *loci in quo sita est res controversa*, notandum 1° quòd probabiliùs reus possit in loco rei sitæ conveniri, etiamsi ibi non reperiatur : id probatur contra Barbosam ex lege *Si quis* 2, tit. 19, lib. 3, Cod. Justiniani (Ap. Bouix, *ib.*, p. 291);—2° quòd reus in loco rei sitæ conveniri nequit nisi actione reali, vel mixtâ, non verò actione merè personali : unde judex territorii in quo res est sita, non potest procedere contra personam possessoris rei, aut eum ut contumacem condemnare vel punire, cùm ipsa non sit subjecta per se ipsius jurisdictioni; sed potest contra possessorem procedere realiter, ut si citatus non compareat, actorem mittere possit in possessionem bonorum quæ in ipsius territorio sita sunt; idemque est de actione mixtâ, seu in rem scriptâ, quia talis actio non solùm personam, sed etiam rem sequitur; — 3° à foro rei sitæ non excluditur forum domicilii : in quo tamen est aliqua controversia, ut videre est ap. D. Bouix ex cap. *Sane* 3, tit. 2, lib. 2 Decret.; — 4° forum rei sitæ sortitur reus etiam quando res est mobilis, modò in loco existat permanenter non verò duntaxat per transitum. Vide Bouix (*ibid.*, p. 2, p. 294), ubi indicantur quædam exceptiones faciendæ.

5696. Quoad tandem Ordinarium loci in quo delictum commissum fuit, nota 1° excipiendos esse Episcopos quorum graviores causæ criminales Sedi Apostolicæ, leviores verò Synodo Provinciali reservantur à Conc. Trident. ob illorum eminentem dignitatem; — 2° Ordinarium loci delicti posse quidem de delicto in suo territorio commisso cognoscere et sententiam ferre, non autem de delictis alibi commissis; — 3° posse reum ab Episcopo loci delicti puniri

prout meretur, si in ejus territorio reperiatur, vel si ante egressum citatione ipsi intimatâ, præventus fuerit, quia per citationem reus factus est subjectus Ordinarii loci delicti; si verò delinquens ante citationem egressus fuerit, nequit tunc Ordinarius loci delicti in ejus personam procedere, cùm per egressum desierit esse ipsius subjectus: tunc enim ratio est habenda capit. *Ut animarum* 2, *de Constit.* in 6° ubi dicitur: « Cùm extra territorium jus dicenti » non pareatur impunè »; et Clement. *Pastoralis* 2, *de sent.*, cujus est summarium « sententia lata contra citatum » extra citantis territorium, est nulla ipso jure. » Res aliter tamen se haberet si delinqueret quis in patriâ et ante citationem exiret, benè enim tunc posset censurari à suo Ordinario (S. Liguor., lib. 7, n° 26). Imò etiam in casu quo delinquit extra patriam, judex loci posset obtinere, variis modis ap. D. Bouix indicatis, quòd delinquens compareat, aut ad se remittatur (Vide *Prælect. S. Sulpitii*, n° 626, 3°). —4° Si Ordinarius loci delicti velit delinquentem beneficii privatione punire, id quidem potest juxta probabiliorem sententiam, si saltem delinquens fuerit ante egressum citatus, sed executio facienda erit ab Ordinario loci in quo beneficium situm est. Id probatur ex cap. *Postulasti* 14, *de foro competenti*, tit. 2, lib. 2 Decret. — 5° Probabiliùs nequit Ordinarius loci ubi delinquens existit aut deprehenditur, illum judicare aut punire, nisi sit Ordinarius domicilii aut loci delicti, quia ex nullo juris textu tale jus probari potest.

5697.—6° A foro delicti non tollitur forus domicilii, quia, juxta canonistas, habetur ut generalis, dum alii tres sunt duntaxat particulares: unde judex loci delicti jurisdictionem solùm habet pro casu delicti in suo territorio commissi, et idem est dicendum de judice loci contractûs, et rei sitæ; at verò Ordinarius domicilii jurisdictionem habet in subditum generaliter nisi ab aliis præveniatur. Vide Bouix, *ib.*, p. 301.

De casu quo delinquens in uno loco stans, in alio patrat delictum, vel quo aliquis in uno loco vulneratus in alio decedit, etc., vide Bouix, *ib.*, p. 300.

CAPUT V.

DE PROBATIONIBUS JUDICIALIBUS.

5698. In genere probatio judicialis est *rei dubiæ seu controversæ per legitima argumenta* (seu media) *facta ostensio*. Ita veteres jurisconsulti.

Probatio dividitur in *plenam* quæ ita plenam fidem facit judici de re in judicium deductâ, ut sententiam possit ferre ; et *semi-plenam*, ex quâ judex valde probabiliter veritatem de re controversâ introspicit, non tamen certam habet.

5699. Tres sunt præcipui effectus probationis plenæ : 1° juxta illam sententia est ferenda ; 2° actor qui plenè probavit intentionem suam non tenetur cum juramento confirmare, sed oblatum à judice recusare potest (cap. *Sicut consuetudo* 2, *de probat.*) ; 3° is contra quem plenè probatum est, non admittitur ampliùs ad purgationem canonicam quia talis purgatio conceditur tantùm suspecto, non autem convicto.

5700. Effectus verò præcipui *semi-plenæ probationis* sunt : 1° dare locum juramento suppletorio ; 2° liberare aliquando ab onere ulteriore probandi, illud in adversarium rejiciendo ; 3° conficere *regulariter* plenam probationem si alteri semi-plenæ conjungatur. Vide cap. *Cùm causam* 13, *de prob.;* cap. *Præterea* 27, *de testibus;* et cap. fin. *de success. ab intest.*

Diximus *regulariter*, nam excipiendæ sunt : 1° causæ criminales ; 2° causæ matrimoniales in quibus agitur de validitate matrimonii jam initi ; 3° causæ civiles adeò arduæ, ut criminalibus æquiparentur. (Bouix, *De Judiciis*, *ibid.*, p. 305.)

5701. *Nota* 1° quòd probatio minor semi-plenâ faciat *adminiculum*, et aliis juncta, aliquando semi-plenam, imò etiam plenam efficiat.

Nota 2° quòd probatio *plusquam semi-plena* sufficiat ali-

quando ad ferendam sententiam in causis civilibus (*ibid.*).

5702. Præcipuæ autem species probationis plenæ sunt: 1° depositio duorum testium omni exceptione majorum super uno eodemque articulo; 2° instrumentum publicum vel alia scriptura authentica eamdem vim habens ac instrumentum publicum; 3° præsumptio juris et de jure; 4° juramentum quod à parte litigante sibi delatum pars adversa præstat; 5° confessio rei; 6° evidentia facti.

5703. Præcipuæ verò species probationis semi-plenæ, sunt: 1° depositio unius testis, vel plurium singularium omni exceptione majorum [1], aut duorum quidem etiam concordantium, sed non omni exceptione majorum (supponi debet semper prævia diffamatio); 2° scriptura privata; 3° comparatio litterarum quando de scripto dubitatur; 4° juramentum suppletorium; 5° præsumptio verisimilis; 6° fama, quæ tamen sola non sufficit, juxta Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 166.

5704. Quærit. Cuinam incumbat onus probandi in judicio?

Resp. Generaliter rem in judicio assertam probare ei incumbere qui aliquid alteri nocivum affirmat, nec habet pro se præsumptionem juris: ita lex *Ei incumbit* 2, ff. *de probat.*; et L. *Ut creditor* 1, c. *de probat.* Unde reus, licet nihil dixerit pro suâ defensione, absolvendus est, si contra ipsum nihil probetur (cap. ult. *de jurejur.*; cap. unic. *de benef. sinè dimin. conf.*). Si tamen præsumptio actori faveret, reus negans illius assertionem, probare deberet veritatem suæ negationis. Item si ex justâ causâ judex deferret reo juramentum, iste parere teneretur et generatim reus exceptionem suam quâ aliquid affirmat probare tenetur (L. 19, ff. *de probat.*). Apud Card. Soglia, § 215.

5705. Cuinam autem incumbat probare rem in judicio negatam, hoc pendet ex naturâ propositionum negativarum: nam triplicis generis esse possunt illæ propositiones: *facti* nempe, *juris* et *qualitatis*:

1° Si propositio negans sit *qualitatis*, à negante quali-

[1] Crimen sollicitationis in confessione probari potest per testes singulares, concurrentibus tamen aliis indiciis et præsumptionibus. Vide S. Liguor., lib. 4, n° 258, et suprà (8868).

tatem probari debet, quando hæc qualitas communiter omnibus inest : v. g., si negetur aliquem esse probum, mentis compotem, etc.; si verò qualitas sit solùm accidentalis, et sit requisita ad aliquem promovendum, v. g. quòd sit doctor, hæc qualitas probanda est ab allegante : ècontra si quæstio esset de aliquo removendo ab officio ob carentiam dictæ qualitatis, à negante probandus esset defectus qualitatis hujusmodi.

5706. — 2° Si propositio negativa sit *juris* (id est si negetur aliquid fieri posse, vel de jure factum fuisse), aut id quod negatur est de genere permissorum, et à negante probandum est revera non esse aut non fuisse licitum, quia omnia licita esse præsumuntur nisi prohibita probentur : vel negatum de genere est prohibitorum, v. g., negatur aliquem jure potuisse occidi, et tunc non negans, sed affirmans assertionem suam debet probare.

5707. — 3° Major difficultas esse videtur circa propositiones negativas *facti*; sed variæ regulæ quæ à Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 308) traduntur, ad hoc reduci posse videntur, ut is debeat probare qui factum asserit, sive de facto indeterminato agatur, sive de determinato; attamen in hoc posteriori casu, negans posset probare demonstrando se non potuisse factum peragere, quia v. g., alibi erat dum factum fuit peractum; sed minimè est necessarium quòd sic à negante probetur, ut constat ex cap. *Ex tenore*, *de testibus;* et Lege *Optimam* 14, c. *de contrah. stipul.*

His de probationibus in genere præmissis, quædam nunc in specie sunt dicenda de præcipuis probationibus, videlicet de confessione, de testibus, de instrumentis, de præsumptionibus, de jurejurando, etc. : quæ omnia peragemus in quinque articulis.

ART. I.

DE CONFESSIONE.

5708. Juxta jurisconsultos *confessio* est omnium probationum plenior et *regina*. Dividitur 1° in *discretam* et *in-*

discretam : *discreta* est ea quâ exprimitur causa unde orta est obligatio : quæ sinè tali expressione fit *indiscreta* dicitur; 2° in *simplicem* cui nulla adjicitur conditio, et *qualificatam*, si conditio vel circumstantia aliqua adjungatur, v. g. si occidisse confitearis, sed *ob necessariam defensionem*; 3° *in judicialem* quæ fit in judicio coram judice competenti; et *extrajudicialem* quæ fit sinè his conditionibus. Confessio autem judicialis fieri potest, vel expressè verbis, scripturâ aut signis; vel tacitè, si ex facto eliciatur, aut si à lege fingatur intervenisse : « sic tacitè censetur » confiteri qui cum actore super delicto privato transigit; » sic intentionem fateri censetur qui ad ejusdem positiones » cùm judex jusserit respondere detrectat. De singulis hu» jusmodi confessionibus, hæc universim tenenda sunt : » confessio discreta.... coram adversario facta, modò per » duos testes integræ fidei probetur, plenam fidem omnino » facit. Indiscreta præsente adversario probata semiplenè » probat...., adversario absente, nihil probat omninò.... » Confessio *simplex* est plena probatio; sed *qualificata* ali» quando dividi, seu in partem rejici et in partem recipi » potest; aliquando, vel tota recipienda est vel tota repu» dianda. » Ita Card. Soglia qui deinde illud variis exemplis explicat (*Inst. jur. priv.*, § 216), et postea addit : « Confessio... plenè probat si fiat coram judice competente, » ex certâ scientiâ et libertate, et ab eo qui ætate major » sit » (id est 25 annos habeat. Devoti, lib. 3, tit. 9, § 4); « at » confessio soli confitenti nocet, non tertio...; confessio » autem extrajudicialis, scienter et sponte facta, si præser» tim discreta sit, vim plenæ probationis obtinet. » Secus plus minusve probat, juxta varias circumstantias. De confessione vide adhuc Reiffenst., *De Judiciis*, pars 2, lib. 2, tit. 18.

ART. II.

DE TESTIBUS.

5709. Ut certum ab omnibus tenetur eos testificari posse qui à lege non prohibentur : à jure autem prohibentur :

1° furiosi; 2° impuberes, nisi agatur de causis criminalibus, in quibus tamen eorum testimonium tanquam solum indicium ad indagandam veritatem, non verò ad probandum, etiam semiplenè accipitur; idem dicendum de cæcis, nec non surdis-mutis; 3° pecuniâ corrupti; 4° infames tum infamiâ juris tum infamiâ facti: audiri tamen possunt in causis criminalibus, etsi fidem non faciant; 5° criminosi, quibus grave crimen à parte adversâ objicitur, et in judicio probatur; 6° accusati vel inquisiti de crimine gravi, quorum causa adhuc pendet; 7° perjuri; 8° excommunicati excommunicatione majori: si tamen essent tolerati non debet judex eos expellere, nisi adversa pars exceptionem opponat; 9° personæ valde pauperes et viles, ob suspicionem quòd facilè potuerint esse pecuniâ corruptæ; 10° parentes aut affines usque ad quartum gradum vel saltem usque ad tertium gradum (Card. Soglia, *ib.*, § 218): caput *Licet* 47, *de testibus*, de quarto gradu loquitur; item conjuges, necnon amici, familiares et famuli: sed excipiuntur causæ matrimoniales; item testificari possunt in gratiam parentis, domini, aut amici, et contra eos si agatur de crimine hæresis (S. Liguor., lib. 4, n° 256); 11° socii criminis: excipe crimina læsæ majestatis, hæresis, maleficii, et ea omnia quæ sinè socio non possunt perpetrari (S. Liguor., *ib.*); 12° inimici, etsi gravis non sit inimicitia (S. Lig., *ib.*): inimicorum tamen testimonium recipitur in gratiam inimici; 13° laici in criminalibus nequeunt testificari contra clericos (c. 2, q. 12): « In aliquo tamen casu, inquit S. Liguor. (*ib.*, 261) possunt » Episcopi uti laicis testibus ad probanda crimina suorum » subditorum »; 14° testes esse nequeunt patroni causarum contra suos clientes; tutores vel curatores contra pupillum vel minorem; administratores, syndici et actores respectu negotiorum ab ipsis tractatorum; 15° minores 20 annis in causâ criminali; 16° clerici et religiosi in causâ sanguinis, imò ex cap. *Quamquam*, c. 14, q. 2, clericus nequit testificari coram judice sæculari sinè licentiâ sui Superioris (S. Liguor., lib. 4, n° 261; Devoti, tom. 3, tit. 9, § 15); 17° feminæ ex jure canonico nequeunt regulariter

esse testes in causis criminalibus, nisi alia media desint ad ostendendam veritatem (Devoti, *ib.*): excipiuntur 1° crimina quæ vocantur *excepta* ut *læsæ majestatis*, hæresis, simoniæ, etc.; 2° si virorum testimonia haberi nequeant; 3° si judex ex officio procedat ad inquisitionem criminis; 4° si testificentur ad defensionem rei; 5° si civiliter agatur de crimine.— 18° Nemo potest esse testis in propriâ causâ; et sic excluduntur: qui habet causam consimilem, judex quoad causam quam judicat, vel judicavit, actor quoad causam quam agit, et similes.

5710. *Nota* quòd testes inepti, deponendo faciunt aliquod indicium, sed insufficiens et non plenum. Facilè admitti possunt quando crimen noctu aut in loco secreto commissum fuit. Imò si inepti sint principaliter ob favorem partis ut inimici, domestici, etc., si pars eos admittat, judex non valet eos repellere. (S. Liguor., lib. 4, n° 262.)

De testibus idoneis vide imprimis Reiffenst., *De Judiciis*, pars 2, lib. 2, tit. 20, n^is 53-205.

5711. Quærit. 1° Quot testes requirantur ad probandum?

Resp. Generaliter duos requiri et sufficere modò sint omni exceptione majores (Deuter. 17, 6; Joann. 8, 17); nullaque hodie datur exceptio in hâc regulâ pro causis criminalibus: ita Bouix (*ib.*, 311); vult tamen S. Lig. (lib. 4, n° 259) quòd ad damnandum Episcopum requirantur 12 testes et plus quàm duo ad damnandum sacerdotem vel clericum: ita etiam Devoti, lib. 3, tit. 9, § 9: in confirmationem producitur cap. *Nullam* 3, causa 2, q. 5; sed Gratianus relato illo canone adjicit: « Quorum vita adeo laudabilis est, ut omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum testimonio duorum aut trium testium, *quilibet jure convinci et damnari poterit.* »

5712. Pro causis civilibus quidam casus excipiuntur: v. g. unus testis sufficit in causis favorabilibus, si quæratur an ecclesia sit consecrata vel an aliquis sit baptizatus (Card. Soglia, *ib.*, § 218, *in fine*); item in vitando peccato; si asserat mater sponsi existere impedimentum dirimens: sufficit ipsius testimonium ut matrimonium celebrari ne-

queat; item in rebus ad proprium officium spectantibus: unde sufficit testimonium notarii circa instrumentum à se confectum; idem dic de Episcopo quoad ea quæ pertinent ad suum munus; sufficit etiam testimonium unius ad delicta religiosorum punienda si tale sit crimen ut aliter nequeat probari, sed non est tunc puniendum pœnâ ordinariâ, sed aliquâ tantùm pœnâ arbitrio superioris; idem plures docent de culpis levibus religiosorum, non verò de gravibus. Vide alios casus ap. S. Lig. (lib. 4, 257) et præsertim Reiffenstuel (*De Judic.*, pars 2, tit. 20, n[is] 259-381), et Bouix (*ib.*, p. 311).

5713. Quærit. 2° Quomodo recipiendæ sint depositiones testium?

Resp. I. Ex Decretali *In nomine* 2, tit. 20, lib. 2 Decret. quæ Justin. jus in hâc re quoad forum ecclesiasticum firmavit, testes recipi non debent, nisi citatâ parte adversâ: sic enim se habet dicta Decretalis : « Admonendus est » semper adversarius *ut ad audiendos testes veniat;* quod » quia hic (in causâ de quâ agitur in Decretali) omissum » est, necesse est ut quod contra legem actum est, non » habeat firmitatem. » Excipitur 1° si periculum sit in morâ, ut quia debitor de fugâ suspectus est, vel testes in remotas partes sunt discessuri, vel sunt senes aut ægroti, et interea pars adversa interesse nequit; 2° si partes consentiant; 3° si de crimine hæreseos agatur (cap. finale *de hæreticis,* in 6°); 4° si agatur de peccato vitando, v. g., si per unius testis depositionem impediri debeat occultè matrimonium quod nullum foret, cap. *Præterea* 12, *de sponsalibus;* 5° in omnibus causis in quibus litis contestatio non est necessaria. Auctor *Prælect. S. Sulpit.* addit quòd in Galliâ ob difficultates quæ exoriri possent ex manifestatione nominum testium, sæpe non sit obligatio reum citandi ante illorum depositionem. Vide n° 644.—De his omnibus vide Reiffenst., *De Judiciis*, pars 2, lib. 2, tit. 20, n[is] 418-431.

5714. Non obstantibus verbis supra allatæ Decretalis *In nomine*, communiter DD. asserunt quòd pars adversa non sit citanda ut audiat testium depositiones; siquidem ex

cap. *Inquisitionis* 12, *de Acquisitionibus*; et ex cap. *Venerabili* 52, *de test. et attestat.*, quæ legi *Nullum* 14 c. *de testib.* concordant, testes secretò à judice sunt examinandi : citari tamen debet pars adversa ad audiendum juramentum testium, non autem depositiones. Vide Bouix (*De Judic.*, p. 311). Sed res aliter se habet coram tribunalibus nostris civilibus, quibus se conformârunt quædam Officialitates in Galliâ, veluti nostra Valentinensis : etenim juxta art. 73 Codicis instruct. crimin., a judice informante (*juge d'instruction*) primùm testes seorsim audiuntur, absente reo; postea verò coram tribunali interrogantur quidem seorsim non audientibus cæteris testibus nondum interrogatis, sed tamen coram reo, ut iste possit respondere (art. 316, 317, 319, 320); hic autem modus non videtur contrarius Decretalibus modò citatis. Etenim Decretales *Inquisitionis* et *Venerabili* supponunt quidem audiendos esse testes secretò vel sigillatim, sed hoc, ut explicat Glossa, ut sibi invicem convenire nequeant de modo uniformi deponendi; porrò ad hoc non requiritur ut testes interrogentur in absentiâ rei, sed sufficit ut seorsim ab aliis testibus singuli interrogentur, qui modus conformior videtur Decretali *In nomine*, juxta quam adversarius ad audiendos testes venire debet. S. Liguor., lib. 4, nº 271, huic modo interrogandi sat conformis videtur : imò Devoti (tom. 3, tit. 9, § 17) dicit : « Interrogationes plerumque ab adversario » proponuntur, quo præsente, interrogandi sunt testes, » *quæ civilis et canonici juris disciplina est*, sed fori usu » jamdiu receptum est, ut clam à judice interrogentur, » ac tantùm vocetur adversarius, cùm illi sacramentum » emittunt. » Et in notâ 7ª, Devoti dicit hunc usum inductum fuisse ex malè intellectâ Constitutione Zenonis. Lex 12 Codicis, *de Testibus*.

5715. — II. Depositiones testium fieri debent voce et non scripto : judex enim certior de re efficitur magis per verba quàm per scripta, et, præsertim in criminalibus ex vultu, gestu, titubatione facilè dignoscitur ex quo animo testis loquatur. Ita communiter et probabiliùs, juxta S. Liguor., lib. 4, nº 271. Vide Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*,

5716. Circa interrogationem testium sic habet Innoc. III, cap. 37, *de test. et attestat.* : « Eos diligenter examinare » procures, et de singulis circumstantiis prudenter in» quirens, de causis videlicet, personis, loco, tempore, » visu, auditu, scientiâ, credulitate, famâ et certitudine » cuncta plenè conscribas. »

5717. In cap. 1 *de Testibus* dicitur : « Nullus testimo» nium dicat, nisi jejunus. » Sed hoc in desuetudinem abiisse videtur (Vide Devoti, tom. 3, tit. 9, § 12, *not.* 1). Et Glossa dicit hoc esse de honestate, non de necessitate.

5718. A judice interrogari debent testes, nisi ex justâ causâ ad judicium venire impediantur : quia tunc ad eos mittitur qui interroget. Ita l. 15, ff. *de Jurejurando*, et cap. 8 *de Testibus*. Episcopos autem ad ferendum in judicio testimonium vocari vetuit Justinianus, Nov. 123, cap. 7 et 8. Vide Devoti, tom. 3, tit. 9, § 17, *not.* 4.

5719. Nisi causæ essent leves, depositiones testium scriptis consignari debent à notario vel saltem coram duobus testibus, ipsisque deponentibus sunt perlegendæ, ut videatur an in dictis perseverent, an verò aliquid addere, vel demere velint (ex cap. *Quoniam* 11, *de Probationibus*). Vide Lequeux, n° 1371 *in fine;* Reiffenstuel, *de Judic.*, pars 2, lib. 2, tit. 19, n° 117.

5720. — III. Omnino requiritur à testibus ut juramentum præstent. Ita cap. *Nuper* 51, *de test. et attest.*, ubi dicitur : « Respondemus quòd nullius testimonio, quan» tumcumque religiosus existat, nisi juratus deposuerit in » alterius præjudicium debet credi. » Vide etiam cap. *Fraternitatis* 17, ejusdem tituli. Nec etiam per consuetudinem potest induci ut testibus non juratis fides habeatur in judiciis. Ita communiter ; sed potest ex consensu partium cessare hujusmodi necessitas juramenti. Vide apud Bouix (*ib.*, p. 313).

5721. Præstandum est autem juramentum à testibus in præsentiâ utriusque partis, coram judice causæ vel instantiæ, aut ejus commissario in loco judicii, nisi testes ægrotent, aut, ob legitimam causam necesse sit eos domi audire : præstari debet tactis Evangelio vel aliâ re sacrâ ;

clerici tamen sacris constituti possunt jurare tacto pectore. Vide Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 313, etc.; S. Liguor., lib. 4, n° 271; Devoti, *De Judic.*, tit. 7, § 3.

Quoties jurare et quid jurare debeant testes vide dictum apud Schmalzgrueber ab eodem D. Bouix relatum (*ib.*, p. 314).

An et quid probent testes sibi vel aliis contrarii, vide explicatum apud Bouix (*ibid.*, p. 314-316); S. Liguor., lib. 4, nis 258, 260

5722. Quærit. 3° Quænam exceptiones opponi valeant contra testes, et quid agere debeat judex quando opponuntur?

Resp. I. Opponi posse 1° quòd non sint de numero eorum qui ad testificandum sunt habiles; 2° quòd auditi sunt non præstito juramento, vel non seorsim singuli, etc. Vide alias exceptiones apud Schmalzgrueber à D. Bouix relatum (*ib.*, p. 317).

5723. — II. Exceptiones contra testes oppositæ, non impediunt *ordinariè* eorum receptionem et examen; potest enim judex differre judicium de illarum valore quia fortasse in progressu litis liquebit quòd, non obstante testium inhabilitate, posset judex ex aliis probationibus sententiam proferre: excipitur tamen 1° si defectus testis sit notorius vel statim posset probari: cap. *Ex parte* 7, *de testibus et attest.*; 2° si objiciatur illum esse capitalem inimicum ejus adversus quem testificatur (Authent. *Si testis*, cap. *de Testibus*, § *Si verò*); 3° si objiciatur testem esse excommunicatum (cap. *Pia* 2, *de Except.*, in 6°).

5724. Quærit. 4° Quomodo reprobandi sint testes?

Resp. Vide hoc explicatum apud Bouix (*ib.*, p. 318 et 319); sufficiat notare verba Honorii III in cap. *Licet* 49, *de test. et attest.*, ubi dicitur: « Mandamus quatenus reci-
» piatis testes quos contra personas (antea) productorum
» (testium) super principali negotio partes duxerint produ-
» cendos: quos si rursus pars altera vel utraque voluerit
» reprobare, contra eos probationes admittere procuretis,
» ita quòd ultra non liceat partibus ad probationem testium
» aspirare: ne si producendi quartos contra tertios, et sic

» deinceps, partibus licentia tribuatur, negotium diutiùs » protelari contingat. » Ergo bis et non ultra licet reprobare varios testes pro et contra allatos in eâdem causâ.

5725. Quærit. 5° An et quomodo teneatur testis aperire veritatem in judicio?

Resp. Teneri quidem testem veritatem aperire in judicio, si judex legitimè interroget, et ad id tenetur certè ex obedientiâ.—An autem etiam teneatur ex justitiâ cujus violatio ad restitutionem obliget? Controvertitur, sed communiùs et probabiliùs negatur. (S. Liguor., lib 4, n° 270.)

5726. *Nota* quòd etsi Ecclesia soleat tantùm hortare testes ut ferant testimonium, non verò cogere, attamen si alia desit probatio unde veritas nosci potuerit, judex ecclesiasticus potest laicum per excommunicationis, clericum verò per suspensionis comminationem cogere ad deponendum : et si adhuc renuant, ferri potest sententia excommunicationis et suspensionis, cap. 1, 2, 5, 9 *de Testibus cogendis*. Vide Devoti, lib. 3, tit. 9, § 11; et Reiffenst., *De Judiciis*, pars 2, lib. 2, tit. 21, n^is^ 1-50.

5727. Si judex non interroget legitimè, testis non tenetur ei fateri veritatem, et potest, etiam cum juramento, juxta S. Liguor., respondere *se crimen nescire* (lib. 4, n° 265).

5728. Legitimè autem judex interrogat quando adest semi-plena probatio, si nempe sit unus testis de visu, vel auditu proprio, vel si adsint notorietas, aut infamia criminis, vel indicia evidentia, vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum. Aliàs, inquit idem S. Liguor. (n° 266), etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine, nemo eorum teneretur revelare. Si verò accusator unum testem tantùm afferat, controvertitur utrum iste unicus testis teneatur veritatem manifestare ; et sententia negans vocatur probabilior à S. Liguor. (*ib.*, n° 267) : ex his conclude quòd ut testis teneatur veritatem aperire, « requiritur ut infamia, vel semi-plena probatio, » vel indicia... sint jam probata, et à judice testi mani- » festentur, nisi constet judicem esse probum et asserat se » legitimè interrogare. »

5729. Etiam legitimè interrogatus testis non tenetur respondere in sequentibus casibus : 1° si rem sciat ex confessione ; 2° si accepit sub secreto naturali, nisi immineret damnum commune, vel nisi aliunde res scita fuerit; 3° si ex testimonio sibi vel suis immineret notabile damnum, nisi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleret; 4° si à viris non sat fide dignis accepisset : tunc enim potest se habere ac si nihil sciret; 5° si factum didicit per injuriam aperiendo litteras, cogendo ad revelationem; 6° si delinquens in facto non peccavit ob ignorantiam, vel aliter. Vide apud. S. Liguor. (*ibid.*, n° 268).

ART. III.

DE INSTRUMENTIS.

5730. *Instrumentum* de quo hic agitur est scriptura ad probationem alicujus rei confecta.

Dividitur in *publicum* et *privatum* : prius est quod publicâ auctoritate factum atque firmatum est, cum debitâ formâ; posterius, quod talibus conditionibus caret.

5731. *Publicum* duplex est : *protocolum*, quod est summaria annotatio, ex quâ postea instrumentum in solemnem formam redigitur; et *transumptum* seu ipsummet originale instrumentum ex *protocolo* desumptum, in quo plenè et cum debitis solemnitatibus res gesta exponitur; si fiat transcriptio *transumpti*, *copia* vocatur.

5732. Privatum subdividitur in *authenticum* et *non authenticum* : *authenticum* est scriptura, privata quidem, testium tamen suscriptione aut sigillo, eoque approbato, aut alio legitimo modo munita. Si his conditionibus scriptura careat, ut non *authentica* habetur. Quænam sint instrumenta authentica vide dictum ap. Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 322.

« Scripturis publicis, ait Cardin. Soglia (*Inst. jur. priv.*, » § 219), accensentur scripturæ quæ à DD. *authenticæ*, » et etiam monumenta publica vocari solent, quæ talia » sunt, vel ex auctoritate judicis, uti acta judicialia, vel » ex sigillo authentico quo obsignantur, veluti Episcopi,

» Principis, Universitatis, vel alterius publici Corporis, aut » personæ in eminenti et publicâ auctoritate constitutæ; » hisque addi possunt etiam libri parochiales, censûs » insinuationes, acta Conciliorum et hujusmodi; vel de» mum ex loco publico ubi custodiuntur, quales sunt » scripturæ ex publico archivio desumptæ. »

5733. Quænam requirantur ut sigillum probet, vide dictum cap. *Inter dilectos* 6, *de fide Instrum.;* et ap. Reiffenst. *De Judiciis*, pars 2, lib. 2, tit. 22, n[is] 70-97.

5734. Instrumenta publica et etiam privata authentica plenam fidem faciunt, donec contrarium probetur.

Si scripturæ sigillatæ fuerint duntaxat à personâ privatâ, contra hanc tantummodo personam, si dictum sigillum pro suo agnoscat, probant, non verò in sui gratiam. Attamen ex consuetudine regionis certa instrumenta, quæ aliàs de jure communi *authenticorum* vim non habent, hanc vim obtinere valent. Cap. *Cùm dilectus* 9, *de fide instrum.* Vide ap. Bouix (*ibid.*, p. 322-323).

5735. « Scripturæ quæ tribus munitæ sunt testibus vim » habent publici instrumenti » (Leg. 11 Cod. *Qui potior. in pignor. habeant.*), si tamen constet de manu et subscriptione testium, sive per recognitionem, sive per comparationem, et partes ipsæ subscripserint, testesque idonei sint. Item fides tribuitur libris mercatorum, ratione publicæ utilitatis et commercii, et hoc quidem tam pro scribentibus quàm contra scribentes. Vide Devoti, t. 3, tit. 9, § 22. Vide etiam art. 12 Codicis nostri Commercii et formalitates apud nos pro casu præfato requisitas (*ibid.*, art 8-17).

5736. Quomodo autem impugnari valeant instrumenta, quotuplici modo probari possit eorum falsitas, vide dictum apud eumdem Bouix (*ib.*, p. 323-325).

Nota quòd ratione lituræ reprobari potest instrumentum si litura fuerit in parte substantiali velut in subscriptione, datâ, etc.; si autem fuerit in parte non substantiali, nihil fidei instrumento detrahit. Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 219).

ART. IV.

DE PRÆSUMPTIONIBUS.

5737. — I. Præsumptio est conjectura ex aliquo signo vel indicio orta et probationis loco allegata, aut à judice assumpta ad astruendam rei dubiæ fidem.

Indicium autem est notabile signum alicujus delicti vel alterius rei de quâ dubitatur, ad veritatem cognoscendam inserviens. Dividitur 1° in *plenum* seu indubium, et *semiplenum* seu dubium; 2° in *proximum* et *remotum;* 3° in *leve, grave*, et *gravissimum* seu indubium, quæ omnia satis intelliguntur ex eorum enuntiatione.

5738. Præsumptio autem differt à fictione juris.

Fictio verò juris est indubitatæ falsitatis assumptio ad inducendum ex justâ causâ aliquem effectum æquitati naturali non repugnantem. Sic ex fictione juris *natus* censetur qui adhuc in utero existit, si de illius commodo agatur. Item religiosus *mortuus* reputatur quoad potestatem certos actus civiles exercendi. Ex quâ ratione satis patet præsumptionem à fictione juris differre. V. Bouix (*ib.*, p. 326).

5739. — II. Præsumptio potest esse *hominis* quando conjectura à nullo jure firmatur, sed concipitur ab homine ex facti qualitate et circumstantiis donec contrarium appareat. Potest etiam esse *juris* quando nempe legibus est expressa : et est quidem *juris tantùm* quando jus admittit probationem in contrarium, vel *juris et de jure* quando lex ita aliquid pro vero vult haberi ut regulariter probationem in contrarium non admittat. Sic ex præsumptione juris tantùm baptizatus æstimatur, qui inter christianos natus est atque educatus : cap. ultim. *de presbytero non baptiz.* Vide plures alias à Lequeux enumeratas n° 1272 (3ª edit.). Ex præsumptione autem *juris et de jure* mulier quæ per annum et dimidium spontaneè cohabitavit cum viro cui coapta nupserat, præsumitur in illud consensisse (cap. *Ad id* 21, *de sponsalibus*).

5740. — III. Præsumptio si sit *de jure tantùm*, eum pro

quo stat liberat ab onere probandi, idque onus transfert in adversarium.

Si verò sit *juris et de jure*, non admittit, ut jam diximus, probationem in contrarium; proinde excludit jus appellandi, itemque juramentum ejus contra quem stat, et juxta eam proferri debet sententia, attamen admitti posset probatio quòd non adsit talis præsumptio: excipi etiam debet notorietas in contrarium, vel confessio ejus pro quo stat præsumptio, vel instrumentum publicum, vel si sufficiens numerus testium in contrarium afferatur (non concordant DD. de numero tunc requisito); excipi tandem debet casus in quo consentiret is pro quo stat præsumptio ut probatio in contrarium afferretur. Vide Bouix, *De Judic.* (tom. 1, p. 327, etc.).

5741. Controvertitur inter canonistas an ex nudis præsumptionibus in causâ criminali, reus possit condemnari. Vide varias sententias circa quæstionem apud Bouix (*ib.*, p. 328, etc.), qui sententiæ neganti adhæret quoties præsumptiones non omninò probant reum verè deliquisse, et variis momentis id confirmat.

5742. Quænam tradi soleant regulæ ad præsumptionum valorem æstimandum?

Resp. Sequentes regulas à DD. tradi: 1° *Si tale sit indicium ut rarissimè contingat illud stare sinè re præsumptâ:* v. g. si testes deponant se vidisse aliquem solum cum solâ, nudum cum nudâ in eodem lecto jacentem, oritur præsumptio violenta aut etiam violentissima, de adulterio in casu.

2° *Si indicium cum re præsumptâ soleat conjungi, sed tamen identidem non conjungatur, tunc præsumptio est communis, non violenta:* v. g. qui homicidium patrat, solet ordinariè illud facere animo nocendi; sed quia homicidium aliquando accidit ex casu et imprudentiâ, præsumptio præmeditationis non est violenta seu vehemens.

3° *Qualis res erat, si talis manere possit, præsumitur adhuc talis esse et talis mansura, nisi probetur mutatio:* v. g. termini confinium ibi præsumuntur esse ubi erant antea nisi mutati probentur.

4° *Qualitas quæ naturaliter inest homini, semper adesse præsumitur, donec contrarium probetur*, v. g., quòd quis sit suì compos, vel quòd clericus sit aptus ad beneficium nihil extraordinarium requirens; si autem aliquod extraordinarium requireret beneficium, v. g. quòd sit doctor, hæc qualitas esset probanda.

5° *Facta de quibus dubium, ex quo animo facta sint, in meliorem partem interpretari debemus* (Cap. 2, tit. 41, lib. 5 Decretal.). Item in dubio de valore matrimonii, pro ipsius valore standum est, si contrarium non probetur. Item quæ facta dicuntur rectè facta præsumi debent nisi contrarium probetur.

6° *Quilibet præsumitur bonus, nisi probetur malus;* sunt tamen exceptiones in casu quo præsumptio bonitatis vergeret in præjudicium tertii. Vide apud D. Bouix (*ib.*, p. 330-332).

ART. V.

DE JUREJURANDO.

5743. « Omnis controversiæ finis », ait S. Paulus (ad Hebr., c. 6, v. 16), » ad confirmationem est juramentum. » Licitum est ergo aliquando adhibere juramentum, et meritò damnatæ fuêre sequentes propositiones : nempe hæc Wiclefi à Concil. Const. (sess. 8, art. 43) : « Juramenta » illicita sunt quæ fiunt ad roborandos humanos contractus » et commercia civilia. » Et propositio 101 Quesnellii in Constit. *Unigenitus* : « Nihil spiritui Dei, et doctrinæ J.-C. » magis opponi arbitratur, quàm communia facere jura» menta in Ecclesiâ, quia hoc est multiplicare occasiones » pejerandi, laqueos tendere infirmis et idiotis et efficere » ut nomen et veritas Dei aliquando deserviat in concilio » impiorum. » Hæc ideò Quesnellius protulit ut vituperaret formulam juramenti ab Alexandro VII præscripti ut Jansenismus abjuraretur. Vide Devoti (tom. 4, tit. 12, § 1, *not.* 1).

5744. Juramentum est *invocatio Dei in testimonium de veritate rei quæ asseritur.*

Duplex est: *assertorium* quo veritas rei assertæ attestatur, et *promissorium* quo fidelitas in adimplendâ re promissâ, spondetur: de priori hîc solum agitur, quod iterum duplex est:

5745. Juramentum litis *decidendæ* quod præstatur à parte litigante ad finiendum litem; *et in litem æstimandam* quo rei alicujus, de quâ litigatur, æstimatio fit cum juramento.

Juramentum *litis decidendæ est vel necessarium* quod ex judicis auctoritate præstandum injungitur, vel *voluntarium* quod ex liberâ partium voluntate, judice approbante, præstatur.

5746. Juramentum *litis decidendæ* subdividitur etiam in *judiciale* et *extrajudiciale*: istud posterius locum habet extra judicium, unicèque nititur conventione partium, ac rem componit per modum transactionis; juxta autem communiorem sententiam juramentum illud, etiam detecto postea perjurio, rescindi nequit à judicibus. Vide Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 221; et Bouix, *ib.*, p. 334.—Quæ dicuntur tamen in decursu præsentis articuli, ad juramentum judiciale solùm respiciunt.

5747. Regulæ juramenti *voluntarii* sunt istæ:

1° Locum habet quando, judice approbante, pars in judicio alteri parti defert juramentum eâ lege ut si jurare ausit, absque ulteriori processu, victoriam obtineat: tale autem juramentum ab unâ parte cum assensu judicis delatum, nequit ab alterâ parte recusari, nisi malit illud deferenti referre.

Controvertitur an actor, qui nihil adhuc probavit, possit reo juramentum deferre.

2° Si is cui juramentum defertur, absque justâ causâ, jurare recuset, vel juramentum alteri deferre, tanquam convictus condemnandus est; causæ autem justæ juramentum recusandi essent, v. g. si judex non esset competens; si is cui defertur, plenum suum jus probasset, etc.: cap. *Sicut 2, de probationibus*.

3° Juramentum voluntarium judiciale vim plenæ probationis habet, et secundùm illud sententia ferri debet, nec ab eo potest appellari. (Bouix, *ib.*, p. 324, etc.)

5748. Regulæ autem *juramenti necessarii* sunt sequentes:

1° Locum habet quando judex, causâ cognitâ, ob defectum plenæ probationis uni ex litigantibus juramentum defert.

2° Potest deferri sive *reo* sive *actori* prout judex æquiùs æstimat, modò sint fide digni et tales qui testimonium ferre possint (nonnulli tamen contradicunt). Vide Reiffenstuel, *De Judic.*, pars 2, lib. 2, tit. 24, n[is] 180, etc.

3°. Quomodo judex possit discernere cuinam æquiùs juramentum sit deferendum, vide explicatum à Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*, p. 335).

5749.—4° In quibusvis causis judex potest deferre juramentum, nisi specialiter à jure excipiantur : excipiuntur autem 1° *causæ criminales* criminaliter intentatæ, in quibus juramentum potest quidem *reo* ad sui purgationem deferri ex cap. ult. *de jurejurando*; sed *actori*, licet semi-plenè probaverit, deferri nequit, quia in criminalibus probationes contra reum debent esse *plenissimæ et luce meridianâ clariores*(Leg. ult. *De Probat.*), et tales non habentur quæ ex juramento actoris complentur; 2° *causæ famosæ*, id est quæ famam in discrimen adducunt: prout sunt causæ furti, injuriarum, usurarum, etc.: potest quidem in eis juramentum purgationis reo deferri; sed non potest actori deferri suppletorium : imò à reo non potest ad *actorem* referri; 3° *causæ civiles* valde arduæ quæ causis criminalibus æquiparentur; 4° *causæ matrimoniales*, si agatur de matrimonio dissolvendo vel sustinendo : si autem agatur de matrimonio contrahendo, posset, juxta Schmalzgrueber, deferri juramentum suppletorium ei qui semi-plenè probavit non existere impedimentum, si sit vir integritate conspicuus. Vide apud Bouix, *ib.*, p. 337.

5750. — 5° Effectus juramenti à judice delati sunt : 1° purgationis rei qui illud præstavit; 2° semel delato à judice, necessitas incumbit illud præstandi, ita ut recusans causâ cadat; 3° semel delato, judex nequit permittere ut non præstetur (Lex *In bonæ* 3, c. *de reb. credit.*); 4° semel præstito, probatio fit integra, et pro eo qui juravit sententia est ferenda. Ob nova tamen reperta documenta, res-

cindi potest etiam ab eodem judice, et elapso ad appellandum termino (Lex *Admonendi* 31, ff. *De Jurejur.*). Vide Bouix (*ib.*, p. 338).

Plures alias quæstiones de judiciis in genere rejicimus ad sectionem sequentem, ne bis eadem cogamur postea repetere.

SECTIO SECUNDA.

DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS IN SPECIE.

5751. Disseremus in hâc secundâ sectione, et in quinque capitibus : de Curiâ Episcopali, Metropolitanâ et Primatiali : de processu criminali, sive ordinario sive extraordinario ; de processu civili ecclesiastico. De Curiâ autem Romanâ sufficienter diximus in primo libro, (710-801).

CAPUT I.

DE CURIA EPISCOPALI.

5752. Per Curiam Episcopalem, prout hîc sumitur et quatenus distinguitur ab Aulâ Episcopali, intelligitur *collectio personarum penès quam residet rei judiciariæ administrandæ potestas.*

Per *Aulam* autem intelligitur earum personarum collectio quæ cum Principe jurisdictionem etiam voluntariam exercent, vel saltem cum eo ad præstandum ei honorem et obsequium versantur, quæ personæ vocantur *aulici.* Vox autem *curia* à voce *curare* derivat : quia dictæ personæ res judiciarias curant.

5753. Prioribus quinque sæculis Episcopi judicium non exercebant absque præsentiâ suorum clericorum, ut constat canone 22 Concil. Carth. IV, eorumque vice justitiam reddebant Archidiaconi, ut videre est in Epist. S. Leonis *ad Anatolium* ; et hoc quidem, primùm ex potestate delegatâ

et revocabili, sed deinde ac saltem post annum millesimum, potestate ordinariâ et non revocabili, quamvis nomine ac auctoritate Episcopi. Vide supra dicta (1190, etc.); et Thomass. apud D. Bouix (*De Judic.*, t. 1, p. 346).

5754. Cùm autem jurisdictio Archidiaconorum lapsu temporis ultrà debitos limites excrevisset et oneri potiusquam adjutorio Episcopis facta fuisset, cœperunt Episcopi, post annum Christi millesimum, accersere sibi Vicarios Generales seu Officiales quos ad nutum possent exauctorare, et simul Archidiaconos spoliare incœperunt latissimâ illâ potestate quâ tunc potiebantur. Ex quo tandem evenit ut ferè ad nihilum redacta fuerit Archidiaconorum potestas, prout supra diximus (1190, etc.).

Præfata autem mutatio paulatim peracta, decimo tertio sæculo tandem ubique completa fuit, et cùm hoc contigit post evulgationem libri Decretalium, ideo in ipsis nulla fit mentio de Vicariis Generalibus. Vide dicta supra (1136).

5755. Institutio autem Vicariorum Generalium seu Officialium non impedit quominus Episcopi valeant per semetipsos, si maluerint, exercere potestatem judicandi. Vide dicta supra (1154, etc.).

5756. In Galliâ aliisque paucis regionibus, Vicarius Generalis qui exercendæ jurisdictioni contentiosæ addicebatur, solo Officialis nomine nuncupabatur ; imò illi Officiales perpetuitatem ambientes, à Decretis Episcoporum illos revocantium ad sæcularem potestatem appellare non erubuerunt, ac etiam à Parlamentis obtinuêre ut officium à quo dejecti fuerunt, retinerent; sed tandem, 13 octobr. 1637, à Ludovico XIII Episcopi Decretum impetrârunt quo ipsis integra remaneret facultas suos Officiales abdicandi pro suo arbitrio. Vide apud Bouix (*ib.*, p. 348).

5757. Officialium autem attributiones in Galliâ et modus explendi eorum officii, non tàm jure ecclesiastico quàm sæcularis potestatis decretis determinabantur: unde meritò dubitari potest an legitima fuerit hujusmodi legislatio, et revera certè illegitima fuit nisi à S. Sede aliquo modo fuerit approbata. Sed quidquid sit sentiendum de eo, cùm

hodiè hæc legislatio fuerit revocata, ad jus commune feliciter reducti sumus.

A nobis hic est disserendum de variis ministris Curiæ Episcopalis; sed cùm jam satis diximus de Officialibus seu Vicariis Generalibus (1120-1189), superest ut tantùm loquamur de Auditoribus et Assessoribus Curiarum Episcopalium, de Promotore et Advocato fisci, de notariis et cancellariis, de Procuratore et Advocato pauperum, de cursoribus et quibusdam aliis.

ART. I.

DE AUDITORIBUS CURIARUM EPISCOPALIUM.

5758. Duplicis generis sunt *Auditores* : alii quidem sunt veri et propriè dicti judices, et tales sunt *Auditor Cameræ Apostolicæ*, et *Auditores Rotæ ;* et hi non sunt *Auditores* nisi improprio sensu. Auditores autem Archiepiscopalium et Episcopalium Curiarum, qui in stricto sensu Auditores sunt, essentialiter differunt à judicibus ordinariis, ipsisque vel tota causa, vel certus causæ articulus examinandus committitur, eo fine, ut post diligens examen, totum negotium judici exponant, decidendum ab illo relinquentes. Auditores hujusmodi jus quidem habent rem cognoscere, ita ut partes citare, testes et probationes admittere possint, sed jus non habent sententiam ferendi, nisi hoc ipsis fuerit specialiter concessum : unde referendariis qui in majoribus tribunalibus principum adhibentur, consimiles esse videntur.

5759. Nullibi in jure sancitur quòd Episcopi et Archiepiscopi debeant sibi tales Auditores adjungere : penes eorum arbitrium et prudentiam ea res tota relinquitur.

Sunt tamen casus in quibus opportunum videtur ut Episcopi Officiali suo adjungant Auditorem; si nempe tanta sit negotiorum copia ut Vicarius Generalis nequeat sat celeriter expedire, vel si iste non esset sat peritus in jure canonico.

5760. Clarè autem in deputationis eorum instrumento debet exprimi ipsis conferri jurisdictionem ad proceden-

dum in causis, vel causarum articulis eis commissis, non tamen ad easdem causas sententialiter dirimendas.

Merè delegata, non verò ordinaria est jurisdictio Auditorum.

5761. An autem ab ipsorum aetibus possit appellari, negativè est respondendum, si se contineant intra fines mandati meri Auditoris, et non sint meritò partibus suspecti. Vide apud D. Bouix (*De Judic.*, tom. 1, p. 461).

Disputatur an laicus vel clericus conjugatus possit deputari tanquam Auditor. Vide Bouix (*ib.*, p. 462, etc.).

ART. II.

DE ASSESSORIBUS OFFICIALIUM.

5762.—1° Assessores, ab *assidendo* dicti, sunt illi qui in eum finem assumuntur ut judici assideant, eumque suo consilio in judicando adjuvent; ideoque etiam *consiliarii* vocantur.

5763.—2° De jure communi Assessores ecclesiastici nullam habent jurisdictionem; ipsorumque partes sunt duntaxat præbere judici consilia, quibus iste necessariò non tenetur deferre; jure tamen particulari res aliter ordinari possunt, certòque valet Episcopus etiam Vicario suo Generali injungere ut Assessorum consilium sequatur, sed si illi generaliter in omnibus causis hanc conditionem imponeret, è gradu suo eum dejiceret et ad meri delegati munus redigeret, ut supra diximus (1121). Posset autem Episcopus quoad unam vel alteram causarum speciem (v. g. quoad criminales causas) præfatam necessitatem consensûs Assessorum statuere: quia hoc non impedit quominus Vicarius Generalis universalem jurisdictionem adhuc retineat moraliter loquendo.

5764.—3° In mentem sibi ingesserunt nuper presbyteri sat numerosi in Galliâ, Officialitatem seu tribunal Episcopi componi posse, imò et debere judicibus perpetuis et nequaquam ad nutum revocabilibus : sed in hoc est apertus error. Nullibi enim in jure decernitur quòd judices ab Episcopis sint in perpetuum constituendi, nec se nec Suc-

cessores suos ita possunt ligare Episcopi ut ampliùs non valeant ad nutum revocare quos semel instituerunt.

5765. — 4° Cæterùm regulariter et nisi obstet contraria consuetudo vel Superioris prohibitio, ad quemlibet judicem pertinet sibi consiliarios et Assessores assumere, imò et laici possunt eligi, modò illis non tribuatur spiritualis jurisdictio. Ita communiter. Recusari autem possunt Assessores tanquam suspecti, nec requiritur ut sint in jure canonico laureati. Vide Bouix (*De Judic.*, tom. 1, p. 468 et 469).

5766. — 5° Assessoris officium est ut invigilet ad veritatem indagandam, et quid juris sit judicem moneat. « Hinc » fit, inquit Pellegrinus (apud Bouix, *ib.*, p. 466), quòd » postquam judex illum elegerit, et ipse acceptaverit, te- » netur de injustitiâ judicis, nisi protestationem in actis » fecerit. » Item diligenter debet considerare edicta et alia quæ à judice promulgantur, an juridica fuerint, et si contra vel præter jus esse cognoverit, cavere debet ne publicentur, etc. (*ibid.*).

ART. III.

DE PROMOTORE ET ADVOCATO FISCALI.

5767. — I. Per *Fiscum* hic intelliguntur res et jura publicum Ecclesiæ bonum et interesse respicientia : cui autem incumbit munus hujusmodi fisci jura tuendi aut promovendi, vocatur *Promotor fiscalis* seu *Procurator fiscalis*, vel etiam simpliciter *fiscalis* et quandoque *Promotor*. Unde rectè definiri potest : *legitimè constitutus ut jura fisci ecclesiastici tueatur* et ejus *loco in judicio agat et respondeat*.

5768. Quærit. 1° A quo et quomodo Promotor Fiscalis sit constituendus?

Resp. Certè constitui posse ab Episcopo, et qui sic constitutus est cum salario non potest à Vicario Generali removeri. An autem casu quo nullus Promotor fuit ab Episcopo institutus, vel quo impediri contingit illum qui ex deputatione Episcopi hoc officio fungitur, possit Vicarius Generalis aut judex ab Episcopo delegatus Promotorem depu-

tare? —D. Bouix (*ibid.*, p. 472) respondit affirmativè, quia ad judicem pertinet regulariter providere de procuratore ei qui indiget nec valet per seipsum defendere, qualis est Fiscus in factâ hypothesi. Promotor autem per judicem assumptus potest ad nutum removeri.

5769. Promotor fiscalis debet jurare in principio officii de benè administrando : ita præscribit jus romanum, et cùm nihil adversetur in jure canonico, præscriptum etiam censeri debet in Ecclesiâ (Bouix, *ibid.*, p. 473). Ipsi debetur salarium ab Episcopo (*ib.*, 475).

5770. Quærit. 2° Quodnam sit proprium Fiscalis Promotoris officium?

Respondeo cum D. Bouix (*ib.*, p. 474) : « Ad ipsius officium præcipuè pertinet publicam criminum vindictam » coram Tribunali ecclesiastico persequi. Ex quo satis » patet quanti momenti sit commissum ipsi munus : in quo » certè explendo, si negligenter sese gesserit, atque ex » ejus culpâ per diœcesim atque in clero liberè grassentur » vitia et scandala, ipsi coram supremo judice Christo im» putabitur collapsæ disciplinæ, conculcatarum ecclesias» ticarum legum et perditarum inde animarum ruina. Eli» gendus ergo est ad id officium, non pavidi sed fortis » animi vir et in jure peritus, qui non timeat iniquorum » invidiam sibi concitare, sed potiùs iniquitatem zelo et » integritate suâ terreat. At præter dictam criminum vin» dictam publicam, ipsius etiam officii est in judicio agere » et respondere in causis quæ bona temporalia, prærogativas et alia jura fisci ecclesiastici respiciunt. »

5771. Quærit. 3° An necessariò Promotor fiscalis sit in Curiâ Episcopali constituendus?

Resp. 1° Plurima orirentur incommoda si in quâlibet Curiâ Episcopali non constitutus esset Fiscalis Promotor : siquidem servari non possent consuetæ in causis criminalibus dijudicandis formalitates, quæ licet possint aliquando omitti, regulariter tamen sunt observandæ : in jure autem romano præscribitur ut in criminalibus citetur Promotor in omnibus actis quæ fiunt contra reum, sub pœnâ nullitatis

sententiæ contra eum latæ (Lege 1 Codicis, *de sent. adversus Fisc. lat.*).

In judiciis tamen extrajudicialiter prolatis, minimè est necesse ut Promotor interveniat. (Bouix, *De Judic.*, tom. 1, p. 475.)

Non solùm in curiâ Episcopali, Archiepiscopali, Primatiali, vel Patriarchali debet esse Promotor, sed etiam in Concilio Provinciali et in aliis curiis ecclesiasticis. (Bouix, *ib.*, p. 476.)

5772. — II. Ob nimiam causarum multitudinem potest Promotor Fiscalis sibi in auxilium advocare patronum seu advocatum qui ex hoc *Advocatus fiscalis* dicitur. Ab Episcopo autem pendet ut pro arbitrio Promotor Fiscalis liberè possit illum sumere, vel duntaxat seligere inter certas personas ab ipso pro hoc officio approbatas.

ART. IV.

DE NOTARIIS, ACTUARIIS ET CANCELLARIIS.

5773. — I. Vox *notarius* à *notis* seu abbreviato scribendi modo venit. *Notarii* dicebantur etiam *tabelliones* quia annotationes olim in tabulas referebant. Nomen autem *actuarius* derivatur ab *actis* quæ ab ipsis erant notanda. Vox tandem *Cancellarius* venit à cancellis quibus circumdabatur is qui justitiam reddebat, vel acta publica servabat.

5774. Juxta rem notarius est persona ab auctoritate publicâ constituta ut actus ab ipsâ conscripti fidem faciant.

5775. Passim pro synonymis habentur voces *notarii*, *actuarii* et *cancellarii*. Abstrahendo tamen à particularibus locorum consuetudinibus, aliqua videtur esse inter has voces differentia : nam *actuarii* vocabulo non solùm intelligitur qui potest acta conficere quæ fidem publicam faciant, sed insuper qui de facto deputatus fuit ad conscribenda ejusmodi acta in aliquâ curiâ aut cancellariâ. Qui autem fuit duntaxat creatus notarius, sed nondum deputatur ad exercendum hoc munus in aliquâ curiâ vel cancellariâ servat nomen *notarii*. *Cancellarius* autem est ille qui fuit deputatus ad conscribenda acta in cancellariâ.

Unde actuarius et cancellarius sunt simul etiam notarii, sed non vice versâ.

Aliud etiam est discrimen in eo quòd notarius constituatur ad fidem faciendam quoad quælibet acta, dum actuarii et cancellarii deputantur solùm ad faciendam fidem quoad acta curiæ vel cancellariæ cui addicuntur. (Bouix, *ib.*, p. 481.)

5776. — II. Notarii alii sunt fori ecclesiastici, alii fori laici, alii fori mixti.

Ecclesiastici dividuntur in Notarios Apostolicos seu à Sede Apostolicâ creatos ; et notarios cæterorum Ordinariorum. Apostolici autem sunt vel simpliciter *Notarii* vel *Protonotarii :* de istis specialiter locuti sumus supra (818) ; cæteræ denominationes satis intelliguntur.

5777. — III. Certum est officium notarii prohiberi, jure communi, clericis in sacris constitutis et religiosis ; idque constat Decretali *Sicut* 8, tit. 50, libr. 1 Decret.; et probabilius hoc intelligendum est etiam de clericis minoribus, licet beneficiis careant (cap. *Ut officium* 11, tit. 2, lib. 5, in 6°). Prohibitio hæc etiam curias et causas ecclesiasticas respicit, si tamen excipiantur causæ fidei (ex eod. cap.) et clerici qui à Sede Apostolicâ notarii creati fuêre.

5778. Sed ex consuetudine generali à longo tempore jam vigente, nunc licet clericis etiam in sacris constitutis hoc officium implere, pro actibus auctoritatis ecclesiasticæ, non verò in curiis sæcularibus : vide id probatum à D. Bouix contra Fagnanum (*ib.*, p. 488-497) : et revera non solùm in Galliâ, Sabaudiâ, sed etiam in plerisque mundi catholici regionibus Episcoporum cancellarii sunt clerici, imò et sacerdotes.

5779. Quærit. 1° A quo creandi sint notarii, actuarii et cancellarii ?

Resp. 1° A solo Supremo Principe proprio jure creandos esse videri : « Quia, inquit Pirrhing (ap. Bouix, *ibidem*, » p. 497), solus Princeps Supremus potest quidpiam à jure » communi omnium exorbitans veluti dispensando con» stituere... : id autem valde exorbitans est à communi jure

» gentium, ut unius hominis scripturæ..... plena fides » habeatur... »

2° Vi tamen consuetudinis, notarii, etc., ab Episcopis possunt creari, ut unanimiter tenent DD.; et in hoc adest consensus saltem tacitus Principis, videlicet S. Pontificis. Frustra objiceretur quòd in Concilio Viennensi, tanquam privilegium à Clemente V pluribus Archiepiscopis ejusdem Concilii fuerit concessum ad officium tabellionatûs duas personas quas idoneas reperissent promovere: nam in hoc casu agebatur de tabellionibus creandis ex auctoritate S. Sedis et qui ubique hoc officium exercere valerent. Ex hoc facto ergo nequit concludi quòd Episcopi indigeant Indulto Pontificio ad creandos notarios pro suis solis diœcesibus.

5780. Autumavit Felinus creationem notarii pertinere ad voluntariam jurisdictionem, ac proinde posse notarium ab Episcopo extra suam diœcesim existente, creari quoad suam diœcesim; negant tamen plures alii apud eumdem Bouix (*ib.*, p. 498), allegantes jus romanum et can. *Omnes Basilicæ*, 16, q. 7. Unde tutè non ageret Episcopus qui vellet Felini opinionem in praxim deducere.

5781. « Generales et Provinciales Religionum creare possunt notarios intra suum Ordinem, pro causis criminalibus religiosorum, ita ut illis tanta fides adhibeatur » quanta notario sæculari. » (Ferraris, v° *Notarius*, n° 21.)

Insuper S. Pius V Superioribus Ordinis Prædicatorum, ac proinde Superioribus aliorum Ordinum in privilegiis cum ipsis participantium, ut in unâquâque provinciâ possint plures sui Ordinis fratres constituere notarios publicos, pro intimandis mandatis et rescriptis Apostolicis, faciendis instrumentis et authenticandis transumptis publicam vel privatam dicti Ordinis utilitatem concernentibus. (Ferraris, *ibidem.*)

5782. Quærit. 2° An notarii laici possint validè officium suum implere in causis spiritualibus et ecclesiasticis?

Resp. Vel illi laici ab ecclesiasticâ auctoritate pro causis spiritualibus constituti aut saltem admissi sunt, vel duntaxat à potestate civili sunt constituti; si priùs, nulla po-

test esse difficultas, cùm laici ab Ecclesiâ possint constitui notarii; si posteriùs, in rigore quidem juris, notarius à solâ potestate sæculari creatus non posset validè suo munere fungi in causis et negotiis ecclesiasticis, quia ad sæcularem potestatem pertinere nequit ut, quoad negotia Ecclesiæ, pro authenticis haberi debeant instrumenta ab uno tantùm confecta, sed ob receptam saltem consuetudinem tales notarii validè notariatum exercent pro foro ecclesiastico quandiu ab Episcopo prohibiti non sunt. Illud constat ex Concilio Trident. (sess. 22, cap. 10) ubi dicitur: « Cùm ex notariorum imperitiâ plurima damna et mul» tarum occasio litium oriatur, possit Episcopus quos» cumque notarios, etiamsi Apostolicâ, *Imperiali*, *aut* » *Regiâ auctoritate creati* fuerint... examinatione adhibitâ, » eorum sufficientiam scrutari, illisque non idoneis re» pertis aut quomodocumque in officio delinquentibus, » officii ejus, *in negotiis*, *litibus et causis ecclesiasticis ac* » *spiritualibus*, exercendi usum perpetuò aut ad tempus » prohibere. » Ergo ex Concil. Trident., etiam notarii *Imperiali vel Regiâ auctoritate* constituti, etc. Excipiuntur tamen, post novissima Decreta Urbani VIII, causæ canonizationum pro quibus omninò requiruntur notarii *auctoritate Apostolicâ creati*.

5783. Nec etiam videntur posse admitti notarii laici prout hodie in Galliâ constituuntur, qui possunt esse hæretici, increduli ac judæi: talibus enim notariis Ecclesia censeri nequit voluisse servare privilegium olim concessum. Si ergo his uti voluerit judex ecclesiasticus, tutiùs aget si priùs curet ut auctoritate Episcopali notarii ecclesiastici efficiantur. Vide Bouix (*De Judic.*, tom. 1, p. 505).

5784. Quærit. 3° Ubinam à notario conficienda sint instrumenta ut sint valida, et validè confecta ubinam fidem faciant?

Resp. Ad 1um vel agitur de notariis à Papâ, vel de notariis à Prælatis inferioribus constitutis; si priùs, regulariter ubique terrarum instrumenta validè conficere possunt quoad forum ecclesiasticum: assertio est extra omnem controversiam. Diximus *regulariter*, quia ex Concilio su-

pra relato, si hujusmodi notarii, imperiti vel in officio suo delinquentes inventi fuerint ab Episcopis, notariatûs exercitium ipsis potest interdici.

Si posteriùs, notarii instrumenta validè non conficiunt nisi intra territorium illius à quo notarii creati fuêre. Excipitur tamen 1° si consuetudo ferat alicubi, quòd validè illa conficiant extra dictum territorium; 2° si consentiat princeps loci; 3° probabiliter si, licet existentes extra suum territorium, instrumenta conficiant pro ejusdem territorii sui subditis in id consentientibus. Notarius tamen intra suum territorium manens, validè conficit instrumenta etiam pro extraneis, saltem ubi consuetudo id permittit. (Vide Bouix, *ib.*, p. 506 et 507.)

5785. Ad 2um respondetur quòd instrumentum à notario alicubi validè confectum, ubique plenam fidem faciat. Ita tenent DD. communiter. Ratio est quia fidem et auctoritatem publicam accepit instrumentum in loco conficientis, et quidem à jure communi; porrò semel nata vis probandi, non tollitur loci mutatione. Ita Pirhing (apud Bouix, *ib.*, p. 508).

5786. Quærit. 4° Quænam dotes requirantur in notario ecclesiastico?

Resp. 1° Ex legitimo matrimonio debet esse natus; 2° sufficienter peritus; 3° non esse excommunicatus vitandus; imò instrumentum ab excommunicato tolerato confectum infirmari posset in foro externo, si opponens excommunicationem sufficienter posset probare : ita communiter; 4° non debet esse impubes; 5° in summo, omnes qui à testimonio ferendo repelluntur, repelluntur pariter à notariatu. Ita Leurenius, apud Bouix (*ib.*, p. 503).

Nota etiam quòd notarii juramentum præstare debeant cùm creantur, non tamen sub pœnâ nullitatis actuum. Quid verò tunc jurare debeant, vide expositum ap. Ferraris (v° *Notarius*, n° 1).

5787. Quærit. 5° An judex ecclesiasticus debeat necessariò adhibere notarium seu cancellarium, tam in judicio ordinario, quàm in summario?

Resp. Affirmativè, et id constat ex cap. *Quoniam* 11,

tit. 19, lib. 2 Decret., ubi Innocent. III ait : « Statuimus » ut tam in ordinario judicio quàm extraordinario, judex » semper adhibeat aut publicam si potest habere perso- » nam, aut duos viros idoneos qui fideliter universa judicii » acta conscribant.» Certum est autem hanc Constitutionem non fuisse revocatam.

5788. De obligationibus notariorum, secretariorum, vide S. Liguor., lib. 4, n[is] 229-231; et Bouix, *De Judic.*, t. 1, p. 511 et 512.

ART. V.

DE PROCURATORE ET ADVOCATO PAUPERUM.

5789. Ex præcepto Bened. XIII, in appendice Concilii Romani anni 1725, Episcopi aliquem deputare debent in procuratorem, et alium in advocatum pauperum qui nempe pauperibus in curiâ Episcopali causam habentibus ex officio et gratis operam præstent.

In locis autem ubi rarissimæ essent hujusmodi lites non videtur teneri Episcopus ad præfatam institutionem per modum officii stabilis : cessante enim legis fine, cessare ipsa lex est censenda; satis tunc erit si, dato casu, curet ecclesiasticus judex ut pauper litem habens non destituatur patrocinio. Vide ap. Bouix (*ib.*, 513).

ART. VI.

DE NUNTIIS JUDICIALIBUS (*huissiers*).

5790. Officium illorum est jussa judicis implere, litigantes in jus vocare, processus actusque judiciarios exequi.

Vocantur etiam *pedelli*, *cursores*, *apparitores*, *bajuli*, etc.; auctoritate publicâ deputari debent (Vide Bouix, *ib.*, p. 515).

Quosdam alios ministros curiæ Episcopalis omittimus, quia vel non ampliùs sunt in usu apud nos, vel saltem eorum usus est rarissimus. De procuratoribus et advocatis diximus supra (5615-5651).

CAPUT II.

DE CURIA ARCHIEPISCOPALI, PRIMATIALI ET PATRIARCHALI.

5791. Præter jurisdictionem episcopalem in propriam diœcesim, Archiepiscopus metropolitanam in diœceses suffraganeas; Primas in primatûs sui territorium primatialem, Patriarcha in suo patriarchatu patriarchalem jurisdictionem habet : omnesque illi peculiari tribunali uti solent ad exercendam hujusmodi jurisdictionem. Porrò ad normam Curiæ episcopalis, ministrisque in eâdem adhiberi solitis componitur hoc peculiare tribunal.

De potestate metropolitanâ, primatiali et patriarchali, sufficienter diximus in primo libro. Vide (820-845).

5792. Quærit. 1° An Officialis metropolitanus possit aut debeat idem esse ac diœcesanus?

Resp. 1° Certè eidem Officiali potest Archiepiscopus diœcesanam simul et metropolitanam jurisdictionem committere exercendam; imò si nihil determinet censetur utramque jurisdictionem communicare ei quem assumit in Vicarium generalem.

5793. Casu autem quo Archiepiscopus unum ad diœcesanam, alterum ad metropolitanam jurisdictionem deputaret, disputari potest an uterque haberi posset ut verus ac propriè dictus Vicarius Generalis, an verò sit duntaxat merus delegatus, eò quòd neuter habeat universalem moraliter loquendo jurisdictionem : unde tutiùs aget Archiepiscopus si non limitet ad diœcesim suorum Vicariorum jurisdictionem, ne fortè in quæstionem veniat illorum Vicariatus, cùm præsertim non limitando illorum jurisdictionem semper potest injungere uni Officiali ut se abstineat à causis diœcesium et alteri ut nonnisi istis diœcesanis incumbat. (Vide Bouix, *De Judic.*, p. 517, etc.)

5794. Quærit. 2° Quandonam possit appellari à suffraganeis ad Metropolitanum, et quinam sint effectus hujusmodi appellationis?

Resp. I. Ex variis capit. juris canonici (nempe ex cap. *Pastoralis*, *de officio ord.;* cap. *Dilectus;* cap. *Cùm causa;* cap. *Sollicitudinem, de appellation.*, cap. 1 *De foro compet.* in 6°, et cap. *Romana de appellat.*, in 6°), constat posse à suffraganeis ad Metropolitanum appellari in tribus casibus: nempe 1° à sententiâ definitivâ; 2° ab interlocutoriâ vim definitivam habente [1]; 3° à gravamine quod per definitivam reparari non potest, ut excommunicatione, incarceratione, etc. (Trident., sess. 13, cap. 1, *de ref.*). Vide supra (651).

5795. — II. Hoc est discrimen inter casum quo à definitivâ sententiâ et casum quo ab interlocutoriâ vel gravamine appellatur, quòd in priori casu Metropolita vel ejus Officialis statim constituatur judex *causæ principalis*, in quâ Suffraganeus ampliùs nequit sese immiscere. In cæteris verò casibus, Metropolita causæ principalis non fit judex nisi postquam pronuntiavit *benè fuisse appellatum.*

5796. Si autem judex à quo appellatur non deferat appellationi, Vicarius generalis Archiepiscopi appellationem à definitivâ recipiens, vel ab interlocutoriâ aut gravamine benè appellatum pronuntians, inhibere potest dicto judici *à quo* ne ultra in causâ procedat.

5797. Non tamen potest Vicarius Archiepiscopi, existente in provinciâ ipso Archiepiscopo, prohibitionem modò dictam facere sub pœnâ excommunicationis, propter reverentiam dignitati Episcopali debitam; sed id posset sub pœnâ suspensionis vel interdicti, juxta Pellegrinum apud Bouix (*ib.*, p. 520): circa quod tamen vide quid superiùs diximus 837, etc.). Vide etiam *ibidem* et (839-844, 644-669), plura alia ad præsentem materiam spectantia.

Ad dubium autem an in archidiœcesi possit appellari ab Officiali diœcesano ad Officialem metropolitanum ejusdem Archiepiscopi, vide quid respondendum sit supra (664).

[1] Quid intelligi debeat per sententiam interlocutoriam, vide infra (5918.)

CAPUT III.

DE PROCESSU CRIMINALI ORDINARIO.

5798. *Processûs criminalis ordinarii* denominatione intelligitur is modus in vindictam criminis procedendi in quo *acta omnia et solemnia quæ in judiciis leges præscribunt, observantur, tum in iis quæ intimam judicii naturam, tum in iis quæ solemnitates attingunt.* Vide Devoti, lib. 3, tit. 2, § 7 ; et supra dicta (5486).

Quadruplici modo fieri potest hujusmodi processus, per viam nempe: 1° accusationis; 2° denuntiationis; 3° inquisitionis; 4° exceptionis. De iis omnibus est in quatuor articulis quibus subnectemus quintum articulum in quo evolvemus ordinem servandum in processu criminali ordinario, agendum.

ART. I.

NORMA PROCEDENDI PER ACCUSATIONIS VIAM.

5799. — I. Variis documentis à D. Bouix relatis (*De Judic.*, tom. 2, p. 114-124), constat hunc procedendi modum, per saltem decem priora sæcula, solùm in foro ecclesiastico regulariter obtinuisse. Excipiuntur tamen : 1° casus notorii; 2° causæ hæreseos; 3° quæ tractabantur in Conciliis aut in diœcesis visitatione. Quidquid nonnulli dixerint, non videtur introductum fuisse ab Innocentio III modum procedendi per inquisitionem, etsi à dicto Pontifice hic modus videatur suam formam plenè determinatam induisse. (Bouix, *ib.,* p. 125-128.)

5800. Modus per viam accusationis procedendi in eo consistit quòd *affirmetur judici, ad publicam vindictam et assumpto probandi onere, aliquem deliquisse.*

Requiritur 1° ut affirmetur judici ad publicam vindictam : nam si affirmetur tantùm ad obtinendam reparationem damni, talis affirmans potest quidem esse *actor* non verò *accusator ;* et si non ut puniatur delinquens, sed solùm ut

admoneatur et corrigatur affirmaret, esset denuò *denuntiator* minimè *accusator*. Requiritur insuper 2° ut accusator onus sibi assumat delictum probandi, alioquin iterum non esset nisi denuntiator aut delator.

5801. — II. Accusatio proponi debet: 1° in scriptis seu per libellum (can. *Accusationem*, causa 2, q. 8). Excipiuntur leviora crimina, quæ de plano, non servato judiciario ordine, judicari possunt ex lege *Liviâ* 6, tit. 2, lib. 48, ff.

2° Libellus debet esse ritè formatus, nempe exprimere *nomen judicis* apud quem fit accusatio, *nomen accusatoris et accusati*, *speciem delicti*, *locum*, *annum et mensem*; non videtur autem necessarium exprimere diem (Lex *Libellorum* 3, ff. *de accus.*). Si unum ex dictis omittatur, libellus rejici debet tanquam vitiosus.

5802. — 3° Jure communi apponi debet in libello subscriptio quâ accusator se obligat ad subeundam talionis pœnam, si falsò et malitiosè accusasse deprehendatur. Illud constat ex variis capit. juris canonici (cap. *Super his* 16, tit. 1, lib. 5 Decret.; can. *Calumniator*, 2, c. 2, q. 3; can. *Nullus* 2, causa 4, q. 4; et ex Bullâ S. Pii V, anni 1566, incip. *Cùm primùm*). Sed plures canonistæ contra alios dicunt hanc juris dispositionem in desuetudinem abiisse. Ita S. Lig. (lib. 4, n° 234): unde standum est communi praxi tribunalium. (Bouix, *ib.*, p. 26-28, 31-33.)

5803. — III. Accusare possunt omnes qui à jure non prohibentur: vetantur autem mulieres, impuberes, infames, criminosi, milites, religiosi et clerici nisi delictum civiliter deferant in judicium ad compensationem sibi faciendam, protestando se nolle ut judex ad pœnam sanguinis procedat. Vide alios qui prohibentur accusare, ap. Bouix. Generaliter accusare nequeunt qui à ferendo testimonio arcentur: vide supra (5709, etc.).

5804. Plerique ex recensitis ab accusando non repelluntur in tribus casibus sequentibus: 1° si suam aut suorum injuriam prosequantur; 2° in criminibus quæ dicuntur exempta, nempe læsæ majestatis, hæreseos, simoniæ, sacrilegii, latrocinii, assassinii, testamenti falsi, falsatæ

4*

monetæ, fraudatæ annonæ, subreptionis censûs aut pecuniæ publicæ; 3° quando agitur de Ecclesiæ, vel de monasterii aut aliâ publicâ utilitate. Vide Bouix (tom. 2, p. 10, *De Judic.*); et S. Liguor. (lib. 4, n° 238).

5805. *Nota* quòd judex repellere possit ex officio accusatorem non idoneum, et quòd eum deberet repellere si esset illegitimus; nec tali casu reus citatus tenetur comparere. (Bouix, *ib.*, p. 14.)

5806.—IV. Accusari possunt omnes delinquentes, modò non destituantur usu rationis, et lege non prohibeantur accusari. Minores tamen accusari nequeunt nisi dato eis à judice curatore (Lex 20, ff. *de accusat.*). Nemo pariter accusari potest de crimine à quo fuit absolutus (cap. *De his* 6, *de accusat.*): posset tamen accusari si absolutus fuisset in judicio in quo processum fuerat per viam inquisitionis. Vide alios casus excipiendos, ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 12 et 13).

5807. Ut quis possit accusari minimè est necesse ut infamia præcedat: nec peccatur tunc, saltem contra justitiam, si monitio non præcedat, modò crimen sit probabile. Si tamen crimen non esset publicum, etsi paucis notum, si speraretur emendatio, correctio tunc esset præmittenda (juxta S. Liguor., lib. 4, n° 240; et Stremler, *Des Peines ecclésiast.*, p. 100), non ex justitiâ et ad validitatem accusationis, sed ex charitate (vide Reiffenst., *De Accusat.*, tit. 1, n° 98): quia tunc non est respiciendum bonum commune, sed peccantis. Excipe si crimen in damnum Reipublicæ vergeret, ut conjuratio, et signanter hæresis, vel si non posses aliâ viâ damnum tibi resarcire nisi accusando damnificatorem (S. Liguor., *ib.*, n° 241), vel si ageretur de sollicitantibus in sacro tribunali, juxta dicta supra (3883).

Quoad effectus accusationis relativè ad accusatorem v. Bouix (*ib.*, p. 15-17).

5808. Effectus verò accusationis relativè ad accusatum sunt præsertim quòd accusatus criminaliter de gravi crimine non possit regulariter, pendente accusatione, promoveri ad novas Dignitates (cap. *Omnipotens* 4, tit. 1, lib. 5 Decret.), ita ut promotio ipsius (et idem est de promotione

denuntiati aut inquisiti) non teneat, etiamsi postea per sententiam pronuntietur innocens, sed nova requiratur promotio; casu verò quo longo tempore differretur sententia, si per accusatum non steterit quominus intra biennium causa finiretur, accusatus tunc poterit ad dignitates promoveri. (Vide ap. Bouix, *ib.*, p. 18 et 19.)

5809. *Nota* quòd accusatio criminalis extinguatur per mortem accusatoris: ita ut hæredes non possint illam prosequi (Lex *Libellorum* 3, ff. *de accus.*). Id tamen posset judex. Extinguitur pariter per mortem accusati : excipe quædam crimina, ut puta hæresim : processum enim contra memoriam hæretici posse instrui probat Ecclesiæ praxis. (Bouix, *ib.*, p. 20.)

5810. Quærit. An post certum tempus prohibeatur accusare ?

Resp. Id prohibebatur ex jure romano, juxta quod non poterat quis accusari de delicto carnis à quinque annis perpetrato, et de cæteris criminibus quæ à 20 annis patrata fuerant (L. *Mariti* 29, ff., etc. ; lex *Vim passam* 39, ff. *Ad Leg. de jur.*, *de adult.*, etc.) ; sed in Ecclesiâ contraria invaluit consuetudo, ut asseruit Schmalzgrueber apud Bouix (*ib.*, p. 19, etc.). Unde Episcopus recipere potest accusationem de crimine à quantocumque tempore antea commisso : vide tamen Reiffenst. (*De Judic.*, tit. 26, n[is] 179-181).

5811. *Nota* quòd, etsi post introductionem modi procedendi in delicta per viam inquisitionis, ferè omnino in desuetudinem versa videatur antiqua praxis procedendi per accusationis viam, attamen etiam hodie possit juxta hanc normam procedi, cùm nihil sit in jure quod illud prohibeat. Sic autem habet Innocent. III (cap. *Qualiter et quando* 24, *de Accus.*) : « Ad corrigendos... subditorum excessus..,
» ut de notoriis excessibus taceatur, etsi tribus modis
» possit procedi, per *accusationem* videlicet, *denuntiationem et inquisitionem* ipsorum : ut tamen in omnibus
» diligens adhibeatur cautela, sicut accusationem legitima
» debet præcedere inscriptio, sic et denuntiationem charitativa monitio, et inquisitionem clamosa insinuatio
» prævenire. »

ART. II.

NORMA PROCEDENDI PER DENUNTIATIONIS VIAM.

5812. — I. *Denuntiatio*, prout hîc intelligitur, rectè definiri potest: *alicujus delicti manifestatio superiori facta, non assumpto probandi onere.* His posterioribus verbis denuntiatio differt ab *accusatione* de quo egimus in articulo præcedenti.

Si per denuntiationem sibi damnum resarcire quis postulet, *denuntiatio querelæ* nomine nuncupari solet.

5813. — II. Dividitur denuntiatio in *evangelicam* seu *fraternam* et *judicialem*. Prior fit superiori ut *patri*, non ad vindictam publicam sed ad paternam correctionem et emendationem : *evangelica* dicitur quia in Evangelio præscribitur (S. Matth., c. 18, v. 15). — Posterior fit superiori ut *judici* ad vindictam publicam : de hâc potissimùm hîc agendum est ; quædam tamen de evangelicâ sunt delibanda. Vide alias divisiones ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 35).

5814. — III. De evangelicâ denuntiatione sic habetur ap. S. Matth. (loco citato): « Si peccaverit in te frater tuus, » vade et corripe eum inter te et ipsum solum : si te au» dierit, lucratus eris fratrem tuum ; si autem te non au» dierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore » duorum vel trium testium stet omne verbum ; quod si » non audierit eos, dic Ecclesiæ. »

5815. Quærit. 1° An ordo correctionis in Evangelio traditus sit omninò servandus, seu an præmitti debeat secreta monitio antequam delictum superiori *ut patri* denuntietur ?

Resp. Si crimen est occultum, nec communitati damnosum sed duntaxat ipsi delinquenti, servandus est ordo modò indicatus : constat ex verbis modò relatis, et ex variis capit. juris canonici : nempe cap. *Novit* 13, *de Judic.*; cap. *Licet Heli* 31, *de simoniâ;* cap. *Cùm ex injuncto* 12, *de hæreticis.* Ita communiter : et ratio est quia correctio fraterna fieri debet cum minori præjudicio famæ honorisve

proximi (Vide S. Liguor., lib. 4, n° 242). Si tamen emendatio fratris meliùs obtineri speraretur, denuntiando crimen occultum prælato prudenti ut patri, nullâ præmissâ correctione, S. Liguor. (*ibid.*, n° 243) ut longè communius et probabilius asserit, post S. Thomam et alios, illud fieri posse, quia finis præcepti correptionis fraternæ non alius est quàm charitas erga proximum : porrò iste finis est duplex : unus principalis, nempe ut frater emendetur; alter secundarius ut servetur quantùm fieri potest fama proximi, et ideò præcipitur ordo correptionis secretè præmittendæ; sed cùm creditur magis expedire ad finem principalem seu emendationem fratris quòd correptio fiat immediatè à superiore, cessat finis minùs principalis et ideò omitti potest secreta correctio.

5816. In dubio autem an correptio meliùs fiat per superiorem, vel an ipse superior sit prudens, dicit Sanchez quòd tunc correctio sit præmittenda; sed, nisi constet de imprudentiâ Prælati, dicit S. Liguor., lib. 4, n° 245, quòd in Religionibus benè institutis, superiores in dubio prudentes præsumuntur, et insuper advertit quòd in talibus Ordinibus correptio meliùs fieri soleat per ipsos Prælatos quàm per inferiores. Vide rationes ab eodem allatas (*ibid.*).

5817. Omitti etiam potest prævia correctio secreta : 1° si crimen non sit occultum; 2° licet sit occultum, si vergat in damnum reipublicæ, vel communitatis vel etiam tertii, nisi certum esset quòd monitio sufficeret; 3° si monitio nihil profectura prævideatur : quòd contingere solet quando peccatur ex malitiâ; 4° si ipsi monenti damnosa meritò timeretur; 5° si in aliquo religioso Ordine, ex instituto, delicta soleant aut debeant superiori, sinè ullâ præviâ monitione, manifestari. Certum est enim, quidquid nonnulli senserint (ap. S. Liguor. lib. 4, n° 245, *quær.* 4°), quòd tale statutum minimè sit vituperandum, cùm unicuique sit licitum ad majorem profectum spiritualem, humilitatem colendam, ac procurandum securitatem à relapsu et communitatis integritatem, famæ suæ renuntiare, et quisquis censeatur hanc renuntiationem facere ingrediendo Religionem in quâ scit tale statutum existere. Hoc insuper manifestè constat ex

approbatione datâ Constitutionibus Societatis Jesu à SS. Pontificibus Paulo III, Julio III et maximè à Gregorio XIII, per Bullam *Ascendente* in quâ excommunicantur qui præfatas Constitutiones impugnant. Porrò, inquit S. Liguor. (*ib.*), Ecclesia non potest *errare in approbatione Religionum et suarum regularum.*

5818. « Advertit tamen Palaus... quòd talis denuntiatio » non dat potestatem manifestandi delictum alterius nisi » in casu dubio de emendatione..: si constet de emenda- » tione et nullum sit periculum relabendi, rectè probabi- » lius censet non posse crimen deferri ad superiorem..; » præter ea advertit... quòd prædicta cessio (ex parte reli- » giosorum) fit ut crimen reveletur Prælato tanquam » patri, non verò tanquam judici. » (S. Liguor., lib. 4, n° 245, *quœr.* 4°.)

5819. Quærit. 2° An, factâ denuntiatione evangelicâ, superior possit tanquam judex inquirere et procedere contra denuntiatum?

Resp. Vel delictum est occultum et nemini noxium nisi delinquenti, vel est notorium, aut saltem communitati vel tertio perniciosum : in *primo casu*, procedere nequit superior ut judex contra delinquentem nisi crimen, per duos testes saltem, probari posset : quo in casu, de quo disputatur, etiam probabilius est quòd superior nequeat procedere ut judex : unde licitum non esset in præfatâ hypothesi crimen evangelicè denuntiare superiori, si prævideretur quòd iste deberet exinde transire ad inquisitionem juridicam (Stremler, *Des Peines ecclésiast.*, p. 92) quia ex unâ parte punitio delinquentis non est necessaria ad bonum commune, quando crimen non est publicum, nec communitati vel tertio noxium; et ex aliâ, delinquens jus habet ad servandam suam famam. (S. Liguor., lib. 4, n° 247.)

5820. In præfato casu superior poterit delinquentem clam monere, injungere ei pœnitentiam secretam eumque etiam amovere ab officio amovibili aut à conventu, modò ex hoc nulla ei obveniat infamia. Poterit deinde ad alia remedia devenire quin tamen judicialiter procedat : posset nempe ei præscribere exercitia spiritualia in aliquo mo-

nasterio peragenda, et interdiù abstinentiam à celebratione missæ; sed non posset ei censuras aut aliam pœnam vindicativam infligere (Stremler, *ib.*, p. 89). Posset etiam superior crimen manifestare aliquibus viris prudentibus, si hoc judicaret necessarium ad remedium subitò adhibendum; sed peccaret Prælatus inferior si valens per se subditum corrigere, crimen ipsius Superiori suo manifestaret. S. Liguor. (*ib.* 246 et 247).

5821. In *secundo casu*, si nempe crimen sit *notorium*, certè potest superior ut judex instituere processum per modum inquisitionis, et ob bonum commune ad hoc posset teneri; sed de factâ sibi denuntiatione evangelicâ nullam debet facere mentionem; potest tamen denuntiantem tanquam testem adhibere, aut ei mandare ut judicialiter denuntiet. Ita Reiffenst. (tit. 1, lib. 4 Decret., n° 75). Si verò delictum, etsi occultum, vergat in præjudicium communitatis vel tertii, potest pariter Superior contra delinquentem judicialiter procedere, et in hoc casu præcipere debet denuntianti ut judicialiter denuntiet: nec potest ante denuntiationem juridicam illum ut testem adhibere. Ita communiter cum eodem Reiffenst. (ap. Bouix, *ib.*, tom. 2, p. 39). Vide S. Liguor. (lib. 4, n° 246 *in fine*), qui tamen dicit (*ib.*, *Notand.* II.) quòd denuntiatio evangelica « transire potest in judicialem ex communi sententiâ, » quando post evangelicam reus non corrigitur. » Sed juxta D. Bouix, ille qui denuntiationem juridicam fecit, adhiberi nequit ut testis talis causæ. (*De Judiciis*, tom. 2, p. 102-104.)

5822. Quærit. 3° Quinam possint evangelicè denuntiare?

Resp. Posse omnes, etsi ad accusandum non sint habiles, modò capaces sint rationis. DD. concordant.

5823. Quærit. 4° Quodnam delictum possit evangelicè denuntiari?

Resp. Quodlibet delictum, etsi omnino occultum, et soli peccanti nocivum, nisi delinquens sit certè emendatus. Vide S. Liguor. (lib. 4, n° 244), et Bouix (*ib.*, p. 39).

5824. — IV. *Denuntiatio juridica* non evasit unus ex

ordinariis modis procedendi nisi versùs XI sæculum, et introducta non fuit nisi ut ad inquisitorium processum via sterneretur. Imò non est propriè aliquis specialis modus procedendi, sed occasio duntaxat, quâ positâ, judex inquisitorium processum potest inchoare. (Bouix, *ibid.*, tom. 2, p. 40, 43.)

5825. Nec ex textibus juris, nec ex auctoritate DD. liquidò constat quosdam esse ad denuntiandum inhabiles : imò ex consuetudine generali quivis, etsi aliàs ad accusandum inhabilis, admittitur ad denuntiationem judicialem, et reverà cùm juridica denuntiatio sit duntaxat via ad processum inquisitorium, in quantum scilicet ipsa suppeditat judici indicia quorum ope possit in quempiam procedere, parvi refert à quibusnam hominibus hæc indicia ipsi exhibeantur. Neque objici potest quòd denuntians possit à judice in judicium vocari ad confirmandam suam denuntiationem : nam etsi inhabiles non possint admitti in judicio, possunt tamen ante processum indicare judici idoneos testes aliaque indicia quibus delictum poterit deinde plenè probari. Vide Bouix, *ibid.*, p. 43.—« Il est certain, inquit » Stremler (*Des Peines ecclésiast.*, p. 93), que suivant la » pratique générale des tribunaux ecclésiastiques, tous » indistinctement sont admis aujourd'hui à faire une dé- » nonciation judiciaire. »

5826. Quoad autem delicta quæ judicialiter denuntiari possunt, sequentes regulæ sunt observandæ : 1° denuntiari potest delictum, de quo jam fama existit, etiamsi denuntians non valeat illud probare : regula hæc tanquam certa est habenda, quia præcedente famâ delicti, judex potest inquisitionem facere, nec aliundè in casu diffamatio est timenda.

5827. — 2° Probabile est quòd judicialiter denuntiari non possit delictum occultum, etiamsi posset probari. Ita Glossa in cap. 24, tit. 1, lib. 5 Decret., v° *Ad inquirendum*, ubi dicit : « Cognoscat primò judex utrum (denuntiatus) sit » infamatus... Aliàs non procedat, nisi primò constet quòd » sit infamatus. » Ita etiam S. Liguor. (lib. 4, n° 240 *in fine*). Attamen quæstio controvertitur, præsertim si agatur

de Officiali publico, v. g., de Promotore fiscali. Vide Bouix (*ib.*, p. 45); Stremler (*Des Peinès ecclés.*, p. 96). Excipe si ex delicto occulto grave damnum communitati vel innocenti immineret. S. Liguor. (*ib.*, n° 236).

5828. — 3° Si verò crimen occultum probari nequeat, certum est quòd non possit judicialiter denuntiari : inutiliter enim fama delinquentis læderetur apud judicem, cùm iste nequeat in casu sententiam damnationis proferre.

Imò judex nullam denuntiationem accipere potest nisi ipsi afferantur media sufficientia ad probandum. Vide Reiffenst. (lib. 5, tit. 1, n° 89). Controvertitur autem an delictum possit denuntiari, si præter denuntiantem unus tantùm testis noscat; sed hoc liceret, si procuraretur ut denuntiatio per tertium fieret. Vide Bouix, *ib.*, p. 46 et 47.

5829. Delictum denuntiari deberet, etsi nequiret probari, si vergeret in grave communitatis vel tertii damnum, et hoc quidem non ut puniretur sed ut posset præcaveri, et hoc est specialiter applicandum crimini hæreseos : unde damnata fuit ab Alexandro VII propositio sequens : « Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare si probare non possis. »

5830. *Nota* hic quòd crimina sint reputanda tertio nociva, quando per vim, seductionem, sortilegium patrantur; non autem talia censentur quando complex spontaneè consentit. Ita Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 95).

5831. Quærit. 1° Quomodo sit facienda judicialis denuntiatio?

Resp. Omnes solemnitates quæ in accusatione requiruntur debere observari in judiciali denuntiatione, et hoc quidem sub pœnâ nullitatis, exceptâ tamen inscriptione quâ accusator onus in judicio probandi assumit, et à fortiori, quâ ad pœnam talionis sese obstringit : vide supra (5802). Sed insuper requiritur quòd denuntiator denominet testes et judici suggerat probationes quas habet, ut judex cognoscat an denuntiatio recipi vel rejici debeat. In processu verò per viam accusationis, accusator non statim ab initio tenetur denominare testes, sed illos ipsemet producit competenti tempore : dum in processu per viam denuntiationis,

testes à judice, suggerente denuntiatore, producuntur. Vide Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 49); Stremler (*ib.*, p. 104).

5832. Quærit. 2° An monitio fraterna præmitti debeat judiciali denuntiationi?

Resp. Certè non requiritur prævia monitio ut valida sit denuntiatio judicialis. — An autem requiratur ut sit licita?

Resp. Negativè secundùm sententiam communiorem, quia fieri nequit judicialis denuntiatio nisi delictum sit publicum, vel communitati vel innocenti perniciosum : porrò in talibus casibus minimè requiritur monitio fraterna, præsertim cùm denuntiatio judicialis sit ad vindictam criminis non verò ad ejus emendationem. Secus est dicendum in processu per viam accusationis, ut supra diximus (5807) quia accusatio fieri potest etsi crimen sit *occultum*. Vide Bouix (*ib.*, p. 50); Stremler (*ib.*, p. 102.)

5833. Quærit. 3° An et quando sit obligatio judicialiter denuntiandi?

Resp. I. Vel delictum est nocivum communitati vel tertio innocenti, vel soli delinquenti nocet; si *primùm* adest obligatio illud denuntiandi, etiam cum gravi incommodo, quia grave damnum commune avertere debemus, etiam cum gravi nostro damno. (S. Lig., lib. 4, n° 248.)

Imò juxta S. Thomam, 2, 2, q. 68, art. 1, in hoc casu esset obligatio accusandi, si crimen posset probari : sed cùm hodie procedi valeat per viam denuntiationis, satis esse videtur si crimen denuntietur, et ita sentit S. Liguor., lib. 4, n° 236.

5834. « Crimina autem contra bonum commune sunt,
» inquit idem (*ib.*), hæresis, rebellio, falsificatio monetarum,
» homicidia et furta ab assassinis aut viarum grassatoribus :
» addunt alii subornationem suffragiorum in cathedris et
» in aliis electionibus. Et Lugo addit peccatum religiosi
» quod probabiliter damnum religioni afferat. »

5835. Si *secundum*, est obligatio denuntiandi quando denuntiatio fieri potest sinè gravi incommodo, quia etsi ex charitate teneamur impedire damnum proximi; ad hoc tamen impediendum non tenemur grave incommodum su-

bire, nisi quis à Republicâ vel à dominis ut fiscales et custodes agrorum, gabellarum, etc., stipendium acceperit, quia in hoc casu tenetur ex justitiâ, et ad restitutionem damnorum ex defectu denuntiationis provenientium; proinde tenetur cum gravi damno. Controvertitur autem an isti teneantur ad restitutionem mulctarum quæ pro delictis essent imponendæ; sed certò tenentur ad restitutionem vectigalium quæ delinquentes solvere debuissent. S. Liguor., lib. 4, n° 237.

5836. Est etiam obligatio denuntiandi ad vitandum vel resarciendum damnum propriæ familiæ, si aliàs remaneret dehonorata vel alimentis destituta. (S. Liguor., *ib.*)

In duobus casibus supra recensitis requiritur ut denuntians habeat notitiam certam criminis, et sit timor fundatus quòd grave damnum, sive societatis sive privati, non posset aliter averti.

5837. *Si tertium*, non est obligatio denuntiandi judicialiter: nam vel delictum est publicum, vel occultum. Si priùs, judex potest procedere contra delinquentem, quin aliquis teneatur ad eum denuntiandum; si posteriùs, non solùm nemo tenetur diffamare delinquentem, sed, ut diximus supra (5832) communiùs sentitur quòd tale crimen denuntiari nequeat : et hoc etiam in casu quo superior præciperet et per duos testes posset probari. Vide S. Lig. (lib. 4, n° 247); Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 51 et 52); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 140-142).

5838. *Nota* « quòd qui delictum sub secreti sigillo no- » verit ut remedium aut consilium delinquenti præberet, » *nunquam* tenetur illud denuntiare, quia jus positivum » non potest juri naturæ derogare », et insuper quia bonum commune postulat ut tale secretum servetur. Ita S. Thomas, 2, 2, q. 70, art. 1, ad 2... contra Sotum (S. Lig., lib. 4, 248). Addit tamen Busembaum : « nisi is » qui secretum commisit, innocentem vel rempublicam » vexaret, nec vellet desistere. Card. de Lugo... » (S. Lig., *ib.*, n° 239). —Vide etiam dicta supra (4067, 4068).

5839.—II. In præfatâ responsione quæstio resolvitur ex

jure naturali. Ex jure autem positivo ecclesiastico, plures sunt casus in quibus adest obligatio denuntiandi.

Sic 1° est obligatio denuntiandi impedimenta matrimonii. De hâc obligatione diximus supra occasione publicationis bannorum (4064, etc.).

2° Qui novit indignitatem promovendi ad sacros ordines, debet illam judicialiter denuntiare. Vide dicta supra (2051, etc.).

5840. — 3° Est obligatio judicialiter denuntiandi hæreticos (cap. 2, *de Hæreticis;* cap. *Quapropter,* causa 2, q. 7, et aliis à D. Bouix citatis, *ib.*, p. 53); et hoc quidem cum periculo gravis damni, si sint formaliter hæretici : ad quod tenentur etiam filii et parentes. Si verò sint duntaxat suspecti de hæresi, non est obligatio illos denuntiandi cum periculo gravis incommodi, nisi adesset damnum commune, ut si sacerdos magnæ auctoritatis frequenter pœnitentes sollicitaret, etc. — Suspecti autem sunt de hæresi, sortilegi, blasphemi, confessarii sollicitantes, abutentes sacramentis, novas nuptias vivente conjuge contrahentes, clerici vel religiosi professi nubentes, si quis sinè sacerdotio missam celebret aut aliud sacramentum conficiat : ita Constitutiones Pontificiæ. Item quando intercedit pactum expressum cum dæmone, vel si in actu superstitioso miscentur res sacræ, ut olea sacra, hostia consecrata. Vide S. Liguor. (lib. 4, 249-253) ubi enumerantur plures alii casus, in quibus tamen admittendis non omnes semper concordant. Vide etiam Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 379 et 380); et Stremler (*Des Peines ecclésiastiques* , p. 97 et 98).

De obligatione denuntiandi confessarios ad turpia sollicitantes diximus supra (3868, etc.).

4° Denuntiandi sunt etiam confessarii qui à pœnitentibus exigunt sibi revelari nomen complicis. De quo vide etiam dicta supra (3826-3828).

5841. — 5° Ex pluribus SS. Pontificum Constitutionibus est obligatio denuntiandi eos qui secretis *muratorum* (aut similium) Societatibus nomen dederunt ; ab obligatione talia denuntiandi non excusat secretum promissum etiam

sub juramento. Ita Stremler (*ib.*, p. 99), qui citat Ferraris (v° *Denuntiatio*, n° 30) : sed Ferraris loquitur tantùm de hæreticis. Vide supra (3885).

5842. Qui autem intra præscriptum temporis spatium, quod generatim est unius mensis, denuntiare omittit, mortaliter peccat, et ipso facto incidit in excommunicationem S. Pontifici reservatam, ex Gregor. XV Const. *Universi Dominici gregis*; Decret. *Licet* Alexandri VII; Decreto S. Inquisit. 10 martii 1677. Sed factâ postea denuntiatione, cessat reservatio ex dicto Decreto S. Officii; sed in multis casibus hodie non potest urgeri obligatio denuntiandi.

5843.—6° Ordinarii possunt etiam sub pœnâ excommunicationis præcipere per monitorium publicum revelationem certorum delictorum : sed non est obligatio illa revelandi si sint occulta, nec nociva communitati aut tertio, etiamsi probari possint per duos testes, ut supradiximus. Ita S. Liguor. (lib. 4, n° 248).

5844. An verò Episcopus condere valeat statuta, quorum vi certa crimina ipsi essent denuntianda juridicè, prout v. g. confessarii in sacro tribunali ad rebellionem contra auctoritatem civilem provocantes, dicit Bened. XIV id non posse Episcopos. Vide *De Syn.* (lib. 6, cap. 11, n° 13), et Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 109 et 110). Unde, inquit Stremler (*ib.*, p. 129-134), nec statutum condere valet vi cujus denuntiandi essent sacerdotes ad turpia sollicitantes extra sacrum tribunal aut non occasione confessionis.

5845. Quærit. 4° Quinam sint effectus judicialis denuntiationis?

Resp. 1° *Quoad judicem*, denuntiatio judicialis efficit ut teneatur ex officio inquirere, processum incipere, citando et examinando testes, etc. : ita ut si negligat non tantùm peccet, sed teneatur ad syndicatum et amittat jurisdictionem quoad illam causam : ita communiter ex jure romano in hoc ab Ecclesiâ admisso. Excipiuntur tamen delicta occulta ut supradiximus.

Si factâ denuntiatione reus est suspectus de fugâ, vel ne testes subornet, terreat, etc., potest conjici in carce-

rem, etiam ante citationem, dummodo delictum sit grave et adsit semi-plena probatio. Vide cap. *Si clericos* 8, tit. 11, lib. 5, in 6°. Sed apud nos Episcopi nequeunt tali jure uti. Vide infra dicenda (6356).

5846. — 2° *Quoad denuntiantem*, judicialis denuntiatio illum obligat ad denominandos testes et probationis media suggerendum judici. Si convincatur falsò denuntiasse scienter et ex malitiâ, habetur ut verus calumniator, et prout talis puniri debet. Si verò deficiat in probatione, habetur ut præsumptus calumniator et ab officio suspendi potest donec innocentiam probaverit (Cap. *Cùm dilectus* 2, tit. 2, lib. 5 Decret.). Hoc tamen non potest applicari Promotori: sed si iste scienter falsa intentasset crimina, ut *verus calumniator* etiam ipse puniendus esset. Bouix (*De Jud.*, tom. 2, p. 56); Stremler (*ib* , p. 103).

5847.—3° *Quoad denuntiatum:* pendente denuntiatione, non potest promoveri ad Dignitates ecclesiasticas, nec ad sacros ordines (cap. *Omnipotens* 4, tit. 1, lib. 5 Decret.). Imò et eodem cap. nec etiam ad beneficia promoveri valet; et ex cap. *Non debet* 56, tit. 20, lib. 2 Decret., non potest esse accusator, nec testis, nec procurator ex jure romano Justin. Lex *Reum* cap. *de Procurat.* — Ei interdici potest missæ celebratio, si de gravissimo crimine agatur (Lequeux, n° 1404, *in fine*, 3ª edit.); ab exercitio ordinis suspendi potest, si verè publicè sit diffamatus, juxta Stremler (*ib.*, p. 104).

Excipe si crimen sit leve; si denuntiatio non sit legitima ex defectu formæ; si non sit criminalis; si elapsus fuerit annus à tempore factæ denuntiationis, et reus non fuerit causa cur lis non sit terminata, etc. (Bouix, *ib.*, p. 58).— Stremler, *ib.*, p. 104 et 105.

5848. *Nota* quòd superior à subditis denuntiatus, non potest, pendente denuntiatione, suam exercere jurisdictionem quoad negotium circa quod versatur denuntiatio, et de crimine dilapidationis denuntiatus ab administratione bonorum debet interim removeri (Ex cap. *Olim* 26, tit. 1, lib. 5 Decret.; et cap. *Prælat.* 27, ejusdem). Vide Stremler (*ib.*)

5849. Hodie extra casum quo alicujus interest ut reus puniatur, in desuetudinem abiit modus procedendi per viam denuntiationis juridicæ. Adsunt quidem adhuc denuntiatores qui Promotori vel judici crimina manifestant, sed tantùm occultè, sinè obligatione cæteras veri denuntiatoris obligationes implendi, et hoc ut de cætero judex monitus possit providere. « Généralement, inquit Stremler (*ib.*, » p. 106), la dénonciation n'est plus reçue qu'à titre de ren- » seignement. Le Procureur fiscal à qui elle est faite, s'en sert » pour faire une dénonciation judiciaire proprement dite, » et s'il y a lieu, instruire le procès d'enquête. »

ART. III.

NORMA PROCEDENDI PER VIAM INQUISITIONIS.

5850. Hic modus procedendi olim extraordinarius, hodiernis temporibus ita ordinarius effectus est, ut in desuetudinem abierit, prout supra notavimus, modus procedendi per viam accusationis.

Inquisitio de quâ hîc agitur *est actus judicis ad detegendum an aliqua persona aliquod patraverit delictum.*

5851. Triplex est inquisitio : I. *Generalis*, videlicet quâ in genere inquiritur an subditi aliquod crimen commiserint; II. *Specialis*, quâ de certâ personâ quæritur an determinati criminis sit rea; III. *Mixta,* quando vel solum crimen est speciale ; vel sola persona, ut si inquiratur quis fecerit istud homicidium, an Petrus violaverit statuta, etc.—Quælibet ex tribus dividitur in *paternam* et *judicialem* : *paterna* fit ad delinquentis emendationem; *judicialis* verò ad publicam delicti vindictam.

5852. — I. Circa generalem inquisitionem, certum est Ordinarios locorum posse generalem inquisitionem de criminibus facere : illud constat ex Concilio Trident. (sess. 24, c. 3, *de ref.*), ubi dicitur : « Visitationum autem omnium » istarum præcipuus sit scopus sanam orthodoxamque » doctrinam, expulsis hæresibus, bonos mores tueri, » pravos corrigere. »

5853. Communis sententia tenet quòd dicta inquisitio

generalis possit fieri non solùm paternè sed etiam judicialiter, quamvis ordinariè, præsertim apud regulares, imò etiam per Episcopos soleat fieri tantùm paternè. Vide Reiffenst., apud Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 95). Et hoc quidem absque præviâ infamiâ, si agatur de totâ diœcesi, aut toto ordine, non verò de aliquâ communitate aut monasterio: quia in isto casu, communitas illa aut monasterium in suspicionem adduceretur. — Probabilius est tamen requiri indicia de patratis delictis, ut instituatur generalis inquisitio juridica, et tunc monendi sunt subditi qui interrogantur, quòd procedatur judicialiter et non paternè tantùm : siquidem testes possunt vel tenentur revelare delicta, aliter si paternè quàm si judicialiter procedatur: in isto enim casu, subditi interrogati non solùm non tenentur delicta occulta judicialiter revelare, si infamia non præcesserit (nisi aliquod malum spirituale vel temporale nequiret aliter commodè averti : S. Lig., lib. 7, n° 214), sed, juxta ferè communem DD. sententiam, quæ vera et tenenda videtur (5837, 5843), etiamsi crimen probari posset, illicitum esset hujusmodi delicta revelare : unde testis potest tunc respondere cum restrictione mentali, *se nescire*. Ita Lessius apud Bouix (*ib.*, p. 96).

Casu verò quo generalis inquisitio paternè fit, possunt quidem subditi delicta etiam occulta revelare, ut delinquentes emendentur, sed ad hoc non tenentur nisi in quibusdam casibus ut supra. Jus ergo subditi habere videntur ut superior eos præmoneat an judicialis vel paterna duntaxat sit generalis inquisitio. Vide Bouix (*ib.*, p. 97); et Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 139).

Circa inquisitionem generalem vide dicta supra de visitatione Episcopali (897-918).

5854. A generali inquisitione superior potest quandoque transire ad specialem : nam contingere potest ut denuntientur delinquentes : porrò contra illos superior speciali inquisitione judiciali poterit procedere, si de illorum existit fama publica, etiamsi ipsi *ut patri* denuntiati fuissent; si verò occulti delinquentes fuerint denuntiati, vel denuntiatio fuit *evangelica* vel judicialis : si priùs, non potest

quidem superior in tales delinquentes nisi paternè procedere, sed excipiendus est casus quo immineret grave damnum communitati, vel tertiæ personæ, quia tunc revelans obligari potest ad talia crimina judicialiter denuntianda; si posteriùs, etsi revelando talia crimina denuntiator peccaverit, attamen superior procedere potest judicialiter in delinquentes, quia secus crimini videretur connivere; sed hoc tamen controvertitur. Vide Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 70).

5855. — II. Circa *inquisitionem mixtam* observandum est quòd absque præcedenti infamiâ, quamvis paternè procedi valeat, non posset judicialiter institui inquisitio hæc sub hâc formâ : *An Titius aliqua delicta patraverit*, quia sic injustè læderetur fama illius cujus integritas ut certa apud omnes habetur; sed potest institui sub istâ formâ: *Quis tale delictum patraverit*, etsi ex indiciis tantùm constet de corpore delicti. Ita praxis generalis: porrò in hoc casu, non est obligatio occultum delicti auctorem manifestandi, nisi ageretur de crimine perpetrando vel continuando, vel de crimine ex quo grave damnum alicui immineret quod aliter commodè averti non posset. Casu autem quo licitè, imò etiam illicitè manifestaretur auctor delicti, contra ipsum superior licitè potest judicialiter procedere, ut diximus in numero præcedenti; neque tunc judex inquisitionem faciens, tenetur instruere rudiores ne auctorem criminis detegant, si fortè nullâ infamiâ laboret, quia hoc illum redderet suspectum corruptelæ, vel favoris in criminosum. Vide Bouix (*ib.*, 84-87); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 155 et 156).

5856. — III. Circa *inquisitionem specialem* multa sunt dicenda : 1° generaliter, sive ex mero officio procedat, sive ad instantiam alicujus denuntiatoris ad vindictam seu pœnam, judex non potest judicialiter per viam specialis inquisitionis procedere contra nondum diffamatum.

Regula est certa, pro casu quo judex procedit ex mero officio : constat ex capit. *Inquisitionis* 21, tit. 1, lib. 5 Decret., ubi Innocent. III ait : « Respondemus nullum esse » pro crimine, *super quo aliquâ non laborat infamiâ, seu* » *clamosa insinuatio* non præcesserit, propter dicta hujus» modi puniendum : quin imò super hoc depositiones

» contra eum recipi non debere, cùm inquisitio fieri debeat
» solummodo super illis de quibus clamores aliqui præces-
» serunt. »

Probari etiam potest ex cap. *Si is* 2, tit. 1, lib. 5, in 6°; vide alia apud Bouix (*ib.*, p. 64, etc.). Ita communis DD. sententia. « Ratio est, inquit Lessius (*De Jure et Just.*,
» lib. 2, c. 29, n° 122), quia judex, quando ad punitionem
» criminum procedit, debet ex scientiâ publicâ procedere:
» scientia autem publica est quæ habetur per accusatio-
» nem, vel confessionem rei in judicio, vel per infamiam,
» aut per facti evidentiam in conspectu judicis et aliorum...
» Meritò quisque posset queri sibi fieri injuriam, si in
» vitam ejus inquireretur, cujus fama alioquin est integra:
» nam per talem inquisitionem redditur suspectus. »

5857. Quoad autem casum quo judex procedit ad instantiam denuntiatoris ad pœnam, regula controvertitur; imò communiter rejicitur si denuntiator sit publicus, v. g. Promotor fiscalis; regula tamen etiam pro his casibus sustineri potest, et probatur ex Decretali *Cùm oporteat* 19, tit. 1, lib. 5 Decret., ubi agitur de quodam Episcopo qui à nonnullis Canonicis propter suos excessus Sedi Apostolicæ denuntiatus fuerat : porrò ejus occasione sic Innocent. III loquitur judicibus ad hanc causam delegatis : « Discretioni
» vestræ mandamus quòd, nisi super prædictis, *famam ip-*
» *sius læsam esse noveritis*, vos ad inquisitionem illorum
» non subitò procedatis. »

Reverà Innocent. III (cap. *Qualiter et quando* 24, tit. 1, lib. 5 Decret.) dicit : « Sicut accusationem legitima debet
» præcedere inscriptio, sic et denuntiationem charitativa
» monitio, et inquisitionem clamosa insinuatio prævenire. »
Sed ut ex ipsismet verbis patet, denuntiatio de quâ loquitur Pontifex est evangelica. Illud etiam constat ex cap. *Super his* 16 ejusdem tituli, ubi idem Pontifex ait : « Ad
» correptionem est denuntiatio facienda. » Vide insuper ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 73-79) argumenta quibus constare videtur quòd tempore Innocentii III, judex reputabatur procedere per viam inquisitionis etiamsi procederet

ad instantiam denuntiatoris, modò iste denuntiasset ad vindictam criminis.

Cæterùm canonistæ qui communiùs negant requiri infamiam præcedentem quando judex procedit ad instantiam publici ministri, nullos allegant textus juris canonici, sed solùm juris Justiniani, quòd non videtur in hâc parte esse admittendum. Vide etiam Stremler (*Des Peines ecclésiastiques*, p. 150-154).

5858. Nec objiciatur olim recipi debuisse accusationem contra delicta occulta soli delinquenti nociva : nam respondetur quòd adeo grave erat onus quod sibi accusator imponere tenebatur, ut periculum non esset ne frequenter recurreret accusatio in casu delicti occulti, et soli delinquenti nocivi : unde necessarium non erat ut iste casus exciperetur à facultate generali accusandi. Vide Bouix (*ib.*, p. 79-84) ; Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 148, etc.).

5859. — 2° Præmissa regula quâ nempe prævia infamia requiritur ad processum inquisitorium, aliquas admittit exceptiones : excipitur enim 1° casus hæresis et apostasiæ (cap. *Excommunicamus*, *de hæreticis*) ; 2° generaliter excipiuntur crimina quæ vergunt in damnum denuntiantis, vel tertii et à fortiori in damnum reipublicæ : ita communiter DD.; tunc tamen requiritur aliqua suspicio orta ex indiciis non levibus ; 3° excipitur casus quo Episcopus procedit extrajudicialiter, juxta limites facultatis ipsi concessæ à Concilio Trident. sess. 14, cap. 1 ; 4° casus in quibus reus confessus est crimen in judicio, vel quo aliquis, juxta dictum supra (5854) post generalem inquisitionem occultum delinquentem patefecit, licet hoc illicitè peregerit ; sed in his casibus crimen non ampliùs remanet occultum : vide Bouix (*ib.*, p. 70); Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 147, 148 ; excipitur 5° si inquiratur non ut puniatur, sed ne indignus ad ordines vel Dignitates promoveatur, vel ne contrahatur matrimonium cum impedimento canonico.

5860. — 3° Infamia de quâ in præfatis intelligenda est de infamiâ apud honestos non autem apud malevolos, et insuper quæ ad aures superioris non semel sed sæpe pervenerit. Ita Innocent. III (cap. *Qualiter et quando* 24, tit. 1,

lib. 5 Decret.) ubi ait : « Si per clamorem et famam ad » aures superioris pervenerit, non quidem à malevolis et » maledicis, sed à providis et honestis, nec semel tantùm, » sed sæpe. »

5861. Insuper hæc infamia per majorem viciniæ seu communitatis partem debet esse divulgata : « Quia, ait » Glossa (in cap. *Inquisitionis*, supra citat.), fama loci » requiritur, non fama aliquorum. » Aliquando tamen sufficit major pars certarum personarum quæ factum verisimiliter scire possunt ac debent : ut si Episcopus sit infamatus de fornicatione, ad probandam infamiam sufficit si major pars Canonicorum id sciat. Ita Pirhing ap. Bouix (*ib.*) ; Stremler (*ib.*, p. 157).

5862. Quando superior procedit ad instantiam alicujus inquisitionem postulantis, præmitti debet probatio infamiæ. Ita communiter post Glossam ad cap. 24, tit. 1, lib. 5 Decret., v° *Ad inquirendum :* contra Reiffenst. (lib. 5, tit. 1, n° 194). Si verò judex procedat ex mero officio, etsi debeat ipsi constare de infamiâ, tamen non est necesse ut de illâ judicialiter constet, cùm illa demonstratio non potest esse necessaria nisi ad instructionem judicis, cui ex hypothesi jam infamia est nota; prudenter tamen agit judex, inquit Fagnan, si procuret ut juridicè probetur infamia. Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 158).

5863. Sic autem probari potest infamia juxta eumdem Fagnanum (apud Bouix, *ib.*, p. 92) : « Testis deponere » debet eum, de quo agitur, de tali crimine diffamatum » esse ; et interrogatus apud quos sit diffamatus respondere » debet apud tales...., quia aliter sciri non potest an illi » sint *viles et malevoli*, an verò fide digni...; subdit Inno- » centius sufficere si dicatur à duobus se audivisse, quia » textus noster loquitur in plurali, ibi, *providis et honestis*; » ergo sufficiunt duo.. ; adverte tamen quia non sufficit si » testis dicat apud duos esse suspectum, quia ex hoc non » esset probata fama : sed oportet addere..... quòd hoc » ipsùm quod audivit ab illis duobus, clamat major pars » viciniæ... Quidam tamen.... non improbabiliter dicunt » satis esse ut testes, etiam nullis personis expressis, di-

» cant : rumor et infamia est per viciniam : reservatur enim » alteri parti facultas probandi infamiam hanc esse tan- » tùm apud viles aut malevolos, vel ab ipsis ortum ha- » buisse. »

5864. — 4° Ut judex possit procedere ad specialem inquisitionem, præter infamiam præviam, requiritur insuper (si delictum sit factum permanens seu vestigium post se relinquens, ut cadaver in casu homicidii) ut ante aliam inquisitionem, per se aut per alium, informationem sumat de corpore delicti : ita omnes ex jure romano (Leg., 1, ff. *ad S. C. Syll.*); et hoc etiamsi reus crimen à se commissum affirmet, quia non est in arbitrio cujusquam de vitâ aut membris suis disponere; excipe si delictum fuisset occultatum, v. g. si cadaver in flumen projectum fuisset : tunc pro informatione delicti sufficit depositio testium.

5865. Si verò delictum sit factum transiens (ut blasphemia et similia) sufficit habere conjecturas de commisso delicto. Ita communiter. Et si judex procedat ad instantiam alicujus, non est necesse quòd distinctam inquisitionem instituat de corpore delicti, et postea etiam de reo; sed debet ita se gerere, testes interrogando, ut priùs constet commissum fuisse delictum, quàm quis deliquerit. Ita Schmalzgrueber, ap. Bouix (*ib.*, p. 101 et 102).

5866. — 5° Notandum est quòd, non obstante omissione alicujus formalitatis etiam necessariæ, validus erit processus, si reus præsens non reclamet, vel si crimen in judicio sit confessus. Id concluditur ex cap. *Postquam* 1, tit. 1, lib. 5, in 6°, ubi Bonifacius VIII ait : « Postquam coram eo » qui contra te super certis criminibus inquisitor fuerat de- » putatus, eadem crimina fuisti confessus, frustra confes- » sionem tuam... eo prætextu impugnare contendis quòd » super eisdem criminibus non fueras antea diffamatus » ; et ex cap. *Si is cui*, ejusd. tituli, ubi idem Pontifex sic statuit : « Si is cui contra te commissa fuerit simpliciter in- » quisitio super certis criminibus facienda, processerit, te » præsente nec reclamante, nec quidquam super hoc » excipiente (infamiæ inquisitione omissâ), ad veritatem » eorumdem criminum inquirendam, processum hujus-

» modi ex eo quòd non fuit de infamiâ primitùs inquisi-
» tum, ulteriùs impugnare nequibis. »

5867. Quod autem dicitur de duarum præfatarum formalitatum omissione, communiter extenditur à canonistis ad cæterarum omissionem. Vide Bouix (*ib.*, p. 102).

5868. *Nota* quòd is contra quem fit specialis informatio, inhabilis est, durante informatione, ad recipiendum ordines, officia, beneficia et dignitates ecclesiasticas. Non est tamen ad ea ineligibilis, nisi jam fuisset infamatus : non enim sufficit diffamatio procedens ex solâ informatione: posset autem suspendi ad tempus quoad celebrationem missæ aut alias functiones, ad vitandum magnum scandalum, prout supradiximus in casu denuntiationis (5847, etc.). V cap. *Omnipotens, de accus.;* cap. *Non debet, de testibus;* et cap. *Inter sollicitudines* 10, *de purgat. canonicâ.*

Non autem informatio privat officiis, beneficiis aut Dignitatibus jam acquisitis. Vide Stremler, *Des Peines ecclésiast.*, p. 160.

5869. Quærit. 1° An et in quo differunt modus inquirendi ex officio et modus inquirendi ad instantiam alicujus?

Resp. In pluribus differre duos hos modos procedendi, ut videre est ap. Glossam, cap. *Qualiter.*, tit. 1, lib. 5 Decret., v° *Ad inquisitionem.*

1° Quando judex procedit ex officio, non tenetur recipere probationem super famâ, ut supra diximus; contra est si procedat ad instantiam alterius.

2° Judex procedens ex officio recipit juramentum ab iis contra quos facienda est inquisitio, non item quando procedit ad petitionem alterius, ne instruat adversarium ; sed iste debet probare quæ denuntiavit.

3° Quando proceditur ad instantiam, fit litis contestatio cum eo qui petit inquisitionem (cap. *Cùm dilectus* 15, *de purgat. canonicâ*). Secus est quando proceditur ex officio, quia tunc non est cum quo illud possit fieri, audiri tamen debet responsio inquisiti circa infamiam.

4° Quando proceditur ex officio, possunt testes recipi etiam post publicatas attestationes : cùm enim judici dicta testium sint semper nota, cessat timor subornationis eo-

rum; secus est quando proceditur ad instantiam alicujus. Ita Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 105).

5870. Quærit. 2° Quænam sint observanda in inquisitione speciali, ne processus nullitate laboret?

Resp. Præter infamiam præviam de quâ supra diximus, et probationem illius (si ad instantiam procedatur) requiritur: 1° Sub pœnâ nullitatis, ut judex citet reum, et, eo examinato, ut eidem proponat capitula super quibus, exigente famâ aut instantiâ partis, fuit inquisitus, necnon depositiones testium et etiam ipsorum nomina. 2° Debet judex recipere, audire ac examinare ejus exceptiones ac defensiones. Ita communiter et certè, ut patet ex cap. *Ad petitionem* 22; cap. *Qualiter.*, tit. 1, lib. 5 Decret. Hinc si priùs non fieret inquisitio, et statim reo traderentur capitula, nihil ageretur quia inverteretur ordo. (Vide ap. Bouix, p. 106 etc.)

ART. IV.

NORMA PROCEDENDI PER VIAM EXCEPTIONIS.

5871. Cùm ad ordinarium processum pertineat ut reus possit excipere, id est aliquem defectum tum judici, tum testibus, ad eos ab intento repellendos, objicere; et cùm ex illâ objectione enascatur nova causa, in quâ observanda sunt consueta juris de modo procedendi præscripta, ideò inter modos ordinarios recensetur modus per exceptionem procedendi, qui ad quamdam speciem accusationis reduci potest.

5872. Exceptio ergo est *ratio ob quam reus postulat actorem dejici ab eo quod prosequitur*. De eâ loquuntur auctores sub hâc formulâ: *actionis* vel *intentionis exclusio*, quæ pluribus modis fieri potest.

Exceptio est vel *criminalis,* quando objicitur aliquod delictum; vel *civilis,* quando objicitur inhabilitas quæ culpabilis non est: hìc agitur tantùm de exceptione criminali.

Criminalis dupliciter fieri potest: *civiliter* nempe vel *criminaliter: civiliter* fit, quando delictum objicitur, non quidem

ut auctor ejus puniatur, sed ut actor ab obtinendo quod vult dejiciatur; *criminaliter* ècontra fit quando delictum objicitur ut vindicta publica de eo obtineatur.

Criminalis iterum dividitur in *propriè dictam* quæ fit à reo, et *impropriè dictam* quæ fit ab alio quàm à reo, ad impediendum ne quis Dignitates aut beneficia obtineat aut in iis confirmetur, etc. (vide Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 108 et 109), et vocatur etiam *quasi-exceptio.*

§ I.

Norma procedendi quoad exceptionem criminalem civiliter factam.

5873. Qui hoc modo excipit non tenetur sese in pœnam inscribere (cap. *Super his* 16, tit. 1, lib. 5 Decret.) : sed si exceptionem criminis civiliter factam non potuerit reus probare, judex per sententiam interlocutoriam debet eam rejicere tanquam injustam et frustratoriam, eâque declaratâ rejectâ, debet in processu pergere, eâ non obstante. Ita communiter (ex cap. *Intelleximus* 1, tit. 10, lib. 2 Decret.). Non autèm reus exceptionem non probans potest ideò à judice puniri (cap. *Super his* citat.); et casu quo crimen probaverit, non ideò pariter auctor criminis potest ab eodem puniri, sed duntaxat ab accusando, si accusator sit, vel à testificando, si testis, repelli debet (cap. *Cùm dilectus* 2, tit. 10, lib. 2 Decret.) : posset tamen judex, imò et fortè deberet, absoluto processu, contra auctorem talis delicti procedere, quia publicum evasit, eo ipso quòd fuit juridicè probatum. Vide ap. Bouix (*ib.*, p. 111).

§ II.

Norma procedendi quoad exceptionem criminalem criminaliter factam.

5874. Generaliter hoc exceptionis genus eosdem ferè effectus sortitur ac accusatio cui æquiparatur : si excipiens probet crimen, non tantùm accusator ab accusatione, tes-

us à testificatione removeri debent, sed uterque justâ pœnâ est plectendus.

Si èontra excipiens non probet, per specialem sententiam absolvi debet is cui delictum objectum fuerat, ita ut de eo à nemine ampliùs accusari possit. Non tamen puniendus est excipiens criminaliter, qui crimen probare non potuit. Ita Lex *Si adulterium* 38, ff. *de adult.*, in foro ecclesiastico admissa eò quòd *parcatur accusato qui provocatus est*. Vide Bouix (*ib.*, p. 112).

§ III.

Norma procedendi quoad quasi-exceptionem.

5875. Delineatur ab Innocentio III (cap. 16, tit. 1, lib. 5 Decret.) his verbis : « Cùm opponitur ut quis à promo- » tione officii vel beneficii excludatur, si ante confirma- » tionem objicitur, non cogitur quisquam inscribere, » quia crimen hoc modo probatum impedit promovendum, » sed non dejicit jam promotum. Post confirmationem » veró, cùm scilicet ordinandus aliquis fuerit aut etiam con- » secrandus (quia etiam ab obtinendo repellit et dejicit ab » obtento), ad extraordinariam pœnam, secundùm arbi- » trium judicis discreti, citra vinculum inscriptionis, est » excipiens astringendus, si defecerit in probando. »

ART. V.

DE ORDINE SERVANDO IN JUDICIO CRIMINALI ORDINARIO.

5876. In tres paragraphos præsentem materiam partiemur. In 1°, ordinem servandum exponemus ab inchoatione causæ usque ad contestatam litem exclusivè; in 2° à contestatione litis usque ad sententiam definitivam; in 3° ab illâ sententiâ usque ad finem litis.

Etsi de solo judicio criminali agatur in hoc articulo, attamen quædam passim subjungemus judiciis civilibus specialia, ne cogamur postea eadem repetere, et ad majorem claritatem producendam.

5877. Notanda autem sunt, ante omnia, verba Innocentii III, cap. 22 *de Rescriptis,* ubi ait: « Processum contra » nostri formam rescripti ac juris ordinem attentatum irri- » tum decernimus et inanem. » Vide Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 209.).

§ I.

Tela processûs criminalis ab inchoatione causæ usque ad contestatam litem exclusivè.

5878. — I. Si procedatur *accusationis viâ*, ante omnia accusator debet judici porrigere libellum accusationis; sufficit ut privatim porrigat, modò ipsi tanquam judici præsentet et ad publicam delicti vindictam. Quid expendere tunc debeat et quid agere judex, vide dictum apud Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 139).

Si procedatur *denuntiationis viâ*, causa pariter incipit ab oblatione libelli quod subscribi debet à denuntiatore, sive sit privatus sive publicus seu Promotor. Huic autem libello denuntiator debet annectere indiculum idoneorum testium, vel documentorum è quibus probatio erui potest.

5879. Inspecto autem denuntiationis libello et examinato an sit in formâ debitâ, et an denuntiator sit legitimus, ac insuper an porrecta media sufficiant ad probandum, judex debet denuntiationem rejicere si aliquid in iis deficiat: sin verò secus, expendendum adhuc an præter denuntiationem, prævia etiam requiratur de crimine fama.

5880. Si procedatur per *meram inquisitionis viam*, tunc necessaria non est libelli porrectio, sed judici constare debet juridicè de publicâ delinquentis famâ; quo per examen testium constito, potest judex edere Decretum de ulteriùs contra diffamatum procedendo; nota autem quòd ferè nunquam procedatur hoc modo meræ inquisitionis; quippe deficiente privato denuntiatore, Promotor fiscalis supplere solet, et in hoc casu necessaria est, ut modò diximus, libelli porrectio.

Si procedatur *per viam exceptionis*, excipiens debet exhibere judici libellum accusatorium de crimine objecto

5881.—II. *De Libello.*—Quærit. 1° Quid et quotuplex sit libellus? Et an sit necessarius?

Resp.—1° *Libellus judicialis* est brevis et clara scriptura continens rem quæ in judicio petitur, causam petendi, nomen actoris, quod est in calce libelli inscribendum, nomen judicis quod exteriùs libello inscribitur, et nomen rei qui convenitur. (Bouix, *ib.*, p. 142.)

5882.—2° Libellus est vel simplex *seu summarius*, in quo summatim et continuâ orationis serie actoris intentio exponitur; vel *articulatus* seu *positionarius* in quo merita causæ per articulos proponuntur. Iterum libellus est vel civilis qui pro objecto habet causam civilem, vel *criminalis* qui pro objecto habet causam criminalem, et vocatur etiam querimonialis. (Schmalzgrueber ap. Bouix, *ib.*)

5883.—3° In judicio ordinario, tàm criminali quàm civili, ad processûs valorem libellus est omninò necessarius. Ita unanimiter canonistæ, et constat ex cap. 1, tit. 3, lib. 2 Decret. — In judicio verò extraordinario, quando nempe judex procedit ex notorio, vel summariè, vel ex informatâ conscientiâ, libellus non est necessarius, ut constat ex Clement. *Sæpè* 2, *de verb. signif.*

5884. Quærit. 2° Qualis esse debeat libellus?

Resp. In eo exprimi debere 1° nomen judicis coram quo agenda est causa: sufficit tamen ut designetur ab officio et loco jurisdictionis; 2° nomen proprium actoris; 3° nomen rei; 4° factum cum necessariis circumstantiis; et si causa sit civilis quid, quale et quantum debeatur, etiam parte non reclamante, ex Leg. *Libellorum* 3, ff. *de accusat.*; et communi DD. sensu; 5° insuper sub pœnâ nullitatis delicti locus, annus, mensis: dies autem commissi criminis tutiùs omittitur ob difficultatem probandi, nisi accusatus petat; 6° in libello civili apponi debet conclusio seu quid ab actore petatur et causa petitionis; plus enim judex non potest decernere in actoris gratiam quàm ipse petiit, nec reus scire posset an ipsi expediat cedere, an verò litigare si causa petitionis non exponeretur. In libello criminali, conclusio non est necessaria quia lex concludit et pœnam delictis certam imponit: utiliter autem potest actor suæ conclusioni

adjicere clausulam sequentem : « *Super his* omnibus peto
» mihi jus et justitiam administrari omni meliori modo et
» formâ, quâ de jure, statuto, vel consuetudine fieri po-
» test. » (Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 150 et 151.)

An autem mutari aut emendari possit libellus semel porrectus, vide ap. eumdem (*ib.*).

5885. — III. *De visitatione corporis delicti.* Delato per libellum vel famam publicam ad judicem delicto, ante omnia occurrit facienda *corporis delicti visitatio;* si tamen delictum sit *facti permanentis* prout supra diximus (5864); quoad formam exequendæ ejusmodi visitationis, vide formularium ap. D. Bouix (*ib.*, p. 518).

5886. — IV. *De informatione summariâ antequam reus citetur.* Informatio summaria est instructio præparatoria quæ fit per examen testium et etiam instrumentorum si habeantur, nondum citato nec constituto reo, ut judex possit discernere num legitimè valeat eum citare et coram se constitutum examinare. Hæc informatio apud curias nostras sæculares fit per judicem dictum *juge d'instruction.* In curiis verò ecclesiasticis fit generatim per judicem ordinarium, vel etiam per Promotorem, ad hoc generaliter vel specialiter deputatum. (In hâc Provinciâ Avenionensi fit per Promotorem. Vide *Mandement de Mgr Chatrousse, Evêque de Valence,* n° 55, p. 18, art. 17-22.)

5887. Duplex est informatio : alia quæ fit ut constet *de famâ publicâ*; alia ad dignoscendum an existat contra reum saltem semi-plena probatio.

5888. Certum est quòd nulla sit præmittenda informatio summaria quando judex procedit per viam accusationis, nisi accusator consentiat, quia accusator non tenetur ad producendas suas probationes nisi post contestatam litem.

Casu autem quo judex procedit per inquisitionis viam ex mero officio, non est necessaria informatio juridica de famâ, ut supra diximus, sed admodum utilis esse potest, ut videre est ap. Bouix (*ib.*, p. 154); casu autem quo fit informatio de famâ, si de illâ constet, non requiritur alia informatio ad dignoscendum an contra reum existat semi-

plena probatio; ex ipsomet enim facto publicæ famæ judex potest ad rei citationem procedere.

Si tandem judex per viam denuntiationis procedat, et versetur in casibus quibus ex solo libello denuntiatorio absque prævià infamià potest procedere, ut supra diximus (2829), tenetur tunc præmittere informationem summariam ut acquirat notitiam probationis semi-plenæ aut gravium indiciorum; nec sinè iis reum potest citare quia lex naturalis prohibet ne cuiquam gravem molestiam inferat sinè causâ sufficienti.

Quomodo autem fieri debeant et exequendæ sint citationes, vide *Formularium* D. Bouix, p. 520-536.

Quomodo verò examinandi sint testes et instrumenta in processu informatorio, vide ap. eumdem, p. 539-544.

5889. — V. *De compositione.* Contingere potest quòd reus, antequam citetur, adeat Judicem et *compositionem* petat. Porrò, hoc contingente, Episcopus jus habet illum ad eam admittendi; sed ad hoc Vicarius generalis indiget speciali delegatione. Consistit autem *compositio* in eo quòd Episcopus silentium Promotori imponat, inhibendo ei ne ultra procedat, eâ conditione tamen ut reus solvat certam pecuniæ summam in pios usus erogandam: si quis per delictum fuisset læsus, necessarius est ejus consensus.

« Advertere debent Episcopi quòd compositio non admittitur ante completum processum informativum, ac » datis defensionibus; et quòd, eo completo, tunc admittitur compositio, si delictum non est plenè... probatum... » Item non est admittenda in criminibus gravibus, quibus » pœna de jure taxata reperitur, vel merentur depositionem, vel manifestata sunt, aut in quibus Episcopus de » jure dispensare non potest. Item..., etiamsi sponte à reo » offeratur, quoties in processu non appareat quid substantiale criminis, et non adsint indicia et præsumptiones... aut fama...: si enim Judex... sinè causâ de delicto » componeret, graviter peccaret. » Ita Monacelli ap. Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 545.

5890. Etsi licita si hæc pecuniaria compositio, accidere potest, hodie præsertim, quòd non expediat, eò quòd

vulgus facilè scandalizetur videndo divites sic, medio pecuniæ, justitiæ rigorem declinare. In hoc autem casu, potius esset ut Episcopus alia pœnitentiæ opera injungeret, vel etiam fortè, ut gratis ad compositionem admitteret.

5891. — VI. *De citatione rei.* Si, absoluto processu informativo, judex comperiat quòd non adsit contra reum probatio saltem semi-plena, debet Decretum edere de non ulterius procedendo, et tunc causa finita est : si ècontra judex existimat haberi saltem semi-plenam probationem, facere debet Decretum de constituendo reo, et proinde jubere ut citetur.

Citatio autem est *actus legitimus quo quis mandato judicis vocatur in judicium, juris experiendi causâ.*

5892. Triplici modo dividitur. 1° Alia est *juris* quando nempe lex statuit certum terminum intra quem debet quis coram judice se sistere; alia *hominis* quando quis mandato judicis in jus vocatur.

2° Alia est *verbalis* quando judex ad reum mittit apparitorem, ut ei verbis aut scriptis significet quòd ad certum diem debeat in judicio comparere; alia *realis*, quando persona citata arrestatur.

Verbalis autem potest esse *privata* quando quis privatim ad faciem, vel si absit, ad domum citatur; vel *publica*, quando fit per vocem præconis, vel per edictum in publicis locis affixum : porrò hujusmodi citatio non est adhibenda quando sufficit verbalis.

3° Citatio alia est *simplex*, si nempe judex simpliciter alicui mandet ut tali die in judicio compareat; alia est *peremptoria*, quæ ita imponit necessitatem comparendi tali die, ut deneget facultatem ulterius expectandi, unde si citatus, præfinitâ die, non comparuerit, contumax constituitur.

5893. Citatio peremptoria debet esse trina, aut, si unica sit, exprimi in eâ debet quod sit peremptoria seu una pro omnibus. Ita jus roman. ab Ecclesiâ admissum (Lex 68, 69, 70, 72, tit. *De Judic.* 1 lib. 5 Pandect.; Lex 8, tit. 43, lib. 7 Codic.).

5894. Etsi autem, ex jure romano, decem dies interce-

dere debeant inter singulas ex tribus citationibus peremptoriis, vel assignandi sint 30 dies, si unica fiat pro omnibus, attamen dari potest legitima consuetudo in contrarium, modò assignetur tempus conveniens. Cap. 1 *de dilat.;* cap. *Consuluit* 24, *de officio deleg.;* et cap. *Ex litteris*, *de in integr. restit.* Vide ap. D. Bouix (*ibid.*, p. 159, 160); et Reiffenst., *De Judic.*, tit. 8, nº 31.

5895. Ita necessaria est citatio rei si absens sit, ut, eâ omissâ, per se loquendo, omnis alius actus judicialis, ipso jure, sit irritus. Excipitur tamen si delictum ita sit notorium ut reo, etiam ad extenuandam culpam vel pœnam nulla defensio supersit. Vide cap. *Scelus* 2, q. 1, cap. *Cùm olim*, *de sent. et re judic.*, et cap. *Cùm sit romana*, § *Præterea*, *de appell.* Item excipitur si reus etiam non citatus judicium susciperet. Non ita liquet quòd citatio requiratur quando reus est præsens.

5896. In citatione necessariò exprimi debent : 1º nomen citati; 2º nomen ejus ad cujus instantiam fit citatio; 3º causam citationis, saltem in genere, si de causâ criminali agatur; 4º locum judicii; 5º terminum competentem; 6º certum diem. —(Bouix, *ib.*, p. 161.)

5897. Si is, qui citandus est, extra citantis territorium moretur, citatio fieri potest vel 1º per nuntium; vel 2º per litteras remissoriales : scribit nempe judex qui citat ad judicem loci in quo moratur citandus, et petit ut is per suos ministros citationem exequatur; vel 3º si duo priores non sufficiunt, per edictum affixum in locis finitimis.

Si judex loci renuat insinuare reo citationem, ad superiorem est confugiendum. Ex quibus patet quòd licet citatio possit in alieno territorio intimari, cùm hoc non sit actus jurisdictionis, aliter tamen est dicendum de ipso citationis edicto, quod est actus jurisdictionis. (Bouix, *ib.*, p. 161, 162.)

Communiùs tenent DD. quòd Judex non teneatur simul cum citatione libellum denuntiatorium reo intimare.

5898. Citatio fieri debet : 1º vel per judicem ipsum, vel per aliquem ab ipso deputatum; 2º in die, non verò noctu; 3º si per nuntium curiæ fiat, citatus debet ei credere; si

per alium specialiter à Judice deputatum, is simul cum litteris citationis, etiam litteras commissionis sibi factæ debet exhibere; 4° si Judex sit tantum delegatus, debet citationi inseri tenor sibi factæ delegationis, ut se legitimet; 5° citatio ipsimet personæ, nisi quid obstet, fieri debet; si quid obstet, fieri debet ipsius procuratori, vel uni è domesticis, vel si nemo adsit, vicinis, relicto commissionis exemplari (cap. *Causam* 3, *de dolo*); vel si neque hoc modo fieri possit aut expediat, potest citatio affigi ad domum in quâ citandus habitare consuevit; vel si non habeat domum certam, nec sciri possit ubi sit, citari potest per præconem aut per edictum. Cap. *Causam*, *de dolo et contumaciâ;* Clement. 1, *de Judic.*

5899. Peractâ autem citatione, nuntius relationem in acta debet referre ut de legitimè factâ executione benè constet; alioquin citatus ut contumax non posset haberi. Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*, p. 162 et 163) qui putat citationem posse fieri hodie in Galliâ per epistolam oneratam (*chargée*). Ita etiam auctor *Prælect. S. Sulpit.*, n° 634.

5900. Effectus citationis sunt : 1° astringere citatum ad comparendum, nisi justâ exceptione se tueatur, aliàs redditur contumax (cap. *Ex litteris* 2, *de dolo*); 2° inducit litis pendentiam, ut nempe, pendente lite, nihil innovari possit; 3° prorogat jurisdictionem judicis, ita ut reus teneatur coram ipso comparere, licet cœperit esse alterius fori; 4° perpetuat Judicis delegati jurisdictionem, ita ut morte delegantis non expiret. Ita Bouix (*ib.*, p. 163). In civilibus citatio quosdam alios effectus habet, ut videre est (*ibid.*) : interrumpit præscriptionem, saltem odiosam, etc. (Vide Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 110 *in fine.*)

Citatio nulla propter quemdam defectum, convalidatur per comparutionem citati, vel si procuratorem mittat, etc. (Bouix, *ib.*, p. 164.)

5901. — VII. *De contumaciâ.* Si intra terminum peremptorium citatus comparere negligat, contumax efficitur (à voce *contemnere*); circa quod vide cap. *Causam* 3, et cap. *Cùm dilecti* 6, tit. 14, lib. 2 Decretalium.

Contumacia alia est vera, quando nempe peremptoriè

citatus et citationis notitiam habens comparere renuit, nullo ipsum excusante impedimento, et talis non est ampliùs audiendus, nec est restituendus contra ea quæ acta sunt, ipso contumaciter absente; alia est *præsumpta*, quando dubium est an ad citatum pervenerit citationis notitia, casu nempe quo citatio ipsimet citato non fuit intimata; in hoc casu auditur contumax et contra sententiam restituitur, si venerit, et suam absentiam excusaverit (cap. *Cùm Bertholdus* 18, *de sentent. et re judic.*).

Quibus autem modis constituatur contumacia, explicatur à Schmalzgrueber, ap. Bouix, *De Judiciis,* tom. 2, p. 165 et 166; et Reiffenst., *De Judiciis*, tit. 14, n° 62, etc.

Nota quòd si reus in primâ instantiâ dixerit *in judicio* se nolle ampliùs comparere, contumacia fit manifesta ex cap. *Venerabilibus*, § *Porrò*, *de sentent. excomm.*, in 6°; secus si hoc dixerit extra judicium.

5902. Plures causæ excusant à contumaciâ, adversa nempè valitudo, absentia Reipublicæ causâ, tempus feriatum, etc. Generatim à contumaciâ excusat omnis causa excusans ne citatus comparere debeat.

Si Judici constaret de ejusmodi impedimento et nihilominus sententiam pronuntiaret, ipsius sententia esset ipso jure nulla; si verò impedimentum ignorasset, per in integrum restitutionem vel aliàs, in pristinum statum citatus reponi deberet. Ita Lex Justiniana ap. Bouix (*ib.*, p. 167).

5903. Quomodo autem sit procedendum contra contumacem?

Generatim de jure procedere contra contumacem judex non debet nisi ad instantiam partis adversæ : si enim pars adversa nihil petat, consentire videtur in absentiam. Excipe si judex procederet ex officio. Vide Reiffenst., *De Judic.*, pars 1, lib. 2, tit. 14, n^is 66, 67.—Hæc dicuntur in genere; ut verò ad variorum casuum solutionem deveniamus, vel agitur de actore et in hoc casu observanda sunt cap. *Causam* 3, tit. 14, lib. 2 Decret., et cap. 1, tit. 6, lib. 2 in 6°; vel agitur de reo, et forma observanda in hoc casu exponitur apud Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 558); Soglia (*Instit jur. priv.*, § 240); Reiffenst. (*ib.*, n^is 110-147); vel

agitur de testibus: in quo casu vide Bouix (*ib.*, p. 530).

5904. Circa pœnas contumacibus infligendas, vide cap. *Veritates*, *de dolo et contum.;* cap. *Quoniam*, § *in aliis*, *ut lite non contestatâ*, cap. *Tuæ fraternitatis*, ejusd. tituli; cap. *Quod vult Deo*, *de judiciis;* et Reiffenst. (*De Judiciis*, tit. 14, n[is] 126-147).

5905. — VIII. *De exceptionibus*. Reus citatus et ad judicium veniens varias exceptiones proponere potest: exceptio definitur : *Allegatio quâ reus actionem contra se institutam vel retardat vel penitus elidit.*

Multipliciter dividuntur exceptiones ; sufficiat referre divisiones sequentes : dividuntur ergo : 1° In *reales* quæ rei seu causæ adhærent ; *personales* quæ intuitu personæ statutæ sunt; et *mixtas* quæ utrique participant.

2° In *dilatorias* et *peremptorias*, quæ divisio præcipuè est attendenda.

5906. *Peremptoriæ* exceptiones vocantur quæ jus actoris perimunt et semper ei obstant, sive ostendendo actionem nunquam fuisse ortam , v. g. donatum non fuisse quod taliter peractum asseritur; sive contendendo actionem fuisse extinctam, v, g. compromissione, præscriptione, etc.; sive alio modo elidendo actionem , excipiendo v. g. dolum , metum, etc.

Dilatoriæ dicuntur illæ quæ actionem non omnino perimunt sed solùm differunt ad tempus : multiplicis generis esse possunt, ut videre est apud D. Bouix (*ibid.*, p. 170).

5907. Ex jure exceptionis, sequitur jus replicationis quâ datur actori facultas reum excipientem repellendi : potest iterum reus respondere et sic reciprocè actor. Ne verò ultra modum hujusmodi disceptatio protrahatur, statuit Justinianum jus (Auth. *Jubemus*, c. *de Jud.*), ut penès judicem esset eis terminum imponere : quæ dispositio etiam in foro ecclesiastico admittitur.

5908. Regulariter exceptiones *dilatoriæ* proponi debent ante litis contestationem. Ita communiter ex cap. *Inter monasterium* 20, *de sentent. et re judic.*, quia contestando litem, reus renuntiare censetur hujusmodi exceptionibus : v. g. censetur admittere judicem tanquam competentem ,

non suspectum, etc. Plures casus tamen excipiuntur: nempe: 1° si reus excipiens protestatus sit ante litem quòd salvas velit esse alias exceptiones, modò illas in specie exprimat; 2° si post litem contestatam, exceptio orta fuerit, vel primùm cognita, vel tunc solummodo potuerit probari; 3° si statim post litem contestatam opponatur (c. *Pastoralis* 4, *de except.*). Vide plures alias apud Bouix enumeratas (*ibid.*, p. 173).

5909. Quoad verò exceptiones *peremptorias*, regulariter eæ sunt apponendæ post contestatam litem. Ita communiter ex lege romanâ, et ratio est quia hujusmodi exceptiones sunt propriè *exclusivæ actionis*; porrò excludi nequit actio, antequam existat, quod accedit per litiscontestationem. Aliquæ tamen exceptiones sunt admittendæ, ut videre est apud eumdem Bouix, *De Judic.*, t. 2, p. 174, apud quem etiam videri potest an judex possit præfigere terminum intra quem proponi debeant exceptiones sive dilatoriæ sive peremptoriæ.

5910. Regulariter exceptiones non à judice sed à reo sunt proponendæ, quia non opponens jus quod sibi competit, censetur illud remittere. Duo tamen casus sunt excipiendi: 1° casus quo actor esset excommunicatus non toleratus; 2° omnes exceptiones quæ ipso jure actionem perimunt, ut exceptiones solutionis et præscriptionis si sint notoriæ. Etiam *vivâ voce* proponi possunt exceptiones, modò ad acta redigantur. Ab eo qui illas proponit sunt probandæ. Ita Justinianum jus apud Bouix (*ib.*, p. 176), ubi plura alia leguntur circa varias exceptiones.

5911. Quærit. Quid agere debeat judex quando opponuntur contra ipsum exceptiones dilatoriæ?

Resp. Vel excipiens contendit judici non competere jurisdictionem aut esse ex aliquo defectu impeditam; vel opponit tantùm quòd judex sit sibi suspectus: si priùs, ad judicem pertinet pronuntiare de valore exceptionis, et ab hàc sententiâ utpote interlocutoriâ non potest excipiens appellare nisi in quibusdam casibus, ut diximus supra (651): si posteriùs, judex nequit ultra procedere, sed debet judicium de tali exceptione arbitris committere, ut videbitur in n° sequenti.

5912. — IX. *De recusatione judicis tanquam suspecti.* Certum est judicem aliàs legitimum posse declinari ex eo quòd suspecta sit ipsius in reddendâ justitiâ integritas : constat ex cap. *Secundò requiris* 41, et capit. *Cum speciali* 61, tit. 28, lib. 2 Decret. — Ipsamet ratio naturalis dictat quòd suspecti et inimici judices esse non debeant.

5913. Quomodo sit procedendum sic exponit dicta Decret. *Cum speciali :* « Statuimus ut si (quis) allegaverit se judicem » habere suspectum, coram eodem causam justæ suspi- » cionis assignet, et ipse cum adversario (vel si fortè adver- » sarium non habeat) cum judice arbitros communiter » eligat; aut si communiter convenire non possint absque » malitiâ ipse unum, et ille alium eligat, qui de suspicio- » nis causâ cognoscant; et si nequiverint in unam con- » cordare sententiam, advocent (duo nempe arbitri) tertium; » ut quod duo ex ipsis decreverint, robur obtineat firmi- » tatis... Causâ verò suspicionis legitimâ coram ipsis intra » competentem terminum non probatâ, suâ jurisdictione » judex utatur. At, ipsâ probatâ legitimè, de recusatoris » assensu, personæ idoneæ committat negotium recusatus, » vel ad superiorem transmittat ut in eo ipse procedat » secundùm quod fuerit procedendum. »

5914. Arbitri autem omnia tantùm quæ punctum suspicionis respiciunt peragere valent : possunt ergo, sed ad hanc solam causam elucidandam citare testes, et compellere ad testificandum, eos etiam puniendo si delinquant, exceptiones admittendo, etc. Omnibus verò perpensis pronuntiare debent utrum causa suspicionis legitima sit, necne.

5915. — Ad tria capita reduci possunt legitimæ causæ recusationis : 1° si judex recusetur ut inimicus, quod præsumi potest quando habet litem cum reo, vel si minatus sit quòd, datâ occasione, illi nocumentum inferret, si signa consueta benevolentiæ ille deneget.

2° Si ideo recusetur quia specialem habet affectionem aut relationem cum adversario recusantis, si nempe sit consanguineus, dominus, collega, magnâ amicitiâ conjunctus, si sit patronus, vel cliens, etc.

3° Si Judex recusetur propter specialem affectionem quam

habet erga causam quæ agitur, si nempe in eodem negotio advocatus fuerit vel procurator, si causam similem habeat in judicio, etc. (Vide ap. Bouix, *ib.*, p. 183).

5916. Quærit. An recusari possit Vicarius generalis eò quòd ipsius Episcopus sit meritò suspectus, et vice versâ?

Resp. Controverti hoc inter DD. In praxi tutius videtur ut recurratur ad arbitros, prout supra exposuimus (5913).

Communiter tenent DD. tanquam suspectum posse recusari judicem cujus assessor meritò suspectus est. Multi autem tenent delegatum Episcopi non posse recusari, eò quòd suspectus sit Episcopus, quia delegatus habet tribunal ab Episcopali diversum. Vide ap. D. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 184).

5917. Utrum autem omnino nulla esset aut solùm rescindibilis sententia à judice prolata, non obstante ipsius recusatione, dubitatur apud DD. (Vide Reiffenst., *De Judiciis*, tit. 28, n° 326): nulla videretur si causa suspicionis esset notoria, vel si jam arbitri essent electi; exceptis verò his casibus, solùm videtur esse rescindibilis: sic enim habet Innocent. III, cap. *Super quæstionem* 27, § 5, *de offic. jud. deleg.* : « Si justam recusationis causam noluit admittere » delegatus, sed coram suspectis eum litigare cogebat, à » tali gravamine licitè potuit ad nostram audientiam ap» pellare; quodque post appellationem hujusmodi est præ» sumptum, judicari debet irritum et inane. » Vide *Prælectiones S. Sulpitii* (n° 636, *in fine*).

5918. — X. *De reconventione seu mutuis petitionibus. Reconventio est actus quo reus post oblatum et visum actoris libellum, vicissim aliquid ab eo petit coram eodem judice ac in eodem judicio, etiamsi aliàs judex ille non esset actoris competens.* Ita Schmalzgrueber. Debet ergo fieri reconventio coram eodem judice et durante eodem judicio, sive eadem sive alia sit causa (Devoti, *De Judiciis*, tit. 12, § 2). Tres tamen casus sunt excipiendi : 1° si causa sit spiritualis et judex laicus; 2° si judex sit reo suspectus : tunc enim reus potest intra 20 dies causam suspicionis proponere, et hâc probatâ, coram alio utramque litem ventilare; 3° si judex esset tantùm arbiter, quia arbiter de iis duntaxat super

quibus compromissum fuit potest respondere. Vide Card. Soglia, *Instit. jur.*, § 212, *versùs finem.*

5919. Regulariter reconventio locum habere potest in omnibus causis civilibus quæ specialiter in jure non sunt exceptæ. Ita communiter, etiam quoad causas summarias (Clem. 2 *de verbor. signific.*). Quædam tamen causæ excipiuntur, ut videri potest ap. Bouix (*ib.*, p. 187); imò conventus civiliter potest etiam criminaliter reaccusare : quo casu, sententia super causâ civili ferri nequibit antequam pronuntiatum fuerit super criminali à reo opposito. — Conventus autem criminaliter non potest civiliter actorem convenire, quia causa criminalis, utpote principalis facit silere civilem. Ita Lex *Consensisse,* et Lex fin. ff. *de Judic.*, etc. Unde illâ pendente, civilis intentari non potest; nec pariter potest actorem criminaliter reaccusare (can. *Neganda* 2, et causa 3, q. 11), et hoc ex jure Justiniano (Leg. *Si quis reus*, ff. *de public jud.*), ubi Ulpianus ait: « Non » relatione criminis, sed innocentia reus purgatur. » Vide plures alios casus exceptos, ap. Bouix (*ib.*, p. 188).

5920. Duplex est effectus reconventionis : 1° Judicis prorogat jurisdictionem ita ut illum competentem efficiat quoad actorem, etsi aliundè quoad ipsum esset incompetens; 2° facit ut causa reconventionis simul cum causâ conventionis tractari possit, et utrique causæ simultaneè procedi valeat.

5921. « Modus autem hic observandus : 1° cùm actor » libellum conventionis et reus libellum reconventionis » obtulerit, priùs respondere debet reus libello actoris et » dein actor libello rei; 2° sequitur contestatio litis, et post » hanc actus judicialis, qui de utrâque causâ vicissim, et » si fieri potest eâdem die expediri debent (cap. *Intelleximus* et sequent. *de ordin. cognit.*; Clement. 2, versu » *Nos usum*, *de verb. signif.*); 3° si de utrâque simul » liqueat, utramque judex terminabit unâ sententiâ (cap. 1. » *de mutuis petit.*); si alterutra majorem indaginem exi» gat, altera de quâ liquet suspendi debet, usquedum de » alterâ liqueat...; 4° sententia sic concipitur, ut in eâ » scribatur caput conventionis, deinde caput reconven-

» tionis... ita ut semper prærogativa detur actori. » Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*, p. 188 et 189).

5922. Ut duos præfatos effectus reconventio operetur, necesse est eam proponi ipso litis exordio, aut saltem statim post litis contestationem (cap. *Ex literis* 1, *de Mutuis petit.*, Clem. 2, versu *Verum*, *de verb. signif.*). Si verò post litem contestatam moveatur reconventio, solum effectum prorogationis habet, si durante eodem judicio proponatur. (Bouix, *ibidem.*)

§ II.

Tela processûs criminalis à contestatione litis sententiam definitivam exclusivè.

5923.—I. *De litis contestatione.* In tribus consistit, juxta canonistas, litis contestatio : 1° fieri debet petitio ab actore cui reus respondet; 2° hæc duo fieri debent coram judice; 3° responsio fieri debet animo litigandi.

Etiam in processu criminali fit litis contestatio: sed tunc fit per interrogationem judicis et rei responsionem, etiamsi procedatur per viam accusationis (Bouix, *ib.*, p. 192). Unde contestatio tunc non differt ab examine rei de quo infra, n° III.

5924. Adeo necessaria est litis contestatio ut, eâ prætermissâ, *regulariter* processus sit irritus et nulla sententia. Ita omnes, et eruitur ex nonnullis juris Justiniani textibus et ex Decret. *Olim*, tit. 5, lib. 2 Decret.; item ex tit. 6, ejusdem libri, qui sic exprimitur : « Ut lite non contestatâ, » non procedatur ad testium receptionem, vel ad senten- » tiam definitivam. »

Quædam tamen exceptiones sunt admittendæ, nempe : « 1° In judiciis summariis...; 2° in causis appellationis...; » 3° in causis notoriis...; 4° in causâ coram Papâ...; 5° uni- » versim in omnibus casibus in quibus non requiritur » libellus; cùm enim libellus sit origo litis, remisso libello, » remittitur etiam litis contestatio. »

5925. Sed notandum est quòd procedi possit ad testium receptionem, lite non contestatâ, in pluribus casibus, vide-

licet si de morte testium timeatur, si absentia diuturna futura esset : in iis enim casibus, si civiliter esset agendum, ne veritas occultaretur et probationis copia subtrahi contingeret, testes essent recipiendi, lite non contestatâ, juxta cap. ultim. *Ut lite non contestatâ*, etc. Item in casu contumaciæ rei, si procederetur per viam inquisitionis; vide supra (5886); et Reiffenst., *De Judiciis*, pars 1, lib. 2, tit. 6, n[is] 6-21.

5926. Plures sunt effectus contestationis litis : 1° per eam incipit judicium; 2° à tempore litis contestatæ currere incipit instantia; 3° actio personalis per eam fit litigiosa; 4° absque eâ sententia definitiva ferri nequit; 5° lite contestatâ, judex recusari nequit nisi ob causam suspicionis supervenientem; 6° litis contestatio excludit exceptiones dilatorias, nisi de iis antea fuerit interjecta protestatio, aut ex novâ causâ emerserint; 7° interrumpit præscriptionem longi temporis (10 vel 20 annorum) quoad reum; 8° perpetuat actionem per 40 annos à tempore contestatæ litis computandos; 9° à die contestatæ litis possessor non ampliùs facit fructus suos, sed conservare et actori, si litem obtineat, restituere tenetur; missus tamen in possessionem per actionem realem, post litem contestatam fit verus possessor. Vide alios effectus recensitos à Schmalzgrueber (ap. Bouix, *De Judic.*, tom 2, p. 193).

5927. — II. *De juramento calumniæ et de juramento veritatis et malitiæ :* juramentum *calumniæ* est illud quo partes litigantes jurant quòd in judicio, tàm agendo quàm excipiendo et defendendo, absque fraude et calumniâ versari omniaque bonâ fide peragere velint. Ita Schmalzgrueber : et ex hâc definitione patet juramentum calumniæ versari circa totam litem.

5928. Juramentum *veritatis* est illud quo quis jurat se velle veritatem dicere: præstari potest super speciales articulos, etiam post præstitum calumniæ juramentum. Idem est dicendum de juramento *malitiæ* quo litigans jurat se per tale suum dictum aut factum, nequaquam fraudem adversario moliri, sed bonâ fide ad jus suum prosequendum agere. (Vide Bouix, *ib.*, p. 195.)

5929. Ex variis Constit. quæ legi possunt in tit. 7, lib. 2 Decret., necnon sub tit. 4, lib. 2, in 6°, præfata juramenta essent præstanda etiam à reo in causâ criminali, modò causa non sit capitalis, et etiam in causâ appellationis. Attamen ex consuetudine juramentum calumniæ non erat præstandum nec à Principibus nec à Promotore fiscali; insuper tum clerici qui causas suarum ecclesiarum agebant, tum Episcopi qui per procuratorem litigabant, tum Communitates poterant per procuratorem vel syndicum hoc juramentum præstare.

30. Ex cap. *Inhærentes* 1, *de juram. calumniæ*, Episcopi non deberent præstare juramentum calumniæ absque veniâ S. Pontificis, et clerici absque licentiâ sui respectivi Episcopi: sed huic dispositioni, juxta Giraldi, derogatum fuit contrariâ consuetudine. Vide *Prælect. S. Sulpitii*, n° 638.

5931. Hodie pro certo haberi potest quòd ita obsoleverint juramenta *calumniæ et malitiæ* in foro ecclesiastico, ut, in nullo casu, adhiberi soleant.

Quoad verò juramentum de veritate dicendâ, illud quidem judex, sive ex auctoritate propriâ sive ex instantiâ unius partis, potest ab alterâ etiam à reo in causis civilibus non arduis, aut quæ non diffamant, in supplementum probationum exigere; sed hodie in causis criminalibus non ampliùs exigitur à reo principali criminaliter examinato, nisi ut testis quoad alios examinatos. Illud enim fuit prohibitum à Bened. XIII in Concilio Romano anni 1725 (tit. 13, cap. 2), et quamvis jus non faciat extra provinciam romanam, attamen hæc prohibitio de facto generaliter ubique observatur, et pro communi jure haberi jam potest. Vide ap. Bouix (*ib.*, p. 195-201).

5932.—III. *Ordo in examine quæstionum servandus.* Modus est servandus à judice in examine quæstionum: si enim sint plures quæstiones solvendæ quarum una dependet ab alterâ, illa priùs in judicio est tractanda et decidenda à cujus decisione alterius dependet: ratio liquet: v. g., si mulier petat aliquem sibi in virum restitui, vir autem objiciat adesse impedimentum consanguinitatis, priùs est cognoscendum

de impedimento quàm de existentiâ contractûs matrimonialis. Propter eamdem rationem, si allegetur aliqua exceptio dilatoria, regulariter proponi debet ac discuti hæc exceptio antequam procedatur ad negotium principale, cum subsistente hâc exceptione, inutiliter et sæpe nulliter procederetur in causâ principali. (Vide Reiffenst., *De Judiciis*, tit. 10, n[is] 4-14.)

5933. — IV. *De examine rei.* Summâ maturitate procedendum est ad rei examen, cùm illud sit fundamentum sententiæ deinceps proferendæ.

Quærit. 1° An reus teneatur judici fateri suum delictum?

Resp. Vel judex legitimè interrogat, vel non : si posteriùs, extra controversiam est non teneri tunc respondere; si verò priùs, unanimiter dicunt DD. reum teneri suum crimen fateri si ex confessione gravem pœnam non habeat sibi formidandam : in suâ Constit. *Paterna*, pro Jubilæo 1750, Bened. XIV, dando confessariis facultatem absolvendi *carceratos quorum criminales causæ nondum conclusæ sunt*, adjicit : « *Iisdem seriò* admonitis, de obligatione quâ » tenentur judicibus, super eorum delictis legitimâ auc» toritate eos interrogantibus, veritatem aperire, quodque » hoc animi proposito carentes, absolutionem sacramen» talem, nullo fructu, quin potiùs majori animarum sua» rum damno susciperent. »

5934. Sed quid de casu quo magna pœna immineret? — Non concordant in hoc DD. : alii enim cum S. Thomâ (2, 2, q. 69, art. 1, ad 2) affirmant reum teneri ad delicti sui confessionem; et hanc sententiam S. Liguor. (lib. 4, n° 274) vocat probabiliorem. Alii verò negant, et eorum sententiam idem S. Liguorius satis probabilem dicit; unde casu quo reus, crimen suum fatendo, damnandus esset ad mortem, aut triremes, aut carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum, vel totius famæ et honoris, non videtur obligandus ad hanc confessionem, nisi tunc illam exigeret necessitas boni communis, si nempe prodendi essent socii criminis in casu hæreseos vel læsæ majestatis, etc. : ratio quia aliter sat est probabile quòd judex non habeat jus ad hanc confessionem exigendam; et ideo

reus amphybologiis crimen celando contra justitiam non peccat, modò tamen habeat spem evadendi. Interrogatus autem reus in dicto casu posset negare suum crimen, etiam cum juramento, saltem sinè gravi peccato, subintelligendo *non commisisse quatenus teneatur fateri*. Vide S. Liguor. (lib. 4, n° 274; lib. 3, n° 156); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 166-178). Secus opinatur Lequeux ex cap. *Quâcumque* 9, causa 22, q. 5 (n° 1312, *in fine*).

5935. Casu autem quo reus est in bonâ fide, et prævidetur quòd difficilè poterit induci ad fatendum crimen, confessarius debet illum relinquere in suâ bonâ fide, etsi aliunde teneretur ad illud confitendum (S. Liguor., lib. 4, n° 274). Post latam sententiam reus non tenetur confiteri crimen quod ante injustè negavit : quia, finito judicio, finitur rei obligatio. Idem est dicendum de teste. Controvertitur autem an ante latam sententiam reus teneatur ad fatendum suum crimen, etsi non ampliùs interrogetur; probabiliorem sententiam affirmantem vocat S. Liguor. (*Ib.*)

5936. Quærit. 2° Quandonam judex censendus sit legitimè interrogare?

Resp. Ut legitimè interroget judex, requiritur : 1° ut sit competens; 2° ut servetur juris ordo; 3° ut jam exstent contra reum, vel infamia, vel gravia indicia, vel semi-plena probatio etiam in casu quo proceditur per viam accusationis; 4° ut reo manifestaverit judex quænam contra ipsum exstet infamia, vel gravia indicia, vel semi-plena probatio. In rebus tamen levioribus, reus si sciat judicem esse probum et doctum debet præsumere quod habeat jus interrogandi et debet ei veritatem dicere.

Judex autem secretum à subdito extorquens præter jus, mortaliter peccat; nec potest ulterius procedere aut illum punire, tam si extorserit ab ipsomet reo quàm à teste : injustè verò censetur extorquere, quando minas, vim aut tormenta illicitè exhibet, ut criminis confessionem eripiat ab eo de quo nulla exstant indicia, infamia, aut probatio. (Pelleg., ap. Bouix *ib.* p. 204, 205; Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 166.)

5937. — V. *De positionibus, articulis et capitulis.*

« Positiones dicuntur breves quædam... assertiones
» alicujus facti ad causam controversam pertinentis, super
» quo petitur ab adversario responderi; idque ideo, ut
» ponens... ab onere probandi, per confessionem adver-
» sarii relevetur. Ex his positionibus, *articuli* appellantur
» eæ... quas reus negat et consequenter actor probare de-
» bet. » Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 207).

« Positiones quales hodie adhibentur, jus civile ignoravit,
» atque eorum primum meminerunt Decretales, c. 54, *de*
» *Elect.*, etc. » Devoti, *De Judic.*, tit. 9, § 5, *in notâ.*

2° Ex his *articuli* sunt ea asserta quorum veritatem se velle probare, per testes aut instrumenta, judici declarat actor aut reus.

Jungi in unum possunt articuli et positiones, hâc formulâ : *Titius ponit et quatenus negetur probare intendit* 1°, 2°, etc.

3° Si hoc fiat in criminali processu, positiones et articuli *capitulorum* nomine appellantur.

5938. Jure communi servandus videtur usus positionum, articulorum, aut capitulorum. Id constat ex Clement. *Sæpe* 2, *de verb. signif.*, et cap. *Qualiter et quando* 24, *de Accusat.* In multis tamen curiis ecclesiasticis (prout in Galliâ) invaluit contraria et præscripta consuetudo, et post contestatam litem, statim producuntur et examinantur testes super contentis in libello.

Is cui positiones offeruntur cogi potest ut respondeat purè ac simpliciter per verbum *credit* vel *non credit;* aut si positio sit partim vera, partim falsa, per verbum *non credit ut ponitur.*

Exigi debet juramentum, et à ponente (nisi esset *Procurator* fiscalis, quia sufficit ipsius juramentum semel ab eo præstitum de fideliter explendo suo munere) et à respondente. Si tamen præstitum fuisset juramentum calumniæ, opus non esset novo juramento, nisi pars altera illud exigeret. (Bouix, *ib.*, p. 212.)

De terminis autem ad ponendum, ad articulandum, vel ad capitulandum, et insuper de termino probatorio seu ad probandum assignato, vide apud eumdem Bouix (*ib.*, p. 213

et 214). Peracto enim rei examine assignatur accusatori vel Promotori terminus ad capitulandum, admissorumque capitulorum copia traditur reo, cui pariter assignandus est terminus ad dandos defensorios articulos, quibus tandem acceptis, judex decernit publicari processum huc usque peractum.

5939. — VI. *De publicatione processûs offensivi et de articulis interrogatoriis.*

Processus *offensivus* est ea pars processûs criminalis quæ præcedit decretum judicis, quo reo copiam actorum concedit ut sese defendere possit.

Necessaria est publicatio hujusmodi processûs, saltem quoad concedendam reo copiam actuum ut sese defendere possit, et adeo jure canonico est requisita ut, eâ omissâ, processus ipso jure esset nullus.

5940. Duplicem effectum habet publicatio præfata : 1° ex probabiliori sententiâ post hanc publicationem nullus alius testis pro informatione curiæ admitti potest; 2° dat reo jus habendi copiam processûs.

Dando copiam processûs, judex non tenetur manifestare nomina testium, antequam repetantur, nisi reus declaret se habere testes in informativo processu receptos pro *ritè et rectè citatis et examinatis*.

5941. Datâ prædictâ processûs copiâ, assignatur reo terminus *ad porrigenda interrogatoria*, si qua exhibere velit. Hæc *verò interrogatoria* sunt quæstiones testibus proponendæ. Si arctior terminus fuerit assignatus, prorogationem temporis reus petere potest, etiamsi crimen confessus fuisset, et potest appellare si injustè negetur.

Elapso autem defensionum termino, si reus, delicto spontaneè confesso, defensionibus renuntiet, judex potest statim ad sententiam condemnatoriam procedere.

5942. — VII. *De repetitione et confrontatione testium pro legitimatione processûs.*

Si reus noluerit declarare se habere testes pro legitimè citatis et examinatis, omninò necessaria est ipsorum repetitio, citato priùs reo, ut videat eosdem juramentum præs-

tare de veritate dicendâ : quod requiritur sub pœnâ nullitatis.

5943. Hæc repetitio fieri debet : 1° per ipsummet judicem : constat ex cap. 1, *de Testib. cogendis*. Excipitur 1° si testes sint infirmitate vel alio impedimento detenti ; 2° si sint... alterius jurisdictionis, quia tunc eorum examen est necessariò alteri demandandum ; 3° si sint magnæ dignitatis, quia tunc judex potest alteri committere ut eorum repetitionem recipiat.

2° Repetitio fieri debet perinde ac si testes nondum fuerint examinati : ab eis exigitur juramentum quoties repeti necesse erit.

3° Fieri debet post publicationem processûs informativi, in quo jus canonicum à Justiniano differt.

4° Ante conclusionem in causâ.

5° Priùs super interrogatoriis à reo propositis, et postea super examine jam facto ad informationem curiæ.

6° Debent affirmare vera esse quæ deposuerant in priori examine ; si duntaxat dicerent se non recordari an vera sint primùm deposita, nihil probarent.

7° Depositiones in extensum sunt repetendæ, nec sufficit quòd se referant ad dicta in priori examine. Ita communiùs contra paucos veteres.

5944. Confrontatio testium fit quando judex eos in faciem rei adducit, atque, eo audiente, primam depositionem iterari jubet ; fit autem hoc modo 1° petitur à reo an cognoscat testem, eumque habeat pro viro probo ; 2° adducitur ille testis, et præstito ab eo juramento de veritate dicendâ, ab ipso petitur an cognoscat reum, et vicissim à reo an cognoscat testem ; 3° interrogatur testis an deposita ab ipso in primo examine vera sint et adhuc tanquam vera deponat ; deinde lectâ ab actuario primâ testis depositione et eâ à teste confirmatâ, petitur à reo an adhuc deposita contra ipsum falsa esse contendat ; 4° datur reo facultas testem interpellandi, et dicta ab utroque ab actuario notantur ; 5° dimisso teste, vocantur successivè alii qui simili modo examinantur.

5945. Hæc confrontatio non est necessaria, sed est re-

medium extraordinarium quo uti cautè debet judex, et nonnisi rarissimè juxta canonistas. Remedium verò ordinarium est repetitio, quæ tamen omitti potest quando fit confrontatio. (Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 221, 222.)

5946. — VIII. *De processu defensivo.* Jus habet reus ut judex audiat suam defensionem; ad quam sic procedi debet.

Per se vel per advocatum reus scripturam concinnat, in quâ enuntiat varia capita ex quibus suam innocentiam ostendi contendit et idoneas probationes se producturum promittit; scripturam hanc tradit judici. Articuli verò quibus constat vocantur *defensorii*. Pro formâ in eo observandâ, vide *Formularium* D. Bouix, p. 579.

Constituto ergo die, reus debet producere suos testes et alia documenta; testes, delato ipsis priùs juramento, more consueto examinantur.

Examinatis testibus, documentis et omnibus quæ ex utrâque parte proferuntur, fieri potest processûs defensivi publicatio, quæ tamen non est necessaria.

Quando reus nihil novum habet ad sui defensionem producendam, partes citantur ad sententiam definitivam; monentur tamen in decreto citationis ut veniant cum advocatis qui merita causæ ante sententiæ prolationem discutiant.

5947. Die assignato, auditur primò advocatus rei, vel ipse reus si velit audiri : postea auditur Promotor Fiscalis vel advocatus accusatoris si per viam accusationis procedatur; tunc advocato rei conceditur replicatio et Promotori pariter replicatio ad replicationem, et sic deinceps usque ad numerum per stylum curiæ determinatum, ita ut tamen semper ultimo loco audiatur defensor rei.

« Jure civili, ait Devoti (*De Judic.*, tit. 10, § 12), definitus
» (non) est modus defensionum quæ ab actore et à reo
» proponuntur. Sed in foro ecclesiastico hæ duplicationes,
» triplicationesque non obtinent; verùm judex ex officio
» iis modum constituit et causam definit. »

His autem loqui desinentibus, judex definitivam sententiam pronuntiat.

5948. — IX. *De sententiis interlocutoriis.* Sententia interlocutoria est illa quâ Judex, non de causâ principali, sed duntaxat de causâ aliquâ incidente pronuntiat. — Est vel *simplex*, si, v. g. Judex concedit dilationem, vel pro certo die partes assignat, vel alia extra causam principalem decernit quæ non sunt definitiva. Vel est *vim habens definitivæ*, ut esset sententia quâ judex juramentum purgatorium parti defert, vel quâ pronuntiat actorem sufficienter intentum suum probasse, vel se esse competentem, vel ècontra, etc.

Sententia interlocutoria non requirit scripturam, nec citationem partis; secus est dicendum de definitivâ.

5949. Sententiam interlocutoriam judex potest corrigere et revocare regulariter : excipe 1° si jam sit executioni mandata; 2° si rogatus ut illam revocaret judex ècontra illam firmavit; 3° si à Superiore ad quem fuit appellatum, approbata fuerit; 4° si fuerit lata de consensu utriusque partis; 5° si judex appellationi ab interlocutoriâ suâ consensit, eique fuerit inhibitum ne in causâ procederet; 6° si interlocutoria vim habeat definitivæ.

A tempore Concilii Trid. non licet appellare à sententiis interlocutoriis nisi in quibusdam casibus, ut supra diximus (5794, 651) ex Conc. Trid. (sess. 13, cap. 1, et sess. 24, c 20).

§ III.

Tela processûs criminalis à sententiâ definitivâ usque ad finem.

PUNCTUM I.

DE SENTENTIA DEFINITIVA.

5950. Sententia definitiva est *sententia quâ judex pronuntiat super causâ principali in judicio deductâ.*

Debet esse vel *absolutoria* quâ reus absolvitur à crimine contra ipsum allegato; vel *condemnatoria* quâ ècontra de eo nocens declaratur et ad pœnam damnatur. Sed posset

sententia esse duntaxat *declaratoria* quâ aliquis declaratur criminis reus, adeoque in pœnam incidisse quæ ipso facto per legem inflicta est. Effectus autem hujusmodi sententiæ retrohabitur ad tempus quo delictum fuit patratum. Unde, v. g. si ob delictum aliquis ipso facto privaretur jure eligendi, sententia irritas faceret seu potiùs declararet electiones à die commissi criminis peractas. Excipe tamen actus jurisdictionis qui semper validi sunt, si Ecclesia ob bonum publicum defectum suppleat. Vide Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 225.

5951. **Quærit. Qualis esse debeat sententia ut sit canonica?**

Resp. I. Debet esse absoluta, non verò conditionata. Non tamen omnis conditio irritat omnes sententias, sed solùm illa quæ est conditio propriè dicta, et actum suspendit ad futurum eventum : unde conditio de præterito vel de præsenti, sententiam non irritat.

5952. — II. Sententia debet esse conformis libello (*requête*) ex cap. *Qualiter* 24, circa finem, *de Accus.*, et ex Clement. 2, § *Verùm*, *de verb. signif.* Sed hoc est intelligendum ut patet, quoad *modum* duntaxat *dicendi*, non verò quoad conclusionem actoris. Debet autem esse conformis in tribus : 1° *in re quæ petitur;* unde si res petita præstari potest, reus non potest condemnari ad ipsius æstimationem ; 2° *in causâ petendi*, unde si res petatur ex causâ donationis, etc., non debet adjudicari ex aliâ causâ ; 3° *in actione*, unde judex debet sequi eam quæ instituta est, etiamsi actor aliam sibi utiliorem habuisset. Sunt tamen casus in quibus judex deflectere potest à libelli petitione : talis est casus 1° si hoc necessitas vel æquitas suadeat : nam sententia maximè debet esse ex æquo et justo lata ; 2° si de iis quæ virtualiter et tacitè rei insunt, ut si petatur fundus, potest condemnare etiam ad fructus ; 3° in causis criminalibus, in quibus judex condemnare debet ad pœnam quæ sibi justa videtur, quamvis de eâ nihil expresserit accusator in suo libello.

5953. — III. Sententia debet certè esse juri conformis ; porrò ut hoc benè intelligatur, observandum est quòd sen-

tentia possit esse contra jus duplici modo : vel quia nempe est contra dispositionem legis ; vel quia est contra jus litigantis : *si priùs*, adhuc est distinguendum : vel id in quo sententia lædit legem est *causæ extrinsecum*, v. g. si judex est notoriè excommunicatus, et tunc sententia est ipso jure nulla ; vel id est causæ *intrinsecum*, si v. g. judex pronuntiet validam esse electionem à clericis suspensis peractam ; et tunc si error exprimatur in sententiâ, ea est iterum ipso jure irrita, nec opus est ab eâ appellari, sed tamen aliquando posset firmari per præscriptionem (cap. *Sententia* 1, *de sent. et re judic.*; cap. *Quæ contra* 64, *de regul. juris* in 6°) ; si autem error in sententiâ non exprimatur, habetur ut valida, ita ut nisi intra decem dies appelletur, transeat in rem judicatam.

Si *posteriùs :* quantumvis ejusmodi sententia sit iniqua (modò iniquitas ejus non sit *notoria*) habenda est ut valida, et in rem judicatam transit, nisi condemnatus intra decendium appellet. Ita communiter ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 230 et 231).

5954. — IV. Ad valorem sententiæ requiritur ut feratur, citatis partibus et quidem trinâ citatione vel unâ peremptoriâ (Clement. *Pastoralis* 2, *de sent. et re judic.*) ; si pars citata per contumaciam non compareat, validè pronuntiari potest sententia; si absit ex justâ causâ, vel illa causa nota est judici, vel non : si priùs, sententia ejus est nulla (Ex leg. *Ea quæ* 7, tit. *quomodo et quando*; et ex Auth. *Qui semel eodem titulo*); valida est ècontra, si illa causa judici est ignota. (Bouix, *ib.*, p. 231.)

5955. — V. Quæritur an ad valorem sententiæ requiratur ut cum præscriptis processûs ordinarii solemnitatibus feratur ?

Resp. Distinguendo : vel judex in casu procedere debet per processum ordinarium, vel per processum extraordinarium valet procedere, ex notorio videlicet, aut summariè, aut extrajudicialiter : in primo casu, irrita est sententia in quâ non observantur substantiales processûs ordinarii solemnitates ; secus, in secundo casu, modò observentur ea quæ ad valorem processûs extraordinarii requiruntur :

5956. Ad valorem autem sententiæ in processu ordinario, requiritur 1° ut judex illam pronuntiet sedens pro tribunali : cap. ult. *de sent. et re jud.*, in 6°; secus est in processu summario (Clem. *Sæpe* 2, *de verb. sign.*).

2° Requiritur ut sententia sit scriptis prolata (cap. *Etsi* 5, *de sentent. et re judic.*, in 6°) : excipe 1° si à Papâ feratur; 2° si causa sit levioris momenti ; 3° si sit ex notorio ; 4° si sit interlocutoria, quæ tamen à notario in scriptum est referenda.

3° Ut proprio judicis ore pronuntietur. Ita Schmalzgrueber, ap. Bouix (*ib.*, p. 232 et 233). Vide tamen cap. *Etsi* modò citatum.

5957.—VI. In quolibet loco suæ diœcesis, per se vel per alium, Episcopus potest ferre sententiam in causis ad forum suum pertinentibus (cap. *Cùm Episcopis*, *de officio ordin.*, in 6°).

Illas ferre debet antequam instantia sit perempta ; perimitur autem instantia, juxta Justinianum jus, triennio in civilibus et biennio in criminalibus (Vide Conc. Trident., sess. 24, c. 20) ; et huic juri est standum : alia tamen vigebat consuetudo in Galliâ juxta Fleury, ut videre est apud Lequeux, n° 1281, *in notâ*.

5958. Item illas ferre debet die et horâ in citatione assignatis, alioquin non valent. Potest tamen eas in contumaces pronuntiare post terminum indicatum.

Ferendæ sunt in die non feriato, etsi partes consentirent, nisi de feriis rusticanis ageretur, de quibus vide cap. *Conquestus* 5, *de feriis* (Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 210 ; Devoti *De Judic.*, tit. 10, § 6), aut nisi in eo dispensatum fuisset —Ferri debent interdiu, non verò de nocte : cap. *Consuluit* 24, *de officio judicis delegati*. Excipe *si consuetudo* aliter induxerit, vel si partes non contradicant.

5959. Regulariter non est necesse quòd judex causam exprimat quâ movetur ad ferendam sententiam (cap. *In præsenti* 6, *de renunt.*; et cap. *Sicut* 16, *de sentent. et re judicat.*). Excipiuntur : 1° causæ criminales, imprimis si excommunicatio feratur : non tamen hæc expressio causæ

requiritur ut sententia sit valida (cap. *Medicinalis, de sentent. excomm.*, in 6°).

2° Causæ appellationis, si sententia in primâ instantiâ lata revocetur (cap. *Bertholdus* 18, *de sentent. et re jud.*) 3° Quando in sententiâ, à jure, statuto aut consuetudine receditur. Vide alium casum à Schmalzgrueber relatum, ap. Bouix, *De Judiciis*, p. 234.

5960. — VII. Quæritur quandonam sententia in rem judicatam transeat?

Resp. Hoc regulariter evenire quando, sive expressè, sive tacitè (v. g. non appellando), condemnatus sententiæ acquiescit.

Plures casus excipiuntur à Schmalzgrueber : 1° casus quo sententia est irrita ipso jure (ut si à judice incompetente, vel in falsum procuratorem mandato carentem, aut contra jus commune sit lata); nec in eo casu appellatio est necessaria, prout supra diximus (5953). 2° Si sententia lata sit in causâ matrimoniali, et de ipsius valore agatur : ratio patet. 3° In causâ beneficiali; nam etsi sententia in rem judicatam, quoad eum qui succubuit et intra decendium non appellavit, transierit, attamen validitas tituli posset ab alio opponi, et de eâ etiam judex potest inquirere (cap. *Constitutis* 46, *de appell.*). 4° Si feratur sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti : censuratus quidem non potest post decendium appellare, sed potest querelam deferre de talis sententiæ injustitiâ, et ab eâ petere absolutionem (cap. *Cùm contingat* 36, *de offic. jud. deleg.*; cap. fin. *de pœnis*; cap. *Sacro* 48, *de sentent. excomm.*). Eodem modo probari posset aliquem esse censurâ ligatum contra sententiam quâ eâ immunis pronuntiatus fuit, nam sententia non potest mutare rei veritatem, si reverà is sit excommunicatus. 5° Si sententia lata sit ex falsis instrumentis et testimoniis, etiam post decendium sententia hujusmodi retractari potest. 6° Sententia lata ex juramento necessario, secus si à parte fuerit delatum. Si ex repertis postea instrumentis falsa reperiatur, retractari potest et debet. -- Lex *Admonendi*, ff. *De Jurejurando.*

5961. — VIII. Quinam sint effectus sententiæ definitivæ?

Resp. Illos effectus respicere vel judicem, vel partes, vel causam :

1° *Quoad judicem :* sententiam definitivam à se latam judex nec revocare nec corrigere potest, etiamsi agnoscat illam esse injustam, et partes consentiant ut corrigatur : dicitur in jure romano (Lex 5, ff. *de re judic.*) : « Judex » postquam semel sententiam dixit, judex postea esse de- » sinit. » Vide etiam cap. 6, causa 6, q. 4, Decreti Gratiani. Excipiendus est tamen Papa; imò et quilibet judex si sententia jure nulla et irrita foret. » Sogl., *Inst. jur. priv.*, § 225.

5962. Etsi judex nequeat revocare aut corrigere suam sententiam, potest tamen eam ordinarius judex *declarare* (nullam nempe) et etiam eodem die supplere quæ omissa fuissent, modò hæc veniant in consequentiam principalis rei decisæ. Vide infra dicenda (6061).

2° *Quoad litigantes :* si valida sit sententia et ab eâ intra decendium non fuerit appellatum, inter partes jus facit, et ad parendum obligat (cap. *Inter* 13, *de sent. et re jud.*).

3° *Quoad causam ipsam.* 1° Per sententiam definitivam lis finitur, et si valida sit, judex desinit esse talis quoad eam. 2° Si lata sit in favorem actoris, facit ut *habeat actionem in rem intentam*, vi cujus potest persequi id ad quod reus fuit damnatus. 3° Si in favorem *rei* fuerit lata, facit ut reo competat exceptio rei judicatæ contra actorem ejusque hæredem. 4° Quandoque irrogat infamiam reo condemnato. Vide alios effectus ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 237).

5963. In dubio an justa sit sententia prolata, judex ad quem appellatur debet eam confirmare. (*Ibid.*)

PUNCTUM II.

DE SENTENTIÆ EXECUTIONE.

5964. — I. In omni loco effectum suum habent sententiæ quæ executione non indigent : tales sunt : 1° sententiæ absolutoriæ, quoad *rei* tamen absolutionem, non verò quoad expensas, si actor ad illas condemnetur; 2° sententiæ quibus reus aliquâ censurâ feritur : illæ enim sententiæ per seipsas effectum producunt; 3° sententiæ de

pœnâ privationis, si condemnatus se ab aliquo actu debeat abstinere, v. g. si privetur activâ aut passivâ voce, si declaretur inhabilis ad aliquod officium, etc.

5965. — II. Quoad cæteras sententias quæ executione indigent: vel agetur de regionibus in quibus Ecclesia pleno jure potitur, et judex ecclesiasticus per brachium sæculare adjuvatur; vel de regionibus in quibus hoc auxilio destituitur.

In *priori casu*, executio sententiæ fieri quidem debet auctoritate judicis ecclesiastici, sed potestatis sæcularis officium est providere ut efficaciter suas sententias judices ecclesiastici ad executionem deducere valeant.

Si sententia fuit prolata à *judice ordinario* in primâ instantiâ, ad hunc judicem pertinet sententiæ executio, qui potest vel per seipsum vel per aliquem ab ipso deputatum illam exequi.

Idem est dicendum si prolata fuit à delegato Papæ qui ad hoc servat auctoritatem per annum (Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 225, versùs finem). Controvertitur quoad alios delegatos, qui tamen certè illam exequi valent si ad hoc fuissent specialiter delegati. — Si reus privandus sit beneficio vel officio et judex non sit ordinarius, mandabit Ordinario ut exequatur sententiam : vide dicta supra (5587). Si bona in quibus executio est facienda sint in alieno territorio, seu sub alterius jurisdictione, is per *litteras requisitorias* (ut vocant) requirendus erit à judice qui sententiam tulit, ut ipse eamdem sententiam in suo territorio exequi velit. (Vide Reiffenst., *De Judic.*, tit. 27, n° 167.)

Arbitri nequeunt suam sententiam exequi, sed executio ad judicem ordinarium pertinet.

5966. Quoad sententiam judicis appellationis, vel est reformatoria, et tunc executio ad hunc judicem pertinet; vel est confirmatoria, et controvertitur inter DD. ad quem spectet sententiæ executio. Vide ap. D. Bouix (p. 239 et 240, tom. 2, *De Judic.*). Juxta Reiffenst. (*De Judic.*, tit. 28, n° 235) executio est tunc remittenda ad judicem *à quo* : in probationem affert cap. *Ut debitus* 59, *de appell.*, ubi

dicitur : « Illum ad inferiorem remittat »; excipit tamen casum quo judex *à quo* detuiit appellationi, quia censetur abdicasse suam jurisdictionem quoad casum.

5967. Circa verò epocham quâ executioni sententiæ possunt mandari : vel sunt *pœnales* et statim executionem accipere possunt nisi de iis appelletur : aliqui tamen putant expectandum esse lapsum decem dierum; vel dant *actiones reales* et executioni non sunt dandæ nisi post decendium, si non fuerit appellatum; vel præbent actiones personales, et ante quatuor menses non sunt executioni mandandæ, nisi tempus brevius assignatum fuerit à judice qui etiam potest hoc tempus prorogare ; quadrimense autem regulariter conceditur condemnato ad solvendum (cap. *Quoad consultationem* 15, *de sententiâ et re judic.*; cap. *Quærenti*, *de officio deleg.*).

5968. An autem executor sententiæ possit contra eam admittere exceptiones, vide ap. Bouix (*ib.*, p. 241). Nota solùm quòd sententia nulliter lata non sit executioni mandanda, et casu quo esset injusta tantùm, non verò invalida, vel talis sententia est injusta *solùm materialiter*, quia judex judicavit secundùm allegata et probata, et tunc ab executore est exequenda saltem in causâ civili, si superior jubeat; vel *formaliter* injusta, quia judex non processit secundùm allegata et probata, et si hoc sit certum, sententia nequit executioni mandari.

5969. Quando à sententiâ fuit appellatum et deinde deserta fuit appellatio, pars debet citari pro executione. Ita communiter. Extra casum desertæ appellationis, si executio sit facienda in ipsâ re de quâ lata fuit sententia non est opus citatione; si in re diversâ, citanda est tunc pars condemnata. (Bouix, *ib.*, p. 242.)

5970. Quoad *expensas :* aliæ quidem sunt *voluntariæ* ut si litigans spe obtinendæ victoriæ, liberaliorem solito erga advocatos aut alios sese exhibeat. Aliæ verò sunt *necesssariæ* quæ juxta morem solvuntur procuratoribus, testibus, aliisque, etiam advocatis. Porrò ad refundendas victori priores expensas pars victa condemnari nequit; quoad verò alias debet condemnari, si temerè litem intentavit (ex cap. *Finem*

litibus, *de dolo et contum.*, et ex cap. *Contumaciam*, *de pœnis*).

5971. Temerè autem nunquam censetur litigasse qui sese defendit in causâ criminali, in quâ de pœnâ sanguinis vel aliâ corporis afflictivâ agitur. Nec qui justam causam habuit litigandi, putans ex gravibus momentis sibi jus favere; undè, etiamsi uterque condemnetur, ad expensas alteri parti refundendas non sunt condemnandi.

5972. In *secundo casu* seu in regionibus in quibus Ecclesia destituitur auxilio brachii sæcularis, non inermis remanet judiciaria ipsius potestas.

Nam præter sententias quæ secum executionem trahunt de quibus diximus supra (5964), potest etiam judex ecclesiasticus sententias depositionis ab officio ferre in clericos et executionem eorum obtinere absque auxilio sæcularis brachii : cùm sufficiat ad illarum executionem ut populus christianus eas cognoscens non recurrat ad ministerium hujusmodi depositorum.

Imò per censuras sæpe judex ecclesiasticus poterit obtinere executionem pœnarum pecuniariarum aut aliarum.

5973. In Galliâ haberi potest etiam hodie auxilium brachii sæcularis ad exequendum sententias depositionis et privationis in clericos. Ad hoc sufficit quòd Episcopus notam faciat Gubernio sententiam à se contra clericum latam. Et si clericus à parochiali ecclesiâ et presbyterio non recedat, vi publicâ Gubernii recedere cogetur, et insuper emolumenta à Gubernio præstita ipsi retrahentur, attamen raròhæc sinè multis ambagibus obtinentur.

PUNCTUM III.

DE APPELLATIONIBUS.

5974. Appellatio est provocatio ab inferiore ad superiorem judicem, ratione *illati vel inferendi gravaminis*. Non potest quidem appellari à gravamine judiciali futuro, id est nondum illato seu comminato; sed potest appellari à gravamine judiciali comminato (cap. *Cum cessante* 60, *de appell.*), quia non est merè futurum, sed quasi præsens per

comminationem est habendum. Imò potest appellari à futurâ publicatione censuræ : si v. g. excommunicatus citetur ad videndum se declarari excommunicationem incurrisse. Ita Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 256). Contradicit tamen Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 417, qui id variis momentis probare nititur. — Insuper appellari potest à gravamine extrajudiciali, etiam futuro et non comminato. Id concluditur ex Clement. *Sicut*, *de appell.*; et Glossâ, in verbo *Futuro*. Vide Stremler, *ib.*, p. 414, etc.

5975. Triplici de causâ instituta fuit appellatio : 1° ut gravamen injustè illatum repellatur; 2° ut judicantium iniquitas vel imperitia corrigatur; 3° ut litigator qui ex ignorantiâ suum jus non benè defendit, possit hunc defectum reparare. Non tamen videtur dicendum quòd jus appellandi ad jus naturale strictum pertineat. Vide Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 246 et 247.

5976. Quærit. 1° Quinam possint appellare?

Resp. Generaliter appellare posse omnes qui se gravatos non ex frivolis sed ex gravibus momentis existimant, si eis hoc beneficium à jure non denegetur. Excipe 1° eum qui sententiam contra se latam approbavit sive expressè, sive tacitè, v. g. non appellando intra spatium à jure concessum; 2° qui fuit per contumaciam damnatus; 3° qui tanquam notorii criminis reus fuit condemnatus (cap. *Consuluit* 14, *de appell.*); 4° qui crimen confessus est et simul de eo fuit convictus; 5° eum contra quem tres sententias conformes in eâdem causâ eodemque articulo latæ sunt (Concord. Leonis X, cap. *Directæ* 30, *de appellat.*, ubi dicitur à jure permissum bis appellare, non ter in eâdem causâ. *Clement.* 30, *de appellat.*). — Romæ duæ sententiæ sufficiunt ut non possit appellari, juxta Devoti (*De Judic.*, tit. 15, § 6, *nota* 5). Vide alios casus ap. Bouix (*ib.*, p. 248); et Stremler (*ib.*, p. 386, etc.). Quid verò sit dicendum si in causâ pluribus communi, à sententiâ contra omnes latâ unus appellavit, vide Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 248); et cap. *Una sententia* 72, *de appellationibus.*

5977. Quærit. 2° Quibusnam in casibus detur appellatio? Vide responsionem supra (645, etc.). Nota tantùm quòd

non detur appellatio à sententiâ notoriè invalidâ, seu ipso jure nullâ (cap. *Relatum* 4, *de cleric, non resid.*), quia in hoc casu sufficit *querela nullitatis*, quæ proponi potest etiam coram judice *à quo:* consuetudo tamen generalis est ut proponatur hæc querela coram judice appellationis.

In dubio de nullitate sententiæ, alternativè peti potest vel ut declaretur nulla, vel ut corrigatur si valida sit. Ita Schmalzgrueber (ap. Bouix, *ib.*, p. 250).

5978. Apud quem appellatio fieri possit aut debeat, et an à quocumque liceat appellari, vide dicta supra (658-662). Ibidem dicitur quòd appellatio sit notificanda judici *à quo*, et expenditur quæstio an legitimè possit appellari ab Officiali diœcesis ad eumdem quatenus est Officialis Archidiœcesis.

5979. Quærit. 3° Quomodo et quâ formâ appellatio fieri debeat?

Resp. I. Si appelletur *incontinenti*, seu Judice adhuc pro tribunali sedente, appellatio fieri potest vivâ voce, et tunc sufficit dicere *appello* vel *provoco* (ita jus Justin. lex *Sed si*, ff. *de appell.*, in hoc ab Ecclesiâ admissa). Si appelletur post intervallum, appellatio fieri debet per libellum appellatorium. (Lex *A sententiâ* 5, ff. *de appell.*)

5980. — II. In libello exprimi debet quis appellet, contra quem, et à quâ sententiâ (can. *Post appellationem* 31, causa. 2, q. 6). Non est exprimenda causa in specie, sed sufficit ut appellans dicat in genere se gravatum esse, vel si dicat *appello:* quia de illâ causâ judex *à quo* non debet cognoscere; excipe si appellatio fieret in casibus à jure vel ab homine prohibitis: nam cùm eo casu appellans contra se habeat juris præsumptionem, non tenetur judex ejus appellationi deferre, nisi appellans alleget causam rationabilem ob quam cessat ista præsumptio. Ita Schmalzgrueber (apud Bouix, *ib.*, p. 274).

De iis quæ specialiter concernunt appellationem à sententiâ *interlocutoriâ*, vide Bouix (*ib.*, p. 275).

5981. *Nota* quòd peregrinatio ad Sedem Apostolicam vim et effectum habeat appellationis, dummodo secuta sit intra decem dies à latâ sententiâ seu ab illato gravamine, fueritque intimata judici (cap. *Dilecti filii* 52, *de appell.*)

In cap. 6, *de appell.*, in 6°, exigitur sub pœnâ nullitatis ut tunc *apostoli* petantur cum expressione *gravaminis* (Stremler, *Des Peines*, etc., p. 427). Excipe nisi iter agressurus, à judice inferiori fuerit citatione præventus antequam iter arripuerit : cap. *Ad hæc* 30, *de appell.;* et cap. *Proposuisti* 19, *de foro competenti*. Vide Reiffenst. (*De Judic.*, tit. 29, n^{is} 1-5).

5982. Quærit. 4° Quid sint apostoli? Quomodo petendi et concedendi sint? Et an sint necessarii?

Resp. Vocabulo *apostolorum* hîc designari litteras quas *judex à quo*, ad instantiam appellantis, transmittit ad judicem *ad quem*, in testimonium et fidem appellationis interpositæ. (Bouix, *ib.*, p. 276.)

Plures sunt apostolorum species : videlicet 1° dimissorii quibus judex *à quo* testatur de appellatione interpositâ et admissâ; 2° reverentiales quibus testatur se appellationem admisisse, non ob ejus justitiam, sed duntaxat ob reverentiam Superioris; 3° testimoniales quibus notarius aliive honesti viri (in casu quo judex *à quo* non potest adiri, vel apostolos dare recusat) testantur coram se fuisse appellatum (cap. *Ultimatum*, *de appellat.*). Vide alias species apud Bouix (*ib.*, p. 277).

5983. Apostolos necessariò postulare debet appellans, ita ut appellatio deserta sit censenda si non petantur modo et tempore debitis : ita cap. *Ab eo*, *de appell.*, in 6°; can. *Post appellationem* 2, q. 6; Clement. *Quamvis de appell.* ; estque præsumptio hæc *juris* et de jure, contra quam non admittitur probatio in contrarium si appellans *neglexerit* petere, secus si non potuit. Et hoc procedit etiamsi judex processisset extrajudicialiter : secus si appellaretur à gravamine ab alio quàm à judice illato. Jure tamen particulari et consuetudine legitimè præscriptâ, fieri potest quòd *apostoli* non sint omninò necessarii : non sunt autem in usu in Galliâ, juxta Lequeux (n° 1292); imò juxta Devoti (*De Appell.*, n° XI). « Nunc, nullus ferè est usus apostolorum in foro, » ac per libellum appellationis intra decendium in actis » exhibitum, appellatio interponitur. » Idem ait Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 226).

5984. Omnino tenetur judex *à quo* concedere apostolos, et si recuset, *ex tunc, si fortè in causâ procedat* (*nisi appellationi renuntiatum fuerit*), *ejus invalidus et irritus est processus*, ex cap. 4, tit. 15, lib. 2, in 6°.

Jure hodierno triginta dies conceduntur ad petendos apostolos (cap. *Ab eo* 6, *de Appellat.*, in 6°); sed hoc tempus abbreviare potest judex *à quo*, et assignare appellanti terminum arctiorem, quo elapso, si appellans eos petere neglexerit, appellationi renuntiasse censetur, perinde ac si elapsi forent 30 dies de jure communi concessæ. Ita communiter.

5985. Potest judex *à quo* præfigere appellanti terminum ad præsentandos apostolos judici *ad quem;* quo elapso, si illi exhibiti non fuerint, appellatio censetur deserta.—Si verò terminum non præfigat, sex menses conceduntur numerandi à die interpositæ appellationis : multi tamen censent hoc relinqui arbitrio judicis *à quo.* Vide Bouix (*ib.*, p. 278, 279); Reiffenst. (*De Judiciis*, tit. 28, n° 167, 168); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 436).

5986. Si Judex *à quo* apostolos denegaret, posset certè appellans absque iis prosequi suam appellationem. Constat ex cap. *Post appellationem*, causa 2, q. 6; et ex Clement. 2, *de Appellat.*

Nota quòd appellans debeat præsentare *Judici ad quem*, actum authenticum quo constet debitè se postulasse apostolos, et insuper probare legitimitatem suæ appellationis quando hæc probatio prærequiritur. Ita enim se habet Clemens VIII in suo Edicto *Ad tollendas*, § 3 : « Appella-
» tiones nunquam recipiantur nisi per publica documenta,
» quæ realiter exhibeantur, priùs constiterit appellationem
» à sententiâ definitivâ vel habente vim definitivæ, aut à
» gravamine quod per definitivam sententiam reparari
» non possit, in casibus à jure non prohibitis, per legitimam personam et intra debita tempora fuisse interposi-
» tam ac prosecutam...

» § 9... Cùm à gravamine quod per definitivam reparari
» nequit, ut indebitæ carcerationis, aut excommunica-
» tionis etiam comminatæ appellatur, nonnisi visis actis à

» quibus evidenter appareat de gravamine, appellatio ad-
» mittatur, aut inhibitio vel provisio aliqua concedatur. »
Vide Stremler (*ib.*, p. 440) :

5987. Qui addit quòd appellans debeat præsentare judici *ad quem* exemplar authenticum omnium actuum tribunalis primæ instantiæ : quinam verò sint illi actus intelligi potest ex cap. *Quoniam* 11, *de Probationibus.*

5988. Quærit. 5° Quid sint fatalia?

Resp. *Fatalia* sunt tempora quibus transactis appellatio vel non conceditur, vel concessa, aut jam introducta extinguitur, et quasi emoritur; sunt verò quatuor, nempe : 1° appellationis interponendæ; 2° petendi et concedendi apostolos; 3° appellationis introducendæ, seu apostolos judici *ad quem* præsentandi; 4° appellationis prosequendæ. De 2ª et 3ª specie fatalium modò diximus (5984 et 5985); de 4ª diximus supra (665) : superest igitur ut nunc dicamus de 1ª specie.

5989. — 1° Decem dies conceduntur hodie ad appellandum, sive de actibus judicialibus agatur sive de extrajudicialibus (ita cap. *Quod ad consultationem*, *de sententiâ et re judicatâ;* et cap. *Concertationi* 8, *de Appellat.*, in 6°). — Excipe si gravamen haberet tractum successivum, vel si appellaretur à gravamine inferendo. Prædicti dies computandi sunt à momento sententiæ si præsens fuerit ille contra quem fertur sententia; sin verò absens fuerit, à momento cognitionis illius sententiæ. Ita communiter ex cap. *Ad consultationem* 15, *de sentent. et re judicatâ;* et cap. *Concertationi* supra citat.

Præfatum decendium currit de momento ad momentum : hinc si sententia lata sit die 1ª mensis, horâ nonâ matutinâ, poterit appellari die undecimâ subsequenti usque ad horam nonam.

Si appellandum sit à gravamine extrajudiciali jam illato, decendium currit à die quo gravatus de illo gravamine sibi illato notitiam habuit. Ita Schmalzgrueber (apud Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 282 et 283, ubi vide alia p. 283, etc.).

5990. Quærit. 6° Quid, post interpositam appellationem agere debeant tàm judex *à quo* quàm judex *ad quem*?

Resp. 1° Si appellatio fuerit justè interposita, judex *à quo* debet ei deferre; justè autem interposita censeri debet si causa sit talis, quæ si foret probata, deberet legitima reputari (cap. *Ut debitus* 59, *de Appellat.*).

Judice *à quo* appellationi non deferente, appellans, si ex justâ causâ appellet, potest nihilominus judicem *ad quem* adire et appellationem prosequi. Ex canone autem *Decreto* 11, causa 2, q. 6, Judex qui non detulit appellationi (saltem si ad Papam facta fuerit) deponendus est, vel arbitrariâ pœnâ puniri potest per Superiorem ad quem est remittendus (cap. *De priori* 31, *de Appellat.*). Hoc tamen fieri debet causâ duntaxat finitâ : si enim appellans causâ caderet, ex exitu colligi posset judicem *à quo* justè appellationi non detulisse.

5991. Non debet verò judex *à quo* deferre appellationi quæ foret à jure prohibita, vel quæ frivolè et frustratoriè interponeretur (cap. 5, *De Appellat.*, in 6°); sed potest tunc, non obstante appellatione, suam sententiam exequi; contradicit autem Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 380), eò quòd judex *à quo* pòst sententiam definitivam jurisdictione careat; sed de hoc vide supra (5961-5966). Debet tamen etiam in hoc casu, apostolos concedere, in quibus dicat se appellationi non detulisse. Vide Bouix (*ibid.*, p. 285 et 286). — Si appellatum sit ab interlocutoriâ seu à gravamine, judex *à quo* potest se retractare, citare appellantem ad hanc retractationem audiendam, et contra illum procedere si non compareat. Generaliter adhuc potest quidquid non est in præjudicium appellationis. Bouix (*ib.*, p. 288 et 289); Stremler (*Des Peines ecclés.*, etc., p. 376).

5992. — 2° Judex *ad quem* cognoscere nequit de causâ principali antequam pronuntiaverit circa legitimitatem appellationis. — Si pronuntiaverit benè appellatum, tota causa hoc ipso ipsi judicanda devolvitur, etiamsi ab interlocutoriâ tantùm fuerit appellatum. Instituet ergo processum de totâ causâ, eamque terminabit per sententiam definitivam quam etiam executioni mandabit nisi ab ipsâ appelletur. (Vide Stremler, *Des Peines*, etc., p. 378).

Si pronuntiaverit benè *judicatum et malè appellatum*, et

agatur de appellatione à definitivâ, vide quæ diximus (5966), si verò ageretur de appellatione ab interlocutoriâ, tunc judex *ad quem* debet causam ad priorem judicem remittere et condemnare appellantem ad expensas. Posset tamen, juxta Stremler (*ib.*, p. 379) judex *ad quem* causam retinere si appellationi consensisset judex *à quo*.

5993. Judex *ad quem* potest inhibere judici *à quo* ne procedat ampliùs in causâ, sed ad hoc requiritur ut priùs ipsi constet quòd appellatio facta cum debitis solemnitatibus, sit recipienda; et, si appellatio sit ab interlocutoriâ, causa appellandi debet priùs esse probata et justificata in præsentiâ partium.

Potest etiam judex *ad quem*, tum ex officio tum ad petitionem appellantis, revocare attentata à judice *à quo* post appellationem legitimè admissam.

5994. Qui appellationem interponit potest ei renuntiare, modò pars adversa appellationem nondum acceptaverit (Vide Bouix, *ib.*, p. 287-289). Legendum est insuper circa modò dicta Decretum S. Congr. Episc. anni 1600, à Clemente VIII approbatum. Vide *Prælect. S. Sulpit.* (n° 671).

5995. *Nota* quòd, præter appellationem quæ est remedium ordinarium contra injustas sententias, adhiberi potest etiam aliud remedium quòd vocatur *supplicatio.* Hoc verò nomine intelligitur quædam precum porrectio facta Principi, ut is ex quâdam benignitate restituat supplicantem adversùs sententiam contra quam non competit remedium ordinarium. Supplicatio autem in quâcumque causâ interponi potest. Si ad principem dirigatur, proponi potest intra biennium (L. unic. c. *De Sentent.*); si verò porrigatur judici, hoc fieri debet intra decendium (Auth. *Quæ supplicatio*, c. *de precibus imp.*). Vide Reiffenst. (*De Judic.*, tit. 28, n[is] 18-22) et supra dicta (644).

CAPUT IV.

DE PROCESSU CRIMINALI EXTRAORDINARIO.

5996. Per processum criminalem extraordinarium intelligitur ille in quo jus canonicum permittit ut non observentur omnes solemnitates in capite præcedenti descriptæ.

Quatuor illorum species numerantur : 1° processus criminalis ex *notorio*; 2° processus summarius; 3° sententia ex informatâ conscientiâ; 4° processus inquisitorius contra hæreticam pravitatem.

ART. I.

PROCESSUS EX NOTORIO.

5997. Duplici modo delictum potest esse *notorium*, notorietate *juris* nempe et notorietate facti.

Notorium est delictum *notorietate juris* quando ipsius notorietas ex ipso judicio oritur, nempe vel per spontaneam confessionem rei in judicio factam et non revocatam, vel per probationes judiciales, vel per sententiam definitivam quæ transiit *in rem judicatam*, etsi solùm criminis vel pœnæ declaratoriam. Notorium verò est *notorietate facti*, si perpetratum fuerit in oculis vel totius vel majoris partis alicujus communitatis, parochiæ, collegii, etc. : et nullâ tergiversatione excusari possit. Vide illorum varias species et conditiones apud Schmalzgrueber à D. Bouix relatum (*ib.*, p. 295, etc.) et apud Stremler (*Des Peines ecclésiast.*, p. 73-80). — Vide dicta supra (794, *in notâ*, 1648, 1780).

5998. Casu autem quo delictum est notorium, judex non astringitur ad observandum ordinem judiciarium. Illud constat ex can. *Prohibentur* 14 et can. *Quæ Lotharius* 16, causa 2, q. 1; et cap. *Ad nostram* 21, *de Jurejurando*. Et ratio est quia ordo judiciarius solùm introductus fuit ad criminis aut juris veritatem indagandam ; sed in casu notorietatis non est opus veritatem investigare. Ergo, etc.

Hinc in notoriis non opus est denuntiatione nec libello, nec contestatione litis, nec juramento calumniæ (cap. *Evidentia* 9, tit. 1, lib. 5 Decret.).

Imò quando ita evidenter constat de patrato delicto ut nullà omnino defensione reus se tueri possit, tunc nec etiam citatione opus est. Non tamen facilè procedi debet contra absentem, sinè præviâ citatione, etiam in notorio delicto, quia contingere posset ut exceptionem aliquam ipsum excusantem allegare valeret.

5999. Non autem debet judex in *notorio citationem ad sententiam* prætermittere, nisi in præjudicium reipublicæ et in futurum scandalum mora cedere deberet; sed oportet ut, hoc casu, non solùm crimen sit certum, sed etiam ut simul certum sit quòd nulla reo supersit defensio.

Item non est opus in notorio ut judex sententiam ferat *solemniter et in scriptis*, nisi reus crimen esse notorium negaret: quo casu, necessaria foret sententia notorii declaratoria, sed non in hypothesi tamen quâ delictum notorium esset factum permanens.

6000. In casu *notorii* non est locus appellationi, et istâ non obstante, judex procedere potest ad executionem (cap. *Cùm sit* 5, tit. 28, lib. 2 Decret.), modò sententia prolata fuerit tanquam in *reum notorii criminis:* secus si de hâc notorietate sileretur. Potest tamen appellari circa sententiam de notorietate. Vide Bouix (*ib.*, p. 299); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 81).

6001. *Nota* quòd delictum non tantùm debeat esse notorium ut factum, sed etiam ut delictum; secus esset locus tergiversationi et excusationi, et tunc procedi non posset tanquam *de notorio.* Vide cap. *Tua* 8 (tit. 2, lib. 3 Decret.), ubi dicitur : « Cùm hujusmodi crimen nullâ possit tergi- » versatione celari. » Ut verò constet de notorietate criminis prout talis, attendendum est ad naturam facti, et ad ipsius patrationis varias circumstantias. Vide Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 300 et 301).

His non obstantibus, prudenter aget judex si, etiam in notoriis consuetas judiciorum regulas observet : « Multa

» (enim) notoria dicuntur quæ non sunt. » (Cap. *Consuluisti*, *de appellat.*)

Quomodo autem agere debeat judex in casu flagrantis delicti, vide explicatum à Schmalzgrueber apud D. Bouix (*ib.*, p. 301 et 302).

ART. II.

DE JUDICIO SUMMARIO.

6002. Judicare summariè, ex jure canonico, idem est *ac procedere simpliciter et de plano*, *ac sinè strepitu et figurâ judicii.*

Porrò procedere *sinè strepitu et figurâ judicii* non est omittere omnes ordinarii judicii solemnitates, sed aliquas tantùm, ut constat ex Clem. *Sæpe*, *de verb. significat.*

Judicium autem summarium definitur : *illud in quo omitti possunt, et de facto omittuntur, ad citiùs expediendam causam, certæ quædam, à jure determinatæ, ordinarii judicii solemnitates.*

6003. Dicitur 1° *ad citiùs expediendam causam*, et sic differt judicium summarium à processu ex *notorio* : in isto enim certæ solemnitates omittuntur quia in hoc judicio sunt inutiles, dum in summario omittuntur ne causa nimiùm protrahatur.

Dicitur 2° *de facto omittuntur*, quia secus judicium esset ordinarium.

Differt etiam *summarium* à sententiis ex *informatâ conscientiâ*, quia in istis non solùm aliquæ, sed et omnes solemnitates omitti possunt.

6004. Ex dictâ Clement. *Sæpe*, in summariis judiciis à formâ judiciorum ordinariorum recedi potest in sequentibus : 1° necessarius non est libellus ; 2° nec litis contestatio ; 3° validè procedi potest etiam diebus feriatis [1] ; 4° necesse

[1] Juxta *Prælect. S. Sulp.* (n° 651), Reiffenst. (*de Feriis*, n° 44) non vult hoc debere intelligi de feriis sacris, sed tantùm de feriis rusticanis, olim indultis gratiâ vindemiarum vel messium, uti dicitur in capit. *Conquestus* 5, *de Feriis*. De iis Feriis vide etiam Devoti, *De Judic.*, tit. 10, § 6.

non est partes peremptoriè citare ad definitivam sententiam, sed sufficit citatio simplex; 5° non tenetur judex sedendo pronuntiare sententiam; 6° necessarium non est fieri conclusionem in causâ.

6005. Sed ex eâdem Clement. in judicio summario observanda remanent sequentia: 1° Admittendæ sunt probationes necessariæ et defensiones legitimæ; 2° citatio omitti nequit; 3° de præstatione juramenti idem currit jus ac in ordinario judicio; 4° si actor vel reus initio aliquid petat, continuò actis inserenda est petitio; 5° remanet facultas fabricandi positiones et articulos; 6° debet proinde judex ad hoc concedere terminum, sed potest pro utrisque unicum terminum assignare; 7° quoad exceptiones et appellationes, idem remanet jus ac in judiciis ordinariis. Vide Glossam ad verbum *dilatorias*.

6006. *Nota* quòd in casu quo judici commissa est causa summariè judicanda, processus ordinarius possit adhiberi, *modò partes consentiant*. Ita dicta Clementina ubi dicitur: « Si tamen in præmissis casibus, solemnis ordo judiciorum in toto *vel in parte*, non contradicentibus partibus, observetur, non erit processus propter hoc irritus, vel irritandus. » Imò hoc idem dicit Bouix contra Glossam, v° *Non contradicentibus*, de casu quo ex dispositione legis facultas judici datur summariè procedendi.

6007. Quærit. Quibusnam in casibus summariè possit procedi, aut debeat?

Resp. Præter casum quo Papa causam alicui commisit summariè terminandam, nisi partes velint ut ordinarius instituatur processus, summariè procedi debet « in causis super electionibus, postulationibus, vel provisionibus, aut super Dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus, vel præbendis, seu quibusvis beneficiis ecclesiasticis, aut super decimis..., necnon super matrimoniis et usuris, et eas quoquo modo tangentibus, ventilandis. » Ita Clement. *Dispendiosam* 2, *de Judiciis*.

6008. Insuper summariè expediri possunt: « 1° Causæ pauperum, viduarum, pupillorum et miserabilium personarum (ex Authent. *de Mandatis Principum*, coll. 3);

» 2° causæ alimentorum (Leg. 2, ff. *de Feriis*); 3° causæ
» spolii, depositi, mercedis et peregrinorum (vide Reiffenst.,
» tit. 1, lib 2 Decretal., n° 48); 4° causæ religiosorum
» (cap. *Olim*. 26, *de accus.*); 5° causæ levioris momenti
» (Auth. *Nisi breves*, c. *de sent. ex brev. recit.*); 6° his ad-
» dunt communiter auctores causas quæ, ob aliquod immi-
» nens periculum, moram non patiuntur. »

6009. « D'après les SS. Canons, inquit Stremler (*Des*
» *peines ecclés.*, p. 163), on doit toujours suivre la procé-
» dure ordinaire quand il s'agit des causes criminelles;
» la procédure sommaire ne peut être appliquée qu'aux
» causes civiles de moindre importance, et dans les cas
» spécifiés par les deux Clémentines *Sæpe* et *Dispendiosam*.
» Dans les causes criminelles la procédure sommaire est
» nulle de plein droit, et invalide la sentence qui pourrait
» s'en suivre. » — Cf. App. I.

ART. III.

DE SENTENTIA EX INFORMATA CONSCIENTIA.

6010. — 1° Sententiæ ex informatâ conscientiâ sunt illæ quas judex ecclesiasticus fert sinè ullâ juridicâ informatione, sed duntaxat ex causis in suâ conscientiâ perpensis. Quapropter *ex informatâ conscientiâ* vocantur, et etiam *extrajudiciales*.

6011. — 2° In usu non erat ante Tridentinum ut aliquis posset puniri propter delictum omninò occultum : excipiebantur tamen homicidium et hæresis propter quæ crimina, licet occulta, clerici poterant prohiberi ab exercitio ordinum susceptorum, et ab ascensu ad superiores ordines : sed hoc procedebat ex eo quòd talium criminum rei essent irregulares; excipiebantur pariter religiosi qui si à Prælatis suis noscerentur rei alicujus criminis etiam occulti, poterant ab iisdem interdici ab ascensu ad ordines. Ita cap. *Ad aures* 5, tit. 11, lib. 1 Decret. Sed à tempore Concilii Tridentini extensa fuit hæc potestas puniendi ex informatâ conscientiâ : sic enim habet Concilium (sess. 14, cap. 1, *De reform.*) : « Ei cui ascensus ad sacros ordines à
» suo Prælato, ex quâcumque causâ, etiam ob occultum

» crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter fuerit » interdictus, aut qui à suis ordinibus, seu gradibus, vel » Dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus : nulla, contra » ipsius Prælati voluntatem, concessa licentia de se pro- » moveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus et Digni- » tates, sive honores restitutio suffragetur. »

6012. — 3° Non pauci canonistæ, sed plerique aut Jansenistæ aut Gallicani, prout Van-Espen et Gibert, sustinuerunt ita esse intelligendum præfatum Decretum, ut possit quidem Episcopus ascensum ad ordines impedire *extrajudicialiter, etiam ob delictum occultum*, non autem à susceptis ordinibus aut dignitatibus ecclesiasticis ob tale delictum suspendere, eò quòd eæ voces *extrajudicialiter*, *ob occultum crimen*, priori tantùm membro phraseos jungantur, non autem posteriori. Sed hæc interpretatio reprobata fuit pluries à S. Congr. Concilii :

« An verba illa *ob occultum crimen*, *quomodolibet*, *etiam* » *extrajudicialiter*, expressa duntaxat in primâ parte pe- » riodi, censeantur repetita in secundâ parte, adeo ut inde » colligi valeat Prælatum, nedum posse ob occultum » crimen extrajudicialiter interdicere suo subdito ascen- » sum ad ordines, sed itidem ob occultum crimen posse » etiam extrajudicialiter illum suspendere ob ordinibus » jam susceptis : — S. Congr. die 24 nov. 1657, re sedulò » examinatâ, censuit non esse recedendum ab antiquis » declarationibus super hoc eodem dubio pluries datis; » ac proindè affirmativè respondit. » Vide plures alias decisiones apud Bouix (*De Judic.*, t. 2, p. 320-324).

6013. Constat ergò tàm ex Concil. Trident. quàm ex auctoritate S. C. Concil. Episcopos habere potestatem ex informatâ conscientiâ non solùm arcendi ab ordinibus sacris, sed etiam suspendendi ab iisdem ordinibus jam susceptis, necnon à Dignitatibus ecclesiasticis. Qui hanc propositionem negarent, censuram Bullæ *Auctorem fidei* non effugerent, ubi dicitur :

« 49. Item quæ damnat ut nullas et invalidas suspen- » siones ex informatâ conscientiâ : *falsa*, *perniciosa*, *in* » *Tridentinum injuriosa.*

» 30. Item in eo quòd insinuat soli Episcopo fas non » esse uti potestate, quam tamen ei defert Trident. (sess. » 14, c. 1 *de reform.*) suspensiones ex informatâ con» scientiâ legitimè infligendi : *jurisdictionis Prælatorum* » *Ecclesiæ læsiva.* »

6014. — 4° Ex eo quòd Episcopi habeant dictam potestatem arcendi ab ordinibus et suspendendi ex informatâ conscientiâ, non sequitur eos sic agere posse quin ipsis constet, ex sufficientibus probationibus, de delicto clerici contra quem sic procederent. Sequitur tantùm eos non indigere ad hoc probationibus juridicis. Imò non sufficit quòd illæ probationes ipsum Episcopum convincere valeant; sed tales esse debent quæ Sacræ Congregationi Concil., casu quo ad eam recursus fieret, justæ ac sufficientes videri possint. Vide Bouix (*ib.*, p. 346-350), et *Analecta jur. pontificii*, 23ᵉ livr., col. 349, etc. Secus tamen sentit Auctor *Prælect. S. Sulpitii*, n° 656, II: juxta quem Episcopus qui asserit se esse certum de delicto, obtinere poterit à S. Congr. ut suam affirmationem habeat pro probatione sufficienti. Stremler verò (*Des Peines ecclés.*, p. 327) concedit quòd in hoc casu, dummodo verè delictum fuerit commissum, sententia Episcopi sit valida donec à S. Sede revocata fuerit.

6015. Re quidem verâ, ex Concil. Trident., « nulla » contra ipsius Prælati voluntatem concessa licentia de se » promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus et » dignitates sive honores restitutio, suffragari » potest; ac proinde in casu sententiæ latæ ex informatâ conscientiâ, non potest appellari ad Metropolitanum aut alium Papâ inferiorem, ut supra diximus (647), et constat ex pluribus decisionibus S. Congr. Concil. ut videre est apud Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 12, cap. 8, n° 5), et in Bullâ *Ad Militantis* ejusdem Pontificis, n° 23, et ap. Bouix (*ib.*, p. 321, 323); sed id non impedit quominus possit tunc ad Sedem Apostolicam recurri : idque probatur ex duabus declarationibus S. Congr. Conc. à D. Bouix relatis (*ib.*). Prima sic se habet : « Ad » instantiam Episcopi Vercellensis supplicatur declarari... » 4° An quando Ordinarius suspendit aliquem vigore

» cap. 1, sess. 14, *de reform.*, teneatur exprimere delic-
» tum et causam suspensionis ipsi reo, si illam judicialiter
» petat... S. Congregatio... respondit... ad 4m, Ordinarium
» si suspendat aliquem vigore cap. 1, etc... non teneri
» exprimere delictum et causam suspensionis ipsi reo, sed
» tantùm Sedi Apostolicæ, ad quam reus recursum habue-
» rit. » (Die 21 marti 1643.)

Sub die verò 21 apr. 1668, S. Congr. sic respondit Archiepiscopo Remensi : « Cùm nullus ordinari debeat,
» quem Episcopus suæ Ecclesiæ utilem aut necessarium
» non judicaverit, Congregatio non semel declaravit ab hu-
» jusmodi judicio nullam dari appellationem, sed recursum
» duntaxat ad Sedem Apostolicam. Quæ juxta ipsius Cong.
» sententiam per Gregorium XIII.... approbatam, quoties-
» cumque Ordinarius recusaverit quemcumque ordinare,
» Metropolitano aut viciniori Episcopo committit, ut ab
» eodem Ordinario priùs requirat causam recusationis :
» quo legitimam non allegante, licet illi eumdem recusa-
» tum ordinare » (*De Syn. diœces.*, lib. 12, c. 8, n° 4). Vide etiam Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 350-354); Ferraris (v° *Suspensio*, art. 1, n° 25); et supra dicta (1988).

6016. Causa ab ordinario allegata non esset legitima juxta Stremler (*Des Peines ecclésiast.*, p. 339) si ordines denegarentur ei qui vult educari in seminario extradiœcesano, vel qui non vult promittere se postea servaturum vitam communem cum suo parocho. Si autem legitimam allegaret causam de quâ certus quidem esset Episcopus, sed quam non posset sufficienter probare Sacræ Congregationi vel alii ab ipsâ deputato, possetne tunc sic repulsus ordinari, et teneretturne Episcopus illum ordinatum in suam diœcesim adhibere? Dici posse videtur quòd saltem Episcopus non teneatur illum adhibere ad sacrum ministerium nisi beneficium in suâ diœcesi obtinuisset; alioquin quomodo verum esset quòd Episcopus nullum *ordinare debeat quem suæ Ecclesiæ necessarium et utilem non judicaverit* (Trid., sess. 23, c. 16)? Estne obligatus ad promovendum eum quem certò scit indignum, eò quòd probare non possit eum esse talem? Vide supra (1957 et 3203). Re

quidem verà ante Concil. Trid. ex Decreto Alexandri III *Ex tenore* 4, tit. 11, lib. Decret. non poterat clericus aliquà ratione *prohiberi* ad ascendendum ad superiores ordines propter peccatum occultum, si ad eos promoveri volebat; sed hæc Decretalis non dicit quòd Episcopus ipse teneretur talem promovere pro suâ diœcesi, vel quòd alius promovere possit pro eâ, ipso invito. Aliter quidem sentit Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 310, 337, etc. Sed non video quòd suam assertionem probet.

6017.—5° Refert D. Bouix quòd Romæ vigeat opinio apud canonistas, non posse Episcopum procedere ex informatâ conscientiâ quando delictum est famâ vulgatum, de quo videnda sunt etiam *Analecta jur. pontif.*, 6° liv., col. 1187, etc. Nihilominus contrarium sentit D. Bouix; et reverà Tridentini verba *etiam ob occultum crimen*, manifestè supponunt datam esse à Concilio præfatam potestatem ad *crimina* publica, et non benè videtur quomodo aliter possit opinari (*ib.*, p. 325-332). — Attamen Stremler ait (*ib.*, p. 316): « Les délits occultes et les délits qui, *sans* » *être rigoureusement occultes*, ne peuvent cependant pas, » à raison de certaines circonstances spéciales, être dé» duits au for contentieux et devenir matière d'un procès » en forme, sont les seuls pour lesquels l'Évêque puisse » infliger la suspense extrajudiciairement : hors ces deux » cas, il ne saurait omettre la procédure ordinaire. »

6018. — 6° An valeant dictæ suspensiones ex informatâ conscientiâ, si sint latæ in perpetuum? Non omninò constans fuit quoad hoc disciplina. — Ex unâ parte, Concil. Trident. per verbum *quomodolibet* supponere videtur quòd possint esse perpetuæ, et insuper in lib. 7 Decretorum S. Congr. Concilii, fol. 89 *à tergo*, sic legitur juxta Bouix (p. 334, etc.): « Congregatio Concilii censuit (cap. 1, » sess. 14, *de reform.*) habere locum in suspensionibus tam » temporariis quàm *perpetuis*; et temporalem prohibitio» nem et suspensionem dici eam ubi ex delicto occulto, » extrajudicialiter procedit Episcopus ad suum beneplaci» tum, prohibendo, vel suspendendo. » Sed Theologus S. Congr. in causâ *Lucionensi*, anno 1848, asserit Sacram

Congr. ab hâc sententiâ recessisse quoad suspensiones perpetuas (*Prælect. S. Sulpitii*, n° 655) ; et Stremler (*Des peines ecclésiast.*, p. 329, etc.) duas refert decisiones, unam S. Congr. Episc. (17 aug. 1857) et alteram S. Congr. Conc. quæ hoc idem probare videntur. Imò, juxta eumdem Stremler, censura ex informatâ conscientiâ non debet ferri ultra sex menses (*ibid.*, p. 331) ; et si fuerit *ad beneplacitum Episcopi lata*, cessat necessariò per mortem ejus qui illam tulit, aut per ipsius renuntiationem. Casu autem quo fertur pro tempore indeterminato, cessare debet etiam per mortem Episcopi, quia 1° solus Episcopus qui eam tulit posset rationem de eâ reddere S. Sedi in casu appellationis ; et quia 2° hujusmodi censura fertur per modum præcepti particularis. Vide etiam Lequeux, 1296, *in fine;* et dicta supra (554).

6019. — 7° In ferendis supradictis sententiis, Episcopus potest omittere etiam formalitates in judicio summario requisitas, cùm non teneatur etiam causam suspensionis reo manifestare. Attamen ipsi licet, si velit, formalitates ordinarii vel summarii judicii ex toto vel ex parte adhibere : et hoc deduci valet ex verbis Concilii *quomodolibet*, *etiam extrajudicialiter*, quæ supponunt posse adhiberi aliquas vel omnes judicii formas : sed necesse est tunc ut dicat se agere vigore cap. 1, sess. 14, Concil. Trid., quia alioquin appellationi locus esset. Vide Stremler (*Des peines ecclés.* p. 325). Idem Stremler (*ib.*; 310) observat quòd si Episcopus suspensionem *tanquam censuram* infligat, non verò tanquam *meram pœnam* debeat observare saltem formalitates pro censuris infligendis requisitas, præsertim monitiones.

6020. — 8° Potestas à Concil. Trident. (sess. 14, c. 1) Episcopis concessa, extendi non debet ultra limites ibidem assignatas : unde erraret Episcopus si sibi licitum existimaret posse excommunicare, vel communitatem aut terram interdicto percellere, vel aliam pœnam infligere ex informatâ conscientiâ præter interdictum ab ascensu ad ordines et suspensionem ab ordinibus, officiis, Dignitatibus, gradibus et honoribus ecclesiasticis : etenim ante Concil.

Trident., Episcopi non habebant facultatem procedendi extrajudicialiter, ut constat ex cap. *Ex tenore* 4, et cap. ultim. tit. 2, lib. 1 Decret.—Proinde Trident. utpote juri communi derogans est strictè interpretandum.

6021. — 9° Episcopi non habent prædictam suspendendi facultatem nisi procedant in clericos tanquam delinquentes : unde v. g., si in eos procedant tanquam in minus idoneos et incapaces juxta dispositionem Concil. Trident. (sess. 14, c. 3, *de ref.*) de illorum sententiâ potest appellari, sic decisum fuit à S. C. Conc. 10 maii 1625 (apud Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 342).

6022. — 10° Potestate suspendendi ex informatâ conscientiâ uti non debent Episcopi extra casum delicti occulti quando motivum sufficiens non habent à formâ consuetâ recedendi : id deduci potest ex ipsomet Trident., sess. 24, cap. 5, ubi innovatur Constit. Innocentii III quæ incipit *Qualiter et quando* in quâ excluduntur sententiæ ex informatâ conscientiâ et præscribuntur formæ in judiciis observari solitæ. Ita Bouix (*ibidem*, p. 342-346). Vide etiam Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 12, cap. 8, n° 2); Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 316, etc.

6023. An autem casu quo valens adhibere formas judicii ordinarii, Episcopus procedit ex informatâ conscientiâ, valida sit ipsius sententia licet illicita, non liquet, inquit Stremler (*ib.*, p. 319) qui tamen probabiliorem habet sententiam affirmantem, et affert in probationem decisiones S. Congr. Conc. quæ tamen non sunt omninò convincentes (*ib.*, p. 320-322).

6024. — 11° Non videtur quòd suspensio ex informatâ conscientiâ privet à fructibus beneficii, cùm Concilium non loquatur de beneficiis. Ita Bouix (*ib.*, p. 354-359); Ferraris (v° *Suspensio*, art. 1, n[is] 14-25); *Prælectiones S. Sulpitii* (n° 655); Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 313). Tenetur tamen beneficiarius sic suspensus suis sumptibus sustentare illum qui in suo officio substituitur.

12° Juxta Stremler (*Des peines ecclésiastiques*, p. 327) Episcopus per seipsum solum suspendere potest *ex informatâ conscientiâ*, eò quòd Trident. de solo Prælato loqua-

tur. Imò, juxta eumdem Stremler, Vicarius Capitularis, Sede vacante, hanc non habet facultatem. et citat Giraldi sic sentientem. Sed ex dictis supra (1160) pro Vicariis Generalibus, si habeant speciale mandatum, et (1253-1257) pro Vicariis Capitularibus, videtur quis posse aliter opinari. V. App. II.

ART. IV

NORMA PROCESSUS CRIMINALIS CONTRA HÆRETICOS.

6025. — 1° Modus specialis contra hæreticos procedendi vocatur *Inquisitio :* eodemque nomine designantur tribunalia ad hos coercendos instituta, quæ etiam *Sancti Officii* nomine nuncupantur.

2° Duplicis generis sunt *Inquisitores : ordinarii* scilicet et *delegati*. Quilibet Episcopus in suâ diœcesi est Inquisitor ordinarius : unde *Inquisitor natus* à Pragmaticis vocari solet. Præter hos, à tempore Innocentii III, *extraordinarii Inquisitores* instituti fuêre delegati, qui hoc munus, non quidem privativè quoad Episcopos, sed cumulativè exercerent : hodie autem generaliter adhiberi desierunt.

Usus invaluit ut sub nomine *Sancti Officii* vel *Inquisitionis*, *sola Inquisitio delegata* designaretur : ipsius originem et constitutionem exposuimus supra (722-726).

6026.—3° Certum est Episcopos, in suâ diœcesi, posse, vi ordinariæ jurisdictionis, contra hæreticos sibi subditos procedere : « Propter quod..., inquit Clemens V (Clem. » *Multorum* 1, tit. 3, lib. 5), ut negotium Inquisitionis hujus» modi... diligentiùs et cautiùs peragatur, ipsum, tam per » *diœcesanos Episcopos* quàm per inquisitores à Sede Apos» tolicâ deputatos, decernimus exerceri. »

6027. Et hoc quidem possunt etiam *quoad exemptos*, *saltem tanquam delegati* Sedis Apostolicæ. Id constat ex cap. *Ad abolendum* 9, tit. 7, lib. 5 Decret. ubi dicitur : « Exempti... » nihilominus, in his quæ sunt contra hæreticos instituta » Episcoporum subeant judicium, et eis, in hâc parte, » tanquam à Sede Apostolicâ delegatis (non obstantibus » libertatis suæ privilegiis) obsequantur. »

Hæc autem *delegata* jurisdictio ita ordinariæ æquipara-

tur, juxta DD. ut, exceptâ appellatione, quæ ad Papam, non verò ad Metropolitanum fieri debet, iidem sint effectus cæteri. (Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 376.)

6028. — 4° Sede vacante, Capitulum succedit ordinariæ potestàti in hæreticos, sed per Vicarium illam exercere debet. Vicarius ergo Capitularis *est ordinarius Inquisitor*, sed non potest, sicut Episcopus, in exemptos procedere, quia non succedit Episcopo in iis quæ illi competunt solo jure delegato. Ita probabiliùs, juxta Leurenium (ap. Bouix, *ib.*, p. 377). Vide tamen dicta supra (1257).

Prælati jurisdictionem quasi-episcopalem habentes sunt etiam judices ordinarii in causis fidei.

6029. — 5° Sive ordinariâ sive delegatâ potestate procedant, illum in procedendo modum servent Episcopi quem Inquisitores possunt ac debent per jura communia vel per speciales concessiones Sedis Apostolicæ observare. (Cap. *Per hoc* 17, tit. 2, lib. 3, lib. 5, in 6°.)

6° Quomodo autem sese habeat jurisdictio delegatorum, tum in seipsâ, tum relativè ad Episcopos, vide dictum ap. Bouix (*ib.*, p. 377-379). Vide etiam dictum cap. *Per hoc* et citatam Clement. *Multorum*.

6030.—7° « Inquisitores regulariter... procedere possunt » contra omnes hæreticos eorumque credentes, receptato- » res, fautores, defensores, necnon contra infamatos vel » suspectos de hæresi (quinam verò illi sint, vide dicta » supra 5840) existentes in provinciâ, diœcesi, civitate » aliove loco in quo ipsis officium Inquisitionis est com- » missum. » Ita Leuren. ex capit. *Accusatus* et *Ad abolendam*, tit. 7, lib. 5 Decret.; cap. *Ut officium*, *de hæreticis* in 6° (ap. Bouix, *ib.*, p. 380, etc.).

6031. — 8° Nullus tamen Inquisitor delegatus procedere potest contra Episcopum, nisi à Sede Apostolicâ fuerit ei concessum; sed tenentur inquisitores Episcopum hæreticum denuntiare S. Pontifici (cap. *Inquisitores*, *de hæreticis*, in 6°, et Conc. Trident. sess. 24, c. 5, *de ref.*). Episcopus tamen id posset erga Episcopum in suâ diœcesi manentem (cap. *Ad abolendam*, *de hæretic.*). — Nec ordinarii, nec delegati Inquisitores procedere possunt contra Sedis Apos-

tolicæ Legatos, Nuntios, aut Officiales (Extrav. *Matthæus, de hæret.*) : proinde Episcopi procedere nequeunt contra Inquisitores delegatos (apud Bouix, *ib.*, p. 381).

6032. — 9° Inquisitores tam ordinarii quàm delegati non tenentur ad servandam in causis fidei formam consuetam processûs criminalis, sed possunt summariè procedere (cap. *Statutum, de hæreticis*, in 6° ; Constit. *Cupientes* Alexandri V et Constit. *Licet ex omnibus* Urbani IV). Imò à jure canonico iis qui per sententiam definitivam condemnati sunt ut hæretici denegatur appellationis beneficium (cap. *Ut inquisitionis, de hæretic.*, in 6°) : unde talis sententia, statim, id est, etiam ante decendium executioni potest mandari : hæresis enim est unum ex his criminibus quæ ita subversionis societatis periculum inducunt, ut expediat illud quàm citiùs reprimere, agendo ad instar guberniorum sæcularium quæ, periclitante republicâ, tribunalia militaria instituunt à quibus damnati appellare nequeunt. Damnato tamen hæretico non denegatur facultas ad Superiorem recurrendi per viam *querelæ* et *supplicationis*, ut communiùs sentiunt DD. Possunt etiam hæretici appellare sicut cæteri à sententiis interlocutoriis. (Vide Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 385.)

6033. Non solùm in causis fidei sub pœnâ nullitatis reus debet citari ut possit se defendere, et iterum citari ad audiendam sententiam ; sed ipsi sicut cæteris reis judex debet dare plenam facultatem sese defendendi, imò etiam non petenti debet ex officio dare consuetas defensiones, nec debet illum damnare nisi per plenam probationem convictus fuerit (Clement. *Pastoralis, de sentent. et re judic.;* Clement. *Sæpe, de verb. signif.*), sic patet id quod toties exprobratur in acatholicorum libris, non concedi reo apud S. Officii tribunalia facultatem sese defendendi, impudens esse mendacium et meram calumniam. Vide alia apud Bouix (*ib.*, p. 383).

6034. — 10° Quoad testes in causâ hæreseos, regulariter admitti possunt etiam jure inhabiles : non tamen inimici, nec testes inhabiles sufficiunt ad condemnandum, sed solùm ad faciliùs detegendam veritatem adhibentur. Ne

deterreantur testes à ferendo testimonio, nunquam tenetur judex nomina illorum manifestare reo (Const. Pii IV *Cùm sicut*) : attamen exprimi debent illa nomina coram aliquibus personis, providis et honestis, religiosis et aliis ad hoc vocatis (Const. *Licet* Urbani IV, § 9), et sic injustitiæ suspicio removetur. (Bouix, *ib.*, p. 385, 386, 389.)

6035. — 11° Sententia proferri debet ex consilio peritorum : alioquin irrita est (cap. *Ut commissi*, *de hæreticis*, in 6°). Per *peritos* intellige theologos vel canonistas. Non autem astringitur Inquisitor ad sequendum illorum consilium. (Bouix, *ibidem.*)

6036. Ex dictis dijudicari potest an legitimæ sint perpetuæ et tam acres querimoniæ quibus innumeri scriptores insectati sunt institutionem tribunalis Inquisitionis, circa quod vide Bouix (*ib.*, p. 387-396).

6037. Ne objiciatur justè reprehendi barbariem hujusce tribunalis ex eo quòd in eo adhibebatur supplicium torturæ: nam non magis in hoc tribunali tortura adhibebatur quàm in cæteris tribunalibus etiam sæcularibus: torturæ locus tantùm erat post semi-plenam probationem, nec in eo Ecclesia vituperari potest quin simul etiam damnentur omnia horum temporum tribunalia. De torturâ vide adhuc Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 224, qui sic concludit : « Si licet... apertè » dicere quid sentiam : eorum in opinionem propensior » sum qui torturæ usum minimè approbant. Hæc... satis » dicta sint, cùm præsertim in judiciis ecclesiasticis rarus » admodum fuerit torturæ usus, et potiùs leves coerci- » tiones quàm graviora et acerba tormenta infligerentur. » Nunc autem in ecclesiasticis curiis tortura quælibet in » desuetudinem penitus abiit. »

6038. Nec etiam crudelitatis insimulari debet Inquisitio ob mortis atque etiam ignis pœnam hæreticis inflictam: nam hæc pœna non à judicibus ecclesiasticis infligebatur, sed à judice sæculari, et nulla solida ratio allegari potest cur hoc crimen, subversionem pacis et tranquillitatis in totâ republicâ christianâ causans, pœnâ mortis non potuerit legitimè plecti, sicut plectebantur læsæ majestatis rei, milites desertores, etc. Justas fuisse leges Imperatorum pœnam

mortis in hæreticos decernentes, constat ex Bullâ *Cùm adversus*, Bullâ *Cùm super* et Bullâ *Ad extirpanda* Innoc. IV (vide Bullar. Dominicanorum), et tandem ex Bullâ *Cùm adversus* Clement. IV et Bullâ *Cùm adversus* Nicolai IV. (Bouix, *ib.*, p. 390-395.)

Non sunt autem audiendi acatholici fabulosum numerum hæreticorum igni damnatorum narrantes. Multùm enim in hoc exaggerant.

CAPUT V.

DE PROCESSU CIVILI ECCLESIASTICO.

6039. Sicut in foro sæculari habentur non solùm processus criminales, sed sunt etiam civiles, ita et in foro ecclesiastico : processus autem civiles sunt illi in quibus non agitur de publicâ alicujus delicti vindictâ, sed de alio aliquo obtinendo quod interest : v. g. si lis moveatur de valore alicujus matrimonii, vel de jurisdictione alicujus Prælati, de privilegio monasterii, etc.

Plura jam, ob materiarum connexionem, diximus de processu civili; quæ supersunt dicenda, in duos dividemus articulos : in 1° dicemus de processu ordinario in materiâ civili : in 2° formam causis matrimonialibus propriam describemus.

ART. I.

DE PROCESSU ORDINARIO IN MATERIA CIVILI.

6040. Illum articulum in duos paragraphos partiemur : in 1° trademus communem civilium processuum telam summariam; in 2° dicemus de remediis contra injustam sententiam.

§ I.

Communis processuum civilium tela summaria.

6041. — I. *De libello.* Judicium civile initium sumit

à libello quem actor per se vel per procuratorem judici porrigit, in quo instat aliquid sibi fieri vel præstari. Libellus debet esse clarus, ut possit reus deliberare an liti cedere vel litigare ipsi expediat; si secus fiat, judex debet illum rejicere, quia juxta libellum ordinatur processus et profertur sententia. Vide supra dicta de libello (5881, etc.).

6042. — II. Post libelli porrectionem *fit citatio* ut reus conventus petitionis ab actore factæ notitiam habeat; hæc citatio fieri solet sinè appositione pœnæ: secus tamen proceditur in quibusdam curiis, sed in hoc casu ut pœna incurratur, requiritur ut præfigatur terminus aliquot dierum cum verbo *peremptoriè;* vide insuper dicta superiùs (5891-5900). Dari debent reo 20 dies post libelli oblationem ut deliberet. — Vide Devoti tom. 3, tit. 5, § 1.

6043. — III. *De contumaciâ rei.* Si reus conventus non comparuerit die constituto, et processus fiat juxta formam ordinariam, de contumaciâ accusatur die subsequenti, si non sit festivus; si verò summariè procedatur, non ad juris apices res peragitur, sed tantùm juxta facti veritatem. Ultima contumacia accusanda est post lapsum trium dierum à die primæ contumaciæ accusatæ quando reus est præsens in loco judicii, si verò sit extra territorium judicis, accusari debet infra duos menses, et si intra territorium fuerit, sed non in loco judicii, accusari potest infra mensem à die primæ contumaciæ. — Si in ultimâ contumaciâ reus conventus per se vel per procuratorem comparuerit, admittendus erit; si secus, condemnandus erit in contumaciâ.

6044. — IV. *De copiâ libelli.* Quando post citationem, reus comparet coram curiâ, habere debet copiam libelli.

6045. — V. *De exceptionibus declinatoriis, dilatoriis et peremptoriis.* Si exceptiones opponere velit reus, hoc facere debet ante litis contestationem; et primùm debet proponere eas quæ personam judicis respiciunt, et *declinatoriæ* dicuntur, v. g. quod habeat *jus* exemptionis, quia rebus sic exstantibus ad ulteriora procedi nequit, et si illæ exceptiones declinatoriæ non opponerentur, reus videretur consentire in judicem.

Opponere similiter poterit reus exceptiones peremptorias, quæ judicium omnino cessare faciunt, ut est exceptio litis finitæ, perjurii, rei judicatæ, transactionis, nullitatis processûs, pacti de non petendo, etc. Vide dicta supra (5905-5911).

6046. Inter exceptiones peremptorias computari debet *præscriptio*, per quam bonæ fidei possessor, post decursum temporis à lege definitum, dominum rem suam pristinam repetentem vel antiquo suo jure uti volentem repellere potest.

6047. Introducta primum à lege civili (L. 1 et seq., ff. *de usucap.*) confirmata fuit deinde præscriptio à lege ecclesiasticâ (v. cap. *Vigilanti* 5, *de præscript.*), valetque proinde etiam in foro conscientiæ, modò debitas habeat conditiones : videlicet 1° ut res possit præscribi ; 2° sit bona fides ; 3° justus titulus ; 4° possessio per tempus legitimum continuata.

1° Circa primam conditionem dicendum quòd non possit præscribi contra obedientiam Superiori debitam, præsertim si hæc obedientia sit ex jure divino debita. — Quoad limites parochiarum et diœcesium, vide dicta supra (358).

6048. — 2° *Bona fides* saltem pro conscientiâ requiritur toto tempore ad præscribendum requisito. Ita cap. præfatum et cap. ultim. *de præscript.*, ubi Innoc. III dicit : « Synodali judicio diffinimus ut nulla valeat absque bonâ » fide præscriptio tàm canonica quàm civilis. Cùm generaliter sit omni Constitutioni atque consuetudini derogan» dum, quæ absque mortali peccato non potest obser» vari : undè oportet, ut qui præscribit, in *nullâ temporis* » *parte rei habeat conscientiam alienæ.* »

6049. — 3° Per *justum titulum* intelligitur ille qui ex se habilis esset ad transferendum dominium si ex vero domino procederet, ut donatio, emptio, transactio, uno verbo titulus putativus translationis dominii vel juris; non autem commodatum, depositum, etc. Quòd autem talis titulus requiratur ordinariè ad acquirendum dominium per præscriptionem, constat ex c. *Si diligenti* 17, *de præscript.*,

ubi dicitur: « Cùm in præscriptione rerum ecclesiasticarum » bona fides et justus titulus exigantur »; excipe nisi tanti temporis allegetur præscriptio, cujus contrarii memoria non existat : id est (juxta multos contra alios) nisi allegetur præscriptio centenaria : in præscriptione tamen 30 annorum pro privatis sufficit bona fides 30 annorum; et non pauci idem dicunt de acquirendis servitutibus in fundo alieno.

6050. — 4° Ad præscribendum autem immobilia contra ecclesiam et pia loca requiruntur 40 annorum, imò 100 annorum requiruntur ad præscribendam contra Ecclesiam Romanam. Vide cap. *Ad aures* 6, cap. *Illud autem* 8, cap. *Quia indicanti* 9, cap. *Ad audientiam* 13, et cap. *Cum vobis*, *de præscript.*, et cap. ultim. causa 16, q. 3. Concordat Authent. *Quas actiones*, c. *de Sacros. Eccl.* ubi dicitur : « Solâ Ro» manâ Ecclesiâ gaudente centum annorum spatio ac pri» vilegio. » Sed vide dicta (5342, 5343).

Quoad actiones extinguendas præter dicta supra (5342), actio injuriarum expirat lapsu unius anni (L. *Si non convicti*, c. *de injuriis*). Quoad alia crimina vide dicta supra (5810) ; et Reiffenstuel, *De Judiciis*, lib. 2, titul. 26, n[is] 2-188.

6051. — VI. *De litis contestatione.* Discussis exceptionibus, illisque rejectis vel admissis vel reservatis, fit litis contestatio de quâ satis diximus supra (5923-5926). — Deinde præstatur juramentum *calumniæ* de quo etiam supra (5927-5931).

6052. — VII. *De termino probatorio.* Successivè datur terminus tum actori ad faciendas suas probationes; tum reo ad faciendas suas responsiones. Ad judicem pertinet determinare tempus. Vide Devoti, *De Judic.*, tit. 13, § 2.

6053. — VIII. *De positionibus et articulis.* De iis satis diximus supra (5937-5938).

IX. Post articulorum et interrogatoriorum productionem, citantur testes ut examinentur circa veritatem articulorum, et simul citatur pars adversa ad videndum ipsorum testium juramenta de veritate dicendâ.

Quando testes extra locum judicii existunt, solet fieri ipsorum nominatio et petuntur litteræ commissoriales vel remissoriales ad partes quæ diriguntur judicibus ordinariis locorum in quibus testes examinandi inveniuntur, dummodo ii judices partibus non fuerint suspecti; acceptis his litteris, judex remissorialis monet partes de tempore et loco, ut præsentes sint examini testium, et illos examinat super articulis actoris et interrogatoriis rei, vel è converso. Vide Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 402, 403.

6054. — X. *De publicatione testium.* Absoluto testium examine completisque probationibus, fit publicatio in causâ, per quam manifestantur utrique parti dicta testium.

6055. — XI. *De repulsâ et reprobatione testium.* Post præfatam publicationem peti solet ab uno ex litigantibus repulsatio seu reprobatio testium examinatorum, quod fit per adductionem aliorum testium pro aliâ parte, qui dicuntur testes reprobatorii, et intra terminum assignatum sunt examinandi. Terminus autem repulsæ est medietas termini probatorii, et currit de momento ad momentum. Expleto verò examine testium reprobatoriorum fit publicatio in causâ repulsæ.

6056. — XII. *De repulsâ repulsæ.* Si altera pars reprobare voluerit testes reprobatorios, petere potest *repulsam repulsæ,* id est alium terminum ad repulsandum testes examinatos pro repulsâ testium examinatorum in termino probatorio: iste autem terminus brevissimus esse debet. Peracto hoc examine fit denuò publicatio, et regulariter non datur alius terminus.

6057. — XIII. *De conclusione in causâ.* Consummatis omnibus probationibus fit conclusio in causâ : ex quo evenit ut non possint ultra fieri probationes, ne causæ immortales evadant. Vide dicta supra (5947).

XIV. *De monitione ad allegandum in jure et in facto.* Postea citantur partes ad dicendum et allegandum coram judice, per se vel per advocatos quidquid est in favorem causæ.

XV. Judex deinde sibi exhiberi facit acta omnia causæ, ut, iis diligenter perscrutatis, proferre valeat rectam sententiam.

6058.—XVI. *De citatione ad sententiam.* His benè perpensis citantur partes ad audiendam definitivam sententiam, quæ continere debet condemnationem vel absolutionem rei conventi : aliàs non valet.

XVII. *De executione sententiæ.* Prolatâ sententiâ, si valida sit et ab eâ non fuerit appellatum infra decem dies, executioni mandatur; imò in quibusdam causis, executioni potest demandari, appellatione non obstante.

§ II.

De remediis contra injustam sententiam.

6059. Triplex remedium à jure fuit statutum contra injustam sententiam : *querela* nempe *nullitatis*, *appellatio et restitutio in integrum.* Duo priora remedia *ordinaria* vocantur : tertium est *extraordinarium*, et nonnisi duobus prioribus deficientibus est adhibendum.

PUNCTUM I.

DE APPELLATIONE ET QUERELA NULLITATIS.

6060. Nihil est hîc addendum his quæ supra diximus de appellatione (644-665, 5974-5995); superest ergo ut dicamus tantùm de *querelâ nullitatis.*

Querela nullitatis locum habet quando sententia est ipso jure nulla : hoc multipliciter contingere potest : 1° ratione judicis, si sit publicè excommunicatus, infamis, si sit laicus in causis ecclesiasticis, etc.; 2° ratione jurisdictionis, si judex illâ careat, si sit incompetens, si excedat limites suæ delegationis, etc.; 3° ratione litigantium, si sententia sit prolata in minorem, qui in judicio interfuit absque auctoritate tutoris vel curatoris; si in exemptum; si in gratiam actoris excommunicati denuntiati, etc.; 4° ratione loci, si extra territorium judicis sententia fuit lata, vel in

alio loco quàm partibus assignato; si in loco non publico, nisi partes consenserint; 5° ratione temporis, si sententia proferatur de nocte, vel die feriato; 6° ratione suî, quando sententia nec absolutoria nec condemnatoria est; 7° ratione quantitatis, si judex qui non potest judicare nisi circa certam summam, pronuntiat tamen in causis quæ illam excedunt; 8° ratione modi, si judex sententiam proferat stando in causis in quibus summariè non procedit, vel si eam in scriptis non pronuntiat; 9° ratione processûs, v. g. si proferatur, lite non contestatâ, et generaliter si quid omittatur substantiale in ordine judiciario; 10° ratione manifestæ iniquitatis, v. g. si feratur contra jus scriptum, si manifestum errorem contineat, etc.

6061. Attento juris rigore querela nullitatis proponi potest tum coram judice ordinario qui sententiam tulit, tum coram judice appellationis. Ita communiter, et ratio cur possit proponi coram judice ordinario est quia tunc non censetur judicasse, cùm sententia sit ipso jure nulla: proindè rem ut nondum judicatam potest declarare, sed ad hoc requiritur ut sit judex ordinarius: nam si esset solùm delegatus, postquam semel sententiam protulit, sive benè sive malè, officio suo functus est, et auctoritatem non habet ad reformandum suam sententiam nulliter latam. Vide Reiffenst. (lib. 2, tit. 28, n° 28). Potest etiam recurri ad judicem superiorem, qui meliùs ordinariè sententiam nulliter latam reformabit.

6062. Ita ex rigore juris, sed ob contrariam consuetudinem generalem ubique vigentem, causa nullitatis à solo judice appellationis judicanda est. Vide apud Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 410).

6063. Querela nullitatis proponi potest etiam usque ad 30 annos, sed non ultra, cùm omnis actio dicto tempore præscribatur. Ita unanimiter. Excipiuntur tamen casus sequentes: 1° si nullitas deducatur per modum exceptionis, cùm exceptiones sint perpetuæ; 2° si actus sit ipso jure nullus, propter eamdem rationem; 3° si nullitas proveniret ex defectu jurisdictionis; 4° si per statutum vel consuetudinem alicubi aliter disponeretur. (Bouix, *ibid.*)

6064. Conjungi potest querela nullitatis cum appellatione, istâ nempe formulâ : *Dico sententiam esse nullam, et si fortè talis non sit, appello.* Sed ad hoc requiritur ut non effluxerit tempus à jure pro appellatione concessum.

PUNCTUM II.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

6065. — 1° Restitutio in integrum est actus quo qui læsum se contendit, per officium judicis reducitur in eum statum in quo foret si asserta læsio non contigisset.

Hoc remedium denegatur in causis criminalibus : ratio est quia ex Leg. *In criminalibus* 1, c. *Si adversus delict.* : « Malorum mores infirmitas animi non excusat. » Locum ergo habet solùm in causis civilibus.

6066. — 2° Restitutio in integrum conceditur generatim omnibus minoribus, seu iis qui nondum 25 annos compleverunt, si constet ipsos læsos fuisse, etsi ex illorum culpâ id accideret (cap. *Constitutus* 8, *de in integr. restit.*). Si minor major factus actum ratum habuerit, non potest in integrum restitui, nisi quatenus id majoribus conceditur.

Nomine autem minorum veniunt etiam ecclesiæ, monasteria, hospitalia et alia pia loca, necnon et Universitates.

6067. Conceditur etiam majoribus restitutio in integrum, dummodo concurrant tres conditiones nempe : 1° quòd constet ipsos fuisse læsos; 2° non ex illorum culpâ; 3° quòd ipsis non pateat via mediorum ordinariorum ad læsionem repellendam.

6068. Multùm autem differunt majores et minores quoad beneficium restitutionis in integrum : nam præter modò dicta : 1° si minor vel ecclesia graviter sit læsa, ex officio judicis, nemine etiam petente, in integrum restitui debet : dum major non restituitur nisi ad ipsius instantiam; 2° majores non restituuntur nisi quando eis aliud remedium ordinarium non suppetit : secus de minoribus; 3° minor restituitur quamvis tutore vel curatore interveniente læsus fuerit, dum major etiam absens non restituitur, si procu-

ratorem reliquerit. Ita Schmalzgrueber (apud Bouix, *De Judic.*, tom. 2, p. 415).

6069.—3° Regula generalis est locum esse restitutioni in integrum contra quoslibet actus civiles, validos et rescindibiles quibus aliquis læsus est : excipitur 1° si quis, etiam minor, ex matrimonio contracto læsus fuisset; 2° si minor actum juramento firmaverit (cap. *Cùm contingat* 28, *de jurejurando;* cap. *Quamvis* 2, *de Pactis*, in 6°); 3° si minor simulaverit se esse majorem ut alium ad contrahendum induceret; 4° si beneficio restitutionis in integrum minor juramento renuntiaverit; 5° si læsio non sit notabilis. (Bouix, *ib.*, p. 414).

6070.— 4° Ex cap. *Causa* 9, tit. 41, lib. 1 Decret., restitutionem *in integrum* concedere possunt Ordinarii habentes administrationem, seu territorium cum imperio saltem mixto: quibus verbis certè designantur Episcopi et Prælati jurisdictionem quasi-episcopalem habentes : an autem facultatem hanc habeant Vicarii Generales, absque speciali mandato, controvertitur : sed probabiliùs affirmatur, juxta Leurenium ap. Bouix (*ib.*, p. 417).

Quoad judices delegatos, restituere etiam possunt in integrum in duobus casibus : 1° si id eis fuerit specialiter concessum; 2° si in negotio ipsis commisso incidenter contingit quæstio restitutionis in integrum (ut cap. *Causa*).

Item delegatus ad universitatem causarum, territorium habens cum administratione, restituere potest in integrum quia Ordinario æquiparatur. Non tamen id potest quoad sententiam definitivam à se latam, nisi specialiter id ei fuerit concessum, quia alioquin censetur functus fuisse suo officio. Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*).

Cæteri judices præter memoratos restitutionem in integrum concedere nequeunt.

6071.—5° Judices ordinarii, qui restitutionem in integrum restituere possunt, id valent etiam quoad sententiam definitivam à se ipsis prolatam, ut constat ex citato cap. *Causa:* prævaluit tamen consuetudo ut nonnisi à S. Pontifice, vel à judice appellationis illud fieret : atque ut is, non verò qui jam judicavit causam, iterum cognoscat et dirimat :

quod sanè valde decere videtur. (Bouix, *ibidem*, 418, etc.)

6072. — 6° Regulariter loquendo restitutio in integrum petenda est à judice illius contra quem seu in cujus præjudicium restitutio petitur, eò quòd actor forum rei sequi debeat; et in hoc casu, ille contra quem petitur, habendus sit ut reus. Excipiendi sunt tamen casus sequentes : 1° si ecclesia petat restitutionem in integrum contra laicum ; 2° si petatur restitutio contra aliquem contractum non est necessariò adeundus judex domicilii, sed potest adiri judex loci quo celebratus fuit contractus, vel judex loci quo res sita est. Vide ap. Bouix (*ib.*, q. 417 et 418).

6073.—7° Quadriennium à jure conceditur ad petendam restitutionem in integrum (Leg. fin., cap. *de temp. in integr. restit.*) : sed illud quadriennium pro minoribus est computandum tantùm ab anno 25 completo, nisi minor veniam ætatis impetraverit : nam in hoc casu, quadriennium computatur à die quo venia ætatis fuit obtenta et intimata.

Incipit pro ecclesiis et aliis qui jure minorum gaudent à die factæ, vel ut aliqui putant, cognitæ læsionis (cap. *Ecclesia* 1, etc., *de in integr. rest.*, in 6°).

Majoribus concessum computari debet à die quo cessat causa absentiæ, vel alterius impedimenti propter quod eis conceditur restitutio (Leg. *In his* 1, et leg. fin., cap. *de temp. in integr. rest.*). Excipitur restitutio ex causâ metûs et doli, illa enim anno, hæc biennio continuo finitur. Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*ib.*, p. 419 et 420).

Etiam post quadriennium restitutio ecclesiæ conceditur in quibusdam casibus de quibus vide Bouix (*ib.*, p. 419).

6074. Regulariter restitutio in integrum suspendit sententiæ executionem. (Bouix, *ib.*)

Præter modos supra descriptos lites finiendi, sunt alii à lege non determinati, sed qui à partibus sponte adhibentur, ut arbitratus et transactiones, de quibus vide Devoti (*De Judiciis*, tit. 17 et 18), et dicta supra (5666-5674) de arbitris, et (5889) de compositione.

ART. II.

NORMA PROCEDENDI IN CAUSIS MATRIMONIALIBUS.

6075. Ad judices ecclesiasticos spectant causæ matrimoniales, juxta Conc. Trid. (sess. 14, can. 12), vide supra (5516, etc.) : porrò tales sunt omnes causæ in quibus agitur de naturâ matrimonii et sponsalium; de illorum valore; de juribus et obligationibus ex eis provenientibus; de impedimentis et eorum dispensatione, etc.; ad forum sæculare pertinent tantùm causæ in quibus agitur de effectibus civilibus: de dote videlicet, de donationibus propter nuptias, de hæreditariâ successione et similibus, ut ex communi sensu docent Bellarminus, Pirhing, etc., nisi tamen quæstio incidat in causam matrimonialem propriè dictam quæ principaliter agatur; hoc enim casu, de hujusmodi causis cognoscere et pronuntiare potest judex ecclesiasticus. Ita Schmalzgrueber ap. Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 421).

6076.—1° Communiter ut certum habetur quòd, etiamsi maritus uxorem expulerit, si postea illam revocet et uxor nolit redire, judex ecclesiasticus, si maritus postulet, debet decernere ipsius restitutionem : nam unum est ex propriis officiis matrimonii quòd conjuges simul cohabitent.

2° Idem est dicendum de casu quo alter conjugum, qui temerè fugerat, redit ad alterum à quo non recipitur, si reversus judicialiter petat se restitui in possessionem conjugis.

6077.—3° Si verò, in hoc eodem casu, non ipse conjux discedens restitutionem petat, sed postulet alter derelictus, quid sit agendum?

Si quæstio esset de sponsalibus, jus quidem non haberet ad restitutionem sponsæ, cùm nondum illam in possessionem habuerit, sed postulare posset ut impleret contractum sponsalitium, si nullam exceptionem justam allegare posset. Sed vide dicta supra (3996).

Si quæstio sit de matrimonio, vel agitur de rato et non consummato, vel de consummato : in primo casu, con-

trovertitur an debeat judex decernere ut pars discedens redeat ad conjugem, eò quòd ipsi liceat Religionem ingredi; communiter tamen DD. affirmant, sed quoad habitationem tantùm non autem quoad torum (Bouix, *ib.*, p. 423). In secundo casu, decernenda est à judice restitutio, etiam quoad torum. Vide supra (4129, etc.).

6078. Quærit. 1° Quid sit agendum casu quo conjux discedens prætendit existere impedimentum dirimens, et alter petit se restitui in possessionem conjugis?

Resp. Vel matrimonium nondum fuit consummatum, vel jam est consummatum: in priori casu, si impedimentum sit notorium, non debet audiri conjux petens restitutionem, sed judex debet statim ad causam nullitatis cognoscendam et dirimendam procedere, juxta formam infra dicendam (6087, etc.); si impedimentum non sit notorium sed sit dubium, tunc possessio valoris est penes matrimonium, et in hoc casu conjux restitui debet quoad habitationem, non tamen cogi quoad torum, pendente lite de valore matrimonii, etsi usus matrimonii sit licitus casu quo bonâ fide fuit contractum; si verò impedimentum *non notorium* sit certum, et pars recedens habeat rationes paratas, audienda est, et, probato impedimento, absolvenda est ab obligatione matrimonii. Si autem non habeat rationes paratas, decernenda ipsius restitutio quoad habitationem, non quoad torum, donec pronuntietur in causâ nullitatis.

6079. In secundo casu, seu matrimonio supposito consummato, si impedimentum fuerit notorium, eodem modo judex debet tunc se gerere ac in casu quo matrimonium est duntaxat ratum; si verò non fuerit notorium, licet certum, tunc etiamsi pars discedens haberet paratas probationes impedimendi allegati, restituenda est quoad habitationem, non verò quoad torum (cap. *Litteras* 13, tit. 13, lib. 2 Decret.); et si non habuerit rationes paratas, restituenda est, etiam quoad torum, *quia præsumitur contra eam quæ sinè judicio Ecclesiæ, suâ tantùm temeritate, recessit à viro.* Ita Innocent. III in citatâ Decretali. Attamen si illa pars sit certa impedimenti, suæ conscientiæ potiùs

quàm judici obedire debet, quia tunc uti matrimonio esset intrinsecè malum; et si contra eam censura lata sit, *debet humiliter tolerare, donec probationes afferat præparatas et tunc absolutione petitâ... absolvatur*. Si verò non sit certa impedimenti, diximus supra quid ipsi liceat ex cap. *Inquisitioni* 44, *de sentent. excomm.* (4455).

6080. Quærit. 2° Quid agere debeat judex si conjux propriâ auctoritate discedens objiciat mariti adulterium, et maritus petat se restitui in possessionem conjugis?

Resp. Vel adulterium est notorium vel non : si priùs, non est decernenda restitutio, nisi uxor idem crimen commisisset (cap. *Signific.* 4, et cap. *Ex litteris*, *de divort.*; cap. *Intelleximus* 6, *de Adult.*); si posteriùs, decernenda est restitutio, etiam quoad torum, usquedum probetur adulterium; et hoc etsi pars discedens paratas habeat probationes; sed vide dicta supra (4140).

6081. Quærit. 3° Quid in casu quo uxor recedit votum continentiæ mutuo consensu emissum allegans et maritus restitutionem petit?

Resp. Juxta nonnullos, uxorem non esse tunc restituendam, modò Religionem ingressa sit; sed communiùs tenetur eam non esse quidem restituendam quoad torum, antequam probatum fuerit votum mutuo consensu emissum, ob periculum violandi hujusmodi voti, si reverà existat, sed restituendam esse quoad habitationem, quia per dictum votum, neutra pars censetur se privasse obsequiis mutuæ cohabitationis. Ita Schmalzgrueber (ap. Bouix *ib.*, tom. 2, p. 428 et 429).

6082. Quærit. 4° Quinam admittendi sint tanquam *actores et testes* in causis matrimonialibus?

Resp. 1° Ut actores ad impediendum matrimonium admittendi sunt omnes qui impedimentum objicere possunt: sed omnes possunt, imò tenentur sub gravi impedimentum denuntiare, si illud existere nôrunt. Ergo, etc.

Ad petendam autem separationem quoad habitationem et torum, admittendus est tantùm conjux innocens. Ita communiter.

6083. In casu quo petitur nullitas matrimonii, dis-

tinguendum est : vel petitur ob impedimentum impotentiæ, vel erroris, aut metûs, et in iis casibus soli conjuges ad agendum admitti debent : quia in primo casu possunt, si velint, non obstante impotentiâ, cohabitare tanquam frater et soror (vide dicta 4230), et in aliis casibus, quæ erravit vel ex metu contraxit, liberè consentire in matrimonium : imò nec etiam partes essent admittendæ ad nullitatem petendam, si post notitiam impedimenti carnaliter se cognovissent.

Vel petitur nullitas ob impedimentum consanguinitatis, aut affinitatis ex copulâ conjugali aut ex publicâ honestate et tunc ad agendum admitti debent parentes, et, iis deficientibus, vicini. Ita communiter.

6084. Ad nullitatem petendam ob alia præter memorata impedimenta, admitti possunt quicumque impedimenti notitiam habent. Ita communiter, ex cap. *Perlatum* 1, *de his quæ vi*, etc. Repellendi sunt tamen 1° qui accusant turpis lucri causâ (cap. *Significasti* 5, tit. 18, lib. 4 Decret.); — 2° qui non manifestârunt impedimentum dum fiebant bannorum proclamationes, nisi probent, saltem ex juramento se ignorasse tunc impedimentum, vel nescivisse quòd fierent proclamationes (cap. ultim., tit. 18, lib. 4 Decret.).

Nota 1° quòd non per litteras tantùm, sed personaliter, nullitas matrimonii possit accusari (cap. *Per script.* 5, causa 2, q. 8; et cap. *A nobis* 2, tit. 18, lib. 2 Decret.).

6085. — *Nota* 2° quòd accusans nullitatem matrimonii audiri debet etiam post 30 et 40 annos, quia matrimonium nullum nunquam tractu temporis convalescit : imò datur actio contra illud etiam post sententiam latam pro ipsius valore, quia talis sententia nunquam in rem judicatam transit (cap. *Lator* 7, *de sent. et re jud.*) : excipe si mortui jam sint conjuges, et post 30 aut 40 annos moveatur lis de legitimitate filiorum. Schmalzgr. (ap. Bouix, *ib.*, p. 434).

6086. Resp. 2° Ut testes ad deponendum de nullitate Matrimonii in facie Ecclesiæ contracti, admittuntur qui certiorem illius notitiam habent, proinde etiam parentes, consanguinei et affines (cap. *Videtur* 3, *qui Matrim. ac-*

's, et cap. *Quoniam, de testibus*), et hoc etiamsi deponant io sustinendo Matrimonio. Si tamen ex circumstantiis suspectum appareret testimonium eorum, ut si sponsa peteret ut validum haberetur Matrimonium cum viro sibi divitiis præstante, tunc parentum testimonium non esset admittendum nisi concurrerent circumstantiæ quæ suspicionem removerent.

Insuper ut testes admitti non debent : 1° pecuniâ corrupti (cap. *Licet* 29, *de test. et attest.*); 2° qui non propriâ voce sed absentes per litteras testimonium perhibent (Cap. *A nobis* 2, tit. 18, lib. 4 Decret.; can *Testes* 15, causa 3, q. 3); 3° actor : si tamen judex ex officio procedat, denuntiator potest admitti ad deponendum. Ap. Bouix (*ibidem*, p. 432 et 433).

6087. Quærit. 5° Quomodo nunc à tempore Bened. XIV sit procedendum in causis nullitatis Matrimonii?

Resp. Ex Constit. Bened. XIV, 3 nov. 1741, incip. *Dei miseratione :* 1° instituendus est ab Ordinario in quâlibet diœcesi *defensor Matrimonii*, qui, in quantum fieri potest, clericus sit, et vitæ probitate et juris scientiâ sit idoneus, cum facultate tamen *eum suspendendi vel removendi*, *si justa causa adfuerit*, *et substituendi alium æquè idoneum* : *quod etiam fieri poterit*, *si erit legitimè impeditus.*

« Si judex in secundâ instantiâ fuit Metropolitanus, aut » Sedis Apostolicæ Nuntius, aut Episcopus vicinior, Ma» trimonii defensor sit qui ab ipsis fuerit deputatus... Si » autem judex in secundâ instantiâ erit judex commissa» rius, cui à Sede Apostolicâ causæ cognitio demandata » sit... volumus ut illo defensore Matrimonii utatur qui » constitutus fuerit ab Ordinario.., etiamsi idem Ordinarius » sit qui primam sententiam in eâdem causâ pronuntia» verit. » (Ex Const. modò citatâ.)

Si Romæ causa sit judicanda, vide in eâdem Const. qualis tunc esse debeat Matrimonii defensor.

6088. — 2° Officium Matrimonii defensoris sic determinatur à Bened. XIV : ad ipsum spectat « in judicium venire » quotiescumque contigerit matrimoniales causas super » validitate vel nullitate coram legitimo judice disceptari;

» eumque oportebit (etiam sub pœnâ nullitatis) in quolibet » actu judiciali citari, adesse examini testium, voce et » scriptis Matrimonii validitatem tueri, eaque omnia de- » ducere quæ ad Matrimonium sustinendum necessaria » censebit. » Insuper vult Pontifex ut dictus defensor non appellet, si Matrimonium pronuntietur validum; ècontra ut appellet si in primâ instantiâ pronuntietur invalidum; et hoc etiamsi nulla pars appellet, aut si à suâ appellatione se desistat. Imò etiam à secundâ instantiâ debebit defensor appellare si malè pronuntiatum existimet.

Quinimò, si Matrimonium validum in secundâ instantiâ fuerit declaratum, sed postea, parte appellante, nullitas illius pronuntietur in tertiâ, poterit dictus defensor, sive solus sive adhærens alteri parti, ab hâc tertiâ sententiâ appellare. Ita Stremler, ex eâdem Const., § 8, 11, 14.

6089. Non solùm, cùm primùm constituitur, juramentum de officio suo fideliter explendo præstare debet defensor Matrimonii, sed et in singulis causis (*ib.*, § 7).

Ex dictâ Constit. duæ sententiæ conformes de nullitate Matrimonii, à quibus intra decendium non sit appellatum, requiruntur ut conjugibus sit licitum ad novas nuptias convolare : alioquin contrahentes novum Matrimonium omnibus pœnis contra polygamos latis subjacent.

6090. « Salvo semper, inquit Pontifex (§ 11), et firmo » remanente... privilegio causarum Matrimonialium, quæ, » ob cujuscumque temporis lapsum, nunquam transeunt in » rem judicatam : sed si nova res quæ non deducta vel » ignorata fuerit detegatur, resumi possunt et rursus in » judicialem controversiam revocari. »

Indicat postea (§ 12) Papa quibus modis poterit provideri salario dicti defensoris.

6091. Adhiberi autem debet defensor præfatus in omnibus, sed in solis causis in quibus agitur de valore vel nullitate matrimonii (§ 6) : hinc causæ de sponsalibus, de divortio quoad torum et habitationem, etc., juxta normam juris ordinarii expediendæ sunt.

Non autem excipiuntur à necessitate habendi defensorem matrimonii causæ in quibus est evidens matrimonium fuisse

nullum. Ita decisum à S. Congr. Conc. refert Bouix (*De Judic.*, tom. 2, p. 441-445), quoad Episcopum Sonorensem (in Americâ Septentr.), 26 aug. 1848. De hujusmodi judicio vide *Analecta*, 27e livr., col. 927-930; Lequeux, n° 921; *Prælect. S. Sulpit.*, n° 665.

6092. Ex Clement. *Dispendiosam* 2, *de Judiciis*, in causis matrimonialibus procedi potest *simpliciter et de plano*, *ac sinè strepitu judicii et figurâ.* Non autem liquet hanc facultatem fuisse revocatam per modò dictam Constitut. Bened. XIV. Tutiùs tamen aget judex si formam plenarii judicii observet. (Bouix, *ib.*, p. 446.)

Nota quòd ex Concil. Trident. (sess. 24, cap. 20, *de ref.*) et Const. Bened. XIV *Dei miseratione*, causarum matrimonialium cognitio, omnibus judicibus inferioribus, etiam Abbatibus *nullius, etiam Cardinalibus*, fuerit sublata, *non obstante quovis privilegio ac præscriptione*, *ac Episcoporum tantùm examini et jurisdictioni fuerit reservata : sed hoc non impedit quominus alius judex* possit specialiter delegari ab Ordinario. Vide *Analecta* (*ib.*, col. 927).

6093. Quærit. 6° Quid sit specialiter faciendum quando agitur de processu in causâ nullitatis matrimonii ex impedimento impotentiæ?

Resp. Præter jam dicta (4233, etc.), *nota* 1° quòd regulariter utraque pars, sive potens sive impotens, possit separationem petere ob impedimentum impotentiæ : excipe si vir allegans propriam frigiditatem ideò id faciat ut ad alias nuptias transitus permittatur, quia sibi contradiceret; secus, si allegaret impedimentum ex parte feminæ. (Vide ap. Bouix, *ib.*, p. 448.)

6094. *Nota* 2° circa temporis spatium intra quod nullitas matrimonii peti potest, quòd si uterque conjux fateatur impedimentum, audiri debent nullitatem postulantes quocumque tempore etiam post multos annos (cap. *Fraternitatis* 6, et cap. finale tit. 15, lib. 4 Decret.) : si unus impedimentum affirmet alter verò neget, vel tunc nullitas petitur ante triennium experientiæ à jure concessum, (4232), vel post illud; si posteriùs, audienda est pars reclamans ex cap. *Fraternitatis* et cap. finali modò citatis;

si priùs, id est si ante triennium elapsum nullitas petatur, audienda est si alleget signa certa vel saltem verisimilia impotentiæ; si verò solùm *dubia*, non audienda est ante triennium, nisi statim, id est post unum vel duos menses à copulæ attentatione elapsos, reclamet. Sic conciliatur cap. *Accepisti* 1, tit. 15 lib. 4 Decret. cum supra citatis capitulis. (Vide Bouix, *ib*, p. 469.)

6095. *Nota* insuper 3° quòd si is, ob cujus impotentiam dissolutum est matrimonium, postea comperiatur fuisse verè potens etiam relativè ad conjugem derelictam, restaurandum est priùs matrimonium, etsi. aliæ nuptiæ fuissent initæ. Ratio patet : vide supra (4234).

6096. Quærit. 7° Quomodò sit procedendum pro obtinendâ dispensatione super matrimonio rato et non consummato?

Resp. S. Congr. Conc. non concedere dispensationes hujusmodi, sed solùm votum consultivum emittere super hoc : *num sit locus concedendæ dispensationis*. Ita Bened. XIV in Const. *Dei miseratione* supra citatâ. Examen autem Congreg. versatur circa duo hæc : *an probetur* matrimonium non fuisse consummatum? et an, hoc probato, justa allegetur dispensandi causa? quæ si duo constent, S. C. respondet *affirmativè;* si autem alterutrum desit, negativè respondet. Et postea Secretarius S. Congreg. defert votum ad Sanctissimum qui, prout illud approbat aut rejicit, concedit vel denegat dispensationem. Vide alia ap. Bouix (*De Judiciis*, tom. 2, p. 454-458). — Cf. App. III.

6097. Quærit. 8° Quomodo procedi debeat in informatione capiendâ de statu libero eorum qui matrimonium inire cupiunt?

Resp. Ex Concil. Trid. (sess. 24, c. 7, *de ref.*), non debet parochus vagorum matrimoniis assistere, nisi priùs diligenter inquisierit utrum sint liberi ad contrahendum, et nisi insuper, negotio ad Ordinarium delato, licentiam procedendi ad matrimonium ab ipso obtinuerit.

Ex instructione verò S. Officii per Decretum Clementis X confirmatâ, 21 aug. 1670, quæ legi potest ap. Bouix (*ib.*, p. 459), et fusiùs ap. *Analecta* (avr. 1854, col. 847-850),

generaliter statuitur non posse parochos ad matrimonium cujuscumque, etiam diœcesanorum procedere, nisi priùs in Curiâ Episcopali juridicè probata fuerit libertas contrahentium. Examen tamen testium potest ab Ordinario demandari, alicui viro idoneo, sed tunc depositiones ad Curiam episcopalem sunt mittendæ, à quâ expediri semper debet statûs liberi attestatio. Forma autem faciendi examinis in instructione præscripta ad unguem servanda præscribitur.

6098. Pro matrimoniis cum exteris contrahendis, parochi prohiberi debent ab Ordinariis ne publicationes faciant ante receptam à Curiâ episcopali attestationem de libertate statûs (Vide supra 1382-1383). Videtur ergo quòd pro diœcesanis, parochi ante dictam attestationem possunt publicationes facere.

Vagi exhibere debent suorum Ordinariorum attestationes de statu libero, et insuper servandum est Decretum Trident. supra citatum.

Si neque per attestationem suorum Ordinariorum, neque per testes, vagi suum statum esse liberum probare valeant, recurri solet ad S. Congr. Inquis. quæ præscribit quid sit tunc servandum. (Bouix, *ib.*)

6099. Vigere adhuc censendæ sunt præfatæ dispositiones cùm fuerint renovatæ et confirmatæ à S. Pontifice Leone XII, sed apud nos non observantur præsertim quoad diœcesanos, nec fortè sunt apud nos hodie tàm necessariæ quàm erant olim, eò quòd officiales civiles, ad contractum civilem non admittant nisi priùs constiterit de statu libero contrahentium. Cùm tamen omnia impedimenta canonica à lege civili non admittantur, utiliter saltem etiam hodie apud nos observarentur hujusmodi dispositiones: sed quoniam illud à parochis non dependet sed ab Episcopis, sufficere videtur ut parochi inquirant, in quantum possunt, de libertate contrahentium, et se aliunde statutis diœcesanis et mandatis Ordinariorum se conforment. Quoad vagos tamen nunquam ad matrimonium ipsorum procedant, non solùm antequam ipsis constiterit de libertate partium, sed etiam antequam totum negotium retulerint ad proprium Ordinarium, ab eoque licentiam ulteriùs procedendi obtinuerint,

juxta Tridentinas dispositiones. Vide insuper dicta supra (p. 1382, etc.).

Legi potest ap. Bouix (*ib.*, p. 466) formula attestationis de statu libero in ordine ad matrimonium.

6100. Superesset dicendum hîc de causis nullitatis professionis religiosæ, sed satis de iis diximus supra (2718, etc.). Vide etiam (3052-3056) quomodo procedi debeat in causis religiosorum criminalibus, et (3085 etc.) quomodo procedi debeat in eorum ejectione.

PARS SECUNDA.

DE DELICTIS.

6101. « Delictum seu crimen est libera ac voluntaria » divini aut humani juris violatio, quæ in detrimentum » Ecclesiæ vel civilis potestatis redundat. » (Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 228.) — Distinguitur à peccato simpliciter, in eo quòd peccatum, licet sit divini aut humani juris violatio, societati tamen nocumentum non infert. « Les » délits contraires à la loi naturelle ou divine, inquit Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 65), et qui ne blessent pas en » même temps une loi ecclésiastique ou civile, se nomment » péchés... Le péché... pourra être grave, et même énorme » en soi, mais aux yeux de la loi civile, ou du for exté» rieur de l'Église, il ne sera pas réputé délit ni crime, ni » puni comme tel tant qu'il n'aura pas été l'objet d'une » loi ecclésiastique ou civile. »

6102. Delicta alia sunt *ecclesiastica* quæ soli Ecclesiæ directè officiunt : qualia sunt quæ fidem et religionem directè lædunt, ut apostasia, hæresis, schisma, simonia, etc.; alia sunt *civilia* quæ sæculari Reipublicæ potissimùm nocent, ut homicidium, furtum, peculatus, etc.; alii tandem sunt *communia* seu *mixta* quæ religioni pariter et Reipublicæ adversantur, ut crimen usurarum, adulterii, concubinatûs, sortilegii, etc. Item delicta alia sunt *occulta*, alia *publica*, vel *manifesta* vel *notoria*, de quibus vide supra

(1104, *in notâ;* 1648, 1780); et Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 67-80.

6103. De criminibus ecclesiasticis solus judex ecclesiasticus etiam contra laicos cognoscit et judicat, siquidem judicium est de re spirituali; crimina civilia judex laicus cognoscit : crimina autem mixta uterque judex cognoscit, servatâ lege præventionis : attamen omnia crimina sive laicorum sive clericorum pro foro interno et sacramentali, imò aliquando etiam pro foro externo, ad Ecclesiam spectant; vide dicta supra (5530, etc., 5536). Unde de præcipuis eorum indiscriminatim dicemus in capitibus sequentibus : nempe 1° de delictis contra fidem et unitatem Ecclesiæ; 2° de delictis contra virtutem religionis; 3° de delictis venereis; 4° de delictis contra justitiam.

CAPUT I.

DE DELICTIS CONTRA FIDEM ET UNITATEM ECCLESIÆ.

6104. Hujusmodi delicta sunt *apostasia*, *hæresis* et *schisma.*

ART. I.

DE APOSTASIA.

6105 Apostasia est defectio à Deo, quatenus vel fides christiana, vel status religiosus, vel ordo sacer receptus deseritur. Triplex ergo est apostasia, *à fide* scilicet, à *Religione* seu *statu religioso*, et à *sacro ordine.*

6106. — 1° Apostasia à fide est totalis discessio à fide christianâ : fieri potest vel ad amplectendum judaismum, vel paganismum, vel mahumetismum, vel etiam (nullâ admissâ falsâ religione) ad atheismum profitendum aut in indifferentiâ omnis religionis permanendum

6107. Ab hæresi discrepat apostasia quòd hæresis non ex toto, sed ex parte duntaxat in uno aut pluribus articulis, apostasia autem totaliter abhorret à fide : unde qui à verâ religione ad aliquam sectam hæreticam, prout lutheranam, anglicanam transeunt, nonnisi impropriè apostatæ nun-

cupantur; nec pœnis contra apostatas jure communi specialiter statutis subjacent. Ita communiter Reiffenstuel (*De Judic.*, pars 5, tit. 9, nº 3). Lequeux tamen (nº 1367) secus videtur opinari.

6108. Præter autem pœnas contra hæreticos latas, apostatæ, quandiù vivunt et post mortem per quinquennium accusari et in suis bonis per confiscationem puniri possunt (Leg. *Si quis* 2, et 4 *apostatarum* 4, c. *de apostatis*), nec suffragatur eis pœnitentia uti hæreticis (L. *Hi qui* 3, c. eodem).

6109. In Albaniâ, Serviâ, aliisque regionibus quæ Turcis subjacent, invaluerat consuetudo quâ christiani nomina turcica assumerent, quominus possint liberiùs negotiari cum infidelibus variasque evadere vexationes : hoc prohibitum fuit à Concilio in Albaniâ habito anno 1703, quam prohibitionem confirmavit Bened. XIV in suis Constit. *Inter omnigenas* et *Quod Provinciale*. (Vide *De Synod.,* lib. 13, cap. 20, nº 8, etc.)

Aliud est omittere propriam fidem, quod aliquando tolerari potest; aliud profiteri fidem alienam, quod nullo pacto licet, etsi hoc fieret solummodo exteriùs, prout constat exemplo Eleazari (2 Mach., c. 6). Unde reprehensibiles erant illi christiani, qui urgente persecutione tempore S. Cypriani, obtinebant à magistratibus securitatis libellos in quibus falsò asserebatur eos diis sacrificasse Christumque negasse ut sic supplicia evaderent. Itemque graviter peccaret qui transiens per infidelium regiones indueret se vestibus quibus soli infideles utuntur: prout si apud Turcas caput tobaleâ albâ circumdaret, ne ab ipsis occideretur vel comprehenderetur, quia sic ut desertor fidei censendus foret; secus si vestes indueret quæ tantùm significarent distinctionem gentis à gente, non religionis à religione. (Vide *De Syn. diœces.*, lib. 13, cap. 20, nis 1-12, etc.)

Circa hæc autem notandum est Decretum S. Inquisit. 18 jul. 1630 : quæsitum fuerat à S. Congr. : « An apostatæ à fide... ad pœnitentiam redeuntes cogendi sint ad » retractandum explicitè et publicè coram infidelibus cum » periculo vitæ, sicut negârunt fidem : an verò sufficiat

» coram fidelibus publicè abjurare apostasiam... et implicitè apud infideles, abstinendo ab actibus infidelitatis, et deponendo habitum? Sanctissimus Dom. noster censuit apostatas à fide redeuntes ad pœnitentiam non teneri ad abjurandam apostasiam publicè coram infidelibus; sed sufficere ut eam abjurent... coram fidelibus, abstinendo se ab actibus infidelitatis, ac deponendo habitum infidelium, quatenus sit protestativus falsæ religionis : si verò sit æquivocus, posse illum deferre. Quòd si ex illâ delatione, ratione personæ, aliqua oriatur suspicio, teneri aufugere cùm primùm poterit. » (*De Synodo*, *ib.*, nº 13.)

6110.—2º Apostasia à statu religioso est criminosa abjectio vitæ monasticæ solemniter professæ, cum animo ad regulare Institutum non ampliùs redeundi : de eâ satis diximus supra (3077-3084).

6111.—3º Apostasia à sacro ordine locum habet quando clericus in sacris constitutus, relictis habitu et tonsurâ clericalibus, vitam sæcularem aut statum conjugii amplectitur.

Pœnis sequentibus minatur vel plectitur apostata ab ordine : 1º excommunicatione, non quidem latæ (nisi matrimonium contrahere præsumpserit) sed ferendæ sententiæ (ex cap. 1 *De Apostatis*, et Clement. unicâ *de consang. et affin.*); 2º habendus est ut ipso facto infamis (cap. *Alieni* 23, causa 2, q. 7), proinde est irregularis; 3º amittit privilegium canonis juxta dicta superiùs (1687); 4º mancipari posset duro carceri ab Episcopis, juxta cap. *A Nobis* 5, *de Apostatis* : sed hoc apud nos fieri nequit.

ART. II.

DE HÆRESI.

6112. — I. Hæresis considerari potest vel 1º *in se* seu *objectivè*, et sic spectata est assertio contradicens alicui veritati quæ ab Ecclesiâ proponitur tanquam à Deo revelata, et proinde ab omnibus firmâ fide tenenda; vel 2º in *individuo* seu *subjectivè*, et sic est error voluntarius et perti-

nax contra veritatem fidei catholicæ in eo qui profitetur religionem christianam.

De priori modo hæresim intelligendi et quomodo hæresis differat à propositione *erroneâ*, *falsâ*, *sapiente hæresim*, etc., consulendi sunt theologi dogmatici in tractatu de fide vel de notis theologicis. Sufficiat ergo hîc explicare quid sit hæresis in secundo sensu : per solam enim hæresim subjectivè sumptam aliquis *hæreticus* constituitur.

6113. Dicitur 1° *Error contra veritatem fidei catholicæ:* unde propriè hæreticus non est qui verbis tantùm hæresim profert, quin intellectus hæresi verbis prolatæ adhæreat: error autem intellectûs debet esse directè et immediatè contra veritatem ab Ecclesiâ definitam tanquam de fide. Sufficit tamen dubium positivum plenè deliberatum, quia sic dubitans eo ipso judicat Ecclesiam posse errare : unde in cap. *Dubius* 1, *de Hæreticis*, dicitur : « Dubius in fide » infidelis est. »

6114. Dicitur 2° *Voluntarius et pertinax*. Haberi debet ut pertinax qui voluntariè suæ sententiæ adhæret contra doctrinam Ecclesiæ ipsi sufficienter propositam, seu quando scit contrarium teneri ab universali Ecclesiâ, etsi acriter et mordicùs eam non tueatur : de quo sic habet S. August. in can. *Dixit Apostolus* 29, causa 29, q. 3 : « Dixit Apos» tolus : hæreticum hominem post primam et secundam » correptionem devita... Sed qui sententiam suam, quamvis » falsam..., nullâ pertinaci animositate defendunt, præ» sertim quam non audaciâ suæ præsumptionis pepere» runt, sed à seductis, atque in errorem lapsis parentibus » acceperunt, quærunt autem cautâ sollicitudine veritatem, » corrigi parati cùm invenerint, nequaquam sunt inter » hæreticos deputandi. » Vide ap. S. Liguor., lib. 2, n° 19. — Qui nescit suam sententiam esse contra Ecclesiæ doctrinam, is est duntaxat materialiter hæreticus, nec incurrit pœnas contra hæreticos latas. Nec item formaliter hæretici sunt habendi qui ex ignorantiâ, *etiam crassâ aut supinâ*, nesciunt Ecclesiam aliter sentire; imò juxta Patuzzium (*Curs. compl.*, tom. 6, col. 648), nec etiam hæretici formales sunt quorum ignorantia esset affectata ex solo

addiscendi tædio; secus tamen si ex contemptu Ecclesiæ, prout esset si quis non curaret scire quid Ecclesia sentiat de suâ opinione. Vide etiam de his Melchior Cano, *De loc. theolog.* (*Curs. compl.*, tom. 1, col. 770). — S. Liguor. tamen (lib. 7, n° 301) probabiliorem habet sententiam quæ tenet etiam tunc non incurri excommunicationem contra hæreticos latam, quia Ecclesiæ non contradicit qui nescit se Ecclesiæ contradicere, ob quamcumque ignorantiam hoc faciat.

6115. Dicit. 3° *In eo qui profitetur religionem christianam;* alioquin esset infidelis: imò ut hæreticus pœnas Ecclesiæ incurrat, baptizatus esse debet.

6116. — II. Hæresis alia est purè mentalis, quæ in mente continetur nulloque actu externo proditur: alia est externa, quæ aliquo actu externo moraliter malo manifestatur; dicitur *moraliter malo*: unde pœnas contra hæresim latas non incurrit qui suam hæresim manifestat ad petendum consilium: vide S. Liguor., lib. 7, n° 304; sufficit tamen ad has pœnas incurrendas ut manifestatio erroris sit externa, etsi occulta (*ib.*, 305). Externa autem potest esse *vel occulta*, quæ penitùs ignoratur, vel à tam paucis cognoscitur ut possit aliquâ tergiversatione celari; *vel manifesta*, quæ à plurimis cognoscitur, nec ampliùs potest celari: de hâc sic habet cap. *Super quibusdam* 26, *de verb. signif.*: « Tua devotio postulavit à Nobis qui sunt dicendi » hæretici *manifesti*: super quo tibi duximus respondendum » illos esse intelligendos manifestos hæreticos, qui » contra fidem publicè prædicant, aut profitentur seu » defendunt eorum errorem, vel qui coram Prælatis suis » convicti sunt, vel confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæreticâ pravitate. » Manifesta verò esse potest hæresis vel notorietate *juris*, vel notorietate *facti*. Vide supra (3206, 5997).

6117. Insuper circa hæresim distinguuntur *credentes, relapsi, suspecti de hæresi et complices*: per *credentes* intelliguntur sectatores hæresiarcharum; per *relapsos* ii qui postquam suam hæresim palam ejuraverunt, ad vomitum suum revertuntur; *suspecti de hæresi* sunt illi qui licet hæ-

resim manifestè non profiteantur, meritò tamen ut tales præsumuntur ex variis indiciis: de iis sic habet Concil. Lateran. IV (Cap. *Excommunic.* 13, *de hæreticis*): « Qui » autem inventi fuerint *solâ suspicione notabiles*, nisi juxta » considerationem suspicionis, qualitatemque personæ » propriam innocentiam congruâ purgatione monstrave- » rint, anathematis gladio feriantur, et usque ad satisfac- » tionem condignam ab omnibus evitentur : ita tamen » *quòd si per annum in excommunicatione perstiterint*, ex » *tunc velut hæretici puniantur.* »

Per *complices* intelligi debent: 1° *receptatores* qui asylum hæreticis præbent ne veniant in judicum manùs, vel fortè qui domos suas ad conventicula præstant; 2° *defensores* qui hæreticos indebitè defendunt, ne à judicibus puniantur; 3° *fautores* qui, quocumque modo, hæreticis auxiliantur contra coercitionem legitimam erga ipsos adhibitam. Vide Lequeux, n° 1345.

6118. Variis pœnis hæresis à sacris canonibus plectitur: illæ autem pœnæ sunt, juxta C. Soglia: « 1° Excommunicatio latæ » sententiæ S. Pontifici reservata (modò hæresis sit consum- » mata interiùs et exteriùs), quam etiam incurrunt fautores » et receptores, tum ipsorum libros legentes, retinentes, ac » imprimentes » (cap. *Excommunicamus* 13, *de hæreticis*). Vide etiam S. Lig., lib. 7, n° 306: probabile est tamen eam excommunicationem non incurri à parentibus et filiis, si non ex motivo hæresis sed ratione consanguinitatis aut amicitiâ hæreticis faveant (*ibid.*, n° 307). « 2° Depositio, si » clerici fuerint, ab omni officio et beneficio, ac degra- » datio. 3° Inhabilitas ad quodlibet officium et beneficium » ecclesiasticum. 4° Irregularitas seu inhabilitas ad sacros » ordines suscipiendos vel exercendos : his tribus pœnis, » nimirùm privatione omnium officiorum et beneficiorum, » itemque inhabilitate ad quævis officia et beneficia et ir- » regularitate mulctantur etiam fautores, receptores et de- » fensores hæreticorum, atque ipsorum liberi ad primum » et secundum gradum per lineam paternam, per mater- » nam verò ad primum gradum duntaxat. *Et quidem*, in- » quit Bened. XIV, *De Syn...*, lib. 13, cap. 24, *pater etiam*

» *post ejuratam hæresim irregularitate tenetur*, *adeoque* » *dispensatione indiget ad ordines suscipiendos. At relictâ* » *à patre hæresi*, *eoque ad Ecclesiæ sinum reverso*, *filii*, » *juxta æquiorem et magis receptam interpretationem*, » *irregularitate solvuntur.*» Vide supra (1808). « 5° Infamia » non tantùm facti, sed etiam juris, ipso facto incurrenda » (cap. 13, *De hæreticis*). Hæc autem infamia ad filios » hæreticorum non porrigitur, cùm id nullo jure sancitum » sit. 6° Denique privatio sepulturæ ecclesiasticæ... : cap. » *Sicut*, *de hæreticis...;* in cap. 2, eodem, in 6°, sancitum » est : *Ut quicumque hæreticos*, *vel credentes*, *vel recep-* » *tatores*, *vel defensores*, *vel fautores eorum scienter præ-* » *sumpserint ecclesiasticæ sepulturæ tradere*, *sententiam* » *excommunicationis incurrunt usque ad idoneam satisfac-* » *tionem.* » Ita Card. Soglia, *Inst. jur. priv.*, § 232 : vide supra (4716). Deneganda est autem sepultura ecclesiastica hæretico, etiamsi non sit denuntiatus, modò sit notorius et licet pariter non pertineat ad sectam separatam, ut constat ex Constit. *Inter cunctas* Martini V, ubi dicitur § 8 : « Si hæretici publici ac manifesti, licet nondum per Ec- » clesiam declarati, in hoc tam gravi crimine decesserint; » ecclesiasticâ careant sepulturâ, nec oblationes fiant aut re- » cipiantur pro eisdem.» An autem cœmeterium polluatur per sepulturam hæretici notorii, vide dicta supra (4799).

Quoad pœnas à sæculari potestate contra hæreticos sancitas, vide Card. Soglia (*ibidem*).

6119. Quærit. 1° A quibusnam et quomodo hæreticus sit absolvendus?

Resp. Quoad primam quæstionis partem vide dicta supra (1166-1169). Quoad verò secundam partem si agatur de foro externo : 1° Exigi debet ante omnia hæresis abjuratio, pro quâ consule Pontificale : *ordo ad reconciliandum*, 3 pars. Vide etiam infra (6135); vel si abjuratio ab alio quàm ab Episcopo esset recipienda, determinanda esset forma ab eo qui dat facultatem hæreticum reconciliandi (6462-6466). In Galliâ sic generatim conficiebatur actus abjurationem referens : « *N... Episcopus... notum facimus universis*, *die... N... hæresim N... quam antea profitebatur*

deposuisse, ac fidei catholicæ, apostolicæ et romanæ professionem juxta formam ab Ecclesiâ præscriptam emisisse, ipsumque à vinculo excommunicationis solutum, quo propter dictam hæresim ligatus erat, in Ecclesiâ catholicâ receptum fuisse. Vide André, *Cours de droit canon*, v° *Abjuration.*

6120. — 2° Expendi debet an hæreticus reconciliandus validè fuerit baptizatus : in dubio autem de validitate Baptismi baptizandus est sub conditione ; postea absolvendus est à censuris et deinde, auditâ ejus confessione, absolutio sacramentalis ab ejus peccatis sub conditione est ipsi impertienda : quippe supposito dubio baptismo, dubium est pariter an talis reconciliandus indigeat absolutione. Juxta Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 9, cap. 4, n° 3) hæreticus ad tribunal Episcopi deductus potest ab eo reconciliari, et pro utroque foro absolvi à censurâ : imò, postquam suos ejuravit errores, ad simplicem confessarium remitti potest, ut ab eo absolvatur ; eaque absolutio, licet data in foro sacramentali, prodest etiam pro foro externo.

6121. Quærit. 2° Quid à lege ecclesiasticâ sit sancitum quoad lectionem, retentionem et impressionem librorum hæreticorum ?

Resp. Vide respons. supra (730-768 et 1634).

6122. Quærit. 3° Utrum sit licitum de rebus fidei disputare cum infidelibus et hæreticis?

Resp. Jure *naturali* cuilibet indocto prohibitam esse talem disputationem, quia in detrimentum religionis vergeret.

Jure *positivo* prohibitam videri omnibus laicis : dicitur enim in cap. *Quicumque*, *de hæreticis*, in 6° : « Inhibemus » quoque ne cuilibet laicæ personæ liceat publicè vel privatim, de fide catholicâ disputare : qui verò contra fecerit, excommunicationis laqueo innodatur. » Dicitur tamen in Glossâ quòd vox *laicæ* intelligenda sit fortè ad *modum ultramontanorum qui illiteratos laicos vocant*, *et litteratos clericos.* De quo vide etiam Patuzzium (ap. *Curs. compl.*, tom. 6, col. 631) ; sed quidquid sit de his, excipiendus est casus necessitatis aut magnæ utilitatis ; puta cùm refellendus esset hæreticus qui cum injuriâ fidei ejus-

que periculo loquitur. Item excipiendi sunt loci ubi contraria invaluit consuetudo, ut evenit in Germaniâ et aliis locis in quibus catholici permixti vivunt cum hæreticis. (Vide S. Liguor., lib. 2, n° 19, 6°.)

Doctioribus ecclesiasticis certè licet disputare cum hæreticis, servatis tamen servandis : ut nempe adsit majoris boni spes, nec sit periculum ex parte auditorum. Sed ut pericula omnia, in quantùm fieri potest, magis removeantur, consulendus est Ordinarius, nec sinè ipsius licentiâ publicæ disputationes cum hæreticis sunt aggrediendæ. Vide Lequeux (n° 1356, 3ª edit.), et Auct. *Prælect. S. Sulp.*, n° 685.—Secus est dicendum de disputationibus privatis, ut patet.

6123. Quærit. 4° Quatenus hæresis inducat privationem officiorum et beneficiorum?

Resp. Certum esse 1° occultum hæreticum non amittere jurisdictionem, nec Dignitatem « donec ipse, ait Bellar» minus (*de Eccles. milit.*, lib. 3, cap. 10), se ab Ecclesiâ » separet, aut convictus hæreseos separetur. »

Certum esse 2° ante Extrav. *Ad evitanda scandala*, hæreticos et schismaticos manifestos jure ecclesiastico caruisse ipso facto omni ecclesiasticâ jurisdictione.

Disputatur an post dictam Extravagantem, saltem jure divino, illi hæretici aut schismatici manifesti jurisdictionem penitus amittant?— Affirmat Bellarminus (*De Roman. Pontif.*, lib. 2, c. 30), eò quòd per hæresim manifestam aliquis desinat esse membrum Ecclesiæ. Negat verò Suarez (*De Fide*, sect. 5, disp. 21), quia fides, etiam externa, non est fundamentum omninò necessarium jurisdictionis ecclesiasticæ, ut constat ex eo quòd absolutio ab hæretico in extremâ necessitate data, communiter habeatur ut valida; et insuper colligitur ex Conciliis Nicæno et Chalced. (cap. *Convenientibus*, causa 1, q. 7), Episcopos hæreticos suam hæresim retractantes, aliquando in suis muneribus et Dignitatibus conservatos fuisse sinè novâ institutione. Huic sententiæ Suarezii adhæret Card. Soglia ut majori rationum pondere præditæ et magis ab auctoribus receptæ. Vide insuper dicta superiùs (557, 682).

6124. Quærit. 5° An et quatenus sit prohibitum communicare cum hæreticis?

Resp. Certè esse illicitum communicare cum hæreticis si sint nominatim denuntiati, ut dicturi sumus infra tractando de excommunicatione; si verò non sint denuntiati, ante Concil. Constantiense canones vetabant cum ipsis consortia habere; sed per Bullam *Ad evitanda scandala*, non nihil relaxata fuit in hoc Ecclesiæ disciplina, ut ibidem dicturi sumus. Quidam tamen putant adhuc vetitam esse, si non ex jure ecclesiastico, saltem ex jure divino communicationem cum hæretico manifesto: et certè communicatio hæc illicita est, consentientibus omnibus, in casibus sequentibus: 1° si communicetur in ipsâ doctrinâ, in ritibus hæreticis, ut participare cœnæ calvinistæ, aut aliæ rei ob quam communicans graviter de suâ fide suspectus haberetur; 2° si ex communicatione periculum propriæ perversionis immineret, vel si oriatur scandalum proximi aut catholicæ religionis contemptus: unde peccarent catholici qui magistris hæreticis filios suos educandos committerent; 3° si per hujusmodi communicationem hæreticus fieret audacior et in suo errore pertinacior.

6125. Circa hæc, notanda sunt varia Pii VI monita: nempe 1° in suo Brevi 19 mart. 1791, sic fideles admonebat: « Caveatis ne ullo modo communicetis, præsertim » in divinis, cum intrusis et refractariis, quocumque » nomine appellentur. » — In suis verò Brevibus, 26 sept. 1791 et 16 dec. 1793 dicebat: « Non licere fidelibus, » sive diebus feriatis, sive diebus Dominicis aliisque de » præcepto, missæ assistere celebratæ à parocho vel sim- » plici presbytero, qui civicum juramentum emiserint, » neque eisdem fidelibus licere vesperis publicisque pre- » cibus assistere, quibus parochus, vel simplex sacerdos » præest, cùm expressè vetita fuerit quævis communica- » tio, præsertim in divinis cum intrusis et refractariis...

» Non posse fideles parochum juratum adire pro sacra- » mento Baptismatis, excepto casu extremæ necessita- » tis, in quo non adest alius valens baptizare. Non licere » fidelibus patrini munere fungi in Baptismate adminis-

» trato à parocho vel presbytero jurato aut à parocho » intruso.

» Non licere mulieribus post partum se præsentes sistere » parocho aut presbytero jurato.

» Non esse improbandam rationem quam inierunt non» nulli Gallicani Præsules, qui in articulo vel periculo » mortis pœnitentiæ sacramentum à sacerdotibus juratis, » ac etiam à parochis intrusis recipi posse permiserunt, » deficiente quovis alio sacerdote catholico. Non autem » licere absolutionem et communionem, quovis anni » tempore, præsertim tempore paschali, à parocho jurato » petere.

» Non licere parochum juratum adire pro matrimonio.

» Fideles genua flectere debere coram hostiis consecra» tis, etiam ab intrusis : ne verò in ejusmodi cultu præs» tando immiscere se videantur cum schismaticis, curan» dum esse fidelibus ut declinent occasiones occursûs » schismaticorum cùm sacramentum deferunt. » Videri etiam potest (ap. Giraldum, *Expositio jur. pontificii*, pars 1, lib. 5 Decret., sect. 826) instructio data anno 1729 missionariis Orientis.

6126. Observandum est quòd non fuit prohibitum ne sacerdotes catholici celebrarent sacra mysteria in ecclesiis quæ à schismate profanatæ fuêre, quia per tale crimen templa non polluuntur. V. ap. Lequeux (n° 1366, 3ª edit.).

6127. Extra supradictos casus (6124), aliqui autumant communicationem cum hæreticis, concurrente gravissimâ causâ, licitam esse, etiam in rebus divinis, suppositis tamen quibusdam conditionibus : « Haud equidem igno» ramus, ait Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 6, c. 5), non » deesse theologos ab omni culpâ absolventes catholicos » qui cum hæreticis et schismaticis, nominatione non » denuntiatis, communicant in divinis, atque etiam sacra» menta ab iisdem recipiunt, dummodo hæ simul concur» rant circumstantiæ : 1° ut... adigat gravissima et urgen» tissima causa; 2° ut hæretici aut schismatici, à quibus » sacramenta exposcunt, sint validè ordinati, et sacra » administrent ritu catholico, absque ullâ admixtione ri-

» tûs damnati; 3° ut communicatio cum eisdem in divinis, » non sit externa protestatio falsi dogmatis; 4° demum » ut nulli scandalum ingerat. Verùm... prædicta theolo- » gorum sententia suos habet adversarios, neque ab om- » nibus admittitur tanquam in praxi secura; dein, eâ etiam » admissâ, cùm omnes enumeratæ circumstantiæ simul et » conjunctim adesse debeant, ut catholicorum cum hetero- » doxis in rebus sacris societas omni vacet culpâ; idcircò » ferè impossibile est usuvenire, ut à flagitio excusari va- » leant catholici sese in rebus sacris cum hæreticis vel schis- » maticis admiscentes. » — Aliquando tamen id vacaret culpâ, ut constat ex verbis Pii VI supra relatis (6125).

6128. Etsi autem licitum non sit infidelium aut hæreticorum sacris ita interesse ut eis communicare censeamur, hoc tamen licet si spectes ut comœdiam, aut si quis famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman. Vide ap. S. Liguor. (lib. 2, n° 16).

6129. Non esset licitum adire conciones hæreticorum casu quo Princeps id sub gravissimâ pœnâ omnibus suis subditis præscriberet, etiamsi Princeps diceret se nihil aliud exigere quàm obedientiam civilem, quia contrarium velle reipsa videtur : ita Anglis rescripsit S. Pius V, et Paulus V anno 1606. Vide S. Liguor. (*ib.*, 13°); et Lequeux, n° 1353.

Ex causâ tamen audiri possunt conciones hæreticorum, modò absit scandalum, periculum perversionis et communicatio impietatis; item eorum templa visitare, ibique orare ritu catholico. (Reiffenst., pars 5, lib. 5, tit. 7, *De hæreticis*, n° 24.)

In Germaniâ, audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo tanquam patrinus, non habentur signa professiva fidei, vel communicationis in sacris cum hæreticis. Imò, inquit Busembaum, patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis aliis, quia non est aliud quàm se obligare ad eum erudiendum in fide catholicâ (ap. S. Liguor., *ib.*, n° 11). Secus sentiunt Lequeux (n° 1553, editio 3ᵃ); Auctor *Prælect. S. Sulpit.*,

n° 685; eisque saltem favere videtur Pius VI in Brevibus supra relatis (6125).

De Matrimoniis cum hæreticis, vide supra (4303-4307).

6130. Præsentia autem hæreticorum vel schismaticorum precibus ac ritibus catholicis tolerari potest, ait Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 234), modò in eisdem functionibus, nec proprios ritus adhibeant, nec ritibus catholicis se immisceant; aliter nullo pacto est permittenda. Vide dicta supra (3148).

An in baptismo catholico hæretici possint admitti ut patrini, vide (3324).

ART. III.

DE SCHISMATE.

6131. Schisma *græcum nomen est*, ait cap. *Schisma*, causa 24, q. 1, *quod scissuram significat;* et locum habet quando aliquis sese separat voluntariè ab unitate Ecclesiæ catholicæ: « Inter hæresim et schisma, hoc esse (discrimen) » arbitramur, inquit S. Hieronymus (in *Epist. ad Titum*), » quòd hæresis perversum dogma habet, schisma propter » episcopalem discessionem ab Ecclesiâ separat. » Vix tamen schisma sinè aliquâ hæresi existit: tum quia schismatici facilè sibi persuadent extra Ecclesiæ unitatem salutem inveniri posse, quòd aperta hæresis est; tum quia ferè semper, propter alicujus fidei veritatis negationem sese ab Ecclesiâ segregant.

Schismatici sunt potissimùm illi qui sese separant ab Ecclesiâ Romanâ seu à Summo Pontifice, cùm « ad hanc » Ecclesiam, propter potiorem principalitatem, necesse » est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt » undique fideles » (S. Irenæus, lib. 3, *contra hæres.*, cap. 3, § 2). Sed schismatici etiam nuncupantur, quamvis sensu minus stricto, qui se, à suo proprio Episcopo communionem cum Papâ habente, segregant, ei subesse detrectantes. « Schismatici dicuntur, ait S. Thomas (2, 2, » *quæst.* 3, art. 1), qui subesse renuunt S. Pontifici, et qui » *membris Ecclesiæ ei subjectis* communicare renuunt. »

Si verò peculiares Ecclesiæ inter se dissociantur, salvâ unitate fidei, et communione cum universalis Ecclesiæ Capite, propriè schisma non est, sed potiùs voluntatum et opinionum dissensio.

6132. Schisma est 1° vel *purum*, si cum nullâ conjungatur hæresi, quod vix fieri potest, ut jam diximus: si, v. g., regnum vel provincia, obedientiam Papæ tanquam Capiti Ecclesiæ renuens, constitueret sibi Patriarcham, sinè Papæ consensu, quamvis de cætero papatum et omnes fidei articulos crederet.

Vel est *non purum*, si conjungatur cum hæresi: v. g. si non admittatur Primatus jurisdictionis S. Pontificis in universalem Ecclesiam.

2° Schisma est etiam vel *speciale*, vel *universale* : *speciale* est quando aliquis à propriâ Ecclesiâ, suoque Episcopo cum Apostolicâ Sede communionem habente, se injustè separat, et subesse omninò recusat. *Universale* est quando Ecclesia, Episcopus vel quivis fidelis subjectionem et obedientiam Romano Pontifici denegat.

6133. Quærit. 1° Quænam sint pœnæ contra schismaticos latæ?

Resp. Si non sint *puri*, easdem pœnas incurrere ac hæreticos de quibus supra diximus (6118).

Si *puri* sint, sequentes pœnas ab ipsis incurri : 1° excommunicationem majorem S. Pontifici reservatam (cap. *Nulli fas* 5, dist. 19 ; cap. *Liguribus* 43, causa 23, q. 5; C. *Apost. Sedis*, 3) ; 2° inhabilitatem ad beneficia et Dignitates ecclesiasticas, præsertim Episcopalem (cap. *Quia diligentia* 5, *de elect.*, et cap. 1, *De Schismaticis* , in 6°) ; et hoc probabiliùs locum habet etiam post peractam pœnitentiam ; 3° privationem jurisdictionis ecclesiasticæ : ex quo fit ut quæcumque collatio beneficii, alienatio rerum ecclesiasticarum, uniones ecclesiarum, sententia et absolutio censurarum, etc., ab ipsis factæ, ipso jure sint irritæ (cap. *Novatianus* 6, causa 7, q. 1; cap. *Didicimus* 31, causa 24, q. 2; cap. 1, *De Schismaticis*); 4° privandi sunt suis bonis, officiis, honoribus ac dignitatibus : cap. 1, *De Schismaticis*, in 6°.—Vide Reiffenst., pars 5, lib. 5, tit. 8, n'^{is} 2-13. Hæc

intelligenda sunt etiam de *schismate speciali.* « Qui à suâ
» Ecclesiâ suoque Episcopo injustè separantur, si clerici
» sint, deponuntur, inquit Devoti (lib. 4, tit. 5, § 4); si
» laici, extra Ecclesiam projiciuntur... Si Episcopus...
» hæresis, apostasiæ, schismatis reus sit, rectè se christiani à
» peccatore præposito separabunt. » V. C. *Apost. Sedis*, 3.

6134. *Nota* quòd qui ordines à schismaticis susceperunt, sunt ipso jure suspensi et inhabiles ad officia ecclesiastica, donec sint Ecclesiæ reconciliati. Hujusmodi ordinationes *irritæ* in sacris canonibus dicuntur, eò quòd nullum jus tribuant sacros ordines legitimè exercendi (cap. *Quod à prædecessore;* C. Fraternit., *De schism.*, et C. *Apost. Sedis*).

6135. Quærit. 2° Quomodo schismatici sint reconciliandi?

Resp. Pro regulâ dari posse videtur (modificanda tamen pro variis rerum circumstantiis) agendi ratio præscripta à Pio VI, ad reconciliandos eos qui civicum juramentum præstiterant in luctuosâ perturbatione Galliæ post annum 1789; porrò 1° ante Concordatum 1801, dabatur potestas Episcopis præfatos schismaticos reconciliandi, *prævià publicâ in casibus publicis abjuratione, in casibus verò occultis, præviâ abjuratione coram confessario privatim emissâ.*

Hæc addebat Pius VI, 13 junii 1792, communicando ad tempus facultatem absolvendi *intrusos :* « Jubemus *intru-*
» *sorum* absolvi neminem, nisi priùs scripto ejuraverit
» civicum juramentum illosque errores qui in civili consti-
» tutione cleri gallicani continentur, et nisi declaraverit
» speciatim sacrilegas esse ordinationes ab intrusis sive
» receptas sive peractas, irritam esse collatam ab eis
» auctoritatem, injustamque et nullam esse intrusionem...;
» et nisi jurejurando promiserit se Apostolicæ huic Sedi
» legitimisque Episcopis obtemperaturum; et nisi denique
» parochiam, ejusve partem reapsè abdicaverit, eorumque
» abjuratio abdicatioque publica fuerit, perindè ac crimen
» quoque publicum fuit : injunctis... pro qualitate cri-
» minum et pœnitentium facultate... convenientibus satis-
» factionibus. »

6136. — 2° Post verò Concordatum, Gubernium volens

omnia prætermitti quæ pacem externam perturbare poterant, à Cardin. Legato obtinuit ut *in foro externo* nihil aliud exigeretur à sacerdotibus dictis *constitutionalibus*, quàm declaratio quâ quisque profiteretur se *adhærere Concordato, et esse in communione sui Episcopi* à Papâ instituti. Pro verò *foro interno*, iidem monerentur *ut suæ conscientiæ providerent*. Vide Lequeux (nº 1365, 3ª edit.).

CAPUT II.

DE DELICTIS CONTRA VIRTUTEM RELIGIONIS.

6137. Dicemus de simoniâ, blasphemiâ, perjurio, sacrilegio, injuriâ Ordinibus regularibus illatâ, et magiâ.

ART. I.

DE SIMONIA.

6138. *Simonia* sic dicta à Simone Mago, qui oblatâ pecuniâ voluit à S. Petro obtinere potestatem communicandi dona Spiritûs S., definitur communiter : *studiosa* (seu deliberata) *voluntas emendi aut vendendi*, *pretio temporali*, *aliquid spirituale aut spirituali annexum*.

Ad intelligendam hanc definitionem tria sunt expendenda : 1° quid haberi debeat *tanquam spirituale aut spirituali annexum*; 2° quid sit reputandum *pretium temporale;* 3° quis actus seu quale pactum constituat *venditionem et emptionem* de quibus in definitione fit mentio.

6139. — 1° Nomine *rei spiritualis* intelligi debet res « supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter » talis, ut gratia et dona Spiritûs S.; sive causaliter, ut » sunt sacramenta, concio, preces et sacramentalia ; sive » sint effectus et usus potestatis supernaturalis, ut conse» cratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommuni» catio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio bene» ficii, aliique actus jurisdictionis ecclesiasticæ. » Ita Busembaum (ap. S. Liguor., lib. 3, nº 49).

6140. Nomine autem rei *spirituali annexæ*, intelliguntur ea quæ per se non sunt quidem spiritualia, sed ad ea ordinantur, sive annexa sint eis *antecedenter* ut juspatronatûs respectu beneficii, vasa et vestes sacræ respectu sacramentorum; sive *concomitanter*, ut labor intrinsecus in administratione sacramentorum; sive *consequenter*, ut redditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. (S. Liguor., *ib.*)

6141. Non habetur verò ut res spiritualis labor extrinsecus qui non est necessariò annexus functioni sacræ, qualis est itineratio extraordinaria, cantus in missâ, aut aliquid aliud pretio æstimabile. Cantus tamen habetur à Lequeux (n° 1323) tanquam labor intrinsecus, nisi agatur de cantu adhibito tantùm ad ornatum per organum aut alia instrumenta.

Instruere in doctrinâ sacrâ est quidem res spiritualis, si instructio tendat ad bonum tantùm spirituale aliorum: unde esset simonia sic instruere pro pretio, nec liceret aliquid recipere pro studio, defatigatione, quia hæc habentur ut labor intrinsecus: idem dic de labore ad præparandam concionem. Secus si instructio tendat etiam ad aliquod bonum temporale alterius, ad utilitatem, honorem, oblectationem, prout est instructio ad edocendas sacras Scripturas, aut theologiam sive polemicam sive moralem; unde S. Thomas (2, 2, q. 190, art. 13, ad 3) dicit: « Qui docet » scientiam, potest stipendium accipere, quasi operas suas » locans. » Et ob id in Universitatibus aliquid exigitur pro impertiendâ licentiâ docendi theologiam cum titulo *Doctoris*, vel decidendi casus morales pro bono scientiæ, quamvis hoc conducat ad animarum pacem; secus esset dicendum, si hoc officium tenderet tantùm ad bonum spirituale, puta ut alii moverentur ad pœnitentiam, etc... S. Liguor. (lib. 3, n^{is} 93-95). Vide Clement. *Cùm sit*, *de magistris*. His autem fortè non absolutè adversatur cap. *Quanto* 3, *de magistris* (Reiffenst., lib. 5, tit. 5, *de magistris*, n^{is} 24, etc.).

6142. Item non debet haberi ut res spiritualis sustentatio personæ à quâ spirituale præstatur: unde non est simonia

accipere pecuniam, non ut pretium, sed ut stipendium sustentationis, etiam pro labore intrinseco in tali ministerio impendendo, ut infra dicemus (Vide S. Liguor., lib. 3, n° 55). Communiter ut temporale habetur officium ecclesiam custodiendi, mundandi, corpora defunctorum deferendi, inhumandi, etc.

6143. — 2° Ut *pretium temporale* haberi debent non solùm munus à *manu*, id est pecunia, et quodcumque temporale quod pretio sit æstimabile, quale esset etiam remissio vel solutio debiti, vel pactum de præstando mutuo etiam in incontinenti; item si Episcopus dans beneficium conveniat cum accipiente quòd iste alteri pensionem præstabit : vel si quis paciscatur cum aliquo, quòd si eum adjuvet ad beneficium obtinendum, pensionem illi solvet (S. Liguor., lib. 3, n^is 56, 57); sed etiam *munus à linguâ*, ut est laus, vituperium, patrocinium, etc., aut etiam *munus ab obsequio et famulatu*, uti docere, inservire (*ib.*, 49, 61).

6144. — 3° Per *venditionem et emptionem*, intelligendi sunt quivis contractus onerosi, sive venditionis sive locationis sive permutationis aut renuntiationis, quibus irreverenter res spirituales, instar temporalium, pretio æstimantur et contractibus subjiciuntur. Non autem existit simonia saltem extra mentem, sinè aliquâ pactione, vel expressâ vel tacitâ et obligatione ex pacto.

6145. Simonia quadruplex est : 1° *mentalis*, cùm quis dat temporale cum animo obligandi ad reddendum spirituale, aut èconverso, sed absque ullo pacto : est vel purè *mentalis* quæ nullo modo influit in actus externos; vel *non purè mentalis* quæ licet influat in actus externos, attamen nihil deducit in pactum, etiam tacitum.

6146. — 2° *Conventionalis*, cùm adest pactum, sed nondum à contrahentibus executum. Si tamen ab unâ parte executioni mandaretur simonia vocaretur tunc *mixta*.

Nulla in jure canonico clarè expressa reperitur pœna adversùs simoniam, sive mentalem sive purè conventionalem sive mixtam.

6147. — 3° *Realis*, cùm pactum jam est impletum ex utrâque parte saltem inchoativè, cùm scilicet, datâ re

spirituali ab uno, ab altero solvitur pars saltem pretii conventi.

6148. — 4° *Confidentialis*, quando resignantur beneficia cum conditione *accessûs*, *regressûs*, vel *ingressûs* ad ipsa, vel cum confidentiâ recipiendi fructus ex beneficio resignato : si enim confidentia esset de aliâ re temporali recipiendâ, esset quidem simonia, sed non confidentialis.

Fit autem confidentia per *accessum* cùm quis renuntiat beneficium alteri, cum pacto ut ille deinde resignet et alteri conferatur. Fit per *regressum*, cùm quis sibi reservat jus reassumendi iterum beneficium in aliquo casu. Fit tandem per *ingressum*, si resignes beneficium tibi collatum, sed nondum possessum, cum pacto capiendi possessionem illius in aliquo casu aut tempore. (S. Liguor., lib. 3, n^is 49, 84, 85.)

6149. Iterum simonia, alia est juris naturalis in quâ accipitur temporale pro pretio rei spiritualis; alia juris ecclesiastici quæ ab Ecclesiâ prohibetur ob apparentiam quam habet simoniæ, vel periculum quod ingerit ad simoniam (S. Liguor., lib. 3, n° 50) : v. g. quando Ecclesia prohibet ne aliquid accipiatur pro sacro chrismate, vel quando prohibet confidentiam (can. *Placuit* 102, causa 1, q. 1; cap. *Ea quæ, de simon.*). Vide alia ap. S. Liguor., lib. 3, n^is 68, 69.

6150. Simonia est unum ex maximis criminibus et hæresi proxima habetur à sacris canonibus, qui eam vocant *simoniacam hæresim* (can. 3, 11, 13, 20, 21, 28, 105, 117, causa 1, q. 1). « Omnia enim crimina, inquit cap. *Patèt* 27, » causa 1, q. 7, ad comparationem *simoniacæ hæresis*, » quasi pro nihilo reputantur. » — « Pecunia tua tecum » sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pe- » cuniâ possideri » (Act. Apost., cap. 8, v. 20). Communis autem est sententia, casu quo simonia est juris naturalis, non dari in eâ parvitatem materiæ : casu verò quo est tantùm juris ecclesiastici, probabiliter adesse potest materiæ parvitas, quia quando non accipitur temporale pro pretio rei spiritualis, sed acceptio vetita est ad vitandam tantùm speciem simoniæ, reipsà non fit iujuria rei spirituali, sed

violatur tantùm præceptum Ecclesiæ, in quo potest contingere parvitas materiæ. (S. Liguor., lib, 3, n° 50.)

6151. Quærit. An semper ac datur temporale pro spirituali, vel contra, sit simonia?

Resp. 1° Certum est quòd si adsit aliquis legitimus titulus extrinsecus ad aliquid offerendum vel accipiendum, ita ut temporale non detur pro spirituali aut vice versâ, tunc non adest simonia : v. g. si temporale detur non tanquam pretium rei spiritualis, sed tanquam stipendium personæ in gratiam alterius occupatæ. « Accipere aut dare aliquid » pro sustentatione ministrantium secundùm ordinem » Ecclesiæ et consuetudinem approbatam, licitum est », inquit S. Thomas (2, 2, q. 100, art. 3); idque currit, ait S. Liguor. (lib. 3, n° 55), etiamsi minister sit aliunde locuples ex bonis propriis vel ecclesiasticis, quia juxta Apostol. (1 Cor., c. 9, v. 7), *nemo militat suis stipendiis.*

6152. De tali stipendio potest pacisci non obstantibus cap. finali *De Pactis*, et cap. *Si nos*, *de simoniâ*: quia hæc capitula sunt intelligenda de pactis inhonestis tantùm, vel illis per contrariam consuetudinem fuit derogatum. (S. Liguor., lib. 3, n° 55.)

6153. Item aliquid recipere aut dare licet pro labore extrinseco qui sit pretio æstimabilis; item in recognitionem gratitudinis ob obsequium præstitum; item non est simonia quòd Episcopus alicui conferat beneficium, ut se honestè sustentet : imò nec esset simonia, quamvis in eo esset grave peccatum, si illud conferret gratis etiam indigno, solâ ratione consanguinitatis vel amicitiæ. (S. Thomas, 2, 2, q. 100, art. 5, ad 2.)

6154. Resp. 2° Ubi deest aliquis titulus extrinsecus ut supra, si aliquid præstetur solo intuitu obtinendæ rei spiritualis vel contra, præsumenda tunc est intentio saltem virtualiter simoniaca : scilicet commutandi temporale cum spirituali, nisi constet de opposito, vel aliter colligatur ex circumstantiis, nempe ex parvitate muneris, ex pietate vel nobilitate dantis, etc. : et hoc constat ex cap. *Tua nos, de simon.*: « Et maximè nequit excusari à simoniâ mentali, » is qui Episcopo gratis inserviret animo eum obligandi ex

» gratitudine, etsi non ex justitiâ, ad retribuendum bene-» ficium. » Ita S. Liguor. (lib. 3, n° 51, *in fine*). Secus tamen sentiunt plures ab eodem citati (*ib.*).

6155. A fortiori esset simonia, quidquid dicant nonnulli apud eumdem (*ib.*, 53), deducere in pactum obligationem antidoralem, quia tale pactum invehit saltem obligationem fidelitatis, quæ, cùm sit aliquo pretio æstimabilis, certè pactum simoniacum reddit. Contrarium tamen videtur dicere Reiffenst., lib. 5, tit. 3, n° 113, sub hâc modificatione quòd promittens non intendat præcisè temporale, et absit scandalum ex parte alterius.

6156. Item simoniacum esset dare beneficium alteri propter preces alterius, si illud fieret ad favorem humanum adipiscendum; secus, si daretur etiam indigno, nullo habito respectu ad talem favorem comparandum. Ita S. Liguor., lib. 3, n° 52, qui adjicit, contra Lacroix, quòd adesset simonia in conferendo beneficio ad se liberandum ab injusto damno: quia esset dare spirituale pro temporali commoditate. Contradicere videtur Reiffenst. (lib. 5, tit. 5, *De Simoniâ*, n° 66) ob rationem quòd talis operans non agat ex pacto.

6157. Notandæ sunt hîc sequentes propositiones ab Innocent. XI damnatæ : propos. 45 : « Dare temporale pro » spirituali non est simonia, quando temporale non datur » tanquam pretium sed duntaxat tanquam motivum con-» ferendi vel efficiendi spirituale; vel etiam quando tem-» porale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut » contra. » Propositio 46 : « Et id quoque locum habet, » etiamsi temporale sit principale motivum dandi spiri-» tuale; imò, etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut » illud pluris æstimetur quàm res spiritualis. »

Meritò damnatæ fuêre prædictæ propositiones; nam quamvis ibi dicatur ob motivum, non verò tanquam pretium, et non sit simonia ubi non intervenit venditio rei spiritualis, attamen quando res merè spirituales dantur principaliter propter temporales alicujus magni momenti (secus si parvi), difficilè dantur omninò gratis, sed practicè præbentur cum pacto implicito imponendi alteri novam

obligationem, et sic motivum convertitur in pretium. Ita idem S. Liguor. (lib. 3, nº 54).

6158. Quærit. 2º An sit simoniacum celebrare missas, administrare sacramenta, assistere choro, concionari, et similia peragere, principaliter ob emolumenta temporalia?

Resp. In hoc non concordare DD.: alii enim affirmant; alii verò negant; negantium verò sententia probabilior vocatur à S. Liguorio, quia simonia quidem est accipere temporale pro pretio spiritualis, minimè verò si temporale accipiatur tanquam stipendium ad sustentationem ministri qui spirituale munus exercet: sicut enim simoniacus non est qui stipendium dat principaliter propter missam, ita qui missam celebrat principaliter propter stipendium. In hoc tamen difficilè sic celebrans excusaretur ab aliquà culpâ, cùm sit quædam inordinatio dirigere spiritualia ad temporalia, sed non ideo esset simonia.

Nec obstat propositio 46 supra relata, ubi dicitur: *Etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale*, quia in dictâ propositione motivum accipitur pro eodem ac *pretium rei spiritualis*, et in nostrâ hypothesi temporale datur, non ut pretium *rei spiritualis*, sed in stipendium personæ occupatæ in gratiam alterius: in quo sensu liceret etiam, ad stipendii modum dare pauperi pecuniam ut pro dante oret. S. Liguor. (lib. 3, nº 55).

6159. Quærit. 3º An sit simonia dare aliquid temporale sub conditione rei spiritualis quæ vergat in utilitatem accipientis: v. g. dare dotem puellæ si ingrediatur monasterium; munera adolescenti si sacramenta frequentet?

Resp. Si accipiens non obligetur ad rem spiritualem, non est simonia, in tali præstatione: quia est duntaxat donatio sub conditione licitâ; secus si imponeretur obligatio, vel si conditio esset in utilitatem dantis, quia tunc res temporalis esset velut pretium rei spiritualis. Vide S. Liguor., lib. 3, nº 59.

6160. Quærit. 4º An sit simonia dare beneficium cum onere rem spiritualem præstandi?

Resp. Si illud onus jam sit insitum beneficio, vel si ab Episcopo cum Capitulo beneficio vacanti imponatur, v. g.

infirmis assistendi, docendi, canendi, etc., tunc beneficium dare cum tali onere non est simonia. Ita communiter. Si verò dictum onus imponeretur à resignante vel à præsentante, quidquid dicant aliqui apud Sanchez, hoc haberi debet ut simoniacum, ex cap. *Quam pio* 1, q. 2; in aliis tamen rebus spiritualibus posset esse locus commutationi, v. g. *applico pro te missam*, *ut mane applices pro me* (S. Liguor., lib. 3, n° 60). Certè est simonia conferre beneficium famulo ut gratis inserviat; vel si famulus inserviat, ut loco salarii beneficium consequatur. Non tamen esset obligatio restituendi nec incurrerentur pœnæ contra simoniacos latæ, nisi intercessisset pactum expressum (Cap. *Mandatum*, *de simon.*). S. Liguor. (*ib.*, n° 61).

6161. Quærit. 5° An sit simonia dare pecuniam alicui ut per ipsum beneficium obtineatur?

Resp. Si pecunia detur, non gratis ad conciliandam accipientis amicitiam, ex quâ motus te adjuvet, sed cum pacto ut intercedat ad rem spiritualem obtinendam, tunc certè adest simonia, ut constat ex Extrav. 2, *de simoniâ*, ubi dicitur : « Simoniam committi cùm pecunia datur pro » collatione.., favore seu mediatione. » Licet enim in casu detur temporale pro temporali prout est intercessio : « Verumtamen, inquit S. Liguor. (*ib.*, n° 64), *sic per pecu-* » *niam parares tibi viam ad rem spiritualem obtinendam*, » ut in simili casu, ait S. Thomas (2, 2, q. 100, art. 2, » ad 5). » Idem dicit S. Liguor. (*ib.*, n° 65) contra quosdam alios, de intercessore mediato.

Si verò pecunia detur mediatori, non pro mediatione, sed pro labore suscipiendo aut lucro amittendo ab eo, et pecunia sit cum illis proportionata, non est simonia, quamvis peccatum alterius generis esse posset.

Idem dicunt plures, si quis det pecuniam famulo Episcopi, ut facilem tribuat aditum; vel si det gratis, ut factus benevolens obstacula removeat: sed hoc ultimum, inquit S. Liguor. (*ib.*, n° 64), est valde periculosum.

Item periculosum esset quod dicunt Salmantic. cum aliis pluribus, non esse simoniam dare alicui pecuniam ut dantis merita simpliciter Episcopo proponat: eò quòd ad

simoniam requiratur ut obtentio rei spiritualis sit immediatus finis præstationis pecuniæ; sed valdè timendum est, addit S. Liguor. (*ib.*), ne alter relinquat officium informantis et officium sumat intercedentis.

Non esset simonia promittere alicui pecuniam in pia opera erogandam, si ille obtineat tibi beneficium. S. Lig. (*ib.*, n° 66).

6162. Quærit. 6° An reverà dari possit simonia de solo jure humano, non autem divino?

Resp. Negare Gonet, apud S. Liguor. (*ib.*, n° 69), quia, inquit, minimè possunt homines rerum naturam mutare, et facere quòd aliquid sit simonia, quod tale non est; secus tamen communiter sentiunt DD., quia Ecclesia potest efficere ut materia sui præcepti sit materia determinatæ virtutis, sicut hìc religionis.

Sic 1° plures dicunt simoniam esse de solo jure ecclesiastico vendere beneficia, quia jus ad redditus temporales, quod certè est pretio æstimabile et vendi posset si non esset Ecclesiæ prohibitio, potest mentaliter separari à jure ad exercendas sacras functiones, sicut in calice separatur valor argenti à consecratione. Attamen multi alii probabiliùs sentiunt tunc adesse simoniam de jure divino, quia aliud est temporale in calice, cùm ibi sit antecedenter annexum spirituali, aliud in beneficiis in quibus est subsequenter tantùm annexum, nec à spirituali separari potest quin statim desinat esse jus beneficiale; jus enim ad fructus beneficii non datur nisi propter officium spirituale (cap. *Si quis* 1, q. 3; et cap. *Et diligenti, de Simon.*). Hinc etiam cum dispensatione S. Pontificis vendi non possunt beneficia; sed Papa posset separare jus ad redditus, à jure ad sacra, et ita concedere ut vendantur redditus tanquam res merè temporales, vel ut aliqua pensio super beneficium imponatur, separando tunc partem fructuum illius et alicui tradendo.

6163. Sunt officia quæ neque spiritualia sunt, neque spiritualibus annexa, quæ propter periculum et speciem quamdam simoniæ pretio conferri vetantur: qualia sunt officia œconomi, sacristæ, advocati; et alia ejusdem gene-

ris quæ ad temporalium ecclesiæ rerum administrationem ordinatur ex cap. *Si quis* 1, et cap. *Salvator*, q. 1. — Vide S. Liguor. (lib. 3, n° 68); Card. Soglia (*Instit. jur. priv.*, § 236); Reiffenstuel (lib. 5, tit. 3, *de Simoniâ*, n° 25).

6164. — 2° Quoad juspatronatûs, si hoc jus vendatur quoad jus ad honores et subventiones quæ patronis debentur, nulla in hoc contractu adest simonia, quia, quoad illa, jus non habetur ut quid spirituale.

Quoad verò jus præsentandi ad beneficium, major est difficultas : sub hoc enim respectu, juspatronatus habetur à pluribus ut res spiritualis, cujus venditio esset simoniaca etiam ex jure divino; juxta alios verò est res merè temporalis, eò quòd sit favor seu honor temporalis ab Ecclesiâ concessus, et proinde, juxta eosdem, non esset simonia juris divini tale jus vendere. Sed quidquid sit de illâ controversiâ, juxta omnes, venditio jurispatronatûs est saltem simonia juris positivi, ut constat ex cap. *De Jur.*, et cap. *Præterea, de jurepatronat.* Quando tamen hoc jus rei est affixum, vendi potest absque simoniâ hæc res cum jurepatronatûs ei annexo, pariterque potest transferri donatione aut jure hæreditario; sed esset simonia rem vendere pluris ratione talis juris, vel ob id imponere onera specialia. V. S. Liguor. (*ib.*, n° 71); et dicta supra 5403, 5406, 1640.

Vendere autem jus sepulturæ in loco sacro ob digniorem positionem, probabiliter non est simonia, juxta Croix, contra Sanchez. (S. Liguor., *ib.*)

6165. 3° Etsi in aliis rebus spiritualibus præter beneficia, permutatio sit aliquando licita, unde licet dicere, v. g., *Ego dicam missam pro te ut pro me dicas tot rosaria*; aut, si, temporalibus mixtis spirituali, temporale sit antecedenter spirituali annexum, possit temporale permutari cum temporali, v. g. calix cum arculâ reliquiarum, in beneficiis tamen talis permutatio, sinè legitimâ auctoritate peracta, tanquam simoniaca est vetita (cap. *Quæsitum, de rerum permut.*) : sed hæc simonia est juris positivi tantùm; facta verò permutatio ex auctoritate competenti est licita, ut supra diximus (504, 5460, etc.).

6166. « Quæstio magna est, inquit S. Liguor. (lib. 3,

» n° 76), quando beneficia permutanda sunt inæqualia, an
» liceat inæqualitatem compensare per aliquam pensionem
» seu pecuniam auctoritate Pontificis; affirmat probabiliter
» prima sententia..., quia tunc nudi tituli beneficiorum
» simpliciter commutantur, sed separantur à proventuum
» juribus, quæ temporalia sunt, et per alium contractum
» compensatur excessus...; negat verò secunda sententia
» probabiliùs... quia esset simonia contra jus divinum,
» dum emeretur spirituale pro temporali; ille enim exces-
» sus consequenter est annexus titulo spirituali beneficii.
» Cæterùm dicunt Salmant., n° 35, posse Pontificem ap-
» probare contractum, non per modum permutationis,
» sed separando à beneficio pinguiori partem fructuum et
» alteri dando.

6167. » Certum est autem esse simoniam, compensare
» pecuniâ excessum qui sit in re spirituali, puta ob
» majorem dignitatem, jurisdictionem. Contra verò non
» est simonia commutare beneficium pinguius cum alio
» digniore, modò nullus habeatur respectus ad compen-
» sandum excessum reddituum cum excessu dignitatis... »
Vide insuper dicta supra (5460, etc.).

6168. Si quis autem resignet beneficium alteri sinè pacto, sed cum spe ut ille ex solâ gratitudine iterum resignet in suî favorem, vel solvat aliquid ex beneficii fructibus, certum est non esse simoniam jure divino, nec canonico antiquo, licet sit valde periculosum, inquit S. Liguor. (lib. 3, n° 85), et plerumque simonia mentalis. — An vero talis resignatio sit simonia ex Const. Pii IV et S. Pii V [1] controvertitur : et probabiliùs negatur à S. Lig. (*ib.*, n° 86), etiamsi resignans declaret suam intentionem esse ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro, modò alter non promittat, quia sic deest pactum. Secus tamen est dicendum si resignans declaret velle ut solvatur pensio ex fructibus : quia hoc est signanter expressum in Bullâ (S. Liguor., *ib.*, 87).

6169. — 4° Etiam extra beneficia, pacta possunt esse simoniaca ex solo jure positivo, sic ab Ecclesiâ prohibetur

[1] Textum Bullæ S. Pii V, vide apud Ferraris, v° *Simonia*, art. 1, n° 15.

ne vendatur *oleum* benedictum et S. Chrisma, etiam quoad materiam, ob periculum in tali venditione insitum ne ratio habeatur consecrationis in æstimatione pretii (cap. *Ea quæ* 16, *de simoniâ;* et can. *Placuit* 102, causa 1, q. 1).— Item vetatur aliquid accipere etiam sponte oblatum pro examine ad parochiales ecclesias (Concil. Trid., sess. 24, c. 18, *de ref.*).

6170. Quærit. 7° Qualiter committi possit simonia pro ingressu in religionem?

Resp. Certum est esse simoniam aliquid dare et accipere pro ingressu in monasterium (cap. *Quam pio* 2, causa 1, q. 2; cap. *Non satis.*, et cap. *Veniens*, *de simoniâ*), quia hoc esset vendere Statum religiosum.

6171. Sed quæstio est an liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri : porrò certum est : 1° posse aliquid recipi pro alimentis tempore novitiatûs (Trid., sess. 25, c. 16, *de reg.*). 2° Certum est posse aliquid recipi pro sustentatione professuri, si monasterium sit inops, quia in hoc casu recipiendus nullum est habiturus jus ad bona quæ monasterium non habet: ita communiter; et ad hoc non requiritur arcta necessitas, sed sufficit quòd monasterium non possit aliàs commodè alimenta postulantibus suppeditare. 3° Certum est posse aliquid recipi si recipiendus sit infirmus, senex, tardus ingenio, etc., in compensationem nempe incommodi temporalis quod tunc subiturum est monasterium, vel servitutis quam alius sanus vel juvenis præstitus fuisset: ita omnes. 4° Certum est posse aliquid accipi à monasteriis monialium, ex concessione Clem. VIII, quia monasterio monialium faciliùs sunt obnoxia diversis infortuniis ut experientiâ constat. S. Liguor., lib. 3, n° 92, *in fine*. Vide dicta supra (2733, 2734). 5° Dicit Reiffenst. (lib. 5, tit. 3, *de simoniâ*, n° 183) posse « regu-
» lares tàm viri quàm mulieres quorumvis monasterio-
» rum, etiam divitum, cum parentibus pacisci et exigere
» certam quantitatem pecuniarum, vel aliorum bonorum
» temporalium, sub conditione ut suscepta ad religionem
» et professa persona omni jure hæreditatis, vel alterius
» justæ prætentionis temporalis, renuntiet. Ratio est quia in

» tali casu justè exigitur temporale pro temporali... Cùm...
» quidquid monachus acquirit, acquirat monasterio. »

6172. His casibus exceptis, circa positam quæstionem duplex est sententia : *Prima* affirmat non esse simoniam, neque ex jure naturali neque ex jure positivo, aliquid recipere pro sustentatione ingressuri in Religionem, etiam in monasteriis divitibus : non *jure naturali*, quia non est contra jus naturale posse accipi aliquid pro sustentatione, cùm postulans non habeat jus ad bona monasterii; neque *jure positivo*, cùm nullus textus expressus prohibeat aliquid recipere sustentationis titulo; vel si existat, videtur ei derogatum per contrariam consuetudinem. Non negant tamen plures ex fautoribus hujus sententiæ quòd hoc saltem non poterit excusari ab avaritiæ labe.—*Secunda sententia* cui videntur adhærere S. Thomas (2, 2, q. 100, art. 3, ad 4) et S. Lig. (*ib.*), dicit esse simoniam in præfato casu, quia etsi postulans ante receptionem nullum jus habeat ad bona monasterii, postquam tamen receptus est, jus habet ad illa pro suà sustentatione; unde si aliquid ab eo exigeretur pro sustentatione illius temporis, ei venderetur jus quod per receptionem est adepturus, et cùm illud jus, etsi temporale, sit annexum consequenter rei spirituali, nempe professioni religiosæ, non magis potest vendi quàm jus ad redditus beneficii, vel ad decimas percipiendas; et cùm in hoc sit simonia juris divini, frustra allegaretur contraria consuetudo, quæ cæterùm non videtur existere nisi pro monasteriis monialium. Vide insuper cap. *Quoniam*, *de simon.*; et Extrav. *De simon.*, ubi prohibetur sub excommunicatione aliquid accipere ob quemcumque finem pro ingressu in Religionem, nisi quis liberaliter dare voluerit. Videtur autem hæc excommunicatio usu abolita saltem pro monasteriis mulierum. — S. Liguor. (*ib.*) ; Reiffenst. (lib. 5, tit. 3, *De simoniâ*, 256).

6173. Quærit. 8° An aliquid possit accipi pro dispensationibus ?

Resp. Vide dicta supra (1057, 1058). « Accipiuntur,
» inquit S. Liguor. (*ib.*, n° 96), solutiones in dispensatio-
» nibus in matrimoniis, etc., etiam per modum susten-

» tationis onerum Pontificatûs; item per modum commu-
» tationis, sicut vota commutantur in eleemosynas, etc. »

6174. Quærit. 9° An sit simonia dare aliquid ut alter omittat rem spiritalem?

Resp. « Affirma, inquit S. Liguor. (*ib.*, 97), si omissio
» dirigatur à potestate spirituali, ut esset omissio absol-
» vendi, dispensandi, eligendi, etc., ex cap. *Presbyter*, *de*
» *simoniâ*.... nisi tamen absolutio esset sacrilega, aut in-
» justa...; secus autem... si actus spiritualis dependeat à
» libertate, ut esset omissio orandi, dandi eleemosynam,
» celebrandi, nisi alter ad ea teneatur ex justitiâ... »

6175. Quærit. 10° An simonia sit aliquid dare ad redimendam injustam vexationem?

Resp. Vel res à quâ injustè impeditur quis est res *in quâ* jus certum habet, vel est res *ad quam* tantùm jus possidet. *Si priùs*, licet tollere injustam vexationem dando aliquid temporale: ita communiter: unde dari posset aliquid ne injustè denegarentur sacramenta in necessitate gravi, v. g., implendi præceptum paschale, non remanendi in mortali peccato, etc.; vel ne eligatur indignus, si electores ad hoc essent parati: Ecclesia enim habet jus acquisitum ne sibi detur minister ineptus; imò jus habet ut eligatur dignus aut dignior in genere (non verò in individuo). S. Liguor., lib. 3, n° 103. — Secus tamen si jus in re esset dubium, quia alioquin per temporale acquiri posset jus certum ad spirituale. Secus pariter si quis justè impediretur obtinere spirituale: undè, quidquid dicat Elbel cum aliis quibusdam, licitum non est dare pecuniam competitori, ut desistat concurrere ad beneficium (S. Liguor., *ib.*, q. 4).
« Super eo, inquit Alex. III, cap. 7, *de transact.*, quod
» quæsivisti, utrum de ecclesiastico beneficio in litigium
» deducto possit fieri transactio, tale damus responsum
» quòd transigi super re sacrâ et litigiosâ non potest; ete-
» nim res sacræ ut possideantur aliquo dato vel retento
» sive promisso, speciem credimus habere simoniæ. »
Vide etiam cap. *Constitutus* 4, ejusd. tit.

6176. Dictum fuit *dando aliquid temporale:* non enim posset dari spirituale pro redimendâ vexatione injustâ

quia hoc esset commutare spirituale pro temporali, et proinde esset simonia.

6177. Controvertitur autem an pecuniâ possit redimi vexatio circa possessionem beneficii. *Prima sententia* negat, quia possessio est res spiritualis vel spirituali annexa, cùm per possessionem acquiratur jus ad exercenda spiritualia : liceret tamen dare ad redimendam injustam vexationem, ut supra : ita Viva, etc. *Secunda sententia*, quæ à S. Liguorio probabilior dicitur, affirmat : quia jus quidem ad beneficium est spirituale, non autem possessio : sed in hoc supponi debet quòd jus ad possessionem sit certè acquisitum ; secus si hoc jus in dubium probabiliter revocaretur. S. Liguor. (lib. 3, n° 99).

6178. *Si posteriùs*, id est si *jus ad rem* tantùm quis habeat, non licet pecuniâ vexationem tollere, ex cap. *Matthæus*, *de simon.* : hinc simonia esset si offerrem pecuniam Episcopo qui injustè nollet me præsentatum instituere, vel me dignum eligere, quia tunc per pecuniam non solùm amoverem impedimentum, sed etiam rem spiritualem adipiscerer.

6179. Probabiliter tamen simonia non esset dare pecuniam ne aliquis electorum vi vel fraude alios electores corrumpat, et sic impediat electionem dantis; imò etiamsi hoc faceret, solis precibus aut muneribus ex odio sinè vi vel fraude. Item non esset simonia dare pecuniam ad redimendam vexationem ab iis qui tantùm obesse possunt; secus si possint obesse et simul prodesse, instituendo, præsentando, vel confirmando, quia sic pecuniâ tunc directè sterneretur via ad beneficium obtinendum. (S. Lig., lib. 3, n° 100, 101 et 102.)

6180. Quærit. 11° Quæ sint pœnæ contra simoniam latæ?

Resp. Varias esse illas pro diversitate simoniæ :

Ante omnia, observandum est non incurri pœnas quoties committitur simoniæ crimen, sed duntaxat in simoniâ *reali contra jus divinum* quæ *perpetratur* in ingressu in Religionem, in collatione et susceptione ordinum, in beneficiis ecclesiasticis, vel per simoniam confidentialem : unde non incurruntur ullæ pœnæ pro venditione sacramentorum aut jurisdictionis spiritualis. (S. Liguor., lib. 3, n° 112.)

6181. Diximus 1° *In simoniâ reali*, proinde non in simoniâ mentali, nec purè conventionali (cap. *Mandato* 46, *de simoniâ*). Disputatur tamen an ad incurrendas pœnas, simonia debeat esse ex utrâque parte completa; communior verò et probabilior sententia, juxta S. Liguor. (lib. 3, n° 106), tenet requiri impletionem ex utrâque parte, licet non requiratur ut in toto sit impleta, quia in jure nullibi pœnæ infliguntur contra simoniam non utrinque completam, et *in pœnis benignior est interpretatio facienda* (49 *reg. juris*, in 6°); et quia, juxta Navarrum et alios, talis est Curiæ stylus. Secus est dicendum in simoniâ confidentiali: in eâ enim sufficit quòd ex unâ parte sit impleta, juxta Bullam S. Pii V *Intolerabilis*.

Ex præfatis concluditur eum qui beneficium obtinet per fictam pecuniæ promissionem, etsi peccet cooperando alterius simoniæ, attamen reverà, ante impletionem, non incurrere pœnas contra simoniam latas, quia tunc simonia non est utrinque completa. (S. Liguor., *ib.*, n° 107.)

6182. Diximus 2° *In simoniâ reali contra jus divinum*. Controvertitur tamen an non etiam per simoniam realem *contra jus ecclesiasticum* incurrantur pœnæ contra simoniacos latæ: v. g. si quis emeret officium sacristæ, œconomi, etc. Opinio autem, tàm affirmans quàm negans, habetur ut probabilis à S. Liguor. (*ib.*, n° 108).

Ut autem deveniamus nunc ad speciales pœnas à sacris canonibus contra simoniam sancitas, dicendum est:

6183.—1° Ex cap. 1 Extrav. *De simoniâ*, præsumentes dare aut accipere aliquid pro ingressu in Religionem incurrunt ipso facto excommunicationem papalem. Sed valde est probabile quòd non incurratur in simplici ingressu, sed in professione, quæ tamen certò est valida, hoc non obstante (etsi contrarium dicat Auctor *Prælect. S. Sulp.*, n° 693, p. 298). Servata est hæc excommunicatio Papæ reservata. (C. *Apostolicæ Sedis*.)

6184. Si accipiens sit integra communitas aut Capitulum, non excommunicationem incurrit, sed suspensiomem ab officio, executione juris capitularis et administratione jurisdictionis, Papæ reservatam. De hâc susp. silet C. *Apost. Sedis*

Item incurritur ex utrâque parte infamia juris, et proinde irregularitas; simoniacè autem admissus debet transferri post sententiam in arctius monasterium, ex eâdem Extravag. Vide S. Liguor. (*ib.*, n° 108); Reiffenst., lib. 5, tit. 3, *de simon.*, n° 252.

6185. — 2° Simoniacè ordinantes et ad id mediatores olim incurrebant excommunicationem, suspensionem, imo et interdictum ab ingressu ecclesiæ (Extrav. 2, *De simoniâ*); quas si violaverint censuras, suspendebantur à regimine ecclesiæ suæ et privabantur perceptione fructuum, ex *motu proprio* Sixti V.

6186. Eædem pœnæ, ex iisdem textibus, simoniacè ordinatos plectebant, solo excepto casu quo, insciis ordinatis, alii in ipsorum favorem simoniam admisissent. Quoad ordinantes et ordinatos antiquas probibitiones et pœnas innovavit Tridentinum, sess. 21, c. 1, *de ref.*; at cùm easdem non ipsum tulerit, et de his sileat Const. *Apost. Sedis*, concludendun est nullas jam ipso facto incurri censuras a simoniace ordinantibus aut ordinatis.

Remanent tamen pœnæ ferendæ sententiæ; unde, si crimen simoniæ sit manifestum, tam ordinans quàm ordinatus, à gradu suo et ecclesiastico beneficio sunt deponendi, ex can. *Qui per pecuniam*, caus. 1, q. 1; Card. Soglia. (*Inst. jur. priv.*, § 238); Devoti (lib. 4, tit. 9, *de simon.*, § 10).—Idem est dicendum in casu quo beneficium simoniacè obtinetur (can. *Erga simoniacos*, causa 1, q. 1; et cap. *De hoc* 11, *de simoniâ*:—Reiffenst., lib. 5, tit. 3, *de simoniâ*, n° 268). Dicunt autem Lessius et Palaus, Bullam Sixti V, quoad reservationem suspensionis ad Papam non esse usu receptam (S. Liguor., *ib.*, n° 109). Sed in hâc diœcesi Valentin., hæc reservatio agnoscitur (*Ordonn.*, p. 336, 7°, et p. 338).—Controvertitur an incurrantur præfatæ pœnæ in collatione simoniacâ primæ tonsuræ, non obstante eo quod dicitur in cap. 1, sess. 21 Conc. Trident.; S. Liguor., lib. 3, n° 110, addit non esse improbabile quòd, non obstante eodem Concil. (*ibid.*), Episcopus possit aliquid moderatum sponte oblatum post ordinationem recipere, ob consuetudinem justâ

causâ introductam : reprobatio enim consuetudinis à Concilio facta, probabiliter intelligi potest de consuetudinibus immoderatis quæ fortè vigebant ante Concilium, non verò de moderatis quæ ex justâ causâ postea introduci potuêre. Vide dicta supra (1053).

6187. — 3° Ob simoniam realem in beneficiis incurritur 1° excomm. papal.(1640, VIII). 2° irrita est electio, præsentatio, confirmatio et institutio : unde talis non facit fructus suos, et hoc licet crimen à tertiâ personâ, proviso ignorante, fuerit commissum, ut habetur in cap. *Nobis fuit*, *de simoniâ*, nisi tamen provisus contradixerit (cap. 33, *de simon.*), quo etiam casu contradicens beneficium non posset acceptare, si sciret pecuniam reverà fuisse datam à tertio pro collatione, cùm in dicto capitulo dicatur: *te penitus ignorante;* vel nisi à tertio pecunia fuerit data per fraudem, ut provisus redderetur inhabilis; vel nisi bonâ fide possessum fuerit beneficium per triennium. Non tenetur autem Beneficiatus, etiam ante triennium, restituere fructus bonâ fide consumptos, si ditior non evaserit, nec fructus perceptos intuitu stolæ et aliarum functionum parochialium, prout exequiarum, concionum, administrationis sacramentorum, etc. : quia hæc non sunt redditus beneficii, sed in stipendia officii præstantur : ita post S. Thomam (2, 2, q. 100, art. 6, ad 3), S. Liguor. (*ib.*, n° 111); 3° provisus simoniacè inhabilis efficitur, ante omnem sententiam etiam declaratoriam, ad idem beneficium, etsi simoniam penitus ignorasset, aut dispensationem Episcopi obtinuisset. Non tamen ipso jure cæteris suis beneficiis privatur, nec inhabilis fit ad alia acquirenda, ante sententiam declaratoriam. Ita communiùs et probabiliùs, etsi quidam dicant nullam ad hoc sententiam requiri etiam criminis declaratoriam. Vide ap. S. Liguor. (lib. 3, n° 112, p. 3); et *Prælect. S. Sulpit.* (n° 693, 4°).

6188. A dictis excipi debet simonia commissa ab examinatoribus beneficiorum parochialium, in synodo electis, qui, si aliquid recipiant occasione examinis, privantur ipso facto, ante omnem sententiam, beneficiis antea ritè obtentis (Conc. Trid., sess. 24, c. 18, *de ref.*). Attamen

etiam tunc requiritur sententia saltem declaratoria criminis; imò, si illi examinatores velint absolvi à labe simoniæ, dimittere priùs debent sua beneficia juxta idem Concilium (*ib.*). — S. Liguor., lib. 3, n° 112, q. 3.

6189. — 4° Ob *simoniam confidentialem*, etiamsi fuerit tantùm conventionalis, incurruntur 1° interdictum ab ingressu ecclesiæ; 2° excommunicatio papalis, ipso facto; 3° nullitas collationis et obligatio restituendi fructus; 4° inhabilitas ad idem beneficium obtinendum, et ad alia quæcumque assequenda; 5° privatio aliorum beneficiorum justè antea obtentorum: hæ quidem pœnæ incurruntur ipso facto, sed requiritur sententia criminis declaratoria; 6° collatio beneficii per confidentiam dati ad Papam reservatur. S. Liguor. (*ib.*, nis 89, 111, 112, q. 3); Card. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 238).—C. *Apost. Sedis* silet de pœnâ interd.

6190. *Nota* quòd si quis resignet beneficium cum confidentiâ, ex auctoritate privatâ, non obtento Superioris assensu, peccatur quidem, sed tunc non incurruntur dictæ pœnæ; talis enim resignatio de se est nulla, etiam independenter à simoniacâ pactione. Pœnæ autem non incurruntur, quando resignatio independenter à labe simoniæ non est valida.

Circa prædicta notandum est adhuc quòd, nomine beneficiorum et officiorum quorum electio simoniaca nulla est ipso jure, non veniunt vicariæ amovibiles ad nutum, nec pensiones, nec capellaniæ non collativæ, nec officia Inquisitoris, Legati, aut cujuscumque habentis jurisdictionem spiritualem ad tempus [1]: quia non sunt propriè officia ecclesiastica; et quamvis simonia adsit in illorum venditione, attamen propterea non incurruntur pœnæ supra enuntiatæ.

6191. Sed veriùs invalidæ sunt electiones simoniacæ Generalatûs, Abbatiæ, Provincialatûs, Prioratûs, Rectoratûs, aliorumque officiorum spiritualium in Religionibus: sic enim dicitur in Extrav. 2, *de simoniâ*: « Per electiones

[1] Ex his verbis dubitari potest an incurrerentur pœnæ supradictæ in venditione parochiarum quæ apud nos vocantur *succursales*, quorum rectores ab Episcopo sine formis juridicis removeri possunt.

» verò, provisiones, etc., quas simoniacâ contigerit labe
» fieri, et quæ viribus omninò careant, in ecclesiis,
» monasteriis, dignitatibus, prioratibus, officiis ecclesias-
» ticis, et quibusvis beneficiis, cuiquam jus nullatenus
» acquiratur. »

Quod autem sancitum invenitur in fine illius Extravagantis ubi præcipitur : « Omnibus et singulis eccle-
» siasticis et sæcularibus, in virtute sanctæ obedientiæ,
» ut eos omnes, quos simoniam hujusmodi commisisse,
» vel procurasse, aut mediatores esse sciverint, Pontifici
» per se vel per alios revelare quantò citiùs non omittant,
» etiamsi complices fuerint... : quod si non fecerint, ab-
» solvi non valeant, donec prædicta revelent et complices
» detecti arctiùs puniantur. » Hoc, inquimus, non fuit usu receptum, nec ad id obligatur ullus nisi sit Curialis Sedis Apostolicæ. Ita S. Liguor. cum aliis pluribus (*ib.*, n° 112, q. 3, *in fine*).

6192. Quærit. 12° An electio S. Pontificis simoniaca sit invalida?

Resp. Non concordare in hoc DD. : alii enim negant, ut Suarez et alii plures, et probant ex cap. *Licet* 6; affirmant tamen veriùs, juxta S. Liguor. (*ib.*, *quær.* 4), Cabassut, Bonacin., Viva, etc., cum communiori sententiâ, et probant ex cap. *Si quis*, dist. 79; et clariùs ex Concil. Lateran. V, sess. 5, ubi dicitur : « Sacro approbante Concilio
» statuitur, ut electio Romani Pontificis per simoniam
» facta, eo ipso nulla existat; et sic electo nulla in spiri-
» tualibus vel temporalibus tribuatur facultas. » Nec objici valet quòd Ecclesia remaneret sinè Capite : nam posito errore communi cum titulo colorato, si occulta esset simonia, Ecclesia suppleret jurisdictionem : « Unde, ait S. Liguor.
» (*ib.*, q. 4), omnes actus hujusmodi Pontificis benè
» erunt validi, et ejus definitiones adhuc infallibilem ha-
» bebunt auctoritatem, ut declaratur in... cap. *Licet*;
» secus si simonia esset publica. » Vide dicta supra (682).

6193. Quærit. 13° An et cui sit restituendum simoniacè acceptum?

Resp. 1° Vel agitur de spirituali simoniacè accepto, vel

de temporali : quoad primum, nihil, præter beneficium, ipsius fructus, aut etiam pensionem, est restituendum, (Extrav. *Cùm detestabile*, *de simoniâ*), quia aut restitui non possunt, prout sacramenta, vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm aliud non statuerint canones; de hoc tamen non omninò concordant DD. ut videri potest ap. S. Liguor. (lib. 3, n° 113). — Fructus autem beneficii per simoniam acquisiti, restituendi sunt Ecclesiæ, juxta doctrinam S. Thomæ (2, 2, q. 100, art. 6, ad 4), modò commodum ex hoc non recipiant qui simoniam commiserunt. Probabile est autem illos posse restitui, etiam pauperibus, vel successori in beneficio, vel etiam de iis posse componi cum Pontifice. S. Liguor. (*ib.*, n° 116).

6194. Quoad secundum, pretium acceptum pro beneficio, collatione ordinum, sacramentorum et sacramentalium, si notabiliter excedat id quod pro sustentatione exigi poterat, jure positivo restituendum est; item acceptum pro admissione ad Religionem : sed hoc nonnisi post sententiam, posito quòd admissus in monasterium maneat : quia plerumque sic datum, ratione alimentorum, retineri potest, modò in communem usum convertatur. (Ap. S. Liguorium, *ib.*, n° 114.)

Controvertitur autem cuinam dictum pretium sit restituendum : — tres de hoc sunt sententiæ, quas omnes probabiles vocat S. Liguorius : *prima* tenet illud esse restituendum ante sententiam ei qui dedit : ita *Prælect. S. Sulpit.* (n° 694, II); *secunda* censet illud esse restituendum ecclesiæ in quâ est beneficium, in pœnam irreverentiæ ipsi irrogatæ per venditionem rerum suarum; *tertia* dicit illud posse ex consuetudine restitui etiam pauperibus, ut admittit S. Thomas (2, 2, q. 32, art. 7; et q. 62, art. 5).

6195. Ex his concludit S. Liguor. (*ib.*, n° 115) quòd recipiens pretium simoniacum poterit, prout voluerit, illud vel danti, vel Ecclesiæ, vel pauperibus restituere, et etiam sibi ipsi, si egeat. Pretium verò pro ingressu in religionem restituendum est ipsi danti, ut afferat ad monasterium ad quod transfertur, et à quo ali debet.

6196. Quærit. 14° Quinam possint absolvere vel dispensare in supra dictis pœnis?

Resp. Quoad excommunicationem et suspensionem in ordine simoniacè accepto, solus S. Pontifex potest absolvere, nisi hæ censuræ sint occultæ (cap. *Liceat* 6, sess. 24, Conc. Trid.). Vide dicta supra (1643, II).

Quoad verò suspensionem ab ordinibus ritè susceptis, controvertitur an illam Episcopus possit tollere. Salmantic. probabiliorem habent sententiam negantem.—S. Liguor. (*ib.*, n° 117).

6197. Circa inhabilitatem ad alia beneficia præter illud quod fuit simoniacè obtentum, Episcopus potest dispensare, nisi fuerit simonia confidentialis, aut nisi simoniacus expectet sententiam, quia tunc est irregularis ex infamià juris. (S. Lig., *ibid.*)

6198. Quoad autem inhabilitatem ad idem beneficium, si istud fuerit simplex, canonicatus nempe, vel etiam Dignitas cui non insit cura animarum, et fuerit acceptum per simoniam ignoranter, scilicet per simoniam à tertio commissam ipso accipiente ignorante, tunc potest Episcopus dispensare, etiam in illà vacatione, dummodo beneficiarius spontè renuntiet. Ita probabiliter cum S. Thomà (2, 2, q. 100, art. 6, ad. 7); S. Liguor. (lib. 3, n° 112, q. 3 et n° 118). Si autem beneficium sit curatum non potest Episcopus dispensare in illà vice, sed potest in alià vacatione cum ignorante.

6199. Si verò quis scienter simoniacè acceperit beneficium, sive sit simplex, sive curatum, etiamsi simoniacus sponte renuntiet, nequit Episcopus cum eo dispensare ad idem beneficium, neque pro illà, neque pro alià vice, ut docet S. Thomas (2, 2, q. 100, art. 6, ad 7), quamvis posset dispensare ad alia beneficia obtinenda, nisi fuerit simonia confidentialis. Vide cap. penult. *De Elect.* In prædictis, probabiliùs dispensationem impertiri potest etiam Episcopus cum quo simonia fuit commissa. (S. Liguor., lib. 3, n° 119.)

An autem Pontifex beneficium alicui quem scit inhabi-

lem conferens, censeatur super hoc cum eo dispensare, vide apud S. Liguor. (lib. 3, nº 120); et dicta supra (489).

ART. II.

DE BLASPHEMIA.

6200. Blasphemia *est mala, seu contumeliosa locutio in Deum*. Vide theologos moralistas.

Antiquo jure blasphemi, si clerici erant, deponebantur ab officio et statu clericali; si verò laici, excommunicandi erant. « Si quis blasphemiâ contra Deum usus fuerit, si in » ecclesiastico ordine fuerit, deponatur; si laicus, anathe- » matizetur. » (Cap. *Si quis* 10, q. 1.)

Insuper sic habet cap. 2 *De Maledicis* : « *Statuimus* ut » si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, » maximè B. V. linguam in blasphemiam publicè relaxare » præsumpserit, per Episcopum suum, pœnæ subdatur » inferiùs annotatæ... septem diebus dominicis præ fori- » bus ecclesiæ in manifesto, dum aguntur missarum so- » lemnia, blasphemus existens, ultimo illarum die domi- » nico pallium et calceamenta non habeat, ligatus corrigiâ » circo collum, septemque præcedentibus sextis feriis in » pane jejunet et aquâ, ecclesiam nullatenus ingressu- » rus. »

6201. In suâ autem Const. *Cùm primùm*, § 9, S. Pius V sancivit : « Ut laicus qui Deum, et D. N. J. C., vel glorio- » sissimam Virginem Mariam... expressè blasphemaverit, » pro primâ vice, pœnam 25 ducatorum incurrat; pro » secundâ, pœna duplicabitur; pro tertiâ autem centum » ducatos solvet, et ignominiâ notatus exilio mulctabitur. » Plebeius qui solvendo non sit, pro primâ vice, manibus » post tergum ligatis, ante fores ecclesiæ constituetur per » diem integrum; pro secundâ fustigabitur per urbem; » pro tertiâ ei perforabitur lingua et mittetur ad triremes.» (Hæc, ut patet, in praxim deduci non possunt apud nos in Galliâ.)

6202. Clericus verò blasphemus ex eâdem Constit., pro

primâ vice privandus est fructibus unius anni omnium beneficiorum; pro secundâ, ipsis beneficiis; pro tertiâ tandem, omnibus Dignitatibus privatus, deponendus est atque in exilium mittendus. Si autem clericus beneficium non habeat, pro primâ vice, pecuniariâ, vel corporali pœnâ plectendus est; pro alterâ, in carcerem detrudendus atque ad triremes mittendus. Qui in Sanctos blasphemias effuderit, eum S. Pius V, judicis arbitrio, habitâ ratione criminis ac personarum, puniri voluit : ita Devoti (lib. 4, tit. 10, *De Maledicto*, § 3, *not.* 4), qui insuper adjicit : « Verùm uti monet Card. Albitius..., nunc à Tribun. Sacræ » Inquis. contra blasphemos, respectu habito ad crimen » atque ad personas, arbitrariæ pœnæ constituuntur. »

ART. III.

DE PERJURIO.

6203. Licitum est aliquando jurare, ut supra diximus (5743), et constat innumeris sive Scripturæ sive traditionis monumentis; sed conditiones requiruntur ut licitum fiat juramentum : « Jurabitis, aiebat Jeremias (c. 4, v. 2), in » veritate et judicio et justitiâ. » Vocare autem Deum in testem pro re parvi momenti non est mortale, si adsint veritas et justitia : est tamen veniale, quia est assumptio nominis Dei in vanum : imò posset esse mortale, si juramentum esset adhibitum ad confirmandam detractionem etiam levem, ut putat S. Liguor. (lib. 3, n° 146); si verò desit veritas (imò justitia, saltem in juramento promissorio), juramentum est peccatum mortale, et vocatur perjurium : « Plures adversùs perjuros pœnæ sunt constitutæ. » Eos non secus ac fures et adulteros, sese ab altari rejecturum minatur Chrysostomus (Hom. 17 *in Matth.*, n° 5) : » per undecim verò annos communionis expertes esse Basilius jubet (*epist. canon.*). Jure civili et canonico perjuri » infames sunt (L. 8, Cod. Theod., *de Pactis*, can. 9, » causa 3, q. 5, etc.); arcentur à ferendo testimonio » (cap. 7 et 54, *De Test.*), atque ab ecclesiasticis benefi-

» ciis, et aliis etiam pro rerum criminisque ratione pœnis
» subjiciuntur. » Ita Devoti (tom. 4, tit. 12, § 2).

ART. IV.

DE SACRILEGIO.

6204. Sacrilegium est violatio rei sacræ seu cultui divino dicatæ; triplicis generis est: *personale* quo persona, *locale* quo locus, et *reale* quo res aliæ violantur.

I. *Personale* committitur per clericorum percussionem, aut eorum pertractionem ad judicium sæculare, item per luxuriosam violationem personæ Deo per votum castitatis sacratæ. Circa pertractionem ad forum laicale, vide dicta supra (1678-1684).

Controvertitur utrum violatio voti sit semper sacrilegium: probabiliùs autem est quòd tale sit violatio voti castitatis; imò certum est tale esse violationem voti solemniter emissi in professione religiosâ, aut in susceptione ordinis subdiaconatûs. Vide S. Liguor. (lib. 3, 47, 455-457).

6205. Sic autem de percussione clericorum habet cap. *Si quis* 17, q. 4: « Si quis, suadente diabolo, in clericum
» vel monachum violentas manus injecerit, anathematis
» vinculo subjaceat; et nullus Episcoporum præsumat illum
» absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico
» conspectui præsentetur, et ejus mandata recipiat. » De hoc V. C. *Apost. Sedis*: 5ª special. et 2ª simpl. reserv.

Dicitur 1° *Si quis*, proinde, cujuscumque sexûs, statûs, ætatis, modò rationis compotis et doli capacis (cap. *Mulieres* et cap. *Pueris*, *de sent. excomm.*): sed impuberes ab Episcopis absolvi possunt, etiam à percussione enormi, licet absolutionem post pubertatem postulent.

Extenditur canonis sanctio etiam ad efficaciter mandantes, consulentes, et consentientes; proinde requiritur ut percussio de facto eveniat, et graviter in eam influat mandatum, consilium, etc. Ita communiter, ex cap. *Quanta* et cap. *Mulieres*, *de sentent. excomm.* Si quis diceret coram suis: *cupio vindictam talis clerici*, prævidens

ex eo dicto eum esse percutiendum, incurreret excommunicationem, si reverà exinde clericus percuteretur.

Etiam ratihabentes incurrunt excommunicationem (Ex cap. *Cùm quis*, *de sentent. excomm.*) : 1° si percussio eorum nomine aut in eorum gratiam facta fuerit ; 2° si hæc ratificatio externè significetur ; 3° si quando percussio evenit fuerint habiles ad ratihabendum saltem habitualiter : non enim incurrerent si essent amentes, benè verò si tunc essent ebrii aut dormientes. Ita communiter.

Item non impedientes, si ex officio ad id teneantur, ut reges, judices et cæteri superiores, patres, tutores, heri, pedagogi, parochi, etc. At de his omnibus v. 1637, V ; 1640, II.

Qui verò ex charitate tantùm impedire tenentur, veriùs excommunicationem non incurrunt, etsi ex odio sic agerent, juxta S. Liguor. (*ib.*, 269).

6206. Dicitur 2° *Clericum* : quo nomine intelligitur omnis saltem primâ tonsurâ initiatus, licet conjugatus, dummodo cum unicâ virgine, deferat habitum, serviatque certæ ecclesiæ. Item etiam excommunicatus, imò degradatus, si degradatio sit verbalis tantùm.

6207. « Non incurrit verò qui percutit clericum biga-
» mum ex reali bigamiâ, secùs si ex similitudinaria, nempe
» qui in sacris constitutus matrimonium contraxerit et con-
» summaverit. Neque incurrit percussor clerici qui habi-
» tum deponens sæcularibus negotiis se ingesserit, nec
» post tertiam monitionem sui Prælati resipuerit. Commu-
» niter. » (S. Liguor., lib. 7, n° 270.)

6208. Dicit. 3° *Monachum* : intellige quemvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium utriusque sexûs ; item tertiarios S. Dominici et S. Francisci, si gestent habitum et vivant in communitate; item eremitas subjectos alicui regulæ vel Superiori, secus si sint vagi, licet inserviant alicui ecclesiæ ex commissione Episcopi. Non requiritur ut Institutum sit expressè à S. Pontifice approbatum ; sufficit ut tacitâ ipsius auctoritate subsistat, et inibi vivatur sub Prælato, etsi non fiat professio. Idem dicit Fagnan (in cap. *Nullus*, *de foro compet.*) de mulieribus conviventibus in conservatoriis, quamvis Religio non adhuc sit ap-

probata. Idem ait Renzius de seminaristis et pueris collegiorum. (S. Liguor., lib. 7, n° 271.)

6209. Dicitur 4° *Violentas manus, suadente diabolo, injecerit*. Per hoc intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa clerici vel monachi personam, vel res eidem adhærentes, sive fiat manu, baculo, gladio, etc.

6210. Non sufficit ut quis signum percussionis faciat, ut incurrat excommunicationem : sed quoties percussio, etsi levis, imò levissima per tactum physicum, existimatur graviter injuriosa, sufficit ad censuram incurrendam. Communiter autem DD. advertunt quòd hic canon, prout in favorem clericorum emanatus, non strictè sed latissimè sit intelligendus. (S. Liguor., lib. 7, n[is] 272-273.)

6211. Unde incurritur hæc excommunicatio : 1° Quando quis clericum vel monachum conspuit, conspergit aquâ, pulvere, luto, vel illi evellit crines, lacerat ejus vestes, eripit aliquid ab eo per vim et injuriam, v. g., pileum, pallium, per actionem tamen graviter injuriosam; 2° qui concludit aut violenter detinet eum in carcere, vel loco unde sinè dedecore non potest exire; 3° qui persequitur ut in flumen, fossam incidat, equo decidat, etc. : nec videtur excusari à censurâ explodens sclopum in clericum, qui ob metum exanimis caderet, licet à globo non attingeretur, quia tunc explodens est causa per se talis læsionis; 4° qui manus violentas injicit in equum cui is insedit; 5° qui aliquid supradictorum facit, etiam consentiente clerico, dummodo sit injuriosum ordini clericali (cap. *Nemo* 11, q. 5; et cap. *Contingit*, *de sentent. excommunic.*); imò clericus consentiens, ex eodem cap., etiam excommunicationi subest, sed hæc est tantùm ferendæ sententiæ : si tamen consensus clerici auferret injuriam ab actione, puta si clericus peteret cædi ab alio ut sua lueret peccata, tunc excommunicatio non incurreretur; 6° si clericus seipsum percutiat injuriosè, ex malitiâ vel passione, plures putant illum excommunicationem incurrere; sed meritò, juxta S. Liguor., contrarium probabile habetur à pluribus aliis; 7° qui percutit clericum, etiam meritum, si fiat per quem non debet, ut si morte dignus puniatur à judice

sæculari ; vel modo illicito, nempe si à Prælato suo puniatur per laicum. S. Liguor., lib. 7, nº 274.

6212. Non autem incurritur excommunicatio : 1º si fur à clerico clam eripiat crumenam vel vestem, quia actio non est violenta : secus si violenter eripiat ; 2º si percussio sit jocosa, quamvis gravis, et etiam cum aliquâ irâ, si ad mortale non pertingat (cap. 1, *De Sent. excomm.*) : unde ut excommunicati non habentur pueri clerici qui pugnis se percutiunt, licet sanguis è naribus effundatur, quia regulariter puerorum percussio non reputatur graviter injuriosa ; 3º si percussio sit ad defendendum se vel suos, vel res suas cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ ; 4º quoties percussio, sive ob levitatem ipsius sive ob imperfectionem advertentiæ, ad mortale non pervenit ; 5º si clericus ut talis non agnoscatur, prout si percuteretur in tenebris. Dubitatur autem an incurrerit excommunicationem qui percuteret ignorans esse clericum, sed ita animo comparatus, ut etiamsi illum cognosceret etiam percuteret : sententia negans est communior et probabilior, juxta S. Liguor., modò percutiens penitus ignoret esse clericum : secus autem si dubitaret, aut si intenderet eum percutere sive laicus sit sive clericus. Sunt qui dicunt ignorantiam crassam excusare ab hâc excommunicatione, sed meritò id reprobant Croix, Sanchez, etc., quia verba *suadente diabolo*, important tantùm percussionem cum peccato gravi. (S. Liguor., lib. 7, nº 275.)

6213. Item excommunicationem non incurrunt Prælatus, præceptor, pater, etc., percutientes clericum in minoribus constitutum correctionis causâ, moderatè tamen juxta gravitatem culpæ : hoc possunt etiam Prælatus et præceptor, erga clericum in sacris constitutum ; an autem idem possit pater, controvertitur ? Sententia affirmans probabilior videtur S. Liguorio : ex cap. 1, *De Sentent. excomm.* (S. Liguor., lib. 7, nº 275, q. 5). Nec incurrunt ministri qui verberant aut in carcerem detrudunt clericum reum ex jussu Superioris ecclesiastici (cap. *Ut formæ* 35, *de Sent. excomm.*, et cap. *Clericos* 15, *de sent. excomm.*, in 6º).

6214. Item excommunicatio non incurritur si percus-

sus sit realiter degradatus vel bigamus, vel exercens publicè officium cauponis, vel macellarii, vel scurrum, et ter monitus non cesset; vel si in seditione deprehenderetur armatus et crudelitates exercens (cap. *Cùm ab homine* 14, et cap. *Perpendimus* 23, *de sent. excomm.*); vel si inventus fuerit turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filiâ, vel si mulierem sollicitaret ad turpitudinem : quia privilegium tunc amittit (cap. *Si verò* 3, *de sent. excomm.*). An autem excusaretur maritus qui se ex industriâ occultaret, expectans clericum ignorantem, non benè constat, et rectiùs putat S. Liguorius eum non excusari (*ibid.*).

6215. Quærit. An, in omni casu, S. Pontifici reservata sit excommunicatio quam incurrunt clericorum percussores ?

Resp. Tres gradus distingui in gravitate hujus criminis : alia enim est percussio quæ habetur ut *enormis;* alia ut *mediocris* seu *gravis;* alia tandem ut *levis*, quæ talis attamen non dicitur quòd sit tantùm peccatum *veniale*, cùm nunquam excommunicatio major possit incurri ob veniale peccatum, sed *levis* dicitur per comparationem ad alias *graves* aut *enormes* percussiones. De illis tribus gradibus percussionum sic habet Extrav. *Perlectum :* « Respondemus » percussionem levem esse pugni, palmæ, manûs, pedis, » digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam neque » suggillationem carnium relinquit, neque abscindit mem» brum, sinè extractione dentium, sinè avulsione multo» rum capillorum, sinè effusione multi sanguinis » (talis est ergo percussio *levis*). « Nolumus tamen dicere quòd hu» jusmodi levis percussio... fiat atrox ob multi sanguinis » effusionem. Ad judicandum tamen, quæ læsio sit levis, » mediocris aut enormis, volumus diligenter perpendi, » non solùm factum, sed etiam qualitatem ejus et modum » percutiendi cum omnibus suis circumstantiis loci, per» sonæ, et aliis. *Personæ*, si est magister, judex, Prælatus, » pater, patronus, aut Dignitas, percussus injustè à subdito » aut ab alio se viliori, quia ex hoc interdum censentur gra» ves injuriæ, quæ ex se sunt leves aut mediocres. Et quia » conditio negotii non patitur integram determinationem

» hujus rei, relinquimus tuo arbitrio, ut declares quæ » sit levis, et quæ enormis injuria, admonentes ut po- » tiùs declares in dubio esse percussionem gravem, et ab » eâ non posse absolvere, quàm, declarando levem esse, » occasionem præbeas lædendi statum ecclesiasticum. » S. Liguor. (lib. 7, n° 277).

6216. Ex his DD. dicunt percussionem mediocrem illam esse ex quâ extrahitur dens, vel capillorum copia evellitur, aut fit suggillatio carnis cum effusione sanguinis, sed absque gravi læsione vel injuriâ. Percussionem verò fieri *enormem*, si magna intervenit vulneratio, aut magna sanguinis effusio aliundè quàm è naribus, vel magna injuria. (S. Liguor., lib. 7, n° 277.)

6217. Percussio *levis* sæpe potest evadere *gravis* vel *enormis* ratione circumstantiarum, videlicet : 1° ratione *personæ læsæ*, si sit Abbas, Prælatus monasterii, judex, herus, aliusque in Dignitate constitutus; 2° ratione *lædentis*, si sit officialis, laicus, vel plebeius, et nobilem percutiat; 3° ratione personæ coram quâ percussio fit, v. g. coram Prælato; 4° ratione scandali, si clericus à monacho percutiatur; 5° ratione loci, si percutio fiat in ecclesiâ, in plateâ, etc.; 6° ratione temporis, si clericus percutiatur dum vacat sacris functionibus, dum est sacris vestibus indutus, etc.; 7° ratione injuriæ ut si quis clericum denudet, atramento vel stercore vultum fædet, etc. (S. Liguor., *ib.*, n° 278.)

6218. His explicatis, ut ad propositam quæstionem deveniamus, dicimus : 1° Episcopos, eorumque Vicarios posse absolvere à percussione levi, etiam publicâ (cap. *Pervenit, de sent. excomm.*); 2° à percussione enormi aut mediocri, si sit publica, absolvere posse tantùm Papam, Legatum à *latere*, legatos missos in aliquam provinciam (cap. *Ad Eminentiam, de sent. excomm.*; cap. penult., *De Officio Legati*); si verò sit occulta, possunt ab eâ absolvere etiam Episcopi (Trid., sess. 24, c. 6) : imò iidem possunt à publicâ absolvere mulieres (cap. *Mulieres, de sent. excomm.*), etiamsi percussio fuerit enormis; item impuberes, ac eos qui collegialiter vivunt, si percussio fuerit gravis

tantùm, non verò enormis. (Vide 1637, V; 1640, II.)

6219. Disputatur an incurrat excommunicationem qui clerico venenum præbet, probabilius est autem quòd incurrat, sed eo instanti solùm quo venenum incipit lædere. (S. Liguor., *ib.*, n° 280.)

6220. Non incurritur excommunicatio si malè tractetur cadaver personæ Deo consecratæ. Ita probabiliùs Fagnanus, contra quosdam (ap. Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 261).

6221. Ex Giberto, Lequeux (n° 1376 *in fine*) et Auctor *Prælect. S. Sulpit.* (n° 696) dicunt quòd juxta usum plerarumque diœceseon Galliæ, absolutio hujus criminis non reservetur S. Sedi, quando clericus percussus non est sacris initiatus. At juxta C. *Ap. Sed.* sufficit ut sit *clericus*.

6222. — II. *Locale* sacrilegium committitur quando ecclesia vel locus sacer polluitur, de quo satis egimus supra (4791-4815); vel quando in eisdem ea fiunt quæ illorum sanctitatem dedecent, aut immunitates lædunt, de quibus etiam satis egimus supra (4829-4840).

6223. *Nota* autem quòd, extra casum violationis immunitatum aut pollutionis, sacrilegium locale non adsit, nisi malè tractetur ecclesia, cùm in odiosis strictè sit facienda interpretatio (S. Liguor., lib. 3, n° 38).

6224. Disputatur an omne furtum in ecclesiâ commissum sit sacrilegium : *prima* sententia dicit non esse sacrilegium, nisi furtum sit de re ecclesiæ commodatâ aut ei commissâ causâ custodiæ; et probabilis habetur à S. Lig., *ib.*, n° 39; *secunda* autem sententia, quam probabiliorem idem Sanctus vocat, universaliter affirmat, eò quòd in cap. *Quisquis* 21, causa 17, q. 4, absolutè reputatur sacrilegus qui *non sacrum de sacro* furatur [1]. Controvertitur verò an sit sacrilegium locale furari è sacristiâ. Sed certum est non esse sacrilegium furtum in claustris, nec furtum in Oratorio domûs privatæ patratum. Justè autem putat Sanchez sacrilega esse furta in Oratoriis Xenodochiorum aut Eremitoriorum, licet ab Episcopo non benedictis (S. Liguor., lib. 3, n° 39). —

[1] Ita se habet cap. *Quisquis* : « Sacrilegium committitur auferendo » sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non » sacro. »

Non violatur autem sanctitas loci per actus merè internos, ideoque non committit sacrilegium qui in ecclesiâ habet voluntatem occidendi extra illam; secus, si quis extra ecclesiam proponit occidere in ecclesiâ. (S. Liguor., lib. 5, n° 43.)

6225.—III. *Reale* sacrilegium locum habet per indignam tractationem sacramentorum, ut si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item si vasa aut instrumenta sacra, ad usus profanos adhibeantur, v. g. si quis uteretur calice aut ornamentis altaris in convivio : intellige tamen de iis quæ saltem benedici solent : nam adhibere ad nuptias vel usum profanum, tapetes, candelabra, pelvim, imò et manutergium et cætera quæ mediatè serviunt ministerio sacro non esse peccatum docet Tamburin. nisi fieret ex aliquo contemptu, saltem implicito, ut si semper et indifferenter ad similes usus adhiberentur. Idem dicit de candelis, ramis, aquâ, incenso, et similibus benedictis, quia Ecclesia non agit cum tanto rigore in modicis istis benedictionibus, ut patet in pane, ligno, carbonibus, etc. benedictis. An autem vasa et vestes sacræ possint aliquando converti in usum profanum, vide dicta supra (3621 et 3622).

6226. Sacrilegium est autem malè tractare sacras imagines, reliquias; illas furari, etiam in parvâ quantitate, est grave sacrilegium si dominus prævideatur ex hoc fore graviter contristandus (S. Liguor., lib. 3, n° 45). — Est etiam sacrilegium torquere verba S. Scripturæ ad scurrilia, fabulosa, vana, adulatoria, detractoria. (Trident., sess. 4, *in fine.*)

6227. Non læsio quorumcumque bonorum ecclesiasticorum est sacrilegium, sed duntaxat bonorum quæ pertinent ad *ornamentum ecclesiæ*, *aut sunt deputata ad sustentationem ministrorum*, ut ait S. Thomas (2, 2, q. 99, art. 3), et quidem *quà tales sunt*, ut rectè dicit Tambur. ap. S. Liguor., lib. 3, 42. — An autem sit sacrilegium injustè detinere legata Ecclesiæ relicta pro ejus servitio, controvertitur (*ib.*).

6228. *Nota* quòd censuræ contra sacrilegos latæ, non

incurrantur ipso facto nisi à percutientibus clericum; à violantibus immunitatem Ecclesiæ, usurpando bona, tributa imponendo (Trid., sess. 22, cap. 11); ab effringentibus ecclesias et simul expoliantibus, seu aliquid ex iis eripientibus (cap. *Conquisitus* 22, *de sentent. excomm.*)

Juxta autem S. Liguor., lib. 3, 44, probabilius est incendiarios ecclesiarum non esse ipso facto excommunicatos. Vide supra (1636 1°); et infra (6298).

6229. Specialibus Constitutionibus sub pœnâ excommunicationis, prohibetur ablatio reliquiarum, statuarum, marmorum è cryptis vel ecclesiis Urbis Romæ; et interdicto subjiciuntur ecclesiæ quibus hæc furtivè sublata applicantur, donec restituta fuerint. Vide *Thesaur.*, *de pœnis*, 11 part., c. 1, *de Reliquiis* (*Prælect. S. Sulpit.*, n° 696, in *notâ*).—Servata est excomm. quoad reliquias (C. *Ap. Sed.*).

6230. *Nota* insuper quòd possit peccari sacrilegio etiam per omissionem, v. g. si quæ ad sacrificium missæ spectant, ut corporalia et similia, sint valde immunda, et hoc sacrilegium potest esse mortale. An sit licitum omnibus, nudâ manu vasa sacra et linteamina altaris tangere, vide dicta supra (3645-3649). Citra contemptum hoc non esse mortale, si vacua sint, et, si causa subsit, nec veniale, dicit Busembaum ap. S. Liguor., lib. 3, n° 48.

ART. V.

DE INJURIA ORDINIBUS RELIGIOSIS ILLATA.

6231. Non solùm qui personis religiosis, sed etiam qui ipsismet Ordinibus religiosis injuriam faciunt, censuras incurrunt.

Sic 1° qui libellis famosis, cantilenis injuriosè insequuntur religiosos Ordinis S. Francisci, S. Dominici, Societatis Jesu, Carmelitarum, Augustinianorum, etc., in communi (non in individuo), incidunt in excommunicationem majorem S. Pontifici reservatam; citatur solùm Constit. Gregorii XIII *Cùm ascendente Domino*; sed hæc dispositio ad omnes religiosos communiter extenditur. Vide Ferraris (v° *libellus famosus*, n° 30).—De eâ excomm. silet C. *Ap. Sedis*.

6232. Sic 2° « qui impediunt regulares Ordinum Mendi-
» cantium ne eleemosynas expostulent aut recipiant, ex-
» communicantur, si sint inferiores Episcopis; Episcopi
» verò, si admoniti, retractare prohibitiones à se factas
» in detrimentum horum regularium recusent, interdicun-
» tur ab ingressu ecclesiæ, et suspensi sunt à regimine et
» administratione suæ diœcesis. Const. Sixti IV *Sacri*
» anni 1479. » — De his silet C. *Apost. Sedis.*

6233. Qui usurpant jurisdictionem in regulares exemptos Sanctæ Sedi immediatè subjectos, incurrunt excommunicationem Summo Pontifici reservatam ex Bullâ *In Cœnâ Domini*, § 17. Vide Ferraris, v° *Excommunicatio*, art. 2. De his videri potest excomm. XI specialiter res. C. *Ap. Sedis.*

De exemptionibus vide dicta supra (568-620).

ART. VI.

DE MAGIA.

6234. Magia in sensu latissimo definitur à Del Rio : *Ars seu facultas, vi creatâ et non supernaturali, quædam mira et insolita efficiendi quorum ratio sensum et communem hominum captum superat* (*Disquisit. magicæ*, lib. 1, cap. 2). A dono miracula operandi differt magia in eo quòd miraculum vi supernaturali, omnem potestatem creatam superante, producatur.

6235. Duplicis generis est magia, *naturalis* nempe, quæ mira et insolita peragit mediis quæ vires humanas non excedunt, qualis est ars præstidigitatorum (*escamoteurs*); et magia *non naturalis*. quæ mira operatur mediis humanam potestatem superantibus, interventu videlicet spirituum homine superiorum : de hâc secundâ magiæ specie hìc tantùm agitur, et dividitur *in albam* et *nigram*. — *Alba* seu *theurgia*, si reverà existeret, mira operaretur, per Dei et bonorum Angelorum interventum : talem autem artem Deus non instituit, sed duntaxat aliquam (non verò semper et per media quæ ex se suum exerunt effectum) quibusdam concedit potestatem miracula patrandi. At hæc potestas minimè *magia* appellari potest. « Qui ex dono

» gratiæ gratis datæ, operatur, inquit Del Rio (*Disquis.*
» *magicæ*, lib. 2, q. 2), ille ad certum tempus, occasio-
» nem aut cæremonias certas non restringitur, ut solent
» magi, qui si vel in minimo deficiant nihil efficiunt.
» Nec etiam hujusmodi Dei dona gratuita possunt aliis,
» per disciplinæ ac præceptorum modum tradi : magi verò
» suis discipulis hanc magicam artem tradunt; et audito-
» res, magistrorum secuti præcepta, quæ magistri eadem
» operantur. » (*Rev. des sciences ecclés.*, n° 5, p. 391.) —
Nigra verò ope dæmonis stupenda et insolita peragit : ideoque vocatur *diabolica* aut simpliciter *magia*.

6236. Magia diabolica, alia est divinatrix, quæ ideo vocatur *divinatio*, quâque propalantur res occultæ, sive præteritæ, sive præsentes sive futuræ quæ humano medio dignosci nequeunt; alia verò est *operatrix* quâ producuntur alii effectus humanas vires excedentes.

6237. Variis nominibus nuncupatur *Divinatio* prout varia sunt media quæ adhibentur ad detegendas res occultas : si enim diabolus ipse, in formâ visibili, illas res occultas propalet, vocatur *præstigium ;* si fiat propalatio per mortuorum apparitionem, dicitur *necromantia ;* si per homines vivos, dicitur fieri per *pythones :* si per figuram in aquâ, vocatur *hydromantia; geomantia* verò, si per inspectionem corporis terrestris, v. g. lapidis, speculi, etc.; *chiromantia*, si per signa manuum; *pyromantia*, si per apparentias in igne ; *aruspicium* si per viscera animalium contingat; *oraculum*, si per idola; *astrologia*, si fiat per situs et motus astrorum; *auspicium* si per signa volucrum; *augurium*, si per signa animalium; *omen*, si per casum, v. g. per occursum funeris; *sortilegium*, si per sortem. (S. Liguor., lib. 3, n° 6.)

6238. Similiter *magia operatrix*, vel exercetur ut noceat et vocatur *maleficium;* vel ut prosit, et generatim à pluribus vocatur *vana observantia*, sed varia etiam nomina sortitur, prout in eâ diversa adhibentur media.

Maleficium est aut *amatorium*, quo quis incenditur in alicujus determinatæ personæ amorem vel odium, quod ita fit tamen quin voluntas à dæmone necessitetur, sed libera

manet; aut *veneficium*, quo nocumentùm alicujus intenditur, sive reale in ejus bonis, sive personale in ejus personâ.

Circa magiam *non naturalem* hæc tenenda sunt:

6239. — I. Effectus magiæ vires humanas excedentes, tribuendi sunt non Deo, nec bonis angelis, nec defunctorum animabus.

1° *Non Deo:* quia ridiculum esset Deum mirabilia operari sese submittendo vanis et superstitiosis mediis in magiâ adhibitis; insuper iniquè vetaret in Scripturis, quod uti gratiam hominibus largiretur; denique illi effectus sæpe sunt mali, proinde Deo non tribuendi.

2° *Non bonis angelis*, propter easdem rationes, et præterea id constat ex variis canonibus à Gratiano relatis, causa 26. Ita se habent articuli Parisienses à Del Rio citati: « Quod Deus per artes magicas et maleficia inducatur compellere dæmones suis incantationibus obedire: *error*. » Quod boni angeli includantur in lapidibus et consecrent » imagines vel vestimenta, aut alia faciant quæ in istis artibus continentur: *error* et *blasphemia*. »

3° *Non defunctorum animabus*: nam animæ defunctorum sinè Dei permissu nec è purgatorio, nec à fortiori ex inferno exire possunt; porrò ut sic exeant ex Dei licentiâ, nulla subest causa quæ legitima videatur. « Ut enim ad » magorum preces et incantationes id jubeat, impium est » opinari » (Del Rio, *Disquis. magicæ*, lib. 2, q. 2). Præcipua ergo efficiens causa istarum artium est ipse diabolus.

6240. — II. Dari magiam diabolicam absque temeritate non negaretur: ita P. Perrone (*Curs. compl.*, tom. 1, col. 661). Id constat 1° cap. 7, v. 10 Exodi, ubi dicitur; « Tulit Aaron virgam coram Pharaone et servis ejus, quæ » versa est in colubrum, vocavit autem Pharao sapientes et » maleficos, et fecerunt etiam ipsi per *incantationes Ægyptiacas* et arcana quædam similiter. »

Item (Levitic., c. 20, v. 27) dicitur: « Vir sive mulier » in quibus *pythonicus* vel *divinationis fuerit spiritus*, » morte moriatur. » Ubi nota quòd Scriptura non dicat:

vir sive mulier, qui fingunt se habere spiritum Pythonem, sed expressè *in quibus fuerit.*

In Evangelio autem S. Matth., c. 24, v. 24, dicitur : « Surgent enim pseudo-Christi et pseudo-prophetæ, et » dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem in» ducantur (si fieri potest), etiam electi. » Illa *signa magna* et *prodigia* intelligi sane debent de prodigiis humanas vires superantibus.

In Actibus verò Apostolorum (c. 16, v. 16) dicitur : « Factum est autem euntibus nobis in orationem, puellam » quamdam habentem spiritum Pythonem obviare nobis, » quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divi» nando. — Dolens autem Paulus et conversus spiritui » dixit : Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab eâ : » et exiit eâdem horâ. »

Citari etiam posset cap. 8 Act. Apost. ubi narratur de Simone Mago, quòd *multo tempore Samaritanos magiis suis dementasset.*

6241. Omittimus innumeros alios textus sive S. Scripturæ sive traditionis; sufficiat hic referre verba Ritualis Romani, titulo *de exorcizandis obsessis à dæmone*, ubi monetur exorcista ut « jubeat dæmonem dicere an detineatur » in corpore obsessi, *ob aliquam operam magicam aut ma» lefica signa* vel instrumenta : quæ si obsessus ore sump» serit, evomat; vel si alibi extra corpus fuerint, combu» rantur. » Hæc verba manifestè supponunt magiæ diabolicæ realitatem. Nec videtur benè quomodò declinari valeat tanta auctoritas; unde cautè sunt legendi quidam auctores, ut Feller et Bergier, qui in eis nimiùm videntur favisse impiorum incredulitati : « Hoc est, inquit S. Thomas » (*Supplem.*, q. 58, art. 20), contra auctoritates Sanctorum » qui dicunt quòd dæmones habent potestatem supra cor» pora et imaginationem hominum quando à Deo permit» tuntur : unde per eos malefici aliqua signa facere pos» sunt. » Vide *Revue des sciences eccles.*, n° 5, p. 393-400.

6242. — III. Effectus magiæ de quibus supra, obtineri solent pacto saltem implicito cum dæmone inito, seu per aliquam petitionem implicitam ad dæmonem directam.

Dupliciter ergo pactum fieri potest cum dæmone : *expressè* nempe et *tacitè seu implicitè : expressum* est pactum quando quis per se vel alium, verbo aut scripto, dæmonem invocat. *Tacitum* est verò quando quis utitur his superstitiosis mediis quibus magi utuntur, sciens iis mediis naturalem vim non inesse intentos effectus producendi. Et hoc, etiamsi protestetur se nolle pactum cum dæmone inire, quia ipsius actus huic protestationi contrarius est, et illam inanem reddit.

Si tamen dubitaret tantùm an media effectum stupendum naturaliter habeant vel diaboli ope, non censeretur inire pactum etiam implicitum cum dæmone, si illa adhiberet curiositatis vel alterius motivi causâ, modò ita dispositus esset ut nullatenus ea adhiberet, si sciret dæmonem intervenire : à fortiori, idem esset dicendum si quis adhiberet media magica, penitus ignorans talia esse.

6243. Cæterùm patet gravissimum esse peccatum pactum expressum cum dæmone : quod quidem ad speciem idololatriæ pertinet, cùm per tale pactum seu petitionem quidam cultus *latriæ* dæmoni exhibeatur. Imò per hoc fides negari posset, si nempe crederetur hunc cultum diabolo deberi, vel diabolum posse ea legitimè operari. Vide Del Rio (*ib.*, lib. 2, q. 4).

6244. Magia quæ fit per pactum implicitum est etiam gravissimum peccatum : sed excusari à mortali quidam asserunt ap. S. Liguor. (lib. 3, n° 7) : « Videlicet tunc cùm
» vel intercedit simplicitas et ignorantia non crassa, neque
» affectata (licet culpabilis) : vel fides certa non adhibetur,
» sed tantùm timor quidam, aut suspicio concipitur even-
» tûs futuri... eò quòd tunc surperstitio verè non sit,
» cùm intentio non sit talis. »

6245. » Qui de fortunâ consulunt... si fiat cum firmâ
» fide vel scandalo, etc., mortaliter (peccant) : si verò
» causâ curiositatis vel risûs, ut fit communiter, venialiter
» tantùm... » Busembaum (ap. S. Lig., *ib* n° 10, 10°).

6246. Prævia protestatio contra omnem diaboli interventum non impedit necessariò hunc interventum, si scienter adhibeantur media quibus diabolus suam actionem

annectere consuevit, quia talia media scienter adhibens, agit contra suam protestationem, quæ proinde inanis fit. Vide S. Liguor. (lib. 3, n° 8). Imò non necessariò impeditur interventus diabolicus ex eo quòd quis ignoret magica esse media quæ adhibet et bonâ fide adhibeat; si enim Deus permittit ut etiam fideles in statu gratiæ existentes à diabolo obsideantur, cur necessariò deberet impedire quominus non interveniret diabolus, quando bonâ fide adhibentur media magica quibus iste solet se immiscere? Nullibi enim revelatum est, aut traditum reperies, impediendam fore necessariò actionem dæmonis eò quòd præmittatur protestatio contra ipsius interventum : et reverà etiam experientiâ constat præfatam protestationem aut bonam fidem hunc interventum non semper excludere. Vide plura facta id probantia à D. Bouix relata, ap. *Revue des sciences ecclés.* (n° 5, p. 404-407).

6247. Ex his sequitur posse peccari, non obstante præfatâ protestatione, adhibendo dicta media magica : et quidem certum est : 1° Certò peccari, etiam mortaliter, si scienter hæc media superstitiosa seriò adhibeantur, quia non obstante protestatione adest pactum implicitum cum dæmone; 2° si dicta media adhibeantur ex joco vel curiositate ad videndum quid accidat, aliqui theologi existimârunt esse tantùm veniale, sed aliter sentiunt alii inter quos Mayol (vide *Revue des sciences*, etc., *ib.*, p. 407); 3° in dubio an media suspecta suos effectus producant naturaliter vel ope dæmonis, si adhibeantur hujusmodi media ex honestâ et gravi causâ cum prævià protestatione, non videtur esse culpa, etsi futurum sit contra intentionem quòd effectus fortè producantur dæmonis interventu : quia sic agens utitur jure suo adhibendi media utilia quando ei non constat illa operari dæmonis ope; secus dicendum, si hujusmodi media adhiberentur absque causâ honestâ et gravi, vel si probabilissimum esset intervenire dæmonem; 4° qui hujusmodi media adhibent ex ignorantiâ crassâ, non ideo immunes sunt à culpâ etiam gravi, præsertim, si jam fuerint moniti. Vide Mayol (*Curs. complet.*, tom. 14, col. 90, 91), et *Revue des sciences ecclés.* (*ib.*, p. 408 et 409).

6248. Quærit. 1° Quid sentiendum sit de virgâ bifurcatâ quâ fontes et res deperditæ vel occultatæ inveniuntur?

Resp. In duplicem classem posse dividi effectus virgæ bifurcatæ : alii enim sunt de quibus dubitari potest an sint naturales; alii verò quos certò constat superare vires humanas: prioris generis sunt motus hujusmodi virgæ quando qui illam adhibet stat supra fontem, vel supra metalla : plures enim inveniuntur personæ quæ in dicto casu physicè commoventur, quæ proinde fortè possent hunc motum dictæ virgæ communicare. Unde quoad fontes et metalla, non benè semper constat an effectus non sit naturalis.

Secundi autem generis essent motus virgæ quoad res deperditas, furto ereptas et occultatas : manifestè enim motus qui non contingunt circa aliquod corpus nisi quia est deperditum vel occultatum, causam physicam non habent, sed ab aliquo agente occultè procedunt, qui, in casu, alius supponi nequit nisi diabolus; naturaliter enim virga non magis potest moveri circa lapidem pro limitibus constitutum quàm super alium lapidem. In hoc ergo secundo casu usus virgæ bifurcatæ est certè diabolicus et proinde illicitus; in priori verò examinandum est an motus, contingant uniformiter ac independenter à certis precibus aut conventionibus merè arbitrariis; si enim moveatur semper virga, quando qui illam tenet stat super aquam aut metalla, motus haberi poterit ut naturalis aut physicus ; si verò non moveatur, nisi quia fons vel metallum inquiritur vel duntaxat eo momento quo à virgâ quæritur an aqua fluat, vel metallum infossum sit intra tria vel quatuor metra sub terrâ, secus immota permaneat, certè tunc motus non est naturalis, cùm natura uniformiter et secundùm regulas constantes agat : proinde in hoc casu, usus virgæ erit certò illicitus. Imò deterrendi sunt semper fideles ab hujusmodi experimentis ob periculum superstitionis eis inhærentis. Vide S. Liguor. (lib. 3, n° 8) ; et *Revue des sciences ecclés*. (n° 5. p. 409-414) [1].

[1] In hoc opere periodico narrat D. Bouix quòd : « Junior quidam clericus... postulavit... à confessario num sibi liceret, scientiæ causâ, eâ virgâ uti. Affirmativè respondit confessarius dummodo protestationem

6249. Quærit. 2° Quid sentiendum sit de tabulis gyrantibus, et spiritibus percussoribus (*Tables tournantes*, *Esprits frappeurs*)?

Resp. Non multis abhinc annis, ubique ferè sermo non erat nisi de phænomeno hoc stupendo quo, pluribus simul tabulam et se invicem per manum tangentibus, tabula sic contacta gyrare incipiebat, et sæpe etiam, per repetitionem verberationum litteris alphabeticis correspondentium, respondebat variis quæstionibus ad ipsam directis: imò etiam illas responsiones scribebat medio graphii ipsius pedibus illigati : patet quòd si illi effectus reverà producantur sinè fraude tangentium, diabolicum sit dictum experimentum, ac proinde illicitum : diabolica pariter esset, ut patet, consultatio spirituum qui per certum numerum verberationum quæsitis responderent. Vide *Revue des sciences for ecclés.* (n° 5, p. 411-413).

6250. Quærit. 3° An existant striges seu sagæ et spiritus incubi vel succubi?

Resp. De his vide *Revue des sciences ecclés.* (n° 5, p. 414-417); S. Liguor. (lib. 3, n° 26); et *Praxim confess.* (n° 111); P. Perrone, *De Deo Creatore*, p. 1, c. 5, et cap. *Episcopi*, causa 26, q. 5.

6251. Quærit. 4° Quid sentiendum sit de magnetismc quod dicitur animale?

Resp. Hoc nomine designari prætensum aliquod fluidum, vi cujus persona præsertim sexûs feminæi inducitur in quoddam somnambulismum tam altum ut nec maximus fragor ad ejus aures productus ab eo suscitare valeat. A solo magnetizatore variis gesticulationibus, palpationibus aut etiam solo mandato interno, à distantiâ plurium leuca-

» contra diaboli interventum præmitteret. Præmisit protestationem; » virgâ usus... ; nec tantùm aquas subterraneas... detexit; sed cùm » frater ipsius unam inter plurimas domûs paternæ claves in angulo » quodam superioris ædis abscondisset, versa est virga versus angu» lum istum, et sic à præfato clerico clavis reperta est. Id ipse, inquit » D. Bouix, sacerdotio jam initiatus mihi enarravit » (*ib.*, p. 404, etc.): proinde nec etiam protestatio impedit interventum diaboli, saltem quando modus adhibitus est manifestè improportionatus effectui producendo.

rum dato, hoc somnambulismum producitur. Tunc si vivâ voce aut mentaliter, de suo absentiumve sibi ignotorum morbo interrogetur, etiam indocta illicò medicos scientiâ longè superat, res anatomicas accuratissimè enuntiat, morborum internorum et cognitu difficillimorum causam, sedem, naturam indicat, eorumdem progressus, variationes, complicationes evolvit, idque propriis et technicis terminis, remediaque efficacissima præcipit [1]. Si adsit persona de quâ consulitur, relationem inter ipsam et personam magnetizatam contactu instituit magnetizator; si verò sit absens, cincinnus ex ejus cæsarie eam supplet et sufficit : admoto enim hoc cincinno ad palmam magnetizatæ, confestim ipsa declarare valet cujus sint capilli, ubinam versetur persona ad quam pertinent, quid rerum agat, et circa ejus morbum omnia documenta præstare haud aliter, imò multò meliùs ac si, medicorum more, corpus ipsa introspiceret.

Oculis clausis et velatis res cernit, legit, etiam nescia legendi, librum vel litteras clausas. Ex hoc somnambulismo educta, vel jussu etiam interno magnetizatoris, vel quasi sponte suâ, ipso temporis puncto à se prænuntiato, nihil omnino de rebus in paroxismo peractis, sibi conscire videtur, quantumvis ille duraverit.

6252. Ità somnambulismum magneticum exponit Cancellarius Episcopi Lausannensis et Gebennensis, D. Fontana in suâ consultatione directa ad S. Pœnitentiariam, 19 maii 1841 : deinde quærit utrum Confessarius possit suis pœnitentibus permittere :

« 1° Ut magnetismum animalem illis caracteribus aliis-
» que similibus præditum exerceant, tanquam artem me-
» dicinæ auxiliatricem atque suppletoriam;

» 2° Ut sese in illum statum somnambulismi magnetici
» demittendos consentiant;

» 3° Ut vel de se vel de aliis personas consulant illo modo magnetizatas;

» 4° Ut unum de tribus prædictis suscipiant, habitâ

[1] « Non est illicitum uti virtute, quæ per superstitionem cognita » est, modò ejus observatio aut operatio non pendeat ab ope dæmo» nis. » Busembaum apud S. Liguor., lib. 3, n° 20, *in fine*.

» priùs cautelâ formaliter ex animo renuntiandi cuilibet
» diabolico pacto explicito vel implicito, omni etiam sata-
» nicæ interventioni; quoniam hâc non obstante cautione,
» à nonnullis ex magnetismo hujusmodi, vel iidem vel
» aliquot effectus obtenti jam fuerunt. »

Hæc autem fuit responsio S. Pœnitentiariæ : « Sacra
» Pœnitentiaria, maturè perpensis expositis, responden-
» dum censet prout respondet: *usum magnetismi*, prout
» in casu exponitur, non licere. Datum Romæ in S. Pœni-
» tentiariâ, die 1 jul. 1841. Card. Castracane M. P.; Ph.
» Pamelia S. P. Secretarius. » (Vide ap. P. Gury, tom. 2, nº 882.)

6253. Datæ fuêre, 4 aug. 1856, litteræ encyclicæ à S.Cong. Inquisitionis circa eamdem materiam, ad omnes Episcopos directæ, quæ ita se habent: Feriâ IV, die 30 julii 1856 : —
« In Congreg. Generali S. R. et Universalis Inquisitionis,
» habitâ in conventu S. M. super Minervam. Emin. ac
» RR. Cardinales... Inquisitores, maturè perpensis iis quæ
» circa *magnetismi* experimenta à viris fide dignis unde-
» quaque relata sunt, decreverunt edi præsentes litteras
» encyclicas ad omnes Episcopos ad magnetismi abusus
» compescendos.

» Etenim compertum est ut novum quoddam supersti-
» tionis genus invehi ex phænomenis magneticis, quibus
» haud scientiis physicis enucleandis, ut par esset, sed
» decipiendis ac seducendis hominibus student neoterici
» plures, rati posse occulta, remota ac futura detegi ma-
» gnetismi arte, vel præstigio, præsertim ope mulierculа-
» rum quæ unicè à magnetizatoris nutu pendent.

» Nonnullæ jam hâc de re à S. Sede datæ sunt respon-
» siones ad peculiares casus, quibus reprobantur tanquam
» illicita illa experimenta, quæ ad finem non naturalem,
» non honestum, non debitis mediis adhibitis assequen-
» dum, ordinantur. Unde decretum est Feriâ IV apr. 1841:
» *Usum magnetismi prout exponitur, non licere*... similiter
» quosdam libros ejusmodi errores pervicaciter dissemi-
» nantes prohibendos censuit S. Congregatio: verùm quia
» præter particulares casus de usu magnetismi generatim

» agendum erat, hinc per modum regulæ sic statutum fuit » feriâ IV 28 jul. 1847 : *remoto omni errore, sortilegio, » explicitâ aut implicitâ dæmonis invocatione, usus magne- » tismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde » licita, non est mortaliter vetitus, dummodo non tendat » ad finem illicitum aut quomodolibet pravum. Applicatio » autem principiorum et mediorum purè physicorum, ad » res et effectus verè supernaturales, ut physicè explicentur, » non est nisi deceptio omnino illicita et hæreticalis.*

» Quamquam hoc generali Decreto satis explicetur lici- » tudo in usu, abusu magnetismi, tamen adeo crevit homi- » num malitia, ut, neglecto licito studio scientiæ, potiùs » curiosa sectantes, magnâ cum animarum jacturâ, ipsius- » que civilis societatis detrimento, ariolandi divinandive » principium quoddam se nactos glorientur, hinc *som- » nambulismi et claræ intuitionis*, uti vocant, præstigiis, » mulierculæ illæ gesticulationibus non semper verecundis » abreptæ, se invisibilia quæque conspicere effutiunt : ac » de ipsâ religione sermones instituere, animas mortuo- » rum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua » detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere, ausu » temerario præsumunt, magnum quæstum sibi ac domi- » nis suis divinando certò consecuturæ. In hisce omnibus, » quâcumque demum utantur arte vel illusione, cùm » ordinentur media physica ad effectus non naturales, » reperitur deceptio omnino illicita et hæreticalis, et » scandalum contra honestatem morum.

» Igitur ad tantum nefas et religioni et civili societati in- » festissimum efficaciter cohibendum, excitari quàm ma- » ximè debet pastoralis sollicitudo, vigilantia, ac zelus » Episcoporum omnium. Quapropter... omnem impen- » dant operam ad hujusmodi abusus reprimendos et evel- » lendos, ut dominicus grex defendatur ab inimico homine, » depositum fidei sartum tectumque custodiatur et fideles » sibi crediti à morum corruptione præserventur.

» Datum Romæ in Cancellariâ S. Officii, ap. Vaticanum, » die 4 aug. 1856. V. Card. Macchi. »

6254. Ex his colligi potest quid sit sentiendum de ma-

gnetismo animali quoad plerosque effectus per ipsum productos. Non videtur tamen ex his debere concludi diabolicum esse simplex somnambulismum magneticum per gesticulationes aut aspectum inductum, etsi in hoc statu adsit quædam extraordinaria proclivitas loquendi de variis objectis, modò intra sphæram cognitionum naturalium contineatur. Vide *Revue des Sciences ecclés.* (n° 5, p. 417-424).

Colligi etiam potest quid sit sentiendum de spiritismo, seu de hâc novâ sectâ, jam longè latèque sparsâ, quæ stupendos effectus magiæ, somnambulismi magnetici, tabularum gyrantium verberantiumque tribuit interventui, non diaboli, sed spirituum qui, juxta hujusmodi sectatores non alii essent quàm animæ humanæ vel nondum incarnatæ vel jam à vinculis corporis sui solutæ. Vide *Revue des sciences ecclésiastiques*, tom. 7, p. 233, 321, 401.

6255. Quæri posset adhuc 5° an et quomodo tolli possent maleficia ?

— De hoc vide S. Liguor., lib. 3, n^{is} 24 et 25.

An autem sit licitum sortes adhibere in electionibus faciendis, vide dicta supra (410, 2384).

6256. Quærit. 6° Quænam sint pœnæ contra magiam à sacris canonibus latæ ?

Resp. Maleficos incurrere 1° excommunicationem ex cap. *Si quis ariolos*, causa 26, q. 5, ubi dicitur : « Si quis » ariolos, haruspices, vel incantatores observaverit, aut » philacteriis [1] usus fuerit, anathema sit. » Disputatur tamen an hæc excommunicatio sit latæ vel ferendæ sententiæ; nam quamvis in rebus fidei verba *anathema sit* intelligantur de excommunicatione latæ sententiæ, in aliis tamen materiis non est ita intelligendum, juxta Suarez et alios (Vide S. Liguor., lib. 3, n° 27). De eâ silet C. *Ap. Sedis*.

2° Incurrunt excommunicationem Bullæ *Cœnæ*, si in iis

[1] *Phylacteria* dicuntur hic chartæ in quibus continentur incantationes. Ita Glossa.

conjungatur hæresis vel vehemens suspicio illius : quod contingit quando initur expressè pactum cum dæmone, vel quando adhibentur res sacræ, vel diabolus adoratur, aut consulitur de iis quæ ipse cognoscere nequit; sed ad hoc requiritur error fidei in intellectu. (S. Lig., *ib.*)

3° Magi et sortilegi declarantur infames à cap. *Constituimus* 9, causa 3, q. 5. Variis pœnis, etiam depositionis, plectendi sunt Episcopi et presbyteri et alii clerici magos vel haruspices consulentes : vide cap. *Si quis Episcopus*, causa 26, q. 5 et Cap. *Non oportet, ib.*; huc etiam spectant cap. 1 et 2 de *Sortilegiis;* Const. *Superna*, § 11 Leonis X; Constit. *Cœli et terræ* Sixti V; Constit. *Omnipotens Dei* Gregor XV; et Constit. *Inscrutabilis* Urbani VIII. Vide *Inst.* R. de M. (t. 2, p. 551).

De magiâ et divinatione, vide plura alia apud S. Lig. (lib. 3, n[is] 5-28).

CAPUT III.

DE DELICTIS VENEREIS.

6257. Venereorum criminum species sunt fornicatio simplex, concubinatus, stuprum, adulterium, incestus, sacrilegium, raptus, sodomia, conjunctio cum bestiis quæ vulgò *bestialitas* appellatur.

Fornicatio est voluntarius concubitus viri cum muliere quorum neuter alio vinculo obstrictus est. *Concubinatus* est consuetudo conjunctionis viri soluti cum solutâ. *Stuprum* est violenta virginis compressio. *Adulterium*, alieni thori violatio. *Incestus*, conjunctio consanguineorum aut affinium. *Sacrilegium*, concubitus cum personâ quæ se Deo vovit. *Raptus*, violenta abductio honestæ personæ libidinis explendæ causâ. *Sodomia* est conjunctio duarum personarum ejusdem sexûs, quæ sodomia perfecta dicitur : eam verò proximè sequitur sodomia imperfecta, quæ locum habet quando duæ personæ sexûs dissimilis eo modo copulantur qui sit contra ordinem à naturâ institutum pro libe-

ris procreandis. Ita iisdem ferè verbis Devoti (lib. 4, tit. 15, § 1).

6258. — 1° Simplex *Fornicatio* præsertim clericorum, variis pœnis antiquitùs puniebatur: nunc verò plectitur quasi judicis arbitrio (Cap. *De causis* 4, *de offic. delegati*; cap. *Presbyter et diaconus*, cap. *Si quis Episcopus*, dist 81; can. *Maximianus*, dist. 81; can. *Sacerdotes*, dist. 50; can. *Presbyter*, dist. 82). Vide Reiffenst. ap. Bouix (*De Parocho*, p. 385).

6259. — 2° De *Concubinatu* autem in Conc. Trid. (sess. 24, c. 8, *de ref. matr.*) sancitur quòd laici, qui in hujusmodi sceleris contagione versantur, si ter ab Episcopo moniti, concubinas non ejecerint, excommunicationis pœnâ feriantur; aliisque pœnis plectantur si in concubinatu per annum permanserint: concubinæ verò si ter etiam monitæ non paruerint, ab Ordinario graviter pro mensurâ culpæ puniantur, atque extra oppidum vel diœcesim exulentur.

6260. Quoad clericos concubinarios, si beneficia ecclesiastica vel pensiones non habeant, « juxta delicti et con- » tumaciæ perseverantiam et qualitatem, ab ipso Epis- » copo, carceris pœnâ, suspensione ab ordine, ac inha- » bilitate ad beneficia obtinenda, aliisque modis juxta » sacros canones puniantur. » (Tridentinum, sess. 25, c. 14, *de ref.*)

6261. Si verò sint beneficiarii, « si à Superioribus moniti, » ab iis se non abstinuerint, tertiâ parte fructuum, obven- » tionum ac proventuum beneficiorum suorum quorum- » cumque et pensionum, ipso facto sint privati: quæ Fa- » bricæ ecclesiæ aut alteri pio loco, arbitrio Episcopi » applicetur. Sin verò in delicto eodem cum eâdem vel » aliâ feminâ perseverantes, secundæ monitioni non pa- » ruerint, non tantùm fructus omnes ac proventus suo- » rum beneficiorum et pensiones eo ipso amittant qui » prædictis locis applicentur, sed etiam à beneficiorum » ipsorum administratione, quoad Ordinarius, etiam uti » Sedis Apostolicæ delegatus, arbitrabitur, suspendantur; » et si ita suspensi, nihilominus eas non expellant, aut » cum eis etiam versentur, tunc beneficiis, portionibus,

» ac officiis et pensionibus quibuscumque ecclesiasticis
» perpetuò priventur, atque inhabiles ac indigni quibus-
» cumque honoribus, Dignitatibus, beneficiis ac officiis
» in posterum reddantur, donec, post manifestam vitæ
» emendationem, ab eorum Superioribus cum iis ex causâ
» visum fuerit dispensandum. Sed si postquam eas semel
» dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias
» hujusmodi scandalosas mulieres sibi adjungere ausi
» fuerint, præter dictas pœnas, excommunicationis gladio
» plectantur. Nec quævis appellatio, aut exemptio prædic-
» tam executionem impediat aut suspendat. » (Trid., *ib.*)

6262. Quoad autem Episcopos concubinarios, vide Conc. Trid. (*ib.*) *in fine* capitis.

Omnes concordant prædictum modum contra concubinarios procedendi esse servandum, si agatur de consuetudine clerici cum mulieribus de quibus habetur solùm suspicio: de iis enim certè loquitur Concilium cùm dicat: « Prohibet Sancta Synodus quibuscumque clericis, ne » concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi » suspicio, in domo vel extra detinere, aut cum iis ullam » consuetudinem habere audeant; alioquin, etc. » — Si verò constet de fornicatione (præsertim publicâ) disputatur an supradicta processûs forma necessariò sit servanda: plures enim, inter quos Reiffenstuel, dicunt quòd in hoc casu, etiam non præmissis monitionibus supra relatis, statim Ordinarius possit procedere ad depositionem, juxta veteres sanctiones, quibus contraire Concilium Trident. non intendit, ut isti asserunt. Vide de hâc controversiâ Bouix, *De Parocho*, p. 379-399.

6263. Consentire autem videntur omnes quòd statim Episcopus procedere possit ad depositionem si talis esset regionis consuetudo: hoc enim concedit ipsamet Trident. Synodus loco supra relato, cùm statim dicat: « Alioquin » pœnis à sacris canonibus, vel *statutis ecclesiarum* impo» sitis puniantur. »

6264. *Nota* quòd si agatur de iis qui curam habent animarum in parochiis, ex eodem Concil. (sess. 21, cap. 6, *de ref.*), sufficiat semel eos admonere ut castigentur: « Et si

» adhuc incorrigibiles in suâ nequitiâ perseverent, eos » beneficiis, juxta sacrorum canonum constitutiones, » exemptione et appellatione quâcumque remotâ », privare possunt Episcopi.

6265. *Nota* adhuc quòd Episcopus, contra clericos concubinarios procedens, potest judicii summarii formam adhibere : Concilium enim Trid. (sess. 25, c. 14, *de ref.*) ait : « Supradictorumque omnium cognitio, non ad Archidiaconos » nec decanos aut alios inferiores, sed ad Episcopos ipsos » pertineat, *qui sinè strepitu et figurâ judicii et solâ facti* » *veritate inspectâ, procedere possint.* »

6266. — 3° « *Stuprum* à clerico illatum, inquit Devoti » (lib. 4, tit. 15, § 4, etc.), Ecclesiæ leges mulctant pœnâ » depositionis ab officio et onere dotandi puellam quæ » vim passa est (cap. 1, *De adulter. et stupro*). Hodie, » præter dotationem, suspensio, mulcta pecuniaria, carcer » etiam perpetuus (sed non apud nos) aliæque pœnæ Episcopi arbitrio infliguntur. Laicus qui hujusmodi crimen » patravit, aut dotare aut uxorem ducere debet mulierem » cum quâ concubuit, nisi aliud status personarum aut » rerum conditio postulet, quia tunc pecunia, dotis loco, » danda est; verùm qui mulierem compressit, datâ matrimonii fide, is eamdem fidem liberare omnino debet... »

6267. — 4° « *Adulterium*... jure canonico, in laico, » excommunicatione, in clerico, depositione punitur » (cap. 6, *De adult. et stupro*, et cap. *Si quis* 10, dist. 81).

5° « Adulterorum quoque pœnis, aliisque gravioribus aut » levioribus, uti fert ratio criminis et prudentia judicis, » plectuntur *Incestuosi* (Clem. *Eos qui* 1, *de consang.*; » cap. *Adulterii* 11, causa 32, q. 7)... Eodem jure censentur qui liberis dedêre operam cum eâ quam de sacro » fonte susceperunt, vel in chrismate tenuerunt.... »

6268. Idem dicit Papa Symmachus de iis qui peccant cum suâ pœnitente : « Omnes, inquit, quos in pœnitentiâ » suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, ut et ipsi quos » vel nobis suscipientibus, vel trinæ mersionis vocabulo » mergentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Syl-

» vester quoque docens admonet unumquemque sacerdo-
» tem, ut nullus causâ fornicationis ad suam pœnitentialem
» accedat... Quapropter hoc scelus si quis perpetraverit,
» non solùm dignitatis honorem amittat, verùm etiam
» usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentiæ se subdat. »
Cap. *Omnes* 8, causa 30, q. 1. Vide etiam can. 9 et 10, ejusdem causæ.

6269. — 6° « *Fornicatio* clerici, qui in sacris ordinibus
» versatur, quanquam verum sit sacrilegium, tamen ut
» simplex fornicatio punitur. At sacrilegium cum moniali
» commissum graviori pœnæ subjicitur..... Jure canonico
» laicus, qui monialem compressit, excommunicatur;
» clericus privatur beneficio, et depositus ab ordine in
» monasterium, seu potiùs in carcerem detruditur : ipsa
» verò monialis, quæ se violari passa est, aut in arctius
» monasterium, aut in carcerem conjicitur. » (Sed rursum hæc omnia observari non patiuntur leges civiles.)

6270. — 7° « *Raptores* virginum, nisi assentiente puellâ
» crimen matrimonio purgetur, excommunicatione pu-
» niuntur, aut depositione si clericus raptor fuerit.
» Raptores mulieris quæ virum habet, subsunt pœnis
» adulterorum (Trid. sess. 24, cap. 6, *de ref.*)... Sacrarum
» autem virginum sive monialium raptores pœnas perfe-
» runt, quæ à sacris canonibus contra raptores simul et
» sacrilegos sunt constitutæ » (can. 2 et seq., causa 36, q. 2).

6271. — 8° « *Sodomia* et conjunctio cum bestiis, non delicta
» sed monstra... sunt. Olim quisquis tam fœda et immania
» patrasset crimina... non solum à limine, verùm etiam ab
» omni ecclesiæ tecto removabatur. Hodie (ob *sodomiam*
» *perfectam*)... jure canonico excommunicatio in laicum,
» in clericum verò depositio ab officio, beneficio, ordine cle-
» ricali, et in monasterium detrusio, constituta est (cap. *Cle-*
» *rici*, *de excess. Præl.*). Eodem quoque modo puniuntur
» qui sua cum bestiis corpora commiscuerint. » Devoti (ut supra). Vide insuper Const. *Horrendum S.* Pii V, et *Code pénal* (art. 331 et seq.). De dictâ excomm. silet C. *Ap. Sed.*

De confessione complicis et de sollicitantibus, vide dicta supra (3863-3891).

De cohabitatione clericorum et mulierum vide (2090-2099).

CAPUT IV.

DE DELICTIS CONTRA JUSTITIAM.

6272. Præcipua hujusmodi delicta sunt homicidium, falsum, furtum, usura, etc.

ART. I.

DE HOMICIDIO.

6273. *Homicidium* est injusta hominis occisio : aliud est *simplex*, quando nulla adest circumstantia ad regulas morum pertinens ; aliud est *qualificatum*, quando in eo adsunt circumstantiæ quæ novam adjiciunt speciem, vel quæ intra eamdem speciem crimen notabiliter aggravant : circumstantiæ hujusmodi sunt : 1° *machinatio* quando scilicet præmeditatio crimen præcessit ; 2° *assassinium* quando conducuntur viri scelerati ad interficiendum aliquem ; 3° *proditio*, quando quis per dolum interficitur ; 4° *parricidium*, si occidantur parentes aut cognati ; 5° *sacrilegium*, quando occiditur persona Deo sacra ; 6° *duellum*, si in certamine singulari ex condicto suscepto occidatur ; 7° *abortus*, si fœtus ex utero materno præmaturè et culpabiliter ejiciatur, ita ut mors exindè sequatur ; 8° *suffocatio prolis*, aut ipsius expositio, quæ satis intelliguntur ; 9° *autochiria* quæ est suî occisio. — (Lequeux, 1383 *bis*, 3ª edit.)

6274. Homicidium *simplex* inducit : 1° irregularitatem : de eâ locuti sumus supra (1810-1833) ; inducit proinde inhabilitatem ad beneficia et officia ecclesiastica (Trident., sess. 14, cap. 7, *de ref.*) ; 2° homicidæ subjacent pœnæ excommunicationis ferendæ sententiæ (cap. *Itaque* 20, causa 24, q. 3) ; 3° privandi sunt beneficiis priùs obtentis et omni exercitio sacrorum ordinum. Ita cap. *Si Episcopus* 7, dist. 50, ex Concil. Agathensi, anni 506 : « Si

» Episcopus aut diaconus capitale crimen commiserit, aut » chartam falsaverit, aut falsum testimonium dixerit, ab » omni officii honore depositus, in monasterium detrudatur, et ibi, quandiù vixerit, laicam tantùm communio- » nem accipiat. » Vide etiam cap. *Inquisitionis* 21, *de accus.*

6275. Homicidium verò *qualificatum*, excommunicationem ipso facto inducit : 1° si sit *sacrilegium*, ex cap. *Si quis suadente*, etc. (6205); 2° si contingat per *assassinium* inducit eamdem pœnam ipso facto, sed non reservatam (S. Liguor., lib. 7, n° 209 : cap. *Pro humani* 1, *de homicidio*, in 6°), et insuper privationem officii ipso facto : dicitur enim in dicto canone ex Conc. Lugdun. II desumpto: « Sacri approbatione Concilii statuimus ut quicumque » princeps, quævis...., ecclesiastica sæcularisve persona..., » quempiam christianorum per... assassinos interfici fece- » rit, vel etiam mandaverit, quanquam mors ex hoc forsitan » non sequatur, aut eos receptaverit, vel defenderit... » excommunicationis et depositionis à dignitate, honore, » ordine, officio et beneficio incurrat sententias ipso facto; et » illa liberè aliis... conferantur; sit etiam cum suis bonis » mundanis omnibus à toto populo christiano diffidatus. Et » postquam probabilibus constiterit argumentis aliquem » scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia excom- » municationis vel depositionis seu diffidationis adversùs » eum sententia requiratur. » De hoc 2° casu silet C. *Ap. Sed.* Requiritur tamen sententia criminis declaratoria ut privatio officii suum effectum totaliter sortiatur.

6276. — 3° Si sit per *duellum* : « Duellum est duorum » (vel subinde plurium) certamen, quod ex condicto, uno » dicente et altero acceptante, suscipitur. » Ita Busembaum (ap. S. Liguor., lib. 3, n° 399).

Non licet suscipere duellum etiam fictum ad vitandam infamiam; nec etiam ducibus licet permittere duella militibus, etiam cum hostibus ad ostensionem virium (*ibid.*).

6277. Notandæ sunt hìc propositiones à Bened. XIV damnatæ quæ sic habent :

« I. Vir militaris, qui, nisi offerat et acceptet duellum

» tanquam formidolosus, timidus, abjectus et ad officia mi-
» litaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suos-
» que sustentat, privaretur, vel promotionis aliàs sibi
» debitæ ac promeritæ spe perpetuò carere deberet, culpâ
» et pœnâ vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

» II. Excusari possunt, etiam honoris tuendi, vel hu-
» manæ vilipensionis vitandæ gratiâ, duellum acceptantes,
» vel ad illud provocantes, quando certò sciunt pugnam
» non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

» III. Non incurrit ecclesiasticas pœnas contra duel-
» lantes latas, dux vel officialis militiæ acceptans duellum
» ex gravi metu amissionis famæ, vel officii.

» IV. Licitum est in statu hominis naturali acceptare et
» offerre duellum ad servandas cum honore fortunas,
» quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.

» V. Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam
» potest statui civitatis malè ordinatæ, in quâ nimirum,
» vel negligentiâ vel malitiâ magistratûs, justitia apertè
» denegatur. »

6278. Videtur tamen quòd duellum possit acceptari vel offerri ad hostes debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minori damno. Ita Busembaum ap. S. Liguor. (lib. 3, nº 400) qui non videtur reprobare.

6279. Pœnæ autem duello impositæ tres sunt ex Concil. Trident (sess. 25, c. 19) : 1° excommunicatio ipso facto incurrenda et S. Pontifici reservata, quam etiam incurrunt patrini, consulentes modo efficaci, favorem præbentes, domini locum præstantes; ipsimet spectantes si de industriâ spectent et suâ præsentiâ quodammodo duellantes approbent et animent, non verò si tantùm obiter transeundo ibi reperiantur; 2° proscriptio omnium bonorum, cum perpetuâ infamiâ : hæc tamen pœna, inquit S. Liguor., non videtur recepta in nostris partibus (nec etiam in Galliâ); 3° privatio sepulturæ ecclesiasticæ de quâ egimus supra (4719-4720).

6280. « Istæ autem pœnæ incurruntur tantùm ob duel-
» lum strictè sumptum, scilicet convento loco, tempore et

» armis [1], non verò ob conflictum improvisum, quamvis » pugnantes, ex eodem impetu rixæ perrexerint ad aliquem » locum idoneum. Ita valde probabiliter Elbel, etc... » Idemque probabiliter... si quis alteri dicat : *tecum pu-* » *gnabo primâ vice, quâ mihi obviaveris* : nam eo casu, » postea etiam habito conflictu, isti non incurrunt pœ- » nas, quia tunc deest designatio loci et temporis. » (S. Liguor., lib. 3, nº 401.)

6281.—4° Si sit *abortus*, Sixtus V in Const. *Effrenatam*, statuit excommunicationem esse incurrendam ipso facto ab omnibus qui procurant abortum; sed post Bullam Gregorii XIV *Sedes Apostolica*, hæc excommunicatio S. Pontifici non est reservata. Vide S. Liguor. (lib. 7, nº 213, et lib. 3, nº 395). Ipsi etiam fiunt irregulares, ut diximus supra (1763). Insuper juxta Bullam *Effrenatam* omnes scienter procurantes abortum aut quocumque modo consentientes, vel præbentes venena sterilitatis, privantur omni privilegio clericali, Dignitate aut beneficio ecclesiastico, inhabilesque fiunt ad ea in posterum obtinenda (Vide S. Liguor., lib. 3, nº 395). Controvertitur tamen an excommunicationem incurrant ipsæmet mulieres prægnantes quæ abortum sibi procurant : valde probabilis videtur S. Liguorio sententia negans, quia Bulla Sixti V loquitur tantùm de procurantibus abortum. V. C. *Apost. Sed.* 2ª Episc. res.

6282. — 5° Quoad suffocationem puerorum, vide cap. *Consuluisti* 20, causa 2, q. 5, et cap. *De Infantibus* 3, *de his qui fil. occider.*; Ferraris (vº *Pœna*, art. 2, nº 135); et supra dicta (3333).

6° Qui seipsos occidunt culpabiliter privandi sunt sepulturâ ecclesiasticâ, ut supra diximus (4718).

6283. — 7° De jure communi parricidæ olim puniebantur

[1] Sic enim habet Constit. Gregor. XIII : « Omnes qui ex condicto, » statuto tempore et in loco convento, monomachiam commiserint, » etiamsi nulli patrini, sociive ad id vocati fuerint, nullæve provoca- » toriæ litteræ, censuris et pœnis omnibus à Conc. Trid. propositis » teneri, perinde ac si publico et consueto abusu singulare certamen » inivissent. » Has dispositiones confirmârunt Clemens VIII et Bened. XIV.

variis pœnis in cap. *Latorem* 15, causa 33, q. 2, et toto titulo *de his qui filios occiderunt* recensitis; verùm tales pœnæ recesserunt ab aulâ, inquit Ferraris (v° *Pœna*, art. 2, n° 133) : unde in casu parricidii judices ecclesiastici remittere debent laicos judicibus sæcularibus; clericos verò, priùs, juxta præscriptum canonis, deponere debent ac degradare, sicque curiæ sæculari tradere.

6284. — 8° Quâ autem pœnâ et à quo judice puniendi sint clerici et religiosi læsæ majestatis rei, seu potiùs *proditionis*, dissentiunt DD., inquit idem Ferraris (*ib.*, n° 155), qui expositis variis sententiis deinde concludit : « In tantâ » DD. diversitate, concluderem pro tutiori cautelâ, posse, » consulto Pontifice, similes clericos et religiosos degra- » dari et tradi curiæ sæculari puniendos. »

ART. II.

DE MALEDICTO ET FALSO.

6285. — I. *Maledictum* in genere est *mala locutio de alio.* Episcopus non debet ipsemet punire aliquem ob maledictum sibi personaliter illatum, sed puniendus est tunc maledicus alterius judicis arbitrio (Lex *Si quis* 10, c. *de Episcopis et clericis*).

Pœnæ in clericos maledicos latæ sunt sequentes : « Cleri- » cus maledicus (maximè in sacerdotibus) cogatur ad pos- » tulandam veniam; si noluerit, degradetur; nec unquam » ad officium absque satisfactione revocetur » (Can. *Clericus* 5, dist. 46). Vide Reiffenstuel (lib. 5, tit. 26, *de Maledicis*, n^is^ 1-12); Ferraris (v° *Pœna*, art. 2, n^is^ 160-164).

6286. Contra auctores libellorum famosorum legantur can. 2 et 3, causæ 5, q. 1; sic autem habet can. 3, ex Concil. Eliberitano sumptus : « Si qui inventi fuerint famo- » sos libellos in ecclesiâ ponere, anathematizentur. » Can. verò 2 loquitur præsertim de iis qui libellos famosos sub anonymo in vulgus spargunt, qui anathematizantur si nolint se prodere.

6287. — II. ***Falsum est veritatis immutatio, aut etiam suppressio dolosè in alterius præjudicium facta.***

Committitur quatuor præsertim modis, scilicet dicto, scripto, facto, usu : 1° *dicto*, si testes falsum dicant, vel verum taceant in judicio : huic crimini participant qui testes subornant, etc. : vide Ferraris (v° *Falsum*, n^is^ 5-9) ; 2° *scripto*, si nempe scripturæ falsæ exarentur vel in toto vel in parte, v. g., in datâ, subscriptione, etc. (Ferraris, *ib.*, n^is^ 10-15) ; 3° *facto*, ut si veræ scripturæ aliquo modo corrumpantur, deleantur, occultentur, vel si quis se fingat alium esse ac revera est, vel si merces falsificentur, et præsertim monetæ, quod pluribus modis contingere potest : vide Ferraris (*ib.*, n^is^ 16-36) ; 4° *usu* vel potiùs *abusu*, et quidem dupliciter : 1° scienter utendo falsitate ab alio confectâ, v. g., falso instrumento ab alio exarato ; 2° scienter producendo falsitatem à se fabricatam. Vide cap. *Licet* 5, *de crimine falsi*, ubi Innoc. III enumerat varios modos quibus litteræ Apostolicæ falsari queunt.

6288. Pœnæ autem falsantium litteras Apostolicas, vel iis utentium, sunt sequentes : 1° excommunicatio ipso facto incurrenda et S. Sedi reservata (cap. *Ad falsarium* 7, *de crimine falsi*, et Bulla *Cœnæ*, § 6) : vide Ferraris (*ib.*, n^is^ 46-56) ; 2° si falsantes sint clerici, etiam occulti, sunt ipso jure privati officiis et beneficiis ecclesiasticis (cap. *Falsarium* modò citat.). Hæc excomm. Papæ reservatur special. erga falsantes, et Episcopo erga utentes (C. *Ap. Sedis*).

6289. Impetrantes tamen litteras Apostolicas per subreptionem non incidunt in supradictas pœnas, sed effectu earum carent : ratio est quia licet tales litteræ sint invalidæ, attamen in ordine ad expeditionem sunt veræ, ideoque qui eas impetrant, non sunt falsarii. (Ferraris, *ib.*, n° 57.)

6290. Qui autem scienter habent litteras Apostolicas falsas, nisi intra 20 dies, illas lacerent aut restituant, excommunicationi subjacent (cap. *Dura* 4, *de crimine falsi*), etiamsi iis non utantur (*ibid.*). De eâ silet C. *Apost. Sedis*.

6291. Nomine litterarum Apostolicarum in ordine ad pœnas supra recensitas, non solùm veniunt Bullæ Dataria

et Cancellariæ Apostolicæ, sed etiam Secretariæ Brevium: ita Innoc. X, Const. 51; non verò litteræ Legatorum, Sacræ Pœnitentiariæ et Sacrarum Congreg., quia non sunt litteræ Papæ: controvertitur tamen de litteris S. Pœnitentiariæ. (Ferraris, *ib.*, n[is] 63-65.)

6292. Clericus falsans litteras Episcopi vel Capituli, est ab officio et beneficio suspendendus (cap. *Si Episcopus* 7, dist. 50; et cap. *Tam litteris*, in § fin., *de test.*, etc.). Vide Ferraris (*ib.*, n° 70).

Regulares verò falsantes sigillum, vel litteras Prælatorum, puniuntur juxta Constitutiones speciales cujuscumque ordinis. (Ferraris, *ib.*, n° 71, etc.)

Clericus autem falsans Principis sigillum ab ordine est deponendus. (Ferraris, *ibid.*, n° 69.)

6293. Pœnæ quoad alias falsitates diversæ sunt pro diversitate falsi commissi (Ferraris, *ib.*, n[is] 74, etc.): pro clericis vide caput *Si Episcopus* 7, dist. 50.

Falsificatio monetæ feritur excommunicatione S. Sedi reservatâ, ex Extr. Joann. XXII, *Prodiens* 1, *de crimine falsi*. — Sed hodie non ampliùs videtur enumerari inter reservatas. Vide S. Liguor. (lib. 7, n[is] 218-222); Lequeux (n° 1386, 3[a] edit.). — De eâ silet C. *Apost. Sedis*.

ART. III.

DE FURTO, USURA, ETC.

6294. — I. *Furtum est occulta et injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino.* Si apertè vi fiat, est rapina à furto specie distincta (S. Liguor., lib. 3, n° 518). — Ad furtum pertinet retentio rei inventæ quæ domino reddi posset. Ex cap. 6, causa 14, q. 5, ubi S. Augustinus dicit: « Si quid invenisti et non reddidisti, rapuisti. »

6295. Clericus fur *notorius*, aut furti condemnatus est infamis (cap. *Infames* 17, causa 6, q. 1); et consequenter etiam irregularis. Insuper fur notorius ab officio et ordine clericali deponi debet (cap. *Presbyter* 12, dist. 81; et cap. *Cùm non ab homine* 10, *de Judiciis*); et si non resipiscat, excommunicandus est; et tandem si incorrigibilis evadat,

curiæ sæculari tradi debet (cap. *Cùm non ab homine* citat.). Fur *occultus*, peractâ pœnitentiâ et factâ restitutione, admitti potest ad ordines; nec est infamis (cap. ex *Litteris* 5; et cap. *Fures* 2, *de furtis*).

Regulares autem fures puniendi sunt juxta proprii ordinis statuta. Vide Ferraris (v° *Pœna*, n^is^ 119-121).

6296. — II. Usura est *quodcumque lucrum ex mutuo præcisè vi seu ratione mutui proveniens*. Vide theologos *de mutuo*.

Ultra obligationem restituendi, usurarii notorii seu manifesti sequentibus pœnis subjacent : 1° infames sunt (cap. *Infames* 2, causa 3, q. 7; cap. *Dilectus* 13, *de excess. Prælat.*); 2° si clerici sint, et moniti non desistant, ab officio et beneficio sunt suspendendi et deponendi (cap. *Episcopus* 1, cap. *Quoniam*, et cap. *Si quis* 5, dist. 47, etc.) : a fortiori repellendi sunt à sacris ordinibus suscipiendis, ab officiis et beneficiis obtinendis (cap. *De Petro* 4, dist. 47), utpote infames; 3° si laici sint, excommunicari debent, usquedum satisfecerint (cap. *Præterea* 7, *de usuris*); 4° ad communionem altaris non sunt admittendi, textu expresso, in cap. *Quia in omnibus* 3, *de usuris*; 5° si manifestè in peccato decesserint, carere debent ecclesiasticâ sepulturâ, juxta dicta supra (4722) : in quo tamen casu consuli debet Ordinarius maximè si de usurariis solâ notorietate facti ageretur.

Usurarii manifesti incurrunt insuper plures alias pœnas vel iis plecti possunt, ut videre est ap. Ferraris (v° *Usura*, n^is^ 92-100).

6297. Sunt etiam plura alia delicta contra justitiam : sufficiat hic aliquid delibare de incendiariis.

Incendiarius propriè loquendo est qui malo studio apponit ignem, vel ad hoc mandatum, auxilium, consilium dat, ut incendantur vel ædes vel segetes vel alia proximi bona.

6298. Jure canonico incendiarii ecclesiarum aliorumque sacrorum locorum, et locorum ipsis contiguorum ad 30 passus, si malitiosè id faciant, ipso jure sunt excommunicati : hæc deducuntur ex cap. *Definivit* 35, causa 17, q. 4;

cap. *Canonica* 107, causa 11, q. 3; cap. *Omnes Ecclesiæ* 5, causa 17, q. 4. Tales incendiarii, antequam per sententiam Ecclesiæ sint publicè et nominatim denuntiati, absolvi possunt ab Episcopo, postea verò à solo Papâ ab hâc excommunicatione sunt absolvendi (cap. *Tua nos*, *de sent. excomm.*). — De hâc excomm. silet C. *Apost. Sedis*.

6299. Incendiarii autem rerum profanarum seu locorum non sacrorum, sicuti et mandantes et qui auxilium, consilium dolo malo eis dederunt, incurrunt excommunicationem ferendæ duntaxat sententiæ, textu expresso in cap. *Si quis* 31, et cap. *Pessimam* 32, causa 23, q. 8.

Quoad privationem sepulturæ, vide cap. *Pessimam* modò citat.; Ferraris (v° *Incendiarii*, n[is] 6-12); et supra dicta (4721).

PARS TERTIA.

DE PŒNIS ECCLESIASTICIS.

6300. Ex supra dictis (5494-5505) constat Ecclesiam habere, et quidem jure divino, potestatem pœnas etiam temporales infligendi: est enim societas externa et omnium perfectissima: porrò omni societati necessarium est, ipsique jus inest subjectos rebelles societatemque perturbantes coercendi ac justis pœnis plectendi; ergo et hanc potestatem Ecclesiæ dare debuit sapientissimus ipsius Institutor; et revera tàm per Scripturam quàm per totam traditionem discimus tali potestate Ecclesiam fuisse ditatam à Christo. « In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam », inquit Paulus in 2 Epist. ad Corinth., c. 10, v. 6. Vide alia monumenta supra (5494, etc.).

6301. Per pœnas de quibus est agendum in hâc tertiâ parte Manualis, intelligi debent *delictorum coercitiones, sive vindictæ ad disciplinæ publicæ emendationem inductæ*. Ita Schmalzgrueber (*Jus univ.*, lib. 5, tit. 37).

Ex hâc definitione sequitur nec irregularitates, saltem ex *defectu*, nec impedimenta matrimonii, nec revocatio-

nem simplicem facultatum aut gratiarum, aut officiorum quæ à jurisdictione voluntariâ pendent, esse pœnas propriè dictas, cùm non sint inductæ ad disciplinæ publicæ emendationem.

6302. Nec etiam confundendæ sunt pœnæ propriè dictæ cum operibus satisfactoriis à confessariis in sacramento pœnitentiæ impositis : istæ enim ad forum internum, illæ autem ad externum pertinent; priores vindictam publicam et culpæ punitionem respiciunt, posteriores verò ideo imponuntur ut Deo exhibeatur debita satisfactio pro offensâ; satisfactoria opera sponte à pœnitentibus suscipi debent et à pœnâ judicis non eximunt, pœnæ verò ipsismet invitis infliguntur.

6303. Correlativæ autem sunt pœna et culpa, istamque semper illa præsupponit : « Sinè (enim) culpâ, nisi subsit » causa, non est aliquis puniendus », ait regula 23 juris, in 6°. Proinde pœna culpæ semper est proportionanda: « Pro mensurâ peccati, erit et plagarum modus », inquit Deuteronomium (cap. 25, v. 2).

6304. Multiplicis generis sunt pœnæ : 1° aliæ sunt *à jure* et à lege feruntur, vocanturque *ordinariæ*; aliæ sunt *ab homine* et per sententiam aut per mandatum transitorium imponuntur : prout, v. g. si Prælatus communitati, vel individuo cuidam aliquid præceperit, comminatâ in inobedientes excommunicatione aut aliâ pœnâ ; hujusmodi pœnæ *arbitrariæ* dicuntur.

6305. — 2° Aliæ sunt *latæ*, aliæ *ferendæ sententiæ;* in priores reus incidit eo ipso quòd delictum admiserit; in posteriores non incidit nisi proferatur à judice sententia condemnatoria.

3° Aliæ sunt *spirituales*, aliæ *temporales. Spirituales* sunt : inhabilitas ad officia vel beneficia, eorumdem privatio, depositio, degradatio, infamia, etc. *Temporales* verò sunt : mulcta pecuniaria, incarceratio, exilium, etc

6306. — 4° Cùm ob duplicem præsertim finem Ecclesia pœnas infligat, nempe ad emendationem rei, aut ad bonum publicum, pœnæ rursum dividuntur in *medicinales* quales sunt præsertim censuræ quæ ideo imprimis ferr

tur ut rei resipiscant; et in *vindicativas* quæ ipsius delicti punitionem ac repressionem præcipuè respiciunt, et sunt *pœnæ* simpliciter seu *meræ pœnæ :* juxta hanc divisionem, materiam pœnarum partiemur in duo capita, postquam tamen quasdam quæstiones generales expenderimus. Itaque:

6307. Quærit. 1° An reus teneatur in conscientiâ exequi pœnam latæ sententiæ, ante omnem judicis sententiam?

Resp. Pro solutione hujus dubii revocanda est in memoriam distinctio inter sententiam condemnatoriam et sententiam declaratoriam, de quo egimus supra (5950).

6308. Generatim DD. concedunt, juxta Suarez (*De Legib.*, lib. 5, n[is] 2, 3, 15, 16), pœnam, quæ non esset nimis ardua, posse à legislatore tali modo reo imponi ut, ante omnem sententiam, ipsemet teneatur illam exequi : an autem sic voluerit legislator pœnas eo modo ordinariè imponere, hîc inquiritur.

6309. Concordant canonistæ quòd si quæstio sit de pœnis positivis, seu de pœnis quæ consistunt in actione positivâ, v. g., aliquid præstandi aut patiendi, reus non teneatur illas exequi ante sententiam declaratoriam, etsi ipso jure sint latæ : unde si quis ob simoniam aut aliud crimen, privetur ipso facto beneficiis jam obtentis, requiritur declaratio judicis, quia nimis ardua et inobservabilis esset illa lex humana vi cujus reus ipsemet deberet pœnam in seipsum exequi; nec proinde præsumi debet quòd legislator voluerit legem tali modo obligantem imponere (S. Liguor., lib. 1, n° 149) : effectum tamen suum habet hujusmodi pœna ipso jure lata à die perpetrati delicti, juxta dicta supra (5950).

6310. Si verò agatur de pœnis privativis quæ adimpleri possunt quin aliquid fiat : vel tales pœnæ privant jure acquisito et jam possesso, vel inhabilem tantùm reddunt ad jus aliquod acquirendum : si *priùs*, requiritur sententia declaratoria (saltem criminis) ut pœna possit reo applicari, quia cùm lex pœnalis debeat accipi in mitiori sensu hæc verba, *nullâ expectatâ declaratione*, intelliguntur, *nullâ expectatâ declaratione pœnæ:* ex quâ interpretatione

non excluditur sententia declaratoria criminis. Ita contra Schmalzgrueber S. Liguor.(lib. 1, nº 148) et Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 29).

6311. Si *posteriùs*, seu si pœnæ privativæ inhabilem aliquem reddunt ad acquirendum jus nondum possessum, tales pœnæ obligant etiam ante sententiam declaratoriam criminis, modò tamen reus possit eas subire sinè infamiâ, et modò alicubi non aliter habeat consuetudo particularis (S. Liguor., lib. 1, 148). Unde si quis commiserit crimen ob quod inhabilis ipso facto redditus est ad beneficia acquirenda, non solùm peccat beneficia acquirendo, sed ita nulliter ad illud est promotus, ut ante omnem sententiam etiam criminis declaratoriam, teneatur illud dimittere, cum omnibus suis fructibus, etiam consumptis, nisi bonâ fide consumpti fuissent, quin divitior effectus fuerit; attamen etiam in hoc casu, ut pœna suum effectum producat quoad extraneos, requiritur sententia criminis declaratoria. Vide Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 28); S. Liguor. (lib. 1, nº 148), et supra dicta (478, 479).

6312. *Nota* quòd in casu pœnæ *ferendæ sententiæ* reus non teneatur pœnâ hujusmodi ante sententiam condemnatoriam, licet agatur de pœnis privativis, de inhabilitatibus aut censuris : ratio est quia talis pœna nondum est inflicta.

6313. Quærit. 2° An ignorantia excuset à pœnâ ?

Resp. Ignorantiam contingere posse vel circa legem, vel circa pœnas à lege impositas; iterum ignorantiam esse vel vincibilem, vel invincibilem.

1° Solius pœnæ ignorantia, etsi invincibilis, ab hâc pœnâ non eximit, nisi ipsamet lex notitiam pœnæ requirat ut possit incurri, vel nisi hæc pœna sit gravissima excedens meritum criminis, ut ait S. Liguor. (lib. 1, nº 169), vel pœna ejus sit naturæ quòd non possit incurri sinè ejus notitiâ, prout sunt censuræ, et fortè irregularitates ex delicto (juxta eumdem S. Liguor., lib. 7, nº 351) : nam ibi potest esse pœna ubi adest delictum; porrò, etiam casu quo ignoraretur pœna, delictum occurrere potest, cùm etiam tunc lex potest scienter violari; ergo, etc.

6314.—2° Casu quo ignoratur lex : vel hæc lex est po-

tiva duntaxat, et tunc si ignorantia sit invincibilis, cùm excuset tunc omnino à peccato, excusare etiam debet à pœnâ : si verò sit tantùm vincibilis, nec à peccato, nec proinde à pœnâ excusat.

Si lex ignorata sit non solùm positiva sed etiam juris naturalis, an ignorantia solius juris positivi excuset tunc à pœnâ non omnino liquet : negat quidem Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 30) Suarezium citans; sed quæstio dicitur controversa à S. Liguor. qui sententiam affirmantem probabiliorem reputat (lib. 6, n° 1072), quia, sicut ignorantia in casu supposito excusat à violatione legis positivæ, ita excusare debet à pœnâ propter illam violationem statutâ : hæc tamen ratio non videtur probare pro casu quo pœna statuta fuisset pro violatione etiam legis naturalis, prout, sæpè saltem, videtur accidere. Cæterùm in foro externo ignorantia legis non præsumitur, sed est probanda, nisi ageretur de personis omnino illiteratis (Stremler, *ib.*, p. 31).

6315. *Nota* quòd, si pœna sit indicta præsumentibus, sive temerè, consultò aut scienter peccantibus, tunc excusat ignorantia etiam crassa, non tamen affectata, quæ adest cùm quis studiosè negligit scire legem, ut liberiùs agat, quia talis ignorantia scientiæ æquiparatur. (S. Liguor., lib. 1, n° 169.)

6316. Quærit. 3° Quinam possint pœnas decernere ?

Resp. Vel agi de pœnis à lege, statuto aut mandato constitutis, vel de pœnis ab homine per sententiam inferendis : *in primo casu*, soli pœnas decernere valent qui legem, statutum aut mandatum condere vel facere possunt : quales sunt, non solùm S. Pontifex, sed etiam Episcopi et plures alii Prælati jurisdictictionem quasi Episcopalem habentes; de Vicariis Generalibus et Capitularibus, vide (1162, 1260). De potestate verò ferendi censuras dicemus infra (6374-6381). *In secundo casu*, soli qui legitimè judices constituti fuère cum potestate ordinariâ vel delegatâ, possunt illas pœnas per sententias ferre. Vide etiam dicta supra (5547). Potestas autem ferendi pœnas ad forum externum pertinet (278-279).

6317. Quærit. 4° Quinam possint pœnis plecti?

Resp. Omnes subditos, qui delicto sunt juridicè convicti, pœnis plecti posse : excipe casus in quibus pœnas extrajudicialiter infligi à canonibus permissum fuit, prout supradiximus (6010, etc.). Vide etiam quoad superiorem denuntiatum vel alium inquisitum (5848, 5868); adde insuper quòd contumacia sit requisita quando agitur de censuris infligendis, ut dicemus infra (6361). Quibus autem modis aliquis possit esse subditus quoad judicium et proinde quoad pœnas in iis infligendas, vide dicta supra (5678-5697).

6318. Circa modò dictam responsionem potest tamen esse difficultas, quoad absentes et quoad impuberes : 1° Cùm juxta communissimam sententiam, absentes non teneantur legibus suæ patriæ, nec item astringantur legibus juris communis, si inveniantur in loco ubi lex illa est legitimè abrogata (S. Lig., lib. 1, n° 156 in ultimâ periodo), sequitur quòd nec etiam propter hujusmodi legum violationem puniri possunt pœnis contra infractores latis. Sunt tamen quidam casus excipiendi, sed de iis dicemus infra, loquendo de censuris (6387, 6390, etc.). V. S. Lig. (lib. 7, n^is 20, 22, 23), et Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 13, cap. 4, n^is 9 et 10).

6319. — 2° Quoad impuberes patet ipsos non posse pœnis plecti quando nondum usum rationis habent, cùm nondum sint delicti capaces. Si verò sint usu rationis prædití, subjiciuntur pœnis jure communi *ipso facto* incurrendis, ut deducitur ex cap. *Pueris* 60, *de sent. excomm.*, ubi dicitur : « Pueris qui in canonem inciderunt sententiæ » promulgatæ, sive ante sive post pubertatem postu- » lent se absolvi, potest diœcesanus Episcopus absolutio- » nis beneficium impertiri : cùm propter defectum ætatis, » in quâ fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine » temperandus. » Censuræ tamen generaliter latæ à jure aut ab homine, non incurruntur ab impuberibus, nisi hoc expressum sit *in lege*, prout est expressum quoad percussionem clericorum et ingressum in monasteria mulierum. (S. Liguor., lib. 7, n° 14.)

6320. Circa autem pœnas *ferendæ sententiæ*, dicit auctor *Prælect. S. Sulpitii* (n° 714) quòd, ex usu communi, impuberes iis non subjiciantur, eò quòd non conveniat ætati

impuberum ut se sistant coram judice defensionis causâ; sed hæc ratio non omnino convincit, cùm impuberes possint se sistere cum assistentiâ tutoris aut curatoris, ut supra diximus (5598-5600); unde Suarez, prout idem Auctor refert (*ib.*), ait : « Non invenio jus quo reddatur nulla sen» tentia censuræ latæ contra impuberem, et ideo si alio» quin intercedat vera contumacia, et reliqua necessaria » ad valorem censuræ, ex hâc parte non censeo esse nul» lam. » Et hæc sententia est saltem probabilis, ut videre est apud S. Liguor. (lib. 7, n° 14) : non decet tamen ut impuberes tam rigorosè plectantur per sententiam judicis, ac solent plecti adulti ; unde, in cap. *Referente* 2, *de delictis puerorum*, dicitur : « In pueris relinqui solet inultum » quod, in aliis provectioris ætatis, humanæ leges dicunt » severiùs esse puniendum. »

6321. Quærit. 5° Quale esse debeat delictum ut judex possit reo pœnas irrogare ?

Resp. Ad delictum pœnis plectendum quinque conditiones generatim requiruntur, videlicet ut sit 1° externum, 2° proprium, 3° grave, 4° consummatum, 5° debitè probatum.

1° Debet esse *externum :* nam Ecclesia non judicat de internis nisi in foro pœnitentiali : « Cogitationis pœnam » nemo patitur », inquit cap. *Cogitationis* 14, *de pœnitent.*, dist. 1. Omissio tamen *actûs externi* à lege præscripti habetur ut opus *externum* et pœnis subjacet : vide cap. *Quanta* 47, *de sentent. excomm.;* imò etsi delictum exterius prodeat, si non appareat sub specie mali à lege pœnis plectendi, hujusmodi pœnis puniri nequit : unde si quis, v. g., carnes die prohibito comederet, eò quòd credat Ecclesiam non habere potestatem illud prohibendi, non incurreret pœnas contra hæreticos statutas, quia hæresis non esset apparenter *externa.*

6322. Posset tamen Ecclesia actum externum, aliunde in se malum, pœnis plectere sub conditione solius malitiæ quæ ab interno procederet : v. g. posset ferri excommunicatio vel alia pœna in eos tantùm qui *scienter* aut *temerè* aut ex *præsumptione* aliquid egerint : ratio est quia, cùm actus

sit aliunde malus, ac meritò possit pœnis plecti, nulla injustitia est quòd non puniatur nisi vestitus sit certis conditionibus nempe quòd sit peractus *scienter, temerè*, etc.: potest enim delictum non semper puniri, sed nunquam est puniendum nisi adsit, et quidem etiam *exterius.*

6323.—2° *Proprium*, saltem aliquo modo: nam: « non » debet aliquis alterius odio prægravari. » *Reg. juris* 22 in 6°.

Diximus saltem *aliquo modo*: nam, propter crimen à majore parte communitatis, vel à capite ipsius commissum, tota communitas potest subjici interdicto, vel suis privilegiis spoliari; et sic etiam innocentes puniuntur, et quidem non immeritò, quippe delictum communitatis omnibus membris proprium esse censetur. Attamen Bonifacius VIII sapienter statuit (cap. *Romana* 5, *de sentent. excomm.*, in 6°) ut hoc locum non habeat in casu excommunicationis: « In Universitatem vel collegium proferri » excommunicationis sententiam penitus prohibemus, cùm » nonnunquam contingat innoxios hujusmodi sententiâ » irretiri. »

6324. Imò aliquando, etiam propter alterius delictum, certi actus pœnâ nullitatis in detrimentum innocentis plectuntur, prout evenit in casu promotionis ad beneficium per alterius simoniam: sed meritò hujusmodi promotio fit irrita, non quidem in punitionem promoti, cùm sit innocens, et ipsius respectu talis irritatio non est pœna propriè dicta, cùm non sit statuta ad eum puniendum, sed in odium horrendi criminis simoniæ, quod alioquin non satis efficaciter comprimeretur: non debent tamen hujusmodi pœnæ infligi nisi ex justis causis: unde dicitur in regulâ 23, in 6°: « sinè culpâ, nisi *subsit causa*, non est aliquis pu» niendus. »

6325.—3° *Grave*: certum hoc videtur quoad pœnas quæ in judiciis imponuntur, cùm ridiculum esset ad judicium recurrere propter leves culpas; si verò agatur de pœnis quæ extra judicia infligi valent, non requiritur ut ferantur semper propter gravia crimina, sed duntaxat ut sint culpis proportionatæ: unde quædam leves suspensiones infligi

possunt propter culpas veniales. Item excommunicatio minor incurri poterat per communicationem quæ non sit mortaliter mala. (S. Liguor., lib. 7, n^is 30-32, 153.)

6326.—4° *Consummatum* : nempe requiritur ad pœnam incurrendam ut perficiatur id præcisè delictum quod lex intendit plectere tali pœnâ : unde sola attentatio delicti, vel cooperatio ad illud per consilium, mandatum, puniri nequit pœnâ latâ contra hujusmodi delictum ; unde qui vult occidere, vel verberat ad occidendum, non incurrit pœnas contra homicidium latas, si reverà non occiderit, quia odia sunt restringenda; secus esset, si lex ipsammet attentationem pœnâ multari intendisset; idem est dicendum de mandantibus, consulentibus, aut alio modo cooperantibus, si in lege cooperantes comprehenderentur.

6327.—5° *Debitè probatum*[1]: hæc conditio requiritur duntaxat pro pœnis quæ nonnisi post sententiam prolatam executioni possunt mandari, non verò pro pœnis ipso jure latis, quæ per ipsammet legem executionem obtinent, ut censuræ ipso facto latæ. Cæterùm circa præsentem quæstionem, vide dicta supra (5566-5571, 5698, etc.), et insuper (5712), ubi dicitur delicta religiosorum quæ probabiliter tantùm sunt probata, posse aliquando plecti quibusdam levioribus pœnis arbitrio judicis, non tamen pœnis ordinariis.

6328. *Nota*, quoad applicationem pœnarum, quòd judex attendere debeat dispositiones sequentium juris canonici capitulorum : « Procedas secundùm canonicas et legitimas
» sanctiones..... poterit etiam interdum aliquid severitati
» detrahi, prout, statu imperii et excedentium multitudine
» pensatis, videris expedire, exceptis nimirum casibus,
» qui compositionis aut dispensationis remedium non
» admittunt, utpote conjugi sacramentum, circa quod à
» severitate canonicâ recedere non licebit. In his verò
» super quibus jus non invenitur expressum, procedas,
» æquitate servatâ, *semper in humaniorem partem decli-*
» *nando*, secundùm quòd personas et causas, loca et tem

[1] « Satius impunitum relinquere facinus nocentis, quàm innocentem » damnare ». Lex Justiniana.

» pora videris postulare. » (Cap. *Ex parte tuâ* 11, *de Transaction.*)

« In excessibus singulorum, non solùm quantitas et » qualitas delicti, sed ætas, scientia, sexus atque condi- » tio delinquentis sunt attendenda ; et non solùm secun- » dùm prædicta, sed secundùm locum et tempus quo » delictum committitur, unicuique debet pœnitentia » indici, cùm idem excessus magis sit in uno quàm in » alio puniendus. » (Cap. *Sicut dignum* 6, *de homicidio.*)

6329. Quærit. 6° An et qualiter pœna possit remitti?

Resp. Vel pœna est jam inflicta, vel solùm est infligenda : si *priùs*, iterum est distinguendum : aut enim agitur de pœnâ *medicinali,* prout sunt censuræ, et non solùm tunc à Superiori competenti pœna remitti potest, sed etiam est remittenda si contumacia cessaverit : cùm enim pœnæ medicinales ad hoc fuerint institutæ ut delinquentem ad pœnitentiam reducerent, hæ remitti debent postquam suum effectum produxerunt; sed in pluribus casibus absolutio hujusmodi censurarum S. Pontifici est reservata, ut jam diximus supra de confessariis; — aut agitur de pœnis *vindicativis*, in quo casu sæpe quidem licitum est Ordinario pœnitentem reintegrare, sed hoc non semper expedit; imò Episcopus nequit semper sic reum reintegrare : id enim non posset casu, v. g., quo reus ex sententiâ, pœnam irregularitatis ex defectu, aut irregularitatis notoriæ ex delicto incurrisset.

Patet quòd, in utroque casu mox exposito, pœna per sententiam Superioris imposita non posset remitti à judice inferiori nisi cum Superioris assensu. Idem patet quoad judicem extraneum, etsi non sit inferior illius qui pœnam decrevit.

6330. Si *posteriùs*, seu si pœna nondum sit inflicta, sed sit solùm erga reum juridicè convictum infligenda, diximus supra (5950) quòd sententia deberet esse vel *absolutoria*, casu nempe quo crimen non fuisset probatum; vel *condemnatoria*, si ècontra probatum fuisset. Unde Superior non debet pœnam remittere ante sententiam : sunt tamen casus in quibus fieri potest compositio, prout supra

diximus (5889, etc.). Item judex non tenetur semper procedere contra delinquentem, ut colligi potest ex dictis circa varias normas procedendi criminaliter (5799-5875), et severitati canonum aliquid potest detrahi in certis casibus, ex canonibus relatis in fine quæstionis præcedentis (6328).

6331. Notanda est præsertim sententia S. Innocentii I (canon *Quoties* 14, causa 1, q. 7) : « Quoties à populis aut » à turbâ peccatur, quia in omnes propter multitudinem » non potest vindicari, multùm solet transiri. » Et hoc erga Donatistas servavit Ecclesia, inquit S. August. in *Epistolâ ad Bonifacium*, « ut etiam ipsorum infirmitas leviùs » excepta, intus sanabilis foret. »

6332. Exigi debet tamen congrua satisfactio : « Quæ est » ista justitiæ inimica benignitas, inquit S. Hormisdas (can. » *Si quis* 29, dist. 50), palpare criminosos et vulnera eorum » usque in diem judicii incurata servare? Quòd si eos » durissimam pœnitentiam per plures annos videremus » agere, tunc Nos et saluti eorum possemus consulere, et » statuta canonum deberemus temperare ; cùm verò in aliquibus, nec compunctio humilitatis nec instantia orandi » vel plangendi appareat.., verè dico quia illi ipsi quibuscum.., falsâ misericordiâ, indulgere videmur, cùm ante » tribunal Christi advenerint, contra nos... causam dicturi » sunt. »

His de pœnis in genere enucleatis veniamus ad discussionem variarum pœnarum ecclesiasticarum in particulari.

CAPUT I.

DE VARIIS PŒNIS ECCLESIASTICIS VINDICATIVIS.

6333. Illæ pœnæ sunt aut spirituales aut temporales. *Spirituales* sunt : inhabilitas ad officia vel beneficia, eorumdem privatio, depositio, degradatio, infamia, etc.— *Temporales* verò, mulcta pecuniaria, incarceratio, exilium, etc.

ART. I.

DE PŒNIS VINDICATIVIS SPIRITUALIBUS.

6334. — I. *De inhabilitate ad officia vel beneficia ecclesiastica :* hæc pœna quæ solet esse effectus aliarum pœnarum ecclesiasticarum, videlicet depositionis, irregularitatis, etc., solos clericos, si casum irregularitatis excipias, afficere potest, cùm soli clerici sint regulariter beneficiorum ac officiorum ecclesiasticorum capaces, ut diximus supra (466, 474). Item sola beneficia aut officia acquirenda, non verò jam acquisita concernit; unde qui inhabilitatem præfatam incurrit, non ideo amittit officia vel beneficia quæ ab ipso legitimè jam possidentur, sed solùm inhabilis fit ad ea acquirenda quæ nondum habet, et eò usque inhabilis ad hoc, ut, si non obstante suâ inhabilitate ad ea promoveatur ac in possessionem eorum immittatur, teneatur in conscientiâ, ante omnem sententiam, ea dimittere cum fructibus perceptis, etiam consumptis, prout diximus supra in responsione ad Quærit. 1° (6311). V. Stremler (*Des Peines eccl.*, p. 31, etc.).

6335. — II. *De privatione beneficiorum, dignitatum et officiorum.* De hujusmodi pœnâ multa diximus in primo libro (539-559). Hæc autem non cadit nisi in officia, beneficia aut dignitates jam acquisita, nec includit inhabilitatem ad eadem in futurum acquirenda (539); imò non necessariò afficit omnia beneficia, officia, etc., jam acquisita: unde clericus potest privari uno ex suis officiis aut beneficiis, quin aliis omnibus spolietur.

Qui autem hanc pœnam incurrit, etiamsi id contigerit per crimen cui ipso facto est annexa, non tenetur tamen eam exequi ante sententiam saltem declaratoriam criminis, ut supra diximus (6310); sed, inquit Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 32), ita amittuntur titulus et proprietas beneficiorum, officiorum, etc., per dictum crimen, ut, eo instanti quo committitur, statim ipsa vacent; et ante omnem sententiam, valeant acquiri ab aliis; et quamvis possint à reo detineri usque ad sententiam criminis declaratoriam, tamen non possunt ab ipso legitimè permutari aut resignari; et si reus è vivis cedat ante dictam sententiam, ipsius benefi-

cium ut vacans ex delicto reputatur, non verò ex mortis causâ.

6336. Secus est dicendum si pœna privationis sit ferendæ sententiæ, non vacat beneficium nisi per sententiam, prout diximus supra (557).

Quænam autem sint delicta quibus pœna privationis officiorum aut beneficiorum, etc., sit annexa ipso facto, vel pro quibus sententia privationis sit solùm ferenda, diximus *ibidem* (558, etc.).

« Du reste, inquit Stremler (*ibid.*, p. 33), la privation » du bénéfice laisse toujours au clerc le droit aux aliments. » Le juge ecclésiastique doit, en conscience, pourvoir à » la subsistance du condamné; et, s'il se refuse à ce devoir » de justice, il peut y être contraint par son Supérieur. » Vide quid sancitum sit à lege civili in Galliâ, quoad hunc casum (1060).

6337. — III. *De depositione*. Hâc voce, in sensu latiori, non solùm depositio propriè dicta, sed etiam degradatio designatur, et in hoc sensu, hæc vox identidem usurpatur in canonibus præsertim veteribus. Strictè autem intellecta depositio est *pœna clericum privans in perpetuum jure exercendi functiones sui ordinis aut beneficii;* clericos ergo solummodo afficit hæc pœna; eique, si sit totalis, annectitur infamia; et cùm in perpetuum privet exercitio ordinis et officii, necessariò privat etiam beneficiis acquisitis, quæ non dantur nisi propter officium.

6338. Differt 1° à privatione quæ solùm in jam acquisita officia aut beneficia, etc., cadit, ut modò dicebamus (6335).

Differt 2° à suspensione in eo quòd suspensio soleat esse pœna medicinalis, ac proinde temporaria ex se, dum depositio ex naturâ suâ est semper vindicativa et perpetua; item suspensio non privat titulo aut possessione officii aut beneficii; secus de depositione, quæ tamen non privat ordine, cùm iste sit indelebilis, sed duntaxat ejus functionibus.

6339. Differt 3° à degradatione verbali, in eo solùm quòd post depositionem, non potest procedi ad degradationem realem seu solemnem, dum id fieri potest post degradationem verbalem.

6340. Depositio alia est *totalis* quâ reus privatur omni ordine, beneficio, officio et dignitate; alia verò *partialis*, quæ uno vel aliquibus ex iis tantùm exspoliat.

Etsi frequenter mentio fiat ejusmodi pœnæ in veteribus canonibus, hodiè rarò infligitur.

6341. Potest Episcopus, licet ad id non teneatur, reintegrare clericos depositos, modò signa non dubia sinceræ pœnitentiæ ostenderint, et insuper modò crimen non fuerit *atrox*, nempe non sit supra *adulterium* [1]. Idem potest Capitulum aut ipsius Vicarius, Sede vacante; privilegiis autem statui clericali annexis non orbat depositio. (*De Synodo*, lib. 9, c. 6, n° 3; S. Liguor., lib. 7, n° 327.)

6342. Non incurritur depositio, nisi propter crimina enormia tum ex se tum ob scandalum quod gignunt, velut homicidium voluntarium cum machinatione, adulterium, stuprum, fornicatio notoria, vita scandalosa clerici incorrigibilem se ostendentis. Prudenti verò judicis existimationi determinandum relinquitur an dicta crimina eam gravitatem habeant quæ pœnâ depositionis sit plectenda. Vide Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 34-36).

6343. — IV. *De degradatione. Degradatio est pœna ecclesiastica quâ clericus ordine et munere clericali, consequenter etiam omni beneficio et officio necnon privilegio fori et canonis, per sententiam solemniter et authenticè privatur et traditur curiæ sæculari.* Ita Reiffenstuel (lib. 5, tit. 37, § 2, n° 32). Sibi annexam habet pœnam infamiæ.

6344. Duplicis generis est *degradatio: verbalis* nempe, quæ in sententiâ consistit, et ideo etiam *sententialis* vocatur; et *realis* seu *solemnis* quæ etiam nuncupatur *actualis*. Hæc est quasi executio degradationis verbalis.

6345. Privilegiis statûs clericalis ipso facto non privat verbalis degradatio : secus est dicendum *de reali;* prior ferri potest à judice non Episcopo, posterior ècontra carac-

[1] « De adulteriis verò et aliis criminibus quæ sunt minora, potest » Episcopus cum clericis post peractam pœnitentiam dispensare. » Ita Alexand. III, in cap. *At si clerici*, 4, *de judiciis*. Si tamen crimen esset publicum, irregularitas adesset ex defectu famæ, super quâ solus Pontifex potest dispensare.

terem episcopalem exigit in ministro degradante: cùm enim per realem degradationem, clericus ad statum laicalem saltem quoad conditionem redigatur, Ecclesia voluit ut ad hunc statum solus ille posset reducere qui solus ab eodem educens potuit ad clericalem statum sublimare. Degradatum verbaliter Episcopus reintegrare valet, dum ad Sedem Apostolicam reservatur reintegratio clerici realiter degradati (Pontificale Roman., *De formâ degradat.*). Cæterùm degradatio ordinem duntaxat directè afficit: siquidem quando quis est privandus suis beneficiis aut Dignitatibus, pœna depositionis est adhibenda, non degradationis, juxta Pontificale in quo dicitur: « Qui à Dignitatibus » et honoribus deponitur, sed ab ordinibus degradatur. » Degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris; et invalidè contraheret matrimonium: validè èontra absolveret in casu necessitatis.

6346. Etsi à multis degradatio verbalis confundatur cum *depositione*, ab illâ tamen, in quibusdam differt: non enim depositio indiget aliquo alio complemento, sed est in se pœna completa, dum verbalis degradatio realem postulat degradationem, nec nisi per eam completur: proinde non est adhibenda nisi quando procedi potest ad hanc realem degradationem, aliàs sola pœna depositionis est imponenda.

« Entre la déposition simple et la dégradation réelle, » inquit Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 38), il doit intervenir de nouvelles sentences, constatant la récidive, la » contumace et l'incorrigibilité, et enfin une sentence de » dégradation verbale.—Dans tous les cas où le droit parle » de la dégradation, sans faire mention de son exécution » réelle et solennelle, il faut toujours l'entendre de la dé» position. »—« Clemens III, inquit Benedict. XIV, sive... » Cœlestinus III in cap. *Cùm non ab homine* 10, *de judiciis*.., clericum homicidii, furti, perjurii, seu alterius » gravis criminis legitimè convictum, primò jubet deponi, » deinde excommunicari; et crescente contumaciâ, ana» thematis, hoc est solemnioris excommunicationis cum » execratione, mucrone feriri: ac demum, si in profun» dum malorum venerit, degradari seu curiæ sæculari

» puniendum tradi. » (*De Synodo*, lib. 9, cap. 6, n° 3.) Videatur etiam rubrica quæ præponitur formæ degradationis in Pontificali.

6347. Realis degradatio est pœna ab Ecclesiâ ultimò in clericos infligenda ; eâque illatâ, reus eò ipsò sæculari brachio traditur. Sed huic pœnæ locus esse non debet, nisi priùs exhaustis omnibus aliis mediis repressionis, vel nisi adsit perversitas modum excedens, et manifestè incorrigibilis (*De Syn.*, *ib.*, n'^{s} 10 et 11). Item à judice imponi nequit nisi in casibus à jure communi expressis : ad illam enim legitimandam non sufficiunt statuta synodalia, nisi accederet Sedis Apostolicæ consensus (*De Synodo*, *ib.*, n° 11). Vide supra (556).

6348. Crimina propter quæ licet realiter degradare sunt sequentia : 1° *hæresis* et multò magis apostasia à fide, saltem cùm quis in illam relapsus aut in eâ pertinax est (cap. *Ad abolendum*, cap. *Excommunicamus*, *de hæreticis ;* cap. *Quoniam* et cap. *Super eo*, *de hæreticis*, in 6°) ; 2° *falsificatio* Litterarum Apostolicarum (cap. *Ad falsarium* 7, *de crimine falsi*) ; 3° contumelia gravis, vel calumnia proprio Episcopo illata, seu structæ insidiæ et in ejus necem conspiratio (canon. *Si quis* 11, q. 1) : sed plures contendunt requiri in casu incorrigibilitatem ; 4° assassinium (cap. *Si de homicidio*, in 6°) ; 5° sodomiæ crimen frequentatum (Const. S. Pii V *Horrendum*); 6° sollicitatio ad turpia in confessione sacramentali, cum circumstantiis aggravantibus (Const. Gregor. XV) ; 7° celebratio missæ aut exceptio confessionis sacramentalis temerè præsumpta ab eo qui non est presbyter (Const. Clement. VIII, Urbani VIII et Bened. XIV); 8° furtum Sanctissimæ Eucharistiæ (Innocent. XI, Alex. VIII, Bened. XIV) ; 9° crimen abortûs animati, effectu secuto (Const. Sixti V *Effrenatam*, et Gregor. XIV *Sedes Apost.*); 10° incorrigibilitas manifesta in alio crimine (cap. *Cùm non ab homine* 10, *de Judiciis*). Vide Bened. XIV (*De Synodo*, lib. 9, c. 6, n'^{s} 7-11) ubi alia quædam adduntur.

Falsò quidam volunt ad degradationem verbalem posse procedi quoties crimen ultimo supplicio juxta leges civi'

est plectendum: Ecclesia enim non per civiles sed per canonicas leges regitur, præsertim in iis quæ ad clericos attinent.

6349. Olim sententia degradationis, etiam verbalis, ferri nequibat, nisi à 12 Episcopis contra Episcopum, à sex Episcopis contra Presbyterum, à tribus verò contra Diaconum (*De Syn.*, lib. 9, c. 6, nº 4); sed hodie verbalis degradationis sententiam Episcopus solus, per se aut per Vicarium ad id specialiter deputatum, pronuntiare valet, etiam contra presbyteros (S. Liguor., lib. 7, nº 326). Idem potest Capitulum aut ipsius Vicarius, Sede vacante (cap. *His quæ*, et cap. *Cùm olim*, *de major. et obed.*, Conc. Trid. ses. 13, cap. 4, *de ref.*).

6350. Quoad verò realem degradationem, ad illam quidem hodie absque aliis Præsulibus procedere valet Episcopus caracterem illius ordinis habens, sed tamen per seipsum; et insuper : « Adhibitis... sibi assistentibus totidem » Abbatibus usum mitræ et baculi ex privilegio apostolico » habentibus, si in civitate aut diœcesi reperiri et commodè » interesse possent (nempe quot olim requirebantur Antistites) alioquin aliis personis in ecclesiasticâ Dignitate » constitutis, quæ ætate graves ac juris scientiâ commendabiles existant. » Ita Trident. (sess. 13, cap. 4, *de ref.*).

6351. Dicti Abbates seu aliæ personæ in Dignitate constitutæ non debent adhiberi ut meri consiliarii sed ut veri judices assessores quibus competit judicium decisivum; sunt enim suffecti in locum Episcoporum, qui olim ut veri judices erant adhibendi : imò ex cap. 3, *De sentent. et re judic.*, in quo dicitur : « Non potest quemquam à sacerdotali gradu, nisi justis ex causis concors sacerdotum » sententia, submovere » : ex hoc, inquimus, capitulo, plures graves canonistæ deducunt requiri unanimitatem suffragiorum (*De Syn.*, *ib.*, nº 4), et hoc ut certum habet Stremler (*ib.*, p. 40) si de sacerdotis degradatione agatur, et ut probabilius tantùm, si sit quæstio de diaconi aut subdiaconi exauctoratione.

6352. Cæremoniæ verò in hujusmodi degradatione observandæ, habentur in Pontificali. *Nota autem* quòd in

multis locis eæ non sint in usu quoad clericos minoribus ordinibus tantùm insignitos (*De Syn.*, *ib.*, n° 5); sed ubique Episcopus potest solus hujusmodi clericos degradare (cap. *Degradatio* 2, *de pœnis*, in 6°).

Tradendo degradatum judici sæculari, « Pontifex de- » gradator efficaciter et ex corde, omni instantiâ pro mi- » serrimo illo derelicto intercedit apud... (ipsum), ut citra » mortis periculum, vel mutilationis, contra degradatum » sententia moderetur. »

6353. *Nota* hic quid dixerit Gohard (*Tr. des bénéfices*, tom. 4, p. 683) circa præfatam degradationis pœnam : « Il » y a plus d'un siècle que l'usage de la dégradation est » aboli dans tout le royaume : les fréquentes contestations » que les dégradations occasionnaient entre les Évêques et » les Parlements ont accoutumé ces derniers à faire exé- » cuter leurs arrêts sans s'y arrêter. Les Évêques, no- » nobstant l'arrêt de condamnation, se prétendaient en » droit de connaître *sommairement* si le crime était du » nombre de ceux que les canons punissent de la dégra- » dation, sans quoi ils n'étaient plus, disaient-ils, que » les ministres de la justice séculière. Les Parlements, au » contraire, soutenaient que les Évêques, en cette occa- » sion, devaient en user comme on en use avec eux, » lorsqu'ils implorent le bras séculier pour l'exécution de » leurs décrets, auxquels on accorde secours sans exa- » miner la justice de leur procédure. » Habes in hoc unum monumentum consectariorum deflendorum doctrinæ libertatum gallicanarum.

6354. V. *De infamiâ*. Hæc pœna est *status læsæ dignitatis ob crimen quo quis reus publicè habetur*. Non est duntaxat simplex bonæ famæ carentia, sed est insuper status in quo quis existimatur positivè malus. De infamiâ sat disseruimus supra (1908-1923), et passim de judiciis (5856, etc.). Vide Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 41, etc.).

VI. *De irregularitate* specialiter et fusiùs diximus supra (1743, etc.).

ART. II.

DE PŒNIS VINDICATIVIS TEMPORALIBUS.

6355. Probavimus supra (5501, etc.) Ecclesiam habere potestatem hujusmodi pœnas imponendi. Præcipuæ ex iis quæ adhuc vigere possunt sunt mulcta pecuniaria, incarceratio et exilium.

I. *Mulcta pecuniaria* est summa pecuniaria à judice reo imposita, in vindictam alicujus delicti.

Non potest Episcopus mulctas pecuniarias vel aliquam ipsarum partem sibi aliquo modo appropriare, etiam ad stipendia sive Vicario suo sive Cancellario sive aliis ministris suis solvenda, sed debet eas in usus pios integrè adhibere, juxta præscripta Concil. Trident. (sess. 25, c. 3). Ita pluries decisum refert Barbosa à D. Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 60) citatus. Quinimò hujusmodi pecuniæ, nec fabricæ Cathedralis, nec sartis tectis ædium vel carcerum episcopalium, nec salario cantorum Ecclesiæ Cathedralis aut depositarii hujusmodi mulctarum, sunt applicandæ. Sic pariter decisum refert idem Barbosa (*ib.*, p. 61).

Non est autem infligenda mulcta pecuniaria, nisi in casibus quibus à malo efficaciùs removere valet quàm cæteræ pœnæ. Vult tamen Trident., loco citato, ut judices ad censuras præsertim excommunicationem non veniant nisi priùs adhibitis pœnis temporalibus si hæ sufficiant. Sacra autem Congr. Concil. improbat quòd pro delictis parùm gravibus censuræ imponantur, sed ipsarum loco suadet ut mulcta pecuniaria contra reos decernatur. Ita Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 61) post Fagnanum. De mulctâ pecuniariâ consule cap. *Statuimus* 35, causa 16, q. 1; cap. *Dilectus* 8, *de Offic.*; cap. *Postulasti* 14, *de Judæis.*

6356. — II. *Incarceratio.* Alia est *præventiva* quæ non debet præscribi nisi adsint indicia certa quibus criminis existentia valde probabiliter constat, et nisi insuper meritò sit timendum ne aliter reus aufugerit. Vide supra (5845).

Alia est *afflictiva* ad quam damnatur reus in judicio convictus. Apud nos hodie difficillimè hæc pœna in usum

redigi posset, nisi fortè erga clericos qui ad tempus possent aliquando damnari ad remanendum intra monasterium, seminarium, vel alias similes domos. Vide Stremler (*ib.*, p. 61 et 63).

6357. — III. *Exilium.* In eo consistit hæc pœna quòd reus expellatur è diœcesi, civitate, aut ab alio loco cum prohibitione revertendi. Raró etiam apud nos hæc pœna potest infligi (*ibid.*).

Silemus autem de aliis pœnis temporalibus eò quòd in præsenti rerum statu, nullatenus executioni mandari valeant. De *torturâ* diximus supra (6037).

CAPUT II.

DE PŒNIS ECCLESIASTICIS MEDICINALIBUS SEU DE CENSURIS.

6358. Præsens caput in duos dividemus articulos : in primo agetur de censuris in genere, in secundo de censuris in specie.

ART. I.

DE CENSURIS IN GENERE.

§ I.

De naturâ et divisione censurarum.

6359. — I. Vox *censuræ* duplici sensu accipitur in jure ecclesiastico, videlicet : 1° designat quoddam genus pœnarum; 2° notam inustam doctrinæ vel libro. In primo sensu hæc vox adhibetur in capite præsenti, et definitur : *Pœna medicinalis per quam homo baptizatus, delinquens et contumax, privatur, per potestatem ecclesiasticam, usu quorumdam bonorum spiritualium.*

Dicitur 1° *pœna :* et sic convenit cum pœnis vindicativis ab Ecclesiâ impositis, depositione nempe, degradatione, etc.

Hâc autem voce censura differt sive ab irregularitate ex defectu, quæ certè non est pœna cùm ex culpâ non oriatur, sed solùm est inhabilitas ad sacras functiones; sive ab irregularitate ex delicto, quæ etiam non videtur pœna propriè dicta, sed iterum potiùs est inhabilitas ex delicto orta, saltem non est pœna medicinalis cùm tollatur, non per absolutionem, sed per dispensationem (vide S. Liguor., lib. 7, nº 5). Ideoque in potestate datâ absolvendi à censuris non comprehenduntur irregularitates, nisi expressè id dicatur. S. Liguor. (*ib.*).

6360. Dicitur 2º *medicinalis*, id est quæ primariò et principaliter infligitur ut reus emendetur et ad meliorem frugem se vertat (cap. *Cùm contingat* 36, *de offic. deleg.;* cap. *Ex litteris* 11, *de Constit.;* cap. *Cùm medicinalis*, *de sentent. excomm.*, in 6º). Per hoc censura differt à pœnis vindicativis quæ primariò in criminis vindictam incutiuntur. Ex hâc qualitate censura est necessariò vinculum dissolubile et per absolutionem solvendum statim ac peccator emendatus fuerit : quod non est dicendum de cæteris pœnis. Propter eamdem rationem infligi non debet censura sinè præviâ monitione, nisi inferretur per modum pœnæ vindicativæ quod aliquando contingere potest, ut infra dicturi sumus; item censuris non sunt plectendi ii de quibus correctio desperatur, nisi id fiat ad terrorem aliorum. (S. Liguor., lib. 7, nº 1.)

6361. Dicitur 3º *Per quam homo baptizatus*, *delinquens et contumax :* quibus verbis exprimuntur conditiones requisitæ ut quis possit censuris ligari... Debet esse ergo : 1º *baptizatus*, alioquin non esset subjectus potestati ecclesiasticæ à quâ solâ censuræ ferri possunt; 2º *delinquens*, cùm omnis pœna supponit delictum; 3º *contumax*, id est monitionibus Ecclesiæ non obtemperans, et id fluit à naturâ censuræ quæ, ut jam diximus, est pœna medicinalis requirens prævias monitiones, sive à judice, sive saltem à lege factas. Contumax autem est non solùm qui formaliter contemnit auctoritatem Ecclesiæ, sed etiam qui cùm noverit legem aliquid vetantem sub censurâ, eam nihilominus culpabiliter violat.

6362. Dicitur 4° *Privans per potestatem ecclesiasticam usu quorumdam bonorum spiritualium*, quia censura non ideo ab Ecclesiâ profertur ut privet *omnibus* bonis spiritualibus, cùm nec etiam id possit fieri: quippe tolli nequeunt nec caracter sacramentalis, nec gratia sanctificans, nec virtutes morales et infusæ, nec merita, aut etiam communio Sanctorum radicaliter derivans ex fide et charitate, etc. : siquidem is qui censuram incurrit potest in gratiam sanctificantem redire antequam tollatur censura; sed profertur ut privet certis bonis spiritualibus ab Ecclesiâ dependentibus ipsique communibus, sacramentis nempe, suffragiis, indulgentiis, sacris functionibus, beneficiis, etc. (S. Liguor., lib. 7, n° 2.)

6363. Etsi censuræ privent primariò bonis spiritualibus, ac proinde sint pœnæ spirituales quæ à solâ auctoritate ecclesiasticâ infligi valent, etiam tamen privant indirectè certis bonis temporalibus, nempe usu et commercio fidelium, circa plura temporalia, ut infra dicturi sumus loquendo præsertim de excommunicatione.

6364. Specialis censurarum proprietas est quòd ex seipsis, statim ac incurruntur, executionem habeant, sinè aliquâ aliâ humanâ actione aut judicis declaratione, ita ut teneatur censuratus ab iis âbstinere quæ ipsi per censuram prohibentur, non tantùm in publico, sed etiam in occulto, non tantum in territorio illius qui censuram tulit, sed quocumque ierit, donec ab eâ fuerit absolutus: « Cùm executionem excommunicatio secum trahat, inquit Innocent. III (cap. *Pastoralis*, *de appell.*, § *Verum*) et excommunicatus per denuntiationem ampliùs non ligetur. » — Hæc autem vis censurarum non oritur ex præcepto censuram ferentis, sed ex auctoritate Ecclesiæ seu S. Pontificis. Id constat ex canonibus quibus vetatur ne excommunicati ab uno Episcopo admittantur ab aliis ad communionem, aut suspensi absolvantur in aliâ diœcesi, etc.

6365. Circa hæc notanda est propositio 46 à Pio VI per Bullam *Auctorem fidei* damnata : « Propositio asserens » *effectum excommunicationis exteriorem duntaxat esse,* » *quia tantummodo naturâ suâ excludit ab exteriori com-*

» *municatione Ecclesiæ* : quasi excommunicatio non sit » pœna spiritualis, ligans in cœlo, animas obligans. Ex » S. Aug., *ep.* 250 *Auxilio Episcopo*, tract. 50 *in Joan.*, » nº 12 : *falsa, perniciosa, in articul.* 23 *Lutheri damnata,* » *ad minus erronea.* »

Hic est autem artic. 23 Lutheri à Leone X damnatus cujus meminit Pius VI, « excommunicationes sunt tan- » tùm pœnæ externæ, nec privant hominem communibus » spiritualibus Ecclesiæ orationibus. »

6366. — II. Multiplici modo dividuntur censuræ : 1° *in suas species*, nempe in *excommunicationem*, *suspensionem* et *interdictum;* et hæc divisio ab ipsomet jure traditur : sic enim habet cap. *Quærenti* 20, *de verbor. signif.*: « Quæ- » renti quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi.., » respondemus quòd per eam non solùm interdicti, sed » excommunicationis et suspensionis sententia valet intel- » ligi. » Sed etiam hæc divisio fundatur naturâ rerum : nam vel 1° christianus delinquens arcetur à bonis communibus quatenus inducunt communicationem cum cæteris fidelibus, et tunc est *excommunicatio;* vel 2° excluditur ab iisdem bonis quatenus unusquisque jus habet ad iis participandum, utpote juris publici, et tunc est *interdictum ;* vel 3° clericus ab eis arcetur quatenus sunt functiones ordinum, officiorum, aut beneficiorum ecclesiasticorum, et tunc est *suspensio* (Lequeux, nº 1412). Explicatiùs infra dicitur quid per unamquamque earum censurarum sit intelligendum. Observandum est autem quòd in Decretalibus omnes censuræ comprehendantur sub titulo *de sententiâ excommunicationis*, quia excommunicatio in se continet omnes effectus aliarum censurarum, licet non eodem titulo illos pariat, ut infra explicabitur.

6367. — 2° *Ratione modi* quo ferri solent, dividuntur censuræ, *in censuras à jure*, et *censuras ab homine :* censuræ *à jure* sunt illæ quæ *à jure,* seu per canones, Constitutiones, vel statuta feruntur modo stabili et permanenti. Censuræ verò *ab homine* , sunt eæ quæ à judice per sententiam judiciariam, vel à Prælato per temporale mandatum, sive particulare sive generale, infliguntur aut statuun-

tur. Observat autem S. Liguor. (lib. 7°, n° 6) « quòd censuræ quas fert Episcopus in synodo diœcesanâ dicuntur » latæ per modum statuti, et hæ tanquam latæ à jure » durant post mortem Episcopi; aliæ verò extra synodum » dicuntur latæ ab homine per modum præcepti seu man» dati aut sententiæ, et hæ per mortem ferentis (aut ejus » amotionem) cessant (non tamen si semel fuerint incursæ, » nam tunc non cessant quoad eum qui illas incurrit nisi » per absolutionem), sive præceptum sit particulare sive » generale. » Circa quod vide dicta supra (947, etc.).

6368. — 3° Iterum ratione modi quo feruntur censuræ, tàm à jure quàm ab homine, dividuntur in censuras *latæ sententiæ* et censuras *ferendæ sententiæ:* censuræ *latæ sententiæ*, sunt illæ quæ, ipso facto seu crimine semel admisso, statim incurruntur absque ullâ judicis sententiâ, etiam declaratoriâ: circa quod notandum est quòd propositio 47 Synodi Pistoriensis, « quæ tradit necessarium esse » juxta leges naturales et divinas, ut, sive ad excommu» nicationem sive ad suspensionem, præcedere debeat » examen personale, atque adeo sententias dictas *ipso facto* » non aliam vim habere, nisi seriæ comminationis sinè » actuali effectu », damnata fuit per Bullam *Auctorem fidei* tanquam *falsa*, *temeraria*, *Ecclesiæ potestati injuriosa*, *erronea*.

6369. Censuræ verò *ferendæ sententiæ*, quæ etiam dicuntur *comminatoriæ*, sunt illæ quas jus aut judex non vult ipso facto incurri, sed solùm per sententiam infligi : unde censuræ hujusmodi possunt esse *à jure* simul et *ab homine: à jure* quidem, quatenus sanciri possunt per legem aut statutum permanens, et ab *homine*, quatenus non incurruntur nisi per sententiam judicis. Vide Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 176).

6370. Ut autem dignoscatur quandonam censuræ sint latæ et quandonam sint ferendæ sententiæ, « consideranda » sunt verba quibus censura fertur; quæ si includant alte» rius actionem seu ministerium, significant censuram » esse *sententiæ ferendæ*, *latæ* verò si non includant. Si » verò verba ambigua sint, teneri potest regula 49 juris

» in 6°, quòd in dubio circa pœnas, benignior interpre- » tatio sit facienda. » Cæterùm tutè teneri potest communis interpretatio quia est optima legum interpres. Unde resolves :

« Censura est *latæ sententiæ* : 1° Si verba sint præte- » riti aut præsentis temporis : v. g. *excommunicavimus*, » *excommunicatus est*, *fuit*, *excommunico*, *suspendun-* » *tur*, *interdicuntur*, *volumus aut jubemus esse excom-* » *municatum*, *suspensum*, etc.; 2° si addatur particula » *ipso jure*, *ipso facto*, vel *sinè aliâ sententiâ ;* 3° si verba » sint imperativi modi, v. g. *incidat in excommunicatio-* » *nem*, *maneat interdictus*, etc.: ratio quia hæc omnia nul- » lius actionem interponunt. » (Busembaum, apud S. Liguor., lib. 7, n[is] 6 et 7.)—Si tamen dicatur *excommunicatus sit*, controvertitur qualis tunc sit censura : plures dicunt eam esse latæ sententiæ, sed plures alii ècontra volunt esse tantùm ferendæ : utraque sententia est probabilis, inquit S. Liguor. (lib. 7, n° 8); sed hoc pendere videtur a quæstione an mandatum excommunicandi alteri imponatur, vel non, ut mox dicturi sumus. Si verò dicatur *anathema sit*, iterum disputatur an excommunicatio sit latæ vel ferendæ sententiæ, sed omnes eam dicunt esse latæ sententiæ si fiat contra hæresim.

6371. Censura est ferendæ sententiæ, saltem ut plurimùm : « 1° Si verba sint futuri temporis, v. g. *excommu-* » *nicabitur*, *suspendetur*...; 2° si dicatur *excommunicetur* » *suspendatur*, *volumus excommunicari* » (sed ad hoc requiritur ut præceptum excommunicandi, suspendendi, alteri imponatur: nam si absolutè modo imperativo proferatur censura, communiter habetur tanquam latæ sententiæ (S. Liguor., *ib.*, n° 8); « 3° si verba sint minatoria, v. g. » *sub pœnâ excommunicationis*, *sub interminatione ana-* » *thematis*, etc., nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur. »

6372.—4° Censuræ dividuntur adhuc in *justas* et *injustas* seu *illicitas*; in *validas* et *invalidas*, quæ denominationes satis intelliguntur; *in reservatas et non reservatas*, seu quarum absolutio reservata est Superiori vel non est reservata.

6373. 5° Dividuntur in censuras ad *tempus determinatum*, et in censuras ad *tempus indeterminatum*. *Nota* tamen quòd censuræ ad tempus determinatum non sint censuræ propriè dictæ : omnes enim censuræ propriè dictæ ; utpote medicinales, durare debent usque ad rei emendationem, proinde sunt necessariò ad tempus indeterminatum ; censuræ verò quæ feruntur ad tempus determinatum, vel quæ sunt in perpetuum, sunt pœnæ vindicativæ seu meræ pœnæ, non verò pœnæ medicinales. Cæterùm nunquam excommunicatio fertur ad tempus determinatum, vel in perpetuum : sed solæ suspensiones vel interdicta sic aliquando feruntur. (Vide Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 178.)

§ II.

A quo censuræ ferri possint.

6374. Est certè in Ecclesiâ potestas censuras et alias pœnas ferendi, et hoc est de fide, prout probavimus supra (5494-5505). Ita S. Liguor. (lib. 7, n° 9) ex Concil. Const., sess. 8, err. 3; et Bullis Martini V et Leonis X.

In quibusnam autem resideat hæc facultas, dicendum est : quòd non resideat nisi in iis qui jurisdictionem in *foro externo* sive ordinariam sive delegatam possident (cap. *Cùm ab Ecclesiarum* 3, *de officio judicis ordin.*; et cap. *Præterea, de officio judicis delegati*).

6375. Ordinariam verò potestatem habent 1° Papa et Concilium generale respectu totius Ecclesiæ ; 2° Congregationes Romanæ, ut Concilii, S. Officii, Episcop. et Regular., etc., quæ etiam pro universâ Ecclesiâ censuras ferre possunt in iis quæ sibi respectivè attribuuntur (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 181); 3° Legati Apostolici in territorio ipsis assignato (cap. *Novit* 7, *de offic. Legati*) ; 4° Patriarchæ et Archiepiscopi respectu tantùm subditorum propriæ diœcesis, non verò aliorum suffraganeorum, nisi tempore visitationis, aut nisi per appellationem causa ad ipsos devolvatur (cap. *Venerabilibus*, *de sent. excomm.*, in 6°) ; 5° Episcopi respectu pariter subditorum, dummodo sint confirmati, esto non consecrati (cap. *Transmissum, de*

elect.); 6° Vicarii generales respectu etiam diœcesanorum : ita veriùs contra quosdam tenet communis sententia ex cap. *Romana*, *de appell.*, in 6°, et cap. 2, *de consuet.* in 6°; 7° Generales, Provinciales et Superiores locales Religionum, ut Priores, Guardiani, Rectores respectu suorum subditorum (cap. *Cùm in Ecclesiis*, *de major. et obed.*); 8° Congregationes Religionum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula provincialia quarumdam Religionum, Capitulum Cathedralis, sede vacante, et ipsius Vicarius (cap. *Cùm olim*, *de major.*, etc.) : singuli respectivè pro suis subditis; 9° quidam ex privilegio, prout sunt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, et Decani. — Adde etiam eos qui per errorem communem cum titulo præsumpto, tanquam Superiores habentur. Vide supra (294-306).

6376. Ordinariam potestatem censuras ferendi non habent parochi, cùm ex consuetudine abrogata fuerit concessio eis facta à jure communi, et ad forum internum reducta fuerit illorum jurisdictio.

6377. Delegatam autem habent potestatem censuras inferendi ii quibus ea committitur ab ordinariam habente; sed ejusmodi potestas cessat per mortem aut amotionem delegantis, nisi causa à delegato jam fuerit incepta, etiam per solam citationem (ex cap. *Gratum* 20, *de offic. delegati*), nec delegatus potest eam alteri delegare, nisi habeat specialem ejus commissionem; ut si sit delegatus Papæ (cap. 3, *de officio delegati*). S. Liguor. (lib. 7, n° 9); Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 181, 182); et supra (307-326).

6378. Ut quis possit ferre censuras sex conditiones requiruntur : 1° *Ut sit vir*, saltem de potestate ordinariâ : disputatur enim an Papa, ex plenitudine potestatis, possit committere mulieri facultatem censuras ferendi; et probabiliùs negatur, inquit S. Liguor. (*ib.*, n° 12), quia hæc potestas per traditionem clavium Ecclesiæ data fuit Apostolis et eorum Successoribus, in quibus nullo modo comprehendi possunt mulieres. Ergo, etc. — Si ergo in jure (cap. *Dilecta* 12, *de majorit. et obedient.*) *Abbatissæ* quædam dicuntur posse subjectos sibi clericos suspendere ab officio vel beneficio, suspensio hæc non habetur propriè ut

censura cujus violatio irregularitatem inducit, sed latè et impropriè, et potiùs tanquam per præceptum Abbatissa clerico, quodammodo sibi subjecto, prohibet missæ celebrationem donec satisfecerit, redditus beneficii interea ei detrahens. (S. Liguor., *ib.*, n° 11.)

2° *Ut sit baptizatus*, quia qui non est in Ecclesiâ, capax non est jurisdictionis ecclesiasticæ. Ita veriùs contra Ugolin.

3° *Ut sit primâ tonsurâ insignitus* (cap. *Decernimus* 2, *de judiciis*) : unde religiosi etiam professi qui primam non habent tonsuram, exercere nequeunt potestatem ecclesiasticam; sed hoc est de jure ecclesiastico non divino; unde communiter docent DD. laicum posse ferre censuras ex commissione S. Pontificis.

4° *Ut sit rationis compos* : imò debet habere intentionem ligandi eum contra quem fert censuram (cap. *Cum voluntate*, *de sent. excomm.*).

5° *Ut habeat jurisdictionem expeditam quoad usum* : unde Episcopus excommunicatus, suspensus, hæreticus aut schismaticus non potest ferre censuras, etiam validè, si non sit toleratus [1], nec licitè, etiamsi toleratus sit (cap. *Exceptionem*, *de except.*); et ideo Vicarius Episcopi excommunicati aut suspensi, non potest quoque ferre censuras, ex cap. 1, *de officio vicarii*, in 6°.

6379. Regulariter Episcopus extra propriam diœcesim existens non potest ferre censuras in subditos per sententiæ modum (cap. *Episcopi* 9, q. 2 : Clement. *Quamvis*, *de foro compet.*); sed potest per modum præcepti aut statuti ad futura crimina præcavenda. — Diximus *regulariter*, quia casus sequentes sunt excipiendi : 1° si contumacia sit tam manifesta ut non indigeat cognitione causæ (cap. *Manifesta* 2, q. 1); 2° si causa sit jam cognita in proprio territorio; 3° si Episcopus sit injustè expulsus è suâ diœcesi, sed tunc peti debet licentia ab Ordinario, licet non obtineatur : Clement. *Quamvis* modò citatâ; 4° si Ordinarius

[1] Imò quidam DD. dicunt quòd Episcopus nequeat validè ferre censuras si sit notoriè excommunicatus, suspensus, etc., etiamsi non sit denuntiatus (S. Liguor., lib. 7; n° 12, *requirit*. 5°); Stremler, *Des Pein ecclés.*, p. 182.

loci et partes in id consentiant. Benè tamen potest Episcopus extra suam diœcesim existens, sinè strepitu judicii, absolvere subditos à censuris, non verò judicialiter. (S. Liguor., lib. 7, nº 21.)

6380. — 6º *Ut censuram ferens liberè agat, non coactè* (cap. *Cum voluntate*, *de sent. excommunic.*); veriùs tamen censura ex gravi metu lata valida est, etsi illicita, quia metus non tollit voluntarium. Sed absolutio censuræ, injustè per metum extorta, est invalida ex cap. *Absolutionis*, *de his quæ vi*, etc., in 6º.

6381. Similiter, ferens censuram agere non debet ex odio aut vindictâ, aut solo amicitiæ titulo, aut in propriâ causâ, nisi necessarium fuerit ad legitimam defensionem contra injustum agressorem : alioquin, saltem illicita erit censura, et facilè contingere poterit ut sit etiam nulla, si nempe justa causa deesset. S. Liguor., lib. 7, nº 66

§ III.

In quos ferri possint censuræ.

6382. Ut quis censurâ ligari possit, quinque conditiones requiruntur :

1º Ut sit *homo :* bruta enim impropriè dicuntur anathematizari : interdici quidem possunt loca, sed solummodo ob personas.

2º Ut sit *baptizatus,* quia, alioquin, non est Ecclesiæ subditus.

6383. — 3º Ut sit *rationis compos* : unde pueri et perpetuò amentes sunt incapaces censuræ : an autem ipsi nullo modo ligentur interdicto locali, ita ut non sint excludendi à divinis officiis, communiter affirmatur contra quosdam. Illi verò qui ad tempus tantùm ratione carent, ut amentes ad tempus, ebrii, dormientes, hi ligantur censuris, si tempore quo erant rationis compotes, causam dederunt. Vide S. Liguor., lib. 7, nº 13; quoad impuberes doli capaces, vide dicta supra (6319, 6320).

6384. — 4º Ut sit *subditus* (ex cap. *Ut animarum*, *de*

constit. in 6°) : « Quâ de re, inquit S. Liguor. (lib. 7, » n[is] 15 et 16), S. Pontifex nequit censurâ ligari; non qui- » dem ab alio, quia Superiorem non habet; neque à se, » quia non tenetur præceptis suis vi coactivâ, sed solùm » directivâ. Excipe si Papa sit hæreticus, quia Concilium » Generale tunc potest eum cogere per censuras, ex cap. » *Si Papa*, dist. 40. Et ideo nec Episcopi ligantur censuris » ab ipsis emanatis... : si verò censuræ sint à jure, eas » nec etiam incurrunt Episcopi aut Cardinales... nisi de » ipsis expressa mentio fiat, ex cap. *Quia periculosum, de* » *sentent. excomm.*, in 6°. Hoc tamen aiunt Salmantic... » duntaxat intelligi de suspensione et interdicto de quibus » fit mentio in dicto capite, non autem de excommunica- » tione, cui subjacent Episcopi, etiamsi in lege de iis nulla » mentio fiat. »

6385. « Reges autem et Reginæ, quamvis subditi sint » Episcopis in spiritualibus jure tamen novo non possunt » ligari censuris nisi à Papâ; et hoc ex privilegio, quod » eis communiter ab AA. attribuitur, ut dicunt Salmant... » cum S. Anton., Pal., etc. »

6386. Item Episcopus censuras ferre nequit in religiosos exemptos, ut sunt Mendicantes, Jesuitæ, etc., etiamsi procedat tanquam Delegatus Apostolicus (S. Liguor., lib. 7, n° 26); nec etiam potest contra eosdem ferre sententiam declaratoriam, quia ad hoc requiritur citatio rei : excipe nisi ageretur de censurâ omninò notoriâ, quia citatio tunc non est necessaria. Vide Stremler citantem decisionem S. Cong. Concil. (*Des peines ecclés.*, p. 205 et 206).

6387. Licet probabiliùs Episcopus nequeat ferre censuram in peregrinum ante monitionem, id tamen potest postquam peregrinus deliquerit in loco et Episcopus eum citaverit. Vide dicta supra (5696, 5697); S. Lig. (lib. 7, n° 17). Excipe si delinquens esset illius Episcopi Superior, ut ejus Archiepiscopus vel Patriarcha; secus, si Episcopus non esset illi suffraganeus, quia ratione delicti ille Archiepiscopus fit Episcopi subditus. (S. Liguor., lib. 7, n° 26.)

6388.—5° Ut sit *persona determinata;* sed hæc conditio non est necessaria nisi quoad excommunicationem : nam

suspendi aut interdici possunt civitates, collegia, etc.; sed non possunt excommunicari. Ita communiter cum S. Thomâ (3ª pars, q. 22, art. 5). Attamen, juxta Stremler citantem Barbosam et Fagnanum (*ib.*, p. 188), hujusmodi excommunicatio esset valida, licet illicita. Imò ferri nequit sententia excommunicationis in aliquem incertum: v. g. in eum qui tale crimen patraverit, et talis sententia esset nulla; sed si per modum statuti aut præcepti ferretur excommunicatio contra auctorem vel auctores alicujus criminis, nulli dubium est quin omnes transgressores illam incurrerent. (S. Liguor., lib. 7, nº 18.)

6389. Quærit. 1º An advenæ censuras incurrant?

Resp. 1º Advenas incurrere censuras jure communi statutas, modò vigeant in loco ubi reperiuntur; imò si peccent contra jus commune, possunt puniri per censuras tum ab Episcopo proprio, tum ab Episcopo loci delicti. Vide dicta supra (5682, 5697).

6390. — 2º Quoad censuras jure particulari illatas: vel agitur de censuris in territorio ubi actu manent advenæ vigentibus, vel de censuris suæ propriæ diœcesis è quâ actu illi egressi sunt; in primo casu, advenæ, ex omnium consensu, ligari possunt censuris annexis legibus quarum violatione pax publica turbaretur in loco ubi actu manent, seu quæ respiciunt commune bonum hujusce territorii (Vide S. Lig., lib. 6, nº 591, *in fine;* et Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 185); quoad cæteras, certò advenæ non ligantur censuris latis per modum præcepti particularis: si verò censuræ ferantur per modum statuti generalis, controvertitur an advenæ illas incurrant: sed probabiliùs reputat S. Liguor. quòd non incurrant. (lib. 7, nis 17 et 27).

6391. In secundo casu, iterum distinguitur: vel agitur de censuris latis per modum statuti, vel de censuris latis per modum præcepti: si de primis, subditi absentes illas non incurrunt, ex cap. 2 *De Const.*, in 6º. Excipe nisi agatur de re quæ in propriâ diœcesi fieri censeatur, licet auctor sit absens: v. g., si excommunicentur omnes qui ad synodum non venerint: sed probabiliùs requiritur tunc

ut crimen in propriâ diœcesi consummetur. Unde qui virginem extraheret è propriâ diœcesi, et stuprum extra diœcesim consummaret, non incurreret censuras in propriâ diœcesi contra stuprum specialiter latas; secus, si quis extra diœcesim manens mortaliter vulneret aliquem in propriâ diœcesi, etiamsi vulneratus extra diœcesim moriatur. (S. Liguor., lib. 7, n° 22.)

6392. Si de censuris per modum *præcepti* agatur, disputatur an illas subditus incurrat, actu manens extra diœcesim : vide rationes pro et contra apud S. Liguor. (*ib.*, n° 23) qui sententiam affirmantem habet ut probabiliorem eò quòd præceptum personas immediatè afficiat illasque sequatur quocumque ierint; dum statutum directè afficit loca et mediatè personas; sed requiritur, juxta eumdem S. Liguor., ut præceptum impositum fuerit ab Ordinario ante egressum subditi è diœcesi, alioquin prævalet dispositio cap. 2 *de Const.*, supra citati, juxta quam : *Jus dicenti extra territorium non paretur impunè.* Vide etiam Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 186, etc.). Probabiliùs supradicta intelligi debent de iis etiam qui delinquunt in loco exempto (cap. *Cùm Episcopus* 7, *de offic. ordin.* in 6°; cap. 1, *de Privileg.* in 6°; Clem. *Archiepiscopo*, *de Privil.*); S. Lig., lib. 6, n° 592.

Controvertitur autem an Ecclesia et conventus regularium, inter loca exempta sint computanda : vide S. Lig., lib. 1, n° 156, *in fine*; et lib. 7, n° 24.

6393. Quærit. 2° An ligati unâ censurâ possint adhuc aliâ censurâ ligari ?

Resp. Affirmativè : imò eâdem censurâ ligari possunt sub novo titulo, vel ejusdem vel alterius generis (cap. *Cùm pro causâ*, *de sent. excomm.*; et Clement. *Gravis*, ejusd. tituli). Vide ap. S. Liguor., lib. 7, n° 28.

§ IV.

Ob quam causam ferri possint censuræ.

6394. Ferri possunt ob solum *peccatum externum, cor*

summatum, censuræ proportionatum, conjunctum cum contumaciâ et proprium.

Dicitur 1° *ob solum peccatum*, quia censuræ sunt pœnæ : unde quidquid excusat à peccato excusat à censurâ : v. g. inadvertentia, ignorantia invincibilis, defectus libertatis, etc. ; « non incurritur censura ob peccatum soli naturali » vel divino juri repugnans, sed requiritur præceptum » Ecclesiæ quod contumaciter violetur » : ap. S. Liguor. (lib. 7, n° 49); imò ut quis possit censuram incurrere, scire debet illud esse sub censurâ prohibitum, quia aliàs iterum deesset contumacia : ideo excusat ignorantia invincibilis, non solùm antecedens sed etiam concomitans, qui, v. g. occidit clericum ignorans esse clericum, non incurrit excommunicationem, quamvis, re cognitâ, occidisset : secus si diceret : *volo hunc occidere, etiamsi sit clericus.*

6395. Non videtur quòd ignorantia vincibilis, quæ à gravi peccato non excusat, possit practicè excusare à censurâ (cap. *Ut animarum, de constit.*, in 6°), nisi hæc fuerit lata solùm *in præsumentes, vel scienter, aut temerè crimen patrantes* (S. Lig., lib. 7, n^is 45, 47) : sed in hoc ultimo casu, juxta communiorem et multò probabiliorem sententiam, à censurâ non excusat ignorantia affectata (cap. *Eos qui, de tempor. ordin.*, in 6°). S. Liguor., *ib.*, n° 48.

6396. Metus autem gravis, vel gravis necessitas certè excusat à censurâ, si res sit vetita aut præcepta solo jure ecclesiastico, nisi res præcepta fuisset ob bonum magni momenti, v. g. si parocho præscriberetur residentia tempore pestis; imò DD. communiter, contra Collet, idem dicunt si res sit vetita etiam jure naturali aut divino, non obstante cap. *Sacris, de his quæ vi*, etc., ubi dicitur *metum qui non excusat à mortali, nec etiam excusare à censurâ* : quia hic textus intelligi debet, vel de metu levi, vel de casu ubi agitur in contemptum, siquidem censuram incurrit qui ob metum cogitur agere in contemptum ecclesiastici præcepti, vel qui ob metum perpetrat gravissimum malum, v. g. si Episcopum occideret, vel sinè jurisdictione absolutionem sacramentalem impertiret, quia in his casibus metus non excusat à culpâ etiam contra præceptum

ecclesiasticum. Qui tamen ob metum gravem ministraret in sacris, nec censuram nec irregularitatem incurreret. S. Liguor. (lib. 7, n° 46), et Auct. *Prælect. S. Sulpitii*, n° 721.

6397. Dicitur 2° *censuræ proportionatum*. Circa quod quæri potest an censuræ ferri possint propter peccatum veniale, et respondetur affirmativè si censura sit levis: si nempe suspensio vel interdictum sit ad breve tempus, et aliquo usu tantùm rerum spiritualium privet : non prudenter tamen ordinariè censuræ hujusmodi ferrentur pro culpis levibus; secus si sit ad omnem usum, vel ad longum tempus : unde suspensio ad longum tempus lata propter culpam levem est invalida; minor etiam excommunicatio incurri potest ob levem culpam; secus de majori excommunicatione: vide cap. *Nullus* 42, causa 11, q. 3; Concil. Trid., sess. 25, c. 3, *de ref.*; et S. Liguor., lib. 7, n[is] 30 et 153.

6398. Ex hinc collige 1° eum excusari à gravi censurâ qui excusatur à gravi culpâ; 2° si aliquid præcipiatur quod, *inspectis omnibus*, leve sit, præceptum non obligabit ad mortale, nec gravis censura incurri poterit. Dictum est *inspectis omnibus;* nam materia in se levis, potest reddi gravis, ex adjunctâ circumstantiâ scandali, aut periculi, aut finis intenti, ac similium : sic incurritur excommunicatio ob percussionem clerici, quæ licet sit in se levis, erit gravis ob reverentiam statui clericali debitam; sic pariter Prælatus potest imponere censuram gravem iis qui non interveniunt processioni pro aliquâ re gravi ordinatæ; item clericis qui contra præceptum comam nutriunt, et sic de aliis. (S. Liguor., lib. 7, n° 31.)

6399. In dubio autem de gravitate materiæ possidet Superioris potestas; sed Prælati sedulò cavere debent ne subditos censuris gravent ob materias non tam graves, quandò sibi non constat illas valde conducere ad bonum finem. S. Lig. (*ib.*, n° 31); Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 10, cap. 1, n° 3), qui dicit censuras non ferri prudenter, etsi ob culpam lethalem, si non sit ex gravioribus.

6400. Quæri potest an eò ipso quòd præceptum fiat sub

censurâ, obliget sub gravi? Quæstio instituitur tantùm pro casu quo res præcepta non est de se, nec certè gravis nec certè levis, sed talis est ut multùm conducere valeat ad finem intentum, qui gravis est. — Respondetur affirmativè, si censura gravis sit latæ sententiæ; si verò censura sit ferendæ sententiæ, et materia præcepti de se non sit gravis, tunc, si ad incurrendam censuram requiratur monitio, ut dicetur infra, præceptum non obligat sub gravi, nisi post monitionem; sed obligaret etiam sub gravi, si ad incurrendam censuram monitio non esset requisita, prout accidit quando adest clausula : *quòd sinè ullâ monitione talis censura possit à Prælato applicari.*

6401. Dicitur 3° *peccatum externum :* quia Ecclesia non judicat de internis (cap. 20 *Consuluisti,* causa 2, q. 5; cap. *Tua nos* 34, *de simoniâ*); imò peccatum debet esse mortale quoad substantiam operis externi : hinc percutiens leviter clericum excommunicationem non incurrit, etsi intentionem mortalem habuisset; item si quis percuteret mensam, aut diceret : *Ita est*, intendens hæresim internam confirmare, non incurreret censuram, quia talis actus aut verbum non est de se aptum ad hæresim significandam, etc. Excipe tamen casus in quibus actus interior præceptus aut vetitus, necessariò cum exteriore conjungitur : prout si censura fulminetur contra scienter transgredientes, vel si agatur de simoniâ quæ impellit ad largitionem pecuniæ ad comparanda spiritualia (S. Liguor., lib. 7, n° 34). — Sic probabiliùs dicitur censuras contra omittentes sacrum, vel recitationem horarum canonicarum latas, incurri ab iis qui omninò distractè recitant vel audiunt. Vide S. Liguor., *ib.,* n° 35; et dicta supra (6321, 6322).

6402. Dicitur 4° *consummatum :* vide supra (6326); unde censuram non incurrunt mandans, consulens, ferens suffragium, si mandatum, consilium aut suffragium efficaciter non influat in crimen, nisi censura principaliter contra mandantes, consulentes, etc., lata fuisset, et tunc censura incurritur etiam effectu non secuto. (S. Liguor., lib. 7, n^is^ 36-38). Disputatur autem an incurrant censuram mandans, consulens, etc., in dubio an mandatum vel consi-

lium influxerit.—Probabiles sunt sententiæ tàm affirmans quàm negans (*ib.*, n° 39).

6403. Dicitur 5° *conjunctum cum contumaciâ*, quia, ut supra diximus (6360), censura est pœna *medicinalis* : ut autem incurratur censura pro foro interno, requiritur contumacia vera; pro externo verò sufficit præsumpta. (S. Liguor., lib. 7, n° 48.)

6404. Sed hic quæritur an incurratur censura si mandans aut consulens suum mandatum aut consilium revocet ante executionem?

Resp. Si pro viribus revocet, communior et probabilior sententia tenet ipsum non ligari censuris, quia in casu deficit contumacia quæ ad incurrendam censuram requiritur. Et idem probabiliter est dicendum, licet revocatio non potuerit innotescere executori, prout idem asserunt Salmantic. de eo qui dedit venenum clerico, et antequam incipiat operari intentum retractavit, et modo quo potuit curavit effectum impedire : vide dicta supra (6219); sed advertendum est quòd dictus mandans aut consulens, etsi à censurâ excusetur, non tamen ab obligatione restituendi; et non à censurâ etiam excusatur si dum executionem impedire nequit, non moneat lædendum ut sibi caveat. (S. Liguor., lib. 7, 40.)

6405. Dicitur 6° *proprium*. Intellige nisi agatur de interdicto aut suspensione, ut supra diximus (6323, 6324).

Quærit. An Episcopus possit ferre censuram pro crimine futuro?

Resp. Difficultatem non adesse quoad censuras per statutum aut mandatum constitutas; quoad autem censuras per sententiam latas negat Collet (tom. 2, p. 380, v° *Censura*) ob cap. *Romana*, *de sentent. excomm.*, in 6°, ubi dicitur : « Caveant... Prælati ne tales sententias excommuni-
» cationis, sive specialiter, sive generaliter in aliquos pro
» futuris culpis, videlicet si tale quid fecerint..., proferre
» præsumant, nisi... culpa seu offensa præcesserit. » Affirmant tamen plures alii quorum sententiam S. Liguor. valde probabilem vocat, si adsit justa causa; et talis est, inquit, usus communiter receptus in Ecclesiâ; prohibitio

verò in contrarium allata, intelligi debet de censurâ sinè causâ per sententiam latâ (*ib.*, n° 49).

6406. *Nota* quòd censura non possit infligi ab homine ob peccatum merè præteritum, seu qui non aliquo saltem modo pendeat in futurum, ratione scandali, restitutionis faciendæ, perseverantiæ in peccatum post monitionem : et ratio est quia abest tunc contumacia.

6407. Ob peccatum quidem merè præteritum vel etiam sinè peccato, sed cum justâ causâ, posset quis ad tempus arceri ab altari, à communione, ab aliorum consortio, ut subinde fit in Religionibus; sed hujusmodi remotiones, quæ etiam in jure vocantur excommunicationes, suspensiones non sunt censuræ quarum violatio inducat irregularitatem, sed meræ pœnæ, aut necessariæ cautiones pro vitando scandalo. (S. Liguor., lib. 7, n° 49.)

§ V.

De formalitatibus servandis in ferendis censuris.

6408. Variæ sunt illæ formalitates, prout varias respiciunt censuras tam *à jure* quàm *ab homine*, *latæ* vel *ferendæ sententiæ;* insuper aliæ sunt essentiales sinè quarum observatione invalidæ sunt censuræ, aliæ merè accidentales sinè quarum observatione censuræ sunt illicitæ.

Formalitates ad ferendas censuras requisitæ per legem, statutum aut præceptum, non aliæ sunt quàm eæ quæ requiruntur ad ferendam legem aut statutum, aut præceptum; et quidem si censuræ hujusmodi *sint latæ sententiæ*, incurruntur in foro conscientiæ, absque ullâ aliâ formalitate : sed in foro externo requiritur sententia declaratoria : unde requiritur judicium in hoc casu, prout requiritur quando censura fertur per modum sententiæ, et proinde formalitates in judicio observandæ, etiam tunc requiruntur, licet non requiratur monitio à lege distincta, ut infra dicturi sumus.

Ferè omnes formalitates requisitæ in ferendis censuris spectant vel monitionem rei, vel sententiam judicis.

6409. — I. In censuris requiritur monitio rei, quia ut diximus supra (6360) censuræ sunt pœnæ medicinales quæ nonnisi in contumaces ferri debent : unde quando non imponuntur in modum medicinæ, sed solùm in modum meræ pœnæ ad punitionem peccati præteriti, quod contingere potest in suspensione aut in interdicto particulari (non verò generali), tunc non requiritur monitio rei.

Monitio autem est declaratio facta à judice delinquenti quòd sit censuram incursurus, si non resipiscat aut non pareat. Differt à citatione, de quâ locuti sumus supra (5891, etc.), in eo quòd monitio fiat ut subditus caveat à re vetitâ, aut, si mandatum transgressus sit, ab inobedientiâ recedat : dum citatio fit ut reus coram judice se sistat, ut respondeat, se defendat, aut sententiam audiat.

6410. Quærit. An monitio sit requisita sub pœnâ nullitatis censuræ?

Resp. 1° Certè monitionem in censuris esse requisitam de necessitate præcepti etiam gravis. Ita enim se habet Alexand. III, in cap. *Reprehensibilis* 26, *de appell.* : « Statuimus ut nec Prælati, *nisi canonicâ monitione præmissâ*, » suspensionis vel excommunicationis sententiam ferant » in subditos, nisi fortè talis sit culpa quæ ipso suo genere suspensionis aut excommunicationis pœnam inducat. » An autem sit requisita sub pœnâ nullitatis, duplex est sententia probabilis : sed affirmans habetur ut communior et probabilior : et probatur ex cap. *Statuimus* 3, *de sent. excomm.*, in 6°, ubi dicitur quòd sinè *præmissâ monitione*, *excommunicatio lata non teneat;* idem dicitur in cap. *Const.* 9, ejusd. tituli, in 6° : contra tamen allegatur, cap. *Duo sunt* 10, dist. 96, ubi dicitur quòd Innocent. I excommunicavit Arcadium ob delictum præteritum; sed respondetur quòd Arcadius excommunicatus fuit quia sanctum Chrysostomum injustè priùs ejectum noluit revocare. Proinde non fuit excommunicatus propter delictum præteritum. Responderi etiam potest quòd obligatio monendi ante excommunicationem, non est juris divini; proinde super hoc potuit à S. Pontifice dispensari vel aliter provideri (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 211). — Allegatur

pariter cap. *Tanta*, dist. 86, ubi S. Gregorius excommucat quosdam sinè monitione ob crimen jam patratum; sed respondetur quòd iste canon intelligi possit de solâ privatione Eucharistiæ, quæ non est excommunicatio propriè dicta (S. Liguor., lib. 7, n° 53); dici etiam potest super hoc dispensatum fuisse à S. Pontifice.

6411. Monitio tamen distincta à lege vel mandato non requiritur quando censura est *latæ sententiæ*, ut constat ex eod. cap. *Reprehensibilis* ubi dicitur : « Nisi talis sit culpa » quæ ipso suo genere suspensionis, etc., pœnam inducat. »

Sed si censura sit tantùm comminata à lege requiriturne tunc monitio distincta?

Resp. Si censura feratur per modum *meræ pœnæ vindicativæ*, post commissum delictum, prout ferri possunt suspensiones et interdicta, ut infra dicemus (non verò excommunicatio saltem major), necessaria non est tunc monitio, quia hujusmodi pœnæ non sunt medicinales; si verò censura ferenda sit tanquam *pœna medicinalis*, tunc si sit comminata ab homine, certum est non requiri aliam monitionem, quia per illud præceptum jam habetur monitio. Si verò sit comminata à jure, quæstio controvertitur, ut videre est ap. S. Liguor. (lib. 7, n° 55), qui ut probabiliorem habet sententiam negantem, quia etiam in hoc casu habetur monitio per legem, et proinde adest contumacia. Tunc tamen requiritur rei citatio ad censuram infligendam, cùm benè fieri possit quòd reus probabilem sui facti excusationem afferat : excipe nisi crimen sit adeo notorium ut evidenter constet nullam reo competere defensionem : sed hujusmodi censuræ nunquam incurruntur sinè sententiâ condemnatoriâ, quæ si esset nulla defectu alicujus formalitatis essentialiter requisitæ, nulla pariter esset censura, quantumvis delictum foret certum. (Vide Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 203.)

6412. Monitio autem canonica propriè est trina, ut colligi potest ex cap. *Constitutionem* 9, *de sent. excomm.*, in 6°; sed ex eodem cap., una fieri potest pro tribus (adhuc sinè causâ) [1] dummodo æquivalens tempus assignetur

[1] « Statuimus quoque, ut inter monitiones, quas ut canonicè pro-

nempe sex dies : nam verba canonis *aliquorum dierum competentia intervalla*, supponunt saltem duos dies pro unoquòque intervallo; et insuper dummodo terminus sex dierum assignetur ut peremptorius et ultimus, aliàs reus contumax non constitueretur; sufficit tamen si dicatur : *mandamus ut infra sex dies restituat, aliàs excommunicatur ipso facto.* Ex justâ autem causâ tria spatia ad unum diem vel brevius tempus redigi possunt; et si sit periculum in morâ, ut si clericus ad mortem ducatur, vel si agatur de reprimendâ violentiâ, etc. : sufficit tunc una monitio, modò terminus designetur.

6413. Monitio canonica fieri debet ab ipso judice aut ipsius nomine, et si censura imponitur in commodum partis, ad illius instantiam monitio fieri debet; hæc autem monitio differt à paternâ aut fraternâ : « La monition pa-
» ternelle... est secrète, et ne peut jamais être invoquée
» juridiquement ou officiellement contre quelqu'un. Elle
» est faite par l'Evêque, non pas en tant que juge, mais
» en tant que père, comme l'indique son nom de pater-
» nelle. Elle se fait sans témoin, de vive voix, ou par
» lettre privée, et ne doit jamais être enregistrée à la
» chancellerie; on ne peut la mettre en avant pour refuser
» à quelqu'un un bénéfice ou l'exclure d'un concours. La
» monition paternelle ne saurait jamais tenir lieu de la
» monition canonique, et les censures portées à la suite
» même de plusieurs monitions paternelles seraient in-
» justes. » Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 209).

6414. Monitio fieri debet in scriptis nisi judex procedat ex officio, quia tunc oretenus fieri potest : ita tamen ut possit probari in foro; excipi debet adhuc casus necessitatis urgentis (Stremler, *ib.*, p. 208) : cap. *Sacro*, *de sent. excomm.* Vide supra (5899, etc.). — Monitio notificare debet 1° personam Superioris; 2° censuram ab eo infli-

» mulgetur excommunicationis sententia, statuunt jura præmitti, judi-
» ces, sivè monitionibus tribus utantur, *sivè unâ pro omnibus*, obser-
» vent aliquorum dierum competentia intervalla : nisi facti necessitas
» aliter ea suaserit moderanda. » Ita citatum cap. *Constitutionem*.

gendam; 3° personam cui est infligenda. Si unum ex his desit, non adest contumacia.

6415. Si censura contra plures generatim sit ferenda, sufficit ut monitio fiat in ecclesiâ coram populo : si interdicatur communitas, sufficit ut moneantur ii ob quorum culpam interdictum comminatur; sed si censura in individuum feratur, iste specialiter est monendus, tribus tamen exceptis casibus : 1° si reus se abscondit, aut fraude impedit monitionem, tunc sufficit ut monitio fiat in ejus domo, vel si domum non habeat, in ecclesiâ, vel loco publico; 2° idem est dicendum si reus est simul personaliter citatus, tunc reliquæ monitiones fieri possunt etiam coram tribunali; 3° item quando probari potest monitionem domi factam ad notitiam rei pervenisse.

6416. Certum est autem quòd trina monitio non sit necessaria ad validitatem censuræ, sed solùm ad ejus liceitatem : cap. *Romana*, *de sent. excomm.*, in 6°, et cap. *Sacro*, *de sent. excomm.* [1], ubi etiam *justæ* dicuntur excommunicationes sinè trinâ monitione. Intellige illas esse *justas* in quantùm non sunt contra justitiam commutativam aut distributivam, quamvis sint contra legalem. Excipiuntur tamen duo casus in quibus censura sinè tribus monitionibus esset invalida : 1° quando judex censuram fert contra communicantem cum excommunicato à seipso : cap. *Statuimus*, et cap. *Statutum*, *de sent. excomm.*, in 6°; 2° quando delegatus non accipit potestatem censuras ferendi, nisi præviis tribus monitionibus. (S. Liguor., lib. 7, n^is 57 et 58.)

6417. — II. *Quoad censuræ sententiam.* Ad ipsius validitatem requiritur ut scripto, verbis, aut alio signo externo proferatur, quibus sufficienter determinetur persona, crimen et censura; et idem dicendum de censuræ absolutione.

Ut verò dicta sententia sit licita, observandæ sunt solemnitates assignatæ ab Innocent. IV in cap. *Cùm medicinalis* 1,

[1] Sic habet cap. *Sacro* : « Ne quis in aliquem excommunicationis sen-
» tentiam, nisi competenti admonitione præmissâ, et personis præsen-
» tibus idoneis..., promulgare præsumat ; quod si contra præsumpserit,
» etiamsi justa fuerit excommunicationis sententia, ingressum ecclesiæ
» per mensem unum sibi noverit interdictum. »

de sentent. excomm., in 6°, ubi dicitur : « Quisquis igitur
» excommunicat (intellige per sententiam) excommunica-
» tionem in scriptis proferat, et causam excommunica-
» tionis expressè conscribat... Exemplum verò hujusmodi
» scripturæ teneatur excommunicato tradere intra men-
» sem si fuerit requisitus : super quâ requisitione fieri
» volumus publicum instrumentum, vel litteras testimo-
» niales confici, sigillo authentico consignatas [1]. »

Postea additur : « Si quis autem judicum hujusmodi
» Constitutionis temerarius extiterit violator, per mensem
» unum ab ingressu ecclesiæ et divinis officiis noverit se
» suspensum... Et hæc eadem in suspensionis et interdicti
» sententiis volumus observari. » Insuper reus est protinus à censurâ absolvendus : et si in mense, in quo ipso facto ab officio et ingressu ecclesiæ suspensus est, judex iis per functiones sacras se ingesserit, irregularitatem incurrit. Denique idem judex tenetur solvere expensas omnes, et alias arbitrio judicis pœnas subire : ex quibus inferri manifestè debet judicem mortaliter peccare, aliquam ex dictis solemnitatibus omittendo. S. Liguor., lib. 7, n° 60.

6418. Omittens dictas solemnitates ex causâ urgenti, pœnas non incurrit, cùm dicatur : *Si quis temerarius;* nec si quis omittat ex ignorantiâ, licet fuerit crassa : nec Episcopus, quia ex cap. *Quia periculosum*, *de sent. excomm.*, in 6°, quando agitur de pœnis suspensionis et interdicti specialis mentio fieri debet de Episcopis ut illas incurrant. Incurruntur verò pœnæ suprà recensitæ, etiamsi censura non habeat effectum, eò quòd, v. g., reus appellet aut judex impeditam habeat jurisdictionem. (Vide S. Liguor., lib. 7 n° 61.) Suppressa est dicta suspensio (C. *Ap. Sed.*).

Causa censuræ exprimi debet non in genere, sed in specie; insuper scriptura debet esse authentica, sigillo obsignata, et subscripta à judice aut ab alio, ipsius nomine, aut saltem debet per idoneos testes probari. Si judex

[1] « Quoique l'une ou l'autre de ces conditions puisse être omise
» sans que la sentence soit invalide, néanmoins leur omission simul-
» tanée l'invaliderait, ainsi qu'il a été résolu par la S. Congrég. inter-
» prète du S. Conc. de Trente. » (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 509.

sit Episcopus, sententiam per alium potest proferre: si Episcopo sit inferior potest per seipsum aut saltem per notarium aut alium ministrum.

6419. Sententia censuram infligens ferri debet diebus non feriatis (cap. finale, *de Feriis*): alioquin non invalida quidem, sed illicita erit. Excipitur casus quo contumacia tàm esset evidens ut cognitione causæ non egeret; secus est de monitione quæ fieri solet etiam diebus feriatis, si causæ cognitio præcedat, non verò si hæc cognitio non præcedat.

6420. Qui censuram incurrit denuntiari debet si sit spes quòd sic citiùs resipiscat (cap. *Pastoralis*, § fin., *de Appell.*; et Clement. fin., *de Censur.*): ab hoc tamen judex se debet abstinere si resciat censuratum esse absolutum in foro interno.

6421. Denuntiationem præcedere debet sententia declaratoria, quantumvis notorium censeatur delictum; effectus autem denuntiationis est quòd censuratus sit vitandus in iis quæ ipsi per censuram prohibentur, prout dicturi sumus infra de excommunicatione.

6422. Hæc autem denuntiatio fieri debet ab ipsomet judice, sive censura fuerit lata per modum statuti, sive per modum sententiæ; si verò censura fuerit lata à jure communi, denuntiatio fieri debet ab Ordinario loci, ubi censura incursa fuerit (Clement. 1, *de Privil.*), vel ab Ordinario domicilii, ut supra diximus (5682): sed tunc præcedere debet citatio rei (Clem. *Sæpe*, *de verbor. signific.*). Hæc denuntiatio fieri debet per proclamationem publicam in ecclesiâ, vel per scriptum ad valvas ejusdem affixum, juxta morem receptum cujusque diœcesis. (Vide Theol. Tolos., *de Censuris*). Si reus satisfactionem offerat, statim est absolvendus (S. Liguor., lib. 7, n° 56).

6423. Parochus cui censuræ denuntiatio mandatur tenetur regulariter obtemperare, juxta cap. *Pastoralis* 28, *de offic. jud. deleg.*, ubi dicitur: « Attendentes... quòd non cognitio sed executio tantùm demandatur..., respondemus » quòd... teneatur exequi, nisi apud judicem efficere possit » ut ab hoc onere ipsum absolvat. » — Si tamen parochus certus esset sententiam esse injustam, etiam juxta probata,

non deberet illam executioni mandare. Si verò sententia esset justa secundùm allegata et probata, et aliunde parochus sciret ex scientià privatâ illam esse injustam, si non posset obtinere ut à Superiore reformaretur, teneretur illam exequi. (S. Liguor., lib. 7, nº 68, *in fine.*)

6424. Quærit. An censura ferri possit sub conditione?

Resp. Affirmativè ex cap. *Præterea* 2, *de appell.* Sed censura non incurritur tunc nisi conditione impletâ; unde non incurritur, si ante impletionem conditionis, appelletur; vel si creditor, pendente conditione, proroget terminum à judice assignatum.

6425. Advertendum autem quòd appellatio ante sententiam censuræ eam suspendat; secus si fiat post sententiam. S. Liguor., lib. 7, nº 63.

§ VI.

De causis excusantibus à censurarum observatione.

6426. — I. Causa est *ignorantia* vel inadvertentia excusans à gravi peccato, vel etiam ignoratio solius censuræ (cap. *Apostolicæ* 9, *de clerico excomm.*). Vide dicta supra (6394, 6395).

6427. In dubio autem circa existentiam censuræ, certè non incurritur, si reverà non existat; si verò censura existat, quamvis sit dubia, incurritur si moraliter non adhibeantur media sufficientia ad veritatem detegendam. Excipe nisi censura ferretur tantùm contra *temerarios*, vel *præsumentes*, etc. Si autem hæc media adhibeantur et dubium supersit, juxta communem ac veriorem sententiam, tunc censura non incurritur, licet expediat tunc ad *majorem cautelam*, se abstinere et petere absolutionem. Vide Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 220).

6428. — II. Causa est *metus gravis* mali, aut urgens et gravis necessitas : v. g. necessitas vitandi grave scandalum casu quo occulta est censura; vel celebrandi ad administrandum infirmo proximè periclitanti. Leges enim Ecclesiæ non obligant cum magno incommodo. Vide dicta supra (6396).

6429. — III. Causa est *nullitas censuræ:* censura enim non existens non obligat, saltem ex se: Clem. 2, *de sentent. et re judic.* Vide duas decisiones S. Cong. Conc., 15 sept. 1800 et 24 mart. 1753, à D. Stremler citatas (*ib.*, p. 221).

Nullæ autem esse possunt censuræ: 1° defectu jurisdictionis ex parte ferentis: quod contingere potest, aut ex eo quòd jurisdictio Superioris sit à jure limitata, aut quia per censuras est impedita, aut appellatio fuit interposita antequam censura fuerit lata, aut denique quia censura in non subditum prolata fuit; 2° nullæ pariter sunt censuræ, etiam in foro conscientiæ, ob omissionem formalitatum essentialiter in processu requisitarum, velut si omitteretur citatio in casu non omnino notorio, vel si reo denegaretur facultas se sufficienter in judicio tuendi: hoc non est intelligendum de censuris *latæ sententiæ*, ut de se liquet; 3° nullæ essent censuræ ob absentiam causæ sufficientis, si nempe nulla esset culpa vel si juridicè de illâ non constaret, quando per sententiam censura infligitur. Casu verò quo censura est *latæ sententiæ*, incurritur quidem in foro conscientiæ si commissum fuit crimen, licet de eo juridicè non constet, sed denuntiari nequit, nisi hoc crimen juridicè sit probatum. Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 213, 215 et 216).

6430. In 1° et 2° ex his casibus nullitatis censura nullum producit effectum, nec est observanda tàm in foro externo quàm interno, modò causa nullitatis sit publica; in tertio verò, censura non ligat quidem in foro interno, sed est observanda in externo, quando prolata fuit à judice competente, et juris ordo servatus fuit. Vide cap. *Sententia* 1, causa 11, q. 3, ubi S. Gregorius dicit: « Sententia Pas» toris, sive justa fuerit, sive injusta, timenda est. » Vide etiam cap. *Venerabilibus*, *de sent. excomm.*, in 6°, et cap. *Cui est* 46, causa 11, q. 3.

6431. In dubio an censura sit incursa necne, non est obligatio illam servandi in foro conscientiæ, sive dubium sit facti, sive sit juris, quia possidet libertas, et in dubio odia sunt restringenda. Si verò dubitaretur tantùm de obtentâ bsolutione, aut appellatione interpositâ, reus deberet

se habere ut censuratum quia possessio stat pro superiore; et idem dicendum si dubium sit de potestate superioris, quando hic pacificè eam possidet (S. Lig., lib. 7, n° 67). In dubio an censura sit justa necne, quidquid dicant nonnulli ap. S. Liguor. verius est dicendum quòd justa sit habenda, quia in dubio possidet potestas superioris (*ib.*, n° 68). Vide cap. *Illud, de clerico excomm.* Item, licet reus habeat opinionem probabilem pro se, tenetur parere judici aliquid præcipienti sub censurâ, v. g. solutionem pecuniæ: ita communiter, quia aliàs nunquam finirentur lites. Qui tamen esset certus de suâ innocentiâ, nec solvere teneretur, nec se gerere ut censuratum in privato; si autem talis in publico censuram violaret, v. g. sacris ministrando, etsi irregularitatem non incurreret, cùm reverà coram Deo non sit censurâ ligatus, peccaret tamen ob scandalum et à judice etiam puniri posset nisi publicè constaret censuram esse nullam. S. Liguor. (*ib.*, 68); Stremler, *ibid.*

6432. — IV. Causa est appellatio legitimè interjecta antequam incursa fuerit censura, quia post talem appellationem jurisdictio judicis est suspensa, nec proinde potest ferre sententiam quâ quis censuris ligetur; sed si censura est incursa, quia nempe fuit *latæ sententiæ*, tunc appellatio non excusat ab obligatione hanc censuram servandi, licet fuerit injusta si non sit invalida, quod contingit quando, v. g. non fuerunt observatæ formalitates à lege præscriptæ, modò tamen eæ formalitates non sint præscriptæ sub pœnâ nullitatis (cap. *Is cui* 20, *de sent. excomm.* in 6°; cap. *Ad reprimendum* 8, *de offic. jud. ordin.*).

6433. Hæc dicta intelligenda sunt etiam de appellatione à suspensione latâ in modum meræ pœnæ, quæ si fuerit incursa, non suspenditur per appellationem.

His tamen non obstantibus, appellatio suspensionis à beneficio, vel ab usu pallii, vel à Pontificalibus, habet effectum suspensivum, juxta Barbosam à D. Stremler citatum (*Des peines ecclés.*, p. 308): unde appellans potest percipere fructus beneficii, vel uti pallio, vel Pontificalibus usque ad sententiam judicis appellationis.

§ VII.

De pœnis quæ per violationem censurarum incurruntur.

6434. *Prima pœna* cui subduntur violatores censurarum si per exercitium ordinum illas violare præsumpserint, est irregularitas : de ejusmodi pœnâ satis diximus supra (1743, etc.).

Secunda pœna quam iidem incurrunt est quòd si moniti non desistant sic censuras violare, plecti possint pœnâ depositionis officii et beneficii (cap. *Clerici* 3, et cap. *Latores* 4, *de clerico excomm.*).

Si autem censura violata sit major excommunicatio, et per missæ celebrationem violetur, talis delicti reus suis beneficiis ipso jure privatur, quamvis non teneatur illa dimittere ante sententiam declaratoriam. (Cap. *Fraternitatis* 6, *de clerico excomm.*).

Sunt etiam aliæ pœnæ latæ contra violatores censurarum aliter quàm per exercitium ordinum. Variæ autem sunt pro censurarum diversitate : de iis loquemur in decursu, prout se dabit opportunitas. Vide Stremler (*Des peines*, etc., p. 219).

§ VIII.

De cessatione censurarum et illarum absolutione.

6435. — I. Cessare hic dicuntur censuræ, in quantùm desinunt obligare aliter quàm per eorum absolutionem ; et hoc intelligitur duntaxat de censuris nondum incursis.

Etenim censuræ nondum incursæ vel feruntur per legem generalem, vel per præceptum particulare : *si per legem*, conditionem legum sequuntur : cessare ergo possunt, vel per expressam legislatoris revocationem, vel per contrariam consuetudinem legitimè introductam seu desuetudinem ; *si per præceptum*, non solùm cessare possunt per præcepti revocationem à legitimo Superiore factam, sed etiam per ipsius mortem, aut ipsius amotionem quâ jurisdictione privatur : quod tamen intelligi non debet de casu quo judex

aliquid præcipit sub censurâ, præviâ monitione canonicâ : hujusmodi præceptum obligat etiam post ipsius judicis mortem aut remotionem, et censura incurri potest. Qui autem semel est censuris innodatus ab iis, si sint veræ censuræ, solvi nequit nisi per absolutionem de quâ est nunc agendum.

6436. — II. Absolutio censurarum *est ipsarum relaxatio vi clavium facta, per superiorem competentem.* Diximus ergo quòd censuræ strictè dictæ, semel incursæ, per solam superioris competentis absolutionem tolli possint, quod sic probatur :

Si alio modo censuris innodatus ab iis eximi posset, certè vel per sui mortem aut emendationem, vel per mortem ferentis, vel denique per cessationem legis aut præcepti. Atqui 1° censuræ non tolluntur per mortem rei, ut constat ex cap. *A nobis* 28, et cap. *Sacris* 38, *de sentent. excomm.*, ubi mortuus sinè absolutione censurarum privatur sepulturâ ecclesiasticâ ; — 2° non cessant per emendationem et cessationem contumaciæ aut satisfactionem, ut expressè ait Clemens III, cap. *Cùm desideres* 15, *de sent. excomm.*, et Greg. IX, cap. *Quamvis* 58, ejusdem tituli : unde damnata fuit ab Alexandro VII, propositio sequens : « *Quoad* » *forum conscientiæ, reo correcto ejusque contumaciâ ces-* » *sente, cessant censuræ* » : censuratus tamen potest in gratiam reintegrari per contritionem perfectam, ante absolutionem censurarum ; — 3° non cessant per mortem ferentis, ut patet ex cap. *Pastoralis*, *de officio judicis ordin.* 11, § *Præterea ;* 4° nec tandem per cessationem legis aut præcepti : quia hujusmodi cessatio impedit quidem quominus postea subditus teneatur sub censuris legem aut præceptum observare ; sed non solvit eum qui ante dictam cessationem censuris jam fuerat ligatus. Ergo solâ absolutione tolli possunt censuræ jam incursæ.

6437. Dictum fuit *censuræ strictè dictæ*, quia censuræ vindicativæ, ad certum tempus latæ, desinunt sinè absolutione, elapso termino ipsis assignato.

Si verò excommunicatio ad certum tempus incuteretur non cessaret sinè absolutione, juxta Stremler (*Des Peines*

**ecclés.*, p. 227) qui citat Suarez, *De cens.*, disp. 7, sect. 1, n° 11, et Barbosam. Contra tamen videtur sentire S. Liguor. (lib. 7, n° 123).

6438. Quærit. 1° A quo censuræ debeant absolvi ?

Resp. Generatim ad tollendas censuras, eædem ex parte absolventis requiruntur conditiones ac eæ quæ exiguntur ad illas ferendas : unde absolvi debent vel ab eo qui eas tulit, vel ab ipsius Superiore, aut Successore, aut delegato. Attamen in specie : 1° Si censuræ non sint reservatæ et sint à jure latæ, certè absolvi possunt sive ab Episcopo, sive à proprio sacerdote; illud constat ex cap. *Nuper*, *de sent. excomm.*, ubi quidem est tantùm sermo de excommunicatione minore, sed ejus canonis dispositio communiter ad cæteras censuras extenditur. Idem possunt Capitulum, sede vacante, Prælati Religionum et Prælati omnes jurisdictionem quasi-episcopalem possidentes; imò licet contradicant S. Anton. et alii pauci, idem communiter affirmatur cum S. Thomâ (*Suppl.*, q. 24, art. 2) de omnibus confessariis, et id etiam constat ex eod. cap. *Nuper*, ubi Innocent. III dicit : « A suo Episcopo, vel à proprio sacerdote poterit » absolutionis beneficium obtinere : quamvis enim et tunc » non judicis, sed juris sententiâ... sit ligatus, quia tamen » Conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non » retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis » relaxandi » : ex quo liquet pertinere ad proprium sacerdotem absolvere à censuris canonis seu à jure, etiam declaratis à judice, quoties censura non reservatur; sed per proprium sacerdotem ubi agitur de absolutione intelligitur quilibet confessarius, modò confessio incepta fuerit, ut supra diximus (1573); ergo, etc.

6439. Excipit Lequeux à præfatâ regulâ censuras illatas in modum *pœnæ vindicativæ* quæ censentur implicitè reservatæ, saltem quoad eos qui habent jurisdictionem in solo foro interno, eò quòd illarum relaxatio non præcisè absolutionem sed dispensationem exigat : dicit insuper idem Lequeux quæstionem esse controversam quoad eos qui habent jurisdictionem in foro externo, si hujusmodi

censuræ sint juris communis (nº 1454, vº *Exponitur*, et *Probat. secunda pars*).

6440. Sed S. Liguor. (lib. 7, nº 70) tenet quòd præfata absolutio censurarum, quamvis à simplici confessario data, valeat etiam pro foro externo, modò acceptetur à judice, quia decreta SS. Pontificum forum externum præcipuè spectare solent, et aliunde favores sunt ampliandi : hoc tamen non admittit D. Stremler (*ib.*, p. 242), quia, inquit, absolutio censurarum probari debet in foro externo; porrò absolutio sacramentalis nequit probari; ergo, etc. Sed dici posset quòd sufficienter probari valeat, si judex cum consensu pœnitentis velit adhærere testimonio confessarii. Necessarium tamen est ut à judice absolutio admittatur quando censura non est tolerata. Ratio patet. In casu verò quo censura non est denuntiata, sufficit absolutio data in foro interno, modò de illâ constet ut supra, ut censuratus notorius possit admitti ad participationem sacramentorum. Secus sentit D. Stremler, etiam in hoc casu (*ib.*, p. 244).

6441. Quod absolutio possit dari à simplici confessario quando non est reservata, S. Liguorius extendit ad suspensionem et interdictum personale non reservatum, etsi absolutio ipsarum non sit necessaria ad receptionem sacramentorum, eò quòd concessio favorabilis meritò amplietur.

An autem simplex sacerdos non approbatus pro confessione possit absolvere à censuris non reservatis, quæ sunt à jure, quidquid dicant Salmantic. et alii nonnulli, omninò negandum est, cùm ex dicto capitulo *Nuper*, absolutio est danda duntaxat *à proprio* sacerdote, qualis nequit intelligi simplex sacerdos. (S. Lig., lib. 7, nº 71.)

6442. — 2º Si censuræ sint ab homine et ferantur per modum *sententiæ particularis* contra determinatas personas, absolvi nequeunt nisi ab ipsomet ferente, vel ab ejus Superiore, aut Successore aut delegato : proinde non à Metropolitano nisi in casu appellationis, et hoc quidem modò censura certè fuerit injusta, vel injustè absolutio sit denegata ab Ordinario. Vide cap. *Ad reprimen-*

dam 8, *de offic. jud. ordin.* Est certum et commune. Si tamen judex testaretur censuratum jam satisfecisse, vel esse emendatum, tunc censeretur vel ipsum jam absolvere, vel à quolibet absolvendum remittere. Prædicta regula intelligitur etiam de casu quo quis deliquit in alieno territorio et ab Episcopo loci specialiter excommunicatur; talis excommunicatio absolvi nequit etiam à proprio Episcopo, nisi de Episcopi loci delicti licentiâ.

6443. Si verò censuræ ab homine ferantur per sententiam generalem et non sint reservatæ, absolvi possunt à quocumque, quia hujusmodi censuræ æquiparantur censuris latis à jure, et aliunde favores sunt ampliandi : hoc tamen controvertitur, sed ut probabilius habetur à S. Liguor., lib. 7, n° 73.

3° Quando censuræ latæ à jure sunt reservatæ, regulariter absolvi nequeunt nisi à S. Pontifice aut ejus delegato; de iis dicitur in Conc. Trident. (sess. 24, c. 6) : « Liceat » Episcopis in irregularitatibus omnibus et suspensionibus, » ex delicto occulto provenientibus, exceptâ eâ quæ oritur » ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum » contentiosum, dispensare; et in quibuscumque casibus » occultis, etiam Sedi Apostolicæ reservatis, delinquentes... » sibi subditos in diœcesi suâ per seipsos, aut Vicarium ad » id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposità pœnitentiâ salutari. Idem et in hæresis » crimine, in eodem foro conscientiæ eis tantùm, non » eorum Vicariis, sit permissum. »

6444. Lis autem fuit an prædicta facultas à Trident. concessa, fuerit revocata per Bullam *Cœnæ* quoad casus in eâ reservatos, inter quos maximè est hæresis (de quâ v. 1635); sententia affirmans habenda erat ut verior et ut tenenda, juxta Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 9, cap. 4 et 5). Constat ex verbis Bullæ *Cœnæ*, ubi dicitur : « Nullus per » alium quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis » articulo absolvi possit, prætextu quarumvis facultatum » et indultorum, quibuscumque personis, etiam Episcopali vel majori Dignitate præditis... per Nos et dictam Sedem, ac cujusvis *Concilii* (quod nota) decreta conces-

» sorum, vel concedendorum. » Ergo per dictam Bullam derogatum fuit Concilio Tridentino; nec obstat quòd ex cap. *Ex parte*, *de capell. monach.*, per clausulam generalem, non revocentur facultates per Concilium Generale concessæ : nam respondetur hoc esse verum de clausulis generalibus revocatoriis quæ in rescriptis inseruntur, quia strictè intelligi debent clausulæ rescriptorum, non verò de clausulis quæ inseruntur Constitutionibus Pontificiis, quæ non ita strictè sunt intelligendæ. Præterea clausula Bullæ *Cœnæ* inserta sufficienter est derogatoria Concilii Trident., cùm non fuerit aliud Concilium quod facultatem absolvendi ab hæresi et aliis casibus occultis Episcopis concesserit. Ita censuerunt quoad hæresim, S. Pius V et Clem. VIII, ut est videre ap. S. Liguor. (lib. 7, nº 83) : accedit ad hæc damnatio proposit. 3, ab Alexandro VII, 24 sept. 1665, quæ sic habet : « Sententia asserens Bullam » *Cœnæ* solùm prohibere absolutionem hæresis et aliorum » criminum, quando publica sunt, et id non derogare » facultati Tridentini in quâ de occultis criminibus sermo » est, anno 1629 18 julii, in Consistorio Sacræ Congreg. » Eminent. Cardinalium visa et tolerata est. » Vide ap. Bened. XIV (*De Syn.*, lib. 9, c. 4, nis 9 et 10); et dicta supra (1166-1169, 6119, 6120).

6445. *Nota* 1º quòd licet Episcopi nequeant absolvere ab hæresi occultâ, possunt tamen dispensare in irregularitate ex hæresi occultâ contractâ. S. Liguor., lib. 7, nº 76.

6446. Quoad censuras Sedi Apostolicæ reservatas, communiter olim velut certum habebatur Episcopos posse uti facultate ipsis à Tridentina Synodo, si fuerant reservatæ ante dictam Synodum; si vero fuerunt reservatæ post hoc Concilium, disputabatur utrum ad tales censuras extendi poterat privilegium a cap. *Liceat* concessum; valde tamen probabiliter affirmabatur, si in Constitutionibus Pontificiis, quibus fiebat reservatio nil esset derogatorium Concilii Trid. Ut autem derogatorium haberi debebat, si in Bulla dicebatur : « A quâ, præterquam à Romano Pontifice nisi *in* » *articulo mortis*, absolvi nequeat prout dicitur in Bulla

» S. Pii V, qua Sedi Apostolicæ reservatur peccatum » monialis frangentis clausuram. »—V. S. Liguor., lib. 6, n° 594, et Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 239.

6447. Sed hodie, post Const. *Apostolicæ Sedis* Pii IX, solæ censuræ, speciali modo Papæ reservatæ, excipiuntur a dicto privilegio Episcopis concesso sess. 24, c. 6, Conc. Trid. — V. supra (1639).

6448. *Nota* quòd, juxta veriorem sententiam, casus papales haberi debeant ut adhuc S. Sedi reservati, etiamsi delinquens de iis fuerit punitus in foro alterius diœcesis. (S. Liguor., lib. 7, n° 77.)

6449. Dubitatur utrum crimen in uno loco publicum possit absolvi ab Episcopo alterius loci ubi est occultum: probabiliter affirmatur, dummodo locus ubi crimen est notum ita distet, ut non sit timor quòd publicetur ubi est occultum. (S. Liguor., lib. 7, n° 78.)

6450. Nomine autem Episcoporum quibus privilegium concessum est à Tridentino non veniunt amplius Abbates et alii jurisdictionem Episcopalem habentes: Ita Bulla *Apostolicæ Sedis*. V. supra, n° 1659.

6451. Juxta communiorem ac probabiliorem sententiam Episcopus potest in irregularitatibus et suspensionibus occultis dispensare cum suo subdito qui versatur in alienâ diœcesi, quia absenti dispensatio potest concedi. Dicitur quidem in præfato capite *Liceat*, in *diœcesi suâ*: sed particula satis verificatur quando vel Episcopus vel subditus existit in propriâ diœcesi; et insuper hæc verba possunt intelligi de solis *casibus reservatis*, ut contextus satis evincit: ex quo auctores inferunt quòd etiamsi uterque tàm Episcopus quàm subditus, sint extra diœcesim, benè poterit Episcopus dispensare super irregularitate et absolvere à suspensionibus.

6452. « Benè autem advertit Palaus... Episcopum non » posse dispensare in irregularitatibus, vel absolvere à » suspensionibus (*Papæ*) reservatis, cum alienigenis » etiamsi ipsi habeant quasi-domicilium in suâ diœcesi ex

» Declar. Gregor. XIII, relatâ lib. 6, 593. » Ita S. Liguor., lib. 7, n° 93, *in fine*. Vide dicta supra (1612).

6453. Nequit Episcopus delegare facultatem absolvendi à casibus occultis, extra tribunal Pœnitentiæ. S. Liguor., lib. 6, n° 593. Vide tamen infra dicenda (6478).

6454. Quærit. 2° An Episcopi et etiam simplices confessarii possint absolvere a censuris latæ sententiæ R. Pontifici reservatis eos qui Romam personaliter adire nequeunt ?

Resp. Quæcumque fuerint olim controversiæ circa absolutionem a censuris contentis in Bulla *Cœnæ*, jamdiu invaluerat communis et certa in praxi opinio vi cujus Episcopi, per se vel per delegatos, imo, deficiente recursu ad episcopos, simplices confessarii absolvere poterant a censuris etiam reservatis eos qui Romam personaliter petere nequibant, juxta axioma: « Quoad impeditos, casus papales fiunt episcopales ». Porro impedimentum esse poterat vel *perpetuum*, id est practice ultra quinquennium ; vel *diuturnum*, id est a sex mensibus ad quinquennium ; vel demum *temporaneum*, id est infra sex menses. Jamvero communis erat sententia : 1° In casu impedimenti perpetui, dari plenam absolutionem censurarum, absque onere se sistendi coram superiore, cessante impedimento, nisi censuræ essent *specialiter* reservatæ. Tali autem impedimento detinebantur, juxta S. Liguor. (lib. 7, n. 88), « pueri, « impuberes, filiifamilias, senes, servi, pauperes, in- « firmi, mulieres, regulares, et a fortiori moniales, car- « ceribus perpetuo damnati ». — 2° In casu vero impedimenti diuturni, dari quidem absolutionem, imponendum tamen onus coram superiore se sistendi, cessante impedimento. — 3° Demum, in casu impedimenti mere temporanei, absolutionem dari non posse, nisi in casibus urgentis necessitatis ; hanc absolutionem esse indirectam ; onus incumbere absoluto se sistendi quamprimum coram superiore, sub pœna reincidentiæ in censuris.

6455. Qui autem personaliter accedere nequibant

ad superiorem poterant quidem, sed non tenebantur recurrere per litteras quia jura de hujusmodi recursu silent; quam sententiam S. Liguor. (l. c., n. 88) dicit » communem, probabiliorem ac tutam ».

6456. Hæc vero praxis omnino antiquata est et nunc derelinquenda ex decreto S. Officii, d. 23 julii 1886. Propositis enim dubiis: « Utrum tuto adhuc teneri » possit sententia docens ad Episcopum aut ad quem» libet sacerdotem approbatum devolvi absolutionem » casuum et censurarum etiam speciali modo Papæ » reservatorum, quando pœnitens versatur in impos» sibilitate personaliter adeundi S. Sedem?—II. Quate» nus negative: Utrum recurrendum sit, saltem per » litteras, ad Em. Card. maj. Pœnitentiarium pro » omnibus casibus Papæ reservatis, nisi Episcopus » habeat speciale indultum, præterquam in articulo » mortis, ad obtinendam absolvendi facultatem? » S. C. » respondit: « Ad I. Attenta praxi S. Pœnitentiariæ, » præsertim ab edita const. *Apostolicæ Sedis*, Negative. » Ad II. Affirmative; at in casibus vere urgentiori» bus, in quibus absolutio differri nequeat absque pe» riculo gravis scandali vel infamiæ, super quo con» fessariorum conscientia oneratur, dari posse absolu» tionem, injunctis de jure injungendis, a censuris » etiam speciali modo S. Pont. reservatis, sub pœna » tamen reincidentiæ in easdem censuras, nisi saltem » infra mensem per epistolam et per medium confes» sarii absolutus recurrat ad S. Sedem. »

6457. Hoc decreto nihil immutatum est circa absolutionem censurarum in articulo mortis. Hanc quippe dare possunt quicumque confessarii, imo sacerdotes; obligatio autem standi mandatis ecclesiæ et recurrendi sub pœna reincidentiæ viget tantummodo quoad censuras *specialiter* reservatas, si et quando moribundus convaluerit. Dum econtra, absolutus vi facultatum decreti anni 1886 recurrere debet pro censuris etiam *simpliciter* reservatis et intra terminum unius mensis. (S. C. Inq. 17 junii et 19 augusti 1891.)

6458. Has facultates absolvendi extendere voluit S. C.; nam, proposito dubio: « Utrum in casu quo nec » infamia nec scandalum est in absolutionis dilatione, » sed durum valde est pro pœnitente in gravi peccato » permanere per tempus necessarium ad petitionem » et concessionem facultatis absolvendi a reservatis, » simplici confessario liceat a censuris S. Pontifici re» servatis directe absolvere, injunctis de jure injun» gendis, sub pœna tamen reincidentiæ in easdem » censuras, nisi saltem infra mensem per epistolam et » per medium confessarii absolutus recurrat ad S. Se» dem? » S. C., d. 16 junii 1897, respondit : « Affirma» tive, facto verbo cum Sanctissimo ». Imo, ex decreto ejusdem S. Officii, diei 9 novembris 1898, « quando » neque confessarius neque pœnitens epistolam ad S. » Pœnitentiariam mittere possunt, et durum sit pœni» tenti adire alium confessarium, in hoc casu liceat » confessario pœnitentem absolvere etiam a casibus » S Sedi reservatis, absque onere mittendi episto» lam, facto verbo cum Sanctissimo. »

6459. Hæc ergo absolutio, quamvis ad reincidentiam, est directa. Unde omnino a praxi exulavit absolutio indirecta a censuris, de qua olim fusius canonistæ. Directa autem absolutio importat obligationem standi mandatis Ecclesiæ, id est, juxta responsum S. C. Inq. d. 18 augusti 1891, « onus sive per se, sive per con» fessarium recurrendi ad S. Pontificem ejusque man» datis obediendi, vel novam absolutionem petendi ab » habente facultatem absolvendi a censuris S. Ponti» fici speciali modo reservatis. »

6460. Præterea Episcopi uti possunt, per seipsos vel per delegatos, facultatibus quas habent sive a jure, ut absolvendi a censuris et casibus simpliciter R. P. reservatis, modo sint occulti (6443), sive ex indultis, in quibus solet etiam dari facultas subdelegandi.

6461. Quær. 3°. Quomodo datur absolutio a censuris?

Resp. Verba determinata non requiruntur; S. C. C

26 apr. 1749 : non autem sufficit sola voluntas judicis. (Stremler, *Des peines ecclés.*, p. 249.)

6462. In foro externo servanda est forma cujusque Episcopatûs. In foro verò interno, hæc communiter adhibetur : *Ego te absolvo*, v. g. *à vinculo excommunicationis, suspensionis, etc., quam incurristi propter* (causa exprimitur), *et* (si sit excommunicatus) *restituo te sacramentis Ecclesiæ et communioni fidelium* (aut si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum : In nomine Patris*, etc.

6463. In publicâ ac solemni absolutione, à Rituali Romano indicatur forma observanda quando à Superiori non determinatur propria et specialis. Formula autem Pontificalis vel dicti Ritualis, omitti potest absque culpâ, saltem gravi, ex consensu omnium, juxta Stremler (*ib.*, p. 246). — Absolutio tamen externa seu in foro externo est necessaria quoties censuratus fuit denuntiatus, aut est publicus clerici percussor, saltem extra Galliam, quia in his casibus, censura producit effectus qui non possunt cessare nisi per absolutionem externè datam. Vide supra (6119).

6464. In dicto Rituali dicitur quòd si crimen, ob quod incursa fuit excommunicatio, sit *grave*, juramentum exigi debet à censurato quòd parebit mandatis Ecclesiæ; et deinceps non delinquet contra canonem vel decretum ob cujus violationem censuram incurrit : id verò fuerat præscriptum à cap. *De cætero* et cap. *Ex tenore, de sentent. excommunic.*; porrò illud grave peccatum communiter DD. intelligunt *de scandalosè violantibus ecclesias, graviter percutientibus clericum, de incendiariis, usurariis publicis, notoriis percussoribus Episcoporum, Cardinalium,* etc.; non verò de peccatis non ita gravibus, et hoc currit tàm in foro interno, quàm externo. S. Liguor., lib. 7, n° 129.

6465. *Nota* 1° quòd non sit danda absolutio à censuris, nisi priùs parti læsæ satisfactum fuerit : alioquin absolvens graviter peccat, et ad restituendum tenetur, quia ex officio satisfactionem debitam tenetur procurare. Tres casus tamen excipiuntur : 1° si pars læsa injuriam remittat, quod applicari potest etiam percussori clerici qui injuriam expressè

vel tacitè, familiariter tractando, remittit quin ecclesiæ satisfaciat, 2° quando pars læsa rejicit justam satisfactionem oblatam; 3° quando reus est impotens ad satisfaciendum : sufficit tunc ut cautionem præstet si possit vel saltem juret se esse soluturum cùm poterit. Ex cap. *Odoardus, de solut.*, et cap. *Ex parte* 23, *de verb. signif.*

6466. *Nota* 2° quòd ex cap. *Per tuas*, *de sent. excomm.*, absolutio non sit danda nisi censuratus absolutionem petat. Si tamen sit emendatus à peccato, validè potest absolvi, etsi renitat. Si verò non sit emendatus non potest absolvi nisi à ferente censuram, casu quo peccatum habet tractum successivum, ut hæresis, furtum; secus si tractum successivum non haberet, ut perjurium, blasphemia. Aliquando autem, ex justâ causâ, dari potest absolutio, etiam contumaci, ob bonum publicum, vel ut reus faciliùs resipiscat, sed hoc non potest fieri ad effectum lucrandı jubilæum, quia usus talis privilegii pendet à dispositionibus privilegiati. Vide Bullam Bened. XIV *Inter præteritos.* (S. Liguor., lib. 4, n° 537, q. 2.)

6467. *Nota* 3° quòd si quis esset innodatus pluribus censuris absolvi posset ab unâ et non ab aliis, unde si censuratus absolutionem ab unâ censurâ tantùm petat, malitiosè alias celans, ab unâ tantùm est absolutus, nisi superior aliud exprimat (cap. *Cùm pro causâ* et cap. *Officii, de sent. excomm.*). Si autem sinè dolo alias tacuisset, judicatur ab omnibus absolutus nisi constet absolventem aliud intendisse. (S. Liguor., lib. 7, n° 131.)

6468. *Nota* 4° quòd confessarii qui habent privilegium speciale pro absolvendis censuris Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo valeant absolvere à censuris Ordinario reservatis. (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 236.)

6469. *Nota* 5° quòd ex Concil. Trident. (sess. 25, c. 3, *de ref.*, in fine) : « Si excommunicatus obdurato animo, » censuris innexus, in illis per annum insorduerit, etiam » contra eum, tanquam de hæresi suspectum, procedi » possit. » Vide insuper regulam 66 Cancellariæ Apostolicæ. (Stremler, *ib.*, p. 245.)

6470. *Nota* 6° quòd suspensiones et interdicta lata in

modum meræ pœnæ cessent, non per absolutionem sed per dispensationem, prout aliæ pœnæ vindicativæ. (Stremler, *ib.*, p. 251.)

6471. *Nota* 7° verba Concil. Lugduni. II (cap. *Absolutionis, de his quæ vi*, etc., in 6°): « Absolutionis beneficium » ab excommunicationis sententiâ, vel quamcumque revo- » cationem ipsius, aut suspensionis seu etiam interdicti per » vim vel metum extorta... viribus omnibus vacuamus. » Ne autem sinè vindictâ, violentiæ crescat audacia, eos » qui extorserint, excommunicationis sententiæ decerni- » mus subjacere. » Hæc excomm. ablata est C. *Ap. Sedis.*

6472. *Nota* tandem 8° quòd præter absolutionem datam in casibus quibus censuræ certò fuerint incursæ, sit etiam absolutio *ad cautelam* quæ ad majorem securitatem datur, quominus omnis quæ. fortè suborire posset dubitationis causa removeatur, ut solet fieri in rescriptis à S. Sede concessis. (Vide Devoti, lib. 4, tit. 21, § 5.)

6473. Quærit. 4° An valeat absolutio quando datur ob falsam causam, v. g. si judex absolvat quia reus se dicit emendatum, vel parti satisfecisse quod verum tamen non sit?

Resp. Negativè si deficiat causa principalis; secus si minus principalis, vel si judex certò conscius sit falsitatis. Ita communiter. (S. Lig., lib. 7, n° 132.)

6474. Quærit. 5° An invalida sit absolutio censuræ data à delegato, nondum satisfactâ parte, si facultas absolvendi data fuisset cum clausulâ *satisfactâ parte.*

Resp. Duplicem esse sententiam : probabiliorem tamen esse eam quæ affirmat nullam esse absolutionem in tali casu, quia clausula præfata veram importare videtur conditionem.

Omnes autem conveniunt quòd graviter sit peccaturus confessarius sic absolvendo, nondum satisfactâ parte.

6475. Quærit. 6° An possit dari absolutio censurarum sub conditione de futuro contingenti?

Resp. Affirmativè, quoad validitatem actûs, cùm actus jurisdictionis conditionatus esse possit; ordinariè tamen non expedit sic absolvere : ideo illicita de se talis est abso-

lutio, quamvis ex aliquâ causâ possit cohonestari. Si quis dicat : *Absôlvo te, si intra mensem solvas*, factâ solutione intra dictum tempus, tollitur censura. (S. Liguor., lib. 7, n° 123.)

6476. Quærit. 7° An absens possit à censurâ solvi?

Resp. Affirmativè (cap. *De manifestâ* 17, c. 2, q. 1, cap. *Quanto* 8, c. 2, q. 5). Sed sinè causâ urgenti, absens absolvi non debet. Et si obtineatur absolutio per procuratorem debet iste habere mandatum speciale et constare debet de emendatione. S. Liguor. (lib. 7, n° 117).

6477. Quærit. 8° An dari possit absolutio ad reincidentiam, et an tunc requiratur nova culpa ad reincidendum?

Resp. Ad 1m affirmativè, casu nempe quo absolutio datur sub certo onere, quo non impleto intra certum tempus, censura reviviscit.

Resp. Ad 2m juxta Suarezium, non requiri tunc novam culpam, quia manet eadem censura, quæ non fuit sublata nisi sub conditione. Est tamen alia sententia quæ probabilior dicitur à S. Liguor. et quæ docet requiri novam culpam, quia prima censura non potest dici suspensa, nisi auctoritate Pontificis, et ideo sinè novâ culpâ renasci non potest. (S. Liguor., lib. 7, n° 125.)

6478. Quærit. 9° An habens potestatem absolvendi à censurâ in foro conscientiæ possit id facere etiam extra confessionem?

Resp. Id controverti. — Dicimus tamen id fieri posse quando non agitur de casibus papalibus; dicit verò Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 232) quòd si Episcopus absolvat impeditos Romam adire, possit per se aut per alios, tàm in foro interno quàm externo, eos absolvere; et hoc non contradicit absolutè declarationi Gregorii XIII citatæ à S. Liguor. (lib. 7, n° 126).

6479. Quærit. 10° An valida sit absolutio censurarum reservatarum accepta bonâ fide à confessario qui talem non habet potestatem?

Resp. Si error circa potestatem confessarii non sit communis, sed solùm privatus, invalida est talis absolutio, etsi non peccet accipiens ob suam bonam fidem : ratio est quia

nulla est in confessario potestas ex hypothesi, et nullibi videtur quòd Ecclesia suppleat talem defectum ob solum errorem privatum (secus est tamen dicendum in hâc diœcesi Valentinensi, quia Episcopus in casu providet indigentiæ pœnitentis ob suam bonam fidem. Vide *Ordonn.*, p. 346).

Si verò error sit communis et confessarius vulgò habeatur ut legitimè approbatus, valida est absolutio censurarum bonâ fide accepta, quia in hoc casu Ecclesia supplet jurisdictionem. D. Stremler exigere videtur bonam fidem ex parte sacerdotis absolventis (*ib.*, p. 241, 242): sed si reverà id exigat, sinè fundamendo exigit quoad casum erroris communis, aut si error communis non adsit, bona fides absolventis sufficere nequit ad validitatem absolutionis quia hæc bona fides jurisdictionem non præstat.

6480. Quærit. 11° An qui obtinuit potestatem absolvendi à casibus Episcopo reservatis habeat eo ipso, potestatem à censuris iis casibus annexis absolvendi?

Resp. Si agatur de excommunicatione, qui potestatem accipit absolvendi à casibus reservatis eò ipso obtinuit potestatem absolvendi ab excommunicatione iis casibus ipso facto annexâ : ratio est quia alioquin non posset a casibus ipsis reservatis absolvere, cùm unus ex effectibus excommunicationis sit impedire receptionem sacramentorum, ut infra dicemus : ac proinde impedire peccatorum absolutionem. (Vide cap. *Præterea* 5, *de offic. deleg.*)

6481. Si verò agatur de suspensione aut interdicto, qui accepit ab Episcopo potestatem absolvendi à casibus reservatis in diœcesi, non ideò accepit potestatem absolvendi à suspensionibus aut interdictis iis casibus fortè annexis, et quæ essent reservata, nisi contrarium ab Ordinario diceretur, prout in hâc diœcesi Valentin., juxta *Ordonn.* p. 346. Ratio est quia hæ duæ censuræ non impediunt receptionem sacramenti pœnitentiæ, ut etiam dicturi sumus infra. — Secus est dicendum quando obtinetur à S. Sede potestas absolvendi à casibus ipsi reservatis, eò quòd casus non reserventur à S. Sede nisi ob censuras eis annexas; unde potestas data à talibus casibus absolvendi est præcipuè facul-

tas absolvendi à censuris ipsis annexis, quæcumque sint censuræ, excommunicationes, suspensiones aut interdicta.

ART. II.

DE CENSURIS IN SPECIE.

6482. Diximus tres esse species censurarum : excommunicationem videlicet, suspensionem et interdictum; tres ergo paragraphi erunt in hoc secundo articulo.

§ I.

De Excommunicatione.

6483. *Excommunicatio est censura per quam christianus privatur communione Ecclesiæ, seu bonis ipsius communibus, quatenus sunt vinculum unionis fidelium inter se.* Sicut enim bonis et commodis societatis sæcularis civis spoliari potest propter sua scelera, ita bonis spiritualibus quæ Ecclesia membris suis communicare valet, christianus potest orbari si iis indignum se demonstret propter sua crimina.

Cæteræ censuræ privant quidem bonis quibusdam Ecclesiæ, sed iis non privant quatenus sunt vinculum unionis fidelium inter se, et in hoc essentialiter differunt ab excommunicatione.

6484. Duplicis generis est excommunicatio : 1° nempe *minor*, quæ tantùm privat usu passivo seu receptione sacramentorum et electione passivâ ad beneficia ecclesiastica; 2° *major* quæ privat omni communione ecclesiasticâ, seu omnibus bonis spiritualibus quorum distributio ad Ecclesiam pertinet; dicitur *anathema*, quando contra hæresim decernitur, vel quando cum omnibus solemnitatibus fulminatur [1] : si nempe Episcopus illam pronuntiet, circumdantibus eum duodecim sacerdotibus sacris vestibus indutis et manu cereum accensum tenentibus, quem deinde projiciunt, extinguunt, pedibus calcant quædam maledic-

[1] Vide tamen cap. *Cùm non ab homine 10, de Judiciis*, et cap. *Engeltrudam* 12, causa 3, q. 4.

tionis verba proferendo. Can. *Debent* 106, Causa 11, q. 3. Vide Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 254).

6485. Nomine excommunicationis, nihil addito, intelligitur excommunicatio major non minor, ut constat cap. *Si quem* 59, *de sent. excomm.* — Etsi excommunicatus majori excommunicatione sit omnibus Ecclesiæ bonis communibus privatus, non ideo tamen substractus est ab ipsius auctoritate et jurisdictione, sicut civis non desinit subjici potestati sæculari, casu quo privatur juribus suis civilibus.

PUNCTUM I.

DE MINORI EXCOMMUNICATIONE.

6486. Primis Ecclesiæ sæculis multiplicis speciei distinguebantur excommunicationes minores : erant autem sex præcipuæ, ex quibus quatuor totidem gradibus Pœnitentiæ publicæ respondebant, et ex aliis duabus una Episcopis propria erat, eosque privabat communione fratrum suorum Coepiscoporum et cæterarum Ecclesiarum, altera verò cæteros clericos afficiebat, ipsâque clerici amittebant locum honorificum ipsis in Ecclesiâ assignatum, reducebanturque ad laicalem communionem; hodie verò unica viget excommunicatio minor, privans usu passivo sacramentorum et electione passivâ ad beneficia, prout modò diximus. (Vide cap. *Si celebrat*, *de clerico excomm.*)

6487. Quamvis semper potuerit et adhuc possit Episcopus non per statutum, sed per mandatum speciale alicui interdicere usum sacramentorum passivum præsertim communionis, in pœnam alicujus criminis, solebat tamen, ante Constitutionem *Apostolicæ* sedis, solum incurri minor excommunicatio ob communicationem cum excommunicato vitando, sed post dictam constit. non amplius sic incurritur, cum de ipsa sileat. Quando autem jura dicunt communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est quòd similiter, id est verè excommunicetur, licet minore excommunicatione. Propter communicationem cum excommunicato minori excommunicatione, etiam nomina-

tim denuntiato, nulla incurritur censura. Busembaum ap. S. Liguor. (lib. 7, n° 151).

6488. Incurri poterat excommunicatio minor, etiam ex peccato veniali, ut v. g., confabulando cum nominatim excommunicato denuntiato, casibus quibus non licebat; modo tamen peccatum non fuisset veniale ex imperfectione advertentiæ. (*Ibid.*, no 153.)

Peccatum veniale, cui censura est annexa, declarari debet in confessione, cùm talis censuratus non debeat sacramenta recipere nisi priùs à censurâ absolvatur (*ib.*, n° 154) : non est tamen reservata excommunicatio minor (*ib.*, n° 155).

6489. Communiter DD. tenent excommunicatum minori excommunicatione graviter peccare aliquod sacramentun recipiendo.

Disputatur verò an etiam peccet ministrando sacramenta : commune quidem est illum saltem graviter non peccare, sed plures probabiliter tenent ipsum peccare saltem venialiter, quia in dicto capite *Si celebrat*, dicitur : *Peccat autem conferendo sacramenta.* Sed multi alii, probabiliter etiam, dicunt ipsum tunc nec venialiter peccare, quia in nullo textu juris reperitur ipsi vetitam esse sacramentorum administrationem sed solùm receptionem, et expressè dicitur in præfato canone : « Cùm non videatur à » collatione, sed participatione sacramentorum remotus »; si ergo in eodem canone dicatur quòd peccet ministrando, hoc debet intelligi de casu ubi excommunicatus esset vel Episcopus vel sacerdos et conferret ordines, vel communionem dispensaret in missâ, quia tunc debet communicare. (S. Liguor., lib. 7, n° 149.)

6490. Diximus (6484) excommunicationem minorem privare electione passivâ ad beneficia, ut habetur in eod. cap. *Si celebrat*; porrò licet textus loquatur duntaxat de receptione per electionem, id tamen DD. extendunt ad receptionem per collationem et præsentationem, quia hæc tria æquiparantur in jure; unde tàm excommunicatus beneficium accipiens, quàm eligentes, præsentantes et conferentes graviter peccarent, ob violationem in materiâ gravi præcepti ecclesiastici. Non tamen electio esset irrita

sed solùm irritanda, quippe in canone dicitur: « si scienter » excommunicatus electus fuerit, ejus electio est irritanda.» Controvertitur ex cujus parte requiratur hæc *scientia* : alii volentes illam requiri tantùm ex parte electi, alii ex parte solùm electorum : unde practicè videtur requiri ex parte tam electi quàm electorum. Absolutio excommunicationis minoris nunquam reservatur (cap. *Nuper* 29, *de sent. excomm.*). Vide S. Liguor. (lib. 7, n° 150). V. App. VI.

PUNCTUM II.

DE EXCOMMUNICATIONE MAJORE.

6491. Ex canone *Corripiuntur* 17, causa 24, q. 3, in Ecclesiâ *nulla pœna major est hâc pœnâ excommunicationis.* Ferri nequit licitè contra communitatem, collegium, etc., nisi à Papâ; sed ab aliis lata, non esset invalida, juxta Fagnanum apud D. Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 291).

Diversi sunt effectus ejus prout afficit *toleratos* vel *non toleratos*.

6492. *Tolerati* sunt excommunicati, quando fideles non tenentur eos vitare; *non tolerati* verò sunt si sint vitandi à fidelibus; et hujusmodi sunt: 1° notorii clericorum percussores; 2° quivis nominatim excommunicati, et specialiter ac publicè denuntiati.

6493. Ante Concilium Constantiense vitandi erant omnes excommunicati : sed à tempore dicti Concilii vitandi sunt duntaxat excommunicati modò enuntiati : sic enim habet Martinus V in Extravag. *Ad vitanda scandala*, cujus non habetur quidem exemplar authenticum, sed quæ legitur ap. S. Antoninum et velut *authentica* communiter habetur, insertaque fuit postea Concordato Leonem X inter et Franciscum I inito, cum aliquâ tamen immutatione quoad excommunicatos notorios, qui omnes sunt vitandi juxta dictum Concordatum, sed in hoc ad praxim non fuit reductum.

« Ad vitanda scandala... indulgemus quòd nemo dein- » ceps à communione alicujus in sacramentorum adminis- » tratione, vel receptione, vel aliis quibuscumque divinis,

» vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ, aut cen-
» suræ à jure vel ab homine generaliter promulgatæ,
» teneatur aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum
» observare, nisi sententia vel censura hujusmodi fuerit
» *in* vel *contra* personam, collegium, etc., aut locum
» certum aut incertum, à judice publicata vel denuntiata
» specialiter vel expressè. Salvo si quem pro sacrilegâ ma-
» nuum injectione in clericum, sententiam latam à canone
» adeo notoriè constiterit incurrisse, quòd factum non
» possit aliquâ tergiversatione celari, neque aliquo suffra-
» gio excusari : nam à communione illius, licet denun-
» tiatus non fuerit, volumus abstineri, juxta canonicas
» sanctiones... Per hoc tamen, hujusmodi excommuni-
» catos seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare,
» nec eis quomodolibet suffragari. »

6494. Ex hâc Constitutione, ut vitandus sit excommunicatus requiritur : 1° ut sit nominatim excommunicatus, per expressionem nempe sui proprii nominis, vel saltem per verba aut signa indubitata : v. g. *excommunicatum declaramus, actualem Præfectum talis urbis, vel Ducem actualem talis exercitûs*, ita ut nequat esse cum alio Præfecto vel Duce æquivocatio. Ex quo infertur vitandos non esse hæreticos, etsi notorium sit eos esse à jure excommunicatos, nisi sint insuper nominatim excommunicati et denuntiati : reverà quidem vitandi sunt hæretici publici, ut constat ex *Epist. ad Titum* (cap. 3, v. 10) et ex *Epist.* 2 S. Joann., v. 11 ; sed ad hoc tunc tenemur ob periculum seductionis, vel ob scandalum, vel correptionis causâ ; non verò quatenus sunt excommunicati.

6495. — 2° Requiritur ut excommunicatus publicè ut talis denuntietur, id est non solùm coram litigantibus, sed in loco publico, prout in ecclesiâ, tempore missæ, vel concionis, vivâ voce, vel per chartam in loco publico affixam, juxta morem regionis. Non est autem quis vitandus in dubio an sufficienter publica fuerit denuntiatio : sufficit tamen quòd constet illum esse denuntiatum per famam publicam, vel per testimonium etiam unius personæ gravis auctoritatis. (S. Lig., lib. 7. n° 134, *in fine*.)

6496. Casu quo à jure quis excommunicatus esset, non esset quidem necessaria sententia ad pœnam condemnatoria, sed, nisi crimen esset notorium, reus deberet priùs à suo Superiori citari, ut posset se defendere, et ipso convicto, pronuntiatâ de illius criminalitate sententiâ, deberet loco publico denuntiari seu declarari excommunicatus; et hoc sufficit ut talis excommunicatus sit vitandus; sed ad hoc non sufficeret ut proferretur tantùm sententia declarans excommunicatum commisisse crimen cui annexa est excommunicatio, ut colligitur ex supra dictâ Extravagante, nec etiam sufficeret, juxta eamdem, si reus declararetur incurrisse omnes censuras crimini annexas, nisi in specie denuntietur excommunicatus.

6497. *Nota* autem 1° quòd licet non sit obligatio vitandi excommunicatum non denuntiatum, licitum est tamen eum vitare etiam publicè, quando publicè notus est ut excommunicatus.

6498. *Nota* insuper 2° quòd licet aliis sit permissum communicare cum excommunicato tolerato, attamen ex dictâ Extrav. (Vide ultima verba supra relata) nulli excommunicato, quantumvis occulto, licet cum aliis communicare in iis, tam divinis quàm humanis, quæ excommunicatis prohibentur.

6499. Dubium est an, sinè necessitate, liceat fidelibus communicare in divinis cum excommunicato tolerato (de humanis non est difficultas); porrò duplex est sententia: plures negant, quia hoc esset contra charitatem, dum excommunicatus sic induceretur ad actum illicitum ipsique prohibitum : et ita sentit Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 268). Alii verò probabiliùs affirmant, casu saltem quo excommunicatus non ministraret divina in statu peccati mortalis, quia causa justa necessaria est ad divina petenda ab eo qui in tali statu existit : casu verò quo excommunicatus toleratus non impediretur ministrare divina ob sua peccata, sed solùm ob excommunicationem, nullum esset peccatum ab illo talia petere, quia excommunicatus toleratus minimè peccat quando ab aliis rogatur, ut tàm in divinis quàm in humanis communicet : si enim peccaret, inutilis

esset concessio facta fidelibus à Concilio Constant. dum eis saltem indirectè, ratione charitatis, prohiberetur communicatio.

6500. Huc usque dicta de excommunicato intelligenda sunt pariter de suspenso aut interdicto vitando, in iis in quibus vetitum est communicare vi suspensionis aut interdicti : et idem dic de irregulari, qui pariter non est vitandus, nisi sit denuntiatus : in supra enim allatâ Extravaganti dicitur : *prætextu cujuscumque sententiæ vel censuræ.*

6501. Ex eâdem Extrav. vitandi sunt etiam *notorii clericorum percussores :* circa notorietatem vide dicta supra (794 *in notâ*, 1648, 1780, 5997). Quæritur autem an requiratur notorietas juris vel facti?

Resp. 1° Communiter doceri non sufficere solam notorietatem juris : sufficiebat quidem hujusmodi notorietas ante Concil. Constantiense, quia tunc omnis excommunicatus erat vitandus (publicè nempe, si publicus erat; occultè, si occultus, modò constaret censuram fuisse incursam) : nunc autem requiritur etiam notorietas facti, ex verbis illis : *quod factum non possit aliquâ tergiversatione celari*. Adverte tamen quòd sicut est vitandus is quem constat per publicam famam fuisse clerici percussorem, ut mox dicemus, ita etiam vitandus est qui per sententiam judicis denuntiatus est vitandus, quia tunc adest notorietas facti pariter.

6502. Resp. 2° Requiritur certè notorietas facti, sed sufficiens communiter habetur fama communis orta à viris fide dignis et integrè probata, ita ut præbeat moralem certitudinem. Putant tamen Viva et alii ap. Croix quòd non sufficiat fama quòd quis percusserit, sed requiratur etiam fama quòd publicè percusserit. Imò docent Suarez et alii non sufficere publicam hujusmodi famam, quando hoc non procedit ex notorietate facti per testes occulatos : aliàs dicitur crimen famosum, non verò notorium.

6503. An autem præter notorietatem facti requiratur etiam notorietas juris, nempe quòd in judicio clerici percussor suum crimen fuerit confessus, aut de eo per sententiam damnatus, omninò non constat : alii enim negant

casu quo factum nullâ tergiversatione potest celari; alii affirmant; et hoc probabile putat S. Liguor., lib. 7, n° 144: quia ad vitandum clerici percussorem requiritur ut constet non solùm percussisse, sed etiam censuram incurrisse, ita ut factum non possit celari, *nec aliquo suffragio excusari;* sed, nisi clerici percussor suum crimen fuerit confessus, aut condemnatus, semper valebit *aliquo suffragio* se excusare, dicendo se ad defensionem percussisse, ebrium fuisse, ignorasse censuram, etc. : ergo, etc.

6504. Hæc autem sententia non multùm differt, si tamen differat, à sententiâ communiter apud nos jamdudum admissâ, nempe : « Notorios clericorum percussores non » reputari ut vitandos... nisi sint... specialiter denuntiati, » aut saltem *juridicè* convicti, quia aliàs, inquit Theologia » Tolosana (*De excommunicat.*), possunt aliquâ tergiversa» tione se defendere, dicendo, v. g., se non attendisse; » vel vim vi repulisse. »

6505. Quærit. 1° An sufficiat ut factum sit alicui notum, quamvis aliis sit occultum, ut ille percussorem vitare teneatur?

Resp. Affirmare quidem Suarezium et alios quosdam, ut Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 280); sed probabiliùs cæteros negare, quia crimen debet esse simpliciter notorium, seu pluribus manifestum. (S. Liguor., lib. 7, n° 143.)

6506. Quærit. 2° An percussor notorius in uno loco, sit vitandus in alio ubi non est notorius?

Resp. Hoc esse controversum et probabiliter negari; quod intelligendum etiam de excommunicato denuntiato in aliquo loco, modò notitia denuntiationis non sit brevi in alium locum perventura. (S. Liguor., lib. 7, n° 145.)

6507. *Nota* hìc quòd, postquam innotuit aliquem esse vitandum propter censuram denuntiatam, tenemur illum vitare donec constet de ipsius absolutione, vel per publicam famam, vel saltem per testimonium unius fide digni, ut habetur in cap. *Sicut* 39, *de sentent. excomm.*; potest etiam fides adhiberi ipsimet excommunicato, si aliàs sit fide dignus et conscientiæ timoratæ. S. Liguor., lib. 7, n° 146.

6508. Quærit. 3° Quinam sint effectus excommunicationis majoris ?

Resp. Duplicis generis esse ipsius effectus, mediatos nempe et immediatos.

Effectus mediati excommunicationis sunt duo : 1° irregularitas, quando videlicet excommunicatus exercet actum ordinis sacri, ut supra diximus (1789, etc.); 2° si toto anno in excommunicatione insordescat, de hæresi fit suspectus, contra eum ut talem procedi potest (Trident., sess. 25, c. 4) et privari potest suo beneficio. (S. Lig., lib. 7, n° 157.)

6509. Effectus verò immediati sunt sequentes :

I. Privat susceptione et usu passivo sacramentorum, non solùm denuntiatum, sed etiam toleratum, unde nullus excommunicatus potest *licitè* sacramenta recipere, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, etc., et non sit contemptus censuræ.

6510. Dicitur *licitè*, quia potest ea recipere validè, excepto Pœnitentiæ sacramento : imò hoc etiam validè et licitè recipere potest, si adsit ignorantia invincibilis, dummodo cætera ad essentiam hujus sacramenti requisita non desint : quo in casu tamen, si excommunicatio esset reservata, vel si confessarius, sciens peccata habere annexam excommunicationnem, malitiosè, ab eâ non absolveret, tunc disputatur an excommunicatus, etiam bonâ fide existens possit validè à suis peccatis absolvi : qui negant nituntur hâc ratione quòd excommunicati, utpote membra Ecclesiæ abscissa, nequeant ipsius bonis communicare; sed veriùs est affirmandum, juxta S. Liguor. (lib. 7, n° 159), quia Ecclesia, reservando casus aut censuras, non aufert à confessariis approbatis potestatem absolvendi excommunicatos quoad eorum peccata non reservata, et insuper directè inhabiles ad sacramentum reddi nequeunt ii qui jure divino habiles sunt.

6511. *Nota* 1° quòd minister conferens sacramenta excommunicato tolerato peccaret contra jus divinum, dando sacramenta indigno, sed non peccaret contra præceptum Ecclesiæ, quia ex Extrav. *Ad evitanda*, licitum est communicare cum excommunicatis toleratis; unde nec etiam

peccaret contra jus divinum si excommunicatus cæterùm dispositus, ex ignorantiâ invincibili sacramenta petiisset.

6512. *Nota* 2° quòd excommunicatus recipiendo sacramentum ordinis fit suspensus, imò et deponendus est si scienter hoc fecerit (cap. *Cùm illorum* 32, *de sent. excomm.*). An autem incurrat irregularitatem, vide dicta supra (1806). Recipiens verò cætera sacramenta peccat quidem graviter sed nullam pœnam incurrit. De dictâ susp. silet C. *Ap. Sed.*

6513. *Nota* 3° quòd in articulo mortis probabiliùs possit ministrari Eucharistia excommunicato vitando, etsi sacramentum Pœnitentiæ non potuisset recipere, quia præceptum divinum de viatico sumendo fortiùs obligat quàm prohibitio ab Ecclesiâ facta non communicandi cum excommunicato. Probabiliùs tamen hoc non est extendendum ad sacramentum Extremæ-Unctionis, nisi infirmus nequiret aliud sacramentum recipere.

6514. Communiter tenetur quòd excommunicatus negligens absolvi non peccet ob omissionem præcepti missam audiendi, nisi hoc faciat animo se eximendi ab hujusmodi obligatione; secus tamen est dicendum quoad annuam confessionem et communionem, cùm hæc obligent ex præcepto divino prò quo tenemur tollere impedimenta. Ita Salmantic. et alii, ap. S. Liguor., lib. 7, n° 161.

6515. In dubio an quis sit absolutus necne, deneganda non sunt ei sacramenta si ipse petat; maximè si asserat esse absolutum, quia nemo præsumitur delinquere. S. Liguor. (lib. 7, n° 160).

6516. — II. Excommunicatio privat usu activo sacramentorum seu illorum administratione; et quoad hoc distinguendum est inter excommunicatum toleratum et non toleratum : non tolerato illicita omninò est sacramentorum administratio, præterquam in casu necessitatis, in quâ non solùm sacramentum Pœnitentiæ potest administrari ab eo, sed probabiliter etiam Viaticum et Extrema-Unctio, si alius desit idoneus minister, et infirmus nequeat aliud sacramentum recipere (S. Liguor., lib. 7, n° 170). Quoad Matrimonium et Ordines vide dicta supra (3243). Licitè etiam vitandus potest sacramenta ministrare ad vitandum

grave incommodum, puta jacturam famæ vel honorum, quia præcepta Ecclesiæ non obligant cum gravi incommodo (*ibid.*).

Excommunicato verò tolerato prohibetur certè sub gravi sacramentorum administratio, ut constat ex cap. *Clerici, de clerico excomm.*, si non sit requisitus; si autem sit requisitus, semper licitè potest quæcumque sacramenta administrare, ut supra diximus (6499), et si occurrat dies festus, nec alius adsit sacerdos qui missam populo dicat, potest celebrare, etsi expressè non rogetur, quia meritò præsumitur populus missam petere ad implendum præceptum : excipe tamen si hoc scandalum afferret. (S. Liguor., lib. 7, n° 169).

6517. Cæterùm excommunicatus etiam vitandus validè ministrat sacramenta, excepto Pœnitentiæ sacramento, et juxta quosdam, excepto etiam matrimonio : ratio est quia ubi adsunt essentialia sacramenti, Ecclesia non præsumitur velle nec etiam posset illud invalidare; excipitur autem sacramentum Pœnitentiæ : nam certè invalidè administratur ab excommunicato vitando, extra casum necessitatis, eò quòd jurisdictio sit necessaria ad validitatem hujus sacramenti, et excommunicatus vitandus omni jurisdictionis exercitio privetur; secus si administretur à tolerato, cùm iste non privetur jurisdictione erga eos qui ad ipsius ministerium recurrunt. (S. Liguor., lib. 7, n^is^ 167, 168.)

Quoad irregularitatem quam excommunicatus tàm vitandus quàm toleratus incurrit administrando illicitè sacramenta, de eâ diximus supra (1789).

6518. Qui autem scienter ordinem recipit ab Episcopo vitando non incurrit hodie excommunicationem minorem, sed adhuc suspensionem ab exercitio ordinis suscepti (cap. *Cum illorum*, § fin., *de sent. excomm.*, et Const. *Ap. Sed.*).

6519. Qui excommunicatos vel interdictos vitandos *ad divina officia, seu sacramenta vel ecclesiasticam sepulturam admittere præsumunt, præter alias pœnas à jure statutas, ingressum ecclesiæ sibi noverint interdictum.* Ita cap. *Episcoporum* 8, *de Privilegiis*, in 6°, et C. *Apost. Sedis.*

III. Major excommunicatio privat, saltem non toleratos,

communibus ecclesiæ suffragiis, orationibus, indulgentiis, non verò privatis.

Diximus saltem *non toleratos*, quia quoad *toleratos* duplex est sententia et utraque probabilis; *una affirmans* etiam ipsos privari dictis suffragiis, quia Extravag. *Ad evitanda* non intendit ipsis favere, ut ex textu constat; *altera negans*, quia sicut olim non erat vetitum pro excommunicatis occultis publica suffragia offerre, prout colligitur ex cap. *Cùm ab homine*, *de sentent. excomm.*, ita post Extrav. *Ad evitanda* id licet quoad toleratos, cùm id etiam cedat in commodum fidelium, sive ob meritum charitatis, sive ob temporale stipendium exinde ipsis obveniens. S. Liguor. (lib. 7, nº 164).

6520. Quoad verò *vitandos*, certum est eos non privari per excommunicationem privatis fidelium suffragiis : unde non tantùm simplex fidelis, sed etiam sacerdos potest tanquam persona privata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus et missæ sacrificio. An autem possit sacerdos tanquam minister Ecclesiæ, validè saltem, applicare excommunicatis vitandis missæ sacrificium, vide dicta supra (3474); non videtur autem quòd possit licitè accipi à vitandis ipsis stipendium pro missâ (cap. *Excommunicatis* 17, causa 11, q. 3).

6521. — IV. Privat usu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus, non tantùm careat eorum fructu, sed etiam sub mortali nequeat iis interesse parte notabili, nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandalum aut alia justa causa; et si sit sacerdos, tenetur missam inchoatam etiam relinquere, si nondum consecraverit et id possit facere absque scandalo; peccant etiam et illi qui cum excommunicato vitando divinis intersunt; sed non censerentur cum illo communicare, qui transirent per ecclesiam, dum ibi excommunicatus adest, aut si, dum plures missæ celebrantur, non eidem ac ipse sacrificio assisterent.

6522. Hoc autem peccatum, quod est quidem grave, veniale fieri potest ex parvitate materiæ, ut si missa usque ad *Evangelium* tantùm audiatur, vel si horæ privatim cum vitando recitarentur : secus si in choro, vel publicè et

solemniter : famulus verò qui jussu domini excommunicati officium cum illo recitat, ne leviter quidem peccat ratione famulatûs.

6523. Per divina officia intelligenda sunt missæ sacrificium, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, et cætera annexa ordini clericali quæ solemniter fiunt; non verò intelligitur concionis auditio, vel lectionis theologiæ aut sacrorum canonum, cùm nulla sit tunc communicatio (arg. ex cap. *Responsio, de sentent. excomm.*); sed excommunicatus, nisi sit toleratus et ab aliis rogetur aut ad hoc teneatur ex officio, quia tunc præsumitur ab aliis requiri, non potest concionare, aut lectionem facere; imò fideles tenentur, etiam in hujusmodi, vitare non toleratos.

6524. Item excommunicatis non prohibetur usus sacrarum imaginum, reliquiarum veneratio, imò nec usus aquæ benedictæ et aliorum sacramentalium, quorum quidem fructibus, quos habent ex Ecclesiæ benedictione, non participant, sed iis uti possunt ad venerationem.

Item possunt excommunicati, tempore quo non celebrantur divina, ecclesiam ingredi ad orandum privatim, et seorsim ab aliis in sacello distincto, imò et in eodem, modò privatim orent.

6525. Excommunicatus autem qui vellet missam audire vel aliis divinis officiis interesse, si monitus à sacerdote nollet exire, incurrit novam excommunicationem Papæ reservatam (can. *Si quis* 7, causa 11, q. 3, cap. *Illud*, *de cleric. excomm.*, et cap. fin. *de sentent excomm.*, in 6°); et idem dicendum est de interdicto denuntiato, et de omnibus qui impediunt ne excommunicatus aut interdictus exeat (Clement. *Gravis*, *de sent. excomm.*). De his silet C. *Ap. Sed.*

6526. Sacerdos verò excommunicatus faciens celebrare missam coram se, irregularis efficitur (Glossa in Clem. 2, *De Privilegiis*, v° *Celebrari*); celebrans verò coram excommunicato etiam vitando non fit irregularis, nec hodie incurrit excommunicationem minorem, ex cap. *Is qui* 18, *de sentent. excomm.* in 6°. V. Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 268).

6527. Quando excommunicatus monitus fuit ab ecclesiâ

exire, tempore quo divina officia celebrantur, tenentur clerici, si sit vitandus, eum licet sacerdotem expellere, si absque gravi incommodo possunt, aut si non possent, debent ab officiis cessare, etiam die festo, et celebrans, nondum inchoato canone, debet missam abrumpere, aut si canonem inchoavit, potest quidem missam prosequi, ut probabiliter tenent Suarez et alii contra Bonacin. et alios, sed exire debent cæteri fideles, solo ministro missæ remanente; celebrans tunc missam pergit tantùm usque ad communionem inclusivè, cætera autem perficit in sacristiâ vel alio decenti loco.

6528. Si secus fiat in præfatis casibus, peccatur mortaliter, at non non incurr. r minor excommunicatio. Idem dicendum probabiliùs de iis qui assistunt cum excommunicatis vitandis eidem missæ sacrificio, nisi excuset necessitas, vel parvitas materiæ. Nec autem adstantes nec celebrans tenentur recedere si aliam missam audiunt vel celebant ac eam quam audit excommunicatus, quia non adest communicatio in eodem divino. S. Liguor., lib. 7 nº 176.

6529. Obligatus ad horas non eximitur ab illarum recitatione propter excommunicationem, licet ad eas teneatur ex solo titulo beneficii; et si fructus non recipit, hoc provenit ex suâ culpâ. Si tamen omnino privaretur à beneficio, ad officium non teneretur ratione beneficii.

6530. Recitans horas excommunicatus dicere non debet: *Dominus vobiscum*, sed *Domine*, *exaudi*, etc.: hoc tamen non esset mortale, et juxta plures nec etiam veniale in recitatione privatâ; esset tamen veniale privatim horas recitare cum socio (cap. *Excommun.* 17, causa 11, q. 3). Non autem peccaret toleratus si requisitus oraret cum socio (S. Liguor., lib. 7, nº 178).

6531. — V. Nulla est beneficii cujuscumque collatio, electio, confirmatio, etc., in favorem excommunicati (ex cap. *Postulastis*, *de clerico excomm.*) etiam tolerati juxta veriorem sententiam (S. Liguor., lib. 7, nº 181). Idque licet excommunicatio ignoretur, quia ignorantia excusare quidem potest à culpâ, sed non supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actûs. Ita communiter; quidam

tamen apud S. Liguor. (*ib.*, n° 182) dicunt quòd casu quo collatio fit ignoranti se esse excommunicatum, illa sit tunc valida, eò quòd collator soleat absolvere à censuris eum cui beneficium confert : hoc satis probabile reputat S. Liguor. (*ibid.*).

6532. Non solùm excommunicati recipientes, sed etiam conferentes excommunicatis beneficium, peccant graviter et incurrunt, præter excommunicationem minorem, etiam suspensionem à collatione beneficiorum, ex citato cap. *Postulastis*. Valida tamen est collatio si Papa scienter conferat beneficium excommunicato, vel si in concessione adsit clausula absolutionis, ad effectum validè consequendum, nisi quis excommunicatus sit ob hæresim, quæ non censetur comprehendi sub generali absolutione. (S. Liguor., lib. 7, n° 180.) — De his silet C. *Ap. Sed.*

6533. Quod dictum est de beneficiis, dicendum etiam de collatione et receptione Dignitatum ecclesiasticarum, prout Episcopatus, Prioratus, etc. Quoad autem dignitates sæculares controvertitur. (S. Liguor., *ib.*)

Item, quod dicitur de beneficio dicendum est etiam de pensione clerico in titulum datâ ob ministerium ecclesiasticum, et de pensione ecclesiasticâ temporali datâ ob officium vicarii, coadjutoris. Secus si pensio esset merè laicalis, aut etiam mixta, quæ datur clerico, non ob officium, sed quia est pauper ad sustentationem, aut causâ resignationis aut litis componendæ, etc. (S. Liguor., lib. 4, n° 137, et lib. 7, n° 180.)

6534. Qui esset electus et institutus ante excommunicationem, validè beneficium acceptare posset, licet excommunicatus esset tempore acceptationis; secus si fuisset excommunicatus collationis tempore, etiamsi absolutus fuisset tempore acceptationis. (S. Liguor., *ib.*)

6535. Excommunicatus non facit suos fructus beneficii, tempore excommunicationis perceptos, etiamsi postea absolvatur; proinde tenetur illos restituere ante omnem sententiam (vide cap. *Postulastis*, *de clerico excommunic.*). Si tamen per se vel per alios satisfaceret officio, potest eos fructus retinere, ubi saltem non est usus spolii; ubi verò

talis usus viget, potest solùm retinere fructus correspondentes servitio præstito, et si fuerit in bonâ fide, probabiliter potest retinere etiam fructus correspondentes suæ congruæ sustentationi pro tempore servitii. (S. Liguor., lib. 7, n° 180.)

6536. Quoad autem beneficia obtenta ante excommunicationem, disputatur an excommunicatus privetur fructibus hujusmodi beneficiorum ante sententiam, etiamsi per se aut per alios officium impleverit : probabiliùs negatur; tenetur autem post dictam sententiam, etiamsi per illum non stet quominus absolvatur, nisi tamen esset pauper. (S. Liguor., lib. 7, n° 183).

6537. — VI. Privat communicatione forensi : unde excommunicatus nequit esse judex, advocatus, procurator; potest tamen respondere pro semetipso, et alium actorem reconvenire, quamvis per alium posset commodè se tueri.

Non potest esse actor, tabellio, testis, etc.; si tamen esset actor, validè ageret donec repelleretur (cap. *Pia, de except.*, in 6°) : vide supra (5605). Dicunt autem Diana et Lez., non peccare graviter actorem qui justè petit suum si non repellatur; toleratus verò licitè tuetur se et alios in judicio; reus potest semper excipere contra excommunicatum etiam toleratum, hocque etiam post sententiam ante executionem, quod tamen si non faciat, nec judex repellat, valida erunt excommunicati acta si sit toleratus; secus est probabiliùs dicendum de judice non tolerato, cùm iste sit privatus jurisdictione. Valida autem est depositio testis vitandi, si non repellatur; quoad verò testem toleratum, etiam est licita si ab unâ partium requiratur.

Item excommunicatus non potest esse tutor, nec curator, nec testamenti executor : si tamen non fiat oppositio validè exequitur; validè pariter potest testari, etiam in favorem excommunicati, sed non licitè; idem est dicendum de cæteris contractibus : excipe si fiant ab excommunicato, ut persona publica, vel ratione muneris et beneficii, quia tunc sunt nulli defectu jurisdictionis. (S. Liguor., lib. 7, n° 184.)

6538. — VII. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis; unde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre leges, vel sententiam : si ergo unus electorum sit excommunicatus vitandus, nulla est electio, casu quo ipsius suffragium in electionem efficaciter influxerit; secus est dicendum si absque excommunicati suffragio, electio valida esset; electores tamen qui scienter admittunt talem electorem excommunicatum, electionem eo ipso irritant etiamsi suffragium excommunicati nihil conferret ad electionem, sed hoc non est applicandum electioni Papæ. (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 273.)

Qui beneficium à non tolerato accipit tenetur ante omnem sententiam etiam declaratoriam, illud unà cum fructibus dimittere. Ita communiter : vide cap. *Audivimus* 4, causa 24, q. 1; et cap. *Ad probandum* 24, *de sentent. et re judicatâ.*

6539. Diximus *non toleratus*, quia probabile est actus tolerati esse validos ob bonum commune; sed graviter peccat, si absque necessitate talia exerceat. Et hoc est certum quoad judicem ecclesiasticum. Cap. *Tanta, de excess. Præl.* (S. Lig., lib. 7, nº 185).

6540. Item excommunicatio irritat pleno jure quodvis rescriptum gratiæ vel justitiæ à S. Sede post excommunicationem concessum; excipe rescriptum justitiæ pro causâ ipsiusmet excommunicationis quæ tali rescripto locum dedit (cap. *Ipso jure* 1, *de rescriptis*, in 6°; cap. *Dilectus* 26, *de rescript.*). Notandum est quòd Papa, concedendo alicui gratiam, soleat eum absolvere à censuris ob quas irritum foret concessum beneficium. Vide supra (53).

6541. — VIII. Non *toleratus* privatur ecclesiasticâ sepulturâ : vide supra (4717); et si sepultus fuerit in loco sacro vel benedicto, exhumari debet si ipsius ossa possint discerni : nec in eo loco divina possunt peragi ante ipsius reconciliationem : vide supra (4746). Si verò excommunicatus decessit cum signis pœnitentiæ, non est exhumandus, sed absolvendus, absolutione petitâ per hæredem. Cœmeterium tamen pollutum fuit et debet reconciliari (4805, 4812).

6542. Graviter peccant comitantes vitandum ad sepulturam, et clerici canentes : illum autem sepelientes incurrunt excommunicationem majorem (Clementin. 1, *de sepultur.*). Controvertitur an per *sepelientes* intelligi debeant ii qui procurant sepeliri. De eâ excomm. silet C. *Ap. Sed.*

6543. — IX. « Excommunicatus privatur omni aliâ » civili communicatione fidelium ita ut ipse non possit » cum aliis, et, si non sit toleratus, etiam alii cum ipso » non possint communicare ; idque in casibus hoc versu » comprehensis :

» Os, orare, vale, communio, mensa negatur. »

(Busembaum., ap. S. Lig., lib. 7, 188.) — Hæc eruuntur ex cap. *Excommunicatus* 17, causa 11, q. 3.

6544. Dicit. 1° *Os* : per quod intelligitur osculum et omne colloquium, etiam privatum, tàm per verba quàm per nutus, litteras, internuntium ; item quodvis signum benevolentiæ, missio vel acceptatio munerum, etc. Qui tamen excommunicatum injuriis afficeret, vel ei diceret : *Deus te illuminet, convertat,* etc., nullam censuram incurreret. (S. Liguor., lib. 7, n^is 189, 193, *in fine.*)

Dicit. 2° *Orare*, id est omnis communicatio in divinis, ut supra fuit expositum.

6545. Dicit. 3° *Vale* : quod comprehendit omnem salutationem saltem honorificam, verbo, signo, amplexu, etc.

Dubitatur tamen an liceat exhibere excommunicato signa urbanitatis, v. g. assurgendo, dando locum, aperiendo caput, sinè ullâ expressione verborum : *Prima sententia* valde probabilis negat, quia hujusmodi actus reverentiæ, esto solis nutibus fiant et sinè animo honorandi, sunt tamen quædam communicatio et vera signa reverentiæ. *Secunda sententia* affirmat, modò absit animus honorificandi, quia hujusmodi signa exhibentur tunc ut vitetur nota inurbanitatis. Probabilis autem hæc sententia habetur, maximè si excommunicatus sit Superior vel persona publica, quia tunc signa præfata urbanitatis exhibentur ad vitandum damnum vel indignationem. (S. Liguor., lib. 7, n^is 191 et 192.)

6546. Dubitatur insuper an liceat excommunicatum re-

salutare : plures affirmant, quia resalutatio est debiti solutio quæ non videtur vetita ab Ecclesiâ; probabiliùs tamen alii negant, ap. S. Liguor., lib. 7, n° 193, quia sicut est prohibitum excommunicatum salutare, ita et ipsum resalutare; item probabilius est quòd non liceat excommunicato rescribere : non autem audet S. Liguor., quoad resalutationem, primam opinionem dicere improbabilem, sed aliàs huic primæ non valet acquiescere quoad rescriptionem.

6547. Dicitur 4° *Communio :* quâ voce comprehenditur omnis contractus, qui tamen, si fiat, est validus, nisi ageretur de testamento usurarii : item cohabitatio, cooperatio, societas : unde non licet cum excommunicato collaborare, sedere, sub eodem tecto vivere, dormire; intellige per modum societatis : nam cubare tantùm ad quiescendum, etiam in eodem lecto, probabiliter non est vetitum. (S. Liguor., lib. 7, n° 194.)

6548. Dicitur 5° *Mensa :* per quam intelligitur omnis convictus per modum societatis : unde non licet acceptare convivium ab excommunicato, nec vitam communem agere cum eo, etsi non iidem cibi ederentur, uti evenire solet in monasteriis, seminariis, etc., ubi quamvis sint diversæ mensæ, omnes tamen censentur communicare in eâdem refectione; idem est dicendum quando multi sunt invitati ab excommunicato et in eodem cubiculo accumbunt, licet in mensis diversis : secus esset dicendum si mensæ non essent in eodem cubiculo; vel si quis in eâdem quidem mensâ accumberet, sed in diversorio ubi unusquisque solùm sibi intenderet, vel si casu hoc accideret in itinere aut aliter. S. Liguor., lib. 7, n° 195.

Etiam excommunicati debent se invicem vitare, quando sunt vitandi. (Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 283 et 284.)

6549. Quærit. 4° Quale sit peccatum communicare cum excommunicato vitando?

Resp. Peccatum esse mortale : 1° si communicatio fiat *in divinis*, et non excuset parvitas materiæ : vide supra (6522); 2° si communicatio fiat in *crimine criminoso*, seu

in eodem crimine vel contumaciâ : v. g., si quis suam concubinam excommunicatam, iterum post excommunicationem cognoscat (cap. *Si concubinæ* 55, *de sentent. excomm.*); vel si quis post excommunicationem latam in aliquem, ob furtum aut aliud crimen, impendit ei auxilium, aut consilium ne restituat, vel ne exeat ab excommunicatione : ex cap. *Nuper*, *de sentent. excomm.*

6550. — 3° Si communicatio fiat in civilibus, controvertitur an peccatum sit de se mortale : probabiliùs tamen tale reputatur, et probari posse videtur ex cap. *Excommunic.*, causa 11, q. 3; et cap. *Exceptionem* 12, *de except.*, ubi communicans civiliter, dicitur in *periculum animæ suæ communicare;* fit tamen certè veniale ex parvitate materiæ; sed si actus multiplicentur et conjungantur, materiam gravem constituunt : ut autem censeantur conjungi, non sufficit si quis frequenter, etiam per longum tempus, sejunctim, communicet cum excommunicato, sed requiritur quòd tales communicationes sint connexæ per propositum formale aut virtuale, seu quasi ex habitu sæpius communicandi, vel quòd adciscat excommunicatum sibi in socium aut famulum. (S. Liguor., lib. 7, n° 198.)

6551. Quærit. 5° Quænam pœnæ incurrantur per communicationem cum vitando?

(Resp.) suppressam videri excommunicationem minorem quæ incurrebatur per communicationem habitam, tam in humanis quam in divinis, cum excommunicato denuntiato.

Sed servata fuit excommunicatio major latæ sententiæ in duobus casibus; 1° Quando clericus scienter communicat in divinis cum excommunicato nominatim et expressè à Papâ, et denuntiato, et ipsum in officiis recipit. 2° Si quis communicet cum excommunicato nominatim a Papa *in crimine criminoso*, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem. Ita Const. *Apostolicæ Sedis* Pii IX, nis XVI et XVII, vi cujus Sanctæ Sedi ambæ hujusmodi excommunicationes simpliciter reservantur. Non igitur amplius majorem excommunicationem latæ sententiæ incurrit omnis qui scienter communicat cum quocumque excommunicato vitando in *crimine criminoso*, prout olim

ex cap. *Nuper*, 29, *de sentent. excomm.* Posset tamen excommunicatio major ferri contra eos qui nolunt desistere à communicando, etiam in humanis, cum excommunicatis vitandis. Vide Stremler (*ib.*, p. 287); et cap. *Statuimus*, *de sentent. excomm.*, in 6°. De his v. C. *Ap. Sed.*, suprà (1640, XVII).

6552. Quærit. 6° An aliquando liceat cum vitando communicare?

Resp. Affirmativè, et hoc quidem in quinque casibus à S. Gregr. VII (in cap. *Quoniam multos* 103, causa 11, q. 3) definitis, et sequentibus versibus expressis :

Hæc anathema quidem solvunt, ne possit obesse :
Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

6553. — 1° *Utile* intelligitur tàm de excommunicato: unde licitum est illum alloqui vel ei scribere ut convertatur, quàm de aliis : unde licet ab excommunicato petere consilium, aut audire concionem; item licet ab eo exigere debitum, vel si desit alius æquè idoneus, petere medicinam, aut eleemosynam ; sed non licet cum eo novos inire contractus, quamvis liceat jam initos continuare. S. Liguor., lib. 7, n° 201.

6554. — 2° *Lex* intelligitur de lege matrimonii, quia licet uxori communicare cum marito excommunicato (non verò cum eo qui tantum est sponsus), et vice versâ : unde conjuges possunt à se vel sibi invicem petere aut reddere debitum, ut periculum incontinentiæ vitetur, et in omnibus aliis mutuò conversari; tres tamen casus excipiuntur : 1° quando sunt per divortium separati; 2° quando excommunicatio est lata propter dubium valoris matrimonii; 3° quando alter conjugum est propter hæresim excommunicatus.

6555. Disputatur an communicatio possit fieri in divinis cum conjuge excommunicato. — Verior sententia negat, quia in cap. *Inter alia* 31, *de sent. excomm.*, Innocentius III non permittit communicationem conjugibus nisi quatenus est necessaria ad præstandum obsequium debitum : sed ad

hoc non est necessaria communicatio in divinis; ergo, etc. S. Liguor., lib. 7, nº 202.

6556. Si verò conjux scienter iniit matrimonium cum excommunicato, certè graviter peccavit, quamvis validè contraxerit. An autem tunc possit licitè communicare? — Duplex est sententia: *prima*, valde probabilis negat, quia præfatum cap. *Inter alia*, solùm permittit communicare subjectis matrimonio eodem modo quo poterant et tenebantur ante excommunicationem: ergo si subjectio contrahatur post excommunicationem, non datur conjugibus licentia communicandi. Præterea, non est æquum ut qui inique matrimonium inivit, violando censuram, eximatur ab obligatione hujusmodi censuram servandi. — *Secunda* tamen sententia, quæ probabilis habetur à S. Liguorio, dicit præfatum conjugem posse communicare, quia cap. *Quoniam multos*, causa 11, q. 3, indistinctè concedit subjectis facultatem communicandi; nec huic verba capituli *Inter alia* clarè adversantur. — Nec etiam obstat quòd nemo possit se obligare ad illicitum, prout communicare cum excommunicato, quia hoc currit quando quis directè se obligat ad communicandum; non verò quando quis se indirectè obligat ratione contractûs. Quod hìc dicitur de conjugibus, præfati DD. dicunt etiam de filiis et famulis. (S. Liguor., lib. 7, nº 202.)

6557. — 3º *Humile*, id est in casu subjectionis, quâ ratione communicare possunt, saltem probabiliter, filii etiam emancipati; item filii adoptivi, imò etiam nepotes, pronepotes, et in eodem gradu affines, ut nurus, privigna; item servi et ancillæ, si ante excommunicationem fuerint in servitio (cap. *Quoniam* modò citato); item milites cum duce excommunicato, non autem vassalli cum suo domino, nisi quoad solutionem tributorum: sed sæpè quoad istos licita fit communicatio ratione necessitatis, vel utilitatis; item religiosi possunt communicare cum suis Prælatis, quoad communicationem quæ ab habitantibus in eâdem familiâ vitari nequit.

Per se famuli excommunicati non possunt inter se invicem communicare: possunt tamen per accidens, eò quòd

moraliter obligentur simul commorari; si tamen possent commodè abire, ad id tenerentur. (S. Liguor., lib. 7, n° 203.)

Item parentes, mariti et domini possunt communicare cum filiis, uxoribus et famulis excommunicatis.

6558. Non possunt autem, etiam famuli, uxores aut filii communicare in divinis cum excommunicato, nisi in quantum communicatio est necessaria ad præstandum obsequium debitum : hinc famuli jussi licitè comitantur ad missam, aut ministrant celebranti excommunicato, aut cum eo officium recitant : supponitur quòd ad hoc fuerint conducti ante excommunicationem : nam si conducantur à jam excommunicato, non excusantur nisi ob bonam fidem, aut necessitatem (S. Liguor., lib. 7, n° 204). — An autem famuli scienter et peccaminosè ab excommunicato conducti, possint supra dicta obsequia præstare, solutio hujus dubii est eadem ac casûs quo conjux scienter contrahit cum excommunicato (6556). S. Liguor., lib. 7, n° 204.

6559.—4° *Res ignorata* : certum est quamlibet ignorantiam et inadvertentiam inculpabilem, sive juris sive facti, excusare communicantes cum excommunicato (cap. *Quoniam multos*, causa 11, q. 3). — Controvertitur an excuset ignorantia culpabilis et crassa : sententia affirmans vocatur satis probabilis à S. Liguor., et nititur ipsismet verbis dicti canonis, ubi Pontifex asserit se motum fuisse ad excusandos ignorantes : « Quoniam multos..., pro causâ excommuni-
» cationis perire quotidie cernimus, partim *ignorantiâ*, par-
» tim nimiâ *simplicitate*. » Per quod excusare videtur etiam ignorantia *vincibilis*, cùm nullus pereat ob invincibilem. (S. Lig., lib. 7, n° 205.)

6560. — 5° *Necesse* : id est casus necessitatis, sive spiritualis, sive corporalis, aut bonorum temporalium. Sed requiritur ut hæc necessitas, tam temporalis quàm spiritualis, sit gravis, sive sit communicantis, sive excommunicati, sive aliorum. Id patet ex cap. *Si verè* 34, *de sent. excomm.* et dicto capite *Quoniam multos*. Excusat pariter metus gravis, cùm lex humana non obliget cum gravi incommodo. (S. Liguor., lib. 7, n° 206.)

6561. *Nota* ultimò neminem teneri ad vitandum excommunicatum, nisi moraliter ei constet illum esse vitandum, ad minus per publicam famam, vel per testimonium saltem duorum fide dignorum. In dubio tamen non liceret suscipere ab excommunicato sacramentum Pœnitentiæ propter periculum illud invalidè recipiendi. (S. Liguor., lib. 7, n° 207.) Vide dicta supra (6507).

6562. Quærit. 7° Quænam sint excommunicationes majores à jure latæ?

Resp. Permultas olim fuisse, quarum aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Summo Pontifici, sive per Bullam *Cœnæ*, sive per alias Constitutiones reservabantur. Pleræque earum sunt a Papa Pio IX suppressæ, ut pluries passim in decursu operis diximus, per Constit. *Apostolicæ Sedis* 4° idus octobris 1869. Jam omnes S. Sedi vel Ordinario reservatas enumeravimus (1635-1652); supersunt adhuc sequentes nemini reservatæ :

6563. « Excommunicationi latæ sententiæ nemini reser- » vatæ subjacere declaramus, inquit Pius IX in dicta Cons- » titutione :

I.

» Mandantes seu cogentes ecclesiasticæ sepulturæ hære- » ticos notorie aut nominatim excommunicatos vel inter- » dictos.

II.

» Lædentes aut perterrefacientes inquisitores, denun- » tiantes, testes, aliosve ministros S. Officii, ejusve Sacri » Tribunalis scripturas diripientes, aut comburentes, vel » prædictis quibuslibet auxilium, favorem præstantes.

III.

» Alienantes et recipere præsumentes bona ecclesiastica, » absque *beneplacito apostolico*, ad formam Extravagan- » tis *Ambitiosæ, de rebus eccles. non alienandis*.

IV.

» Negligentes, sive culpabiliter omittentes denuntiare » intra mensem, confessarios, sive sacerdotes, a quibus

» sollicitati fuerint ad turpia, in quibuslibet casibus
» expressis a Prædecessoribus Nostris Gregorio XV, Const.
» *Universi*, 20 augusti 1622; et Benedicto XIV, Const.
» *Sacramentum Pœnitentiæ*, 1 junii 1741.

» Præter hos hactenus recensitos, pergit Pontifex, eos
» quoque quos Sacrosanctum Concilium Tridentinum,
» sive reservata Summo Pontifici aut Ordinariis absolu-
» tione, sive absque ulla reservatione, excommunicavit,
» Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus,
» excepta anathematis pœna, in Decreto sess. 4, de edi-
» tione et usu sacrorum librorum constituta, cui illos tan-
» tum subjacere volumus qui libros de rebus sacris trac-
» tantes, sine Ordinarii approbatione imprimunt, aut
» imprimi faciunt. »

6564. Ex iis ultimis verbis non amplius excommunicationi subjacent qui libros, de rebus sacris jam impressos sine approbatione Ordinarii, venales habent aut retinent, modo tamen hujusmodi libri non fuerint ab hæreticis aut apostatis scripti ad hæresim propugnandum, aut non fuerint nominatim prohibiti per Litteras Apostolicas : quia tunc, juxta C. *Apostolicæ Sedis*, incurritur excommunicatio, etiam speciali modo Sanctæ Sedi reservata.

6565. Cum in eadem Constitutione Pius IX declaret excommunicationes latæ sententiæ, a Tridentina Synodo illatas, in vigore adhuc remanere, eas hic recensere debemus. Præter ergo jam indicatas (1643) adhuc supersunt :

Excommunicationes non reservatæ a Concilio Tridentino illatæ.

I.

Excommunicationem ipso jure incurrit raptor mulieris ad effectum cum ea contrahendi matrimonium; pariterque eamdem incurrunt omnes illi consilium, auxilium et favorem præstantes (sess. 24, c. 6, de reform. matr.).

II.

6566. « Anathemati S. Synodus subjicit omnes et sin-
» gulas personas, cujuscumque qualitatis vel conditior

» fuerint, tam clericos quam laicos, sæculares vel regulares,
» atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodo-
» cumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut
» aliam quamcumque mulierem invitam, præterquam in
» casibus in jure expressis, ad ingrediendum monasterium,
» vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel
» ad emittendam professionem ; quique consilium, auxi-
» lium, vel favorem dederint ; quique scientes eam non
» sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut
» professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel
» præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposue-
» rint. » (Sess. 25, c. 18, *De Regul. et monial.*).

III.

« Simili quoque anathemati subjicit (S. Synodus)
» eos qui sanctam virginum vel aliarum mulierum volun-
» tatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo
» sine justa causa impedierint.... Ab his... excipiuntur
» mulieres quæ *pœnitentes* aut *convertitæ* appellantur ; in
» quibus constitutiones earum serventur. » (Sess. 25, ib.).

IV.

6567. Eo ipso excommunicantur illi qui docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam, publice disputando, defendere præsumpserint non esse necessario præmittendam confessionem sacramentalem ad sumendum Eucharistiæ sacramentum, ab iis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque contritos se esse existimaverint. (Conc. Trid. sess. 13, canon 11.)

V.

« Præcipit S. Synodus omnibus, cujuscumque gra-
» dus, dignitatis et conditionis existant, sub anathematis
» pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo,
» directe vel indirecte, subditos suos, vel quoscumque
» alios cogant quominus libere matrimonia contrahant. »
sess. 24, c. 9, *De reform. matr.*)

VI.

S. Synodus magistratibus sæcularibus sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda, injungit ut

juvent Episcopos, si ab eis sint requisiti, ad restituendam vel conservandam clausuram monialium. (Sess. 25, c. 5, *De Regular. et monial.*)

VII.

Anathemate damnat S. Synodus (sess. 24, c. 1, *de ref.*) eos qui negant matrimonia clandestina, libero contrahentium consensu facta, quandiu Ecclesia irrita non fecit, rata et vera matrimonia fuisse. Item asserentes matrimonia a filiis familias, sine parentum consensu contracta, irrita esse.

6568. Quoad excommunicationes latæ sententiæ quas, præter jam indicatas (1643) inter reservatas, in vigore adhuc esse declarat Pius IX, quando concernunt internum regimen regularium, aut collegiorum, congregationum, cœtuum, vel locorum piorum quorumcumque, consulendi sunt hujusmodi Ordines, vel collegia, cœtus, Congregationes, vel loca pia. Vide etiam S. Liguor. l. 7, 211, 219.

6569. Quamvis in desuetudinem abierit modus excommunicandi per monitorium ad effectum obtinendi revelationem certorum criminum, non inutile judicamus hic transcribere verba Synodi Tridentinæ circa hoc censurarum genus : « Quamvis excommunicationis gladius ner-
» vus sit ecclesiasticæ disciplinæ, et ad continendos in
» officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque
» circumspectione exercendus est, cum experientia
» doceat, si temere, aut levibus ex rebus incutiatur,
» magis contemni quam formidari, et perniciem potius
» parere quam salutem. Quapropter excommunicationes
» illæ quæ, monitionibus præmissis, ad finem revelationis,
» ut aiunt, aut pro deperditis seu subtractis rebus ferri
» solent, a nemine prorsus, præterquam ab Episcopo,
» decernantur ; et tunc non alias quam ex re non vulgari,
» causaque diligenter ac magna maturitate per Episco-
» pum examinata, quæ ejus animum moveat ; nec ad
» eas concedendas cujusvis sæcularis, etiam magistratus
» auctoritate adducatur : sed totum hoc in ejus arbitrio
» et conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco,
» persona aut tempore, eas decernendas esse judica-
» verit. » (Sess. 25, c. 3, *De reform.*)

§ II.

De suspensione.

6570. Suspensio *est censura, quâ minister Ecclesiæ prohibetur ab aliquo actu ecclesiastico, aliàs sibi competente.* Differt ab aliis censuris in eo quòd suspensio fertur in solos clericos, dùm cæteræ censuræ etiam in laicos cadere possunt: solo ergo ministerio ecclesiastico privat suspensio, dum excommunicatio et interdictum privant aliis bonis quibus etiam simplices fideles participare valent. Quatenus autem differat à depositione et degradatione, diximus supra (6338, 6933, 6346).

6571. Suspensio alia est *completa* quæ suspendit ab ordine simul et ab officio et beneficio; proinde privat usu potestatis ecclesiasticæ alicui competentis ratione ordinis aut officii aut beneficii, sive potestas illa ordinis sit sive jurisdictionis.

Alia pro parte irrogatur et suspendit duntaxat aut ob ordine, aut ab officio, aut à beneficio.

6572. Suspensio ab ordine non privat ipso ordine, quippe ordo est indelebilis, sed duntaxat exercitio functionum sacrorum ordinum; vocatur etiam suspensio à divinis, aut ab officio sacerdotali (cap. *Sanè* 11, *de offic. deleg.*; cap. *Quia* 2, eod. tit. in 6°; cap. *Quia in omnibus*, *de Usuris*; Clement. 1, *De reb. eccles. alien.*). Suspensio hæc iterum potest esse vel à toto ordine, vel à quâdam parte ipsius: istius generis est suspensio à *Pontificalibus*, vel suspensio à collatione ordinum; suspensio *à sacris* suspendit ab actibus qui ordines requirunt; suspensio ab altari à solâ celebratione missæ removet.

6573. Suspensus à certâ functione ordinis, v. g. à sacramentorum administratione, non ideo est suspensus à sacrificio. Item si à collatione ordinis quis esset suspensus, posset nihilominus primam tonsuram conferre, quia tonsura non comprehenditur inter ordines. Vide ap. S. Liguor. (lib. 7, n° 316); et Stremler (*Des peines*, etc., p. 295 et 296).

6574. Suspensus ab ordine non est eo ipso à jurisdictione (S. Lig., *ib.*, 314, *in fine*).

Suspensio *à divinis* non obstat receptioni sacramentorum etiam pœnitentiæ : impedit tamen receptionem sacramenti ordinis : repugnat enim quòd suspensus ab ordine promoveri valeat ad ordines superiores : suspensus quidem ab ordine superiori non est ideo suspensus ab inferiori, sed suspensus ab inferiore est multò magis suspensus à superiore (Stremler, *ib.*, p. 299) : excipit tamen Lequeux (nº 1440, *in fine*), nisi exercens ordinem superiorem, non censeretur inferiorem exercere, ut puta si sacerdos, suspensus ab ordine diaconatûs confessiones exciperet.

6575. Suspensio *ab officio* intelligi potest vel absolutè, et sic comprehendit omne exercitium potestatis ecclesiasticæ sive ratione ordinis, sive ratione jurisdictionis ; et consequenter taliter suspensus non potest celebrare nec validè excommunicare, beneficia conferre, indulgentias concedere, approbare ad confessiones, etc. — Suspensio ab officio potest etiam intelligi de solâ jurisdictione, aut etiam de quâdam parte jurisdictionis, vel de functionibus quæ exercitium ordinum non requirunt. Quantitas autem et qualitas suspensionis colligi debent ex verbis quibus fertur, quæ, utpote in re odiosâ, non ampliùs sunt extendenda quàm propriè sonant. Vide ap. S. Liguor., lib. 7, nº 316 ; et Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 296).

6576. Suspensio ab officio absolutè et sinè addito lata, non intelligitur de suspensione ab ordine, juxta Stremler (*ib.*, p. 300.) Contradicere videntur C. Soglia (*Inst. jur. priv.*, § 244) et S. Liguor. (lib. 7, nº 315).

6577. Suspensio à solo beneficio, privat tantùm redditibus beneficii : sed iis privat in conscientiâ ante omnem sententiam : non privat ergo functionibus ordinis, aut exercitio jurisdictionis quæ beneficiario competunt, etiam ratione beneficii. Ita Busembaum, apud S. Liguor. (lib. 7, nº 316) ; contrarium tamen asserit Stremler (*ib.*, p. 301 et 302). Nec etiam privat iis quæ proveniunt ex anniversariis, nec stipendiis missarum, nec iis quæ dantur propter servitium personale, nec pensionibus ecclesiasticis. Controvertitur an idem sit dicendum de distributionibus quotidianis : de quo vide S. Liguor., lib. 7, nº 316, 5º. — Juxta

Stremler (*ib.*, p. 300) suspensio *ab officio* privat distributionibus, cùm prohibeat assistentiam in choro: suspensio verò à beneficio privat distributionibus à beneficio provenientibus non verò ab aliis.

6578. Suspensus simpliciter seu modo absoluto censetur suspensus ab officio et beneficio. Suspensus ab ordine simpliciter, censetur suspensus ab omni ordine; sicut suspensus à beneficio suspensus censetur ab omni beneficio, nisi aliud constet. (S. Liguor., *ib.*, 7° et 8°.)

Suspensus ab officio simpliciter non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus ejus: debet tamen per alium supplere quod per se facere nequit, ut fructus percipiat: ita communiter, ex cap. *Inter* 10, *De purgat. canon.* — Excipe 1° nisi crimen sit enorme (cap. eod.); 2° nisi reus insorduerit per annum in censurâ, ut habetur cap. *Cùm bonæ, de ætate et qualitat.*, etc. (S. Lig., *ib.*, 3°).

Item suspensus ab ordine non est suspensus à beneficio, cùm etiam beneficium non fundatur in ordine; attamen indirectè suspenditur ab ejus fructibus, quia dum non potest implere officium, nec etiam fructus potest percipere. (*Ibidem*, 4°.)

6579. Suspensio à beneficio lata à jure communi privat etiam à beneficiis quæ possidentur in variis diœcesibus; si verò sit lata per statutum diœcesanum privat tantùm beneficiis quæ in propriâ diœcesi possidentur: lata tamen per sententiam privat etiam beneficiis alienæ diœcesis, modò judex exprimat quòd velit suspendere ab omnibus beneficiis, quia licet beneficia diœcesis extraneæ non subjaceant judici, ipsi tamen subjacet persona suspensi jus ad dicta beneficia habentis. S. Liguor., n° 316, *dub.* 2.

6580. *Nota* quòd suspensiones à jure latæ nusquam Episcopos attingant nisi de iis fiat mentio expressa. Ita cap. *Quia periculosum, de sentent. excomm.*, in 6°.

6581. Capitulum non potest suspendi à divinis, quia functiones ordinis ad individua pertinent, non autem ad communitatem.

6582. Suspenso autem capitulo vel conventu, suspensa non censentur singula ipsius membra nisi in culpâ sint:

proinde suspensio in solam communitatem lata, non afficit singulas personas nisi quoad officia vel beneficia totius communitatis, non verò quoad munera singulis propria. Ita communiter. Etsi aliqui exerceant functiones communitati vetitas illi non incurrunt irregularitatem, quia prohibitio illis facta talia peragendi, non est propriè censura, sed potiùs inhabilitas ad res hujusmodi.

6583. Si verò suspensio feratur in communitatem et in singulas ipsius personas, tunc non afficit innocentes, sed solùm delinquentes, quia nemo puniri debet ob culpam alienam. Ita communiter, ex cap. 2, *de constit.*, et clariùs ex cap. 2, *Quæsivit*, *de his quæ fiunt à major.* (S. Liguor., lib. 7, n° 317.)

6584. Suspensus ab officio privatur jurisdictione, ita ut nulli sint ipsius actus si denuntiatus sit : nulla est, v. g., absolutio ab ipso data ; secus si sit toleratus.

Collatio autem beneficii facta suspenso ab officio, etsi ab ipso sit acceptata, irritari potest per judicis sententiam. Suspensio tamen non privat beneficio jam obtento. Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 301); S. Lig. (lib. 7, n° 316, *dub.* 3).

Si collatio fiat suspenso ab omni beneficio, irritari debet per sententiam judicis, sed interea suspensus fructus non facit suos : imò etiam post absolutionem, tenetur malè perceptos restituere, nisi condonationem eorum à Papâ obtinuisset. Stremler (*ib.*, p. 302); *Prælect. S. Sulp.*, n° 730.

6585. Quæri hìc posset an suspensus à beneficio, fructus, si sit pauper, possit sibi retinere ?

Resp. Affirmativè si suspensio sit lata in pœnam criminis omninò præteriti ; secus si fuerit incussa ob contumaciam, quia Ecclesia non debet subvenire ei qui illam contemnit, præsertim cùm possit à suâ contumaciâ recedere. Attamen, si suspensus occultus sit, et munia sua impleverit, poterit sibi retinere partem quam dare substituto debuisset quia hæc pars non est habenda ut fructus beneficii, sed potiùs stipendium laboris. S. Lig., lib. 7, n° 316, *dub.* 1.

6586. Hodie in Galliâ clericus suspensus à beneficio non potest legitimè sibi retinere, nisi prout modò dictum est, pensionem ipsi à Gubernio solutam, quia juxta super-

dicta (5379, 5380, 5446), hæc pensio induit naturam redditAuum ecclesiasticorum.

6587. Suspensio, ut jam diximus (6373), ferri potest vel ut censura propriè dicta, seu tanquam pœna medicinalis, pro delicto non merè præterito, post præviam monitionem, quæque tolli debet per absolutionem quando reus emendatur; vel etiam ferri potest ut pœna vindicativa, et tunc prævia monitio non est necessaria, ac ferri potest vel pro tempore determinato, vel ad beneplacitum, vel etiam in perpetuum, pro delicto merè præterito.—Si feratur pro tempore determinato, cessat elapso tempore assignato absque absolutione; potest tamen etiam tolli ante terminum, sed tunc per dispensationem, non verò per absolutionem (cap. *Cùm æterni* 1, *de sentent. et re judic.*, in 6°). Stremler, *ib.*, p. 297, etc.

6588. Si feratur ad beneplacitum, cessat per mortem, vel amotionem ferentis; secus tamen si lata fuisset ad *beneplacitum Sedis*, quia tunc indiget dispensatione successoris; item suspensio in perpetuum cessare potest per dispensationem. Hoc est autem discrimen inter absolutionem et dispensationem quòd absolutio directè cadat in reum et ab eo tollat vinculum quo ligatur; dispensatio verò cadat directè in legem vel mandatum et extinguat ipsius obligationem : prior tolli potest ab eo qui habet potestatem in foro interno, posterior verò requirit potestatem illius qui fori externi habet regimen. Ita Lequeux (n° 1437, *in fine*).

6589. Dignosci autem poterit an suspensio sit lata in modum censuræ aut meræ pœnæ, vel per observationem vel per omissionem formalitatum ad censuras requisitarum, vel prout feruntur ad tempus certum, aut perpetuum, aut ad tempus indeterminatum. Suspensio quæ fertur sinè monitione præviâ, pro certo tempore, aut ad beneplacitum, aut in perpetuum, certè non est censura, sed mera pœna.

6590. Extra quosdam casus in quibus hujusmodi suspensiones ferri possunt ex informatâ conscientiâ, regulariter, non sunt infligendæ, nisi servato consueto juris ordine (Vide Stremler, *Des Peines ecclés.*, p. 298); unde si Prælatus solo verbo dicat sacerdoti : *Suspendo te*, v. g.

à celebratione, non est censura, nec etiam præcisè pœna propriè dicta, quia hæ non feruntur nisi scripto. Prælatus verò non debet præsumi velle peccare nisi aliud constet de ipsius intentione, aut nisi Religio haberet privilegium absque scripto ferendi censuras (S. Lig., lib. 7, nº 317, 10º); licet tamen aliquando præventivè suspendere, ut supra diximus (5868), aut etiam disciplinæ causâ ut in casu visitationis; sed violatio suspensionis sic contractæ non inducit irregularitatem. Vide *Prælect. S. Sulpitii*, nº 729. — An incurratur autem irregularitas ex suspensione quæ sit pœna propriè dicta licet non medicinalis, vide expensum supra (1796).

6591. Suspensus ab ordine denuntiatus vitandus est in divinis, non verò quoad jurisdictionem, vel quoad beneficium: nec etiam in divinis vitari debet, nisi quatenus à suspensione ei illatâ prohibetur : unde suspensi possunt officiis divinis assistere et recipere sacramenta præter Ordinem, ut supra diximus (6574); tolerati autem divinas functiones exercentes non peccant si ab aliis requirantur; secus si, non requisiti, iis se immisceant.

6592. Qui non vitant suspensum denuntiatum non peccant mortaliter nisi censeantur cooperari actui à quo suspensus est, quales sunt qui inserviunt; unde audire missam suspensi denuntiati non est peccatum mortale nisi inservias : hoc communius et verius vocat S. Liguorius qui etiam approbat AA. dicentes in hoc nullum esse peccatum, nisi scandalum interveniret. (S. Liguor., *ib.*, nº 313.)

6593. Clericus tamen suspensus peccat graviter quando exercet actum ipsi per suspensionem vetitum, nisi exerceret ordinem non sacrum, vel si sacrum exerceret non solemniter, vel si in parvâ materiâ, v. g. si exerceret levem actum jurisdictionis, si benediceret mensam, etc. : secus si benediceret aquam, nuptias, fructus, etc., juxta solemnitates ab Ecclesiâ præscriptas. (S. Liguor., *ib.*)

6594. Semel incursa suspensio ubique suspensum alligat, proinde etiam extra diœcesim suspendentis.

6595. Non autem suspensus eximitur ab obligatione

officium recitandi, missæ interessendi, sacramenta recipiendi.

6596. Quærit. 1° An Episcopus suspensus *à Pontificalibus* incurrat irregularitatem si ea exerceat, v. g. confirmando, consecrando calices, etc.?

Resp. Quosdam negare, quia juxta ipsos Episcopatus non est ordo, sed solùm extensio vel complementum ordinis. Sed probabiliùs est affirmandum, quia, etsi verum esset Episcopatum non esse ordinem distinctum, attamen præfatæ functiones essent indubitanter exercitium ordinis saltem extensi : « unde prima sententia, inquit S. Lig., non « videtur satis probabilis » (lib. 7, n° 314).

6597. Quærit. 2° An suspensio possit ferri ob peccatum veniale?

Resp. Quidquid dicant nonnulli apud S. Liguor. (*ib.*), n° 321), veriùs et communissimè tenetur quòd gravis suspensio non possit inferri nisi ob mortale peccatum, quia culpa debet pœnæ proportionari; unde nulla esset suspensio gravis lata ob veniale peccatum; si tamen suspensio non esset gravis, vel si esset ad breve tempus, puta ad diem, vel hebdomadam, vel si esset solùm ferendæ sententiæ et non deberet infligi absque præviâ monitione, concedit S. Liguor. quòd posset inferri ob veniale peccatum; sed non videtur posse fieri prudenter nisi in monasteriis.

Si verò Episcopus suspensus *à Pontificalibus* missam celebraret solemniter in apparatu Pontificali, certum est quòd peccaret; sed probabiliùs negatur ipsum irregularitatem incurrere, quia actus sacrificandi non est substantialiter actus pontificalis, sed potiùs ordinis sacerdotalis à quo Episcopus non supponitur suspensus : et quòd celebratio fiat in Pontificalibus, per accidens se habet; irregularitas autem non incurritur nisi in exercitio actûs prohibiti. (S. Liguor., *ib.*)

6598. Quærit. 3° Quænam sint suspensiones in particulari?

Resp. In decursu hujusce operis, pro data occasione et in fine tomi I inter notas Const. *Apostolicæ Sedis* affixas, sufficienter varias suspensiones exposuimus : liceat hic memorare solùm reservatas a Pio IX :

6599. « 1° Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum beneficio-
» rum perceptione, ad beneplacitum S. Sedis, Capitula et conventus
» ecclesiarum et monasteriorum aliique omnes, qui ad illarum seu
» illorum regimen et administrationem recipiunt Episcopos aliosve
» Prælatos de prædictis ecclesiis seu monasteriis, apud eamdem S.
» Sedem, quovis modi provisos, antequam ipsi exhibuerint litteras
» apostolicas de sua promotione. V. insuper t. I, p. 692.
» 2° Suspensionem per triennium a collatione ordinum ipso jure
» incurrunt aliquem ordinantes absque titulo beneficii vel patrimonii
» cum pacto ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta.
» 3° Suspensionem per annum ab ordinum administratione ipso
» jure incurrunt ordinantes alienum subditum etiam sub prætextu
» beneficii statim conferendi, aut jam collati, sed minime sufficientis,
» absque ejus Episcopi litteris dimissorialibus, vel etiam subditum
» proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit ut canonicum impe-
» dimentum contrahere ibi potuerit, absque Ordinarii ejus loci litteris
» testimonialibus.
» 4° Suspensionem per annum a collatione ordinum ipso jure incur-
» rit qui, excepto casu legitimi privilegii, ordinem sacrum contulerit
» absque titulo beneficii vel patrimonii, clerico in aliqua congrega-
» tione viventi, in qua solemnis professio non emittitur, vel etiam
» religioso nondum professo.
» 5° Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso jure
» incurrunt religiosi ejecti extra Religionem degentes.
» 6° Suspensionem ab ordine suscepto ipso jure incurrunt qui
» eumdem ordinem recipere præsumpserunt ab excommunicato vel
» suspenso, vel interdicto nominatim denuntiatis, aut ab hæretico vel
» schismatico notorio : eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est
» ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dis-
» pensatur, declaramus.
» 7° Clerici sæculares exteri, ultra 4 menses in Urbe commorantes
» ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card.
» Urbis Vicarii, vel absque prævio examine coram eodem peracto,
» vel etiam a proprio Ordinario, posteaquam in prædicto examine
» rejecti fuerint : necnon clerici pertinentes ad aliquem e 6 Episcopa-
» tibus suburbicariis, si ordinentur extra suam diœcesim, dimissoria-
» libus sui Ordinarii ad alium directis quam ad Card. Urbis Vicarium ;
» vel non præmissis, ante ordinem sacrum suscipiendum, exercitiis
» spiritualibus per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Mis-
» sione nuncupatorum, suspensionem ab ordinibus sic susceptis ad
» beneplacitum S. Sedis ipso jure incurrunt ; Episcopi vero ordinan-
» tes ab usu Pontificalium per annum. »

Adde et suspensionem de qua in t. III. App. III.

6600. Addemus insuper hic suspensiones contra religiosos, etsi non reservatas : suspensi ergo sunt religiosi : 1° apostatæ recipientes ordines in apostasia ; 2° admittentes ad professionem ante annum probationis peractum ; 3° non utentes habitu et vestitu modo sibi præscripto ; 4° introducentes mulieres in monasteria (S. Ligor, lib. 7, 319).

6601. Quilibet confessarius potest absolvere à suspensione non reservatâ : religiosi verò non ampliùs possunt absolvere ab omni suspensione in foro conscientiæ. Episcopi autem possunt etiam absolvere à suspensionibus Papæ reservatis à jure, si proveniant ex delicto occulto et non deducto ad forum contentiosum. (Trid., sess. 24, c. 6.)

6602. Si suspensio sit lata in communitatem, is tantùm potest ab eâ absolvere qui in communitatem jurisdictionem habet in foro contentioso. (S. Liguor., lib. 7, nº 322.)

De suspensione ex informatâ conscientiâ diximus supra (6010-6025).

§ III.

De interdicto.

6603. Interdictum est *censura ecclesiastica prohibens divinorum officiorum, sacramentorum aliquorum et ecclesiasticæ sepulturæ usum quatenus sunt bona Ecclesiæ* : quod additur eò quòd excommunicatio iisdem bonis privet, sed quatenus per ea communicatio fit cum fidelibus; suspensio verò non propriè usum illum impedit sed exercitium potestatis ecclesiasticæ (ap. S. Liguor., lib. 7, nº 328).

6604. Interdictum aliud est *locale*, quod immediatè locum afficit; aliud *personale* immediate afficiens personas easque ubique sequens; aliud *mixtum*, quod immediatè loca et personas afficit. Differt autem locale à personali quòd in illo tam indigenæ quàm alienigenæ teneantur se abstinere à sacris officiis, non absolutè quidem, sed tantùm quando reperiuntur in loco interdicto, iis tamen exceptis qui causam interdicto dederunt, qui, cùm personaliter sint interdicti, tenentur ubique interdictum observare. Stremler (*Des Peines ecclés.*, p. 343); S. Liguor. (lib. 7, nº 332) : nam quando interdictum est personale, absolutè et in omni loco tenentur interdicti se à sacris officiis abstinere, sed ad hoc tenentur solæ personæ interdictæ.

6605. Iterum interdictum, tàm locale quàm personale, dividitur in generale et particulare : *generale* est quando locus generalis, v. g. tota regio, natio, provincia, vel

tota communitas interdicitur; *particulare* est quando locus vel persona determinata, aut personæ in individuo interdicuntur. (S. Lig., *ib.*, n° 329.)

6606. Item interdictum est completum vel pro parte : prius omnes effectus interdicto proprios comprehendit; posterius quosdam solùm illius effectus producit, prout esset v. g. interdictum ab *Ecclesiasticâ sepulturâ*, vel interdictum ab *ingressu ecclesiæ*. *Nota* quòd interdictum *ab ingressu ecclesiæ* differat à suspensione ab ingressu ecclesiæ : per istam enim, juxta Barbosam, intelligi debet suspensio *à divinis*. Vide Stremler (*Des peines ecclés.*, p. 347). Interdictum verò *ab ingressu ecclesiæ* privat duntaxat jure ecclesiam ingrediendi ad audienda vel celebranda sacra mysteria, aut officia divina : sed non privat nec usu passivo, nec usu activo sacramentorum; imò non privat jure audiendi vel celebrandi ipsamet sacra mysteria aut divina officia, modò missa aut divina officia celebrentur extra ecclesiam casibus quibus id licet : sic interdictus ab ingressu ecclesiæ posset celebrare, v. g., in cœmeterio vel in oratorio privato, sed nequiret assistere missæ quæ in ecclesiâ celebraretur, etiamsi foris staret, quia taliter assistens censetur præsens in ecclesiâ : posset tamen ecclesias ingredi, sed extra tempus quo missa vel divina officia celebrantur (Cap. *Is cui*, *de sentent. excomm.*, in 6°). Vide Stremler (*Des peines*, etc., p. 346). Secus sentit Suarez (ap. Lequeux, n° 1449) ex can. *Latorem* 15, causa 33, q. 2.

6607. Quando interdictum fertur sinè addito, intelligi debet de interdicto completo : si interdictum speciale sit à divinis et contra clericos feratur idem est ac suspensio.

6608. Interdictâ civitate, interdicuntur non solùm suburbia sed etiam monasteria exemptorum, et ipsorum ecclesiæ, alioquin interdictum fieret illusorium. Interdictum hujusmodi servare tenentur clerici et regulares, imò et Episcopus qui tulit illud.

6609. Attamen regulares, tempore interdicti generalis, possunt in suis monasteriis divina peragere, prout officia recitare, missas celebrare, etc. : submissâ tamen voce, januis clausis, sinè sonu campanæ et exclusis nominatim

interdictis, vel qui causam interdicto dederunt, ut concessum fuit in c. *Alma, de sentent. excomm.* in 6°; item possunt Eucharistiam et Extremam-Unctionem suscipere, missas audire, et ad hæc possunt admittere monasterii famulos, procuratores, operarios non specialiter interdictos. Et etiam possunt publicè celebrare in festis Paschatis, Pentecostes, Natalis Domini, Assumptionis B. M., SS. Sacramenti et ipsius Octavæ, Conceptionis, Annuntiationis et Nativitatis B. M., SS. Titularium Ecclesiæ et Sanctorum proprii Ordinis, in festis Circumcisionis, Epiphaniæ, SS. Trinitatis, Apostolorum, S. Joannis Bapt., S. Lucæ, S. Marci, Omnium SS., Omnium Defunctorum. (S. Lig., lib. 4, n° 61.)

6610. Interdictâ verò ecclesiâ parochiali, interdicitur etiam sacellum vel cœmeterium contiguum, sed non vice versâ, quia accessorium sequitur naturam principalis, non èccontra. Ita cap. *Si civitas* 17, *de sent. excomm.*, in 6°.

6611. Interdicto populo non interdicuntur ii qui non sunt psius pars, ut studentes, clerici, peregrini, etc. Interdicto èccontra clero, laici non censentur pariter interdicti (cap *Si sententia, de sent. excomm.*, in 6°).

6612. In interdicto generali personali non comprehenduntur Episcopi, qui etiam eximuntur à suspensione generali (cap. *Quia periculosum* 4, *de sent. excomm.*), quique etiam in interdicto locali celebrare possunt in altari portatili, nisi causam dedissent interdicto; item non comprehenduntur infantes et amentes doli incapaces, qui tamen privantur sepulturâ ecclesiasticâ; nec exteri, etsi per multum tempus inter cives interdictos habitent. S. Liguor., lib. 7, n° 331; Stremler, *Des peines*, etc., p. 344 et 345.

6613. Interdicto clero, non interdicuntur religiosi, quia *clerici* nomine non comprehenduntur nisi in favorabilibus, excepto tamen casu quo officium vel beneficium in populo haberent.

Item, interdicto clero, non interdicuntur clerici qui privilegio fori non gaudent; nec alii clerici qui ibi non habent beneficium aut officium quia hi unum corpus cum clero non constituunt. (S. Liguor., lib. 7, n° 331.)

6614. Effectus autem interdicti sunt sequentes : 1° prohibitio *divinorum officiorum* : quo nomine veniunt omnia

quæ à solis clericis fieri solent, benedictiones, consecrationes, etc.; non autem recitatio breviarii, officii B. M. vel defunctorum, si dicantur privatim et in loco non deputato ad illa recitanda : secus si recitentur in choro prout fit à monialibus (Stremler., *ib.*, p. 354). Conciones non prohibentur tempore interdicti, sive localis sive personalis.

6615. Etiam interdicti ob alienam culpam prohibentur interesse sacro. Clerici tamen et religiosi si non sint personaliter interdicti, possunt ac debent etiam in interdicto locali generali, non verò in particulari, celebrare, ut aliàs, missas divinaque officia, sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, Salutationem Angelicam, vel obitum alicujus), submissâ voce et exclusis *personaliter* interdictis, aut qui causam interdicto dederunt, si fuerint nominatim interdicti (Cap. *Alma mater, de sent. excomm.*, in 6°). Nomine autem *clericorum et monachorum* veniunt omnes utriusque sexûs qui gaudent privilegio *fori* et *canonis:* nihil verò laicis conceditur.

3616. Nomine *ecclesiarum* veniunt etiam eremitoria et hospitalia auctoritate Episcopi erecta, non verò oratoria privata sæcularia.

6617. Si interdicti post monitionem nolint exire, et Canon missæ non sit inceptus, cessandum est à celebratione, aliter celebrans incurrit irregularitatem : hoc tamen procedit, si celebretur in loco interdicto, quia ibi non censetur data facultas celebrandi, nisi exclusis hujusmodi interdictis : si celebretur solùm coram personaliter interdicto, licet denuntiato, debet quidem expelli talis interdictus : si tamen nequeat, non tenetur celebrans cessare quia id nullibi præcipitur. Nominatim verò interdicti, qui post monitionem exire nolunt, excommunicationem ipso facto incurrunt, prout ii pariter qui clericos cogunt celebrare in loco nominatim interdicto (Clem. 2, *de sent. excomm.*). Non servantur eæ pœnæ nisi juxta C. *Ap. Sed.*

6618. Permittitur etiam in interdicto locali generali, non verò in particulari, ut, in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis B. M., Immaculatæ Conceptionis et die ipsius Octavâ, et per Octavam Corpo

Christi, divina officia etiam à primis vesperis cantentur solemniter, exclusis quidem excommunicatis denuntiatis, sed admissis ipsis interdictis, dummodo qui causam dederunt interdicto altari non appropinquent, nec veniant ad Offertorium vel Communionem; cæteri possunt communicare sed 'ntra missam tantùm. Proinde his diebus, etiam interdicti tenentur missam audire (vide Stremler, *ibid.*, p. 358).

Cæteris festis qui privilegium habent audiendi missam possunt se abstinere ab eâ audiendâ ut se juri communi conforment. Barbosa tamen contrarium tenet juxta Stremler (*ib.*, p. 356). Quoad regulares, vide dicta supra (6609).

6619. — 2° *Prohibitio administrationis sacramentorum*, in quâ tamen prohibitione non comprehenduntur Baptismus, Confirmatio et Pœnitentia (cap. *Alma, de sentent. excomm.*, in 6°); Baptismus autem conferri potest etiam solemniter atque à ministro interdicto generaliter, non verò specialiter nisi in casu necessitatis, et tunc administrari debet absque solemnitate, prout à laicis administrari valet (Stremler, *ib.*, p. 350) : et idem est dicendum de ministro Pœnitentiæ et Confirmationis : unde Episcopus non specialiter interdictus potest conficere chrisma die Cœnæ Domini, etiam tempore interdicti sive localis sive personalis (Stremler, *Des Peines*, p. 354). Præfata tria sacramenta omnibus conferri possunt, iis tamen exceptis, qui interdicto causam dederunt, aut auxilium vel favorem præstârunt, exceptis pariter personaliter et specialiter interdictis, nisi priùs satisfecerint si possint, aut saltem cautionem juratoriam præbeant si non possint : validè tamen etiam Pœnitentiæ sacramentum posset administrari personaliter interdictis, si essent dispositi, quia interdictum non tollit jurisdictionem (vide Stremler, p. 351); Eucharistia verò potest dari moribundis cum solemnitate consuetâ, id est cum lumine et pulsatione campanæ : idem est dicendum de iis qui sunt præliaturi, vel navigationem periculosam assumunt. *Nota* autem quòd à specialiter interdictis prævia satisfactio sit exigenda (Stremler, p. 352).

6620. Controvertitur an clerici, quibus conceditur missam

audire, ut supra diximus (6615), possint communicare : affirmat Stremler (*ib.*, p. 353). Sacramenta Ordinis et Extremæ-Unctionis recipi nequeunt ab interdictis, nec tempore interdicti : contradicit tamen Croix quoad Extremam-Unctionem. Communiter autem tenetur religiosos posse tempore interdicti recipere communionem et Extremam-Unctionem, ut diximus supra (6609).

6621. Probabilius putat S. Liguor. licere interdictis matrimonium contrahere, quia hoc sacramentum à contrahentibus administratur; unde in cap. *Capellanus, de feriis*, dicitur quòd matrimonium possit contrahi quocumque tempore, et idem habetur in Rituali Romano. Vide S. Liguor., lib. 7, n° 334.

6622. Idem S. Liguorius notat (*ibid.*) : « Quòd si interdictum sit latum ex sententià injustà, quæ videbatur justa secundùm probata, in foro externo debet servari, sed non interno; quare, cessante scandalo, possunt audiri sacra, recipi sacramenta. Religiosi tamen, quando interdictum servatur ab Ecclesià Cathedrali vel matrice, tenentur illud servare, etiamsi illud sit nullum ex quocumque capite. Ex Clement. 1, *de sent. excomm.* »

6623. — 3° *Prohibitio sepulturæ ecclesiasticæ*, etiam respectu infantium et amentium (cap. *Quod in te*, *de pœnitentià et rem.*, et cap. *Episcoporum*, *de privilegiis*, in 6°, et Clement. 1, *de Sepult.*). Excipiuntur clerici, qui in interdicto generali, tàm locali quàm personali, sepeliri possunt in loco sacro etiam cum missà, sed sinè pompà · quinimò sepeliri possunt in ecclesià specialiter interdictà; sed ii tantùm clerici qui hujus ecclesiæ servitio sunt addicti, et sinè missà tunc sepeliri deberent : laici verò, tempore interdicti localis generalis, sepeliendi sunt in loco non sacro, etiam infantes, et si fortè in loco sacro fuissent sepulti, exhumari debent : cessante autem interdicto, omnes in loco sacro sunt reponendi. S. Liguor. (lib. 7, n° 335); Stremler (*ib.*, p. 358, etc.).

6624. Mandantes seu cogentes tradi sepulturæ ecclesiasticæ hæreticos notorios, aut nominatim excommunicatos vel interdictos, excommunicationem nemini reser-

vatam incurrunt. Insuper interdictum contrahunt, ut infra dicemus (6634), qui admittunt nominatim excommunicatos ad divina officia vel ecclesiasticam sepulturam (C. *Apost. Sedis*); non autem, si ad eadem admittunt eos qui solummodo sunt interdicti.

6625. **Tempore verò** interdicti generalis personalis nemo est privandus sepulturâ ecclesiasticâ, nisi qui personaliter et nominatim essent interdicti (Clement. 1, *de sepult.*; Glossa ad verbum *Nominatim.*; cap. *Ut privilegium* 24, *de privileg.*).

6626. Nemo pariter est privandus sepulturâ ecclesiasticâ, nisi interdictum tàm locale quàm personale sit specialiter denuntiatum.

6627. Clerici violantes interdictum mortaliter peccant: excusantur tamen parvitate materiæ, ut si exerceantur functiones quæ à laicis fieri possunt; item si brevi relinquant ostium ecclesiæ apertum.

6628. Exercentes verò ordinem sacrum, quando sunt specialiter interdicti, vel quando id faciunt in loco specialiter interdicto, aut in loco generaliter interdicto, januis apertis, non solùm graviter peccant, sed etiam incurrunt irregularitatem. (S. Liguor., lib. 7, n. 336.)

6629. Admittentes laicos interdictos ad officia divina non amplius hodie interdicuntur ab ingressu ecclesiæ (Const. *Apost. Sedis*).

Religiosi verò utriusque sexûs, qui violant interdictum, excommunicantur ipso facto.

6630. Laici autem graviter peccant si, non obstante interdicto personali, recipiant sacramenta; si verò tantùm violent interdictum locale, audiendo v. g. divina officia, probabiliùs est ipsos peccare tantùm venialiter, dummodo ipsi personaliter non sint interdicti (ap. S. Liguor., *ib.*).

6631. Quærit. 1° Quinam possint interdictum ferre?

Resp. Eosdem posse qui cæteras censuras inferre valent. Nota tamen quòd Prælati regulares possint quidem interdicere suos subditos, non autem suas ecclesias. S. Liguor. lib. 7, n° 337); Stremler (*ib.*, p. 347).

6632. Ut autem determinata persona interdicatur, requiritur culpa mortalis ejusdem personæ, nisi interdictum esset ad breve tempus, in ordine ad unum tantùm aut alterum effectum : in quo casu, incurri posse interdictum, ob peccatum veniale, plures dicunt : sed hoc, saltem hodie, parum est practicum.

6633. « Ut autem feratur interdictum locale vel generale » in communitatem requiritur peccatum valde grave, cum » contumaciâ commissum à Capite vel præcipuis membris, » licet reliqui culpâ vacent » (ap. S. Liguor., *ib.*, n° 337). Interdictum ergo generale non posset inferri pro obtinendâ alicujus debiti privati solutione. (Extrav. comm., cap. *Providi* 2, *de sent. excomm.*)

6634. Quærit. 2° Quænam interdicta ipso facto jure communi incurrantur?

Resp. 1° Interdictum personale incurritur ab iis qui celebrant aut faciunt celebrari divina in loco interdicto; 2° qui **scienter admittunt ad officia sacramenta, vel sepulturam nominatim excommunicatos, interdicuntur ab ingressu ecclesiæ, et reservatur interdictum (C. *Apost. Sedis*).**

3° Interdictum Romano Pontifici, speciali modo reservatum, ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Romani Pontificis pro tempore exsistentis, ad universale futurum Concilium appellantia (C. *Apostolicæ Sedis*); 4° item à Capitulo dante litteras dimissorias **ante annum à vacatione** Sedis **(Trid., sess. 7, c. 10, *de ref.*). V. Insuper t. I, p. 692**

6635. Nulla hodie subsistunt interdicta localia a jure, quia nunquam sunt observanda, nisi priùs denuntiata fuerint.

6636. Quærit. 3° Quomodo cesset interdictum?

Resp. Interdictum generale cessat quoad omnes, si sit personale, per dissolutionem communitatis; et quoad singulos, cessat statim ac desinunt esse membra communitatis interdictæ.

Interdictum locale, si sit speciale, cessat quidem per destructionem loci; sed si ecclesia reædificetur, reviviscit interdictum. Vide Stremler, *ib.*, p. 363.

Cætera interdicta, nisi ferantur per modum meræ pœnæ, non cessant nisi per absolutionem.

« Interdicta localia, et personalia generalia, quæ jure » communi sunt imposita, nec reservata, possunt » tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in » communitatem interdictam, non tamen à religiosis pri- » vilegiatis, quia locus et communitas foro pœnitentiæ » non subjiciuntur (etiamsi haberent privilegium absol- » vendi ab omnibus censuris) : interdicta generalia lata » ab homine non possunt tolli, nisi ab eo qui tulit, vel à » Papâ. » (S. Liguor., lib. 7, n° 338.)

Ab interdicto personali particulari à jure lato, quivis confessarius potest absolvere si non sit reservatum. (Ap. S. Liguor., *ib.*, n° 339.)

DE CESSATIONE A DIVINIS.

6637. Cessatio à divinis non est pœna propriè dicta, nec proinde censura, cùm loca tantùm respiciat, et nullas personas directè afficiat; sed est tantùm *prohibitio simplex clericis facta, ut se abstineant ab officiis divinis, et ecclesiasticâ sepulturâ.* Indicitur ab Ecclesiâ in signum mœroris ob gravem injuriam ipsi illatam, ut sic reus ad satisfaciendum inducatur : de eâ fit mentio in cap. *Irrefragabili, de officio ordin.;* cap. *Quamvis, de officio ordin.*, in 6°; et Clement., *Ex frequenti, de sentent. excomm.* Publicari non debet, antequam reus per citationem idoneam provocatus fuerit ad reparandum injuriam.

6638. Hæc pœna nunquam est personalis sed tantùm localis, ejusque effectus ampliores sunt quàm interdicti, cùm tempore cessationis *à divinis* non liceat divina officia peragere in locis quæ ipsi subjiciuntur (Stremler, *ib.*, p. 365); secus tamen sentiunt multi canonistæ qui etiam volunt posse huic pœnæ applicari caput *Alma*, supra citat. (6615).

6639. Fas est, saltem identidem, celebrare ad renovandas sacras species, cùm hoc tempore liceat dare communionem moribundis.

Privilegium assistendi divinis officiis concessum laicis

pro tempore interdicti, locum non habet tempore cessationis à divinis : cessatio tamen suspendi potest per aliquos dies solemnes.

6640. Plerique alii effectus interdicti localis communes sunt cessationi *à divinis;* sacramenta concessa tempore interdicti, conceduntur pariter tempore cessationis à divinis.

6641. Cùm autem hujusmodi cessatio non sit censura, nec pœna propriè dicta, qui illam violat non incurrit pœnas contra violatores censurarum statutas, et si illam violet per exercitium alicujus ordinis sacri, in irregularitatem non incidit. Vide Stremler (*ib.*, p. 365 et 366); S. Liguor. (lib. 7, n° 340).

Et hic sit tandem finis totius nostri Manualis juris canonici. Utinam cedat in maximam Dei gloriam, Ecclesiæ honorem et utilitatem ! Hic fuit scopus nostri laboris, et si obtineatur, satis nos remuneratos reputabimus.

FINIS.

INDEX ALPHABETICUS

RERUM IN TOTO MANUALI CONTENTARUM.

Abbas. — Quoad præcedentiam, 626. Abbates veniunt post Capitulum collegialiter incedens, 631. An et quinam Abbates possint tonsuram et minores ordines conferre, 1990. An id possint Abbates sæculares, 1991. An aliquando non benedicti, 1992. Quibusnam Abbates possint ordines minores conferre, 1993. An invalida sit collatio minorum ordinum facta ab Abbate non subditis, 1993. An abbas sit de Capitulo, 2170. Abbates Trappistarum confirmantur à Superiore Generali Cisterciensi, 2997. An Abbates possint consecrare ecclesias et altaria, 4775. An et quatenus possint irritare vota subditorum, 5219.

Abbatissa.—Ipsius electioni præsidere potest Episcopus, 604. Quid sit observandum in ejusdem electione, 3006. An possit dispensare in lege jejunii, 5006. An possit vota suarum subditarum directè irritare, 5219. An et quatenus Abbatissæ possint agere et respondere in judicio, 5609.

Abbreviationes. — Quibusnam utitur Sacra Pœnitentiaria et quomodo interpretandæ sint, 796.

Ablutio. — Est materia proxima Baptismi : quotuplici modo fieri potest, 3256. A quo fieri debeat, 3257. An validus esset Baptismus si quis projiceret baptizandum in flumen vel puteum, vel si una gutta aquæ tantùm adhiberetur, 3258. Quot debeant esse ablutiones, 3267. An et quatenus ablutio possit dari post Communionem, 3470.

Abortus. — Quid sit, 6273. Quibusnam pœnis plectatur, 6281. An eas pœnas incurrant mulieres quæ sibi abortum procurant, 6281.

Abrogatio consuetudinis. Vide Consuetudo.

Absens.—An possit absolvi à censuris, 6475.

Absolutio. — In rescriptis solet inseri absolutio à censuris, *ad cautelam*, 53. Absolutio pro defunctis : vide Defunctus.—Quomodo exprimenda sit absolutio in Sacramento Pœnitentiæ, 3777. An omnia verba sint essentialia, 3778. Quænam sint essentialia, 3779. An essentiale sit dicere *à peccatis*, 3780. An necessaria sit manûs elevatio, 3781. Quibusnam, ex Rituali, deneganda sit absolutio, 3782. An absolutio data sub conditione sit aliquando valida, 3783. An sit licita, 3784. Ex quibus causis absolutio possit dari sub conditione, 3785. An sit grave peccatum absolvere sub conditione eum qui judicatur dispositus, 3786. An per verba *Absolvo*, etc., pœnitens possit absolvi tàm à censuris

quàm à peccatis, et an possit absolvi à peccatis sinè præmissâ absolutione à censuris, 3780. An et quale sit peccatum dare absolutionem cum dubio effectûs, 3786. An et quatenus contritio sit necessaria ad absolutionem, 3787. Vide vo CONTRITIO.—An et quomodo absolvendus sit moribundus qui non potest confiteri, sed dat signa pœnitentiæ in præsentiâ confessarii, 3818. Quid, si hæc signa det in absentiâ confessarii, 3819. An absolutio sit danda absolutè, in prædicto casu, vel tantùm sub conditione, 3821. An et quatenùs sit absolvendus moribundus sensibus destitutus qui nulla dat signa pœnitentiæ, 3822-3823. Quid, si destitutus fuerit sensibus in actu peccati, 3824. Quid, si non constet ipsum esse catholicum, 3825. Quid sit absolutio censurarum, et an censuræ aliter quàm per absolutionem possint tolli, 6436. Quid dicendum de censuris vindicativis seu impropriè dictis, 6437. A quo censuræ possint absolvi, 6438. An censuræ merè vindicativæ censeantur reservatæ, 6439. An absolutio censurarum à simplici confessario data valeat pro externo foro, 6440. An simplex confessarius possit absolvere à suspensione et interdicto non reservatis, 6441, 6642. An simplex sacerdos possit absolvere à censuris non reservatis, 6441. Quid si feratur per sententiam generalem, 6443. A quo absolvi possunt censuræ à jure latæ quæ sunt reservatæ, 6443. An facultas à Concilio Trident. Episcopis data, fuit revocata per Bullam *Cœnæ*, 6444. An et quatenus Episcopi uti valeant facultate absolvendi à Concilio Tridentino concessâ, extra Bullam *Cœnæ*, 6446. An id possint in locis ubi Concilium Tridentinum non est receptum, 6447. An casus papales sint reservati quando aliquis fuit de iis punitus in aliâ diœcesi, 6448. An crimen in uno loco publicum possit absolvi ab Episcopo loci ubi est occultum, 6449. An Abbates et alii habentes jurisdictionem episcopalem uti valeant facultate Episcopis à Concilio Tridentino concessâ, 6450. An Episcopus valeat absolvere alienigenas à suspensionibus Papæ reservatis, 6452. An possit Episcopus delegare facultatem absolvendi à casibus papalibus extra Pœnitentiæ Sacramentum, 6453. An Episcopus possit absolvere à casibus Bullæ *Cœnæ* eos qui sunt impediti Romam adire, 6454. Quinam intelligantur impediti, 6455. An perpetuò impediti teneantur se sistere coram Superiore, 6456. An immunes sint ab obligatione comparendi qui absoluti fuerunt in articulo mortis, 6457. Quid si absolverentur à casibus reservatis absque censurâ, 6458. An à simplici confessario possint absolvi qui impediti sunt Episcopum adire, 6459. An Episcopi possint generaliter delegare facultatem absolvendi impeditos Romam adire, 6460. Quomodo danda sit absolutio à censuris, 6461. Quid in foro externo sit servandum, 6462-6464. Non est danda absolutio à censuris, nisi ei qui parti læsæ satisfecit, 6465. Item tantùm petenti est danda,

6466. Innodatus pluribus censuris absolvi potest ab unâ et non à cæteris, 6467. Qui habent facultatem absolvendi à censuris Papæ reservatis, non ideò possunt absolvere à censuris Episcopo reservatis, 6468. Suspensio et interdictum in modum meræ pœnæ lata, cessant, non per absolutionem, sed per dispensationem, 6470. Quibusnam pœnis plectantur ii qui per vim absolutionem à censuris extorquent, 6471. Quid sit absolutio *ad cautelam*, et quandonam detur, 6472. An valeat absolutio censurarum ob falsam causam data, 6472. An valida sit absolutio data à delegato, nondum satisfactâ parte, 6474. An possit dari absolutio censurarum sub conditione de futuro contingenti, 6475. An absens possit à censurâ solvi, 6476. An possit dari absolutio ad reincidentiam, 6477. An habens potestatem absolvendi in foro conscientiæ absolvere possit extra confessionem, 6478. An valida sit absolutio censurarum reservatarum accepta bonâ fide à confessario qui talem non habet facultatem, 6479. An habens potestatem absolvendi à casibus Episcopo reservatis possit eo ipso absolvere à censuris iis casibus annexis, 6480-6481. Quodnam sit discrimen inter absolutionem et dispensationem, 6588.

ABSOLUTORIA. — Quid sit sententia absolutoria, 5950.

ABSTEMIUS. — An et quatenus sit irregularis, 1864.

ABSTINENTIA. — Quinam sint dies abstinentiæ, 4978. Quorumnam animalium carnes sint vetitæ, 4996. An dispensatus ad carnes possit simul edere pisces, 4997-4999. An prohibitio respiciat dies dominicas Quadragesimæ, 4998. Quænam quantitas carnis sit mortale peccatum, 4989.

ABUSUS. — Quid sit et quomodo contingat, 643. Remedia contra abusus jurisdictionis, 644. De appellatione ab abusu, 666-669.

ACADEMIA LOVANIENSIS. — Quid senserit de parochis, 1291.

ACADEMICUS.—Vide GRADUS.

ACCEPTATIO. — Est necessaria ad exercendam jurisdictionem sive delegatam, 323. Sive ordinariam, 386.

ACCESSUS.—Quid sit, 426. Quandonam ei sit locus, 407-408. Quandonam sit ei locus in electione Papæ, 426.

ACCUSATIO. — Per decem sæcula, viguit modus procedendi per viam accusationis, quibusdam tamen casibus exceptis, 5799. In quo consistat modus procedendi per viam accusationis, et quid ad hoc requiratur, 5800. Quomodo accusatio proponi debeat, 5801-5802. Quinam possint et quinam vetentur accusare, 5803. In quibusnam casibus possint accusare etiam prohibiti, 5804. Quinam accusari valeant, 5806. An necessaria sit prævia diffamatio ut quis possit accusari, 5807. Quinam sint effectus accusationis relativè ad accusatum, 5808. Accusatio extinguitur per mortem accusatoris et accusati, 5809. An post certum tempus prohibeatur accusatio, et post quodnam temporis spatium id prohibeatur, 5810.

ACCUSATOR. — An et quatenus clerico liceat accusare, 1942-1944. An accusator se obligare debeat ad subeundam pœnam talionis, 5802. Judex potest et debet repellere accusatorem illegitimum, 5805.

ACCUSATUS. — An accusati apud Curiam sæcularem admitti possint in Religionem, 2635. An possint promoveri ad novas dignitates, 5808.

ACETUM. — An possit esse materia valida Eucharistiæ, 3362-3364. —Vide VINUM.

ACOLYTHATUS. — Quid sit et qualem potestatem conferat, 1692.

ACTIVUS. — Quid sit Ordo vitæ activæ deditus, 3104. Quinam sint hujusmodi Ordines, 3129-3134.

ACTOR. — Quid sit actor in judicio forensi, 5477. An quasi-actor requiratur in judicio, 5477. An vices actoris fama implere valeat, 5478. An quis possit esse judex qui consimilem causam habet tanquam actor aut reus, 5553. Quinam sint habiles ad standum in judicio tanquam actores, 5595. An sint habiles infantes aut amentes, 5595. An surdi et muti, 5596. An interdicti ob vitium prodigalitatis, 5597. An minores, 5598. An minores possint esse actores in causis criminalibus, 5599. An in causis spiritualibus, 5600. An actores possint esse mulieres et religiosæ, 5601. An excommunicati, 5602-5604. Excommunicatus etiam toleratus potest repelli ut actor, 5605. An actores possint esse religiosi, 5606-5609. Quis debeat esse actor pro parochiis, 4610. An sint casus in quibus possit cogi quis ut sit actor, 5611. An actor possit cogi ad comparendum personaliter, 5612, etc. An procurator actoris indigeat semper mandato legitimo, 5638.

ACTUS HEROICUS. — Quid de eo sit sentiendum, 4507-4508. Actus exteriores ab Ecclesiâ præcipi possunt, 13.

ACTUARIUS. — Unde veniat hoc nomen, 5773. Quid sit actuarius, 5774. An differat à Notario, 5775.

ADEPTIO. — Adeptio jurisdictionis delegatæ, 307-325. Adeptio jurisdictionis ordinariæ, 327, etc.

ADMINICULUM. — Quandonam existit, et quatenus probet in judicio, 5701.

ADMINISTRATIO. — Administratio seminariorum, 924. An administratio temporalis parochiæ spectet ad principem sæcularem, 1505. Quid parochus possit et debeat facere circa temporalem suæ parochiæ administrationem, 1506. An possit alienare sinè consensu Papæ, 1507. An et quomodo possit inire contractus, 1508. An laicis committi possit administratio temporalis Ecclesiæ, 1509. Administratio diœcesis Sede vacante, 1212, etc. Ad quem devolvatur, 1213. Administratio Cathedralis ad Episcopum simul et Capitulum pertinet, 2418. Administratio eleemosynarum, etc., an et quatenus ad Capitulum spectet, 2437. An Communitas religiosa habeat jus administrandi sua bona, 2905. Vide COMMUNITAS. — An ad Ecclesiam spectat sua bona administrare, 5303. Penès quem initio erat administratio bonorum Ecclesiæ,

5304. De œconomis ad hanc administrationem institutis, 5305. Divisio bonorum Ecclesiæ inducit necessitatem habendi plures administratores, 5307. Quid statuerit Concilium Viennense circa administrationem hospitiorum, 5309.

ADMINISTRATOR APOSTOLICUS. — Quid sit, et in quo differat ab Episcopo Coadjutore, 1095.

ADMONITIONES. — Admonitiones faciendæ post Baptismum, 3333.

ADULTERIUM. — An est quatenus sit causa legitima separationis inter conjuges, 4130-4142. An et quatenus sit impedimentum matrimonium dirimens, 4333-4336 : vide CRIMEN. Quid sit adulterium, 6257. Quibus pœnis plectatur, 6267.

ADULTUS. — An, inconsulto Episcopo, liceat baptizare adultos, 3301. Quænam cæremoniæ sint adhibendæ pro adulto baptizato post nativitatem sinè cæremoniis, 3309. An adultus sit rebaptizandus quando non habet testimonium Baptismi jam collati, 3183.

ADVENÆ. — An advenæ censuras incurrant, 6389. An incurrant censuras loci ubi reperiuntur, 6390. An incurrant censuras propriæ diœcesis, si censuræ sint latæ per Statutum, 6391. Quid si sint latæ per modum præcepti, 6392.—Vide ALIENIGENA, PEREGRINUS.

ADVERTENTIA. — An valeat votum cum semi-plenâ advertentiâ, 5187.

ADVOCATUS. — An quis possit esse judex vel assessor in causâ pro quâ munus Advocati gessit, 5552, 5644. An confessio Advocati domino noceat, 5635. Quid sit Advocatus propriè dictus, 5642. Quinam valeant munus Advocati implere coram judice ecclesiastico, 5643-5644. Quænam sint Advocatorum obligationes, 5645. Quomodo peccet et an teneatur ad restitutionem Advocatus suscipiens causam quam scit esse injustam, 5646. Quid examinare debeat Advocatus antequam patrocinium causæ suscipiat, 5646. An in civilibus Advocatus possit tueri causam probabilem tantùm, 5647. An possit tueri partem actoris in criminalibus, si causa sit tantùm probabilis, et quid de reo, 5648. An Advocatus possit, invito cliente, deserere causam susceptam, 5649 Quomodo peccet Advocatus defectu fidelitatis erga clientem, et ad quid teneatur, 5650. Quale pretium possit accipere Advocatus, et an teneatur patrocinari gratis in gratiam pauperum, 5651.

ADVOCATUS FISCALIS. — Quid sit, et à quo constituendus, 5772.

ADVOCATUS PAUPERUM, 5789.

ÆS. — An et quomodo à jure impediantur Religionem ingredi ære alieno gravati, 2631-2632. An admisso in Religionem ære alieno gravato Superior teneatur dare licentiam laborandi ut debitoribus suis satisfaciat, 2633. Potestne, ex jure naturali, Religionem ingredi ære alieno gravatus, 2634.

ÆTAS. — Ætas requisita ad dignitates et officia ecclesiastica, 467. Collatio facta non habenti ætatem requisitam est invalida, 468. An et quatenus sint irregulares qui ætatem requisitam non habent, 1886. Qualis requiratur ætas ad ordines

suscipiendos, 1887. An, adveniente ætate, cesset hæc irregularitas, et quid de casu quo quis scienter ante legitimam ætatem ordines suscipit, 1888. An et quales pœnas incurrat Episcopus scienter ordinans eos qui nondum habent legitimam ætatem, 1889. Quomodo ætas sit computanda, 1890. An quis possit legitimè ordinari mane diei in quo ætatem complet, 1891. In ætate dispensare nequeunt Episcopi, 1892. Ætas requisita ad novitiatum et professionem religiosam, 2638-2640, 2688. Qualis esse debeat ætas Magistri novitiorum, 2662. Qualis esse debeat ætas Superiorissæ monialium, 3006-3007. Qualis ætas requiratur ad matrimonium, 4237. An defectu ætatis matrimonium sit nullum ex jure naturali, 4238. An nullum sit matrimonium quando conjuges nondum valent illud consummare, 4239. Ad quem spectet declarare an malitia suppleat ætatem, 4241. Ætas requisita pro matrimonio ex jure civili, 4385. Ætas requisita in judicibus ecclesiasticis, 5574.

Aetius. — Quid censuerit de potestate judiciariâ Ecclesiæ, 5493.

Affectata.—An ignorantia affectata excuset à censurâ latâ contra præsumentes, 6395.

Affectio. — In quo consistat hic modus reservationis, 444.

Affinitas.—Quid sit et quomodo contrahatur, 4276-4277. Quotuplex erat olim affinitas, 4278. An abrogatæ fuerint illæ species affinitatis in lineâ rectâ, 4279. An affinitas dirimat matrimonium in quocumque gradu lineæ rectæ, 4280. Ex quali copulâ oriatur affinitas, 4281. An possit esse multiplex, 4282. Quomodo contrahatur, 4283. Quo jure dirimat matrimonium in lineâ collaterali, 4284. Quo jure in lineâ rectâ, 4285. An et quatenus conjux, propter affinitatem, privetur jure petendi debitum, 4286-4288. Quomodo, ex jure civili, affinitas sit impedimentum matrimonii, 4387. Quas pœnas incurrant matrimonium contrahentes cum impedimento affinitatis, 4291.

Agnus Dei. — An sint sacramentalia, et an sinè peccato possint à laicis tangi, 4465.

Alea.—Quid per aleam sit intelligendum, 2081. An Episcopus possit permittere ludum alearum, et ipsemet aleis ludere, 1068. An et quatenus clericis prohibeatur aleis ludere, 2081-2088.—Vide Ludus.

Alexandria.—An, ante quartum sæculum, fuerint parochi Alexandriæ, 1298.

Alienatio. — An repudiatio legati sit habenda velut alienatio, 2404.—Vide Bonum.

Alienigena. — Quæ cautiones sint adhibendæ in alienigenarum matrimoniis, 1382-1383. Ubinam sint sepeliendi, 1393, 1402. An possit Episcopus cum alienigenis dispensare super irregularitatibus et suspensionibus, 6452. — Vide Advena, Peregrinus.

Alimenta. — An privatio beneficiorum privet jure ad alimenta, 6336.

Almutia.—Quid sit, 2446. Nequit Episcopus Canonicis concedere al-

mutiam, 985. Concedi debet à S. Sede, 2417.

ALTARE. — An ad restitutionem teneatur qui, adstrictus ad celebrandum in altari privilegiato, missam in alio recitat, 3491. An altaris privilegiati indulgentiam possit lucrari qui missam *De Requiem* non dicit, 3532. Quinam sint dies in quibus missa dicenda est *De Requiem* ut indulgentia altaris privilegiati acquiratur, 3533. An die Commemorationis omnium defunctorum, omnia altaria sint privilegiata, 3534. An per Episcopum constare debeat de authenticitate altaris privilegiati personalis, 4565. An sepulchra possint esse sub altaribus aut prope altaria, 4737. Quomodo polluantur altaria, 4791, etc. An et quatenus polluatur altare casu quo polluitur ecclesia, 4814. An altaria fuerint in usu à primordiis Ecclesiæ, 3593. Quid præcipiat rubrica de altari, 3594. Quotuplicis generis sint altaria, et quid sint altaria fixa et mobilia, 3595. An altare debeat esse lapideum, et à quo primùm hoc fuerit præceptum, 3596. An altaris tabula debeat unico lapide constare, 3597, 3601. An altare majus ecclesiæ consecrandæ debeat esse fixum, 3598, 4778. An in altari possint esse foramina et fenestellæ, 3598. An et à quo altaria debeant esse consecrata, 3599. An missa possit celebrari in quâlibet parte altaris fixi, 3600. Quomodo execrentur altaria, 3601. An suam consecrationem altare amittat si una tantùm ex crucibus detrahatur, 3602. An reliquiæ sint necessariæ ad consecrationem altaris, 3603. An plurium, et quorumnam Sanctorum sint requisitæ, 1033, 3608. An altare amittat suam consecrationem si frangatur sigillum et removeatur sepulchrum reliquiarum, 3603-3608. An liceat celebrare in altari si sub ipso humata fuerint mortuorum cadavera, 3609. Quotuplici mappâ altare debeat esse coopertum, 3610, etc. *V.* MAPPA. — An festum titul. altaris sit celebrandum per recit. officii, 96. An missa de titul. Alt. possit celebrari, 4962.

ALUMINIUM. — De calice ex alum., t. 3. App. p. 753.

AMATORIUM MALEFICIUM. — Quid sit, 6238.

AMEN. — An dici debeat in formâ Baptismi, 3274.

AMENTIA. — Perpetuò amentes baptizari possunt invitis parentibus infidelibus, 3155. An sint irregulares, 1845-1846. An valeat Baptismus collatus amentibus qui baptizari non petierunt dum ratione utebantur, 3232. An amentes sint capaces sacramentorum Pœnitentiæ, Extremæ-Unctionis et Matrimonii, 3233, 3948. Quid si contrahens matrimonium per procuratorem, in amentiam incideret antequam per procuratorem datus fuisset consensus, 4095. An amentes possint communicare, 3429. An et quatenus amentia sit impedimentum matrimonium dirimens, 4204.

AMICTUS. — An sit obligatio sub gravi adhibendi amictum in missâ, 3225.

AMOR. — An et quatenus initium amoris requiratur ad justificationem, 3790.

AMORTIZATIO. — An legitimæ sint leges sæculares quæ prohibent ne Ecclesia bona temporalia acquirat sinè gubernii temporalis consensu, 5261. Refelluntur objectiones, 5263.

AMOVIBILIS. — Qui sunt ad nutum amovibiles sinè causâ revocari possunt, sunt tamen quædam exceptiones, 563.

AMPLIUS. — Quid, in responsionibus Sacræ Congregationis, significent verba *et ampliùs*, 658, 786, 5074.

ANACHORETA. — Quid sit, 3105.

ANALECTA. — Asserunt omnes vicarios perpetuos legi concursûs esse subditos, 1330. Illorum opinio circa solemnitatem votorum, 2503. Quid sentiant circa leges vetantes ne medici ægrotos visitent si non confiteantur, 3814. Quid sentiant circa clandestinitatis impedimentum quoad hæreticos, 4345.

ANDRÉ. — Quid sentiat de opinione Academiæ Lovaniensis circa parochos, 1219.

ANGELUS. — An sit pingendus formâ corporeâ, 4819.

ANIMA. — Quotuplex est cura animarum, 1311. De libro statûs animarum, 1514.

ANNATÆ. — Quid erant, et quid eis substitutum fuerit, 5396.

ANNIVERSARIUM. — Anniversarium pro defunctis, vide VOTIVA.

ANONYMUS. — Ut falsa et infecta haberi debet denuntiatio anonyma, 3888.

ANSELMUS (S.), LUCANUS EPISCOPUS. — Ipsius collectio juris canonici, 183.

ANTEPRÆPARATORIA. — Quid sit sessio Sacræ Rituum Congregationis antepræparatoria, 4861.

ANTIDORALIS. — An sit simonia deducere in pactum obligationem antidoralem, 6155.

ANTIMENSA. — Quid sit, et an eâ uti in missâ liceat latinis, 3614.

ANTIPENDIUM. — Quid sit, et quale in missâ sit adhibendum, 3674.

ANTONIUS (S.). — Notitia Religionis S. Antonii, 3129. An fuerit primus monachus, 2514.

APOCRYPHÆ. — De Indulgentiis apocryphis, 4569-4571.

APOSTASIA, APOSTATA. — Quid sit apostasia in genere, 3077, 6105. Quid sit apostasia à Religione, 3078-3084, 6110. An dimissio habitûs regularis veluti apostasia haberi debeat, 3079. Quænam pœnæ latæ sint contra religiosos apostatas, 3081. An pœnas aliquas incurrant qui apostatas recipiunt vel ipsis cooperantur, 3082. Quomodo se gerere debeant Superiores erga apostatas, 3083. Cuinam acquirant apostatæ, 3084. Quotuplex sit apostasia, 6105. Quatenus contingere possit, 6106. In quo apostasia ab hæresi differat, 6107. Quænam pœnæ speciales sint latæ contra apostatas, 6108. An sit licitum sumere nomina paganorum ut liberiùs cum eis agatur, 6109. Aliud est omittere propriam fidem, aliud alienam profiteri; prius aliquando licet, nunquam verò posterius, 6109. An apostata teneatur publicè se retractare coram infidelibus cum vitæ periculo, 6109. Quid sit apos-

tasia à sacro ordine, et quibus pœnis plectatur, 6111.

Apostoli. — De jure ab Apostolis sancito, 22. Constitutiones Apostolorum, 23. Canones Apostolorum, 24. Apostoli receperunt à Christo jurisdictionem universalem super omnem terram, Petro tamen subordinatam, 863. Huic universali jurisdictioni Episcopi non successerunt, 865. A quo Apostoli fuerint ordinati, 1730.

Apostoli. — Quoad rem judiciariam, quid et quotuplicis speciei sint, 5982. An necessarium sit illos postulare in casu appellationis, 5983. An judex *à quo* teneatur illos concedere, 5984. An judex *à quo* possit præfigere terminum ad præsentandos apostolos judici *ad quem*, 5985. An, judice *à quo* denegante apostolos, possit appellans absque iis appellationem prosequi, 5986.

Apparitores. — Quid sint, 5790.

Appellatio. — Quid et quotuplex sit, 644, 5974. Quâ de causâ fuerit instituta, 5975. Quibusnam in casibus fieri possit, 645, 5977. Intra decendium fieri debet, 646. Non licet appellare à prohibitione ascendendi ad ordines, nec à suspensione extrajudiciali; sed licet tantùm ad S. Sedem recurrere, 647, 6015. Appellatio à censuris *jam inflictis* non habet effectum supensivum, sed devolutivum duntaxat, 648. Ut frivola habenda est appellatio à lege quæ appellanti applicatur nisi injusta videatur, 649. In casu visitationis et correctionis, nisi juridicè procedatur, appellatio non habet effectum nisi devolutivum, 650. Item appellatio à Synodalibus Constitutionibus, 650. A sententiis interlocutoriis non licet appellare ante definitivam sententiam, nisi in quibusdam casibus, 651. Non datur appellatio in notoriis, 652. Nec si causa decisa fuerit ope juramenti decisorii, 653. Vicario Generali, Notario, Nuntio Curiæ, aliisve Officialibus, ob malè gestum officium condemnatis, non conceditur appellatio ad effectum suspensivum, 654. Item in omnibus generatim quæ pertinent ad curam animarum, Sacramentorum administrationem, etc., 655. Non est recipienda appellatio contumacis, 656. Clausula, *omni appellatione remotâ*, non excludit appellationem quoad effectum devolutivum, 657. Regulariter à quocumque judice appellari potest, non tamen à sententiâ Papæ etiam ad Concilium generale, nec à sententiis Congregationum Romanarum, nec à sententiâ arbitrorum compromissariorum, 658. Ad quem sit appellandum, 659. Semper ad Papam potest appellari nisi id fuerit à Papâ prohibitum, 660, 694. Ei à quo appellatur appellatio est notificanda, 661. Ad quem sit appellandum quando Episcopus procedit vi delegationis datæ à Concilio Tridentino *tanquam delegatus Sedis Apostolicæ*, 663, 286, 287. An possit appellari à sententiâ Officialis diœcesani Archiepiscopi ad Officialem Metropolitanum ejusdem, 664. Quandonam appellatio deserta sit censenda, 665. De fatalibus a

pellationum, 665. An detur appellatio suspensiva à sententiâ privationis contra Canonicum non residentem latâ, 2360. Quandonam à Suffraganeis possit appellari ad Metropolitanum, et quinam sint effectus hujusmodi appellationis, 5794-5795. An Vicarius Archiepiscopi possit prohibere sub aliquâ pœnâ, et præsertim sub pœnâ excommunicationis, ne Suffraganeus ultra procedat in causâ à quâ fuit appellatum, 5796-5797. In dubio an justa sit sententia prolata, judex ad quem appellatur debet eam confirmare, 5963. Quinam possint appellare, 5976. Quomodo et quà formâ appellatio sit facienda, 5979. Quid exprimi debeat in appellatione, 5980. An peregrinatio ad Sedem Apostolicam possit habere vim appellationis, 5981. Quid agere debeant post appellationem judices tàm *à quo* quàm *ad quem*, 5990. De APOSTOLIS et FATALIBUS, vide hæc verba.

APPELLATIO AB ABUSU.— Quid sit, 666. An sit licita, 667. Quid statuant circa hujusmodi appellationem leges civiles in Galliâ, 668. An et quomodo contra hujusmodi leges reclamaverit Sedes Apostolica, 669. Quomodo se gessit Clerus diœcesis Santiago, in Americâ, occasione appellationis ab abusu, 667 *in notâ*. An liceat appellare à Decreto Episcopi coadjutorem parocho infirmo aut imperito imponente, 1341.

APPLICATIO MISSÆ.— Quomodo sit facienda, 3526-3531. An et quatenus debeat missam applicare sacerdos qui supplet sacrificium ab alio inceptum, 3561.

APPROBATIO. — Quoad Confessionem, quid sit et quomodo differat à collatione jurisdictionis, 1555. Approbatus pro uno anno, si, eo elapso, putetur adhuc approbatus errore communi, dubitatur an valeat absolutio ab ipso data, 304 An approbatus soleat simul jurisdictionem accipere, 1556. An approbatio sit necessaria confessario et an semper eâ indiguerit, 1557-1558. Estne necessaria pro confessione venialium, 1559. A quo sit danda, 1560-1562. An approbatione indigeat confessarius si sit parochus, 1563. An approbatio dari possit ab Ordinario extra suam diœcesim existente, 1565. Ad approbationem examen non est omnino necessarium; sed examinari possunt etiam graduati et lectores in theologiâ, 1566. Approbatio revocari potest etiam sinè causâ, 1568-1569. Quid quoad regulares, 1569, 2895, 2896. Quomodo cesset approbatio, 1575. An approbatio sit necessaria ad regularium confessionem audiendam, et quid de novitiis et aliis in monasteriis viventibus, 1576. Quid de casu itinerationis, 1577, etc. An approbatio sit necessaria pro moribundis, 1582. Circa materiam approbationis, multa olim à moralistis tradita sunt ut probabilia, quæ ampliùs talia non sunt, 1591. Specialis approbatio est necessaria pro reservatis, 1593-1594. Approbatio Episcopi est necessaria vicariis qui deputantur ad

parochiam suo rectore orbatam, 1517. Vide CONFESSARIUS.

APPROBATIO ECCLESIÆ. Quoad Instituta religiosa, quid importet, 2521. Requiritur approbatio S. Sedis pro instituendo novo Ordine religioso, 2524. Et hoc sub pœnâ nullitatis, 2525. Hæc approbatio est necessaria etiam pro Congregationibus impropriè dictis, non tamen pro Confraternitatibus, 2526. Est necessaria etiam pro novo modo vivendi sub regulâ jam approbatâ, 2527. Sed hæc lex est hodie modificata, et sufficit approbatio Episcopi, 2528. An Constitutiones religiosæ possint mutari quando fuerunt à S. Sede approbatæ, 2529. Qualis debeat esse S. Sedis approbatio in institutione novorum Ordinum religiosorum, 2534. Qualis esse debeat si agatur de Ordine in quo emittenda sunt vota solemnia, 2535. Qualis pro aliis Ordinibus, 2536-2537. Qualis si agatur de Congregationibus impropriè dictis, 2538. Quandonam, in Galliâ, Congregationes religiosæ approbentur à Gubernio per Decretum, 2587. Quandonam per legem, 2588.

AQUA. — Est materia sacramenti Baptismi, et quænam aqua, 3250-3253. Quonam die sit benedicenda, 3254. An liceat baptizare aquâ gelidâ puerum brevi moriturum cum periculo accelerandi ipsius mortem, 3266. An aqua baptismalis conglaciata calefieri possit ex aliâ aquâ, 3266. An sit mortale baptizare in aquâ non consecratâ, 3310. Quid si parochus novum non habeat chrisma, 3311. An aqua sit vino admiscenda in sacrificio missæ et in quânam quantitate, 3366-3367. Quale sit peccatum uti solâ aquâ in purificatione calicis, 3706.

AQUA BENEDICTA. — An usus aquæ benedictæ sit antiquus, 4460. Quis color sit adhibendus in benedictione aquæ ante missam, 4480. Quandonam sit facienda benedictio aquæ, et quo in loco, 4484. An possit adhiberi sal antea exorcizatum, 4485. Quandonam sit facienda aspersio aquæ benedictæ, et à quo sit facienda, 4486. Quibusnam paramentis indutus esse debeat sacerdos aspersionem aquæ peragens, 4487. Quomodo danda sit aqua benedicta, 4487. Quo ordine sint aspergendi principes, 4488. An liceat porrigere aspergillum, 5411.

ARBITER. — Quid et quotuplicis generis sint arbitri, 5544, 5666. An possint abstinere ab officio implendo, 5545. Quid sint arbitri *compromissarii*, et quid arbitratores, 5667. Quomodo à judice propriè dicto differant arbitri compromissarii, 5668. Quomodo arbitri juris differant à compromissariis, 5669. Quinam possint esse arbitri, 5670. Quis possit constituere arbitros compromissarios, 5672. An et quatenus Prælati indigeant consensu Capituli et aliis solemnitatibus ad compromittendum requisitis, 5673. Pro quibusnam causis compromissio possit fieri in manibus arbitrorum, 5674. Quid valeant peragere arbitri casu recusationis, 5914. An arbiter possit exequi suam sententiam, 5965.

ARBITRATORES. — Quid sint, 5667.

Quinam possint esse arbitratores, 5671.

Arbor.—Arbor consanguinitatis, 4267. Arbor affinitatis, 4283.

Archiconfraternitas.—Quid sit, 4659. An valeat Confraternitates erigere aut sibi aggregare, et quomodo id valeat, 4660. An Archiconfraternitas possit communicare Confraternitati sua privilegia aut Statuta sinè consensu Ordinarii, 4664.

Archidiaconus.— Quid sit et quid olim fuerit, 1190. Quamnam hodie habeat potestatem, 1191. An Archidiaconi sint inamovibiles, 1192. An ad ipsos pertineat examinare ordinandos et ad beneficia promovendos, 1193. Archidiacono committi debet officium ordinandos præsentandi, 1196. Cujus naturæ sit illorum attestatio in ordinatione diaconorum et presbyterorum, 1194, An Archidiaconus sit hodie Dignitas, 1195, 2185. Nequit Archidiaconus pro suo arbitrio solemniter celebrare missam capitularem, sed iis tantùm diebus in Cæremoniali expressis, 1196. Quid sit sentiendum de Archidiaconis ad nutum revocabilibus, prout sunt Vicarii Generales in Galliâ, 1197. Quomodo à Vicariis Generalibus differant Archidiaconi, 1198. Olim Archidiaconi justitiam reddebant, 5753. Quare et quomodo exauctorati fuêre, 5754.

Archiepiscopus.—Mediatam tantùm jurisdictionem habet in Suffraganeorum subditos, immediatam verò in ipsos Suffraganeos, 288. A quo judicari debeant, 542. An possit Indulgentias concedere in totâ provinciâ, 834, 4551. Vide Metropolitanus.

Archipresbyter.— Quid sit et an Archidiaconum præcellat, 1199 An in dignitate sit constitutus 1200, 2185. Quot sint species Archipresbyterorum, 1201. An Archipresbyteri *rurales* iidem sint ac Vicarii *foranei*, 1201.

Arctatus. — Quis eâ denominatione intelligatur, 1265 *in notâ.*

Arma. — An et quomodo clericis prohibeatur armorum gestatio, 2065.

Arnoldus de Brixia.—Quid sentiebat circa capacitatem Ecclesiæ dominium habendi bonorum temporalium, 5253.

Arreptitius.—An et quatenus sit irregularis, 1847.

Ars.—Quænam artes clericis prohibeantur; an et quomodo medicina et chirurgia sit eis vetita, 2061-2062.

Articles organiques.— Quid sint et quomodo contra eos S. Sedes protestata est, 232. Quid statuant circa visitationem diœcesis ab Episcopo faciendam, 900. Quid circa Synodum diœcesanam, 946.

Articuli. — Quid sint in judiciis forensibus, 5937. An illorum usus vigeat, et de pluribus observandis quoad ipsos, 5938. De articulis interrogatoriis, 5939, 5941. De termino reo concesso ad porrigenda interrogatoria, 5941.

Articulus mortis. — In articulo mortis nulla est reservatio, 1613. An à censuris reservatis, præsente *specialiter* approbato, absolvere

possit *simpliciter* approbatus, 1614. An simplex confessarius absolvere possit à reservatis in articulo mortis si facultates necessariæ per litteras possint obtineri, 1615. An in articulo mortis, suspensiones et interdicta reservata possint tolli à simplici confessario, 1617. Quid decreverit Benedictus XIV de indulgentiâ in articulo mortis, 3955. An per mortem Pontificis aut Episcopi expiret facultas hanc indulgentiam concedendi, 3956. Quibusnam et quibus conditionibus concedenda sit hæc indulgentia, 3957, 3958. Quænam formula sit adhibenda, 3958. Quænam conditiones sint requisitæ in infirmo ut possit hanc indulgentiam lucrari, 3960, 3961. An reiterari possit benedictio pro indulgentiâ articuli mortis, 3962. Quid requiratur ad lucrandas alias indulgentias in articulo mortis, 3963, 3964.

ARUSPICIUM. — Quid sit, 6237.

A S. AMORE (GUILLELMUS). — Vide GUILLELMUS.

ASCETA. — An ascetæ primorum sæculorum fuerint religiosi propriè dicti, 2512. Quid sint ascetæ, 3105.

ASPERGILLUM. — An et quatenus liceat porrigere aspergillum aquæ benedictæ, 5411.

ASPERSIO. — Vide AQUA BENEDICTA.

ASSASSINIUM. — Quid sit, 6273. Quibus pœnis puniatur, 6275.

ASSERTORIUS. — Quid sit juramentum assertorium, 5744.

ASSESSOR. — Laici possunt esse assessores in tribunalibus ecclesiasticis, 5549. An quis possit esse assessor in causâ in quâ priùs advocatum egit, 5552. Undenam nomen *Assessor*, 5762. An habeat jurisdistionem, 5763. An hujusmodi officium sit perpetuum, 5764. An quilibet judex possit sibi assessorem eligere, et an laici possint eligi, 5765. Quodnam sit officium assessoris, 5766. An judex possit recusari eò quòd assessor sit suspectus, 5916.

ASSISTENTIA. — Quænam Episcopo debeatur assistentia Canonicorum, 2283. An debeatur extra Ecclesiam Cathedralem, 2284. Quot Canonicos extra Cathedralem Episcopus possit abducere, 2285. An assistentia Canonicorum debeatur Episcopo privatim celebranti, 2286. Assistentes Episcopo sedere debent in scabellis nudis, 2288.

ASSOCIATIO. — Quænam debeatur Episcopo associatio Canonicorum, 2291. Quibusnam diebus sit debita, 2292. An Canonici possint pœnis compelli ad associandum Episcopum, 2293. Qualis associatio debeatur Episcopo si, incepto officio, adveniat, vel si exeat ante illiu. finem, 2294. An Canonici eximantur ab obligatione Episcopum associandi, si non sit cappâ magnâ indutus, 2291.

ASSUMPTIO POSSESSIONIS. — An sit necessaria ut provisus habeat jurisdictionem, 385. Fieri potest per procuratorem, 385. Quomodo fieri debeat possessionis assumptio quoad Canonicatum et alios, 465, 2262. Quinam sint effectus captæ possessionis, 5412. Quomodo possit agi

contra eum qui per unum annum beneficium possidet, 5413. Quid si possessio fuerit triennalis, 5414.

Astrologia. — Quid sit, 6237.

Asylum. — In quo reponatur jus asyli, et quænam conditiones sint observandæ ut quis extrahatur è loco asyli, 4838. Quænam loca jure asyli fruebantur, 4839. An hodiè jus asyli subsistat, 4840.

Athanasius (S.). — An opinatus sit S. Antonium fuisse primum monachum, 2514.

Attentio. — Quid sit quoad officium divinum, 5153. Quotuplex sit, 5155. An attentio interna sit necessaria ad recitationem officii, 5156-5157. Quid sufficiat in omni sententiâ ad attentionem requisitam, 5158. Quid dicendum de scrupulosis, 5179.

Attestatio. — An parochus jus habeat exigendi, tempore paschali, attestationem de confessione peractâ, 1354. De modo quo sit conficienda attestatio de confessione peractâ, 1355.

Audientes pœnitentes. — Quinam erant, 8849. Vide Catechumenatus.

Audientia. — An tribunalia ecclesiastica fuerint primitùs solummodò audientiæ, ac proinde duntaxat *arbitria*, 5505.

Auditor. — Quid et quotuplicis generis sint auditores, 5758. An Episcopi debeant sibi auditores adjungere, 5759. De illorum attributionibus, 5760. An ab ipsis possit appellari, 5761. Quid sint Auditores Cameræ Apostolicæ, et Auditores Rotæ, 5758.

Augurium. — Quid sit, 6237.

Augustinus (S.). — Notitia Eremitarum S. Augustini, 3118.

Aula episcopalis. — Quid sit, 5752.

Aurora. — Quid sit et quâ horâ incipiat, 3542. Quomodo sit determinanda in locis ubi quotidie non evenit, 3542. An missa dici valeat ante auroram, 3543. Privilegium regularibus olim concessum dicendi missam ante auroram fuit revocatum à Concilio Tridentino, 3544. Quinam casus sint excipiendi à prohibitione celebrandi ante auroram, 3545. An in hoc Episcopus dispensari valeat, 3546.

Auspicium. — Quid sit, 6237.

Authenticitas. — Quomodo constare possit de authenticitate declarationum Congregationum Romanarum, 100. Quid sancitum fuerit ab Ecclesiâ ut constet de authenticitate Indulgentiarum, 4560. A quibus examinari debeat authenticitas Rescriptorum Pontificiorum, 70.

Autochirio. — Quid sit, 6273. Quibus pœnis plectatur, 6282 (6o).

Avenio. — Quid statuat Concilium Avenionense 1849 circa Baptismum privatim collatum, 3186.

Azymus. — An et quatenus panis azymus sit adhibendus in Eucharistiâ conficiendâ, 3357-3359.

B

Baccalaureus. — Vide Gradus academici.

Bailly. — Quid senserit circa potestatem immediatam S. Pontificis, 680.

Bajuli. — Quid sint, 5790.

Baldachinus.—Episcopo debetur, non autem Vicario Generali, 1076, 2282. An plures Episcopo debeantur baldachini, et an debeatur pretiosus et deauratus, 2282. An baldachinus sit ponendus super altaribus, 3681. An Episcopo debeatur baldachinus in ecclesiis regularium exemptorum, 606.

Banna. — Unde derivetur hæc vox, et an mos publicandi matrimonium sit antiquus, 4042. Quâ epochâ incœpit forma hodierna publicandi matrimonia, 4043. Quid in hoc præcipiat Concilium Tridentinum, 4044. Cur fiant proclamationes bannorum, 4045. An et quatenus sint necessariæ, 4046. An sub gravi præcipiantur, 4047. An sit mortale unam proclamationem omittere, 4048. An possint aliquando differri donec contractum sit matrimonium, 4049. An et quatenus, in hoc casu, contrahentes peccent utendo matrimonio, 4049. An in matrimoniis Principum banna sint promulganda, 4050. Quænam sint pœnæ à jure latæ contra parochos aut alios sacerdotes matrimoniis assistentes, omissis denuntiationibus, 4051. Quo tempore fieri debeant bannorum denuntiationes, 4052. Quomodo intelligenda sint verba Tridentini: *tribus continuis diebus festivis*, 4053. An aliquando fieri possint diebus ferialibus, 4054. An semper in ecclesiâ et missæ tempore sint faciendæ, 4055. Quid de tempore pestis, 4056. An sint faciendæ in parochiâ, et in quâ parochiâ, et an etiam in parochiis priùs habitatis et loco originis, 4057. Quid si contrahentes non fuerint commorati in parochiâ actuali aut aliis parochiis per tempus determinatum, 4058. An minorum banna sint promulganda in domicilio parentum vel tutorum, 4059. Ubinam sint promulganda banna famularum, puellarum in conservatoriis commorantium, et militum, 4060. In quibusnam ecclesiis banna sint promulganda, 4061. An sinè contrahentium consensu liceat parocho banna promulgare, et quatenus sit reiteranda eorum promulgatio quando dilatum fuit matrimonium, 4062. An et quatenus sciens impedimentum debeat, proclamatis bannis, illud denuntiare, 4064. An teneretur illud revelare si banna non publicarentur, 4065. An teneatur illud revelare sciens ex auditu tantùm, vel casu quo impedimentum esset occultum, 4066. Vel si sciret sub secreto naturali, 4067. Vel sub secreto causâ consilii, 4068. An teneatur cum gravi incommodo, 4069. An contrahens interrogatus, 4070. An qui nequit illud probare, 4071. Quid agere debeat parochus quando ipsi deteguntur impedimenta, 4072. Quis possit dispensare in bannorum

promulgatione, 4073. An aliquando dispensare teneatur Episcopus in hâc promulgatione, 4074. An aliquando parochus possit dispensare, 4076. An Episcopus valeat dispensare cum parte non subditâ, 4075.

Baptismus. — Quænam sint jura parochi circa baptismi administrationem, 1350. Ubinam sit baptizandus qui recenter ad fidem est conversus, vel qui natus est ex muliere quæ peperit extra locum proprii domicilii, 1350. An filiis infidelium baptismus possit conferri sinè parentum consensu, 3150. In quibusnam casibus id fieri liceat, 3151. An tunc infantes sint separandi à curâ parentum, 3152. An et quatenus Diaconus possit baptizare : vide Diaconus. Extra periculum mortis, nequit baptismus administrari ab alio quàm à sacerdote, 1714. An irregularitas tollatur per baptismum, 1771. De irregularitate ex iteratione baptismi, quoad rebaptizantem, 1783. Quoad rebaptizatum, 1784. An incurratur per rebaptizationem occultam non solemnem, 1785. Quinam sint effectus hujus irregularitatis, 1786. An incurratur irregularitas per baptismum sub conditione collatum, 1787. An irregulares sint qui ab hæreticis baptizantur, 1788. An per baptismum tollatur irregularitas ex homicidio vel mutilatione, 1839. An tollatur per Baptismum irregularitas ex bigamiâ, 1903. An baptismus à laico privatim collatus, vel publicè ab hæreticis, sit reiterandus, 3180-3186. Quid statuat Concil. Avenion. 1849 circa baptismum domi privatim collatum, 3186. Quid sit sacramentum Baptismi, et quo tempore fuerit institutum, 3248. Quandonam cœperit obligare, 3249. Quænam sit ipsius materia remota, 3250. Quænam sit ipsius materia certò valida, 3251. Quænam materia dubia, 3252. Quænam materia certò invalida, 3253. Quænam requirantur ut materia sit licita extra necessitatem, 3254. An sit mortale non adhibere aquam baptismalem, et an in necessitate aqua lustralis sit adhibenda, 3255. Quænam sit materia proxima baptismi, 3256. Quotuplici modo baptismus sit conferendus, 3256. A quo fieri debeat ablutio, 3257. An validus esset baptismus si quis projiceret in flumen vel puteum, vel si una gutta aquæ tantùm adhiberetur, 3258. Quid præscribat Rituale in casu difficilis partûs, 3259. Quid si prægnans moriatur, 3259. An tunc valeat Baptismus in quocumque membro collatus, et an in crinibus collatus, vel in secundinis, 3260. An liceat baptizare infantem brevi moriturum aquâ gelidâ cum periculo accelerandi ipsius mortem, 3266. De formâ Baptismi, 3268. An sit validus baptismus collatus tantùm nomine Christi, vel nomine Trinitatis, 3269, 3275. Quid sit respondendum textui Act. Apost. (c. 8, v. 12) et verbis Papæ Nicolai in responsione suâ ad Bulgaros, 3270. An et quatenus prohibeatur mutatio in formâ baptismi, 3271-3275. De ministro baptismi, 3276-3293. An à quovis homine baptismus possit validè conferri, 3276. An possit quis seipsum baptizare, 3277. An licitè

baptismus possit à non sacerdote conferri, 3278. Quis sit ordinarius baptismi minister, 3279. Quis sit extraordinarius, 3280. Qualis ordo sit servandus inter ministros baptismi in casu necessitatis, 3282. An et quatenus pater et mater propriam valeant prolem baptizare, 3283. An graviter peccent qui baptismum infantis diù differunt, 3286. Quænam dilatio veluti gravis sit habenda, 3287. An sit illicitum domi extra necessitatem baptizare, 3288. An in hoc peccent magnates ubi adest consuetudo, 3289-3290. Quo ritu et quibus cæremoniis baptismus sit domi conferendus, 3291. In quânam ecclesiâ baptismus sit conferendus, 3292. Quisnam sit subjectus baptismi, 3293. An baptizandus debeat esse perfectè natus, 3294. An in eo requiratur evidens vitæ signum, 3295. De baptismo monstrorum, 3297. De cæremoniis baptismi, 3307-3316. Linguâ vernaculà interrogationes non sunt faciendæ, 3316. De admonitione post baptismum faciendâ, 3333.

Baptisterium. — Quale olim erat, 4756.

Baptizati. — Ad Ecclesiam pertinent, 3137. De baptizatorum officiis, 3138.

Baratria. — Quid sit et quali pœnâ sit plectenda, 5563.

Basilica. — Quid sit, 4749. Quotuplicis generis, 4842. Quibusnam privilegiis donetur, 4843. An iis privilegiis gaudeant Basilicæ si non sint consecratæ, 4844.

Basilius (S). — Religionis S. Basilii notitia, 8106.

Beatificatio. — An S. Pontifex sit infallibilis circa beatificationem SS., 687. Quomodo differant inter se beatificatio et canonizatio SS., 4852. Quonam tempore beatificationes fieri cœperint à SS. Pontificibus, 4853.—Vide verbum Sanctus.

Beatus, Beatificatus. — Quis talis dicatur, 4876. Quæ sint generatim observanda circa cultum Beatorum, 4877. Quænam circa eumdem cultum prohibita sint ab Alexandro VII, 4878. An et quatenus festa in honorem Beatorum possint celebrari, 4878. An et quatenus in ecclesiis et super altaribus poni valeant eorum imagines, 4878. Quem cultum Beatis ab antiquo veneratis tribuere liceat, 4879. Quænam, anno 1660, declarata fuerint à S. C. Conc. circa cultum Beatorum, 4880. Quinam Beatificatis exhibendi sint honores, 4881. An Beati possint in patronos eligi, 4951. Quomodo Beati sint pingendi. 4817

Beda. — An sit Sanctus, 4876.

Bema. — Quid erat, 4754.

Benedictio. — An parochi possint solemniter benedicere, 1435, 1725. Quandonam solemnis benedictio ab Episcopis sit danda, 1725. An et quatenus in fine missæ, præsente Episcopo, benedictio simplex possit dari à mero sacerdote, 1725. A quo sit postulanda benedictio mulieris post partum et an omnibus sit danda, 3317. Quot et qualia esse debeant lumina in benedictione SS. Sacramenti, 3671-3673. An benedictio SS. Sacramenti possit dari cum cantu, 3766. Quot crucis signa

facienda sint in benedictione cum Sanctissimo, 3767. An in processione SS. Sacramenti pluries liceat dare benedictionem cum idipso, 3768. Quot orationes et versiculi debeant vel possint dici ante benedictionem cum SS. Sacramento, 3769. Benedictio pro indulgentiâ in *articulo mortis*, vide Articulus mortis.—Benedictio nuptiarum, 4165-4190. De Benedictionibus, 4466. Quibusnam libris et formulis utendum sit in benedictionibus, 4467-4475. Ad quos spectet benedictiones impendere, 4468. Quænam benedictiones ad Episcopum pertineant, 4469-4470. An delegatus ab Episcopo possit campanas benedicere, 4471. Quænam benedictiones fieri valeant ex delegatione Episcopi, 4472. Quænam fieri valeant sinè delegatione, 4474. Quomodo dandæ sint benedictiones, 4477. Suntne semper dandæ in ecclesiâ, 4478. Quibusnam paramentis uti debeat sacerdos in benedictionibus impendendis, 4479. Qualis color requiratur in paramentis, 4480. Requiriturne tunc cereus seu lumen, 4481. Res benedicendæ suntne super altari collocandæ, 4482. Quid habere debeat sacerdos benedicens et an ministro indigeat, 4483. Notanda circa benedictionem et aspersionem aquæ benedictæ, 4484-4488. Quænam sint observanda circa benedictionem campanarum, 4489-4494. Quid circa benedictionem ab Episcopis datam, 4495. Quid si Episcopus benedicat cum reliquiâ crucis, 4496. Ad quem spectet benedicere mensam, 4497. Quomodo sint benedicendæ res piæ si facultas detur ut privatim benedicantur, 4568. D benedictione ecclesiarum, 4769.

Benedictus (S.). — Notitia Religionis S. Benedicti, 3107.

Benedictus XIV. — Quid sentia circa varia objecta jurisdictionis ecclesiasticæ et circa usurpationes à sæculari potestate commissas, 263-274.

Beneficiarius. — Pacificè per triennium beneficium possidens absque simoniaco ingressu molestari nequit, 479. Beneficiarii mutati nequeunt secum asportare quæ beneficio destinata sunt, 538. Privari regulariter non possunt suis beneficiis ex informatâ conscientiâ, 554. Quibus nominibus vocentur beneficiarii in Capitulis et an sint propriè de Capitulo, 2234. Ad residentiam tenentur et jus habent assistendi redditioni reddituum, 2235. An et quatenus teneantur ad divinum officium, 5085. An ad id teneantur ante initam possessionem, aut si fructus non perceperint, 5086. An ad id teneatur qui partem tantùm fructuum percepit, vel qui fuit coactus ad statum clericalem amplectendum, 5087. An qui beneficium tenue habet, 5088. An coadjutor beneficiarii ad idem teneatur, 5090. An beneficiarius suos fructus faciat per recitationem Breviarii contra dispositionem Bullarum S. Pii V introducti, 5062. An et quatenus omittens horas teneatur ad restitutionem, 5099. An ante sententiam teneatur, 5100. An obligatio restituendi impleatur per eleemosynas antea ex fructibus beneficii

factas, 5101. An sit obligatio restituendi intra primos sex menses ab adepto beneficio, 5102. An teneatur ad restitutionem qui omittit sinè culpâ, 5102. Cuinam restitutio sit facienda, 5104. An omnes fructus beneficii sint restituendi, 5106. An sit obligatio si omittatur pars beneficii minor parvâ horâ, 5106. An et quatenus omittens officium peccet non tantùm contra religionem sed etiam contra justitiam, 5107. Quid si omittens intendat restituere, 5108. Quo momento beneficiarii in Galliâ jus habeant sua percipiendi emolumenta, 5416. De obligationibus beneficiorum, 5425. An eas obligationes non implentes ad restitutionem ex jure naturali teneantur, 5426. Ad quid beneficiarii teneantur ratione fructuum sui beneficii, 5427. An beneficiarius possit liberè disponere de bonis suis patrimonialibus, quasi-patrimonialibus et parcimonialibus, 5428-5429. Quid de bonis merè ecclesiasticis; estne obligatio eorum superfluum expendendi in pias causas, 5430. Quænam in hoc censenda sit materia gravis, 5431. In quo consistat congrua sustentatio, 5432. An beneficiarius teneatur ex justitiâ expendere superfluum bonorum ecclesiasticorum in usus pios, 5433. Sententia negans est satis probabilis, 5434. Positâ præfatâ controversiâ quomodo peccet et an teneatur ad restitutionem qui accipit superflua à beneficiario, 5435-5436. An superfluum bonorum ecclesiasticorum dari debeat pauperibus; an verò possit in alios usus pios impendi, 5437. An beneficiarius dives possit se sustentari ex fructibus beneficii, 5441. An liceat beneficiariis testari de fructibus beneficii, 5444.

Beneficium. — Varii modi quibus Papa potest beneficia conferre, 442-450. Beneficia vacantia apud S. Sedem seu in Curiâ Romanâ, 445. Menses in quibus beneficia vacantia reservantur ad S. Sedem, 447, 448. Intra quodnam tempus beneficia sint conferenda, 464. Quomodo in eorum possessionem aliquis sit intromittendus, 465. Vide verb. Dignus. — Pro beneficiorum dimissione vide Dimissio, Renuntiatio, Permutatio. — Beneficia vacant per mortem naturalem non verò per mortem civilem ex lege civili invectam, 566. Beneficia possunt esse non perpetua, 1315. Beneficium dari potest in titulum ordinationis, v. verbum Titulus. An disponi possit de beneficio novitii ante ipsius professionem, 2672. Quibus expensis impleri debeant functiones beneficii ad novitium pertinentis, 2673. Quandonam vacet beneficium novitii, 2674. Quodnam beneficium habendum sit ut tenue, 5089. Quomodo incurratur privatio beneficii ob horarum omissionem, 5111. An tunc requiratur prævia monitio et quænam, 5112. Quot requirantur omissiones, 5113. Quid sit beneficium, 5375. Quænam distinguantur in beneficiis, 5376. An et quatenus beneficia debeant esse perpetua, 5377. An pensiones et capellaniæ sint beneficia. 5378. An beneficia consistere possint in sub-

sidiis à Gubernio præstandis, 5379. Quid censuerit D. Emery de hâc quæstione, 5380. Quid sit officium spirituale in beneficiis, 5381. Per quamnam auctoritatem beneficia sint instituenda, 5382. An primis Ecclesiæ sæculis exstiterint beneficia et quænam sit illorum origo, 5383. Quid sint beneficia sæcularia et regularia, 5384. Quid majora et minora beneficia, 5385. Quid parochialia et curata, 5385. Quid sint duplicia et simplicia, 5387. Quid beneficia compatibilia et incompatibilia, 5388. Quid sint patronata, electiva, collativa, 5389. Quid sit erectio beneficiorum, 5390. Quænam requirantur ad beneficiorum erectionem, 5391. An mutari possint conditiones beneficii, 5392. An uniones beneficiorum possint fieri ad vitam, 5393. An, cessante causâ, dissolvi possint uniones beneficiorum, 5394. An et quatenus prohibitæ sint dismembrationes beneficiorum, 5395. Quibusnam modis acquirantur beneficia, 5397. An et quatenus procedi valeat contra eum qui per annum beneficium possidet, 5413. An possit procedi contra eum qui per triennium possidet, 5414. An sit vetita beneficiorum pluralitas, 5417. An sit vetita jure naturali, 5418. Quænam causæ cohonestent pluralitatem beneficiorum, 5419. An requiratur dispensatio in casibus quibus adsunt causæ legitimæ, 5420. Quotuplicis generis sint beneficia incompatibilia, 5421. An quoad omnia beneficia incompatibilia verum sit quòd, obtento secundo, primum ipso facto amittatur, 5422. Potestne hoc dici si beneficia sint ambo simplicia, 5423. An cum dispensatione pontificiâ, plura beneficia incompatibilia simul habere liceat saltem in casu necessitatis, 5424. Quibusnam modis beneficia amittantur, 5450. Quid statuerit S. Pius V circa resignationes, 5450-5451. An locus beneficii veluti beneficiarii domicilium haberi debeat quoad judicia forensia, 5688. Quænam pœnæ incurrantur ob simoniam commissam in beneficiis, 6187-6192. Insordescens per annum in excommunicatione suis beneficiis potest privari, 6508.

Beneplacitum apostolicum. — An et quatenus requiratur in erectione novorum conventuum, 2541-2544. An requiratur in reassumptione monasterii vel conventûs derelicti, 2548. An et quatenus requiratur pro alienatione bonorum ecclesiasticorum, 2910-2912. An regulares incapaces possidendi in communi indigeant eodem Beneplacito pro alienatione bonorum ipsis datorum, 2913. An idem Beneplacitum sit necessarium pro alienatione rerum modici valoris, 2914. An absque Beneplacito S. Sedis alienari possint Reliquiæ et Sacræ Imagines, 2917. An Benaplacitum requiratur pro alienatione pecuniarum, 2918. An pro alienatione inter conventus peragenda, 2919-2920. An lex requirens Beneplacitum S. Sedis obligare desierit extra Italiam, 2922 An Beneplacitum sit necessarium casu quo bona Ecclesiæ donata sunt cum expressâ conditione quòd propriâ

auctoritate alienari peterunt, 5317. Episcopi in suâ consecratione jurant se Beneplacitum requisituros fore pro alienatione bonorum ad suam mensam pertinentium, 5319. An et quatenus hoc Beneplacitum ut necessarium habeatur in Galliâ, 5320, etc. An beneplacitum suppleat defectum causæ et aliarum solemnitatum requisitarum in alienationibus, 5322. Quinam casus sint excipiendi à necessitate beneplaciti, 5323.

Bestialitas. — An sit causa justa separationis inter conjuges, 4133. Quibusnam pœnis plectatur, 6271.

Biblia. — Ipsius versiones aliquando fidelibus permittuntur, 736, 737.

Bibliopolæ. — Pœnæ ab Indice inflictæ vel infligendæ bibliopolis, 737, 744, 745.

Bifurcata. — Quid sentiendum sit de virgâ bifurcatâ, 6248.

Bigamia. — In quo consistat bigamia quæ tanquam irregularitas est habenda, 1893. An hæc irregularitas contrahatur ex pluralitate sponsalium, 1894. Quotuplex sit bigamia et quænam sit vera, 1895. Quid sit interpretativa et quotuplici modo contrahatur, 1896, etc. An irregularis sit qui cum corruptâ invalidè contrahit, 1897. An irregularis efficiatur vir cognoscens suam uxorem penitus ignorans illam adulterasse, 1898. An irregularis sit qui duo contrahit et consummat matrimonia nulla, 1899. Nunquam nascitur bigamia vera aut interpretativa nisi ventum fuerit ad copulam, 1900. Quid sit bigamia similitudinaria, 1901. An sit irregularis qui matrimonium contrahit post simplex votum castitatis, aut laicus qui monialem ducit, 1902. Quomodo tollatur irregularitas ex bigamiâ proveniens, 1903. An per baptismum tollatur, 1903. An Episcopi valeant dispensare in bigamiâ interpretativâ, 1904. An dispensare valeant saltem quoad minores ordines, 1905. Quid possint Episcopi quoad bigamiam similitudinariam, 1906. Quid Prælati regulares valeant in omni bigamiâ, 1907 An excommunicationem incurrat qui bigamum percutit, 6207.

Bimestre. — A quo die currere incipiat bimestre conjugibus concessum ad deliberandum an velint Religionem ingredi, 2604, 4126.

Binatio. — Quænam indemnitas in Galliâ præstetur à Gubernio pro binationis servitio, 5447. Quinam habeant jus ad hanc indemnitatem, 5448. Vide Missam.

Blasphemia. — Quid sit et quibusnam pœnis olim plectebatur, 6200. Quid sanciverit S. Pius V contra blasphemos, 6201. Quibusnam pœnis sit plectendus clericus blasphemator, 6202.

Bollandiani. — Quid sentiant circa antiquitatem statûs religiosi, 2511.

Bona fides. — Quatenus requiratur ad præscriptionem, 6048.

Bonifacius viii. — Sextum Decretalium promulgavit, 189. Ipsius dissidium cum Philippo Pulchro, 210.

Bonum. — Quid requiratur ut bonum communitatis censeri debet ecclesiasticum, 2901. An et quanus requiratur Beneplacitum

Pontificis pro alienatione bonorum ecclesiasticorum, 2910, 2911, 5262. An hujusmodi Beneplacitum requiratur quoad communitates in quibus nulla vel simplicia tantùm vota emittuntur, vel quæ auctoritate ecclesiasticâ non sunt erecta, 2912. An requiratur pro alienatione rerum modici valoris, 2914. Quænam quantitas haberi debeat ut modici valoris, 2914, etc. An alienari possint succisiones arborum absque Beneplacito S. Sedis, 2916. An ad alienationem pecuniarum requiratur Beneplacitum S. Sedis, 2918. An idem Beneplacitum requiratur pro alienatione inter conventus ejusdem Ordinis, 2919. Quid si conventus unum corpus sociale efforment, 2920. An et qualis causa requiratur pro alienatione bonorum ecclesiasticorum 2921 An lex requirens Beneplacitum S. Sedis desierit obligare extra Italiam, 2922. Quid de hoc asserat D. Bouix, 2923. An rectè sentiat, 2924. An regulares ab Ordinario pendeant quoad bonorum alienationem, 2925. Quid si alienationes sint boni immobilis modici valoris, 2926. An aliquod sit discrimen inter communitates virorum ac mulierum, si alienatio sit bonorum *mobilium non pretiosorum*, 2927. Quid statuerit Gregor. XV circa administrationem bonorum monialium, 2928. An contractus fieri possint nomine Episcopi, vel an fieri debeant communitatis nomine, 2932. De capacitate habendi dominium bonorum ecclesiasticorum, et quinam in hoc errârint, 5253 : vide Dominium. — Quomodo constet Ecclesiam posse acquirere et possidere bona temporalia, 5254, 5255. An Ecclesia possidere valeat immobilia, 5256. Quonam jure hoc Ecclesiæ competat, 5257. An hoc ipsi competat independenter à potestate sæculari, 5258. An hujusmodi bona Ecclesia habuerit sub Imperatoribus paganis, 5259. Quid sancitum fuerit à Concil. Lugdun. II et Concilio Trident. contra eos qui Ecclesiæ bona usurpant, 5260. An ad Principem sæcularem, vel an ad Ecclesiam pertineat determinare quousque se extendat jus Ecclesiæ acquirendi et possidendi bona temporalia, 5261. Ad alienationem bonorum immobilium Ecclesiæ concurrere debet assensus S. Pontificis, Episcopi et cleri, 5262. An dominium bonorum Ecclesiæ pertineat ad Rempublicam, 5264. An Ecclesia potuerit legitimè suis bonis spoliari, 5266. Quid sentiendum sit de iis qui acquisierunt illa bona usurpata à Gubernio Galliæ ante Concordatum, 5267. Quid si illa acquisierint post Concordatum, 5268. Quid si bona fuerint usurpata à Gubernio post Concordatum, 5269. Quid si bona fuerint acquisita ab aliis quàm à Gubernio, 5270. In quonam subjecto resideat dominium bonorum ecclesiasticorum, 5272. Vide Dominium. — Ut bona censenda sint ecclesiastica requiritur ut Ecclesia et Institutum sint legitimè erecta, 5277. Quænam formalitates sint observandæ tàm ex jure canonico quàm ex jure civili Galliæ ut Ins-

tituta ecclesiastica possint bona temporalia acquirere, 5278. An Instituta debeant esse recognita à Gubernio ut bona acquirere valeant in Galliâ, 5280. A quibusnam in Galliâ acceptari debeant donationes et legata, 5281. Quid de donationibus manualibus, 5282. De immunitatibus bonorum ecclesiasticorum, 5283, etc. De administratione bonorum Ecclesiæ, 5302, etc. Vide ADMINISTRATIO. — Primitùs erat unicus bonorum cumulus: quomodo deinde divisa fuerint, 5306. De alienatione bonorum Ecclesiæ et quid per hoc intelligatur, 5316. An collegium, Capitulum, vel rector ecclesiæ sint consulendi ante alienationem bonorum, 5318. Episcopi in suâ consecratione juramentum præstant non alienandi bona ad suam mensam pertinentia, inconsulto S. Pontifice, 5319. An Episcopi possint bona immobilia vel mobilia pretiosa suis consanguineis donare, 5323. An Prælati possint repudiare bona Ecclesiæ donata vel legata, 5327, 5328. Quomodo recuperari valeant bona Ecclesiæ non ritè alienata, 5330, 5331. In quonam foro sit nulla alienatio bonorum Ecclesiæ non ritè peracta, 5330. An ad hujusmodi alienationem requiratur consensus Principis sæcularis, 5332. In quibusnam casibus ipsius consensus sit necessarius, 5333. Quibusnam pœnis feriantur malè alienantes bona Ecclesiæ, 5334. An Bulla Piana quoad has pœnas sit recepta, 5335. An solemnitates requirantur in alienationibus factis inter ipsas ecclesias aut Instituta, 5336. De locatione bonorum Ecclesiæ, vide verbum LOCATIO. An bona ecclesiastica præscribi valeant, 5342. Quale tempus requiratur in præscriptione bonorum immobilium, 5342. Quale requiratur pro mobilibus, et an sola possessio sufficiat ad illa præscribenda in Galliâ, 5343. An spectet ad Episcopum procurare executionem legatorum, 5344, 1048. Quomodo bona Ecclesiæ sint administranda, 5346. De primitiis, decimis et oblationibus, 5348, etc. Vide hæc verba.—Quotuplicis generis sint bona clericorum, 5427.

BOSSUETIUS.—Quid sentiebat circa originem et necessitatem parochorum, 1294.

BOUIX.—Ipsius opinio circa veteres Galliæ consuetudines, et an revera priscum jus fuerit omnino revocatum, 152-155. Quid asserat de voto scholasticorum Jesuitarum quoad vim dirimendi præcedens matrimonium, 2603. Quid dicat circa alienationem bonorum ecclesiasticorum absque Beneplacito S. Sedis extra Italiam peractam, 2923. An rectè sentiat, 2924. An benè intellexerit S. Liguor., in eo quod dicit de obligatione recitandi officium defunctorum in die eorum commemorationis, 5127. Quid sentiat circa casum an Episcopus possit privare Canonicum honorarium suis insignibus absque processu juridico, 2245.

BRACHIUM.—An sententiæ judicis ecclesiastici executioni mandari valeant sinè auxilio brachii sæcularis, 5964, 5965, 5972. An in Gal-

liâ sententiæ privationis et depositionis adimpleri possint cum auxilio brachii sæcularis, 5972.

Breve Apostolicum. — Quid sit, 49. Brevia expediuntur *à Secretariâ Brevium*. Vide etiam pro quibusnam negotiis adhibeantur, 790. Prima Brevium præscriptio asservatur in archivis Congregationum, 790.

Breviarium.—Seu *Bernardi Circa* Collectio juris canonici, 185.

Breviarium Card. Franc. Quignonii prohibitum fuit à S. Pio V, 5045, 5046. Quid sanciverit idem Pontifex quoad Breviarium, 5045, 5046. Quid statutum fuerit à Clemente VIII et ab Urbano VIII, ut Breviarium integrum semper remaneret, 5054, 5055, 5057. An beneficiarius faciat fructus suos per recitationem Breviarii contra dispositionem S. Pii V introducti, 5062. An in diœcesibus illegitimo breviario utentibus clerici teneantur, invito Episcopo, amplecti liturgiam Romanam, 5063. An sit obligatio recitandi et canendi hymnos Breviarii juxta correctionem Urbani VIII, 5065.

Britannia Major. — Qualis habitatio sufficiat in Britanniâ majori pro contrahendo matrimonio, 4365.

Bulla.— Quid sit, 49. Bulla *Qui Christi*, 152 Quot Bullæ sint conficiendæ in promotione Episcopi, 420. A solâ Cancellariâ conficiendæ sunt, 789-790. Bull. *Ap. Sed.*, in fine t. 1.

Bullarium magnum, 201.

Burchardi collectio juris canonici, 183.

C

Cadaver. — An liceat currui imponere cadavera defunctorum, 4696. Quomodo cadavera defunctorum sint ponenda in cæremoniis exequiarum, tàm in ecclesiâ quàm in cœmeteriis, et plura alia vide : vo Exequiæ. — An et qualenus liceat extrahere et asportare cadavera perpetuæ sepulturæ tradita, 4734. An sint exhumanda cadavera indebitè in loco sacro condita, 4746.

Cæcitas, cæcus. — An et quatenus cæcus sit irregularis, 1856. An ex dispensatione S. Pontificis possit celebrare, 1856, 3659. Quid de cæcutiente, 1857, 3659. An irregularis sit qui caret visu unius oculi aut qui perspicillis indiget, 1858. An cæci excusentur à servitio chori, 2328. An cæcutiens celebrans in Natali Domini possit dicere tres missas *De Beatâ*, 3660. Quomodo cæcitas excuset à recitatione breviarii, 5122.

Cælibatus. — An etiam quoad subdiaconos viguerit lex cælibatûs in primis Ecclesiæ sæculis, 2117. Certè viguit quoad Diaconos, 2118. Lex cælibatûs non fuit adamussim servata ante X et XI sæcula, 2118. Non observatur in Ecclesiâ Orientali, 2119. Quomodo in Ecclesiâ Occidentali ejus observantia fuerit restituta, 2120. Non constat matrimonium à Subdiaconis contractum fuisse irritum ante Conci-

lium Lateranense IV, 2121. Quid à canonibus sanciatur de cælibatu quoad clericos minores, 2122. An lex cælibatûs sit juris divini, 2121. An obligatio cælibatûs oriatur immediatè ex præcepto Ecclesiæ vel solùm mediatè per votum, 2123. An ad continentiam teneatur qui recipit ordines ignorans votum continentiæ ipsis esse alligatum, 2124. Quid si quis ordines susciperet expressè nolendo vovere continentiam, 2125. An ad continentiam teneretur qui ordinatus esset ante usum rationis, 2126. An ad eam teneatur qui ordinatus est ob metum gravem injustè incussum, 2127. Quid si metus justè fuisset incussus, 2127.

Cæremoniæ. — An sit mortale negligere cæremonias Baptismi, et an possint adhiberi in Baptismo privato, 3307, 3291. An omissæ sub gravi sint supplendæ, 3308. An et quatenus liceat aliquas tantùm adhibere, 3308, 3291, 3189. An repetendæ sint cæremoniæ casu quo deprehenditur Baptismum fuisse invalidè collatum, 3313. Cæremoniæ sacramenti Matrimonii, 4165-4170. Ordo cæremoniarum pro exequiis, 4693. An et quatenus cæremoniæ Hebdomadis Sanctæ fieri possint in parvis ecclesiis, 3558.

Cæremoniale.—An contra Cæremoniale possit prævalere consuetudo, 776. Cæremoniale est observandum in casu visitationis diœcesis à Vicario Capitulari peractæ, 1274. A quo ordinatum fuerit Cæremoniale Episcoporum et quatenus obliget, 5070. An laudabiles consuetudines in contrarium tollantur per Cæremoniale Episcoporum, 5071.

Cæsarea. — Vide Operatio.

Cafetum.—An liceat illud sumere diebus jejunii, 4984.

Calceatus. — An celebrans missam debeat esse calceatus, 3694.

Calix. — An duplex calix possit adhiberi quando bis missa celebratur, 1372. Cujus materiæ calix esse debeat, 3635. An deauratus esse debeat, 3635. An item consecratus, 3638. A quo sit consecrandus et an possit ab Abbate consecrari, 3639. An rursus sit consecrandus si de novo inauretur, 3643. An amittat suam consecrationem si sit foramen in cuppâ, 3642. An et quale sit peccatum uti solâ aquâ in purificatione calicis, 3706.

Calumnia. — Quid sit juramentum calumniæ, 5927, 6051. An sit hodie in usu, 5931.

Calvinus. — Ecclesiæ jurisdictionem denegavit, 5493.

Camaldulensis Religionis notitia, 3110.

Camerarius Curiæ Romanæ; 1118.

Campana. — Regulares etiam exempti campanas suæ ecclesiæ pulsare nequeunt Sabbato Sancto antequam pulsata fuerit campana majoris ecclesiæ, 600. In diœcesi Valentinensi prohibetur campanas pulsare pro missâ celebrandâ, unâ horâ ante missam parochialem, item prohibetur illas pulsare ante finem pronai, 619 ad 15 *in notâ*. Quando sæcularis tumulatur in ecclesiis regularium, tàm ad paro-

chum quàm ad regulares pertinet campanas pulsare, 1405. An campanæ valeant benedici ab Episcopi delegato, 4471-4489. An sint necessariò benedicendæ, 4489. Cur campanis nomen imponatur et an in earum benedictionibus patrinus et matrina sint adhibendi, 4490. Quinam sint effectus benedictionis campanarum, 4491. An campanæ sint pulsandæ ad repellendas tempestates, 4492. An liceat illas pulsare ob finem profanum, 4493. Qualiter denegari debeat usus profanus campanarum, et quid præscribatur à lege civili in Galliâ circa campanarum usum, 4494. Decet ut campana pulsetur ante instantem ægroti mortem et statim post animæ egressum, et cur, 4682.

CAMPHORA. — An succus vel odor camphoræ solvat jejunium ad communionem requisitum, 3459.

CANCELLARIA. — An et quatenus regulæ Cancellariæ Romanæ obligent, 103, 202. Quid sit tribunal Cancellariæ, quænam ipsius origo; ad quid sit institutum et quomodo compositum, 789.

CANCELLARIA Episcopalis, 1051. An Episcopus possit disponere de proventibus suæ Cancellariæ, 1057, 1058, 1286. Vide TAXA.

CANCELLARIUS EPISCOPALIS. — Non omnino ei prohibetur aliquid exigere pro suis actibus, 1054. Quid ipsi liceat exigere juxta Decretum Innoc. XI, 1055. Quid illi prohibeatur, 1056.

CANCELLARIUS. — Unde hoc nomen, 5773. Quid sit et in quo differat à notario, 5774-5775. An laici possint esse Cancellarii in causis spiritualibus, 5782. An sacerdotes possint esse Cancellarii, 5777-5778.

CANDELA. — An in missâ aut benedictione SS. Sacramenti uti liceat candelis ex sebo, vel candelis dictis *stéariques*, 3669-3671. Quot esse debeant candelæ in missâ aut in benedictione, 3666, 3672, 3673.

CANDELABRUM. — Septimum candelabrum poni debet in altari quando Episcopus solemniter missam celebrat; hoc tamen fieri non debet in Missis defunctorum nec Vesperis, 1077. An tempore missæ vel officiorum candelabra possint drappo vel velo tegi, 3665.

CANONES APOSTOLORUM. — An fuerint ab ipsis conditi, 24. In eis sunt errores, 24. Quot sint illi canones et an omnes habeantur velut authentici, 24.

CANONES PŒNITENTIALES, 3861. Canonis privilegium à quo institutum, 1685. Quomodo perdatur. 1686, etc.

CANONIA. — Quid sit, 2249. An præbenda possit esse sinè canoniâ, 2250.

CANONICA QUARTA, 1072.

CANONICATUS. — Ad Capitulum et simul ad Episcopum spectat conferre Canonicatus in Cathedralibus et Collegiatis, jus nempe eligendi ad Capitulum pertinet, jus verò instituendi ad Episcopum, 452. An et quatenus Canonicatus, in Cathedralibus debeant esse sacris ordinibus annexi, 2181. Quænam sint distinguenda in Canonicatu, 2249. Quatenus fieri debeat pos-

sessionis assumptio quoad canonicatus, 2262. An possit Episcopus novos canonicatus creare sinè consensu Capituli, 2266. An et quatenus possit illos creare cum ejusdem consensu, 2267.

CANONICUS.—Canonici Episcopum recipientes sinè ostensis Litteris Apostolicis suspensi sunt à suis beneficiis, 413. A quo canonici possint institui, 452, 2269, 2270. A quo in Galliâ, 457, 459. Quid agere debeant Canonici si post acceptam notitiam certam de translatione Episcopi, iste pergat diœcesim administrare, 511. Canonici sunt inamovibiles, 551. De præcedentiâ Canonicorum, 631. Canonici uti singuli nequeunt assumere habitum canonialem neque prætendere præcedentiam extra ecclesiam Cathedralem, 631. Episcopus jus habet apud se retinendi duos Canonicos, 1011. Quo in loco et à quo sepeliendi sint Canonici, 1398 *et* 1384 *in notâ*. An cogi possint Canonici ad interessendum Congregationi casuum conscientiæ, 1511. Opiniones circa etymologiam vocis *Canonicus*, 2167. Opinio eorum qui dicunt derivare à canone seu catalogo, 2168. Variæ species Canonicorum, 2169. Quot numero esse debeant et an eorum numerus in Capitulo possit augeri, 2177-2178. An et quatenus possit minui, 2179. Quid sint Canonici Jubilati, 2231. Quænam sint eorum præcipua privilegia, 2232. Quot sint species Canonicorum supernumerariorum et quid sint, 2237-2238. De Canonicis Honorariis, 2239 : vide verb. HONORARIUS. An Canonici teneantur canere in choro quando sunt numero pauci, 2258. Quid sentiendum sit de jure quod sibi tribuebant reges in Galliâ nominandi aliquando ad Canonicatus, 2277. De obligationibus Canonicorum, 2280. Quid Canonici debeant Episcopo quoad honorifica, 2281-2294. Quid debeant quoad paramenta, 2295. Obligationes Canonicorum quoad officium divinum et servitium chori, 2308-2338. An Canonici canere debeant officium divinum cantu propriè dicto, 2317. An teneantur addiscere Cantum Gregorianum, 2318. De obligationibus Canonicorum quoad missam conventualem, 2339-2350. An Canonici teneantur inservire Dignitatibus tanquam diaconi et subdiaconi etsi sint pauci numero, 2349. De obligatione quam Canonici habent residendi, 2351-2364 : vide verb. RESIDENTIA. — De obligatione professionem fidei emittendi, 2365-2369. De obligatione assistendi Capituli deliberationibus, 2370-2385. An ad secretum teneantur Canonici circa gesta aut dicta in Capitulari cœtu, 2386. De obligatione Canonicorum varia munia acceptandi, 2387. An servanda sit consuetudo juxta quam Canonici recenter admissi tenentur cæteros ad convivium invitare, 2442. Prærogativæ Canonicorum quoad habitum, 2443-2450. Prærogativæ quoad præcedentiam, 2451-2453. An Canonici stare debeant ad nonam lectionem ab hebdomadario cantari solitam, 2451. An teneantur surgere ubi intonantur antiphonæ.

2451. An Canonico Vesperas cantanti debeantur pulvinar et tapete, 2452. An Canonicis liceat in missâ privatâ habere ministrum cottâ indutum qui folia vertat, detegat calicem, etc., 2453. An Canonici uti possint rochetto et mozettâ in administratione sacramentorum, 3224. Canonici Basilicarum consecratarum jus habent cappam magnam ferendi tempore hyemali et æstate cottam super rochettum, 4843.

Canonizatio. — An S Pontifex sit infallibilis in canonizatione SS., 687. In eâ intervenit Congregatio Rituum, 772. Quomodo differant inter se Beatificatio et Canonizatio SS., 4852. — Vide verb. Sanctus.

Cantus. — An et quatenus Canonici teneantur in choro canere, 2315-2316. An requiratur cantus propriè dictus, 2317. An Canonici teneantur addiscere cantum gregorianum, 2318. Ad quem pertineat electio magistri capellæ et musicorum, 2319. An in officio supplenda sint verba quæ fictè ab organo canuntur, 2319. Quandonam cantores incipere debeant cantare introitum in missâ, 5161. An omnia sint cantanda in missâ defunctorum, 5161. An in veteri lege exstarent cantus alternis vocibus peracti, 5162. Quid de cantu dicatur in novâ lege, 5163. An statim, primis Ecclesiæ sæculis, viguerit modus alternis vocibus cantandi, et cuinam institutio tribuatur, 5164. Qualis erat tunc cantus, 5165. Quid sit cantus planus, 5166. Ipsius institutio S. Gregorio Magno tribuitur, 5167. Introductus fuit in Galliam tempore Caroli Magni, 5167. Guido Aretinus invenit methodum cantum describendi, 5168. Nullus determinatus cantus præcipitur ab Ecclesiâ, 5169. Cantus planus musicæ est præferendus in ecclesiâ, juxta Bened. XIV, 5169. Musica permissa fuit post S. Thomam, ipsiusque abusus tantùm fuit prohibitus, 5170. De commissione constitutâ à Pio IV ut musici intra debitos limites continerentur, 5171. Quid præscripserit Alexander VII quoad musicam, 5172. An et quatenus cantus in linguâ vulgari prohibeatur, 5174.

Capella. — A quo sit deligendus magister capellæ, 2319. An festum Titularis capellarum domûs episcopalis, seminariorum, hospitalium, etc., celebrari debeat sub ritu duplici 1 classis, 4961.

Capellania. — An sit beneficium, 5378.

Capellanus. — An possit per alium missam celebrare, 3492. An queat minuere numerum missarum, 3521. Capellani monialium à quo sint nominandi, 460. A quo nominandus sit capellanus hospitiorum in Galliâ, 461. A quo ibidem nominandi sint cappellani collegiorum, 462. A quo tandem etiam nominandi sint capellani militum, 463. A quo capellani carcerum, 461. An capellanus ægrotans teneatur stipendium dare alteri ut ipsius loco missam celebret, 3523. An sinè causâ capellani confraternitatum revocari queant reluctantibus confratribus, 4673 : vide verbum Eleemosynarius.

Capellanus major in Galliâ,

610. An possit approbare capellanos absque Indulto S. Sedis, 1546.

CAPILLITIUM. Vide COMA.

CAPITULARIA Caroli Magni et ejus successorum, 206.

CAPITULA. — Quid sint in judiciis criminalibus, 5937. An sit servandus usus capitulorum et an vigeat consuetudo in contrarium, 5938.

CAPITULUM. — A quo erigi possit Capitulum, 335, 2264. An requiratur Capituli consensus pro dismembratione parochiarum, 350-351. An Capitulum possit unire beneficia, Sede vacante, prout poterat Episcopus, 360. Ad Capitulum Cathedrale simul et ad Episcopum pertinet conferre Canonicatus et Præbendas, 452. Ad Capitulum pertinet nominatio vicarii perpetui in Cathedralibus, approbatio verò ipsius ad Episcopum spectat, 453. Facultates personaliter Episcopo à S. Sede concessæ, ad Capitulum non transeunt, 494. An sint personales vel reales facultates dispensandi à S. Sede concessæ et an censeri possint commissæ Capitulo, 495. Delegatio transitoria non transit ad Capitulum, 496. Capitulum potest sinè causâ revocare curatum vicarium amovibilem, non autem idem valet Episcopus, 565. In Galliâ Capitula non sunt exempta, excepto Capitulo S. Dionysii, 610. Capitulum quoad præcedentiam, 631. Potest Episcopus condere statuta synodalia absque consensu Capituli, 949. Duo casus excipiuntur, 950. Non ea potest condere sinè consilio Capituli, 952. Nisi adsit consuetudo, 953. Capitulum potest dispensare in generalibus Ecclesiæ legibus prout potest Episcopus, 967. Ad Capitulum devolvitur administratio diœcesis, sede vacante; œconomum et vicarium deputare debet ex Concil. Trident., 1213. De administratione diœcesis, sede vacante: vide SEDES. — De antiquitate Capitulorum, 2151. Non sunt juris divini, 2151. Quid per vocem *Capitulum* sit intelligendum, 2154. Quid sint Capitula quoad rem, 2155. Quomodo dividantur, 2156-2160. Quisnam fuerit primarius finis institutionis Capitulorum, 2157. Quotuplex sit caput Capituli et quodnam ipsius caput principale, 2163. Quodnam sit caput numerale, 2164. An sit de essentiâ Capituli habere caput numerale, 2165. An Episcopus, Abbas, Vicarius Generalis, Decanus aliæque Dignitates et beneficiarii sint verè de Capitulo, 2170-2176. Capitulum, sede vacante, non potest minuere Canonicos, 2181. An in Galliâ, Capitula haberi debeant ut numerata, 2180. An et quatenus Canonici debeant promoveri ad ordines sacros, 2181. Quomodo plectendi sint qui infra annum requisitos ordines non recipiunt, 2182. Ad primam Dignitatem pertinet convocare Capitulum, 2191. De iis qui non sunt propriè de Capitulo, 2233, etc. Quomodo Capitulum curam animarum gerere poterat ante Concilium Trident.; an et quatenus possit illam exercere post dictum Concilium, 2278. Quid Capitulum debeat Episcopo quoad sacra paramenta, 2295, etc. An et quæ possit Episcopus Capitu

præcipere, 2301-2302. Quænam sit potestas judiciaria Episcopi in Capitulum, 2303-2307. An Capitulum possit ab Episcopo excommunicari, 2304. An et quatenus possit ab eodem suspendi vel interdici, 2305. An et qualis sit obligatio Canonicorum assistendi deliberationibus Capituli, 2370. An ad id possint pœnis compelli, 2371. Quo in loco haberi debeat cœtus capitularis, 2372. Quandonam et per quem Capitulum debeat convocari, 2373. Quis sit præses Capituli, 2374. An per Vicarium Generalem possit convocari, 2375. An aliquando possit convocari aliter quàm per suum præsidem, 2376. Quomodo facienda sit convocatio Capituli, 2377. An in convocatione significanda sit res de quâ est deliberandum, 2378. Quinam vocem habeant in Capitulo, 2379, 395, etc. An votum in Capitulo possit emitti per procuratorem, 2380, 2381, 398. Quâ formâ suffragia sint danda in Capitulo, 2382. An capitulares teneantur ad secretum, 2386. Quomodo puniendus sit qui in suffragio secreto propalat suum votum, 2383. Dubium ex paritate votorum ortum non potest dirimi per sortem, 2384. Peracta in Capitulo scribenda sunt in libro, 2385. Quomodo sit servandum Capituli sigillum, 2385. De capitulorum juribus et prærogativis in primordiis Ecclesiæ et postea, 2388. Non penitus extinctæ fuerunt capitulorum prærogativæ, 2389. De jure Capituli ut Episcopus exquirat ipsius consilium vel consensum, 2390. Non ideo tamen tenetur Episcopus sequi consilium Capituli, 2391. Si petitum consilium dare noluerit Capitulum acta Episcopi valent, 2392. An à consulendo Capitulo eximi possit Episcopus per consuetudinem, et an existat generalis consuetudo Capitulum non consulendi, 2393, 2397. An possit omninò eximi Episcopus à consulendo Capitulo, per dictam consuetudinem, 2393. An in hoc, ecclesiæ noviter erectæ Episcopus etiam eximatur, 2394. An sit probanda per Episcopum consuetudo non consulendi Capitulum, 2394. An consuetudo possit inducere obligationem consulendi Capitulum in negotiis non arduis, 2395. Quibusnam in casibus Episcopus debeat consilium Capituli requirere, 2396. Speciales casus in quibus, ex jure expresso consulendum est Capitulum, 2398. An requiratur consilium Capituli in clericorum ordinationibus, 2399. Quibusnam in casibus Episcopus debeat habere consensum Capituli, 2400, 2403. An Episcopus indigeat consensu Capituli si procedat potestate sibi à S. Sede delegatâ, 2401. Quid si Capitulum sit pars cujus interest, 2402. An validus sit actus Episcopi quando ad actum requiritur consensus vel consilium Capituli, si fiat sinè alterutro, 2402. Qualis esse debeat consensus Capituli in rerum alienatione, 2403. An requiratur consensus Capituli in alienationibus rerum parvi momenti, 2406. An item in erectione novæ parochiæ, novi canonicatûs aut Dignitatis, 2407. An in punitione

subditorum, 2408. An in causis criminalibus, 2409. Pro aliis casibus vide 2407, 2411. Quid de Galliâ et de Belgio, 2410, 2413. Qualis esse debeat consensus Capituli quando est requisitus, 2412. De jure Capituli statuta condendi, 2414-2428. An Capitulum possit statuta condere absque Episcopi consensu, 2414. Statuere nequit Capitulum quòd Canonici non erunt admittendi nisi probatâ nobilitate, 2415. An et quatenus Capitulum queat statuta condere pœnalia, 2416, 2417. An et quatenus ad Capitulum pertineant correctio et mutatio statutorum, 2419. An validæ sint mutationes à Capitulo peractæ si ab Episcopo vel S. Pontifice fuerint confirmatæ, 2420. An statuta Capituli successores obligent, 2421, 2422. An Capitulum habeat jurisdictionem propriè dictam, 2423. An Capitulum possit suspendi à divinis, 6581. An suspenso Capitulo, singula ipsius membra censenda sint suspensa, 6582. An à tempore Concordati 1801, Episcopi in Galliâ habeant jus conficiendi statuta capitularia, vel illa immutandi cum solo consilio Capituli sinè ipsius consensu, 2424-2428. De jure Capituli quoad Synodum et synodalia statuta, 2429-2433. Capitulum jus habet ut vocetur ad Concilium Provinciale, sed ei non tenetur interesse, 2434. An Capitulum jus habeat sese congregandi absque licentiâ Episcopi, 2435. Casus in quibus hæc licentia est necessaria et in quibus Episcopus potest congregationes Capituli prohibere, 2336. De jure Capituli administrandi bona ad beneficiatos Cathedralis spectantia, item eleemosynas et anniversaria, 2437. De jure Capituli admonendi Episcopum, 2438, etc. De jure Capituli quoad seminarium, vide verbum SEMINARIUM. Utrum Capitulum jus habeat aliquid exigendi à noviter receptis, 2441-2442. An et quatenus Capitulum valeat reintegrare clericos depositos, 6341.

CAPITULUM GENERALE. — In Congregationibus religiosis est Supremum Tribunal, 3028. A Capitulo generali condi possunt statuta obligantia, 3029. An et quatenus hujusmodi statuta obligent religiosos antea professos, 3030. An et quatenus Capitulum generale possit Religionem mitigatam reformare, 3033.

CAPPA.—Nequit Episcopus Canonicis suis concedere cappam, 985. Cappa magna deferri potest à Canonicis Basilicarum, 4843. Quid sit cappa, 2445. Et an sinè speciali Indulto S. Sedis possit deferri, 2447. An Canonici eximantur ab obligatione associandi Episcopum si cappâ magnâ non sit indutus. 2291, 2292.

CAPRARA.—Quomodo executus sit Concordatum anni 1801 : 228-232. Quid præscripserit circa festa, 4905-4908. Quid circa reconciliationem schismaticorum, 6136.

CAPTA POSSESSIO. — Vide POSSESSIONIS ASSUMPTIO.

CAPUCCINUS. — An confessarius sæcularis capuccinorum in casu itinerationis debeat esse approbatus, 1578. An et quatenus possidere valeant capuccini, 2790-2792.

possint pecuniam tangere, 2793-2795. An possint eleemosynas in ecclesiis suis colligere, 2795. Quid sint capuccini, 3116.

Caput.—An communio sit danda capite damnatis, 3387. An celebrans missam vel deferens SS. Sacramentum nudatum caput habere debeat, 984, 3228, 3689, 3690, etc.

Carcer.—A quo nominandus sit capellanus carcerum in Galliâ, 461.

Cardinales.—Quandonam cœperint præcipuam partem habere in electione Papæ, 423. Quid sint cardinales, 702, etc. Non sunt cogendi intrare in conclave nisi in quibusdam casibus, 714. Ipsorum privilegia et insignia, 715, 716. Quomodo amittatur dignitas cardinalitia, 717. An cardinales sint institutionis divinæ, 703. A quo tempore et cur sic vocati, 704, 705. Quomodo sint creandi, 706. Dotes in iis requisitæ, 707. Quot sint eorum classes et quot esse possint, 708, 713. Ipsorum dignitas et præeminentia, 709. Quid sit Cardinalis Ponens, 786. An religiosi possint esse Cardinales, 2887. Quid sint Cardinales Protectores, 2955. Quale sit illorum officium et potestas, 2956-2957. Cardinalis Protector datus Instituto Sororum *à Bono Pastore*, 2980. Quasnam indulgentias concedere valeant Cardinales, 4549. Cardinales erant Canonici Cathedralis, 2152. Hæc denominatio reservatur nunc collegio apostolico, 2153.

Caritativum subsidium. — Quid sit, 1072.

Carmelita. Ordinis Carmelitarum notitia, 3119. A quo regula Carmelitarum fuerit condita, 3119, 3120.

Caro. — Quænam quantitas carnis in die vetito sit peccatum mortale, 4989. An in diebus vetitis liceat carnes dare pauperibus, 5029.

Carolus magnus.—Ejus Capitularia, 206.

Carthusianus. — Notitia Religionis Carthusianæ, 3111. An Religio Carthusianorum sit aliis perfectior, 2612. Carthusianus edens carnes peccat contra votum, 2812. An superior Carthusianus possit præcipere suis subditis ut transfretent ad prædicandum infidelibus, 3024.

Castitas.— Quid prohibeatur per votum castitatis, 2747. Vide Votum continentiæ, Virginitas.

Casus. — De potestate Episcopi casus sibi reservandi, 999. Convenientiùs hanc potestatem exercet in Synodo, 999. Qualia peccata sibi reservare debeant Episcopi, 1000. An qui habent potestatem absolvendi à casibus Papæ reservatis possint etiam absolvere à reservatis Episcopo, 1000. De Congregatione casuum conscientiæ, vide Conscientia. Quid statuerit Concilium Trident. circa casus reservatos, 1594. Quid sint casus reservati, 1595. Conditiones requisitæ ut casus sit reservatus, 1595. An valeat reservatio facta sinè justâ causâ et an peccatum debeat esse mortale, 1596. An et quatenus debeat esse externum, 1597. An et quatenus debeat esse certum, 1597. An debeat esse completum et quomodo,

1599. An reserventur peccata impuberum, 1600. Quinam valeant sibi casus reservare, 1601. Quosnam casus possint sibi reserva Prælati regulares, 1601. An religiosi et viventes in claustris subjaceant reservationibus Episcoporum, 1601. An ignorantia excuset à reservationibus papalibus, 1602. A quo peregrinus sit absolvendus à reservatis, 1605-1612. Quid si peregrini veniant ligati censuris reservatis, 1612. An aliquando reservatos habens possit absolvi per simplicem confessarium, 1613-1623. An casu quo Papa nequit adiri, casus ipsi reservati reserventur Epispo, 1616. An quando Superior adiri nequit etiam per litteras, simplex approbatus possit saltem indirectè absolvere à reservatis, etiam extra mortis periculum, 1618. Quomodo tunc confessio sit peragenda, 1619. An tunc reservata confitenda sint non approbato, 1620 An, quando impedimentum superiorem adeundi est perpetuum reservatio cesset, 1621. Quandonam impedimentum censendum sit perpetuum, 1622. An ad Superiorem recurri debeat per litteras, si hoc fieri possit, 1615, 1622. An simplex confessarius possit absolvere à reservatis si Superior injustè deneget facultatem absolvendi, 1623. An quando pœnitens bonâ fide confitetur casus reservatos non habenti vel inculpatè reservati obliviscitur, absolutio sit valida, 1624. Quid si, in casu oblivionis peccati reservati, confessio facta fuerit habenti facultatem absolvendi, tollitur ne tunc reservatio, 1625. An tollatur reservatio per confessionem nulliter factam habenti potestatem absolvendi, 1626. Quinam valeant à reservatis absolvere, 1627. Quomodo interpretanda sit concessio à reservatis absolvendi, 1628. An data facultas à reservatis Papæ absolvendi comprehendat casus Bullæ *Cœnæ* et peccatum hæreseos, 1632. Quinam sint casus reservati, 1633. Cur Pius IX minuit numer. cas. res. 1633. In quot classes divid. excomm. reserv. 1634. Casus hæres. 1635. Lectio libror. prohib. 1636, 1637. Alii casus speciali modo reser. 1637. Non sufficit general. concessio pro absolvend. casib. special. reserv.; revocata sunt privil. ab eis absolv. et reserv. peccatum absolv. abiisdem. 1638, 1648, 1649. Special. reserv. etsi occulti reservant. 1639. Excomm. Papæ simplicit. reserv. 1640. Pius IX servavit casus a Trid. reservat. uno solum modific. 1641. In suo robore permanere voluit censur. regimen inter. regular. spectant. quænam illæ sint, 1642. Excomm. a Trid. reserv 1643. De revocat. privileg. absolv. a reserv. S. Sedi, et quomodo intellig. sit permissio de iis absolv. 1644, 1645. Casus S. Sedi reserv. absque cens. 1646. Raro ad Papam est recurrend. pro absolv. reserv. 1647. Casus Episc. reserv. 1648, 1649. Quid sit delict. *occultum*, 1649. An imped. Rom. adire possint à reserv. absolvi, 1650. An casus sint Papæ reserv. cum non incurritur censura, 1651. Casus a jure Episc. reserv. 1652. An et quatenus reserv. peccatum non denuntiant. sollicitant. 1653. An Excomm. contra alien. bona eccl. reservet. 1654. An extra tribun. pœnit. absolvi valeant ca-

papal. 1656. An impedito Rom. adire imponi debeat sese, impedim. cessante, ad Pap. standi, 1657. Regular. tenentur notulas cas. Episc. eserv. 1660.

Catalogus.—Quid sit intelligentum per *Catalogum SS.*, 4881.

Catechismus.—De obligatione parochi pueros catechismum edocendi, 1502.

Catechumenatus.—Quid sit et an ad Ecclesiam pertineat illum constituere, 3137, 3304. Quot fuerint olim gradus catechumenatûs, 3302, Quid fuerint audientes, 3303. Quid competentes, 3304. Quid electi, 3305. Quid genuflectentes, 3302. Quænam sit hodierna catechumenatûs forma, 3306. An suffragia valeant catechumenis applicari, 4517.

Cathedralis. —An sacerdotes et parochi possint cogi ad assistendum missis solemnibus et aliis sacris officiis Ecclesiæ Cathedralis, 1010. An in Cathedrali possit fieri communio paschalis, 1357. Collegium cathedrale constabat olim cardinalibus, 2152. Non tamen hodie sic vocari possunt Canonici, 2153. Capitula Cathedralia quid sint, 2156. Quinam sit primarius finis Capitulorum Cathedralium, 2157. Administratio Ecclesiæ Cathedralis ad Episcopum et Capitulum simul pertinet, 2418. Quibus expensis instaurandæ sint Ecclesiæ Cathedrales, 4767.

Cathedraticum jus.—Quid sit, 1072.

Causa. — An vitietur Rescriptum quando ex pluribus causis allegatis una tantùm est vera, 63. Undenam cognosci possit subreptionem contigisse tantùm circa causam impulsivam, 64. Delegatio ad universitatem causarum, 284. Causæ majores ad S. Pontificem sunt referendæ, quales causæ ùt tales sint habendæ, 694. Inconsulto Papâ legati *à latere* nequeunt illas tractare, 809. An Prælati inferiores valeant cognoscere de causis matrimonialibus et criminalibus, 1117. An easdem cognoscere valeant Vicarii Generales, 1175. An valeat votum si error sit circa causam impulsivam, 5191. An causa sit exprimenda in sententiâ judicis, 5959. An causa requiratur ad dispensandum in votis et quænam causa sit sufficiens, 5237. An dispensatio data sinè causâ sit valida si bonâ fide causa putatur adesse, 5238. An sit valida data cum causâ si existimetur non adesse, 5239. Ob quam causam ferri possint censuræ, 6394, etc. De causis excusantibus à censurarum observatione, 6426. An valeat absolutio censurarum ob falsam causam data, 6473.

Causa.—Quid sit causa in judicio forensi, 5483. De causis spiritualibus, 5511. Certò ad forum ecclesiasticum exclusivè pertinent causæ spirituales, 5511. Et hoc etiamsi interesse societatis temporalis attingant, 5512, 5513. Ad Ecclesiam spectat pronuntiare an causa sit spiritualis, 5514. Ex delegatione S. Pontificis laicus potest cognoscere de causis spiritualibus, 5515 Quotuplicis generis sint causæ matrimoniales. 5516. Causæ ma-

trimoniales propriè dictæ ad forum Ecclesiæ pertineant, 5517. Et hoc ex jure innato non verò ex concessione Principum, 5518. Causæ temporales clericorum, 5520. An causæ jurispatronatûs aliquando ad judicem sæcularem pertinuerint, 5521. Ad quem judicem spectent causæ educationis juventutis, 5522-5529. An et quatenus causæ temporales ad Ecclesiam spectent, 5530-5532. De causis fori mixti, quid sint, 5533. Quandonam ad forum Ecclesiæ pertineant, 5534-5538. Causæ criminales sunt de foro mixto, 5536. An quis possit esse judex in propriâ causâ, 5554. Norma procedendi in causis matrimonialibus, 6075.

Cautela. — Quid sit absolutio *ad cautelam* et quandonam detur, 6472.

Censura. — An peregrinus possit absolvi à censuris reservatis, 1612. An præsente approbato pro censuris reservatis, simpliciter approbatus possit ab eis absolvere in articulo mortis, 1614. An facultas data absolvendi à casibus reservatis intelligi queat de censuris reservatis, 1631. De irregularitate ex violatione censuræ : vide v. Irregularitas. Non incurrit censuras qui ante criminis consummationem facti sui pœnitet, 1819. An pœnitens possit absolvi à peccatis sinè præmissâ absolutione à censuris, 3780. Quotuplici sensu vox *censura* accipiatur in jure ecclesiastico, et quomodo definiatur quatenus pœnam significat, 6359. Cur dicatur pœna medicinalis, 6360. Quænam conditiones requirantur ut quis censurâ possit ligari, 6361, 6378. An censuræ privent omnibus bonis spiritualibus, 6362. An censuræ privent tantùm bonis spiritualibus, 6363. An ex seipsis censuræ statim executionem habeant, 6364. An censuræ, sint pœnæ tantummodo externæ et quid damnaverit quoad hoc Bulla *Auctorem fidei*, 6365. Quot sint species censurarum, et an illarum distinctio fundetur in naturâ rerum, 6366. Quid sint censuræ *à jure* et quid censuræ *ab homine*, 6367. Quid sint censuræ *latæ* et censuræ *ferendæ sententiæ* seu *comminatoriæ*, 6368-6369. Quomodo dignoscantur censuræ latæ sententiæ, 6370. Quomodo verò censuræ ferendæ sententiæ, 6371. Quid sint censuræ justæ et injustæ, 6372. Quid sint censuræ ad tempus determinatum vel indeterminatum? et an censuræ sint propriè dictæ quæ sunt ad tempus determinatum, vel perpetuæ, 6373. A quo censuræ ferri valeant, 6374-6375. Parochi nequeunt ferre censuras, 6376. Quinam possint ferre censuras ex potestate delegatâ, 6377. An potestas ferendi censuras possit mulieribus committi ex plenitudine potestatis pontificiæ, 6378. An Episcopus notoriè excommunicatus, suspensus, hæreticus aut schismaticus possit validè ferre censuras si non sit denuntiatus, 6378, 5° *in notâ*. An existens extra propriam diœcesim possit ferre censuras, 6379. An valida sit censura ex gravi metu lata, 6380. Quid de censurâ latâ ex odio, vindictâ, amicitiâ, aut in propriâ causâ, 6381. In quos censuræ ferri

queant, 6382, 6383. An S. Pontifex possit censuris ligari; an et quatenus Episcopi ligentur censuris à jure communi, 6384. An Reges et Reginæ possint per Episcopos censuris ligari, 6385. An Episcopi possint ferre censuras in religiosos exemptos, 6386. An in peregrinos, 6387. An et quatenus requiratur ad incurrendas censuras quòd persona sit determinata, 6388. An advenæ censuras incurrant, 6389-6392. An ligatus unâ censurâ possit aliis ligari, 6393. Ob quam causam ferri possint censuræ, 6394. An ignorantia excuset à censurâ latâ contra *scienter* crimen patrantes, 6395. An et quatenus censuræ debeant esse culpæ proportionatæ, 6397. Quænam excusent à gravi censurâ, 6398. Utrum liget censura in dubio an materia sit sufficiens, 6399. An præceptum obliget sub gravi eò ipsò quòd feratur sub censurâ, 6400. An censura possit ferri pro peccato interno, 6401. An et quatenus peccatum debeat esse consummatum, 6402. An debeat esse conjunctum cum contumaciâ, 6403. An mandans aut consulens incurrat censuram, si ante executionem revocet mandatum aut consilium, 6504. An ad censuram requiratur ut peccatum sit proprium, 6405. An et quatenus Episcopus possit ferre censuras pro crimine futuro, 6405. An pro peccato merè præterito, 6406. Quænam formalitates requirantur in ferendis censuris, 6408. An et quatenus requiratur monitio rei, 6409, etc.: vide Monitio. — Quid requiratur ad validitatem sententiæ censuras infligentis, 6417. An censura debeat ferri in scriptis et an ipsius causa sit exprimenda, 6417. Quas pœnas incurrat omittens has formalitates, 6418. Quibusnam diebus ferri valeant sententiæ censuras infligentes, 6419. An denuntiari debeat qui sententiam incurrit, 6420. An sit statim absolvendus qui satisfactionem offert, 6422. An censura possit ferri sub conditione, 6424. De causis excusantibus à censurarum observatione, 6426 An censura incurratur in dubio circa illius existentiam et quid si censura feratur contra *temerarios* vel *præsumentes*, 6427. Quandonam censuræ sint nullæ, 6429. An aliquando censuræ nullæ producant effectum et quem producant, 6430. An sit obligatio servandi censuram in dubio an sit incursa, vel in dubio an sit justa, 6431. An et quatenus appellatio excuset à censuris, 6432, 6433. Quænam pœnæ incurrantur per violationem censurarum, 6434. Quomodo cessent censuræ nondum incursæ, 6435. An idem sit dicendum de censuris vindicativis, 6437. A quo censuræ debeant absolvi, 6438: vide Absolutio. — Suspensio et interdictum in modum meræ pœnæ lata cessant non per absolutionem sed per dispensationem, 6470. De censuris in specie, 6482.

Centrum. — S. Pontifex est centrum communionis ecclesiasticæ necessarium, 684.

Cereus. — Ad quos cerei pertineant in funeralibus, 1428, 1432: vide Lumen. — An cereus sit adhibendus in benedictionibus, 1481.

An sint adhibendi in exequiis, 4692.

Cessatio jurisdictionis ecclesiasticæ, 490, etc. Cessatio jurisdictionis ordinariæ, 498.

Cessatio a divinis. — Quid sit et an sit censura, 6637. An hujusmodi pœna sit necessariò localis, et magis extendatur quàm interdictum locale, 6638. Quid prohibeatur et quid liceat tempore *cessationis à divinis*, 6640. An irregularitatem incurrat qui violat cessationem à divinis, 6641.

Charitas. — Sorores Charitatis quid sint, 3134. An charitas excuset à jejunio, 5027.

Chiragra. — An ob chiragram liceat dare communionem aliis digitis quàm indice et pollice, 3392.

Chiromantia. — Quid sit, 6237.

Chirurgia. — An et quatenus clericis prohibeatur, 2061-2062.

Chocolatus. — An potio chocolatûs frangat jejunium, 4985.

Chorea. — An liceat choreis adesse, 2089.

Chorepiscopus. — A Chorepiscopis originem ducunt Vicarii foranei, Decani, Archidiaconi, 1210.

Chorus. — An canere teneantur in choro Canonici quando sunt numero pauci, 2258. An et quinam teneantur officium facere in choro, 2309. An sint casus excipiendi, 2310. An sub gravi, 2311. An Canonici possint à choro exire, non petitâ veniâ, ante finem officii, 2313. An in choro canere debeant Canonici, 2315. Quænam pœnæ sint à jure latæ contra eos qui culpabiliter à choro se absentant, 2320. Quænam causæ excusent à servitio chori, 2323-2324. Causæ excusantes ita ut absentes lucrifiant etiam distributiones manuales, 2324, etc. Causæ excusantes quin iidem tamen lucrifiant distributiones, 2336, etc. An sub gravi servanda sint ordo et horæ recitationis officii in choro, 5148. Quâ horâ officium possit in choro recitari et an Nocturni et Laudes queant pridie in eodem recitari, 5149, etc. Vide insuper verba Infirmitas, Necessitas, Utilitas. — An liceat abesse à choro ad celebrandam missam privatam, 2338. An et quatenus liceat, tempore vacationis, abesse à choro : vide Vacatio. An et quatenus excusentur à choro qui pro eo occupantur, 5120. An choro satisfaciat qui submissè suam partem recitat et alteram audit, 3135. An satisfaciat qui alteram partem chori non audit, 5136.

Chrisma. — Regulares Ordinario subdunt pro habendo chrismate, 580. Quomodo chrisma conficiatur, 3338. An ex delegatione Papæ chrisma possit à mero presbytero confici, 1715 *in fine*. An sit mortale baptizari vel confirmare in chrismate alterius anni, 3310, 3341. Quid agere debeat parochus si nondum acceperit novum chrisma, 3311-3312. An chrisma sit materia sacramenti Confirmationis : vide Confirmatio. In quibusnam vasibus contineri debeat S. Chrisma, 4816 : An vendi possit, 6169. V. Oleum.

Cigarettes. — Vide Raspail.

Cingulum. — An sit obligatio sub gravi cingulum in missâ adhibendi, 3225.

Circa (*Bernardus*). — Ipsius juris canonici collectio, 185.

Circadæ. — Jus circadæ, 1072.

Circumscriptio. — Provinciarum pro ordinibus religiosis est quæstio ad Sedem Apostolicam reservata, 2992. An Episcopus valeat absque Indulto, mutare circumscriptionem parochiarum, 356-357.

Cistercienses. — Electi Abbates possunt ex privilegio administrare ante suam confirmationem, 379. Religionis Cisterciensis notitia, 3109.

Citatio. — Quid sit rei citatio, 5891. Quotuplex sit, et quid sit quæ vocatur peremptoria, 5892. Quot citationes esse debeant ut sint peremptoriæ, 5893. Quantùm temporis intervallum intercedere debeat inter citationes, 5894. Quatenus necessaria sit rei citatio, 5895. Quænam sint exprimenda in citatione, 5896. Quomodo fieri possit citatio, 5897. Per quem et cuinam sit intimanda, 5898. Quid sit faciendum ut constet de citatione, 5899. Quinam sint effectus citationis, 5900. An ad valorem sententiæ requiratur ut illa feratur citatis partibus, 5954. An aliquando citatio sit necessaria pro exequendâ sententiâ, 5969. In processu civili citatio fit post libelli porrectionem et dari debent 20 dies, 6042. De citatione ad sententiam in processu civili ecclesiastico, 6058.

Clandestinitas. — Quibusnam verbis impedimentum clandestinitatis fuerit à Tridentino constitutum, 4341. In quonam consistat hoc impedimentum, 4342. In quibusnam locis vigeat, 4343. An fuerit mens Ecclesiæ ut acatholici hoc impedimento ligarentur, 4344. Quid de hoc sentiant *Analecta*, 4345. Quid sentiebat Pius VII, 4346. Quandonam hæretici ligentur impedimento clandestinitatis 4348. An Decretum Tridentinum circa clandestinitatem, fuerit promulgatum in Galliâ, 4349. An hæretici hoc impedimento in Galliâ detineantur, 4350. Qualis præsentia parochi requiratur, 4351. Quot et quales testes requirantur in matrimonio contrahendo, 4381. Quomodo intelligatur clandestinitas in foro civili Galliæ, 4388-4389. Vide alia v° Parochus.

Clarissæ. — Notitia Ordinis Clarissarum, 3117.

Claudus. — An et quatenus sit irregularis, 1861.

Clausulæ. — De clausulis quæ subintelligi debent in rescriptis, 56. De clausulis *si ita est*, 56. *Salvo jure alterius*, 57. De duratione rescriptorum concessorum sub clausulis : *usque ad Beneplacitum nostrum* vel *Sanctæ Sedis*, vel *donec revocavero*, 73. De clausulâ *et ampliùs*, 658, 786. De clausulâ *dummodo sit occultum*, 794, *in notâ*. Quænam clausulæ inseri soleant rescriptis Pœnitentiariæ et quomodo sint intelligendæ, 4427, 4428. Quomodo illarum observatio sit procuranda, 4426, 4430.

Clausura. — Ejus observationem procurare debent Episcopi, 589, 908. Punire possunt etiam regulares qui circa illam peccârunt, 590. De lege prohibente Congregationes

mulierum absque clausurâ, 2030, etc. De clausurâ apud viros, 2823, etc. An religiosi possint exire de monasterio absque licentiâ, 2823. An hæc obligatio procedat ex præscriptione regulæ, 2824. An et quomodo sit mortale peccatum religiosi è monasterio exeuntis, 2825-2826. Quænam personæ prohibeantur ingredi monasteria virorum, 2827-2828. An excipiendæ sint Imperatrices, Reginæ aut etiam quædam aliæ, 2829-2832. An infantulæ possint admitti, 2832. Quid nomine clausuræ comprehendatur, 2834. De clausurâ quoad moniales, et an sit de essentiâ statûs religiosi, 2835. Quomodo clausura monialium à virorum clausurâ differat, 2836. An et quomodo peccet monialis egrediens è monasterio, 2837. An obligatio clausuræ tolli possit per consuetudinem, 2838. Ex quali egressu monialis pœnæ incurrantur, 2840. Quinam incurrant pœnas à jure de hoc statutas, 2841. An ab excommunicatione incursâ propter violationem clausuræ, monialis possit absolvi per Episcopum, 2842. Quinam sint casus in quibus monialis egredi potest è monasterio, 2843. An tunc licentia sit requisita, 2844. Cujusnam licentia sit requisita, ut monialis possit egredi è monasterio extra casus à jure expressos, 2845. An S. Sedis licentia sit requisita ut monialis possit transferri in aliud monasterium, 2846. An et quatenus prohibitum sit clausuram monialium ingredi 2847, etc. An pœnas incurrant introducentes, admittentes, etc., 2849. Quinam excipiantur à prohibitione ingrediendi, 2850. An excipiendi sint pueruli et infantulæ, 2851. An clausura sit observanda ab Episcopis et Cardinalibus, 2851. Quomodo ingredi valeant pro visitatione faciendâ, 2852. An et quatenus ingredi liceat confessariis, 2853. An mulieres Indultum Pontificium habentes possint ingredi sinè consensu monialium, 2859. Quid sit clausura Papalis et quid ad eam pertineat, 2862-2863. Quid sit clausura Episcopalis, 2863.

Claves. — Ad quem spectet jus retinendi claves tabernaculi, 3587.

Clemens V.—Clementinas collegit quæ postea promulgatæ fuère à Joanne XXII, 190.

Clementinæ. — A quo promulgatæ, et an vim legis habeant, 190.

Clericus. — Non ordinabatur antiquitùs quin alicujus Ecclesiæ servitio ascriberetur, 1002. Hæc disciplina restituta fuit à Concil. Trident., 1003. Non ubique tamen viget, 1004-1005. An invito Episcopo clerici possint è diœcesi discedere, 1006-1008. Episcopus sinè justâ causâ non potest è suâ diœcesi expellere clericum non munitum litteris sui Episcopi si non velit exercere ordines, 1018. Clerici sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticæ, 1677. Privilegia clericorum sunt exemptio à foro laicali, etc., 1678. Quomodo amittatur illud privilegium, 1681. An potestas sæcularis valeat cognoscere causas innocentium adversus ecclesiasticos, 1682. Quinam sint casus in quibus clerici vocari possunt coram judice sæcu-

lari, 1682. An et quatenus clerici possint accusare in causâ sanguinis, 1942-1943. An accusare possint in causâ domesticorum aut si agatur de damno aliis inferendo, 1944. Graviter peccant clerici in sacris et monachi se intromittentes in causam sanguinis, 1951; aut ipsius executioni participantes, 2066, etc. De obligationibus clericorum, 2054. De vitandis à clericis, 2056. Professiones et artes à clericis vitandæ, 2057, etc Quid sint clerici regulares, 3105. Leges aliquid clericis præcipientes aut vetantes intelligendæ sunt potissimùm de clericis *in sacris*, 2055. An clerici possint esse administratores et procuratores, Cancellarii, Consiliarii, etc., 2058. An possint esse advocati præsertim clerici minores, 2059. An possint jurare in judicio, 2060. An ipsis prohibeatur armorum gestatio, 2065. An item exercitium et studium medicinæ, pharmaciæ, 2061-2062. An juxta leges civiles possint medicinam et pharmaciam exercere, 2063-2064. An clerici possint negotiari et conducere agros, 2067-2071 : vide NEGOTIATIO. De oblectamentis clericis prohibitis, 2072-2089. An et quatenus alearum ludi clericis prohibeantur, 2081 : vide LUDUS.—An et quatenus clericis prohibeatur cohabitatio cum mulieribus, 2090-2099: vide MULIER. An et quatenus sæcularis luxus clericis sit prohibitus, 2100 : vide LUXUS. De his quæ à clericis sunt præstanda, 2102. De habitu clericali, vide HABITUS. De tonsurâ vide hoc verbum. De cælibatu, vide hanc vocem.—De causis temporalibus clericorum, 5520. An et quatenus clerici possint esse advocati aut procuratores, 5622. Quomodo puniendi sint clerici et religiosi rei læsæ majestatis, 6284. Excommunicationes latæ contra clericos, 6564. An aliquando clerici possint Religionem ingredi sinè consensu Episcopi, 2616-2618. Quid de iis qui se adstrinxerunt ad serviendum diœcesi per aliquot annos, 2619.

CLERUS. Clerus diœcesis Santiago in Americâ quomodo se gesserit occasione appellationis ab abusu, 667 (*in notâ*). Quid intelligatur per clerum alicui Ecclesiæ adscriptum et ad quid teneatur quoad officium Patroni Titularis, 4959. Quinam ex clero teneantur ad officium Patroni localis, 4960. Cleri Gallicani Declaratio (1682), 220.

CLUNIACENSIS Religionis notitia, 3108.

COADJUTOR. — Episcopi possunt dare coadjutores parochis infirmis vel imperitis, et judices sunt de illorum necessitate, 1059. Congruam ipsis possunt assignare ex redditibus beneficii, 1060, 1340. Quid de illâ congruâ præscribat lex civilis in Galliâ, 1060. Quandonam parochis dandi sint coadjutores, 1338. Quomodo coadjutores distinguantur à vicariis, 1336, 1344. Qualis esse debeat coadjutor parochi, 1339. An Episcopus possit dare coadjutorem cum futurâ successione, 1339. An liceat appellare à Decreto Episcopi coadjutorem parocho imponenti, 1341. Quid pos-

sit et ad quid teneatur parochi coadjutor, 1342. Quid sint et quale jus habeant coadjutores Canonicorum, 2236. An regularis possit eligi in parochi coadjutorem, 2878, 2881 : vide VICARIUS. — Coadjutores Episcoporum quid sint et quotuplicis generis, 1093. Differunt ab Administratore Apostolico, 1095. Coadjutor cum futurâ successione, 1096. An Coadjutores sint Prælati, 1097. Quid de Coadjutoribus statuerit Tridentinum, 1098. A quo constitui possint Coadjutores Episcoporum, 1099. De quibusdam casibus in quibus constitui possunt sinè obtentâ licentiâ S. Sedis, 1100. Causæ propter quas dari potest Coadjutor, 1101. An invito possit dari Coadjutor, 1102. Quænam sit Coadjutorum potestas, 1103, 1106. An Coadjutus possit alteri delegare quæ Coadjutor vult facere, 1105. Quænam sint speciales obligationes Coadjutoris, 1107, 1108. Quænam congrua Coadjutori debeatur et undenam desumenda, 1110. Quænam sint prærogativæ Coadjutoris quoad honorifica, 1111. Quomodo expiret eorum potestas, 1112.

COCHLEARIS. — An liceat dare communionem cum vino in cochleari, 3393.

CŒMETERIUM. — Quid sint cœmeteria, 4733. An sepulchra clericorum in cœmeteriis separata esse debeant à sepulchris laicorum, 4738. An item separata esse debeant corpora parvulorum, 4739. Quo situ poni debeant corpora in cœmeteriis, 4740. An crux sit erigenda in medio cœmeterii et quatenus cœmeteria manuteneri debeant, 4741. Quibus expensis construi et instaurari debeant cœmeteria, 4742. Quid à lege civili præscribatur in Galliâ circa situm et dispositionem cœmeteriorum, 4743. Ad quem pertineat in Galliâ jus concedendi facultatem erigendi monumenta in cœmeteriis, 4743 *in fine*. An liceat vendere terram cœmeterii ad sepulturam faciendam, et an sit prohibitum aliquid exigere ad reparationes in ecclesiâ faciendas aut ad alias causas pias, 4744. An et quatenus ad hæredes transeat jus sepulturæ, 4745. An et quatenus exhumanda sint cadavera indebitè sepulta, 4746-4748. Quomodo cœmeteria à se invicem censeantur separata, 4746. Quomodo polluantur cœmeteria, 4791. Quæ dicuntur de pollutione aut reconciliatione ecclesiarum applicanda sunt cœmeteriis, 4812. An et quatenus polluatur cœmeterium quando polluitur ecclesia, 4813 : vide POLLUTIO.

CŒNA. — An liceat bis celebrare missam in die *Cœnæ Domini*, 1368. An liceat privatim celebrare in cœnâ Domini, 3553. An in eâdem communio cleri præcipiatur, 3554. An facultas data absolvendi à casibus Papæ reservatis comprehendat casus contentos in Bullâ *Cœnæ Domini*, 1632. Quinam sint casus reservati in Bullâ *Cœnæ*, 1634. An per hanc Bullam reservetur peccatum eorum qui sinè facultate absolvunt à casibus reservatis in eâdem Bullâ, 1635. An Episcopus possit absolvere a

reservatis in Bullâ *Cœnæ* quando sunt occulti, 1645.

Cœnobita. — Quid sit, 3105.

Cœnula. — Vide Collatiuncula.

Cognatio. — Quid et quotuplex sit cognatio, 4256 : vide Consanguinitas. Quid sit cognatio spiritualis, an et quatenus sit impedimentum dirimens, 4269. Quid et quotuplex sit legalis, et quatenus sit impedimentum dirimens, 4270-4272. Quousque extendatur, 4271. An matrimonium possit consistere inter adoptantem et filiam filiæ adoptivæ, vel filiam illegitimam adoptati, 4272. An adoptio sit admissa à Codice nostro civili, 4274. An vigeat apud nos impedimentum canonicum cognationis civilis, 4275. An et quatenus cognatio sit impedimentum matrimonium dirimens juxta nostrum jus civile, 4387. Cognatio spiritualis quomodo contrahatur, 3320-3332.

Cohabitatio cum mulieribus. — An et quatenus clericis prohibeatur, 2090-2099 : vide Mulier.

Collatio. Quid et quotuplex sit, 417. Quomodo differat ab electione, 418. Ad collationem referendæ sunt confirmatio et institutio, 418. Ad quem pertineat collatio beneficiorum et officiorum quæ à Prælaturis diversa sunt, 451-465. Intra quodnam tempus collatio sit facienda, 464. Si collatio beneficii sit nulla, fructus ejus sunt restituendi, etsi fuerunt bonâ fide percepti, quando nondum sunt consumpti, 479.

Collatio laica. — Quid erat et an fuerit abusus, 374. Collatio præbendarum à quo fieri debeat, 2269, 2278. De collatione simultaneâ : vide Simultanea. Quid sint beneficia collativa, 5389.

Collatiuncula (gallicè *collation*) Quid de eâ sit sentiendum et quænam quantitas cibi sit in eâ sumenda, 4986. Quinam cibi liceant in collatiunculâ, 4987. An possit interverti et mane sumi, 4988.

Collectio tertia juris canonici 185.

Collegiata. — A quo sit erigenda, 2265. Quid sint Capitula collegiata, 2158. Quotuplicis speciei sint, 2160. Ad quem vel ad quos pertineat collatio canonicatuum et præbendarum in Collegiatis, 2279. An primæ Dignitates in Collegiatis conferri debeant graduatis, 2161. An in Collegiatis sit rigorosa obligatio divinum officium cantandi, 2161. Quo ordine veniant ecclesiæ Collegiatæ, 2161.

Collegium. — De capellanis collegiorum, 462, 1542. Quid sit Sacrum Collegium et quomodo sit compositum, 718. Collegium *propagandæ fidei*, 781.

Collocutorium. — Quid sit observandum quoad collocutorium in monasteriis monialium, 2861.

Color. — Cujus coloris esse debeant vestes sacræ, 3625. An color flavus sit licitus, et pro aliis inservire valeat, 3626. Ubinam indicetur color servandus in vestibus sacris, 3627. An liceant vestes sacræ polymitæ, 3628. Quis color sit servandus in ecclesiis alienigenis, 3629. Quis color in privatis sacellis,

3630. An color liturgiæ illegitumæ sit servandus, 3631. Sub quali obligatione color sit servandus, 3632.

COLORATUS. — Vide TITULUS.

COMA. — An liceat uti comâ fictitiâ in missâ, 3692. An prohibeatur usus coronæ capillitii, 3693. An sit peccatum comam relaxatam deferre, 2114.

COMEDERE. — An liceat comedere statim post communionem, 3379.

COMITIA Cleri Gallicani, quid erant et cujus sint auctoritatis, 94.

COMMATRES. — An moniales possint esse commatres, 2866.

COMMEMORATIO. — Quales commemorationes fuerint præscriptæ à Card. Caprarâ occasione suppressionis festorum in Galliâ, 4906. Cujus Patroni commemorationem facere debeant qui nulli ecclesiæ sunt adscripti, 4966. An sit facienda commemoratio tàm Titularis quàm Patroni, 4966. An sit facienda commemoratio Titularis sacelli privati quando in eo celebratur, 4967. De quonam Patrono commemorationem facere debet regularis, 4968. An Congregationes sæculares debeant facere commemorationem de Patrono loci vel diœcesis, et an debeant commemorationem facere Titularis cappellæ propriæ, 4969. An clerici in seminario degentes teneantur commemorationem facere Titularis ecclesiæ seminarii, 4967. An addi possint commemor. 3712.

COMMEMORATIO DEFUNCTORUM. — An in die Commemorationis defunctorum parochus teneatur missam applicare suis parochianis defunctis, 1491. An qui tenetur quotidie applicare missam possit illam cuilibet applicare die Commemorationis defunctorum, 3517. An die Commemorationis defunctorum omnia altaria sint privilegiata, 3534.

COMMENDA. — Quid sit et an sit vetusta commendarum origo, 5452. In abusum verterunt commendæ, 5453. Neque laudari neque improbari generatim possunt commendæ, 5454. Commendæ adhuc subsistunt, 5455. An commendæ differant à beneficiis, 5456. Pluribus juribus utilibus et honorificis gaudent commendatarii, 5457.

COMMENDATITIÆ EPISTOLÆ. — Quid sint, 1009.

COMMISSARIUS *Apostolicus*. — Quid sit et an debeat esse in Dignitate constitutus, 817.

COMMUNIO. — Ubinam fieri debeat prima communio, 613. Regulares possunt dare communionem fidelibus in suis ecclesiis, solo die Paschatis excepto, 615, 1360. Ubinam fieri debeat communio paschalis, et an in Cathedrali fieri possit, 1357. Ubinam facere eam debeant ii qui in monasteriis degunt, 1359. An communio possit dari in Oratoriis privatis, 1361, 3580. Quandiù Christus maneat in Eucharistiâ post communionem, 3377. An liceat spuere post communionem, 3378. An liceat statim comedere, 3379. An communio sit danda capite damnatis, 3387. An ob chiragram liceat dare communionem aliis digitis quàm indice et pollice, 3392. An liceat eam dare ægrotanti cum vino in cochleari,

3393. An communio possit dari in missis *De Requiem*, 3395-3397. Quid si missa *De Requiem* dicatur cum paramentis violaceis, 3396. Quâ horâ et quibus diebus communio sit danda, 3403-3404. Quænam regulæ sint observandæ circa frequentem communionem, 3405. A quo monialibus sit permittenda communio, à Superiorissâ an à confessario, 3043. Non à directore communiones sunt permittendæ sed à confessario, 3043. An communio sit parvulis necessaria, 3408. Quos obliget præceptum communicandi, 3410. An teneatur Viaticum sumere qui mane communicavit, 3412. De communione paschali, 3416-3425. An pueri debeant communicare statim ac habent usum rationis, 3426-3428. An sint communicandi amentes, semifatui et obsessi, 3429-3432. De dispositionibus animæ requisitis ad communionem, et quænam sit dispositio præcipua, 3433. An et ex quo præcepto confiteri debeat ante communionem qui mortalia habet, 3433, 3434. An ante communionem sit confitendum mortale oblitum, 3435. Quinam casus sint excipiendi, 3436. Quandonam censeatur deesse confessarius, 3437. Quid si quis habeat reservatum, 3438. Quid si excommunicationem, 3439. Quomodo intelligendum præceptum confitendi *quamprimùm*, 3441-3443. An ante communionem debita satisfactio sit exsolvenda à pœnitente, 3444. De dispositionibus requisitis in corpore ad communicandum, 3445. An pollutio impediat communionem, 3445. An item copula conjugalis, 3446. Quomodo vestitæ esse debeant mulieres, quomodo milites et sacerdotes quando ad sacram mensam accedunt, 3448-3449. An et quatenus jejunium sit requisitum, vide Jejunium. An liceat missam interrumpere ad communicandum infirmum, 3557. An sacerdos, qui missam non potest perficere, sit communicandus ex hostiâ à se consecratâ, 3560. An et quatenus fieri debeat communio pro lucrandis indulgentiis plenariis, 4581, 4582.

Communio.—Quid per hanc vocem prohibeatur erga excommunicatos 6547.

Communitas religiosa. — Penes quem resideat dominium bonorum communitatum religiosarum, 2903. Quid si in communi possidere nequeant, 2904. An jus administrandi sua bona habeat communitas religiosa, et per quem debeat illud jus exercere, 2905. An aliquando Episcopo liceat se ingerere huic administrationi, 2906. An Episcopus habeat quamdam jurisdictionem circa administrationem bonorum communitatum religiosarum, 2907. An habeat in illam administrationem potestatem dominativam, 2908. An in aliquo adempta sit communitatibus religiosis bonorum suorum administratio, 2909-2932 : vide Bonum.

Communitas seu municipium (*commune*) subvenire debet Fabricæ pro expensis necessariis in ecclesiâ, 5344, 5345.

Commutatio.—Quid sit voti com-

mutatio, 5229. Quotuplici modo fieri possit, et an per seipsum solum vovens possit votum in melius commutare, 5230. An votum jejunandi possit per voventem commutari in votum orandi, etc., et an omnia vota possint commutari in votum Religionis, 5231. An propriâ auctoritate vovens possit commutare votum in opus æquale, 5232. An requirantur causa et auctoritas competens ut votum commutetur in opus notabiliter minus bonum, 5233. An habens solam potestatem commutandi possit in opus notabiliter minus bonum commutare, 5233. Quid attendere debeat votum commutans, 5233. An is cujus votum fuit commutatum, ad illud possit redire, 5234. Quid si res subrogata impossibilis evadat, 5235. An habens potestatem commutandi vel dispensandi pro aliis possit uti hâc facultate pro seipso, 5235.

Comœdus.—Vide Mimus.

Comparere. — An et quatenus qui absolvuntur à casibus papalibus teneantur comparere coram Superiore et de hoc præstando juramentum præstare, 6454, 6455. An teneantur comparere si impedimentum Romam adeundi sit perpetuum, 6456. An absoluti in articulo mortis comparere teneantur, 6457. An teneantur comparere qui absolvuntur à casibus reservatis absque censurâ in dicto mortis articulo, 6458.

Compatibile. — Quid sint beneficia compatibilia, 5388.

Compatres. — An religiosi possint esse compatres in Baptismo, 2866.

Competentia. — Quid sit quoad judices, 5655-5656. Quomodo acquiratur, 5657, etc.—Ad quid reducatur quæstio an quis sit competens, 5656. De modo dignoscendi an quis habeat competentiam, 5657. Quid primùm sit examinandum, 5658. Si acquisita fuerit jurisdictio per delegationem, competentia dijudicatur ex eo à quo dimanat et ex verbis mandati, 5659. Quid de competentiâ in casu prorogationis jurisdictionis, 5660, etc.—Competentia acquiri potest per compromissionem, 5666, etc.—Acquiri potest per reconventionem, 5675. Per connexionem causarum, 5676. Acquiri et amitti potest per privilegium, 5677. De modo dignoscendi ratione ordinariæ jurisdictionis, 5678, etc. An competens sit, non tantùm Ordinarius domicilii, sed etiam loci contractûs, vel loci in quo sita est res controversa, vel in quo delictum fuit commissum, 5693. Quid sit speciale Ordinario loci contractûs quoad competentiam, et an quasi-contractus comprehendantur etiam in regulâ, 5694. Quid sit speciale quoad competentiam Ordinarii loci ubi res controversa est sita, 5695. Quid speciale quoad competentiam Ordinarii loci ubi delictum fuit patratum, 5696. An per forum delicti tollatur forum domicilii, 5697.

Competentes. — Vide Catechumenatus.

Completorium. — Qualis sit pars officii, 5080. A quo instituta fuerit hæc hora, 5081.

COMPLEX. — An confessario liceat exquirere nomen complicis, 3826. Aliquando tenetur pœnitens complicem manifestare, 3827. Quænam pœnæ sint latæ contra docentes licitum esse exquirere nomen complicis et an sint denuntiandi confessarii exquirentes nomen complicis, 3828. Quid sanciverit Bened. XIV circa confessionem proprii complicis, 3863. An valida sit absolutio complicis, 3865-3867. An excommunicationem incurrat qui duntaxat audit complicem, sed eum non absolvit, 3866. Quid intelligendum sit per peccatum turpe, 864. An absolutio complicis sit nulla etiam quoad alia peccata, 3865. Quænam pœnæ sint latæ contra confessarium absolventem complicem, 3866, 4633. Quid si complex nolit alteri confiteri, 3867. An complex possit absolvi tempore Jubilæi per confessarium complicem, 4633.

COMPONENDA. — A Datariâ exigitur, 791.

COMPOSITIO. — Quid sit, à quo et quandonam sit admittenda, 5889. An licita, et an hodie semper sit expediens, 5890.

COMPROMISSIO. — Per compromissionem acquiritur jurisdictio, 5666. Quid sint arbitri compromissarii, 5667. Quomodo differant à judice propriè dicto, 5668. Quomodo ab arbitris juris, 5669. Quænam conditiones requirantur ut arbitri compromissarii competentiam habeant, 5670. Quis compromittere possit, 5672. Pro quibusnam causis, 5674.

COMPROMISSUM. — Modus electionis, 391.

CONCILIUM. — Conciliorum Decreta, 77. Quid sint Concilia et an sint institutionis divinæ, 77. Quotuplicis speciei sint, 79. Quandonam sint œcumenica? Quandonam particularia, 79. In iis soli Episcopi habent ex officio votum decisorium, 78. Cardinales aut Abbates aut aliæ Dignitates vocem decisoriam non habent nisi ex privilegio, 78. An vocem decisoriam habeant parochi, 1301. An Papa sit supra Concilium œcumenicum, 691. Papa jus habet convocandi Concilia œcumenica, iisque præsidendi eaque confirmandi, 689. Quoties celebranda sint Concilia provincialia, 81. Quinam sint convocandi ad Concilium provinciale, 82. An Episcopi teneantur adesse Concilio provinciali, 1067. An ad Concilium provinciale Capitula sint convocanda, 2434. A quo, Sede Metropolitanâ vacante, convocari debeat Concilium provinciale, 83. Quinam habeant jus suffragandi in Concilio provinciali, 84. Causæ in eo pertractandæ, 85. Quid valeat Concilium provinciale in judiciis de Episcopis, 544-548. Decreta ipsius non sunt publicanda nec executioni demandanda antequam subjecta fuerint correctioni S. Sedis, 86. Hoc examen ad Congregationem Concilii spectat, 769. Non ideo tamen censenda sunt per hoc approbata à Sede Apostolicâ, 87. Decreta synodalia huic correctioni non sunt necessariò submittenda, 88. Quænam sit auctoritas Conciliorum, 89. An ad derogandum de-

eretis Concilii Generalis requiratur expressa ipsius mentio, 90. Quid si derogatio fiat per rescripta, 91. Quid speciale quoad Concilium Tridentinum, 92. An Tridentinum sit in Galliâ receptum quoad disciplinam, 93. Ordo servandus in Conciliis inter Episcopos, 829.

Concio. — An Canonici cogi possint ad assistendum collegialiter concionibus tempore Adventûs et Quadragesimæ, 2314, 2321.

Conclave. — Electio S. Pontificis in Conclavi clauso fieri debet, 424, 427 Cardinales non sunt cogendi intrare in Conclave nisi in quibusdam casibus, 714.

Conclusio.—Quid sit et quid operetur conclusio in causâ, 6057.

Concordatum. — Ipsi non derogatur per rescriptum sinè speciali mentione justæ causæ, 150. Concordatum inter Leonem X et Franciscum I, 215. Concordatum anni 1801 inter Pium VII et Napoleonem I, 226-227. De iis quæ pro ipsius executione peracta sunt, 228-231. An à tempore Concordati Episcopi in Galliâ possint statuta capitularia immutare cum solo consilio Capituli, 2424-2428.

Concubinatus. — Quid sit, 6257. Quid sanciat Tridentinum quoad concubinatum laicorum, 6259. Quid quoad concubinatum clericorum, 6260. Quid quoad beneficiarios concubinarios, 6261. Quid quoad Episcopos, 6262. An modus procedendi contra concubinarios à Tridentino præscriptus sit necessariò servandus si constet de fornicatione, 6262. An tunc Episcopus possit statim procedere ad depositionem si sit consuetudo regionis, 6263, 559 8°. Quid si agatur de iis qui habent curam animarum, 6264. Summariè potest procedi contra concubinarios, 6265.

Concursus. —Quid sit, 442. Quid valeat peragere Vicarius Capitularis circa concursum pro beneficiis parochialibus, 1279. Quid circa concursum sanciat Tridentinum, 1329. Casus in quibus concursus non requiritur, 1330-1333. An lex concursûs obliget in Galliâ, 1334.

Condemnatoria sententia quid sit, 5950.

Conditio. — An censura possit ferri sub conditione, 6424. An et quatenus sacramenta sub conditione sint iteranda, 3180-3188. An et quatenus absolutio possit dari sub conditione, 3783-3786. An absolutio censurarum data sub conditione de futuro contingenti sit valida, 6475. Quid sit impedimentum conditionis servilis, 4308-4310. An hoc impedimentum sit juris naturalis vel ecclesiastici tantùm, 4311. An consensus pro matrimonio possit dari sub conditione, 4088. Quid si conditio sit de re turpi vel contra substantiam matrimonii, 4089. Quid si conditio sit de educandis filiis in hæresi vel infidelitate, 4090. Quid de conditione, *si pater consenserit*, 4090. Vide circa alias conditiones, 4093-4094. An adsit matrimonium pendente conditione, 4092.

Confessarius. — In casu necessitatis vel magnæ utilitatis uti potest jurisdictione duntaxat probabili, 306 Decisio S. C. pro casu quo-

rumdam sacerdotum diœcesis Patavinæ, 306. An Episcopus et Prælati minores possint sibi eligere confessarium, 1081. Confessarii monialium à quo eligendi sint, 1533. Quinam confessarii monialium esse non debeant, 1535. Confessarius extraordinarius dari debet monialibus ab Episcopo, 1536-1537. Minimè tenentur moniales se confiteri confessario extraordinario sed debent coram eo se sistere, 1537. Quoties sint mutandi confessarii monialium, 1534, 1592. An confessarius monialium possit illas audire quando extra conventum existunt, et an itidem possit extra conventum audire puellas quæ ad conservatorium pertinent, 1539. An jurisdictio sit necessaria confessario, 1550, 1552. Qualis sit potestas peccata remittendi sacerdoti data die suæ ordinationis, 1551. Confessarius indiget jurisdictione ordinariâ vel delegatâ pro foro interno, 1553. Quinam jurisdictionem hujusmodi habeant, 1553. A quo jurisdictionem delegatam accipere debeant confessarii, 1554. An confessarius approbatus soleat accipere jurisdictionem cum approbatione, 1556. An necessariò sit approbandus, 1557-1558. An proveniali-bus, 1559. A quo sit approbandus, 1560-1562. An parochus, aut Episcopus, aut Cardinalis possint sibi eligere confessarium non approbatum, 1561. An confessarius habens beneficium parochiale indigeat approbatione, 1563. An approbatus in uno loco sit eò ipsò approbatus in alio, 1564. An examinandus sit qui vult approbari ad confessionem, 1566. Episcopus nequit suspendere à confessione omnes confessarios unius conventûs, 1567. An regulares confessarii possint denuò examinari ab Episcopo et revocari, 1569. An, præsente et silente Ordinario, validè absolvat confessarius non approbatus, 1570. An sacerdotes approbati possint audire validè confessionem sinè licentiâ parochi, etiam tempore Paschatis, 1571-1574. De facto S. Pontifex non solet confessarios delegare nisi sint approbati ab Episcopo, 1573. Quid senserit Lequeux, 1573. Quid si Episcopus prohibeat sub pœnâ nullitatis confiteri extra parochiam, 1573. Quomodo cesset confessariorum jurisdictio, 1575. An confessarius indigeat approbatione pro absolvendis moribundis, 1582. An aliquando sacerdos non approbatus possit absolvere moribundos in præsentiâ approbati, 1583, 1614. An idem possit complex in materiâ turpi, 1587. An id fieri possit erga ligatos excommunicatione reservatâ, 1584. An id possint excommunicati, hæretici et schismatici, 1585, 1586. An parochi aut simpliciter approbati valeant etiam monialium confessiones excipere, 1587. Quid intelligantur hîc per moniales, 1588. An superiores regulares possint sinè Episcopi approbatione, recipere confessiones monialium sibi subjectarum, 1589. An approbatus pro uno monasterio aliâ approbatione indigeat pro aliis, 1590. An simpliciter approbatus indigeat speciali approbatione pro absol-

vendis reservatis, vide Casus reservati. An confessarius possit aliquando suum complicem in materiâ turpi absolvere, 1643. Quali interdictione percutiatur confessarius qui excipit confessionem sui complicis in materiâ turpi, 1643. Quid valeat confessarius regularis circa vota, juramenta et impedimenta, 2942. An confessario ordinario liceat audire confessiones monialium in monasterio tempore quo extraordinarius ibidem munere suo fungitur, et an vice versâ liceat extraordinario accedere ad conventum extra tempus suo muneri implendo assignatum, 2970. An statui possit ab Episcopo quòd moniales simplicia vota emittentes non confiteantur nisi confessario pro ipsis assignato, 2971. An verum sit dictum *Prælect. S. Sulpitii* quòd à jure communi non sit præceptum ut confessarii monialium singulis trienniis mutentur, 2973. Quid de hujusmodi mutatione præcipiatur in Concilio ultimo Avenioniensi, 2974. Quot esse debeant confessarii in singulis monasteriis, 3046. An confessarius teneatur cum periculo absolvere moribundum, 3200. An confessarius possit denegare sacramenta ob crimen auditum in confessione, 3906. An liceat confessario exquirere nomen complicis, 3826-3828 An et qualem pœnitentiam confessarius debeat imponere, 3829, etc. vide Satisfactio. Quid sit sancitum à Bened. XIV quoad confessarium qui suum complicem absolvit, 3863-3867. De confessariis sollicitantibus, 3868-3891: vide Sollicitantes. De obligatione confessarii quoad sigillum, vide Sigillum. An confessarii mendicantes possint aliquando dispensare in votis Papæ reservatis 5246. Quibusnam pœnis plectatur peccatum confessarii cum pœnitente commissum, 6268. An simplex confessarius possit absolvere à suspensione aut interdicto non reservato, 6442, 6601.

Confessio (*Sacramentalis*).—Quid sentiat Lequeux de validitate confessionis, sinè licentiâ parochi factæ extra parochiam tempore Paschatis, 1573. An regulariter superior religiosus debeat confessiones subditorum audire, 3046. An confessio sit præmittenda quando adultus rebaptizatur, 3184. An sacerdos teneatur præmittere confessionem antequam administret sacramenta si sit in statu peccati mortalis, 3195. An confessio præmitti debeat ante communionem si quis mortale habeat, 3433. An id fieri debeat ex præcepto divino, 3434. An mortale inculpabiliter oblitum sit confitendum ante communionem, 3435. Quinam casus sint excipiendi, 3436. Quandonam confessarius censeatur deesse, 3437. Quid si quis haberet reservatum, 3438. Quid si excommunicationem haberet reservatam, 3439. Quomodo intelligendum sit præceptum *quamprimùm* confitendi, 3440-3442. An hoc præceptum laicos concernat, 3443. Quid sit confessio sacramentalis et quo jure præcepta, 3797. Quomodo ipsius necessitas deducatur ex verbis Christi, 3798. Quomodo constet præceptum ecclesiasticum, 3799. An huic

præcepto satisfiat per confessionem invalidam, 3800. An et quatenus obliget per se præceptum divinum confitendi, 3801. Quandonam per accidens obliget, 3802. An præceptum divinum obliget singulis annis, 3803. An is qui præceptum non implevit statuto tempore desinat obligari, 3804. An per unam confessionem anno sequenti factam satisfiat præcepto pro utroque anno, 3805. An aliquando tempus præveniri debeat, 3806. An ligetur præcepto qui venialia tantùm habet, 3807. Quâ ætate hoc præceptum incipiat urgere, 3808. Cui sacerdoti sit facienda annua confessio, 3809. An et quatenus medicus teneatur admonere infirmum de obligatione confitendi, 3810-3812. An hæc obligatio vigeat in Galliâ, 3813. An ex institutione divinâ confessio debeat esse secreta, aut publica 3816. An et quatenus confessio debeat esse integra, 3817. An et integra esse debeat quoad circumstantias aggravantes, 3817. An et quatenus debeat absolvi moribundus qui peccata sua confiteri nequit, 3818-3825. In quonam loco confessio sit audienda, 3909. Qualis esse debeat sedes confessionis, 3910. Quomodo juxta Rituale Romanum facienda sit confessio, 3911. An jure communi præcipiatur confessio ante matrimonium, 4164.

Confessio (*in Judicio*).—Quid sit, quotuplex, et quinam sint ipsius effectus in judicio et extra judicium, 5708.

Confessor. — Antiquitùs martyr vocabatur etiam confessor, 4848.

Confidentialis. — Quid sit simonia confidentialis, 6148.

Confirmatio. — Nominatus ad Prælaturas nequit se ingerere illius administrationi antequam confirmationem acceperit, 376. Quandonam electio sit confirmanda, 411. Quomodo fiat confirmatio apud Curiam Romanam, 419. Decretum confirmationis quoad Prælatos, 420.

Confirmatio (*Sacramentum*). — Ejus minister ordinarius est Episcopus, 987, 3346. Quomodo sit administranda, 987. An Episcopus possit confirmare suos subditos in alienâ diœcesi, vel alienos in propriâ, 988. An confirmans et confirmandi debeant esse jejuni, et an extra ecclesiam et diem non festivum confirmatio possit administrari, 989. Qualis sit obligatio Episcoporum administrandi sacramentum confirmationis, 990. An peccet Episcopus moribundum petentem non confirmans, 991. An pueri et amentes sint confirmandi, 992. Schedula confirmationis iis non est tradenda qui præcipua fidei capita et vim sacramenti ignorant, 993. An peccet graviter Episcopus confirmans absque cæremoniis et vestibus à Pontificali præscriptis, 994. An ad confirmationem requiratur patrinus, 995. An nondum confirmatus possit tonsurari, 1669. An et quatenus presbyteri valeant conferre sacramentum confirmationis, 1715-1716, 3347. An nondum confirmati sint irregulares, 1854. Quid sit sacramentum confirmationis et quandonam institutum,

3334. Quænam sit materia proxima Confirmationis, 3335. An prima impositio manuum obliget sub gravi et sit supplenda, 3336. Quid sit de essentiâ sacramenti in unctione faciendâ, 3337. Quænam sit materia remota Confirmationis et an oleum olivarum et balsamum sint de necessitate hujus sacramenti, 3338, etc. An sit necessarium ut chrisma benedicatur, 3339. Estne necessarium ut benedicatur ab Episcopo pro validitate sacramenti, 3340. An requiratur ut chrisma benedicatur in anno, 3341. Quænam sit forma Confirmationis, 3342. Per quas mutationes forma Confirmationis reddatur invalida, 3343. Quænam sit et an sit valida forma à Græcis adhibita, 3344 Quinam sint effectus sacramenti Confirmationis, 3345. An simplex presbyter possit confirmare ex delegatione solius Episcopi, 3348. Quinam sint capaces sacramenti Confirmationis, 3349. An sit obligatio sub gravi suscipiendi sacramentum Confirmationis, 3350. An parochi teneantur referre in libro nomina confirmatorum, 3352. Confirmatio conferri potest in ecclesiis regularium, 583. Non tenentur episcopi hoc sacramentum conferre peste laborantibus, 892.

Confraternitas. — Regulares subduntur Episcopis quoad erectionem et administrationem Confraternitatum, 591, 909. Eorum Confraternitates visitari possunt ab Episcopis, 902. In quibusnam Confraternitates subjiciantur jurisdictioni parochi, in quibusnam vero ab eâ eximantur, 618 et 619. Confraternitates tenentur assistere processionibus, si Episcopus id præcipiat, non verò si parochus, 619, *ad* 25. Præcedentia Confraternitatum, 638. An Episcopus possit concedere Confraternitatibus licentiam asservandi SS. Sacramentum, 983. Pannum proprium adhibere possunt Confraternitates in funeralibus confratrum aut consororum, solvendo tamen parocho jus ad hoc præscriptum, 1423. Quid sit Confraternitas, 4654. Undenam Confraternitates ducant originem, 4655. A quibusnam erigantur, 4656-4659. Quid statuerit Clemens VIII circa Confraternitates et quid Concil. Avenionense 1849 : 4657-4658. Quomodo erigi debeant Confraternitates, 4660. An ad id necessaria sit certa formula, 4660. An et quatenus plures Confraternitates erigi valeant in eâdem ecclesiâ, 4661. An laicorum Confraternitates erigi possint in ecclesiis monialium, 4662. An consensus Ordinarii sit necessarius ad erigendas Confraternitates et quid possit circa illarum statuta et regimen, 4663. An et quatenus Confraternitates subsint visitationi episcopali, 4665. An ipsarum administratores possint ab Episcopo cogi ad reddendam rationem, 4666. An confratres sacco induti cogi possint ad solitis processionibus interessendum, 4667. An et quatenus Ordinarius valeat assistere congregationibus Confraternitatum, 4668. An Episcopus possit expellere confratres aut novos admittere, 4669. An et

quatenus valeat Episcopus administrare bona Confraternitatum, 4670. An valeat Episcopus prohibere aut restringere solita exercitia et an possit prohibere flagellationem, 4671. An confratres habere queant congregationes sinè delegato Episcopi, 4672. An sinè causâ revocari possint capellani Confraternitatum, reluctantibus confratribus, 4673. An capellanus Confraternitatis, vi solius nominationis ipsius, facultatem habeat indulgentias applicandi rosariis, scapulariis, etc., 4674. An possit suppleri sinè speciali licentiâ pro receptione confratrum, 4674. An veteres Confraternitates quæ restitutæ fuerunt ab Ordinario in Galliâ sua privilegia et indulgentias recuperaverint, 4675. An Confraternitates possint transferri de loco in locum, 4676. An Confraternitates possint interesse processionibus si non sint invitatæ, 4677. An Confraternitates possint impediri ne accedant ad funera quando ab hæredibus fuerunt invitatæ, 4678. An Confraternitates possint habere congregationes sinè licentiâ et assistentiâ parochi, 4679. Quid præscripserit Concilium Avenionense circa Confraternitates, 4680. De variis Confraternitatibus, 4681.

Confrontatio testium.—Quid sit et quatenus sit necessaria, 5944-5945.

Congregatio casuum. — An cogi possint parochi ad interessendum congregationi casuum conscientiæ, 1510 : vide Conscientia.

Congregatio religiosa. — Quid sit, 2518. Approbari debet à S. Sede, 2526. Lex tamen ad hoc obligans modificata est per consuetudinem, 2528. Sed erigi nequeunt Congregationes religiosæ absque Episcopi licentiâ, 2529. De lege prohibente Congregationes monialium absque clausurâ et votis solemnibus, 2530-2532. Etiam et hæc lex fuit modificata, 2533. Quomodo et quandonam approbentur à Gubernio per decretum, 2587. Quandonam per legem, 2588. De Congregationum capacitate civiliter acquirendi et possidendi, 2589 : vide Communitas. — Ad quem in Galliâ bona communitatum devolvantur ex jure civili in casu extinctionis earum, 2590. An solæ Congregationes mulierum recognoscantur à Gubernio in Galliâ, 2593. Quænam sit in Galliâ conditio civilis Congregationum à gubernio non agnitarum, 2592. An possint recognosci tanquam Instituta publicæ utilitatis, 2594. An in tali casu Instituta possint bona acquirere, 2595. An Congregationes religiosæ teneantur aliquando domum habere in Urbe Româ, 2959. An Episcopis subjiciantur Congregationes virorum quoad constitutiones pro eis approbatas à S. Sede, 2960. An pendeant quoad alienationes bonorum, 2961. An quoad alios actus interioris œconomiæ, 2962. An Episcopus possit judicare de validitate electionis Superiorum, 2963. An ab Episcopo supprimi valeant domus religiosæ Instituti à S. Sede approbati, 2964. An ab Episcopo approbari debeat confessarius Confratrum quando

Congregationes Episcopo subjiciuntur, 2965. Quomodo religiosæ possint bona transferre in Galliâ, 2591.

Congregationes capitulares. — Quid juris habeant Episcopi in Congregationes Capitulares vi Concil. Trident., 2298. An jus quod habent in hujusmodi congregationes possint exercere per Vicarium, 2299. An Congregationes teneri possint tempore divinorum officiorum, 2338. De obligatione assistendi congregationibus Capitularibus, 2370-2386. Quo in loco haberi debeant congregationes, 2372. Quandonam et per quem sint convocandæ, 2373-2376. Quomodo fieri debeat convocatio, 2377. Quinam in ipsis vocem habeant, 2379. An emitti possit votum per procuratorem, 2380-2381. Quâ ratione suffragia sint danda, 2382-2384. An secretum sit servandum circa deliberationes, 2386. An congregationes capitulares possint haberi absque Episcopi licentiâ, 2435. Casus in quibus hæc licentia est necessaria, 2436.

Congregationes Romanæ.—Quantæ sint auctoritatis, 95-103, 785. Quomodo constet de authenticitate illarum declarationum, 100. Quid sit Congregatio Concilii et à quo instituta, 96, 769. Quantæ auctoritatis sint ejus declarationes, 97-102. Quot sint Congregationes Romanæ, 720. Congregatio Consistorialis quid sit et ad quid sit instituta, 721. Congregatio Inquisitionis, 722, etc. Congregatio Indicis, 727-768. Congregatio Episcoporum et regularium, 770. Congregatio super disciplinâ regulari et super statu regularium, 771. Congregatio Rituum, 772, etc. congregatio Jurisdictionis et Immunitatis, 777. Congregatio Indulgentiarum et Reliquiarum, 778. Congregatio de Propagandâ, 780, etc. Congregatio pro Universitate studii, 783. Aliæ Congregationes, 784. Quid significent verba *et ampliùs* quibus Congregationes aliquando utuntur, 658, 786. Potestas Congregationum est ordinaria nec expirat per mortem S. Pontificis, 785. Non admittuntur à Congregationibus recursus per meras litteras, sed libelli supplices de manu ad manum præsentari debent, 787. Quomodo causæ sint introducendæ coram Romanis Congregationibus, quando non proceditur modo contentioso, 787. S. Congregatio Concilii suam mutavit sententiam quoad potestatem Capitulo attributam restringendi jurisdictionem Vicarii Capitularis, 1229, etc. An Congregationes Concilii et Regularium habeant potestatem dominativam in religiosos vel tantùm jurisdictionem, 2958.

Congrua.—Episcopi possunt assignare congruam vicariis et coadjutoribus parochorum, 1060. An possint illam congruam assignare ex oblationibus, 1061-1062. Quid lex civilis disponat de congruâ coadjutoribus præstandâ in casu infirmitatis et in casu interdicti, 1060 : vide Portio.

Conjux. — An copula conjugalis impediat communionem, 3446. Vide Uxor, Matrimonium.

Conopœum.— Basilicæ jus habent ut conopœum illas præcedat, 4843.

Consanguinitas.— Quid sit, 4256. Quot sint distinguenda in consanguinitate, 4257. Quousque consanguinitas sit impedimentum dirimens in lineâ rectâ et quousque in lineâ collaterali, 4259. Quomodo computandi sint gradus consanguinitatis, 4260. Quomodo computentur ex jure civili, 4261. Quo jure consanguinitas dirimat matrimonium in lineâ rectâ, 4262. Quo jure in lineâ collaterali, 4263. Cur institutum fuerit hoc impedimentum, 4264. Quousque olim extendebatur, 4265. Quid sit exprimendum in supplicatione, 4266 et 4267. Prima arbor consanguinitatis, 4237. Secunda arbor (*ib.*). Tertia arbor (*ib.*).—An multiplici titulo sint consanguinei qui à duobus personis matrimonio conjunctis descendunt, 4268.

Conscientia. — An ab Ordinario parochi possint cogi ad interessendum congregationi casuum conscientiæ, 1510. An item Canonici et alii presbyteri, 1511. An regulares, 501. Judicia ex informatâ conscientiâ, vide Informata.

Consecratio ecclesiarum quid sit, 4769. A quo ecclesiæ sint consecrandæ et an consecrari rigorosè debeant, 4772. An ab Episcopo loci sint consecrandæ, 4773. An valida sit consecratio facta ab Episcopo extraneo, hæretico vel excommunicato, 4774. An et quatenus Episcopo inferiores possint deputari ad faciendam hujusmodi consecrationem, 4775. Regulares ordinario Episcopo subduntur pro consecrandis suis ecclesiis, 580, 4775. An Abbates possint consecrare ecclesias et altaria, 4775. Quo tempore ecclesiæ sint consecrandæ et an id fieri debeat cum celebratione missæ, 4776. An et quatenus constare debeat de ecclesiarum consecratione, 4777. An altare majus ecclesiæ consecrandæ fixum esse debeat et an sit consecrandum cum ecclesiâ, 4778. Quid sit faciendum coram Reliquiis pridie consecrationis ecclesiæ, 4779. An sit jejunandum et quatenus, 4782. Quomodo officium sit recitandum die consecrationis ecclesiæ, 4780. Quomodo, eâdem die, missa sit celebranda, 4781. An de necessitate sit quòd ecclesia omninò circumeatur, 4783. An et quatenus nomen (seu Titulus) ecclesiæ sit imponendum, 4784. An in ecclesiâ quæ est tantùm benedicta, altare possit consecrari, 4785. An ecclesia execrata indigeat novâ consecratione, 4786-4789. An novâ consecratione ecclesia indigeat si successivè reparetur, vel in minori parte instauretur aut amplificetur, 4786-4788. An ecclesiæ tantùm benedictæ, casu quo polluuntur, sint reconciliandæ ante earum consecrationem, 4809. An si per alicujus inhumationem ecclesiæ polluantur, cadaver sit exhumandum ante consecrationem, 4810. Quid si cadaver discerni nequeat, 4811. In consecratione SS. Oleorum, Canonici, si opus sit, complere debent numerum 12 sacerdotum, 2288. Conse-

eratio Episcopalis quânam die fieri debeat, 2032.

CONSECRATIO EUCHARISTIÆ.—Quid requiratur ad validitatem consecrationis Eucharistiæ, 3368. Quomodo materia debeat esse præsens consecranti, 3368. Quomodo debeat esse determinata à consecrante, 3369. An et quatenus guttæ separatæ in calice consecrentur, 3370. An valida sit consecratio casu quo consecrans errat circa numerum hostiarum, 3371. An reputandæ sint consecratæ hostiæ si fuerint extra corporale positæ, 3372. An liceat consecrare hostias quæ post Offertorium afferuntur, 3373. An ante consecrationem aperiri debeat vas in quo conduntur hostiæ consecrandæ, 3374. In quo adhuc peccare possit sacerdos circa materiam panis consecrandi, 3374. Quid agere debeat sacerdos si post consecrationem advertat vinum non fuisse positum, 3375. Quid idem agere debeat si non advertat materiamineptam fuisse consecratam nisi postquam reditus est in sacristiam, 3376. An peccet graviter sacerdos voluntariè distractus in consecratione, 3384. An liceat verba consecrationis replicare, 3384.

CONSENSUS. — An et quatenus Episcopus teneatur habere consensum Capituli, 2400-2412. Vide CAPITULUM. — Qualis esse debeat consensus in matrimonium, 4080. An et quatenus exprimi debeat, 4084, 4085, 4086. An consensus possit esse conditionatus, 4088. Quid si conditio sit de re turpi, 4089. Vide alia vº CONDITIO. — An suspendatur consensus per indicationem causæ motivæ, etc., 4094. An mutuus consensus sit legitima causa separationis quoad torum et habitationem, 4148.

CONSERVATOR. — An regulares possint eligi in Conservatores, 2878, 2880. Quid sint Conservatores, 2946, 5591. Quid de iis sanciverit Gregorius XV, 2947. Quid requiratur ut quis possit in Conservatorem eligi, 2948. An mutari possint Conservatores, 2949. Quid valeant Conservatores, 2950, 5594. An omnes Ordines religiosi possint sibi eligere Conservatores, 2951. An debeant illos sibi eligere in singulis diœcesibus, 2952. An Conservatores possint judicialiter procedere, 2953. An contra Episcopos, 2954.

CONSILIUM. — An et quibusnam in casibus Episcopus teneatur consilium Capituli requirere. Vide CAPITULUM.

CONSISTENTES *Pœnitentes*. — Quinam erant, 3851.

CONSISTORIUM. — Quid sit et ad quid conveniat, 719. Congregatio Consistorialis, 721. De Consistoriis adunandis pro canonizatione SS., 4867.

CONSTITUTIONALIS ECCLESIA, 225. Constitutionales Episcopi ad sedes Episcopales à Pio VII promoti qualem retractationem facere debuerint, 230. Qualem verò sacerdotes constitutionales, 231.

CONSTITUTIONES *Apostolorum*. — Ab Apostolis non videntur fuisse conditæ, 23. Sunt tamen perant'

quæ, 23. Fuerunt ab hæreticis interpolatæ, 23.

CONSTITUTIONES Pontificiæ vim habent obligandi absque acceptatione Episcoporum, 30. A fortiori absque acceptatione cleri secundi ordinis, 32. Variæ earum species, 47-50.

CONSTITUTIONES *Religiosorum*. — Quomodo à regulâ differant, 2522. An mutari valeant quando à S. Sede fuerunt approbatæ, 2529.

CONSTITUTIO CIVILIS Cleri Gallicani, 224. Quomodo damnata fuerit à Pio VI, et quomodo illam respuerit Clerus Gallicanus, 224.

CONSUETUDO. — Quid sit, 104. Variæ ipsius species, 105-111. Consuetudo secundùm jus, 105. Præter jus, 105. Contra jus, 105. Generalissima, generalis, specialis, 106. Judicialis, 107. Extrajudicialis, 107. Bona et mala, 108. Corruptela, 108. Abrogata, prohibita, reprobata, 109. Quibus clausulis abrogentur, prohibeantur, reprobentur consuetudines, 110. Consuetudo legitimè præscripta, etc., 111. Conditiones requisitæ ut consuetudo vim legis habeat : ex parte communitatis, 112 Qualis debeat esse communitas, 104, *dicit*. 2o. Induci debet à majore parte communitatis, 113. Ex certâ scientiâ, de quâ tamen est dubium pro consuetudine obligationem legis auferente, 114. Per actus publicos, 115. Per actus liberos, 116. Cum intentione se obligandi, 117. Sine interruptione, 118. — Ex parte consuetudinis requiritur ut sit bona et rationabilis, 119. Quandonam talis reputetur, 120. Quædam consuetudines illegitimæ defectu rationabilitatis aut bonitatis, 122-123. Requiritur ex parte Principis quòd Papa aliquo modo consentiat, 124. Quotuplici modo possit consentire, 125. De consensu tacito, 126-130. Quando desuetudo legis nondum est præscripta non peccant omnes qui legem non observant, 128. Quando consuetudo est præter legem, etsi Pontifex non habeat facilitatem reclamandi censetur consentire, si consuetudo sit rationabilis, 130. Secus si consuetudo sit contra legem, 126. De consensu legali, 131. Quid sentiat Card. Gousset, 132. Quandonam Pontifex censeatur consentire si agatur de consensu tacito, 133. Si agatur de consensu legali pro consuetudine *præter jus*, 134. Pro consuetudine *contra jus*, 135. Quid inde sequatur pro praxi, 136. Utrum bona fides sit requisita ad præscribendum contra legem, 137. De effectibus consuetudinis, 138. De abrogatione consuetudinis *per legem supervenientem*, 139. Quomodo derogetur consuetudinibus particularibus non immemorabilibus, 140. Quomodo immemorabilibus, 142. Exceptiones, 142. Aliter est dicendum de legibus ab Episcopis constitutis quæ omnes consuetudines locales abrogant, 141. *Per legem anteriorem* : disputatur an consuetudo prævalere possit contra legem consuetudinem prohibentem, 143. An consuetudo possit prævalere contra decreta Tridentina, 144. *Per consuetudinem contrariam*, 145. Quale tem-

pus ad hoc requiratur si consuetudo fuerit *præter jus*, quale si fuerit *contra jus*, 145. Non valet consuetudo facere quòd nominatus ad Prælaturam administrare possit antequam ipsi conferatur, 377. An consuetudo possit prævalere contra decreta Congregationis Rituum, 776. An contra Missale et Cæremoniale Episcoporum, 776. An contra obligationem residendi, 1466. An per consuetudinem constitui valeant impedimenta matrimonium dirimentia, 4177-4178. Quid sentiendum sit de veteribus consuetudinibus quarum vi quidam Episcopi dispensabant in 3o aut in 4o gradu consanguinitatis et affinitatis, 4403. An et quatenus consuetudo excuset ab observatione festorum, 4903, 4933. An liturgiæ recenter in Gallias invectæ legitimari potuerint per consuetudinem, 5060, 5061. An laudabiles consuetudines tollantur per Cæremoniale Episcoporum, 5071. Quid cavere debeant Episcopi juxta Bened. XIV quando in suis diœcesibus inveniunt consuetudinem canonibus contrariam, 5321. Nullâ consuetudine excusari possunt Episcopi qui immobilia vel mobilia pretiosa suis consanguineis donant, 5323. Quomodo oblationes in laudabiles consuetudines abierint, 5354.

Contemplativus. — Quid sit Ordo contemplativus, 3104. Quinam tales sint, 3106-3113.

Contentiosa jurisdictio. — Quid sit, 281.

Contestatio. — In quibusnam consistat litis contestatio, 5923, 6051. An et quatenus sit necessaria, 5924. An sint casus in quibus testes recipi possent, lite non contestatâ, 5925. Quinam sint effectus contestationis litis, 5926.

Continentia. — An cum assensu communitatis religiosæ Episcopus valeat dispensare in voto continentiæ perpetuæ, 3071 : vide Votum.

Contractus. — An nomine monialium vel nomine Episcopi contractus iniri debeant in monasteriis mulierum, 2932. An et quatenus Ordinarius loci contractûs sit competens judex, 5693-5694.

Contritio. — Quid sit, 3788. Quatenus sit necessaria, 3787. Quotuplex sit et quid sit perfecta et imperfecta, 3789. An et quomodo perfecta justificet, 3790. An in contritione requiratur aliquod amoris initium, 3790. An ad validitatem sacramenti Pœnitentiæ requiratur ut contritio eliciatur cum intentione confessionis, 3791. An requiratur ut propositum non peccandi sit explicitum, 3792. Quænam esse debeant dotes illius propositi, 3793. An et quomodo debeat esse firmum, 3793, 3794. Quomodo debeat esse universale, 3795. Quomodo efficax, 3796.

Controversa. — Non debet Episcopus quæstiones côntroversas solvere, 943, 954.

Contumacia. — Quandonam contingat in judiciis, 5901. Quid sit contumacia vera, quid verò præsumpta, 5901. Quænam excusent à contumaciâ, 5902. Quomodo sit procedendum contra contumacem,

5903. Quænam sint pœnæ contumacibus infligendæ, 5904. Quandonam reus sit contumax in processu civili et quatenus contumacia sit accusanda, 6043. An contumacia requiratur ad censuram, 6360, 6403, 6404.

Conventionalis. — Quid sit simonia conventionalis, 6146. An sint pœnæ latæ contra simoniam conventionalem, 6181. Quid si ageretur de simoniâ confidentiali, an pœnæ incurrerentur, si tunc simonia esset tantùm conventionalis, 6189.

Conventualis. — Quid sint Franciscani conventuales, 3116.

Conventus. — Vide Monasterium.

Conversus. — Quis possit concedere facultatem transeundi à statu conversorum ad clericorum statum et vice versâ, 3102. An conversus teneatur ad officium divinum, 5093.

Convivia. — An et quomodo convivia in monasteriis sint licita, 2771. An sint prohibita die vestitionis et professionis, 2771, 2772. An convivia prohibeantur cum Judæis, 3146. An jure communi convivia nuptiarum, natalitiorum, etc., clericis prohibeantur, 2080.

Copia libelli. — Post citationem reus comparere debet cum copiâ libelli, 6044.

Copula. — An et quatenus copula conjugalis impediat communionem, 3446.

Corporale. — Ex quâ materiâ esse debeat, 3612. An licitum sit uti corporali ex gossypio, 3613. An possit esse depictum, et an Latinis liceat adhibere corporalia Græcorum, 3614. An sit prohibitum corporalia circumdare texto denticulato, 3624. Quænam sit obligatio utendi corporali et utendi benedicto, 3650. An sit mortale uti corporali immundo, 3651. An sit licitum uti corporali in quo est foramen, et an liceat eo uti si reficiatur, 3651.

Corpus juris canonici, 193. Quomodo allegentur ipsius canones et capitula, 194. Judex informare debet de corpore delicti antequam ulteriùs procedat contra reum, 5864, 5885.

Correctio fraterna. — Vide verba Fraterna et Denuntiatio. An Superior regularis graviter peccet leves negligendo corrigere defectus subditorum, 2817.

Crates. An sedes confessionalis debeat esse crate munita et sub quibusnam pœnis, 3910.

Creatio. — Erectio parochiarum diper viam creationis, 338.

Credo. — An in missâ cantatâ *Credo* possit cantari alternatim cum organo, 5161, 5183 X.

Crimen. — Ex quotuplici crimine oriatur impedimentum *criminis*, 4318. Quatenus adsit impedimentum dirimens utroque conjuge patrante homicidium, 4319-4320. Quatenus adsit idem impedimentum, uno patrante homicidium, 4321-4322. Quatenus verò adsit, neutro patrante homicidium, sed solum adulterium, 4333. An ficta promissio matrimonii cum adulterio inducat impedimentum, 4334. An promissio conditionata illud inducat, 4335. An requiratur pro-

missio mutua, 4336. An adulterium cum matrimonio attentato sit impedimentum dirimens, 4337. Cujus juris sit hoc impedimentum criminis et an in eo dispensetur, 4338. An existat hoc impedimentum in matrimonio cum infidelibus, 4339. An sit explicandum in libello supplici quod adfuerit homicidium simul et adulterium, 4340. Quandonam crimina sint contra bonum commune, 5834.

CRUX, CRUCIFIXUS.—Cui competat elevatio crucis quando defuncti sepeliuntur extra propriam ecclesiam, 1415. Parochus prohibere potest ne regulares propriam crucem erigant quando cadavera non deferuntur ad ipsorum ecclesias, 1418. Secus in aliis processionibus, 1439. An crucifixus necessarius sit in altari in quo missa celebratur, 3661. An sit necessarius in altari in quo expositum est SS. Sacramentum, 3662. An crux altaris debeat habere imaginem Christi, 3663. An crux sit necessaria quando adest in altari statua vel imago Christi, 3664. An crux sit erigenda in cœmeteriis, 4741.—VIA CRUCIS, vide VIA.

CULPA.—An existant et quomodo intelligenda sint rescripta indulgentiarum in quibus concederetur liberatio à pœnâ et culpâ, 4527.

CULTUS.—Vide DISPARITAS.

CURA animarum, quotuplex, sit, 1311. Quid sit habitualis, quid actualis, 1312.

CURATA. — Quid sint beneficia curata, 5386.

CURIA. — Quid sit Curia Episcopalis, 5752. De Auditoribus Curiarum Episcopalium, 5758. De Curià Archiepiscopali, Primatiali et Patriarchali, 5791.

CURIALES, seu foto sæculari obligati an et quatenus sint irregulares, 1926.

CURRUS. — An deceat currui cadavera defunctorum imponere, 4696.

CURSORES.— Quid sint, 5790.

CUSTOS. — Quid sit in Capitulo, 2220.

D

DÆMON. — Quid sit pactum expressum vel implicitum cum dæmone, et quale sit peccatum, 6242-6244. An protestatio contra diaboli interventum necessariò excludat pactum cum dæmone, 6246.

DÆMONIACUS.—An et quatenus sit irregularis, 1847-1849.

DAMNATUS. — An communio sit danda capite damnatis, 3387.

DATARIA.—Quid sit, ipsius origo, et quomodo componatur, 791. Pro quibusnam gratiis et negotiis ad ipsam recurratur, 791. Pro quibusnam impedimentis ad eam sit recurrendum, 4421. Quid exprimi debeat in libello supplici; ad quem sit dirigendus, et quâ viâ, 4423. Quomodo sit executioni mandanda dispensatio Datariæ, 4425.

DEBITUM CONJUGALE.—An sit licitum illud petere vel reddere in dubio de morte prioris conjugis, 4246-4249. An eodem regula sit observanda in dubio circa alia impedimenta, 4250, 4455. An qui nulliter Religionem professus est, invitâ uxore, debeat se abstinere à petendo debito conjugali, 5194. An conjux qui habuit commercium carnale cum consanguineo sponsi debitum possit petere, 4286. An possit petere mulier quæ fuerit vi coacta, 4287. An ignorantia excuset ab hoc impedimento, 4288. An Episcopi valeant in hoc dispensare, 4289. An possint dispensare regulares et simplices confessarii, 4290.

DECANUS. — An sit de Capitulo, 2172.

DECANI RURALES.—An possint subdelegare, 311.

DECIMA.—Quid sint decimæ et quotuplicis generis, 5349. An debeantur ex jure divino, 5350. Cui solvendæ erant olim decimæ et an hodie subsistant, 5351. An supprimi possint per præscriptionem, 5352.

DECISÆ PARTES Decretalium, 188.

DECLARARE. — An et quatenus judex possit suam sententiam declarare, 5962, 6061.

DECLARATIO CLERICI GALLICANI (1682), 220. Absolvi possunt qui ipsi bonâ fide adhærent, 221. Ipsius confutatio, 683-700.

DECLINATORIÆ exceptiones quid sint, 6045.

DECRETALES. — Quid sint, 47. De falsis Decretalibus, 177. Per ipsas non fuit immutata Ecclesiæ disciplina, 180 : vide v° *Historia juris canon.* — Decretales Gregorii IX, 186. Ipsarum tituli sunt authentici, 187. Quid sint *partes decisæ* Decretalium, 188. Decretales non contentæ in hâc Collectione et Decreto Gratiani aut non reservatæ, revocatæ fuêre à Gregorio IX, 191.

DECRETUM. — Decreta SS. Pontificum sunt fons juris canonici, 26. Obligant absque Principis sæcularis acceptatione, seu absque *placito regio*, 33. Quid sint, 47.

DECRETUM GRATIANI, 184.

DEDICATIO. — An et quomodo sit recitandum officium die Dedicationis ecclesiæ, 4780. Quomodo eâdem die missa sit dicenda, 4781. An et quatenus sit jejunandum pridie Dedicationis, 4782. Quânam die celebrandum sit Anniversarium Dedicationis ecclesiarum ex dispositione Cardinalis Caprara, 4906.

DEFECTUS. — An Superior regularis graviter peccet leves negligendo corrigere defectus subditorum, 2817.

DEFENSOR Matrimonii, 6087. Quodnam sit ejus officium, 6088. Quoties juramentum præstare debeat de munere suo fideliter implendo, 6089. In quibusnam causis adhiberi debeat, 6091.

DEFUNCTUS. — An manens in peccato mortali lucrari valeat indulgentias pro defunctis, 4576. An sit obligatio recitandi officium defunctorum, 5098. An obligatus ad missam quotidiè applicandam, possit tamen cuilibet applicare in die Commemorationis defuncto-

rum, 3517 : vide COMMEMORATIO. — Missæ pro defunctis, vide VOTIVA. — An post missam de die, et depositis paramentis coloris dici, liceat absolutionem facere pro defunctis, 3756. An defuncti possint adjuvari nostris suffragiis, 4503. An Episcopi valeant defunctis indulgentias applicare, 4548. An sit obligatio recitandi officium defunctorum in die eorum Commemorationis, 5127. An matutinæ officii defunctorum possint pridiè recitari, 5150. An omnia sint cantanda in missâ defunctorum, 5161.

DEGRADATIO.—Quid sit, 6343. Quotuplex, 6344. Discrimen inter degradationem verbalem et realem, 6345. An degradatio verbalis differat à depositione, 6346. Quandonam sit locus degradationi reali, 6347-6348. Quatenus ferri debeat, 6349-6353.

DELEGATIO, DELEGATUS. — Delegata jurisdictio quid sit, 283. Quis possit delegare, 307. Delegatus ad universitatem causarum, 284. An possit subdelegare, 284, 309. De hoc est controversia, 311. Delegatus tenetur suam missionem probare, 284. Delegatus potest esse *ab homine* vel *à jure*, 285. Quos effectus producat delegatio *tanquam Sedis Apostolicæ*, 285. Quid de delegatione : *etiam tanquam delegatus*, etc. 287. Delegatus à S. Congregationibus Romanis haberi debet ut Papæ delegatus et potest subdelegare, 308. An delegatus possit generatim subdelegare, 308, 311. Quandonam censeatur electa industria personæ, 308. Etiam delegatus particularis potest subdelegare articulum non jurisdictionalem, 312. Quomodo habeatur potestas delegata censuras ferendi, et quomodo cesset hæc potestas, 6377. Quibusnam jurisdictio sit deleganda, 313. Vitia quæ excludunt à jurisdictione, 314. Dotes requisitæ in delegato, 315. Laici nequeunt delegari nisi à S. Pontifice, 316-317. Delegatus à Papâ debet esse in Dignitate vel Personatu constitutus, vel Canonicus Cathedralis Ecclesiæ, 318, 817. Qualis debeat esse actus delegationis, 320. An debeat esse actus positivus, 321, 1387. Non sufficit actus internus, si jurisdictio sit requisita ad valorem actûs, sed sufficit actus merè externus, 321 et *in notâ*. Sufficit delegatio rationabiliter præsumpta vel ratihabitio legitimè sperata in multis casibus in quibus jurisdictio non est necessaria ad valorem actûs, 322. Actus delegationis debet 1o intimari, 2o acceptari saltem implicitè, 323. Debet esse liber, 324. Non autem debet necessariò scriptis consignari nisi in casibus à jure expressis, 325. Delegatus exprimere debet se agere nomine delegantis, 326. Delegatio transitoria à Papâ Episcopo data pro aliquo negotio particulari, non transit, defuncto Episcopo, ad Capitulum, 496. An Decani rurales sint habendi ut delegati ad *universitatem causarum*, et an possint subdelegare, 311. Nec Superior nec delegatus *ad universitatem causarum* potest totam suam jurisdictionem delegare, 312. An delegatus possit procedere ad dignoscendam causam nondum ac-

cepto delegationis diplomate, et an ultra contenta in actu delegationis, 5579. An sint litigantibus ostendendæ litteræ delegationis, 5579. Quousque si extendat potestas judicis delegati, 5582-5587. Quomodo cesset jurisdictio delegata, 5588, 5593. Quid sit speciale revocationi tàm à primo delegante quàm à subdelegante peractæ, 5589.

Deliberatio. — An ad secretum teneantur Canonici circa deliberationes Capituli, 2386.

Delictum. — Irregularitates ex delicto, 1782. Causæ delicti *communis* et delicti *privilegiati* quid sint et quid ipsis erat proprium in Gallià, 5537. De visitatione corporis delicti, 5864, 5885. Delictum notorium ex notorietate juris, 5997. Ex notorietate facti, 5997. Quomodo judex agere debeat in casu flagrantis delicti, 6001. Delicta quid sint, 6101. Quotuplicis sint generis, 6102. Quis judex possit cognoscere de delictis, 6103. De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiæ, 6104, etc. De delictis contra virtutem religionis, 6137. De delictis venereis, etc. 6257. De delictis contra justitiam, 6272, etc. Quale esse debeat delictum ut judex possit reo pœnas infligere, 6321. An et quomodo debeat esse externum, 6321-6322. An et quomodo proprium, 6323-6324. Quomodo grave, 6325. An et quatenus consummatum, 6326. Quomodo probatum, 6327.

Denuntiatio et denuntians. — Non denuntians quæ juxta præceptum Ecclesiæ sunt denuntianda sub pœnâ excommunicationis, incidit in casum Papæ reservatum, 1642. Ut falsa et infecta haberi debet denuntiatio anonyma, 3888, *in fine*. De denuntiatione confessarii sollicitantis, 3868-3890. An sit denuntiandus sacerdos corruptor, 3891. Quomodo facienda sit denuntiatio juridica sollicitantis, 3890. Quid sit denuntiatio, 5812. Quotuplex sit, et quid Evangelica seu fraterna, quid verò judicialis, 5813. Quid de eâ dicatur in Evangelio, 5814-5816. An aliquando omitti possit prævia correctio fraterna, 5817. An receptâ denuntiatione fraternâ, superior possit procedere tanquam judex, 5819-5821. Quinam possint evangelicè denuntiare, 5822. Quodnam delictum possit evangelicè denuntiari, 5823. Quandonam denuntiatio juridica evaserit unus ex modis juridicè procedendi, 5824. Quinam possint juridicè denuntiare, 5825. Quænam delicta valeant judicialiter denuntiari, 5826. An possit denuntiari delictum occultum, 5827. An crimen quod non valet probari, possit denuntiari, 5828-5829. An sit denuntiandum delictum occultum, si sit nocivum, 5829. Quandonam crimina tanquam nociva sint reputanda, 5830. Quomodo sit facienda judicialis denuntiatio, 5831. An præmitti debeat correctio fraterna ante denuntiationem judicialem, 5832. An et quandonam sit obligatio denuntiandi judicialiter, 5833-5837. An sit obligatio denuntiandi judicialiter ad vitandum damnum propriæ familiæ, 5836. An sit

aliquando obligatio denuntiandi crimen sub secreto cognitum, 5838. An et quatenus sit obligatio denuntiandi simoniacos S. Sedi, 6191. Quinam sint casus in quibus adest obligatio denuntiandi ex jure ositivo ecclesiastico, 5839, etc. Quomodo et à quibus hæretici sint denuntiandi, 5840. Suntne denuntiandi qui societatibus secretis muratorum et aliis nomen dederunt, 5841. Quomodo peccet et quas pœnas incurrat qui intra tempus debitum non denuntiat, 5842. An Ordinarii possint præcipere revelationem delictorum sub pœnâ excommunicationis, 5843. An per statutum præcipere possint revelationem certorum delictorum, 5844. Quinam sint effectus judicialis denuntiationis quoad judicem, 5845. Quinam sint effectus ejusdem quoad denuntiatorem, 5846. Quinam quoad denuntiatum, 5847. Quid si sit Superior, 5848. An in desuetudinem abierit modus procedendi per denuntiationem, 5849. An denuntiari debeat qui censuram incurrit, 6420. An sententia declaratoria debeat semper præcedere denuntiationem, 6421. A quo et quomodo fieri debeat denuntiatio censurarum, 6422. An parochus teneatur publicare denuntiationem censuratı, 6423.

Denuntiator. Quid sit in judicio forensi, 5478. An hodie denuntiantes sint propriè dicti denuntiatores juridici, 5849.

Depositio. — Episcoporum à solo Papâ fieri potest, 540-550. Vide verba Papa, S. Pontifex, Episcopus. — An in Galliâ sententiæ depositionis possint executioni mandari cum auxilio brachii secularis, 5973. Quid sit depositio strictè intellecta, 6337. Quomodo differat à privatione beneficiorum et à suspensione, 6338. Quomodo differat à degradatione verbali, 6339. Quotuplex sit depositio, 6340. An Episcopus possit reintegrare clericos depositos, 6341. Propter quænam crimina incurratur depositio, 6342. Per quosnam fieri possit verbalis degradatio, 6349. Per quosnam degradatio realis, 6350-6351. An assessores tunc adhibiti sint meri consiliarii, 6351. Cæremoniæ tunc observandæ traduntur in Pontificali, 6352. An fiat degradatio in Galliâ et cur in desuetudinem abierit, 6353.

Deservitores. — Quid erant olim et quid sint hodie in Galliâ, 560. An possint dici veri parochi, 1319. An possit eos inamovibiles reddere Episcopus sinè Papæ consensu, 340. An id possit Capitulum aut Vicarius Capitularis, 340 et 1254.

Deus-dedit (*Cardin.*). — Ipsius juris canonici Collectio, 183.

Diaconatus et Diaconi. — Quid sit et qualem potestatem conferat Diaconatus, 1700. An et quatenus diaconi possint baptizare, 1702, 3280. An diaconus baptizans solemniter sinè commissione incurrat irregularitatem, 1703, 1801, 3280. An et quomodo possit Eucharistiam ministrare, 3386, 1704. Quænam erant olim munera diaconorum, 1705. An diaconatus sit sacramen-

tum, et quænam sint ejus materia et forma, 1706. An possit conferri à mero sacerdote ex debitâ delegatione, 1723. An Diaconus possit benedicere sal in baptismo adhibendum, 3281.

Diaconicon. — Quidnam erat olim in ecclesiis, 4756.

Dies. — Quomodo olim dies dividebantur, 5077.

Dignitas. — Nominatio primæ Dignitatis in ecclesiis Cathedralibus S. Pontifici reservatur, 449. De qualitatibus requisitis in promovendis ad Dignitates, 466-489. Vide Dignus. — Dimissio loci et Dignitatis quid habeat speciale, 500. Quid sit Dignitas, 2184. An Vicariatus Generalis sit Dignitas, 1179. An parochi sint Dignitates, 1304. An in Collegiatis Primæ Dignitates sint graduatis conferendæ, 2161. Dignitates an sint de Capitulo, 2173-2176. An et quatenus hodie Archidiaconus et Archipresbyter sint Dignitates, 2185. Quomodo Dignitates differant à Personatu et Officio, 2184. Quænam sint prærogativæ Dignitatum, 2187-2194. Præcedentia iis debetur, 2187. An et quomodo Dignitates, impedito Episcopo, functiones Pontificales exerceant, 2188. Quid pertineat ad Primam Dignitatem, 2187-2194. An Prima Dignitas missam capitularem celebrans loco Episcopi impediti, teneatur missam applicare, 2193. An Prima Dignitas possit habere presbyterum assistentem cum pluviali, 2192. Ad Primam Dignitatem pertinet dare signum inchoandi officium 2191. An ordo sacer sit annectendus Dignitatibus, 2194. An Episcopus possit novas creare Dignitates sinè consensu Capituli, 2266. An eas creare possit cum Capituli consensu, 2268. Ad quem vel ad quos pertineat collatio Dignitatum, 2269, 2270. An Canonici teneantur inservire Dignitatibus pro diacono aut subdiacono, 2348. Et an vice versâ, 2349, 2350. An Dignitatibus vesperis præsidentibus liceat habere pulvinar et tapete, 2452. An in missâ privatâ Dignitates possint habere ministrum cottâ indutum qui folia vertat, etc., 2453.

Dignus.— An stricta sit obligatio eligendi dignos ad Dignitates et officia ecclesiastica, 475. An promotio indigni sit irrita 476. An semper sufficiat eligere dignos, 480. Falsa interpretatio Concilii Tridentini in hoc damnatur, 481. Controvertitur utrum sit mortale eligere dignos ad beneficia simplicia prætermissis dignioribus, 482. Quid intelligatur per dignos et digniores quoad Dignitates et officia ecclesiastica, 483, 484. Utrum valida sit electio digni, digniore neglecto, 485. An teneantur ad restitutionem eligentes dignos, omissis dignioribus, 486. Quas pœnas incurrat indignum eligens, 487. An liceat transferre indignum ab unâ parochiâ ad aliam, 488.

Dilatoria.— Quid sint exceptiones dilatoriæ, 5906. Quandonam proponi debeant, 5908.

Dimissio officiorum ecclesiasticorum quotuplex sit; tacita et

expressa quid sint, 499. Quid dimissio loci et Dignitatis habeat speciale, 500 : vide RENUNTIATIO. Quandonam dimissio Episcopi censeatur acceptata à Papâ, 511. Jurisdictio in cæteris officiis statim cessat ac dimissio est acceptata à Superiore, 513.

DIMISSORIA. — Quid sint litteræ dimissoriæ, 1009 : vide LITTERÆ.

DIŒCESIS.— An possint præscribi diœceseon limites, 358. An invito Episcopo clerici possint è diœcesi discedere, 1006-1008. De administratione diœcesis, sede vacante, 1212. Ad quem devolvatur, 1213.

DIONYSIUS EXIGUUS. — Ipsius Collectio juris canonici, 176.

DIONYSIUS (S.)—Capitulum S. Dionysii est exemptum, 610.

DIPLOMA.— Quid sint diplomata, 48.

DIPTYCHA.— Quid erant, 1705, *in notâ.*

DISCEPTATIO. — Quid sit causæ disceptatio et quatenus sit necessaria in Judicio forensi, 5480.

DISCIPLINA. — Congregatio super disciplinâ regulari, 771.

DISMEMBRATIO. — Dismembratio parochiarum, 337. Quomodo parœciæ erigantur per viam dismembrationis, 341. De Cap. *Ad audientiam,* 341. Hoc capitulum innovatum fuit a Concil. Trid., 342. De conditionibus requisitis ut dismembratio parochiarum fieri possit, et 1° quidem de justâ causâ, 343. 2° Distantia et difficultas locorum, 344. Quanta distantia requiratur, 345. Ad Judicem pertinet pronuntiare de gravitate incommodi, sed de ejus sententiâ rector potest appellare licet ipsius appellatio non habeat vim suspensivam, 346, etc. Formalitates observandæ in hujusmodi dismembratione et erectione, 348, 349. An requiratur Capituli consensus, 350. Dos est assignanda novæ parochiæ rectori, 352. Jus et honor ecclesiæ matrici servanda sunt, 353. An per Episcopum dismembrari possit parochia, ita ut pars dismembrata alteri parochiæ jam existenti adjiciatur, 356, 357. An tuta sit hujusmodi dismembratio peracta vi consuetudinis, 357. An et quatenus prohibitæ sint dismembrationes beneficiorum, 5395.

DIRECTOR ANIMARUM. — Non à directore sed à confessario communiones sunt concedendæ, 3043.

DISPARITAS conditionis an efficiat irrita sponsalia, 4009. In quo consistat impedimentum disparitatis cultûs, 4299, 4300. Cujusnam juris sit hoc impedimentum, 4301: An vigeat apud infideles, 4302. An sint invalida Matrimonia fidelium cum hæreticis, 4303.

DISPENSATIO. Quid sit, 957, 5237. Quatenus differat à privilegio, 159. S. Pontifex potest dispensare in omnibus Ecclesiæ legibus, 692. An idem valeat quoad jus divinum, 693. An sit essentiale Episcopis ut possint dispensare in legibus Ecclesiæ generalibus, 958. Falsum est quod Episcopus possit in suâ diœcesi quidquid Papa potest in totâ Ecclesiâ, 959. Der-linquenda est opinio tenens E

copum posse in legibus generalibus dispensare quando Papa non sibi reservavit hanc potestatem, 960. Solvitur objectio sumpta ex canone *Nuper*, quia multùm differt potestas absolvendi à potestate dispensandi, 961. — Episcopi valent dispensare : 1° quando in lege dicitur *quod possit dispensari*, 962. — 2° In casu urgentis necessitatis, 963. — 3° Si talis vigeat consuetudo legitimis conditionibus vestita, 964. — 4° Si dubium sit an casus indigeat dispensatione, 965. In levibus, aut etiam in frequenter accidentibus, 966. Potestas dispensandi in casibus modò relatis est ordinaria et ad Capitulum, sede vacante, transit, 967. An dispensatio data ab Episcopo sinè causâ sufficienti sit valida, 968. Quid si data fuerit bonâ fide cum causâ insufficienti quæ tamen putabatur sufficiens, 969, 5238. Dispensatio cum causâ justâ data, valde probabiliter est valida, etsi dispensans non putaret hanc causam adesse, 970, 5238. Potest Episcopus dispensare super propriis statutis etiam in synodo edictis nisi statutum expressè fuisset à Papâ confirmatum, vel nisi in contractum abiisset, 971. Item Episcopus potest dispensare quoad diœcesanos in decretis Concilii provincialis, 972. Potest Episcopus dispensare in lege jejunii et observationis festorum, pro casibus tamen particularibus, 973. Dispensationes in observantiâ Quadragesimali non debent concedi, nisi adjectâ clausulâ *de unicâ comestione* et *non permiscendis epulis*, 974. An Episcopus valeat dispensare modo generali absque Indulto Pontificio, 975. An illud possint vi consuetudinis, 976. An in Provinciâ Avenionensi, 977. An privati causam habentes justam possint uti dispensatione generali ab Episcopo dat absque Indulto Pontificio, vel cum Indulto hujusmodi, 979. Quid sentiendum de dispensatione ab Episcopis sinè Indulto datâ super abstinentiâ ovorum et lacticiniorum, 978. De potestate parochorum dispensandi in jejunio, 1437. Quid in hoc valeant vicarii et confessarii, 1437. Vide JEJUNIUM. — An possit Episcopus dispensare in sacris ritibus, 980. De Dispensatione super irregularitatibus, vide IRREGULARITAS. — Quomodo sit interpretanda dispensatio super irregularitatibus, 1781. Quid valeant Prælati regulares ad dispensandum cum suis subditis, 2941. Ad quem sit recurrendum pro dispensatione impedimentorum civilium, 4392. Quis possit dispensare in impedimentis canonicis, 4393. An Episcopi possint generaliter dispensare in impedimentis matrimonii, 4394. An aliquando id possint, jam contracto matrimonio, 4395. An et quatenus ad hoc requiratur ut matrimonium fuerit contractum bonâ fide, 4396. An bona fides habita fuisse censeatur quando ignorantia impedimenti fuit crassa, et quid si fuerint omissæ proclamationes bannorum, 4397. An Episcopus possit aliquando dispensare ante matrimonium contractum, 4398. An possit dispensare si impedimentum sit publicum,

4399. An et quatenus possit Episcopus dispensare in impedimentis impedientibus, 4400. An et quatenus Episcopus valeat delegare potestatem dispensandi, 4401. An id possint quoad potestatem dispensandi vi Indulti Apostolici, 4402. Quid sit sentiendum de veteribus consuetudinibus vi quarum Episcopi dispensabant in 3° et 4° gradu consanguinitatis et affinitatis, 4403. An in casu Indulti, dispensatio sit petenda à duobus Episcopis quando contrahentes sunt diœcesis diversæ, 4404. Quid valeant regulares quoad dispensationem super impedimentis, 4405. An justa causa sit necessaria pro legitimitate dispensationis in matrimonio, 4406. An sit mens S. Pontificis validam esse dispensationem datam sinè causâ, 4407. An omnes causæ debeant necessariò esse veræ, 4408. An in dubio de validitate causæ valida sit dispensatio, 4409. An cessante causâ cesset dispensatio, 4410. An præter causas alia sint exprimenda sub pœnâ nullitatis in petitione dispensationum, 4411. An sub pœnâ nullitatis exprimi debeat quòd matrimonium fuerit civiliter contractum, 4412. An et quatenus omnia impedimenta sint exprimenda in libello supplici, 4413. An sit nulla dispensatio quando unum impedimentum pro alio expressum fuit, 4414. Quid si unus gradus pro alio exprimatur, 4415. An sit exprimenda copula habita cum sponsâ, et an sit exprimendum quoties habita fuerit pro valore dispensationis, 4416 et 4417. Quid si habeatur copula aut iteretur post missum libellum supplicem, 4418. An et quatenus sit impetranda dispensatio pro utroque conjuge quando ambo eodem impedimento obstringuntur, 4419. An et quatenus error noceat validitati dispensationis, 4420. Quomodo petendæ sint dispensationes, 4421. Quomodo exequendæ sint dispensationes à S. Sede concessæ, 4424. An executioni possint mandari tàm ab Episcopo quàm à Vicario Generali, etsi ad unum tantùm ex ipsis Rescriptum fuerit directum, 4425. An et quatenus dispensationes sint gratis concedendæ, 4425. Sub quânam formulâ dispensatio sit concedenda, 4429. Dispensatio *in radice* quid sit, 4447. In quo differat à simplici dispensatione, 4448. An Ecclesia possit dispensare *in radice*, 4449. Quænam conditiones requirantur, 4450. An possit applicari, utrâque parte ignorante, etiam in casu quo contrahendo partes cognoverunt nullitatem matrimonii, 4451. An Episcopus valeat concedere dispensationem *in radice*, 4452. Quomodo dispensationes *in radice* sint exequendæ, 4453. An Pastores Ecclesiæ possint dispensare in votis et an tunc requiratur causa et quænam causa sit sufficiens, 5237. An dispensatio vel commutatio voti possit concedi sinè consensu illius in cujus favorem votum redundat, 5240. Quid si votum sit principaliter in honorem Dei, estne tunc necessarius consensus illius in cujus favorem votum redundat, 5241. Quid si ille tertius acceptans votum, ad

aliquid onus se obliget, veluti Communitas erga religiosum profitentem, potestne tunc votum relaxari sinè consensu illius tertii, 5242. Quinam possint dispensare in votis, 5243. Quænam vota S. Sedi sint reservata, 5244. Quandonam Episcopi possint dispensare in votis reservatis, 5245. An Confessarii Mendicantes in necessitate possint dispensare in votis Papæ reservatis, 5246. Quinam sint casus in quibus vota prædicta Papæ non reservantur, 5247. An reserventur quando sunt conditionata, 5249-5250. An Episcopus possit dispensare in votis et juramentis cum peregrinis, 5251. Suspensio et interdictum lata in modum meræ pœnæ cessant, non per absolutionem, sed per dispensationem, 6470. Discrimen inter dispensationem et absolutionem, 6588.

DISPERSUS.— De regularibus dispersis, 2567. Vide REGULARES.

DISPOSITIONES. — Quænam dispositiones fieri possint à novitio circa sua bona ante professionem, 2666.

DISPUTARE. — An et quatenus sit licitum disputare cum infidelibus et hæreticis, 6122.

DISTRACTIO et DISTRACTUS. — An graviter peccet sacerdos voluntariè distractus tempore consecrationis, 3384.

DISTRIBUTIO. — A quo excogitatæ fuêre distributiones quotidianæ et à quo fuerunt sancitæ in universali Ecclesiâ, 2253. Quid de iis valeant Episcopi vi Concilii Trident., 2254. An id possint quoad stipendia à Gubernio soluta, 2255, 2261. An condonari possint à Capitulo vel Episcopo distributiones amissæ, 2256. Ad quem spectet determinare modum faciendi distributiones, 2258. Etsi distributionibus renuntiaverint Canonici ad residentiam nihilominus teneantur, 2259. Causæ excusantes à servitio chori ita ut non amittantur distributiones, 2324-2335. Causæ à servitio chori excusantes, sed non impedientes quominus amittantur distributiones, 2336-2338. An absentes propter excommunicationem, interdictum ecclesiæ, vel ipsius pollutionem, vel cessationem à divinis, lucrentur distributiones 2331-2332.

DIURNUS LIBER. — Quid sit et cur fuerit suppressus, 182.

DIVINATIO. — Quid sit, 6236-6237. Quatenus peccent qui de fortunâ consulunt, 6245. Vide MAGIA.

DIVORTIUM. — Vide TORUS et MATRIMONIUM.

DOCTORES, v. GRADUS ACADEMICUS.

DOCTRINA. — An parochi teneantur arcere à matrimonio eos qui ignorant doctrinam christianam, 3216.

DOMICILIUM. — Quid sit, 1349. Quale domicilium requiratur pro contrahendo matrimonio, 1374-1379. 4357-4363. An sufficiens possit esse alicubi habitatio si contrahentes matrimonium mutent domicilium ex fraude, 4364. Quotuplex sit domicilium, 1349, 5679-5680. Quid sint domicilium verum et fictitium, 5680. Quid requiratur ad domicilium propriè dictum, 5681. Qualis sit vis domicilii propriè dicti et an sit semper competens, 5682, 5683. Quale sit domicilium uxorum, religioso-

rum, militum, vagorum, beneficiariorum et coram quonam tribunali se sistere debeant, 5685-5688.

DOMINICUS (S.). — Notitia Ordinis S. Dominici, 3114.

DOMINIUM. — Quotuplici sensu sumi possit vox dominium, 2902. Penes quem resideat dominium bonorum communitatum religiosarum, 2903. Quid de Communitatibus quæ possidere nequeunt in communi, 2904. An votum solemne inducat incapacitatem dominii, 2491, 2493. An capacitas dominii sit quæstio solvenda à solâ auctoritate temporali, 2496. An incapacitas dominii afficiat monasteria vel tantùm religiosos, 2497. De dominio bonorum ecclesiasticorum et quinam erraverint circa capacitatem Ecclesiæ habendi dominium bonorum temporalium, 5253. Quomodo constet Ecclesiam posse habere dominium rerum temporalium, 5254-5257. An dominium bonorum Ecclesiæ ad Rempublicam pertineat, 5264. An sit intentio donatorum quòd hujusmodi dominium ad gubernium civile pertineat, 5265. An saltem dominium altum pertineat ad Rempublicam, 5266. An Ecclesia habeatur in Galliâ ut capax civiliter habendi dominium bonorum ecclesiasticorum, 5271. In quo resideat dominium bonorum ecclesiasticorum, 5272-5273. Quomodo probetur dominium residere penes ecclesias vel Instituta ecclesiastica, 5274. Quomodo confutentur aliæ opiniones, 5275.

DOMUS. — An parochus teneatur habitare in domo parœciali, 1475, etc. Episcopus nequit parocho permittere, nisi ad breve tempus, ut habitet extra domum parochialem, 1476. An teneatur ad restitutionem fructuum qui in domo parochiali non habitat, 1478. Quibusnam incumbat facere reparationes domûs parochialis vel beneficialis, 4768.

DONATIONES factæ in Galliâ Institutis ecclesiasticis à quibusnam sint acceptandæ, 5281. An Episcopi possint donare suis consanguineis bona immobilia vel mobilia pretiosa Ecclesiæ, 5323. An possint facere donationes remuneratorias, 5324. An absque solemnitatibus præscriptis possit Prælatus repudiare donationes aut hæreditates, 5327-5328.

DOS. — An sit reddenda monialibus ad aliam Religionem transeuntibus, 2614. Quid intelligatur per dotem monialium, 2733. Est simonia si dos exigatur ut pretium ingressûs in Religionem, 2733. Secus si in causam alimentorum, licet monasterium sit opulentum, 2734. Ad quosnam pertineat dotem taxare, 2735. Quandonam et quatenus sit danda, et an possit deponi apud monasterium ante professionem, 2736. Quomodo in Galliâ et in Belgio stipuletur pro dote, 2738. An monialibus è monasterio egredientibus dos sit restituenda, 2739-2740. Quid juxta leges civiles in Galliâ et Belgio, 2741. An et qualis dos sit assignanda ecclesiæ ædificandæ, 4759. In casu dubii quomodo dijudicandæ sint causæ circa dotem, 5568.

DUELLISTA. — Quatenus sepultu- ecclesiastica sit duellistis d-

ganda, 4719. Quandonam duellistæ incurrant pœnas à jure statutas, et quid fuerit damnatum à Bened. XIV, 4720. Quid sanciverit Tridentinum contra duellantes, 5502.

Duellum. — Quid sit, 6273, 6276. Propositiones damnatæ circa duellum, 6277. Quibusnam pœnis plectatur duellum, 6277, 6279. An aliquando duellum possit permitti, 6278.

Duplex. — Quid sint beneficia duplicia, 5387.

Duplicationes. — An in foro ecclesiastico locum habeant duplicationes, 5947.

E

Ecclesia. — Quomodo sit constituta, 244. Est societas perfecta et independens, 245. Non est in statu civili, 246, 5503. Est in Ecclesiâ fons aliquis juris canonici, 12. Quinam hoc negaverint, 12. Est in eâdem vera potestas condendi leges quoad actus exteriores, 13. Hæc potestas non oritur à concessione Principum et est suprema et independens, 14. Ita residet in Pastoribus ut ad eos non perveniat per fideles, nec à consensu fidelium pendeat, 15. An Ecclesia habeat veram jurisdictionem, 262. Ecclesia est infallibilis in approbatione Ordinum religiosorum, 2539. An et quatenus constet Ecclesiam habere jure proprio potestatem statuendi impedimenta matrimonium dirimentia, 4173. Quinam illud negârunt, 4172. In quonam resideat hæc potestas, 4174-4178. An et quatenus extendatur hæc potestas ad hæreticos, 4179. An aliquando ad infideles, 4180. Quid sit Ecclesiæ Vetitum et quatenus obstet matrimonio, 4188-4189. An Ecclesia sit capax habendi dominium rerum temporalium, 5253, etc. An possit habere immobilia, 5256. Quonam jure 5257. An possit habere independenter à potestate sæculari, 5258-5260. Ad Ecclesiam pertinet judicare quousque extendi debeat ipsius dominium, 5261. Quandonam preces censendæ sint factæ nomine Ecclesiæ, 4511. Quale tempus requiratur ad præscriptionem bonorum Ecclesiæ Romanæ, 5342, etc. Quinam Ecclesiæ denegârint potestatem judiciariam propriè dictam, 5493. Ecclesia habet forum externum seu propriè dictam potestatem judiciariam, 5494. De fide est quoad potestatem puniendi pœnis spiritualibus, 5495-5499. Habet etiam potestatem puniendi pœnis temporalibus, 5501. Solvuntur objectiones, 5503 - 5505. Ad Ecclesiam pertinet pronuntiare an causa si spiritualis, 5514.

Ecclesia constitutionalis, 225

Ecclesia-Parva (*Petite-Eglise*), 229.

Ecclesia (*Domus Dei*). — Quid et quotuplex sit ecclesia et quotuplici nomine vocetur, 4749. Quid sint ecclesiæ matrices, filiales, etc., 4750. Regulares Ordinario subdu-

tur pro consecrandis ecclesiis, 580, 4775. An ecclesia parochialis sit adeunda pro præcepto missam et verbum Dei audiendi, 1363. An in ecclesiâ parochiali peregrini et vagi teneantur facere communionem paschalem, 1358. An irregularis fiat qui celebrat in ecclesiâ pollutâ, 1792. Ecclesiæ Cathedralis administratio ad Episcopum simul et Capitulum pertinet, 2418. Quales erant ecclesiæ in primis sæculis, 4752. Quænam fuit antiqua ecclesiarum forma, 4753. Quot partibus constabant interiùs, 4754. Quænam erant olim partes exteriores ecclesiarum, 4755-4756. Quænam requirantur in ædificandis ecclesiis et an sit necessarius Episcopi consensus, 4757. Quid debeat facere tunc Episcopus, 4758. An et qualis dos sit assignanda ecclesiæ ædificandæ, 4759. An ecclesia ædificari possit in præjudicium alterius, 4760. An sint citandi rectores aliarum ecclesiarum, et quid faciendum sit de ecclesiâ ædificatâ si dicti rectores citati non fuerint, 4761. In Quibusnam casibus ædificari possit ecclesia in præjudicium alterius, 4762. An Episcopus possit revocare licentiam à se datam ecclesiam ædificandi, 4763. Quid contineat Pontificale circa conditiones requisitas pro ædificandis ecclesiis, 4764. Quibusnam incumbant reparationes ecclesiarum, 4765. Ex quibusnam redditibus aut subsidiis fieri debeant, 4766. Quinam teneantur instaurare Cathedrales, 4767. Benedictio et consecratio ecclesiarum, 4769-4785: vide Benedictio et Consecratio. — An ecclesiæ sint benedicendæ de præcepto, 4770. An et quatenus sit recitandum officium Dedicationis ecclesiæ, 4780. Quomodo illo die missa sit dicenda, 4781. Quandonam ecclesiæ execrentur et quid tunc sit faciendum, 4786 : vide Execratio.—Quid sit faciendum de ruderibus ecclesiarum destructarum, 4790. Quomodo polluantur ecclesiæ et quid tunc sit faciendum, 4791-4815. An polluantur ecclesiæ si notorius non sit actus pollutionem causans, 4802. An sit licitum celebrare in ecclesiâ pollutâ antequam reconcilietur, 4803. A quo sit reconcilianda ecclesia polluta quando erat consecrata, 4805-4806. Quid si erat solùm benedicta, 4807. An ecclesiæ benedictæ, si violentur, sint reconciliandæ ante suam consecrationem, 4809. An pollutæ existant ecclesiæ eò quòd fuerint ab hæreticis vel schismaticis occupatæ, 4815, 6126. De supellectili ecclesiarum : vide hoc verbum, et nº 4816. De immunitatibus ecclesiarum, 4828. Quinam actus prohibeantur in ecclesiis, 4829. An in ipsis liceant concilia, conciones, parlamenta pro negotiis sæcularibus v. g. electionibus magistratuum, Consiliorum municipalium, etc., 4830. An in ipsis liceant negotiationes, venditiones, etc., 4831. An judicia sæcularia, 4832. An quis possit habere fenestram vel portam in ecclesiâ, vel cryptam sub eâ, etc., 4833. An cameræ, vel alia loca possint haberi supra ecclesiam, 4834. An à fabricâ concedi possit servitus in ecclesiâ, 4835

Quomodo et quibusnam pœnis prohibeatur sibi facere deferri strata in ecclesiâ, 4836. Quomodo aptandus sit locus in ecclesiâ pro magistratu civili, 4837. An laici possint habere sedem in presbyterio, 4837. Quænam præeminentia existat inter varias ecclesias, 4841, etc. De Patronis seu Titularibus ecclesiarum, 4945, etc. vide PATRONUS.— An et quatenus ecclesiæ convenire et conveniri possint in judicio, 5607. An et quatenus liceant in parvis ecclesiis cæremoniæ Hebdomadis Sanctæ, 3553.

EDENS.—Quid significet hoc verbum quoad sacramentalia, 4461.

EJECTUS. — An religiosi etiam solemniter professi possint à religione ejici, 3085. Quænam sint servanda in ejectione religiosorum, 3086. Quænam sit conditio religiosi solemniter professi post ejus ejectionem, 3087. An sit suspensus ab exercitio ordinum, 3088. An jus habeat ut sibi alimenta à Religione suppeditentur, 3089. Quomodo ad sua vota servanda teneatur, 3090. An à suis votis teneantur scholastici aut alii Jesuitæ non solemniter professi, si ejiciantur, 3090. An ejecti sint sepeliendi in monasterio, 3091. An teneantur procurare ut in conventum readmittantur sese emendando, et an cogere possint ut admittantur, 3092. An sinè causâ ejici possint religiosi qui vota simplicia duntaxat emiserunt, 3093.

ELECTIO. — Quotuplici modo intelligenda sit, 388, etc. Electio per *quasi inspirationem*, 390. Per *compromissum*, 391. Per *scrutinium*, 389, 392. Hic triplex modus est obligatorius duntaxat quando agitur de eligendis Prælatis pro ecclesiis *viduatis*, adhiberi tamen potest in cæteris electionibus, 393. Quinam ad electionem sint vocandi et quinam electores esse nequeant, 394. Quid si unus vocalis contemneretur, 394. An præsentes possint procedere in paucissimo numero, 396, 401. Quid si præsentes in majori numero egrederentur, 396. An absentes sint vocandi et expectandi, 397. An absens possit sibi procuratorem constituere, et an valeat non Canonicum sibi constituere, 398. Infirmorum vota sunt exquirenda et quatenus exquiri debeant, 399. Quid dicendum de schedulâ vacuâ, 400. Non requiritur ut omnes vocales præsentes consentiant, sed sufficit quòd major pars consentiat, 402. Certi casus in quibus consensus majoris partis non sufficit, 403. Major pars censetur esse sanior nisi contrarium probetur, 404. Quando vota sunt secreta nulla ratio habetur partis sanioris, 405. Electio fieri debet intra tres menses à die vacationis, et abesse debent vis et fraus : accedere non debent voti incapaces, votaque ferri debent absolutè et determinatè, 406. Publicato scrutinio, variare non debent electores nisi in quibusdam casibus, 407. Quandonam *accessui* sit locus, 407-408, 426. Non semper est de præcepto quòd electio fiat per suffragia secreta : sic autem fieri debet in electione Superiorum et Superiorissarum regularium, 409.

Regulariter electio non debet fieri per sortem, 410. Quid peractâ electione agendum sit, 411-412. Quomodo facienda sit electio S. Pontificis, 422-427. Romæ fieri debet nisi alibi Papa decedat aut necessitas id requirat, 427. Quomodo variis temporibus facta fuerit electio Episcoporum, 428-435. Quandonam et cur desierint electiones Episcoporum à Capitulis fieri et ubinam adhuc subsistant, 434. Quomodo peragi debeat electio Vicarii capitularis, 1244-1249. De variis circumstantiis ad electiones faciendas in Capitulis, 2370-2386.

Electivus. — Quid sint beneficia electiva, 5389.

Electuaria. — An sit licitum sumere electuarium diebus jejunii extra prandium, 4984.

Electus, vide Catechumenatus.— An electus ad Prælaturam possit se ingerere illius administrationi antequam suas provisiones Capitulo ostenderit, 376-384.

Eleemosyna. — An liceat dare carnes in eleemosynam diebus vetitis, 5029. An restitutio ob omissionem horarum fieri possit per eleemosynas antea factas ex fructibus beneficii, 5101. An Prælati, beneficiarii, aut alii administratores possint facere eleemosynas aut pia opera ex bonis ecclesiæ ipsis commissæ, 5325-5326. Quas pœnas incurrant qui impediunt ne religiosi mendicantes eleemosynas colligant, 6232.

Eleemosynarius. — Quid sit, 1530. De nominatione eleemosynariorum monialium, 460, 1532. De nominatione eleemosynariorum hospitalium, 461, 1543. Item collegiorum, 462. Item militum, 463. Vide Capellani. — Quodnam sit jus et qualis jurisdictio eleemosynariorum, 1530. Quotuplicis speciei sint, 1531. Eleemosynarii seu capellani monialium quales esse debeant et à quo eligendi, 1532. vide Confessarius monialium. — Eleemosynarius quid valeat circa administrationem sacramentorum, 1538. Potestne extra conventum excipere confessiones feminarum conventui adscriptarum, 1539.— An et quomodo teneatur missam conformare choro monialium, 1540, 3657. An teneatur missam applicare monialibus, 1541. An eleemosynarius possit se conformare eis in recitatione officii, 5131. Quoties mutandi sint eleemosynarii monialium, 1534. Eleemosynarii seu capellani collegiorum, 1542. Eleemosynarii militum quid valeant circa administrationem sacramentorum, 1544. An possint assistere matrimoniis militum, 1544-1545. An eleemosynarii habentes potestatem matrimoniis assistendi, hanc habeant privativè ad parochos contrahentium, 1547. Habentes facultatem in unâ diœcesi an illam servent in alterâ, 1545. Quid de Galliâ, 1548. Facultates concessæ eleemosynariis militum non sunt prætergrediendæ, 1547, 1549.

Emolumentum. — Quo momento in Galliâ beneficiarii jus habeant sua emolumenta recipiendi, 5416. Quænam sint emolumenta à Gubernio solvenda in Galliâ ministris

cultûs catholici, 5447. Quinam habeant jus ad emolumenta assignata pro servitio parochiæ vacantis, 5418. Quomodo emolumenta à Gubernio præstanda ministris cultûs solvantur, 5449.

Emphyteusis. — Quid sit, 5316. An res immobilis possit iterum dari in emphyteusim absque solemnitatibus, 5337.

Encyclicæ. — Quid sint, 47.

Epilepticus. — An et quatenus sit irregularis, 1847. An possit communicare, 3632.

Episcopalis. — Quid sit Curia episcopalis et quid Aula episcopalis, 5752.

Episcopatus.—A quo olim erigebantur Episcopatus, 332-333. A quo hodie erigi debeant, 334. Quid sit ordo Episcopatûs, 1729. An sit sacramentum, 1730. An sit ordo et sacramentum à presbyteratu distinctum, 1731. An potestas episcopatui inhærens sit æqualis in omnibus, 1732. Quænam sit materia Episcopatûs, 1733. Quisnam sit minister episcopalis ordinis, 1734. Quânam die possit conferri, 1734. An ad valorem consecrationis episcopalis tres requirantur Episcopi, 1735. An saltem requirantur extra casum necessitatis, 1736. An Episcopus possit consecrari qui nondum est presbyter, 1737. An peccent qui Episcopatum ambiunt, 1739-1740. Qualis perfectio requiratur ad Episcopatum, 1958. Quânam die Episcopatus conferri valeat, 2032

Episcopus.—Non acceptans leges pontificias quomodo procedere debeat, 38. An possit leges pontificias non acceptare in dubio an hujusmodi leges sint de earum numero quæ possunt non acceptari, 39. An Episcopus teneatur promulgare leges Pontificias in suâ diœcesi aut satagere ut observentur leges Romæ promulgatæ, 44. Non prudenter ageret Episcopus si vellet per statuta synodalia recuperare jurisdictionem à sæculari potestate usurpatam, 273. Controvertitur an Episcopi sint immediatè juris divini: in quodam sensu hoc tanquam certum dici potest, 328. Quidquid sit de hâc controversiâ, quædam sunt conditiones necessariò requisitæ ut ad ipsos perveniat jurisdictio, 329. Episcopus non potest erigere Capitulum, potest tamen novos conventus et Dignitates usitatas instituere, 335. Potest parochias erigere, positis quibusdam conditionibus, 336. An possit dismembrare ecclesias parochiales, 341-357. An prudentia exigat quòd in hâc dismembratione Episcopus faciat mentionem an agat, necne, tanquam delegatus S. Sedis, 354. An Episcopus possit facere uniones ecclesiarum, 360. Quandonam Episcopus confirmatus sit consecrandus, et in quonam loco, 412. Magna ipsi relinquitur libertas suum eligendi Consecratorem, 832 (*in notâ*) Post suam promotionem Episcopus debet præstare juramentum fidelitatis erga S. Pontificem, 421. Quot Bullæ sint conficiendæ in promotione Episcopi, 420. Intra quodnam temporis spatium Episcopi recenter promoti debeant se conferre ad suas sedes, 893. Qualiter variis tempo-

ribus facta fuerit Episcoporum promotio, 428-435. Quandonam et cur SS. Pontifices sibi reservârint Episcoporum institutionem, 434. Hujusmodi reservationum legitimitas à Concil. Trid. declaratur, 435. Qualiter hæc reservatio fuerit impugnata variis temporibus : 1° per Concil. Basileense et Pragmaticam Sanctionem, 436. 2° Per Constit. civilem Cleri Gallicani 1791, 437. 3° Per Napoleonem I, præsertim tempore Concilii 1811, 438-439. Qualiter sint instituendi Episcopi Concordati 1801 vigore, 440. Episcopus potest conferre beneficia quoties S. Sedi non sunt reservata et nullus alius potest probare suum jus illa conferendi, 451. An possit solus conferre Canonicatus, 452. Quid de Galliâ, 459. An nominatio Vicarii Curati ad Episcopum pertineat, 453-454. Quid iterum de Galliâ, 457-458. Quali ætate possit quis ad Episcopatum promoveri, 467. An regulares possint in Episcopos eligi, 2884-2887. Nonnisi subdiaconus potest eligi in Episcopum, 474. Episcopus renuntians quandonam debeat se abstinere ab administrandâ diœcesi, 511. De translatione Episcoporum, vide TRANSLATIO. — An cogi possit Episcopus ad acceptandam novam Sedem, 526. An parochum invitum Episcopus possit transferre ab unâ parochiâ ad aliam, 527. A quo Episcopi judicari et deponi possint, et quid Febronius de hoc senserit, 540 Quàm falsa sit ipsius opinio quoad Patriarchas, 541. Quoad Metropolitanos, 542. Quoad Episcopos, 543. Controversia circa judicia Episcoporum, 547. Quid valeat in hâc parte Concilium Provinciale, 548. Ordinariè Episcopi deponi non debent sinè judicio, 550. Episcopum in perpetuum suspensum potest Papa cogere ad dimittendam suam sedem, 550. Episcopi nequeunt beneficiarios privare beneficiis ex informatâ conscientiâ, 554. An Episcopus possit sinè causâ revocare parochos et alios ad nutum amovibiles, 563. Episcopus qui sinè ullâ causâ revocaret amovibiles, peccaret, 564. Episcopus nequit revocare vicarios ad nutum Capituli revocabiles, nisi ex causis quæ requiruntur ad revocationem tituli inamovibilis, 565. In quibusnam regulares etiam exempti Episcopis subjiciantur, 576-610. Episcopis licet populum benedicere, pontificaliter celebrare, et uti baldachino in ecclesiis regularium quantumvis exemptorum, 606. Præcedentia inter Episcopos, 628-629. Episcopus potest componere controversias circa præcedentiam, 641. Corpus Episcoporum à Papâ sejunctum non habet in Ecclesiâ supremam potestatem, 690. An Episcopus possit permittere lectionem S. Scripturæ in linguâ vulgari, 737. Quid valeat Episcopus circa materiam librorum, 762, 956. Episcoporum Congregatio, 770. An Episcopus possit præcipere contra rubricas, 776 *in notâ*. Congregatio pro examinandis Episcopis, 784. De notione Episcopalis caracteris et naturâ potestatis ips. traditæ, 854. Quid significet vox Episcopus et varia nomina qui-

bus nuncupatur, 854. Definitio Episcopi, 855. Episcopo ordinariè assignatur ecclesia Cathedralis quæ talis constitui nequit nisi à S. Pontifice, 856. Solus item S. Pontifex potest limites diœcesis determinare, 857. Duplex potestas Episcopi, ordinis nempe et jurisdictionis, 858. Quot sint species Episcoporum, 1082. An Episcopi sint presbyteris superiores, 859. Solutio objectionum, 860. Quonam respectu Episcopi sint presbyteris superiores, 861. An et quatenus sint Apostolorum successores, 862. Episcopi non succedunt jurisdictioni quam Apostoli in totam Ecclesiam acceperant à Christo, 865, 876. Exceptis Papâ et Episcopo Hierosolymitano, cæteri Episcopi sedem non occupant cui aliquis ex Apostolis sederit ut Episcopus, 864. Episcopi Apostolis succedunt quoad potestatem ordinis, 866. Quoad jurisdictionem non sunt illorum successores nisi per similitudinem, 867. An à Deo vel à Papâ jurisdictionem immediatè accipiant, 868. Duæ circa prædictam quæstionem sententiæ, et prima sententia, 869. Secunda sententia, 870. An hæc controversia sit de nomine tantùm, 870. Argumenta quibus probatur jurisdictionem Episcopis obvenire per Papam, 871. Solvuntur objectiones, 872. An Episcopi immediatam habeant jurisdictionem in suos diœcesanos, 873. Invito parocho, Episcopus plura potest in parœciis, 874. An in Conciliis œcumenicis Episcopi sint veri judices et legislatores aut solùm Papæ consiliarii, 875-877. An in eâdem diœcesi plures possint constitui Episcopi, 878. Regulariter uni Episcopo plures diœceses committi non debent, 879. Episcopi latini quid valeant in græcos intra suas diœceses commorantes, 879. Episcopi in suâ civitate habentes populos mixtos sibi adjungere debent Vicarium, 879. Regulariter jure divino Episcopi alicui sedi cum potestate ordinariâ sunt addicendi: sunt tamen exceptiones, 880. Hæc ordinaria jurisdictio non excludit ordinariam S. Pontificis jurisdictionem, imò ipsi est subordinata, 881, 959. Episcopi nequeunt facere in suâ diœcesi omne quod Papa valet in totâ Ecclesiâ, 959. De variis officiis Episcoporum, 882. De obligatione residendi, 882-890 : vide Residentia. — De episcopali diœceseos visitatione, 897 : vide Visitatio. — De visitatione sacrorum liminum, 919 : vide Limina. — De potestate Episcopi quoad seminaria, 924. De ipsius potestate quoad Synodum diœcesanam, 937. Episcopus non debet solvere quæstiones controversas, 943, 954. De legislativâ Episcopi potestate, 947, etc. Episcopus nihil statuere potest contra jus commune, etsi jam legitimè fuerit præscriptum, 948. An possit condere statuta synodalia absque consensu vel consilio Capituli, 949 953, 2390-2413. Quid si adsit consuetudo, 953. De potestate Episcopi circa doctrinam, 954. Item circa institutionem juventutis, 955. Item circa libros liturgicos, 956. De potestate dispensandi, 957, etc. : vide Dispensatio.—An Episcopi valeant

dispensare in lege jejunii et observantiæ festorum modo generali, 975-979. Quid possint quoad dispensationem observantiæ Quadragesimæ et festorum, 973-979, 4933, 5003. An possit Episcopus dispensare in sacris ritibus, 980. Ad Episcopum pertinet dare licentiam exponendi SS. Sacramentum, 983. De officio et potestate Episcopi quoad Confirmationem, 987-995. De potestate ejusdem quoad hæresim, 996-998. Ad Episcopum pertinent quæ publicam pœnitentiam spectant, 1001. De potestate Episcopi in clericos, 1002-1019. Potest Episcopus duos Canonicos vel duos beneficiarios non curatos apud se retinere quin amittant fructus suorum beneficiorum, 1011. Sinè licentià Ordinarii ad celebrandum admitti non debent vagi, ignoti aut peregrini, 1012-1013. Episcopi, etiam contra exemptos procedere debent quoad missæ celebrationem, sed tunc duntaxat tanquam Sedis Apostolicæ delegati, 1014. Episcopus nequit arcere extraneos à celebratione missæ eò quòd tantùm sint extranei, 1017. De potestate Episcopi quoad indulgentias, 1020-1022, 4547. De ipsius potestate et officio quoad Reliquias, 1023-1038. Item quoad missarum stipendia et reductionem piarum fundationum, 1039-1050. An ad Episcopum pertineat administrare eleemosynas pro celebratione missarum, 1044. An possit commutare ultimas voluntates, 1048. De potestate Episcopi quoad taxas cancellariæ episcopalis, 1051-1058. De potestate ejusdem vicarios constituendi et congruam eis assignandi, 1059-1062. De potestate et obligatione Episcopi quoad prædicationem, 1063-1065. De ipsius obligatione quoad missæ celebrationem, 1066. Debet celebrare pro populo, 1066. De potestate Episcopi quoad administrationem rerum mobilium ecclesiæ ac ejus politiam, 1069. De obligatione Episcopi quoad plura alia, 1068. De obligatione Episcopi relinquendi vasa et paramenta sacra suæ Cathedrali, 1070. De aliis obligationibus, 1071. De juribus utilibus Episcopi, 1072-1073. De juribus honorificis, 1074-1081, etc. Privilegia Episcopi quoad missæ celebrationem, 1077-1078. De ministris jurisdictionis, Episcopi, 1119. An Episcopus possit eligi in Vicarium Generalem, 1141. Quas pœnas incurrant Episcopi subditos alterius ordinantes sinè ipsius licentià, 1979. An et quatenus Episcopus possit denegare suis subditis ascensum ad ordines, 1987. Quænam praxis Romæ observetur quando ad S. Sedem recurritur ob hujusmodi denegationem, 1988. An cum promotis per saltum Episcopus valeat dispensare, 2021. An et quibusnam ex causis Episcopus possit in interstitiis dispensare, 2035-2038. Quas pœnas incurrat Episcopus ordines conferens extra propriam diœcesim, 2039. An Episcopus sit Caput Capituli, 2163. An sit de Capitulo, 2170. An novas Dignitates aut novos Canonicatus possit creare sinè Capituli consensu, 2266. An possit Collegiatas erigere, 2265. An

et quatenus ad ipsum pertineat collatio præbendarum et Dignitatum, 2269-2279. An et quot possit sumere pro suo servitio Canonicos vel beneficiarios, 2289. De jure Episcopi quoad congregationes capitulares, 2298, etc. An et quæ possit Episcopus Capitulo præcipere, 2301-2302. Quænam sit potestas judiciaria Episcopi in Capitulum, 2303-2307. An et in quibusnam casibus Episcopus teneatur consilium vel consensum Capituli requirere, 2390-2413. An Episcopus valeat corrigere et mutare statuta Capituli, 2419. An hoc jus habeat in Galliâ, 2424-2428. An successores Episcoporum qui existebant in Galliâ tempore Concordati, jus habeant condendi statuta capitularia cum solo consilio Capituli et sinè illius consensu, 2425-2428. An licentia Episcopi sit necessaria ad faciendas congregationes capitulares, 2435. Casus in quibus Episcopus potest illas prohibere, 2436. An et quomodo Episcopus possit à Capitulo admoneri. 2438-2439. Licentia Episcopi est necessaria pro erectione novorum conventuum, 2545-2548. An et quomodo Episcopus possit admittere moniales ad professionem religiosam, 2706. An possit aliquando dispensare in voto solemni religionis, 3068. An et quatenus possit dispensare super votis simplicibus in professione emissis, 3069, 3071. A quo Episcopo postulanda sit dispensatio super professione, casu quo ab Episcopo potest obtineri, 3071. An adulti sint baptizandi inconsulto Episcopo, 3301. Quoties Episcopus teneatur missam celebrare, 3485. An possit statuere impedimenta matrimonium dirimentia, 4175. An et quatenus possit dispensare in impedimentis matrimonii, 4394-4404. An Episcopus valeat concedere dispensationes *in radice*, 4452. Quænam benedictiones Episcopis reserventur, 4469-4470. An Episcopus possit delegare ad benedicendas campanas, 4471. Pro quibusnam benedictionibus possit delegare, 4472-4473. An Episcopi valeant defunctis indulgentias applicare, 4548. An Episcopi possint Confraternitates erigere, 4659: vide plura alia circa CONFRATERNITATES sub hoc verbo.—An et quatenus requiratur consensus Episcopi ad ædificandam ecclesiam, 4757. Quid debeat facere Episcopus antequam ecclesia ædificetur, 4758. An et quatenus Episcopus habeat jus cognoscendi et approbandi miracula, 4875. An et quatenus habeat jus super liturgiam, 5036-5038. An et quatenus possit se immiscere administrationi bonorum monialium, 2928-2929. An alios actus possit facere quoad regimen monialium, 2930. Quid valeat Episcopus circa Congregationes virorum, 2960-2965. An et quatenus ad Episcopum pertineat præesse electioni Superiorissæ monialium, 3011. An teneatur Episcopus invigilare ut officium divinum à Canonicis in choro ritè persolvatur, 5096. An et quatenus possit dispensare in recitatione divini officii, 5124. An religiosus factus Episcopus possit uti breviario suæ diœcesis, 5130. Epis-

copi dispensare possunt in votis, 5243. Exceptis tamen quinque votis Papæ reservatis, 5244. Quandonam Episcopi possint dispensare in votis Papæ reservatis, 5245. An Episcopus possit dispensare cum peregrinis in votis et juramentis, 5251. An habeat jus dividendi oblationes inter sacerdotes, 5357-5358. An habeat jus aliquid exigendi à presbyteris pro variis necessitatibus, 5359-5360. Quinque prioribus sæculis Episcopi judicium non exercebant nisi in præsentiâ suorum clericorum, 5753. Quâ epochâ Episcopi sibi adjunxerint Officiales ad judicia forensia exercenda, 5754. Potest tamen Episcopus si velit, per semetipsum exercere potestatem judicandi, 5755. An Episcopi sint Inquisitores, 6025. An contra hæreticos procedant vi potestatis ordinariæ, 6026. An procedere possint contra exemptos, 6027. Procedendo contra hæreticos debent servare modum procedendi quem observare licet Inquisitoribus delegatis, 6029. In causâ hæreseos Episcopus posset procedere etiam contra Episcopum in suâ diœcesi commorantem, 6031. Non verò contra delegatos S. Sedis, 6031. In quibusnam casibus Episcopi absolvere valeant ab excommunicatione contractâ ob clericorum percussionem, 6218. An Episcopus debeat ipsemet punire maledictum sibi illatum, 6285. An et quatenus possit reintegrare clericos depositos, 6341. An Episcopus notoriè excommunicatus, suspensus, hæreticus, schismaticus possit censuras validè ferre, si non sit denuntiatus, 6378. An Episcopus extra propriam diœcesim existens possit ferre censuras, 6379. An et quatenus Episcopus ligetur censuris à jure, 6384. An Episcopi possint ferre censuras in Reges et Reginas, 6385. An illas possint ferre in religiosos exemptos. 6386. An in peregrinos, 6387. An Episcopus possit dispensare in irregularitatibus et suspensionibus occultis cum suo subdito extra diœcesim versante, 6451 : vide verbum Irregularitas. An possit dispensare cum illegitimo occulto, 1881. An possit dispensare in ætate requisitâ ad ordines suscipiendos, 1892. Quas pœnas incurrant Episcopi ordinantes ante legitimam ætatem, 1889. An possit Episcopus dispensare cum alienigenis super irregularitate et suspensione, 6452. An possit delegare facultatem absolvendi impeditos Romam ire, 6460. Excommunicationes latæ contra Episcopos, 6566. An et quatenus suspensiones à jure latæ Episcopos attingant, 6580. An irregularis fiat Episcopus non observans suspensionem à Pontificalibus, 6596. Suspensiones à jure latæ contra Episcopos, 6600. An Episcopi comprehendantur in interdicto generali personali, 6612. De Episcopis titularibus seu in partibus infidelium, 1083. De Episcopo regulari, 1090. De Episcoporum Coadjutoribus, 1093. An Episcopus suo Vicario Generali possit delegare quæ sibi sunt specialiter commissa à Sede Apostolicâ, 1165. An Episcopus possit sinè causâ removere vicarios parochorum, 1346. Quis

debeat Episcopo infirmo Viaticum et Extremam-Unctionem ministrare, 1386. De potestate Episcopi quoad Congregationem casuum conscientiæ, 1510, 1511. Ad Episcopum pertinet deputare vicarium pro regendâ parochiâ vacante per mortem sui parochi, 1516. An Episcopo liceat tonsuram conferre in alienâ diœcesi sinè Ordinarii licentiâ, 1668. An Episcopus possit clericis prohibere gestationem habitûs clericalis, 1674, 1675. Soli Episcopi sunt ministri ordinarii sacramenti Ordinis, 1720. A proprio Episcopo ordines sunt suscipiendi, 1962. Quisnam sit proprius Episcopus quoad susceptionem ordinum; et de Episcopo originis, domicilii et beneficii, 1963, An et quatenus Episcopus familiari suo possit ordines conferre, 1963, 1965. An Episcopus possit cum familiari suo dispensare quoad ordines suscipiendos, 1964. Quid de Galliâ qnoad Episcopum ordinationis, 1966, 1967. An Episcopus loci in quo accidentaliter quis est natus, habendus sit velut Episcopus originis, 1969. Quisnam sit Episcopus illegitimi ant filii patris domicilium non habentis, 1970. Quid de eo qui natus est in loco *nullius*, 1970. An domicilium avi possit haberi ut domicilium originis, 1970. Quid requiratur ut quis sit habendus ut Episcopus domicilii, 1971. An testimoniales litteræ Episcopi originis sint requirendæ, 1972. Quid de casu in quo quis habet duplex domicilium, 1973. Quandonam Episcopus beneficii possit ordines conferre, 1974. An et quomodo quis possit ordinari ab Episcopo tàm originis quàm domicilii aut beneficii, 1977. Episcopus *in partibus* nequit ordinare ratione familiaritatis, 1978.

Erectio Sedium Episcopalium, 332-334. Erectiones parochiarum fieri possunt ab Episcopis, 336. Erectiones per viam creationis, 337, 338. Per viam dismembrationis, 337, 341, etc. Erectiones parochiarum in Galliâ, 339. Erectiones Capitulorum, 335, 2264, 2265. An in erectione novæ parochiæ, novi Canonicatûs aut Dignitatis requiratur Capituli consensus, 2407. Erectiones monasteriorum, vide Monasterium. Erectiones beneficiorum, 5390: vide Beneficia.

Eremitæ. — An sint religiosi propriè dicti, 2463.

Erronea. — Propositio erronea, 6112.

Error. — Communis cum titulo putativo dat jurisdictionem etiam in gratiam scientis, 294, 301. Error debet esse facti et probabilis, 299. Sufficit quòd sit communis in loco ubi actus gestus fuit, 300. An valeant gesta mulieris ad supremum Pontificatum per errorem communem evectæ, 302. Error ministri in formâ expressus an possit nocere validitati Baptismi, 3271. An error circa personam baptizandi possit nocere, 3296. An et quatenus error sit impedimentum matrimonium dirimens, 4205. An error vincibilis personæ irritum, faciat matrimonium, 4206. An error qualitatum irritet matrimonium, 4207. Quinam sint casus in quibus

error qualitatum irritet matrimonium, 4208. An sit validum matrimonium contractum cum viro vago qui se jactat nobilem vel divitem, 4209. An error circa mortem civilem fuerit impedimentum dirimens, 4312. De errore circa conditionem servilem, vide CONDITIO et SERVUS.— An error circa legitimum parochum debeat esse communis ut validum sit matrimonium, 4366. An et quatenus error in petendâ dispensatione matrimonii validitati noceat, 4420. An vota ex errore emissa sint semper invalida, 5189. Quid si error non sit circa substantiam sed tantùm circa circumstantias accidentales, 5190. Quid si sit solùm circa causam impulsivam, 5191. Errores circa fontes juris canonici, 12. An error latinitatis in rescriptis illa vitiet, 67. De errore in nomine in rescriptis, 68.

ESSENI. — An fuerint religiosi propriè dicti, 2512.

EUCHARISTIA. — An et quatenus liceat regularibus exponere SS. Eucharistiæ sacramentum, 586. Ad Episcopum pertinet dare licentiam exponendi SS. Eucharistiæ sacramentum, 983. An Episcopo liceat dare Confraternitatibus licentiam asservandi Eucharistiam, 983 : vide COMMUNIO. — Quid requiratur ut Eucharistia publico peccatori possit ministrari, 3212. Quid sit Eucharistia, 3352. De Eucharistiâ prout est sacramentum, 3353. Qualis sit materia Eucharistiæ, 3354. An Eucharistia sit consecranda sub utrâque specie, 3354. An Papa valeat in hoc dispensare et an sint casus in quibus consecratio unius tantùm speciei fit absque peccato, 3355 : vide PANIS. — Quandonam sint renovandæ sacræ species, 3361. Quale vinum sit materia Eucharistiæ, 3368 : vide VINUM. — Quid requiratur ad validitatem consecrationis Eucharistiæ, 3362 : vide CONSECRATIO. — Quandiù Christus maneat in Eucharistiâ post communionem, 3377. Quotuplex sit forma Eucharistiæ, 3380. An in formâ panis omnia verba sint essentialia et quænam sint essentialia in formâ consecrationis calicis, 3381. An verba *Qui pridie* et *Simili modo* sint de essentiâ sacramenti, 3382. Quid habeat rubrica circa mutationem verborum formæ, 3383. Quid si moriatur celebrans semiprolatâ formâ, 3383. Quis sit minister Eucharistiæ, 3386. Ad quem pertineat administratio ordinaria et extraordinaria Eucharistiæ, 3386. An sit grave peccatum ministrare Eucharistiam sinè licentiâ pastoris, 3386. Quale sit peccatum ministrare Eucharistiam sinè lumine et solitâ confessione, 3388. An Eucharistia possit occultè deferri, 3388. An liceat currere deferendo Viaticum, 3389. An in equo possit deferri, 3390. An liceat deferre Eucharistiam ægrotanti communicare non valenti, ut illam veneretur, 3391. Quâ horâ Eucharistia possit dispensari, 3403. An id liceat die Parasceves aut Sabbato Sancto, 3404. De subjecto Eucharistiæ, 3406, etc. — An et quatenus Eucharistia sit necessaria, 3407. An sit parvulis necessaria, 3408. An

sit ministranda amentibus, semifatuis et obsessis, 3429-3432 : vide COMMUNIO. — De Eucharistiâ prout est sacrificium, 3471 : vide SACRIFICIUM et MISSA — An et quatenus Indultum Pontificium sit necessarium ad asservandam Eucharistiam in oratoriis, 3583. An possit asservari in Cathedrali ecclesiâ aut Collegiali sinè dicto Indulto, 3583. In quibusnam ecclesiis Episcopi possint concedere facultatem asservandi Eucharistiam, 3583-3586. An possint illam concedere collegiis, conservatoriis, Confraternitatibus, etc., 3584, 3585. An id possint in oratoriis privatis, 3586. De expositione Eucharistiæ : vide EXPOSITIO.

EUNUCHUS. — Quid sit et an matrimonium validè contrahat, 4223.

EVANGELICA DENUNTIATIO. — Quid sit. 5813 : vide DENUNTIATIO.

EVIRATI. — Quid sint et an validè matrimonium contrahant, 4223.

EXAMEN. — Congregatio examinis Episcoporum, 784. An et quatenus examinandi sint ordinandi, 2044. An Episcopus possit examinare ordinandos alterius diœceseos et an ad id teneatur, 2045. An possit examinare regulares ordinandos et an ad id teneatur, 2046. An regulares reprobati in examine ab Episcopo possint alium adire Episcopum pro ordinibus suscipiendis, 2047. Quid præcipiat Trident. circa examen eorum quæ ad vestitionem habitûs religiosi vel ad professionem admittuntur, 2725-2726. An etiam moniales exemptæ sint ab Episcopo examinandæ, 2728. An defectu hujus examinis professio sit nulla, 2727. An prædicta lex sit applicanda monialibus quæ non profitentur solemniter, [illegible]. Quandonam et quomodo fieri debeat dictum examen, 2729. Ordo servandus à judice pro examine quæstionum, 5932. De examine rei, 5933.

EXAMINATOR. — An regulares possint eligi in examinatores synodales, 2878.

EXARCHUS. — Quid erant exarchi, et quot olim in Oriente, 825.

EXCEPTIO. — Quid sit modus procedendi in judicio per viam exceptionis, 5871-5872. Quotuplici modo procedi possit per viam exceptionis, 5872. Quænam sit norma procedendi per exceptionem criminalem *civiliter* factam, 5873. Quænam sit norma procedendi per exceptionem *criminaliter* factam, 5874. Quænam per *quasi-exceptionem*, 5875. Quid sit exceptio, 5905. Quid sint exceptiones dilatoriæ et peremptoriæ, 5906. Quandonam sint proponendæ, 5908. Quid judex debeat agere quando exceptiones dilatoriæ apponuntur contra ipsum, 5911. Quandonam reus debeat apponere exceptiones declinatorias, dilatorias vel peremptorias, 6045.

EXCESSUS. Prælatorum, 643. Ipsorum remedia, 644.

EXCOMMUNICATIO, EXCOMMUNICATUS. — Collatio facta excommunicato est invalida etsi sit toleratus, 477, 6531. An missæ sacrificium possit offerri pro excommunicatis, 3474. Quatenus sepultura sit ne-

ganda excommunicatis, 4717. Quandonam excommunicatio incurratur propter libros vetitos, 760. An absens à choro propter excommunicationem possit lucrari distributiones, 2331. An excommunicatio communione privet in casu necessitatis, 3439. Excommunicatio lata est in malè alienantes bona Ecclesiæ, 5334. An et quatenus excommunicatus possit stare in judicio tanquam actor aut testis, 5602. Quid si posset probare excommunicationem contra se latam fuisse nullam, 5603. Potest stare ut reus, 5604. Excommunicatus etiam toleratus repelli potest quatenus actor, 5605. An habens potestatem absolvendi à casibus Episcopo reservatis eò ipsò habeat potestatem absolvendi ab excommunicatione reservatâ, eisdemque casibus annexâ, 6480. Quid sit excommunicatio, 6483. Quotuplex sit, 6484. Qualis excommunicatio designetur nomine *excommunicationis* sinè addito, 6845. Quotuplicis speciei erant primitùs excommunicationes minores, et quid per eas hodie intelligatur, 6486. Ob quam culpam incurratur excommunicatio minor, 6487. An incurri possit ob peccatum veniale, 6488. An graviter peccet excommunicatus minori excommunicatione, sacramenta suscipiendo, 6489. Quomodo intelligenda sit privatio electionis passivæ ad beneficia quæ per minorem excommunicationem incurritur 6490. Excommunicatio major est pœnarum maxima, 6491. Quid sint excommunicati tolerati et non tolerati seu vitandi, 6492. Quinam excommunicati vitandi fuerint ante Conc. Const. 6493. Quinam sint vitandi ex Const. *Ad vitanda scandala*, 6493-6494. Quatenus vitandus debeat esse denuntiatus, 6495. An denuntiationem semper præcedere debeat sententia declaratoria, 6496. An sit licitum vitare excommunicatum non denuntiatum, 6497. An excommunicatus toleratus possit communicare cum aliis, 6498. An extra necessitatem liceat communicare cum excommunicato tolerato, 6499. Excommunicati notorii propter percussionem clericorum sunt vitandi, 6501-6506 : vide Percussio. — Quinam sint effectus mediati excommunicationis majoris, 6508. Quinam sint ejusdem effectus immediati, 6509. Quomodo excommunicatio privet usu sacramentorum, 6509. An impediat quominus validè recipi valeat sacramentum pœnitentiæ, 6510. An peccet contra præceptum Ecclesiæ qui dat sacramenta excommunicato tolerato, 6511. Quas pœnas incurrat excommunicatus recipiendo sacramentum ordinis, 6512. An possit ministrari Eucharistia excommunicato vitando qui non potuit absolvi, 6513. An idem sit dicendum de Extremâ-Unctione, 6513. An excommunicatus negligens absolvi peccet in omissione auditionis missæ, 6514. An in dubio nùm quis sit absolutus ei denegari possint sacramenta si illa petat, 6515. Excommunicato etiam tolerato prohibetur sub gravi administratio sacramentorum, 6516. Etiam vitandus validè sacramenta

administrat, excepto Pœnitentiæ sacramento, 6517. Pœnæ latæ contra eos qui excommunicatos vel interdictos admittunt ad divina officia, sacramenta, vel ad sepulturam ecclesiasticam, 6519. Pœnæ latæ contra eum qui scienter ordines recipit à vitando, 6618. Excommunicatio privat, saltem non toleratos, communibus Ecclesiæ suffragiis, 6519. Controvertitur quæstio quoad toleratos, 6519. Etiam vitandi non privantur privatis fidelium suffragiis, 6520. An ipsis possit applicari missæ sacrificium, 6520, 3474. Excommunicatus nequit interesse divinis officiis et hoc ipsi prohibetur sub gravi, 6521. Adesse potest materiæ levitas, 6522. Quid sit intelligendum per divina officia, 6523. Usus Reliquiarum, sacrarum imaginum aut aquæ benedictæ non prohibetur excommunicato, potestque ecclesias ingredi extra tempus divinorum officiorum, 6524. Quas pœnas incurrat vitandus excommunicatus, vel interdictus qui monitus à sacerdote non vult ab ecclesiâ exire, 6525. Sacerdos excommunicatus faciens coram se celebrare, fit irregularis non autem sacerdos celebrans coram excommunicato, 6526. Quid peragi debeat si excommunicatus vitandus nolit exire postquam fuerit monitus, 6527, 6528. An excommunicatus eximatur ab obligatione horas recitandi, 6529. An possit dicere : *Dominus vobiscum* in horarum recitatione, 6530. Quomodo peccent et quas pœnas incurrant conferentes beneficia aut Dignitates excommunicatis, item quas pœnas incurrant excommunicati eadem recipientes, 6532, 6533. An electus excommunicatus possit validè acceptare beneficium, 6534. Excommunicatus fructus suos non facit, 6535. An ante sententiam privetur fructibus beneficiorum ante excommunicationem obtentorum, 6536. Excommunicatio privat communicatione forensi, 6537. Non toleratus privatur usu jurisdictionis, 6538. Quid de tolerato, 6539. Excommunicatio pleno jure irritat rescripta gratiæ et justitiæ, 6540. Non toleratus privatur sepulturâ ecclesiasticâ, 6541, 6542. In quibusnam casibus excommunicati priventur communicatione fidelium in civilibus, 6543-6548. An liceat salutare vel resalutare vitandum, 6545, 6546. An liceat cum ipso comedere, 6548. Quale sit peccatum communicare cum excommunicato vitando, 6549. An sit mortale communicare in civilibus, 6550. Quænam pœnæ incurrantur per communicationem cum vitando, 6551. An et quatenus liceat aliquando cum vitandis communicare, 6552-6560. Quomodo constare debeat excommunicatum esse vitandum, 6561. Quænam sint excommunicationes majores, 6562-6569. V. Casus pes. Excommunicantur qui mulieres impediunt ne velum accipiant, vel professionem emittant religiosam, 6566, 2628. De excommunicatione per monitorium, 6569.

Excorporatio, vide Litteræ. — Quandonam quis censendus sit excorporatus, 1009.

Exeats. — Vide Litteræ.

EXECRATIO. — Quomodo ecclesiæ execrentur et quid tunc sit faciendum, 4786, 4787. Quomodo execrentur *vasa sacra* : vide hoc verbum.

EXECUTIO SENTENTIÆ, 5964. Vide SENTENTIA.

EXECUTOR sententiæ an possit admittere exceptiones, 5968.

EXEMPTIONES. — Quid et quotuplicis generis sint, 568. Contra illas plures insectati sunt, 569. Quidam abusus in iis irrepsêre, 571. Sunt tamen legitimæ, 572. Earum antiquitas, 572. A legitimo exercitio auctoritatis competentis procedunt, 573. Censuram non effugeret qui validas negaret exemptiones à S. Pontifice concessas, 574. Rationibus sufficientibus nituntur, 575. Vi tamen exemptionum regulares non fuerunt omnino subducti à jurisdictione Episcoporum, 576. In quibusnam regulares exempti Episcopis non subdantur, 607. In dubio circa exemptionem recurrendum est ad Papam, 608. Regulares nequeunt iis renuntiare, 608. Iisdem gaudent etiam novitii et famuli qui intra claustra resident, 608. An in Galliâ hodie existant exemptiones, 609. Moniales in Galliâ non sunt generaliter exemptæ, 609. Quænam domus aut Instituta in Galliâ sint ab Ordinario exempta, 610. Exemptiones quoad jura parochialia, 610-620. Varia Instituta quæ à jurisdictione parochiali eximi possunt, 611-620. Clerici sunt jure exempti à foro laicali, 1678. An exemptio sit extendenda ad propria clericorum bona, 1679. An eâdem exemptione gaudeant regulares, 1679.

EXEMPTUS, vide RELIGIOSUS. Quas pœnas incurrant qui jurisdictionem usurpant in exemptos, 6233. An Episcopi possint ferre censuras in exemptos, 6386.

EXEQUIALIS MISSA, vide VOTIVA.— An et quatenus debeat celebrari missa exequialis, 4689, 4702. An in missâ exequiali musica liceat, 4690. Quænam missa sit dicenda pro parvulis nondum rationis usum habentibus, 4708. Quænam missa sit dicenda pro parvulis usum rationis jam habentibus, 4710.

EXEQUIÆ. — Quid sit faciendum ante exequias, 4682. Quomodo indui debeant corpora defunctorum, 4683. An clerici sint in sepulchrum recondendi cum sacris vestibus, 4684. An in omni tempore exequiæ sint celebrandæ, 4685. An propter exequias omitti possit missa conventualis, parochialis, concio et alia officia, 4686. An exequiæ fieri liceant coram SS. Sacramento publicè exposito, 4687. An nocte fieri liceant, 4688. An missa in exequiis sit de necessitate celebranda, 4689. An officium defunctorum sit recitandum in exequiis, 4691. An et quales cerei in exequiis sint adhibendi, 4692. In quonam loco convenire debeat clerus et alii pro faciendis exequiis, 4693. Quis sit ordo cæremoniarum et quid fiat procedendo ad domum seu locum defuncti, 4694. Quid fiat et quali ordine in domo defuncti, 4695. An deceat currui cadaver imponere, 4696. An sit licitum laicos deferr'

clericis et an clerici possint apprehendere fimbrias panni funebris in exequiis clerici nobilis aut in dignitate constituti, 4697. Quomodo cadavera sint deferenda ad ecclesiam, 4698. Quomodo cæremoniæ exequiarum fiant in ecclesiâ, et quomodo cadaver sit ponendum, 4699. An et quatenus insignia ponere liceat super feretrum, 4699. De oratione funebri, 4700. Quomodo cadaver sit deferendum ad cœmeterium, 4701. An quædam possint omitti in cæremoniali exequiarum, 4703, etc. An liceat aliquando non deferre cadavera ad ecclesiam, 4704. An exequiæ possint fieri simul pro pluribus, 4705. Quot sint classes exequiarum pro parvulis et quid speciale unicuique classi, 4706, 4707. An sit obligatio celebrandi missam in exequiis parvulorum et qualis sit celebranda, 4708. Qualibus paramentis indutus esse debeat sacerdos in exequiis parvulorum, 4709. Quali ritu sint celebrandæ exequiæ, 4709. An jus stolæ exequiis parvulorum usum rationis habentibus sit idem ac in exequiis adultorum, 4710. Quænam sint observanda quando exequiæ fiunt, absente corpore, 4711-4712. An possint percipi oblationes pro his qui non intersunt exequiis, 5355. An ad lucrandas oblationes in exequiis sufficiat interesse, privatim orando, non autem cum aliis cantando, vel psallendo aut alio modo interveniendo, 5356 : vide FUNERALIA.

EXERCITIA SPIRITUALIA. — Iis debet parochus quotannis vacare, 1513.

EXILIUM. — In quonam consistat et an possit ab Ecclesiâ imponi, 6357.

EXORCISMUS. — An et quibusnam liceat exorcizare, 1691.

EXORCISTATUS. — Quid sit et qualem potestatem conferat, 1691.

EXPECTATIVÆ. — An sint prohibitæ, 443, 2237, 2268.

EXPENSÆ. — Quis condemnari debeat ad refundendas expensas pro litibus factas, et quænam expensæ sint refundendæ, 5970. An in causâ criminali reus damnatus possit condemnari ad refundendas expensas, 5970, etc.

EXPOSITIO. — Quot et qualia esse debeant luminaria in expositione SS. Sacramenti, 3671, 3673. An frequentes esse possint expositiones SS. Sacramenti, 3759. Ex quânam causâ permitti possint, 3759-3760. Quomodo fieri debeant si permittantur ex privatâ causâ, 3761. An et quatenus in hoc casu licentia sit requisita, 3762. Quid prohibeatur apponi in altari in quo exponitur SS. Sacramentum, 3763. An liceat celebrare missam coram exposito SS. Sacramento, 3764. An et quatenus fieri debeat commemoratio de SS. Sacramento in missis recitatis vel celebratis coram ipso exposito, 3765. An exequiæ possint fieri coram exposito SS. Sacramento, 4687.

EXPOSITUS. — An infantes expositi velut illegitimi sint habendi, 1882. An sint rebaptizandi, 3183.

EXTRAJUDICIALES ACTUS, quid sint, 5484.

EXTRAORDINARIA. — Congregatio

super extraordinariis negotiis, 784.

EXTRA TEMPORA. — An legi debeat Mandatum Apostolicum quando ordinatio fit *extra tempora*, 2030. Quandonam fieri possint ordinationes *extra tempora*, 2033. An regulares gaudeant privilegio ut ordinentur *extra tempora*, 2033. Quali die fieri debeant ordinationes *extra tempora*, 2033. Quænam pœnæ incurrantur quando ordinatio absque licentiâ *extra tempora* peragitur, 2040-2041.

EXTRAVAGANTES. — Quid et quotuplicis generis sint, 192.

EXTREMA-UNCTIO. — Jura parochi quoad Extremam-Unctionem, 1384. Quid possint regulares circa administrationem Extremæ-Unctionis, 1385. Quis illam Episcopo debeat ministrare, 1386. An liceat illam administrare sinè sacris vestibus, 3229. Collata à presbyteris græcis cum oleo ab iisdem benedicto est valida, 3340. Quid sit sacramentum Extremæ-Unctionis, 3912. An de fide sit Extremam-Unctionem esse sacramentum novæ legis, et quandonam fuerit Institutum, 3913. An Extrema-Unctio sit unum vel plura sacramenta, 3914. An sit sacramentum viventium et quinam sint ipsius effectus, 3915. Quisnam sit ejus principalis effectus, 3916. An et quatenus Extrema-Unctio remittat peccata mortalia, 3917. Quænam sit materia remota Extremæ-Unctionis, 3918-3922. Quænam sit materia proxima, 3923-3927 : vide UNCTIO. — Quomodo exprimenda sit forma in casu necessitatis in quâ fieri nequeunt quinque unctiones, 3923. De formâ Extremæ-Unctionis, 3928. Quænam verba sint essentialia, 3928. An forma debeat esse deprecativa, 3929. Quomodo forma sit pronuntianda quando membra gemina unguntur, 3930. An solus sacerdos sit minister Extremæ-Unctionis, 3931. Quisnam sacerdos possit licitè hoc sacramentum administrare, 3931. Quid de casu necessitatis, 3932. An liceat administrare sacramentum Extremæ-Unctionis sinè ministro, 3933. An unus possit vel plures sacerdotes simul debeant hoc sacramentum administrare, 3934. An apud Græcos Extrema-Unctio possit ab unico sacerdote administrari, 3934. Quatenus debeant servari præscripta à Rituali Romano in hujusmodi sacramenti administratione, 3935. An sit grave peccatum illud administrare sinè lumine, vel sinè signo crucis, 3936. An oleum infirmorum possit à laicis deferri, 3937. An Extrema-Unctio debeat conferri post Viaticum, 3938. An parochus teneatur sub gravi illam administrare, 3939. Quinam sint subjecti sacramenti Extremæ-Unctionis, 3942. An omnes infirmi sint capaces hujus sacramenti, 3943. An requiratur quòd proximum mortis periculum sit verum, 3944. An sit expectandus ultimus mortis articulus, 3945. Quid in dubio de periculo mortis, 3945 *in fine*. An et quatenus infantibus et pueris possit administrari Extrema-Unctio, 3946. An possit de

adultis statim post baptismum, 3947. Quid de Beatâ Virgine, 3947. An et quatenus possit dari amentibus, 3948. An impœnitentibus, 3949. Quomodo administrandum sit delirantibus, 3950. An surdi et muti, aut cæci à nativitate sint capaces hujus sacramenti, 3951. An et quanta sit obligatio recipiendi Extremam-Unctionem, 3952. An in eodem morbo possit reiterari, 3953-3954.

F

FABRICA. — A quo sit desumendum fabricarum initium, 5308, etc. An hodierni fabricarum administratores in Galliâ sint veri et canonici administratores ecclesiastici, 5311. Quomodo componantur fabricæ in Galliâ, 5312. Quoties convenire debeat Consilium fabricæ, 5313. Quomodo coalescat collegium (*bureau*) fabricæ et ad quid sit institutum, 5314. An legislatio fabricarum in Galliâ sit canonica et an sit sedulò addiscenda, 5315. An et quatenus communitates in Galliâ subvenire debeant fabricis pro impensis in ecclesiis faciendis, 5344. Quomodo fabrica debeat procedere ad obtinenda à communitate subsidia sibi necessaria, 5345. An et quid sit assignandum fabricis quoad redditus fundationum, 5363.

FACTUM. — De notorietate facti quoad delicta, 5997. Item quoad infamiam, 1909.

FACULTAS. — Facultates parocho vel Episcopo delegatæ non transeunt ad Successorem aut ad Capitulum, 494. An facultates dispensandi à S. Sede concessæ Episcopis aut Vicariis Generalibus sint censendæ personales vel reales et an transeant ad Capitulum, 495.

FACULTATES. — Quot erant in Universitatibus, 2132-2133. Quod sint hodie in Universitate à Napoleone I institutâ, 2143.

FALSUM. — Quid sit et quotuplici modo committatur, 6287. Quibusnam pœnis plectantur falsantes Litteras Apostolicas, 6288. An illas pœnas incurrant impetrantes hujusmodi litteras per subreptionem, 6289. Quibusnam pœnis subjaceant habentes Litteras Apostolicas falsas easque intra 20 dies non lacerantes, 6290. Quænam litteræ veniant nomine Litterarum Apostolicarum, 6291. Quibusnam pœnis plectendus sit clericus falsans litteras Episcopi vel Capituli; quid de regulari falsante litteras Prælatorum suorum aut de clerico falsante litteras Principis, 6292. Quænam sint pœnæ quoad alias falsitates et quoad monetam, 6293.

FAMA. — Informatio de famâ publicâ quandonam facienda, 5888.

FAMOSUS, vide LIBELLUS.

FAMULA et FAMULUS. — An et quatenus sæculares famulæ admitti possint in monasteriis, 2745. Ubinam communionem paschalem recipere debeant famulæ in monasteriis commorantes, 1350. Coram

quo parocho famulæ matrimonium contrahere debeant, 4368.

FATALIA. — Quid sint et quotuplicis speciei, 5988. Quot dies concedantur ad faciendam appellationem, 5989. Quot ad petendos apostolos, 5984-5985. Quot ad prosequendam appellationem, 665.

FATUUS. — An communio possit dari semi-fatuis, 3430.

FEBRONIUS. — Ipsius errores circa potestatem legislativam S. Pontificis, 26. Ipsius confutatio, 30. Juxta eum à quo Episcopi sint judicandi, 540. Refelluntur ipsius objectiones, 545-546. Quid sentiat de exemptionibus, 569.

FEMINA. — An possit missæ inservire aut respondere, 3686-3687. An possit stare in judicio, 5601. An possint esse testes, 5709.

FENESTELLA. — Quid sit observandum circa fenestellam communionis in conventibus monialium, 2861.

FERIA. — An liceat bis celebrare ferii V et VI Hebdomadæ Sanctæ, 1368. Quid sint feriæ rusticanæ, 6004 *in notâ*.

FERMENTATUM. — An sit valida consecratio Eucharistiæ in fermentato, 3357. An aliquando liceat, 3357-3359.

FESTI DIES ab Episcopo præscripti, observandi sunt à regularibus, 585. An sit licitum bis celebrare in die non festo de præcepto, 1368. An festis suppressis sit licitum bis celebrare, 1368. An iisdem festis suppressis teneantur parochi missam pro populo applicare, 1486. Quænam sint festa suppressa, 1489. Quid sit intelligendum per festa patronorum, 1490, 4945, etc. Festum Titularis non est de præcepto, 1490. An et quatenus festis suppressis prohibeatur missa in oratoriis, 3578. An et quatenus transferantur indulgentiæ in translatione festorum, 4600-4601. De origine et antiquitate festorum, 4891. Quid sint festa mobilia et immobilia, 4892. Quâ die Pascha sit celebrandum, 4893 : vide etiam DISSERT. DE KALENDARIO in calce præsentis Manualis, 58-67. De festis de præcepto 4895. Quis in Ecclesiâ habeat potestatem instituendi festa de præcepto, 4896-4903. An olim potuerit Episcopus festa indicere, 4898. Quid statuerit Urbanus VIII circa festa de præcepto, 4899. An post decretum Urbani VIII Episcopi habeant potestatem dies festos indicendi, 4900, 4901. An Episcopi indigeant consensu cleri et populi ad statuendos dies festos, 4902. An consuetudo possit excusare circa transgressionem festorum, 4903, 4933. Quænam sint festa de præcepto, 4904. Quænam illa sint in Galliâ, 4905. Quid decreverit Card Caprara circa festa suppressa, 4906. Quomodo sit celebranda solemnitas festorum ad Dominicam per Card. Caprara translatorum, 4907. An sint annuntianda populo festa à Card. Legato suppressa, 4908. Quomodo observanda sint festa de præcepto, 4909. An et quatenus missa in eis sit audienda, 4909-4912. An et quatenus in iis sit audiendum Dei verbum, 4913-4914. An diebus festis sit obligatio Vesperis interessendi et aliis piis operi-

faciendi, 4914. A quibusnam operibus sit abstinendum diebus festis, 4915-4944 : vide OPUS SERVILE. — Quænam excusent tam ab auditione sacri quàm ab operibus servilibus, 4922-4944. De Festis Patronorum, vide PATRONUS.

FEUDUM. — An res immobilis data in feudum possit iterum dari eodem titulo absque solemnitatibus, 5337.

FICTIO JURIS. — Quid sit, 5738.

FIDES. — Quid sint judicia bonæ fidei, 5490. Bona fides requisita ad præscriptionem, 6048.

FIDES. — FIDEI professio à prælatis est emittenda, 421. Item à parochis, 1442. Item à canonicis, 2365-2369. Formula adhibenda, 1443. Ad eam emittendam tenetur se offerre parochus, 1444. An eam omittens perdat fructus sui officii, 1445. An parochus amovibilis teneatur eam emittere, 1446. Coram Episcopo et Capitulo tenentur eam emittere Canonici ac Dignitates in Cathedralibus, 2365. Et hoc quidem sub pœnâ amissionis fructuum præbendæ, 2366. An emitti possit per procuratorem, 2367. Hanc fidei professionem renovare debent qui jam in aliâ promotione emiserant, 2368. Ad hanc tenentur etiam in Galliâ Canonici et Dignitates, 2369 : vide PROFESSIONEM FIDEI. — Quæstiones fidei Episcopus nequit definire, 954.

FILIATIO. — In quo consistant litteræ filiationis, 4519. An per unicam missam regularium, à purgatorio liberentur ii qui habuerunt litteras filiationis, 4520. A quonam litteræ affiliationis dari debeant, 4553. In quo differant à potestate indulgentias concedendi, 4553.

FILIUS. — Filii infidelium et Judæorum qui receperunt Baptismum sunt subducendi à suis parentibus, 3152. In cujusnam utilitatem jus in filios fuerit datum parentibus, 3152, 3154. An filii validè baptizentur sinè parentum consensu, 3299. An licitè baptizentur, 3300. Quo in loco baptizari possint filii regum, 3288. An sint valida matrimonia filiorumfamiliâs, insciis aut invitis parentibus, 4001. An sint licita, 4002. An et quatenus sint illicita quando in dedecus familiæ vergunt aut scandalum gignunt, 4003. An et quatenus excusari possint hujusmodi matrimonia, 4004. Quandonam filii obedire teneantur quoad matrimonium contrahendum, 4005. Quandonam sponsalia filiorumfamiliâs sint licita, quandonam verò illicita, 4006. An etiam invalida sint sponsalia quando sunt illicita, 4008.

FIMBRIÆ. — An liceat ecclesiasticis apprehendere fimbrias panni funebris in exequiis clerici nobilis vel in Dignitate constituti, 4697.

FISCUS. — Quid sit, 5767. Vide PROMOTOR, ADVOCATUS FISCALIS.

FLAGRANS. — Quomodo judex debeat agere in casu flagrantis delicti, 6001.

FLENTES. — Quinam erant, 3848.

FŒTUS. — Quandonam sit animatus, 3295.

FONTES juris canonici, 11. Quot sint, 16-20.

FORENSE JUDICIUM. — Vide JUDICIUM.

FORMA præscripta, quomodo in Rescriptis sit servanda, 58. Quænam sit forma sacramenti Baptismi, 3268, etc. An et quatenus formæ mutatio sit prohibita, 3271. An error in formâ expressus noceat validitati Baptismi, 3271. Quid sit agendum quando accidit mutatio in formâ, 3272. An forma sit valida in quocumque idiomate; item si non fuit benè pronuntiata ob linguæ difficultatem, 3273. An valida esset forma baptismi si Mariæ nomen fuisset additum, 3275. Quænam omissiones nullam reddant baptismi formam, 3274. De formâ Confirmationis, 3335-3345. Quotuplex sit forma Eucharistiæ, 3380. De formâ Pœnitentiæ, 3775-3786. De formâ Extremæ-Unctionis, 3928, etc. De formâ sacramenti Ordinis, vide ORDO.— De formâ Matrimonii, 4156.

FORMATÆ Litteræ, quid sint, 1009.

FORMALITATES.—An sub pœnâ nullitatis requirantur in erectione parochiarum, 339. Quænam formalitates sint observandæ in Galliâ ut Instituta ecclesiastica possint tàm canonicè quàm civiliter acquirere bona temporalia, 5278. Quænam sint observanda pro acquisitione titulo gratuito, 5279. An requiratur ut Institutum sit jam recognitum à lege civili, 5280. An donationes manuales subjiciantur formalitatibus à lege civili præscriptis, 5282. An beneplacitum Apostolicum suppleat defectum omnium formalitatum, 5322. An absque solemnitatibus requisitis Prælatus valeat repudiare donationes, vel legata Ecclesiæ relicta, 5327. An saltem possit illa repudiare validè, 5328. An defectus solemnitatum possit objici ab acquisitoribus bonorum ecclesiasticorum, 5329. An formalitates à jure præscriptæ sint observandæ in alienationibus bonorum unius ecclesiæ in gratiam alterius, 5336. An sint observandæ formalitates quando res immobilis iterum in feudum aut emphiteusim traditur, 5337. Solemnitates non requiruntur pro locandis infra triennium rebus ecclesiasticis, 5338. Cum quibusnam formalitatibus reduci possint onera fundationum, 5374. De formalitatibus servandis in ferendis censuris, 6408, etc.

FORMULA protestationis inscribenda initio librorum circa gesta Servorum Dei, 4888. Formula inscribenda in fine eorumdem librorum, 4889. Formulæ adhibendæ pro speciali mandato in litteris Vicariorum Generalium, 1163-1164. De formulâ adhibendâ in erectione Confraternitatum, 4657-4660. Formula Indulti pro oratorio privato, 3574.

FORNICATIO.—Quid sit, 6257. Quibusnam pœnis plectatur fornicatio clerici, 6258, etc. Quomodo puniatur peccatum confessarii cum pœnitente, 6268.

FORTUNA. — Quomodo peccent qui de fortunâ consulunt, 6245.

FORUM.—Quid sit, 277, 5654. Forus internus, 277. Externus, 278,

5654. Quid sit aliquem ligare in foro interno, 278. De prudentiâ ad discernendum quæ pertinent ad forum sive internum sive externum, 279. Parochi non habent jurisdictionem in foro externo, 1302. Privilegium fori quibusnam pertineat, 1678-1680. In quibusnam casibus locum habeat, 1678, 1679. Quomodo perdatur, 1681. An potestas localis possit cognoscere causas innocentium adversùs ecclesiasticos, 1682. An privilegium fori agnoscatur à gubernio sæculari in Galliâ, 1683. De fide est Ecclesiam habere forum externum quoad pœnas spirituales, 5494, 5495. Probatur Scripturâ sanctâ, 5496. Traditione, 5497. Definitionibus Ecclesiæ, 5498. Ratione theologicâ, 5499. Quid de pœnis corporalibus, 5501, etc. De principiis quorum ope determinantur quæ ad forum ecclesiasticum pertinent, et quæ ad forum sæculare, 5507-5510. Certò causæ spirituales pertinent exclusivè ad forum Ecclesiæ, 5512. Et hoc etiamsi attingant interesse societatis temporalis, 5512, 5513. Quænam causæ matrimoniales pertineant ad forum Ecclesiæ, 5516-5518. Quænam ad forum sæculare, 5519. An et quatenus causæ temporales ad forum Ecclesiæ pertineant, 5530-5532. An et quatenus pertineat ad forum ecclesiasticum supplere negligentiam potestatis sæcularis, 5530. De causis mixti fori, 5533-5538. De foro competenti, 5653

Franciscani. — Notitia Ordinis Franciscanorum, 3115.

Franciscus Salesius (S.). — Quid sentierit circa exemptiones, 570. Quomodo juxta ipsum regula differat à constitutionibus regularibus, 2522.

Fraterna correctio quid sit, 5813. Quid de eâ dicatur in Evangelio, 5814. An ordo correctionis in Evangelio traditus sit de præcepto, 5815. An sit servandus in dubio an correctio meliùs fieri possit per Superiorem, 5816. Quandonam omitti possit fraterna correctio, 5817. An possit omitti ordo evangelicus apud religiosos ubi delicta solent denuntiari Superiori ut patri, 5817. An hæc denuntiatio facta Superiori det illi potestatem delictum manifestandi, 5818. An sit præmittenda correctio fraterna ante denuntiationem judicialem, 5832.

Fraterna denuntiatio. — Quid sit, 5813 : vide Denuntiatio et Correctio fraterna.

Fraus. — Quomodo intelligenda sint verba : *in fraudem reservationis*, 1610. An sint intelligenda de peregrinis qui aliquò veniunt ut confiteantur, non habentes peccata reservata, 1611.

Frequens. — Quænam sint regulæ observandæ quoad frequentem communionem, 3405.

Fructus beneficii sunt restituendi quando collatio fuit nulla, licet bonâ fide fuerint percepti, si non sint consumpti, 479. Quousque titularis translatus percipiat fructus beneficii à quo discedit, 531, 533. Ad quem pertineant fructus tempore vacationis beneficii, 534. Quomodo sint dividendi inter priorem titularem et ipsius successorem,

etc., 535-536. Quid in casu resignationis, 537. An Canonici apud Episcopum pro ipsius servitio detenti, fructus præbendarum suarum lucrentur, 2290. An suspensio ex informatâ conscientiâ privet fructibus beneficii, 6024.

Fructus sacrificii missæ in quonam differat à valore ipsius, 3477. Quotuplicis generis sit fructus sacrificii missæ, 3478. An possit accipi stipendium pro fructu specialissimo missæ, 3502. Cujusnam sit applicare fructum sacrificii missæ, 3526. Quid si nulli vel incapaci applicetur, 3527. Quid sit agendum in dubio num capax sit ille pro quo offertur sacrificium, 3528. An ad fructum missæ applicandum sufficiat intentio habitualis, 3529. An et quatenus sint à celebrante determinandi ii pro quibus missa celebratur, 3530. An fructus missæ possit sub conditione non impletâ applicari, 3531.

Fugitivus.—An differat ab apostatâ, 3078. Quænam pœnæ sint latæ contra regulares fugitivos, 3081. Cuinam acquirant religiosi fugitivi, 3084.

Functiones parochiales, 618-619, 1433-1435. Impedito Episcopo, ad Primam Dignitatem pertinet exercere functiones episcopales, 2188. Quænam sint illæ functiones, 2193.

Fundationes. — An pertineat ad Episcopum pias reducere fundationes, 1048. Cura et executio piarum fundationum Episcopo competunt licet à testatoribus id contigerit interdici, 1049, 5368. An idem competat Prælatis inferioribus, 5369. Quomodo fieri debeat reductio fundationum, 1049-1050. Quid sit fundatio, 5361. A quo fundationes sint approbandæ, 5362. Quid Prælatus debeat expendere antequam fundationes approbet, 5363. Quasnam conditiones possit apponere auctor fundationis, 5364. An successor fundatoris possit cum consensu Episcopi mutare conditiones fundationis, 5365. An ipsemet fundator possit has conditiones mutare, 5366. Casus in quibus hujusmodi conditiones videntur posse mutari, 5367. Quid fuerit sancitum ab Innoc. XII ut accuratiùs fundationes adimplerentur, et quid etiam præscribatur in Decreto Napoleonis, 30 decembris 1809. 5370. Quid idem Innocent. XII præscripserit ut otiosæ non remaneant summæ pro fundatione assignatæ, 5371. An census annui haberi possint ut bona immobilia, 5372. An onera fundationis persistant destructo vel imminuto fundo in assecurationem ejus præstito, 5373. A quo reduci possint onera fundationis et cum quibusnam formalitatibus, 5374, 1048.

Funeralia. — De jure parochorum quoad funeralia, 1392. Ad quem spectet officium funeralium super cadaveribus in ecclesiis regularium, 1404. Parochus jus habet interveniendi funeribus suorum parochianorum, 1406. Etsi in monasterio decedant, 1408. Funus comitaturi non debent expectare parochum per vias nec in defuncti domo, 1407. Non necessariò est vocandus parochus quando religiosus decedit extra monasterium

1409. Vel quando non potest sepeliri in monasterio, 1410. Nihil prætendere potest clerus sæcularis pro funeribus monachorum extra claustra decedentium, 1411. Quomodo à parocho associanda sint cadavera, 1413. Cadavera recto tramite deferenda sunt ad ecclesiam tumulantem, 1414. An ecclesiam tumulantem parochus possit ingredi et in eâ aliquas functiones obire, 1416. Prælatus vel rector ecclesiæ tumulantis assumit officium funeris in januâ ejusdem ecclesiæ, 1417. Cujusnam crux sit elevanda, 1415, 1418. Ad quem spectet determinare vias per quas funus debet transire, 1421. Ad quem spectet convocare ad funus aut determinare varios sumptus faciendos, 1422. An aliquid possit legitimè exigi pro funeribus, 1426. Quid solvendum sit parocho quando cadaver extra parochiam asportatur, 1427-1430, 1432. Quid sentiendum de modo quo hodie in Galliâ funeralia celebrantur quando extra parochiam fiunt, 1430, 1431 : vide EXEQUIÆ.

FURTUM. — An omne furtum in ecclesiâ commissum sit sacrilegium, 6224. Quid sit furtum, 6294. Quibusnam pœnis plectatur clericus fur notorius, quibusnam verò regulares fures, 6295

G

GALERUS ruber cardinalitius quomodo conferatur, 706.

GALLICANUS. — Gallicani contendunt SS. Pontifices non posse condere leges obligatarias absque Episcoporum acceptatione, 26. Confutantur, 29, 30. Quibusnam Gallicani tribuant potestatem circa liturgiam, 5032-5034. Gallicanum jus : vide JUS GALLICANUM et HISTORIA JURIS GALLICANI. — Jus Gallicanum circa plura derelinquitur in Galliâ, 236.

GARDELLINI. — Ipsius Collectio Decretorum S. Congr. Rit. est authentica, 774.

GAUTRELET. — Quid sentiat circa potestatem officiorum inferiorum in Ordinibus religiosis, 3017. Quid sentiat de potestate Episcopi circa varias domos Congregationum mulierum religiosarum, 2978.

GENUFLECTENTES. — Vide CATECHUMENATUS.

GEOMANTIA. — Quid sit, 6237.

GERSON. — Quid dixerit de origine parochorum, 1288.

GOMINE (*Mariage à la gomine*), 4352.

GRADUS. — Quid sit in cognatione, 4257.

GRADUS ACADEMICUS. — Requiritur in Archidiaconis, in Theologali, in Pœnitentiario, in Vicario Capitulari et aliis, 472. Qualis esse debeat Universitas à quâ recipiendus est gradus academicus pro muneribus ecclesiasticis, 1233. In solis Universitatibus conferuntur, 2135. Quidam casus sunt excipiendi, 2137. Quinam sint gradus academici, 2136. Conditiones requisitæ pro illis suscipiendis, 2136, 2140. Variæ classes graduatorum, 2138. Privilegia graduatorum, 2139. An in Galliâ gradus apud extraneos obtenti admitterentur, 2141. An re-

gutatcs possint ad gradus academicos admitti, 2882.

GRÆCI. — Quali pane utantur in conficiendâ Eucharistiâ, 3357. An possint uti pane azymo, 3358. An græcis liceat sentire quòd matrimonium dissolvatur per adulterium, 4122. An et quatenus ordo sacer apud græcos sit impedimentum matrimonium dirimens, 4255.

GRANCIÆ in quibus conversi commorantur pro agrorum culturâ jurisdictioni Episcopi subsunt, 602. In iis asservari nequit SS. Sacramentum sinè Indulto Apostolico, 3583.

GRANDIMONTENSIS Religionis notitia, 3112.

GRATIA. — Quandonam censeatur facta, quandonam verò facienda, 72.

GRATIANUS. — Quis fuerit, et de ipsius Decreto, 184.

GRAVATUS ære alieno an et quatenus possit Religionem ingredi, 2631-2634. Vide ÆS.

GREGORIUS MAGNUS. — De cantu Gregoriano, 5167, etc.

GREGORIUS IX. — Ipsius Decretalium liber, 186.

GROTIUS. — Denegavit Ecclesiæ jurisdictionem, 5493.

GUIDO ARETINUS. — Invenit *gammam* et methodum hodiernam cantum describendi, 5168.

GUILLELMUS A S. AMORE. — In quo erraverit circa parochos, 1288. In quo item circa jus regularium sacrum ministerium exercendi, 2892.

GURY (P.) — Quid sentiat de casu quo Episcopus prohiberet sub pœnâ nullitatis confiteri extra parochiam, 1573. Quid asserat de pileolo contra decisionem. S. R. Congreg. 3228.

H

HABITATIO. — Quid sit simplex habitatio, 1349. Qualis requiratur et sufficiat pro matrimonio contrahendo, 4357, 4363. An sit sufficiens habitatio quando contrahentes ex fraude mutaverunt domicilium ad nuptias contrahendum, 4364. Qualis habitatio sufficiat in Britanniâ majori, 4365. Quotuplex sit habitatio, 5679.

HABITUS. — Clerici jus habent habitum clericalem gestandi, 1673. An ipsis possit prohiberi ab Episcopo gestatio habitûs clericalis, 1674. Quid fieri possit juxta nostras leges civiles, 1675. Quomodo clericus amittat jus habitum clericalem gestandi, 1686. An et quatenus sit vitandus à clericis luxus in habitu, 2100. Est etiam vitandus habitus sordidus, 2101. An prioribus sæculis habitus clericalis à laicali discreparet, 2103. Quâ ætate cœpit discrepare, 2103. Nondum tamen discrepabat colore, 2104. A tempore Concil. Trid. habitus nigri coloris fuit præscriptus, 2105. Forma habitûs clericalis non omninò fuit determinata à canonibus, sed duntaxat præcipitur vestis *talaris et clausa :* in cæteris relinquitur determinanda ab Episcopis, 2106. Episcopus non debet mutare formam consuetudine receptam, 2107. Potest vetare quæ solis Prælatis sunt propria, 2108. Quær

pœnæ incurrant clerici vestem non deferentes ab Episcopo præscriptam, 2109. Cavere debent a nimio rigore in hujusmodi pœnis statuendis, 2110. An et quatenus peccent clerici habitum clericalem non deferentes, 2111. An rus proficiscentes teneantur habitum clericalem deferre, 2112. De habitu in quo novitiatus est peragendus, 2663-2664. A quo novitiis sit imponendus, 2665. Quibusnam pœnis prohibeatur ne à parentibus aliquid exigatur pro convivio occasione impositionis habitûs, 2669. Non est reliquendus habitus novitio egredienti, 2070. De obligatione religiosorum habitum Religionis gestandi, 2818. Quotuplici modo habitus Religionis dimitti possit, 2819. An sit mortale religioso habitum dimittere, 2820. Quandonam hæc dimissio sit mortalis et quandonam talis non sit, 2821. An Prælatus regularis possit dispensare circa obligationem habitum religiosum gestandi, 2822. An religiosus in Episcopum electus debeat ferre habitum monachalem, 2888. An dimissio habitûs religiosi sufficiat ut quis sit habendus velut apostata, 3079. An religiosis liceat dimittere habitum sub prætextu Superiorem adeundi, 3080. An celebrans debeat esse vestitus habitu talari, 3694.

Hæreditas. — An absque solemnitatibus requisitis Prælatus possit repudiare, validè saltem, hæreditatem Ecclesiæ devolutam, 5327-28.

Hæres. — Quo in loco à judice conveniri debeat, 5683.

Hæresis, Hæreticus. — Regulares etiam exempti Episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis subduntur in causâ hæreseos, 597, 6027. Quinam sint judices in causâ hæreseos, 996. An Episcopus possit absolvere ab hæresi externâ, 997. An saltem possint Episcopi in Galliâ, 998. An Vicarii Generales, ex mandato speciali, possint aliquando absolvere ab hæresi, 1166-1169. Hæresis *notoria* non deducta ad forum externum est Sedi Apostolicæ reservata, 1169. An irregulares sint qui ab hæreticis baptizantur, 1788. An et quatenus hæretici sint irregulares, 1808. An per abjurationem hæreseos desinant esse irregulares, 1818. Quid de Galliâ, 1809. An filii hæreticorum sint irregulares, 1918. An reiterandus sit baptismus ab hæreticis collatus, 3185. An post conversionem benedicenda sint hæreticorum matrimonia, 4163, 4350. An hæretici ligentur impedimentis matrimonii ab Ecclesiâ statutis, 4179. An invalida sint aut illicita matrimonia fidelium cum hæreticis contracta, 4303. An et quatenus licita fieri valeant, 4304. An iis possit assistere parochus in Russiâ et Poloniâ, 4305. An Episcopus possit dare licentiam matrimonium ineundi cum hæreticis, 4306. Quo ritu sint celebranda, 4307. An hæretici ligentur impedimento clandestinitatis, 4344-4350. An conjuges hæretici ad fidem redeuntes debeant renovare consen-

sum coram parocho et testibus, 4350. Quatenus sit neganda hæreticis sepultura ecclesiastica, 4716. An loca sacra polluantur per inhumationem hæretici notorii, 4799. An ecclesiæ ab hæreticis occupatæ eò ipsò ut pollutæ reputari debeant, 4815. Judex sæcularis nequit cognoscere de crimine hæreseos, 5538. Quomodo vocetur modus specialis procedendi contra hæreticos, 6025. Hæretici citari debent et possunt se defendere, 6033. Testes inhabiles admitti possunt contra hæreticos, non tamen inimici, 6034. Sententia contra hæreticos ferri debet ex consilio peritorum, 6035. Quid sit hæresis in se et quomodo propositio *hæretica* differat *ab erroneâ*, *falsa*, etc., 6112. Quid sit hæresis subjectivè sumpta, 6112. An error in intellectu esse debeat, 6113. Quatenus error debeat esse voluntaria et quatenus sit pertinax, 6114. In eo esse debet qui est baptizatus et Religionem christianam profitetur, 6115. Quid sit hæresis interna, externa, occulta, manifesta, 6116. Quid sint credentes, relapsi, suspecti et complices, 6117. Quibusnam pœnis plectatur hæresis, 6118. A quibusnam et quatenus hæreticus sit absolvendus, 6119. An et quatenus sit rebaptizandus, 6120. An et quatenus sit licitum disputare cum infidelibus et hæreticis, 6122. Quatenus hæresis inducat privationem officiorum et beneficiorum, 6123. An et quatenus sit vetitum communicare cum hæreticis, 6124. Quænam monita dederit Pius VI quoad communicationem cum schismaticis et hæreticis, 6125. Cum quibusnam conditionibus licita fieri valeat communicatio cum hæreticis, 6127. Varii casus in quibus licet interesse sacris infidelium et hæreticorum, 6128. An liceat adire hæreticorum conciones, 6129. Quænam fiant in Germaniâ quoad communicationem cum hæreticis, 6129. An tolerari possit præsentia hæreticorum et schismaticorum in precibus et officiis divinis, 6130. Etsi Episcopi nequeant absolvere ab hæresi occultâ possunt tamen dispensare in irregularitate contractâ ob hæresim occultam, 6445. Contra eum qui per annum insorduerit in censurâ procedi potest tanquam suspectum de hæresi, 6469. Et potest suo beneficio privari, 6508.

Haymo, Generalis Franciscanorum, emendavit seu confecit Breviarium romanum, 5075.

Hebdomada. — An et quatenus fieri valeant exequiæ triduo Hebdomadis Sanctæ, 4685. An et quatenus liceant in eodem triduo missa et cæteræ cæremoniæ in oratoriis, 3553.

Hebdomadarius. — Quid sit, 2229. Qualem locum debeat habere in choro, 2230. An stolâ possit uti, 2230. An irregularis fiat sacerdos excommunicatus implendo officium hebdomadarii, 1727.

Hermaphroditus. — An et quatenus sit irregularis, 1868. An sit habilis ad matrimonium, 4228.

Heroicus. — Quid sit actus heroicus et quid de eo sit sentiendum, 4507 et 4508.

HIERARCHIA. — Quid sit, 247. Quotuplex, 248. De hierarchiâ jurisdictionis in specie, 670. De hierarchiâ ordinis, 1662. De fide est existere hierarchiam ordinis, 1663. Quot ordinibus hujusmodi hierarchia constet apud Latinos, 1663. Quot apud Græcos, 1664. De personis ad neutram hierarchiam pertinentibus, 2128.

HIERONYMITANÆ religionis notitia, 3113.

HYERONYMUS. — An putaverit primum vitæ religiosæ institutorem fuisse S. Paulum eremitam, 2514.

HISTORIA JURIS CANONICI. — Quale fuerit jus canonicum primis Ecclesiæ sæculis, 173. De jure canonico apud Ecclesiam Orientalem, 174. Apud Ecclesiam Latinam, 175. De Collectione Dionysii Exigui, 176. De falsis Decretalibus, 177. Per ipsas mutata non fuit vetus Ecclesiæ disciplina, 180. Quomodo contigerit quòd per multa sæcula non detecta fuerit suppositio illarum Decretalium, 181. De libro Diurno, 182. De Collectione Gratiani, 184. De Collectione Gregorii IX, 186. De Sexto, Clementinis et Extravagantibus, 189. De Corpore juris canonici, 193, etc. Et de Jure novissimo, 200.

HISTORIA JURIS GALLICANI. — De ipsius origine, 204. De edictis regum primæ prosapiæ, 205. De Capitularibus Caroli Magni ejusque Successorum, 206. De origine Regaliæ, 207. De monumentis S. Ludovici, 208. De ejus Pragmaticâ, 209. De dissidio Bonifacium VIII inter et Philippum Pulchrum, 210. De contentione circa jurisdictionem ecclesiasticam sub Philippo Valesio, 211. De subsidiis clero impositis, 212. De Magno schismate, 213. De Pragmaticâ Sanctione Caroli VII et Concordato cum Francisco I, 210. De jure introducto sæculo XVI et de Edicto Blesensi, 217. De jure introducto sæculo XVII, 218. De Regaliâ, 219. De Declaratione 1682 Cleri gallicani, 220. De jure introducto sæculo XVIII, 223. De Constitutione civili Cleri Gallicani, 224. De Concordato 1801 et ejus executione, 226-232. De dissidio inter Pium VII et Napoleonem I, 233. De iis quæ sub Restauratione et deinceps peracta sunt in Galliâ circa jus canonicum, 234. De regressu ad doctrinas romanas in Galliâ, 236.

HISTRIO. — An sit licitum ministrare sacramenta histrionibus, 3222.

HOMICIDIUM. — Quid et quotuplex sit, 6273, 1810. An in dubio de homicidio aliquis sit irregularis, 1762. Quid tunc requiratur, 1763. Dubitans de homicidio ad quænam sit irregularis, 1764. An laicus sit irregularis in dubio de homicidio, 1764. An requiratur scientia legis ut quis fiat irregularis ex homicidio, 1767. Quid sit homicidum necessarium, 1810. Quid voluntarium, 1811. Quid casuale sive simplex sive mixtum, 1812. Homicidium voluntarium gravissimam inducit irregularitatem, 1814. Quinam sint rei homicidii voluntarii, 1815. An cooperatores sint irregulares, 1815-1816. An pueri ante septennium, 1817. An facti sui pœnitentes ante mortem occisi,

1818. Cur idem non sit dicendum ac casu quo agitur de censuris, 1819. An excusetur ab irregularitate consulens revocans suum consilium antequam patretur homicidium, 1820. An incurrat irregularitatem qui primus lethaliter vulnerat si alii postmodum occidant, 1821. An mandans aut consulens irregularis sit habendus in dubio an mandatum aut consilium fuerit vel ne causa efficax homicidii, 1822. An irregularis fiat qui parato ad occidendum vel mutilandum consulit ut tantùm percutiat, si mors aut mutilatio sequatur, 1823. An et quatenus milites fiant irregulares in bello injusto, 1934. Irregularitas non incurritur ex homicidio merè casuali, 1824, 1825. Plures casus in quibus irregularitas ex homicidio non incurritur, 1826. Clericus in sacris et monachus fiunt irregulares si medeantur cum incisione vel adustione, si mors inde eveniat, etsi sint periti, nisi alii periti desint, 1827. An irregularis fiat qui rei illicitæ operam dat, si ex eâ mors alterius sequatur, 1828. Quid si res non sit illicita quia est periculosa, 1829. Quid de casu necessariæ defensionis, 1830. An in hoc casu Episcopus valeat dispensare quando excessus fuit in defensione, 1831, 1842. An fiat irregularis qui alterum provocat, si deinde occidat aut mutilet, 1831. An fiat irregularis occidens aut mutilans ad defensionem libertatis, honoris, pudicitiæ, bonorum temporalium, 1832. An voluntarium reputari debeat homicidium commissum in repentinâ rixâ, an verò solùm ut casuale mixtum, 1833. Quomodo tollatur irregularitas ex homicidio vel mutilatione, 1839. An per baptismum tollatur, 1839. An et quatenus Episcopi possint dispensare in irregularitate ex homicidio aut mutilatione contractâ, 1840. Quid in hoc valeant Prælati regulares, 1843. An et quatenus homicidium sit impedimentum matrimonium dirimens, 4319-4322: vide CRIMEN. — An et per quale homicidium polluantur ecclesiæ, altaria et cœmeteria, 4795. Quibusnam pœnis plectatur homicidium simplex, 6274. Quibusnam homicidium qualificatum, 6275.

HOMO. — Quid et quotuplex sit præsumptio, 5737, etc. Quid sit præsumptio hominis, 5739.

HONESTAS PUBLICA.—Quid sit, an sit impedimentum dirimens et unpenam oriatur, 4292. An oriatur ex sponsalibus nullis, si nullitas sit occulta, 4293. An oriatur ex sponsalibus quæ mutuo consensu dissolvuntur, 4294. An oriatur ex sponsalibus cum personâ incertâ, 4295. An et quatenus oriatur ex matrimonio nullo ob impedimentum clandestinitatis, 4296. An matrimonium ratum inducat impedimentum honestatis publicæ in præjudicium priorum sponsalium, 4297. Cujus juris sit impedimentum honestatis publicæ et an in eo Ecclesia possit dispensare, 4298.

HONORARIUS.—Canonici honorarii quid sint, 2169. An legitimè possint institui, 2239. A quo tempore existant, 2240. An eos creare possit Episcopus absque Capituli consensu, 2241. Quomodo Capitulum

consentire censeatur, 2242. Quâ ex causâ et quo numero creari possint, 2243. Quibusnam juribus fruantur, 2244. An sint inamovibiles, 2245.

HONORIFICUS. — De juribus honorificis Episcoporum, 1074-1081, 2281-2294.

HONTHEIM (DE).—Vide FEBRONIUS.

HORA.—Quânam horâ missa dici valeat, 3541-3548.

HORÆ CANONICÆ.—Vide OFFICIUM DIVINUM.

HOROLOGIUM.— Quando horologia discordant, quodnam sit sequendum pro observatione jejunii, 3462. An possit communicare qui aliquid sumit post primum ictum mediæ noctis, 3463. An horologia regulari debeant juxta tempus verum vel medium pro observatione jejunii, 3464. Quid sit tempus verum et medium : v. DISSERTATIO DE KALENDARIO, n° 4.

HOSPITALIA.—A quo eligendi sint in Gallià capellani hospitalium, 461. Quomodo eximi valeant à jurisdictione parochi, 612, 620. A quonam sint sepeliendi qui in hospitalibus decedunt, et ad quem emolumenta funeralia pertineant, 1403. Quid statuat Concilium Viennense circa administrationem hospitiorum, 5309.

HOSTIA. — An celebrans renovaturus species consecratas bene faciat sumendo hostiam ab alio consecratam ut reponat in tabernaculo eam quæ à se fuit consecrata, 3360 : vide CONSECRATIO.—An liceat hostias consecrare si inferantur post Offertorium, 3373. An liceat dare hostiam ægrotanti in cochleari cum vino ob oris siccitatem, 3393. Quid sit agendum casu quo hostia in terram decidit, 3398. Quid sit faciendum de hostiarum fragmentis, 3400. Quid si hostiæ integræ remaneant post missam, 3401. Quid etiam de particulis extra corporale inventis, 3401. Quid si hostia, vel pars hostiæ calici aut palato adhæreat, 3402.

HUMILE.—Quid sub hâc voce permittatur erga excommunicatos, 6557-6558.

HUS (JOANNES) negavit jurisdictionem Ecclesiæ, 5493.

HYDROMANTIA.—Quid sit, 6237.

I

ICARD. — An rectè sentiat asserendo nullâ lege generali præcipi quòd confessarius monialium singulis trienniis mutetur, 2973. Malè opinatur, affirmando Episcopum loci, in quo sita est domus præcipua monialium, posse dispensare cum iis qui manent in alienis diœcesibus, 2977. Errat dicendo canonistas esse concordes in asserendo quòd bona ecclesiastica non sint immunia ab oneribus ipsis à Republicâ impositis antequam in Ecclesiæ possessionem venerint, 5291. Quid sentiat de impuberibus quoad censuras ferendæ sententiæ, et an rectè in hoc sentiat, 6320. Immeritò dicit invalidam esse professionem religiosam si sit simoniaca, 6183. An rectè sentiat dicendo pen-

siones posse imponi ad vitam pensionarii ex solâ licentiâ Episcopi, 5161. Putat quòd in casu quo plures vicarii fuerint deputati à Capitulo ad regendam diœcesim, si unus renuntiet, alter in ipsius locum possit à Capitulo subrogari, 1283. An rectè sentiat asserendo clericum posse emere actiones dictas *en commandite*, 2068.

Idioma. — An forma baptismi sit valida in quocumque idiomate, 2278. Quo idiomate sint recitandæ preces requisitæ pro lucrandis indulgentiis, 4594.

Ignorantia pœnæ an excuset à pœnâ, 6313. Quid si ignoraretur lex, 6314. An et quatenus ignorantia *vincibilis* excuset à censurâ, 6395, 6426.

Illegitimus. — An illegitimi sint irregulares, 1871. An filii presbyterorum legitimè nati antequam à patre ordines sacri fuerint suscepti sint irregulares, 1871. Quotuplici modo illegitimi legitimari valeant, 1872. An et quatenus legitimentur per matrimonium subsequens, 1872. An sic legitimari possit qui sinè dispensatione sacerdotio fuit initiatus, 1873. An legitimari possint filii eorum qui inter se nubere non poterant tempore quo nati sunt hujusmodi filii, 1872, 1874. An et quatenus legitimi habeantur qui nati sunt ex matrimonio nulliter contracto sed ex bonâ fide, 1875. An sint legitimi qui nati sunt ex legitimo quidem matrimonio sed post solemne votum castitatis, 1876. An et quatenus illegitimi per professionem religiosam legitimentur, 1877. An legitimentur quoad Prælaturas et Dignitates, 1877. An illegitimus possit à S. Pontifice legitimari, 1878. An liceat Episcopo in hâc irregularitate dispensare quoad minores ordines, 1879. An quoad canonicatum, 1880. An cum illegitimo occulto, 1881. An infantes expositi haberi debeant tanquam illegitimi, 1882. An cum eis Episcopus valeat dispensare, 1883. An et quatenus principes sæculares possint legitimare, 1884. Quilibet veluti legitimus est habendus nisi contrarium probetur, 1885. An illegitimi impediantur Religionem ingredi, 2630.

Illiterati. — Quid sint et an sint irregulares, 1850, 1851. An cum illiteratis Papa possit dispensare, 1852.

Imago. — Regulares Episcopis subduntur quoad ponendas in suis ecclesiis sacras imagines, 605. An absque beneplacito S. Sedis possint alienari sacræ imagines, 2917. Nulla imago insolita poni debet in ecclesiâ nisi probata fuerit ab Episcopo, 4817. Quomodo pingendi sint Beati et Sancti, 4817. An in ecclesiis aut super altaribus poni possint imagines Beatorum, 4878. Sub quâ formâ Deus et tres Personæ divinæ pingi debeant 4818. An liceat pingere angelos sub formâ corporeâ, 4819. An Christus, Deipara, Apostoli, etc. pingi possint cum habitu alicujus Ordinis religiosi, 4820. Quo habitu Sancti sint pingendi, 4821. Quatenus pingi soleat S. Antonius et cur sic pingatur, 4821. An imagines

Servorum Dei possint pingi cum aureolis vel radiis, 4886. An super eorum sepulchra imagines ponere liceat, 4884. Quo loco poni possint imagines Servorum Dei, 4885.

IMBECILLITAS.— Non est obligatio suo officio renuntiandi propter corporis imbecillitatem, 515.

IMMUNITAS.— Congregatio Immunitatis, 777. Quo jure nitatur immunitas privilegii *fori*, 1684. De Immunitatibus ecclesiarum, 4828. Quid sit immunitas bonorum ecclesiasticorum, 5283. Quomodo probetur existentia hujus immunitatis, 5284, 5285. Solvuntur objectiones, 5286. An ex Indulto bona Ecclesiæ tributis valeant gravari, 5287. An sit doctrina omnino certa bona Ecclesiæ esse immunia ab oneribus ipsis impositis à potestate sæculari, 5288, etc. An bona ecclesiastica sint immunia ab oneribus ipsis impositis antequam venirent in possessionem Ecclesiæ, 5289-5291. An sit aliquando licitum solvere tributa ex bonis Ecclesiæ, 5292, 5293. Quænam conditiones requirantur ut subsidia possint præstari principi sæculari ex bonis ecclesiasticis, 5294. A quo sumant originem immunitates ecclesiasticæ, 5295. Quænam sententia sit amplectenda circa hanc quæstionem, 5296. Quænam pœnæ incurrantur à violatoribus immunitatum bonorum ecclesiasticorum, 5297. Quænam olim in Galliâ agnoscebantur immunitates à lege civili, 5298. Quænam immunitates personales hodie apud nos supersint, 5299. Quænam locales, 5300. Quænam reales, 5301.

IMPEDIMENTUM.—De potestate parochi in impedimentis matrimonii, 1438. Quid confessarii regulares valeant circa impedimenta matrimonii, 2942. Quid intelligendum sit per impedimentum matrimonii et quotuplex sit, 4171. Quinam denegaverint Ecclesiæ potestatem instituendi impedimenta matrimonium dirimentia, 4172. An et quatenus constet Ecclesiam habere potestatem statuendi impedimenta matrimonium dirimentia, 4173. An per Episcopum possint constitui, 4175. An per synodum particularem, 4176. An per consuetudinem, et an per eamdem abrogari valeant, 4177. An existant alicubi impedimenta dirimentia per consuetudinem constituta, 4178. An hæretici ligentur impedimentis dirimentibus ab Ecclesiâ constitutis, 4179. An infideles ligentur, 4180. An principes sæculares possint statuere impedimenta quoad effectus civiles, 4181. An possint statuere impedimenta vinculum conjugale coram Deo et in conscientiâ dirimentia, 4182. Quibusnam argumentis constet non posse Principes sæculares statuere impedimenta dirimentia, 4183-4184. Non prudenter ageret parochus admittendo ad nuptias eos qui ligantur impedimento à lege civili statuto, 4185. Pœnæ latæ contra eos qui in gradibus prohibitis nuptias contrahunt, 4186, 4291. De Impedimentis in specie et quidem de prohibentibus, 4187-4202. An alia olim fuerint

impedimenta, 4202. Quot sint impedimenta dirimentia, 4203. Impedimentum amentiæ, 4204. Impedimentum erroris, 4205-4209. Impedimentum vis seu metûs, 4210-4218. De Impedimento impotentiæ, 4219-4236. De Impedimento ætatis, 4237-4241. De impedimento ligaminis, 4242-4250. De Impedimento voti, 4251-4252. De Impedimento ordinis sacri 4253-4255. De Impedimento cognationis 4256-4268. De Impedimento cognationis spiritualis, 4269. Cognationis legalis, 4270-4275. De impedimento affinitatis, 4276-4291. De Impedimento honestatis publicæ, 4292, etc. De Impedimento disparitatis cultûs, 4299-4307. De Impedimento conditionis servilis, 4308-4312. De Impedimento raptûs, 4313-4317. De Impedimento criminis, 4318-4340. De Impedimento clandestinitatis, 4341-4384. De Impedimentis civilibus, 4385, etc. De dispensatione in impedimentis, 4392 etc. Quis possit dispensare in impedimento civili, et ad quem sit recurrendum, 4392, etc.

IMPERATOR.—An liceat in Galliâ, nominare Imperatorem in missæ canone, 3656. An Imperator possit ingredi monasteria monialium, 2850.

IMPERATRIX. — An imperatrices possint ingredi monasteria, 2829, 2850.

IMPERARE.— An in judicio forensi judex debeat habere jus imperandi, 5476, 5482.

IMPOSITIO. — An et quatenus impositio manuum sit materia sacramenti Confirmationis, 3335-3337. Impositio manuum est materia sacramenti Ordinis, 1693, 1698, 1706, 1709-1711, 1733.

IMPOTENTIA. — Quandonam adsit impotentia relativè ad matrimonium, 4219. An et quatenus sit impedimentum dirimens, 4220. Quandonam est impedimentum dirimens ex maleficio, 4221. Quandonam ex frigiditate, 4222. Quandonam ex improportione, 4224. Quid de casu in quo mulier potest fieri apta sinè mortis periculo, 5225. Quid de casu in quo mulier arcta, efficeretur apta in secundo matrimonio; an ad priorem conjugem deberet redire, 4226. An et quatenus mulier arcta teneatur incisionem pati, 4227. Quid agere debeant conjuges in casu impotentiæ, 4229. An liceat impotentibus simul cohabitare, 4230. Quid sit agendum si ante matrimonium potentia sit dubia, 4231. Quid si dubium superveniat contracto matrimonio, 4232. Quid in foro externo, 4233, 6093-6095. An ad priorem conjugem redire teneatur sponsus declaratus juridicè impotens si postea constet eum esse potentem, 4234, 6095. Quid dicendum in dubio num matrimonium fuerit consummatum, vel an impotentia præcesserit vel subsecuta fuerit matrimonium, 4235. Ad quem sit recurrendum in hujusmodi dubiis, 4236.

IMPRESSIO LIBRORUM. — Regulares non secus ac alii Episcopis subduntur quoad librorum impressionem, 593. Quid præcipiant regulæ Indicis circa impressionem librorum, 743-747. Quid adhuc præceperit Alexander VII quoad

degentes Romæ vel in statu ecclesiastico, 744.

IMPUBERES. — Quandonam dissolvantur sponsalia ab impuberibus contracta, 4018.

INCARCERATIO. — Quotuplex et quandonam infligenda sit, 6356.

INCENDIARIUS ecclesiarum, an excommunicetur ipso facto, 6228, 1636 1°, 6298. Quandonam excommunicatio reservetur S. Pontifici, 6298. An excommunicentur incendiarii aliorum ædificiorum, 6299.

INCESTUS. — Quid sit, 6257.

INCOMPATIBILITAS. — Quid sint beneficia incompatibilia, 5388.

INDEX. — A quo instituti fuêre Index et Congregatio Indicis, 727. Quibusnam membris constet Congregatio Indicis, 728. Quomodo procedat, et quibusnam verbis exprimantur ipsius decreta, 729. An ipsius decreta ubique sub gravi obligent, 730. An Index possit per consuetudinem spoliari potestate ubique obligandi, 731. Quid sit sentiendum de consuetudine Galliæ illum non recipiendi, 763-768. An sit infallibilis, 732, 768. Ubique obligant ipsius decreta, etsi infallibilis non sit, 768. An possit admitti parvitas materiæ in lectione librorum vetitorum, 733. Regulæ Indicis, 734-750. — Vide insuper LIBRI PROHIBITI.

INDICIUM. — Quid et quotuplex sit, 5737.

INDIGNUS. — Vide DIGNUS.

INDULTUM. — An lucretur distributiones absens à choro virtute Indulti Pontificii, 2335. De religiosis qui habent Indultum Pontificium degendi in sæculo, 3094. Conditiones quæ solent inseri Indultis pro oratoriis privatis, 3573. Formula Indulti pro oratorio privato, 3574. An Indultum Pontificium sit requisitum pro asservandâ Eucharistiâ in oratoriis et pro quibusnam oratoriis, 3583-3586.

INDULGENTIA. — A quo hæc vox derivetur, 4522. Regulares nequeunt publicare novas indulgentias absque Ordinarii licentiâ, 594. Congregatio Indulgentiarum, 778. Qui à Papâ obtinent indulgentias Generales tenentur sub nullitatis pœnâ exemplar earum concessionum ad Secretarium Congregationis deferre, 779. Rescripta obtenta in gratiam fidelium recognosci debent ab Ordinariis, 779. Ad Secretariam Brevium est hodie recurrendum pro obtinendis indulgentiis, 779. Quas indulgentias Episcopi possint concedere, 1020. An easdem concedere valeant Coadjutores Episcoporum, vel Episcopi titulares, aut Capitularis Vicarius, 1021. Quodnam sit jus Ordinarii circa indulgentias papales, 1022. Quandonam et quomodo lucranda sit indulgentia altaris privilegiati, 3532-3540. Quid sit exprimendum in petitione indulgentiæ altaris privilegiati, 3538. Quatenus amittatur indulgentia altaris privilegiati, 3535-3536, 3539. An missa sit dicenda pro eo cui est applicanda indulgentia hujusmodi altaris; 3540. Indulgentia in articulo mortis : vide ARTICULUS MORTIS. Quid intelligatur per indulgentiam, 4525.

An indulgentia aliud remittat quàm pœnitentiam ab Ecclesiâ impositam vel imponendam, 4526. An existant et quomodo intelligenda sint rescripta in quibus conceditur liberatio à pœnâ et culpâ, 4527. In quo differant indulgentiæ ab applicatione suffragiorum per opera privata, 4528. An infallibilis sit effectus indulgentiarum, 4530. Quomodo per indulgentias applicentur satisfactiones Christi, 4529. An verè Christus dederit potestatem indulgentias concedendi, 4535. Quomodo primis sæculis Ecclesia exercuerit hanc potestatem, 4536. Quid sit indulgentia plenaria, plenior et plenissima, 4537. Quid sit indulgentia partialis, 4538. Quid sit sentiendum de indulgentiis ad numerum annorum excessivum concessis, 4539. Quid sint indulgentiæ locales, reales et personales, 4540. Quandonam indulgentiæ sint perpetuæ et quandonam temporariæ, 4541. Quis in Ecclesiâ possit indulgentias concedere, 4543. An et quatenus Papa possit illas concedere, 4544. Quatenus item possit Concilium œcumenicum, 4545. An concessio indulgentiarum sit actus ordinis vel jurisdictionis et an debeat esse sacerdos qui delegatur ad illas concedendas, 4546. An et quatenus Episcopi valeant illas concedere, 4547. An Episcopi valeant indulgentias applicare defunctis, 4548. An et quatenus indulgentias valeat concedere Major Pœnitentiarius, 4550. Quomodo valeant Cardinales, 4549. Quomodo Archiepiscopi, 4551. An indulgentias concedere valeant Vicarii Generales, Vicarii Capitulares, Prælati inferiores, Generales, Provinciales, Abbates, 4552. In quonam differat potestas concedendi indulgentias, et potestas quam habent Superiores regulares communicandi satisfactiones sui Ordinis per litteras filiationis, 4553. An sinè justâ causâ indulgentiæ possint validè applicari, 4554. In quo sit valida concessio indulgentiæ sinè sufficienti causâ, 4555. An causa debeat esse proportionata, 4556. Quænam requirantur ad hanc proportionem, 4557. An concedantur aliquando indulgentiæ absque operis injunctione, 4558. An adesse debeat tunc legitima causa, 4559. Quænam statuta fuerint ab Ecclesiâ ut constaret de authenticitate indulgentiarum et quid fuerit sancitum à Concilio Trident., 4560. Quid per regulas Indicis et per Clement. IX, 4561. Quomodo regula Indicis sit intelligenda, 4562. Quid præscripserit Pius IX de casu quo aliquis impetravit concessionem generalem à S. Pontifice, 4563. Quomodo constare debeat de rescriptis pro concessionibus particularibus, 4564. An per Episcopum aut Vicarium Generalem constare debeat de authenticitate concessionis indulgentiæ personalis, 4565. An recognitio authenticitatis per Ordinarios sit necessaria sub pœnâ nullitatis indulgentiæ, 4566. An sint validæ indulgentiæ omnibus fidelibus concessæ absque publicatione factâ ab Ordinar

locorùm, 4567. Quomodo benedicendæ sint res piæ, si facultas detur illas benedicendi privatim tantùm, 4568. Quænam sint indulgentiæ falsæ et apocryphæ, 4569-4571. Quinam possint indulgentias percipere et an sit certum quòd animæ purgatorii possint illas percipere, 4572. Quomodo vivis indulgentias lucrentur et an possint lucrari eas nondum baptizati, 4573. Quænam requirantur conditiones ut quis possit indulgentias lucrari, 4574. An opus sit ut omnia opera in statu gratiæ sint facta, 4575. An manens in statu peccati mortal's possit lucrari indulgentias pro defunctis, 4576. An immunitas à peccato veniali sit necessaria ad lucrandam indulgentiam plenariam, 4577-4578. An et quatenus requiratur adimpletio operum præscriptorum, 4579. An et quatenus per opus aliàs debitum possint lucrifieri indulgentiæ, 4580. Quo idiomate preces sint recitandæ, 4594. Quale esse debeat opus cujus gratiâ conceditur indulgentia, 4595. Quandiu durent indulgentiæ, 4596. Quomodo cessent, 4597. An et quatenus suspendantur indulgentiæ tempore Jubilæi, 4598. Quænam indulgentiæ excipiantur, 4599. An et quatenus transferantur indulgentiæ per festorum translationem, 4600-4601. De indulgentiâ *viæ Crucis*, 4602-4611. De indulgentiis affixis rebus piis, 4612-4616: v. RES PIÆ.—De indulgentiâ *Portiunculæ*, 4617-4620: vide PORTIUNCULA. De indulgentiâ Jubilæi, 4621: vide JUBILÆUM

INDUMENTA SACRA.— Vide PARAMENTA, VESTES SACRÆ.

INDUSTRIÆ. — Quandonam electa censeatur industria personæ delegatæ, 308, 1165.

INFAMIA. — Est irregularitas ex defectu, 1908. Quotuplex sit infamia, quid sit infamia juris et facti, 1909. Infames tàm juris quàm facti sunt irregulares, 1910. An infamia civilis admittatur ab Ecclesiâ tanquam irregularitas et in quibusnam casibus apud nos, 1911. Quid sentiat, circa hoc, Stremler, 1912. Ex lege civili in Galliâ non incurritur infamia ex ullo delicto sed solùm ex damnatione ad pœnas infamantes, 1913. An in Galliâ infames sint qui sunt *décretés de prise de corps*, 1914. Quomodo crimen debeat esse notorium et quale esse debeat ad incurrendam irregularitatem, 1915. Quænam sint crimina quibus ex jure infamia est annexa, 1916. An et quænam sint professiones infamantes, 1917. An filii incurrant aliquando irregularitatem ex infamiâ parentum, et quandonam: ubi de filiis hæreticorum et judæorum, 1918. An hæc irregularitas tollatur per baptismum aut per emendationem, 1919. An et quatenus in eâ Episcopus valeat dispensare, 1920. An tollatur per professionem religiosam et an in eâ Prælati regulares possint dispensare, 1921. An infamia civilis possit tolli per principem sæcularem et quomodo id fieri valeat, 1922. An collatio beneficii facta infami sit nulla, 1923. Infamia est probanda, antequam judex procedat

judicialiter ex officio contra delinquentem, 5856. Quid si procedat ad instantiam alicujus, 5857. Non est probanda infamia si procedat per viam accusationis, 5858. Sunt alii casus in quibus non est necessaria prævia diffamatio, etiamsi judex procedat per viam inquisitionis, 5859. Qualis esse debeat infamia et apud quos, 5860, 5861. Quando judex procedit ad alicujus instantiam, infamia est probanda, non verò si procedat per viam inquisitionis, quamvis de infamiâ debeat constare, 5862. Quomodo probari debeat infamia, 5863. In quonam consistat infamiæ pœna, 6354.

Infans. — An tanquam illegitimi sint habendi infantes expositi, 1882. An sint rebaptizandi, 3182. An infantes sinè baptismo decedentes possint inhumari loco sacro, 4725. An et quatenus infantes possint stare in judicio, 5595. An liceat parentibus secum habere infantes in lecto, 3333.

Infideles. — An sub Ecclesiæ ditione existant, et an Ecclesia habeat jus illos evangelizandi, 3137. In quonam resideat potestas infideles evangelizandi, 3139. An Ecclesia habeat potestatem eos ad fidem cogendi, 3140. An ad id cogi possint per principes sæculares, 3141. An et quatenus illicita sit communicatio cum infidelibus, 3143, etc. An infideles possint admitti ad inspiciendas sacras functiones, 3148. An baptizare liceat filios infidelium sinè parentum consensu, 3150-3154. A parentibus sunt separandi quando baptizantur, 3152. An ad deserendos suos errores contra legem naturalem infideles possint cogi, 3156. An missæ sacrificium possit offerri pro infidelibus, 3475. An infideles ligentur impedimentis matrimonii ab Ecclesiâ constitutis, 4180. Casus in quibus licet interesse sacris infidelium, 6128.

Infirmitas. — An et quatenus excuset ab obligatione officium recitandi, 5114-5118 : vide Officium. — An et quatenus infirmitas excuset Canonicos ab assistentiâ chori, 2325. Quoties infirmitas excuset ab hâc assistentiâ, 2326. An septuagenarii sint eò ipsò excusati, 2327. An excusentur cæci et surdi, 2328. An infirmitas impediat ne quis in Religionem admittatur, 2636. An capellanus ob infirmitatem à celebratione impeditus teneatur alteri dare stipendium ut suî loco missam dicat, 3523. Quænam infirmitas sit censenda brevis, 3524.

Informata. — Parochi et alii inamovibiles suo officio privari non possunt ex informatâ conscientiâ, 554. Quid sint sententiæ ex informatâ conscientiâ, 6010. An fuerint in usu ante Trident. et quid Trident. de iis statuerit, 6011. An Decretum Trident. sit extendendum ad suspensiones, 6012-6013. An ex Tridentino deduci possit quòd Episcopi non indigeant probationibus ad ferendas sententias ex informatâ conscientiâ, 6014. An appellari queat ex sententiâ latâ ex informatâ conscientiâ, 6015. An Ordinarius possit aliquem removere

ab ordinibus ex eo quòd velit studere in seminario extradiœcesano, vel ex eo quòd nolit promittere se servaturum vitam communem cum parocho, 6016. An procedi possit ex informatâ conscientiâ quando delictum est famâ vulgatum, 6017. An validæ sint sententiæ suspensionis perpetuæ ex informatâ conscientiâ, 6018. An et quatenus possint omitti aut servari formalitates in ferendis sententiis ex informatâ conscientiâ, 6019. An potestas à Tridentino concessa possit extendi ad alias causas quàm suspensionis aut remotionis ab ordinibus, 6020. An Episcopi possint suspendere ex informatâ conscientiâ extra casum delicti, 6022. An valida sit sententia Episcopi ex informatâ conscientiâ, si aliter potuerit procedere, 6023. An sententia ex informatâ conscientiâ privet fructibus beneficii, 6024. An Episcopus debeat per seipsum procedere suspendendo ex informatâ conscientiâ, 6025.

Informatio Summaria.—Quid sit et quandonam fieri debeat, 5886-5888. Quotuplex sit, 5887. Quandonam sit facienda informatio de famâ publicâ, 5888.

Infulatus. — Quid sit Prælatus infulatus, 2990.

Ingressus. — Qualiter committi possit simonia in ingressu Religionis, 6170. Pœnæ latæ contra simoniam in ingressu Religionis commissam, 6183-6184.

Inhabilis.—An Superior, eligendo inhabilem ad aliquod officium, censeatur ipsum reddere habilem, 489.

Inhabilitas. — Quinam sint effectus inhabilitatis ad officia et beneficia, 6334.

Inhumatio. — Intra quodnam tempus fieri debeat, 1425 : vide Sepultura, Exequiæ, Cœmeterium.

Innocens. — An laicalis potestas possit cognoscere de causis innocentium adversùs ecclesiasticos, 1682.

Inquisitio (*tribunal*). — Inquisitionis antiquitas, 722. Inquisitio in Hispaniâ, 723. A quo instituta fuerit Congregatio Inquisitionis, 724. Quomodo componatur, 725. Quibus diebus congregetur, 726. An meritò de barbarie accusetur tribunal Inquisitionis ob supplicium torturæ, 6037. An item meritò inculpetur ob supplicium mortis et ignis cui olim addicebantur hæretici, 6038.

Inquisitio. — Quid sit modus procedendi in judicio per viam inquisitionis, 5850, 6025. Quotuplex sit inquisitio, 5851. An Ordinarius possit facere inquisitionem generalem juridicam, 5852. Quomodo fieri debeat inquisitio generalis tam juridica quàm paterna, et quatenus delicta sint detegenda, 5853. An et quatenus fieri possit transitus à generali inquisitione ad specialem, tam paternam quàm juridicam, 5854. An et quatenus institui valeat inquisitio mixta, 5855. An possit specialiter inquiri contra nondum diffamatum, 5856. Quinam casus sint excipiendi, 5859. An et quatenus sit probanda infamia, 5862, 5863. An et quatenus constare debeat de delicto antequam judex procedat ad

specialem inquisitionen, 5864, 5865. An et quatenus inhabilis sit ad ordines et Dignitates is contra quem fit specialis inquisitio, 5868. An et in quo modus inquirendi ex officio differat à modo inquirendi ad instantiam, 5869. Quænam sint observanda in inquisitione speciali, ne processus nullitate laborent, 5870.

INQUISITORES. — Quotuplicis generis sint, 6025. An in propriâ diœcesi Episcopi sint Inquisitores, 6025. An Episcopi contra hæreticos procedant vi ordinariæ potestatis, 6026. An etiam quoad exemptos, 6027. An Vicarius Capitularis sit ordinarius Inquisitor contra hæreticos, et an procedere valeat contra exemptos, 6028. Inquisitores procedere debent regulariter contra omnes hæreticos, 6030. Non tamen contra Episcopos sinè speciali delegatione, 6031. Inquisitores possunt summariè procedere, 6032. Illorum sententia ante decendium executioni potest mandari, 6032.

INSIGNIA. — An insignia canonica possint deferri extra ecclesiam Cathedralem, 631, 2449. A solâ Sede Apostolicâ concedi possunt, 2447, 2458. Servanda est forma quæ à S. Sede fuit determinata, 2447. Quænam insignia poni queant super cadaveribus in exequiis, et quænam prohibeantur apponi 4699.

INSTANTIA. — Quid sint judicia primæ et secundæ instantiæ, 5489.

INSTITUTIO. — Institutio canonica quid sit, 370. An sit necessaria ei qui obit munia ecclesiastica, 371. An electus vel nominatus ad Prælaturam possit, ante institutionem canonicam, sese ingerere administrationi hujusmodi Prælaturæ, 376. Id nequit etiamsi adesset consuetudo, 377. An id facere queat si ante suam nominationem jam esset Vicarius vel œconomus capitularis, 378. Quænam sint aliæ exceptiones, 379. An excipiendi sint nominati à Gubernio ultra Italiam, 380. An institutio sit scriptis consignanda, 382, 383.

INSTITUTIO JUVENTUTIS. — Episcopus debet invigilare institutioni juventutis, 955.

INSTITUTUM RELIGIOSUM. — Quid sit, 2520. An Instituta religiosa teneantur aliquando domum habere in *Urbe* Româ, 2959. An Instituta regnosci debeant à Gubernio ut valeant bona acquirere, 5280. A quibusnam sint acceptanda donationes et legata institutis ecclesiasticis facta, 5281.

INSTRUCTIO Clementis X pro matrimoniis vagorum et alienigenarum, 1382, 1383.

INSTRUMENTUM musicæ, vide MUSICA. — Quid et quotuplex sit instrumentum in causis judicialibus, 5730, 5731. Quid sit protocolum et quid transumptum, 5731. Quid sit authenticum, 5732. Quomodo fidem faciant instrumenta publica et privata, 5734. An et quatenus scripturæ tribus testibus munitæ fidem faciant, 5735 Quomodo impugnari aut reprobari valeat instrumentum, 5736.

INTEGRUM. — Quid sit restitutio *in integrum*, 6065. Vide RESTITUTIO.

INTENTIO. — An et quatenus intentio requiratur in suscipientibus sacramenta, 3231-3234. Qualis in-

tentio tunc requiratur, 3235. An pro quibusdam sacramentis sufficiat intentio interpretativa, 3236. An intentio interpretativa sufficiat pro recipiendis sacramentis baptismi et ordinis, 3237. An requiratur etiam virtualis intentio pro suscipiendo Pœnitentiæ sacramento, 3238. An ad recitationem officii intentio sit necessaria, 5154.

Interdictum. — An simplex confessarius possit absolvere ab Interdicto non reservato, 6441. Quid sit Interdictum, 6603. Quid sit Interdictum locale, personale et mixtum, 6604. Quid sit generale, quid particulare, 6605. Quid completum et partiale, 6606. Quomodo intelligatur interdictum latum sinè addito, 6607. Quid comprehendatur in Interdicto civitatis, 6608. Quid possint regulares tempore Interdicti generalis, 6609. Quid comprehendatur in interdicto Ecclesiæ parochialis, 6610. Quid in interdicto populi, 6611. An Episcopi comprehendantur in interdicto generali personali; an item infantes; an amentes, 6612. An interdicto clero interdicantur religiosi, 6613. Quænam officia divina prohibeantur per interdictum, 6614. Quid liceat clericis et religiosis tempore interdicti generalis, 6615. Quinam veniant nomine ecclesiarum, 6616. Quid fieri debeat si post monitionem interdictus denuntiatus noluerit exire ab ecclesiâ in quâ missa celebratur, 6617. Quid permittatur in interdicto generali, non verò particulari, 6618. An habentes privilegium missam audiendi tempore Interdicti generalis possint se aliis conformare, 6618. Quænam sacramenta prohibeantur per interdictum, 6619. An communicare possint ii quibus licet missam audire tempore interdicti, 6620. An Interdictis liceat matrimonium contrahere, 6621. Ad sit servandum interdictum latum per sententiam injustam 6622. Quibusnam, tempore interdicti localis, prohibeatur aut sit concessa sepultura ecclesiastica, 6623. Quas pœnas incurrant ii qui sepulturam ecclesiasticam scienter concedunt nominatim interdictis, 6624. Soli nominatim interdicti sunt privandi sepulturâ ecclesiasticâ, tempore interdicti generalis personalis, 6625. Interdicta tam localia quàm personalia debent esse denuntiata ut quis privetur sepulturâ ecclesiasticâ, 6626. An semper mortaliter peccent clerici qui interdictum violant, 6627. Quatenus fiant irregulares interdictum non observantes, 6628 Quam pœnam incurrant admittentes laicos interdictos ad officia divina, 6629. Laici sacramenta recipientes, non obstante interdicto personali, graviter peccant, venialiter verò si violent interdictum locale, 6630. Quinam possint ferre interdictum, 6631. An ad incurrendum interdictum requiratur peccatum mortale, 6632. Certè requiritur mortale pro interdicto generali, 6633. Quænam interdicta incurratur ipso facto, 6634. Nulla sunt hodie interdicta localia quæ incurrantur ipso facto, 6634. Quomodo cesset interdictum, 6636. V. C. *Ap. Sed.* in f. t. 1.

INTERLOCUTORIA SENTENTIA.—Quid et quotuplex sit, 5948. Non licet appellare à sententiis interlocutoriis nisi in quibusdam casibus, 651, 5949 An et quatenus judex corripere possit et revocare sententiam interlocutoriam, 5949.

INTERNUNTIUS. — Quid sit, 806. Ipsius potestas, 809.

INTERPRETATIO.— Vide LEX.

INTERROGATIONES faciendæ in baptismo, fieri non debent vernaculâ linguâ, 3316.

INTERRUPTIO. — An et quatenus liceat missam interrumpere, 3556, 3557. Quomodo se gerere debeat sacerdos missam interruptam reassumens, 3558. Quid sit agendum si celebrans nequeat missam prosequi, 3558-3561. An per alium missa sit tunc supplenda et quandiu sit expectandum, 3558.

INTERSTITIA. — An et quænam interstitia sint servanda inter minores ordines, 2034. Quænam observari debeant inter majores ordines, 2035. An et ex quibus causis Episcopus valeat dispensare in interstitiis, 2036. Cum quibusnam possit dispensare, 2036. An et quatenus cum regularibus valeat dispensare, 2037. Quandonam adsit Ecclesiæ necessitas aut utilitas, 2038.

INTRUSUS.— Quid sit, 290. Intrusi habendi sunt qui à superioribus legitimis etiam injustè repulsi, ad sæcularem potestatem recurrunt ut officia ecclesiastica invadant, 375.

INVESTITURÆ.— Quid erant, et an essent abusus, 372.

IRREGULARIS et IRREGULARITAS. — Juxta communiorem sententiam collatio facta irregulari est nulla, et licet valida probabiliter dici valeat, in tali dubio irregularis nequit se immittere in beneficii possessionem, 478. An propter irregularitatem sit obligatio renuntiandi suo officio, 517. An sacerdos excommunicatus fiat irregularis implendo officium hebdomadarii, 1727. Quid sit irregularitas, 1743. An incurratur in casibus lege non expressis, 1744, 1759. Quomodo dignosci queat an irregularitas exprimatur in lege, 1759. Irregularitates solâ Ecclesiæ auctoritate statutæ non impediunt quominus validè ordines possint exerceri, 1744. Quomodo irregularitates differant à censuris, 1745. An inter irregularitates possint referri ea quæ jure divino impediunt receptionem vel exercitium ordinum, 1746. Quotuplex sit irregularitas, 1747-1749. Quinam sint effectus irregularitatum, 1750. Quid sint irregularitates ex defectu et ex delicto, 1749. An violans irregularitates incurrat censuram vel aliam irregularitatem, et quid dicendum de eo qui ante legitimam ætatem ordines majores reciperet, 1751. Quid item dicendum de eo qui ordines recipit ligatus censurâ : fitne hic irregularis, 1751. An sit peccatum non observare irregularitatem propter grave incommodum, 1752. Irregularitas inhabilitat ad recipienda beneficia et officia, 1753. An irregularis ipso facto privetur beneficiis ante irregularitatem obtentis, 1754. An collatio benefic-

facta ei qui jam irregularis est sit ipso jure nulla, casu quo irregularitas est partialis, 1755. Quid si sit completa, 1756. Error communis cum titulo præbet jurisdictionem in casu irregularitatis, 1756. Quid sit sentiendum de sententiâ quæ dicit collationem factam irregulari esse ipso jure nullam, 1758. An in dubio quis se debeat reputare irregularem, 1760. Quid si dubium sit facti extra casum homicidii, 1761. Quid in casu homicidii, 1762. Decisio supponit homicidium esse certum, et dubium versari tantùm circa illius causas, vide applicationes, 1763. Ad quosnam effectus sit irregularis dubitans de homicidio, 1764. An in dubio mutilationis quis debeat se irregularem reputare, 1764. Quale esse debeat peccatum quando irregularitas provenit ex delicto, 1765. An sufficiat peccatum externum, etsi occultum, 1766. An quatenus requiratur scientia, 1767. An scientia legis requiratur in casu homicidii, 1768. An scientia irregularitatis, 1769. Quotuplici modo tollatur irregularitas, 1770. An tollatur per cessationem causæ, 1770. An et quatenus per baptismum, 1771. An et quatenus per professionem religiosam, 1772, 2714. An et quomodo per dispensationem, 1773. An et quomodo dispensatio super irregularitatibus concedi valeat per Episcopum, 1774. Quomodo interpretandum sit Tridentinum quoad irregularitates ex delicto occulto, 1775. An Episcopus valeat dispensare in irregularitate ex homicidio occulto, 1776. An et quomodo Episcopus valeat secum dispensare in irregularitatibus, 1776. An et quatenus Episcopus possit dispensare super defectu natalium, 1776. An Episcopus queat dispensare in irregularitatibus in alienâ diœcesi, 1777. An cum peregrinis Ordinarii locorum valeant dispensare, 1778. Quid valeant Prælati regulares in dispensatione irregularitatum, 1779, etc. Quomodo sit interpretanda dispensatio super irregularitatibus, 1781. Quænam sint irregularitates ex delicto, 1782, etc. Ex defectu, 1844, etc. De irregularitate ex defectu baptismi, an et quomodo incurratur, 1783-1785. Quinam sint ejus effectus, 1786. An incurratur per rebaptizationem sub conditione, 1787. An irregulares sint qui ab hæreticis sunt baptizati, 1788. Irregularitas ex violatione censuræ, quomodo incurratur, 1789. An incurratur per violationem excommunicationis minoris, aut per exercitium minorum ordinum, aut per exercitium ordinum majorum sed sinè solemnitate, 1790. An in casu magni incommodi aut magnæ necessitatis, 1789. An in casu quo ministerium tolerati requiritur, 1789. An incurrat hebdomadarius qui officio divino præest; an qui concionatur aut qui exercet duntaxat actum jurisdictionis, 1790. An requiratur ut quis scienter actum ordinis exerceat, 1791. Qui celebrat in ecclesiâ pollutâ non fit irregularis, 1792. Irregularis fit qui scienter ordinatur ab Episcopo censuris ligato et vitando, 1793 et 1805.

Etiam excommunicatus vitandus fit irregularis administrando sacramentum Pœnitentiæ, 1794. Non incurritur irregularitas per violationem censuræ quæ nulla est in foro interno, 1795. An incurratur irregularitas per violationem censuræ quæ non est pœna medicinalis, 1796. An in petitione dispensationis super irregularitate exprimi debeat quòd violans censuram ligatus erat pluribus censuris, 1797. An et quatenus incurratur irregularitas ex exercitio ordinis quem quis non habet, 1798. An laicus hanc irregularitatem incurrat, 1799. An sacerdos excipiens confessiones sinè jurisdictione, 1800. An diaconus solemniter baptizans aut Eucharistiam ministrans sinè commissione, 1801. An sacerdos non legitimè deputatus qui temerè usurpat facultatem impertiendi benedictiones Episcopis reservatas, 1802. Quomodo quis fiat irregularis per malam susceptionem ordinum, 1804-1806. An fiat irregularis qui scienter ordinatur ab Episcopo vitando, 1805. An et quatenus Episcopus possit dispensare in irregularitate contractâ per malam susceptionem ordinum, 1807. An et quomodo incurratur irregularitas ex crimine hæreseos, 1808. Hæretici per conversionem non desinunt esse irregulares, 1809. Quid in Galliâ, 1809. Irregularitas ex homicidio aut mutilatione, 1810-1843 : vide HOMICIDIUM, MUTILATIO. — Quinam sint irregulares ex defectu animæ, 1845. An amentes et phrenetici, cessante defectu, possint ordinari aut functiones ordinum exercere, 1846. An dæmoniaci et epileptici sint perpetuò irregulares, 1847. Post quale tempus possint exercere ordines susceptos, 1848. Estne irregularis qui se dæmoniacum simulat, 1849. An Episcopus valeat promovere dæmoniacos ad minores ordines, 1849. An illiterati sint irregulares et quinam tanquam illiterati sint habendi, 1850-1851. An etiam quoad exercitium ordinum susceptorum illiterati sint irregulares, 1851. An Papa possit dispensare cum amentibus, epilepticis, dæmoniacis et illiteratis, 1852. Quid in hujusmodi irregularitatibus possit Episcopus, 1852. Quid autem Prælatus regularis, 1853. An et quatenus neophyti sint irregulares, an tales sint nondum confirmati, 1854. A quo tempore vigeat irregularitas ex parte corporis, 1855. An et quomodo cæcus sit irregularis, 1856-1858. Quid de claudo, 1861. Quid de surdo, 1859. Quid de muto, 1860. Quid de carente manu vel digitis, 1861-1863. Qualis morbus reddat irregularem, 1864. An abstemius sit irregularis, 1864. An qui naso, oculo, auriculis carent sint irregulares, 1865. An leprosi, 1866. An et quatenus monstruosi sint irregulares, 1867. An hermaphroditi, 1868. Quomodo illi defectus irregularitatem inducant ante ordinationem; quomodo si post ordinationem contingant, 1869. An possit concedi dispensa[tio] super irregularitate ex defectu c[or]poris et à quonam concedi vale[at]

1870. Quid in hoc valeat Episcopus et an super iis dispensare queant Prælati regulares, 1870. De irregularitate ex defectu natalium : vide ILLEGITIMUS, 1871-1885. An Episcopus possit dispensare cum illegitimo occulto, 1881. De irregularitate ex defectu ætatis, 1886-1891 : vide ÆTAS.— Irregularitas ex defectu sacramenti seu ex Bigamiâ, 1893 : vide BIGAMIA.— De irregularitate ex defectu bonæ famæ, 1908-1923 : vide INFAMIA. — De irregularitate ex defectu libertatis, 1924, etc. : vide LIBERTAS.— De irregularitate ex defectu lenitatis, 1932-1953 : vide LENITAS. — Privilegia regularium circa potestatem dispensandi in irregularitatibus, 2940. An irregularitates possint statui per Prælatos regulares, 3050. An incurratur irregularitas per violationem censuræ latæ modo præventivo, 6590. An Episcopus fiat irregularis non observando suspensionem à Pontificalibus, 6596. Quatenus fiant irregulares non observantes interdictum, 6628. Non incurrit irregularitatem qui violat cessationem à divinis, 6641.

IRRITATIO. — Quid et quotuplex sit irritatio voti, 5211. An et quatenus vota possint irritari sinè causâ et an peccet mortaliter qui revocat licentiam datam vovendi, 5212. An vota irritari valeant à superioribus qui ea ratificaverunt, 5213. An votum irritatum reviviscat si irritans postea consentiat, 5214. Quinam possint vota indirectè irritare, 5215. An vota indirectè irrita reviviscant, 5216. An et quatenus pater et avi possint vota directè irritare, 5217. An tutor possit vota directè irritare, 5217. An mater possit vota filiorum directè irritare, 5218. An Abbates, Priores et alii Superiores regulares ac Abbatissæ valeant directè irritare vota subditorum suorum, 5219. An vir possit directè irritare vota uxoris, 5220. An conjuges qui mutuo consensu voverunt castitatem possint invicem sua vota irritare, 5221. An directè possint irritari vota ante subjectionem emissa, 5222. Quid in dubio si fuerint emissa ante subjectionem, 5223. An vota emissa tempore subjectionis possint directè irritari post hoc tempus, 5224. An pater possit irritare vota realia postquam filii sunt emancipati, 5225. An vota subditorum sint valida donec irritentur, 5226. An valida sit irritatio ab eo facta qui per errorem communem cum titulo, tanquam superior habetur, 5227. An irritatio intelligi possit de juramentis, 5228. An quis possit proprium votum irritare, 5236.

ISIDORUS MERCATOR. — De ipsius Collectione juris canonici et falsis Decretalibus, 177. Quis fuerit ille Isidorus Mercator, 178.

ITALO-GRÆCI. — Quibusnam libris uti debeant in administratione sacramentorum et divinis officiis celebrandis, 5051

ITERATIO. — Quænam regulæ sint observandæ in iteratione sacramentorum, 3179. An baptismus privatim domo à laico collatus vel publicè apud hæreticos, sit rei-

terandus, 3180. An baptismus sit iterandus infantibus expositis, 3182. An sit iterandus adultis qui nullum testimonium habent baptismi accepti, 3183. An confessio sit præmittenda quando adultus rebaptizatur, 3184. An sit reiterandus baptismus à Protestantibus collatus, 3185. Quid statuerit Concil. Avenionense 1849 circa baptismum privatim domi collatum 3186.

ITINERATIO. — An et quatenus à jejunio excuset quando fit pedibus, 5016. An et quatenus excuset si fiat equo vel rhedâ, 5017. An assumptio itinerationis ad Romam veluti appellatio possit haberi, 5981.

J

JANDUNUS denegavit Ecclesiæ potestatem judicandi, 5493.

JANSENISTÆ. — Quid senserint circa fontes juris canonici et potestatem legislativam Ecclesiæ, 12.

JEJUNIUM. — De potestate parochi dispensandi circa jejunium, 1437. An et ex quo jure communicans debeat esse jejunus, et an sit in hoc materiæ levitas, 3450. Quatenus frangatur jejunium ad communionem requisitum, 3451. An frangant jejunium ea quæ non sumuntur ab extrinseco, 3452. An frangatur per deglutionem reliquiarum ciborum in ore post ultimam cœnam remanentium, 3453. An frangatur per guttulas aquæ salivæ immixtas aut per jusculum degustatum, 3454. An frangeretur si quis post mediam noctem deglutisset saccharum ori antea immissum, 3455. An sumptio tabaci per nares solvat jejunium ad communionem requisitum, 3456, 3458. An deglutio pulveris, culicis, nivis, etc., solvat jejunium, 3457. An comestio capillorum, unguium, ligni, papyri, etc., 3461. Quid sit agendum quando horologia non concordant, 3462. An communicare queat qui cibum deglutit post primum ictum mediæ noctis, sed ante ultimum, 3463. An *vera nox media* sit observanda vel solùm *media nox temporis medii*, 3464. Quinam sint casus excipiendi à lege jejunii ante communionem, 3465-3469. An liceat pluries ministrare Viaticum infirmo non jejuno, 3466. An infirmus non jejunus possit communicare si facilè die crastinâ posset jejunus communionem recipere, 3467. An liceat dare ablutionem ei qui hostiam nequit facilè deglutire, 3470. An à non jejuno possit sumi Eucharistia si sit periculum quòd pereat aut malè tractetur, 3468. An et quatenus sit jejunandum pridiè consecrationis ecclesiæ, 4782. Quinam sint dies jejunii et quid jejunium quadragesimale, 4971. An sit jejunandum die dominicâ et an in eâdem liceat jejunare, 4972. Quid sit jejunium Quatuor Temporum, 4973. Quænam sint Vigiliæ in quibus est jejunandum

4974. Quânam die sit jejunandum quando Vigiliæ Nativitatis Domini, Assumptionis, etc., incidunt die Dominicâ, 4975. An erat olim unanimitas circa jejunium Vigiliarum et quid de Vigiliâ Pentecostes; 4975, *in fine*. Quænam jejunia subsistant hodie in Galliâ, 4976. An fuerit suppressum jejunium Vigiliæ SS. Petri et Pauli, 4977. In Quibusnam diebus observanda sit abstinentia carnium, et quid si in iis diebus festum Nativitatis incidat, 4978. Quinam teneantur ad jejunandum, sub quonam peccato et quid requiratur ad impletionem hujus præcepti, 4979. Quomodo fieri debeat unica refectio quæ diebus jejunii permittitur, an et quatenus possit interrumpi, 4980. An qui mane sumpsit jentaculum, adhuc teneatur ad jejunandum, 4980. Quandiu durare possit prandium die jejunii, 4981. An et quatenus sumi valeat potus diebus jejunii, possuntne sumi vinum, lac, jusculum, uvæ, cafetum, etc., 4982. An et quatenus liceat aliquid cibi deglutire ne potus noceat, 4983. An electuaria frangant jejunium, 4984. Quid de potione chocolatûs, 4985. An cœnula seu collatiuncula sit licita diebus jejunii, et quænam quantitas cibi in eâ sit permissa, 4986: vide Collatiuncula.—Quænam quantitas cibi constituat peccatum mortale, si in diebus jejunii, sumatur extra prandium, 4989-4990. An qui bis refectionem sumpsit die jejunii, peccet adhuc comedendo, 4991. A quibusnam cibis sit abstinendum diebus jejunii, sub quonam peccato ab iis sit abstinendum; an et quatenus ab ovis et laticiniis, 4992. An sit obligatio se abstinendi ab ovis et lacticiniis extra Quadragesimam, 4993. An teneantur jejunare qui non habent ad vescendum nisi panem et legumina, 4995. Quarumnam animalium carnes vetentur diebus jejunii, 4096. Quânam horâ refectio sit sumenda diebus jejunii, 5000. An sit mortale notabiliter prævenire horam consuetam, 5001. De causis excusantibus à jejunio; an et quatenus excuset dispensatio, 5002. An casu quo dispensatio generalis datur ex causâ sufficienti, ii, qui non habent causam illam, possint uti datâ dispensatione, 5002. An et quatenus Episcopi valeant dispensare in lege jejunii, 5003, 975 - 977. Quid de Vicariis Generalibus, 5003. An et quatenus dispensare valeant parochi, 5004, 1437. Quid valeant Abbates et alii Superiores regulares, 5005. An possint dispensare Abbatissæ et aliæ Superiorissæ monialium, 5006. An ad Superiores sit recurrendum quando causa excusans est evidens, 5007. An et quatenus excuset à jejunio impotentia physica, 5008. An et quatenus excuset impotentia moralis, 5009. An excusentur milites, etiam officiarii, 5010. An excusentur mulieres quæ magnam paterentur indignationem viri si jejunarent, 5011. An excusentur sexagenarii, 5012, 5013. An mulieres quinquagenariæ, 5014. An et quatenus labor excuset à jejunio, 5015. An itineratio excuset,

5016-5017. An excusentur barbitonsores, sartores, pictores, scribæ, horologiarii, molitores, etc., 5018. An excusentur artifices divites qui possent non laborare, 5019. An excusentur artifices qui possunt laborare sinè magno incommodo, 5020, etc. An excusetur qui laborem assumit ut eximatur à jejunio, 5022. An et quatenus pietas excuset, 5023. An et quatenus excusentur concionatores, 5024. Quatenus excusentur lectores scientiarum, advocati, confessarii, 5025. An per se vel solùm per accidens supradicti excusentur, 5026. An excuset charitas vel urbanitas, 5027. An urgendus sit ad jejunandum qui bonâ fide putat habere causam excusantem quæ fortè tamen non verè existit, 5029.

JESUITÆ.— Notitia ordinis Jesuitarum, 3022.

JOANNES A DEO. — Notitia Religionis S. Joannis à Deo, 3130.

JOANNES XXII. — Ipsius extravagantes, 192.

JOYEUX AVÉNEMENT. — Quid sentiendum sit de jure quod sibi tribuebant Reges nostri, quodque vocabatur *droit de joyeux avénement*, 2277.

JUBILÆUS (vel), JUBILÆUM. — An egulares possint tempore jubilæi confiteri extraneo, 1581. An et quatenus indulgentiæ suspendantur tempore jubilæi, 4598-4599. Undenam originem ducat jubilæus, an sit antiquus et quandonam lucrifieri valeat, 4621. Quo momento acquiratur et quandiu duret, 4622. An præter ordinarium sit aliquando etiam jubilæus extraordinarius, 4623. In quonam consistat jubilæi indulgentia, 4624. Quænam privilegia et gratiæ concedi soleant in jubilæo, 4625. Quomodo, quoad moniales, sit intelligendum privilegium eligendi confessarium, 4626. Quomodo sit intelligendum privilegium vi cujus pœnitentes possunt absolvi ab omnibus peccatis et censuris, 4627-4683. An vi jubilæi confessarii possint extra tribunal absolvere et vota commutare, 4629, 4635. Quatenus possint, vi jubilæi, ab hæresi absolvere, 4631. Quid exigere debeant à pœnitentibus; 4631. An facultatibus et privilegiis per jubilæum concessis frui possint qui non intendunt adimplere opera ad lucrandum illum concessa, 4632. An vi jubilæi confessarius possit suum complicem in peccato turpi absolvere. 4633. Quid confessarii valeant quoad vota, tempore jubilæi, 4684. An confessus tempore jubilæi, possit deinceps à quocumque confessario obtinere commutationem votorum à se emissorum, 4636. An juramenta possint commutari vi jubilæi, 4637. Quid valeant confessarii, vi jubilæi quoad irregularitates, 4638. Quatenus impleri debeant opera ad lucrandum jubilæum præscripta, 4639. An possit lucrifieri jubilæus per opera aliàs debita, 4640. An reiterando opera injuncta iterum lucrifiat jubilæus, 4641. Quo tempore opera sint adimplenda, 4642. An semper per confessarium prorogari valeat tempus jubilæi in gratiam eorum qui illum lucrari neglexerunt, 4643. An ipsius tempus proro-

getur pro itinerantibus, 4644. Quænam opera præscribi soleant pro lucrando jubilæo, 4645. Quid notandum sit circa visitationem ecclesiarum aut altarium, 4646-4647. An casu quo unica est ecclesia, Ordinarii possint tribuere facultatem visitandi pluries eamdem ecclesiam, 4647. An sufficiat mentaliter orare in visitandis ecclesiis, 4648. Qualis esse debeat eleemosyna pro jubilæo præscripta, 4649. An ab illâ faciendâ eximantur pauperes, filiifamilias, religiosi; et quid si pater aut superior nihil velit præstare, 4650. An ad jejunium teneantur juvenes et infirmi, et quid faciendum si possibile non sit jejunium, 4651. An confessio sit necessaria ei qui non habet nisi venialia, 4652. An sufficiant confessio et communio sacrilegæ, 4653. An necessaria sit communio iis qui nondum primam communionem receperunt, 4653.

JUBILATUS. — Quid sit Canonicus jubilatus, et quodnam sit ejus privilegium, 2231-2232.

JUDÆI. — An cogi possint ad fidem amplectendam, 3140. Quid sancitum sit in jure circa communicationem cum Judæis, 3144. An et quatenus convivia prohibeantur cum Judæis, 3145. An liceat medicos Judæos adhibere, 3146. An officia publica liceat Judæis committere, 3147. Casu quo eorum filii baptizati fuerunt, à parentibus suis sunt separandi, 3152.

JUDEX. — Cur sic dicatur, 5540. An judex debeat necessariò habere imperium, 5476, 5482. Quotuplicis speciei sint judices ecclesiastici, 5541. Quid sint judices ordinarii et delegati, 5542. Quid sint judices competentes et quid incompetentes, 5543. Quid et quotuplicis generis sint arbitri, 5544. An possint cogi ad judicandum, 5545. Quid sit judex *à quo* et judex *ad quem*, 5546. Quinam judices sint in Ecclesiâ, 5547-5548. An laici possint esse judices in Ecclesiâ, 5549. Quinam sint impares agendo judicis officio, 5550. Quid requiratur in judice ut valida sit ejus sententia, 5551-5554. Potestne quis judex esse in causâ in quâ priùs advocatum egit, 5552. Potestne quis esse judex qui causam similem tanquam reus vel actor habet, 5553. Potestne quis esse judex in propriâ causâ, 5554. An judex possit pronuntiare in casu quo ipsius jurisdictio in dubium vocatur, 5555. An judex sit competens ex eo quòd talis reputetur etsi reverà talis non exstet, 5556. Quænam sint generales judicis obligationes, et primò quoad scientiam, 5557. Quomodo peccet et ad quid teneatur protrahens notabiliter causarum expeditionem, 5559. An et quatenus judici vetetur munera accipere, 5559. An teneatur ad restitutionem munerum acceptorum, 5561. Quid si sint parva, 5562. Quâ pœnâ plectendus sit judex baratriam committens, 5563. An judex ecclesiasticus possit aliquando accipere honorarium à litigantibus, 5565. An judex possit judicare de legibus et quam sententiam debeat sequi in dubio, 5566-5567. Quid si agatur de ma-

trimonio, testamento, dote, 5568. An judex, præsertim ecclesiasticus, debeat judicare secundùm allegata, etiam contra propriam scientiam, 5569-5571. Quandonam judex legitimè interroget, 5728, 5936. An judex possit juramentum deferre et in quibusnam causis, 5749. Judex inquirere debet de corpore delicti antequam ulteriùs procedat contra reum, 5864, 5885. Quid agere debeat judex oblato libello, 5879. Quid agere debeat quando ipsi opponuntur exceptiones dilatoriæ, 5911. An et quatenus judex possit recusari, 5912, 5913, 5915. An nulla vel solùm rescindibilis sit sententia judicis recusati, 5917. Ordo servandus à judice pro examine quæstionum, 5932. Quomodo judices delegentur, 5572. Quinam possint delegari, 5573. Quænam ætas requiratur in judice ecclesiastico, 5574. Quomodo procedere debeant judices quando sunt in plurali numero, 5575-5578. An nondum accepto delegationis rescripto, judex possit procedere, et an valeat aliquid ultra contenta in actu delegationis, 5579-5581. An Judex debeat ostendere litigantibus litteras delegationis, 5579. Casus excipiendi. 5580. Quousque se extendat potestas judicis delegati, 5582-5587. An et quatenus judex delegatus possit coercere eos qui malitiosè suam jurisdictionem impediunt, 5583. An judex delegatus possit cognoscere an sua sit jurisdictio contra eos qui eam in dubium revocant, 5584. An et quatenus possit absolvere actorem ab excommunicatione, 5585. An et quatenus valeat actorem in possessionem restituere, 5586. An et quatenus possit exequi suam sententiam, 5587, 5965. Quomodo cesset potestas judicis delegati, 5588-5593. Quid judices Conservatores et quid valeant, 5594. Qui sint judices territoriales et non territoriales, 5678. Quid judex attendere debeat quoad applicationem pœnarum et an possit detrahere severitati legis, 6328. An judex debeat sententiam sedens pronuntiare, 5956. An et quatenus possit sententiam *declarare*, illam corrigere, vel revocare, 5962. Ad quos judices pertineat suam exequi sententiam, et an possit exequi delegatus Papæ et per quodnam tempus, 5965. Judex quoad *apostolos*: vide hoc verbum.

JUDEX SÆCULARIS. — Quænam sint causæ in quibus clerici possunt vocari coram sæculari judice, 1682. Judex sæcularis jus non habet expetendi à judice ecclesiastico communicationem eorum quæ dicta fuerunt in Ecclesiæ foro, 5500. An et quatenus jurispatronatûs causæ ad judicem sæcularem pertineant, 5521. Judex sæcularis potest cognoscere de causis decimarum, jurispatronatûs, etc., si agatur de nudâ possessione, 5535. Nequit cognoscere de causâ hæreseos, aut simoniæ, 5538. An possit cognoscere de causis temporalibus clericorum ex delegatione Episcopi, aut per prorogationem, 5664. An irregulares fiant judices ad mortem vel mutilationem etiam justè damnantes, 1927, etc.

Judex pacis. — Quid circa causas valeat in Galliâ, 1391.

Judicata. — Quandonam sententia transeat in rem judicatam, 5960. Causæ matrimoniales non transeant in rem judicatam, 6090.

Judicium. — De Judiciis, 5474. In quonam consistat essentia judicii forensis, 5475. An pronuntiari debeat à personâ ad justitiam faciendam constitutâ, 5476. An requiratur *actor* aut *quasi-actor*, 5477. An dux militiæ vel gubernator qui, videns delictum, decerneret pœnam in malefactorem exerceret judicium propriè dictum, 5477. An semper actor esse debeat persona distincta à judice, 5478. Requiritur reus, 5479. Requiritur causæ disceptatio, 5480. Quomodo definiatur judicium forense, 5481. Quomodo judicium forense distinguatur à *quæstione*, *lite*, *causâ et instantiâ;* et quænam distinguantur in judicio, 5483. An et quatenus sit necessaria jure naturali institutio judiciorum, 5484. Quomodo dividantur judicia, 5485. Quid sint judicia ordinaria seu solemnia, quid verò extraordinaria seu summaria, 5486. Quid *petitoria et possessoria*, 5487. De judicio *simplici*, *duplici*, *primæ vel secundæ instantiæ*, *bonæ fidei et stricti juris*, 5488 - 5490. An Ecclesia habeat propriè dictam potestatem judicia ferendi, 5493, etc. De materiâ seu objecto judiciorum ecclesiasticorum, 5506, etc. De variis personis quæ in judiciis intervenire solent, 5539, etc. An quæ ad factum pertinent, proponi debeant in judicio per personas principales, 5614. De judiciis ecclesiasticis in specie, 5751. De ordine servando in judicio criminali ordinario, 5876, etc. Judicium summarium quid sit, 6002 : vide Summarium.

Julianus, Pelagii discipulus, quid sentierit circa usum matrimonii, 4081.

Juramentum. — Antequam possessionem suæ sedis assumant Episcopi in Galliâ debent juramentum fidelitatis præstare in manu Imperatoris, 385. Omnes Episcopi debent præstare juramentum fidelitatis S. Pontifici, 421. An et quatenus clerici possint jurare in judicio, 2060. Quid valeant confessarii regulares circa juramenta, 2942. An juramentum in alicujus gratiam factum possit relaxari sinè illius consensu, 5240, 5241, 5242. Controvertitur an juramentum castitatis aut Religionis ingrediendæ sit Papæ reservatum, 5248. An Episcopus possit dispensare cum peregrinis super juramento, 5251. Ratione juramenti contractus ad forum Ecclesiæ pertinent, 5534. An testes debeant juramentum præstare, 5720. Coram quo et quatenus testes jurare debeant, 5721. An liceat controversias juramento dirimere, 5743. Quid et quotuplex sit juramentum, 5744-5746. Quænam sint regulæ juramenti litis decidendæ voluntarii, 5747. Quænam regulæ juramenti necessarii, 5748. An in quibusvis causis judex possit juramentum deferre et quænam causæ excipiantur, 5749. Quinam sint effectus juramenti delati, 5750.

Quid juramentum *calumniæ*, 5927. Quid juramentum *veritatis et malitiæ*, 5928. An et quatenus hæc juramenta in causâ criminali sint præstanda, 5929. Ex cujus veniâ præstari debeant ab Episcopis et clericis, 5930. An hodie in usu sint, 5931. Quasnam conditiones debeat habere juramentum ut sit licitum, 6203. Quibusnam pœnis plectatur perjurium, 6203. An impeditus Romam ire absolvi queat à reservatis Papæ, non præstito juramento quòd postea sisturus sit coram Superiori, 6454. Quandonam absolutus à censurâ jurare debeat quòd parebit mandatis Ecclesiæ et non delinquet contra canonem, 6464.

Jurati. — An fiant irregulares, 1945.

Jurisdictio. — De ipsius naturâ, 249. Quomodo differat à potestate ordinis, 250-256. Quid complectatur, 257. Limitari potest tum quoad loca, 252. Tum quoad materias, 253. Tum quoad personas, 254. Stare potest sinè ordinis potestate, 255-256. Quomodo sit definienda, 259. An ad eam possit referri legitima potestas sacramenta vel sacramentalia conferendi, 260. An propriè dictam jurisdictionem Ecclesia habeat, 262. Objecta jurisdictionis ad Ecclesiam directè pertinentis, 263, 266, etc. An omnes causæ matrimoniales ad Ecclesiam pertineant, 267. An juspatronatûs, 268. An lites super possessorio et petitorio, 269. An civiles contractus juramento firmati, 270. An omnes causæ clericorum, 271. An viduarum et miserabilium personarum, 272. Non prudenter ageret Episcopus si per statuta synodalia vellet recuperare jurisdictionem à laicis usurpatam, 273. Exemptio à laicali potestate retrahi à Principe nequit sive ipsa sit à jure divino, sive à jure humano, 275. Falsa est opinio quòd veniat à solâ Principum concessione, quamvis hæc opinio non sit notata censurâ theologicâ, 276. De divisione jurisdictionis ecclesiasticæ, 277. Quid sit jurisdictio fori interni et externi, 277-279. Universalis et particularis, 280. Voluntaria et contentiosa, 281. Ordinaria, 282. Delegata, 283. Ad universitatem causarum, 284. Immediata et mediata, 288. Subjectum jurisdictionis, 289-290. De adeptione jurisdictionis tàm ordinariæ quàm delegatæ, 291, etc. Quo jure officiis ecclesiasticis annectatur jurisdictio, 327, etc. Quinam habeant jurisdictionem pro foro Pœnitentiæ, 1553. A quonam accipi debeat jurisdictio delegata pro foro Pœnitentiæ, 1554. Jurisdictio est acceptanda saltem implicitè, sive sit delegata, 323. Sive sit ordinaria, 386. De cessatione jurisdictionis delegatæ, 490. Non cessat per renuntiationem, 490. Jurisdictio delegata validè potest revocari sinè causâ, 491. Revocatio jurisdictionis non parit effectum nisi delegato notificetur, 492. An et quomodo jurisdictio delegata cesset per mortem delegati, aut ipsius mutationem, 493-496. In dubio an delegatio sit personalis vel realis, pensatis omnibus, censenda

personalis, 493 *in fine*. Quomodo cesset per mortem concedentis, 497 et 71-73. Quotuplici modo cesset jurisdictio ordinaria, 498, etc. Quandonam cesset in casu renuntiationis, 511-513. Quomodo cesset in quibusdam eventibus, 566. Quomodo restringatur jurisdictio, 567. De hierarchiâ jurisdictionis in specie, 670. An immediata sit jurisdictio S. Pontificis in universalem Ecclesiam, 680. Congregatio Jurisdictionis, 777. Quid sit prorogatio jurisdictionis, 5660. Quotuplici modo prorogari possit jurisdictio, 5661. Quænam conditiones requirantur ut prorogatio jurisdictionis valeat, 5662. Quomodo per *compromissum* jurisdictio acquiratur, 5666-5674. Quomodo per reconventionem, 5675. Quomodo per connexionem causarum, 5676. Quomodo per privilegium 5677. Jurisdictionis abusus, 643.

JURISPRUDENTIA CANONICA. — Quid sit, 7. Quatenus differat à theologiâ, à jure naturali et jurisprudentiâ civili, 8.

JUS. — Variæ hujus nominis acceptiones, 2. Divisiones, 3. An quæ contra jus fiunt sint semper invalida, 243. An possit Papa dispensare in jure divino, 693. Quid sit Jus Canonicum quoad nomen, 4. Quoad rem, in sensu stricto, 5. In sensu latiori, 6. Quid sit quatenus scientia, 7. Juris canonici divisio, 9-10. Ipsius fontes, 11, 16-20, etc. Jus ab Apostolis sancitum, 22. Jus canonicum nationale quid et quotuplex sit, 146. An sit legitimum absque consensu S. Pontificis, 147. An aliquando toleretur absque hujusmodi consensu, 148. S. Pontifex valet semper illud irritare, 149. Et hoc etiamsi fuerit Concordatis firmatum, 149, 150. Juris canonici historia, 173, etc. : vide HISTORIA.—Corpus juris canonici, 193. Quomodo allegari debeant ipsius canones et capitula, 194. Juris regulæ, 241-243. Juris fictio quid sit, 5738. Quid sit præsumptio juris, 5739. Juris notorietas quoad delicta, 5997. Quoad infamiam, 1915. De juribus Superiorum ecclesiasticorum in genere, 622-624. De juribus parochialibus, 618-619. De juribus Episcoporum utilibus et honorificis, 1072-1081. Jus procurationis et circadæ, 1072. Jus subsidii caritativi, 1072. Jus cathedraticum, 1072. Jus sigilli, 1073. De juribus parochorum, 1343, etc. De juribus Capitulorum, 2388-2442. De jure asyli, 4838-4840. Jus spoliorum quid sit, 5444, *in notâ*. Jus patronatûs : vide PATRONATUS. Causæ jurispatronatûs ad judicem ecclesiasticum pertinent, 268.

JUS CIVILE ROMANUM. — Ad illud est recurrendum ubi deficit canonicum et quandonam, 18, 5491

JUS GALLICANUM. — Quænam sit illius vera notio, 151. An jus priscum Galliæ per Concordatum 1801 fuerit omnino extinctum, 152-153. Distinguendum est inter consuetudines quæ jus aliquod conferebant ecclesiis suppressis et consuetudines quæ nullum ipsis jus conferebant, 154. A tempore Concordati introduci potuerunt in Galliam legitimæ consuetudines, 155.

JUVENTUS. — Educatio juventutis ad solam Ecclesiam olim pertinebat, 5522. An hæc legislatio adhuc vigeat, 5523. An vigeat quoad rationem tradendæ sacræ doctrinæ, 5524. An vigeat in seminariis, 5526. An quoad religiosam institutionem, 5527. An litteraria et scientifica institutio subjaceat potestati Ecclesiæ, 5528. An independenter à potestate ecclesiasticâ constitui possint magistri, tradi libri pro educandâ juventute 5529.

K

KALENDARIUM. — An Ordinarii possint addere Kalendario, officia Sanctorum, 5058 : DISSERTATIO CIRCA KALENDARIUM, in calce operis.

L

LABOR.— An et quatenus excuset à jejunio, 5015-5022.

LABORANS (*Florentinus Cardinalis*). — Ipsius collectio juris canonici, 185.

LACTICINIA. — An et quatenus prohibeantur, 4992, 4993. An dispensatus ad carnes possit lacticinia comedere, 4994. Quid sentiendum de dispensatione ab Episcopis generaliter datâ super abstinentiâ ovorum et lacticiniorum, 978.

LAICALIS.—Vide POTESTAS, JUDEX.

LAICUS. — De Laicis, 3135. Quotuplici respectu considerari possint, 3136. Considerati uti personæ privatæ quotuplicis generis sint, 3137. Laici considerati quatenus personæ domesticæ, 3157. De Laicis ut personis civilibus, 3161. An peccet graviter laicus baptizans in necessitate coram sacerdote, 3284. Quid si baptizet coram diacono aut cæteris clericis, 3285. An laicus possit Viaticum ministrare in necessitate, 3386. An usus vestium sacrarum possit permitti laicis, 3634. An et quatenus permittatur laicis vasa sacra tangere, 3647-3649. Quid de sacris linteaminibus, 3649. An laici possint habere sedem in presbyterio ecclesiæ, 4837. Laicus potest cognoscere de causis spritualibus ex delegatione S. Pontificis, 5515, 5549. Laicus potest esse assessor in judiciis ecclesiasticis, 5549.

LAMPAS. — Regulares subduntur Episcopis quoad tenendam lampadem accensam ante altare in quo reponitur SS. Sacramentum, 605. Quo in loco lampas sit ponenda, 605, 3589. An dispensatio concedatur circa obligationem tenendi lampadem coram SS. Sacramento, 3588. An lampas nutriri debeat ex oleo de olivis, 3589. Cujusnam sumptibus lampas sit nutrienda, 3590.

LATINITATIS error an rescripta vitiet, 67.

LATINUS. — An aliquando sacerdoti latino liceat consecrare in fermentato, 3357-3359.

LAUDES. — Cur sic vocentur et quomodo olim nuncuparentur

5080. An possint à Matutinis separari, 5141.

Lazaristæ.— Vota Lazaristarum non acceptantur nomine Ecclesiæ nec nomine communitatis, ideoque sæculares sunt non verò regulares, 2538. Quid sint Lazaristæ, 3134.

Lectoratus.— Quid sit et qualem potestatem conferat, 1690.

Lectores theologiæ vel scientiarum, vide Professores.

Lectus. — An liceat parentibus vel nutricibus secum habere infantes in lecto, 3333.

Legatum. — An ad Episcopum spectet procurare executionem piorum legatorum, 1049, 5344. An repudiatio legati debeat haberi tanquam alienatio, 2404. Ad quem pertineat legatum regulari factum cum conditione quòd ad ipsum pertinebit independenter à Superiore, 2763 : vide Testamentum.

Legatus. — Quotuplicis generis fuerint legati antiquitùs, 803. Quotuplicis generis hodie sint, 804. Eorum potestas ordinaria, 809. Legati à latere, 805. Legati missi seu Nuntii Apostolici, 806. Legati nati, 807. Quinam fuerint Legati nati, 807. Quibus insignibus et cæremoniis procedant Legati à latere, 808. Facultates Legatorum et Nuntiorum, 809. Causas majores, Papâ inconsulto, tractare nequeunt, 809. Nec causas provincialium in primâ instantiâ, 809. Fides Legato non adhibetur nisi priùs litteras suas ostenderit, 809. Legatus à latere non verò Nuntius potest divina celebrare in Ecclesiâ Archiepiscopi absque ipsius licentiâ, 809 *in fine* Cujus generis sint Nuntii in Galliâ, 810. Quænam sit legislatio Gallic Gubernii circa Legatos S. Pontificis, 811. Quid sit sentiendum de illâ legislatione, 812. Quid objiciat D. Prompsault, 813. Quomodo cesset Legatorum officium, 814.

Legislativa potestas Episcoporum, 947.

Legitimatio. — Fieri potest per dispensationen à radice, 4448. Per subsequens matrimonium, 1872-1876. Per professionem religiosam, 1877. Per dispensationem pontificiam, 1878. An Episcopus possit legitimare quoad susceptionem ordinum vel illorum exercitium, 1879. Quatenus Princeps sæcularis valea legitimare, 1884.

Lenitas. — Ex defectu lenitatis irregulares fiunt qui manu propriâ in bello justo offensivo occidunt vel mutilant, 1932 An irregulares sint qui hortantur ad fortiter dimicandum, duces, tubicines, etc., 1933. An milites fiant irregulares in bello justo defensivo, 1935. An fiat irregularis qui occidit, vel mutilat in defensionem inculpatam honoris, vitæ, castitatis, etc., 1936. An et quatenus irregulares fiant qui in judicio justo ad mortem vel mutilationem cooperantur, 1937-1940. An irregulares sint judices, 1940. Testes, 1941. Accusatores vel denuntiatores, 1942. Quid si fiat accusatio ad præcavendum vel resarciendum proprium damnum, 1943, 1944. An irregulares fiant notarii et jurati 1945. An qui involuntariè cooperantur, 1946. An confes-

sarius exhortans ad fatendam veritatem, 1948. An assistentes supplicio, 1947. An remotè cooperantes, 1949. An qui non cooperantur tanquam ministri publici justitiæ, 1950. An judices ecclesiastici reum tradentes brachio sæculari, 1951. An dispensare valeant Episcopi super irregularitate ex defectu lenitatis si sit occulta, 1952. In eâ dispensare valent Prælati regulares, 1952. Irregularitas ex defectu lenitatis non incurritur ex occisione vel mutilatione ante baptismum commissâ, 1953.

Lepra. — An impediat missam celebrare, 3447.

Leprosus. — An sit irregularis, 1866.

Lex. — Quid sub hâc voce permittatur erga excommunicatos, 6554. Leges condi possunt ab Ecclesiâ, etiam quoad actus exteriores, 13. Hæc potestas Ecclesiæ non oritur à concessione Principum, 14. Est suprema et independens, 14. Potestas leges condendi ita residet in Pastoribus ut ad eos non perveniat per fideles, nec à consensu fidelium pendeat, 15. Leges pontificiæ obligant absque Principis sæcularis acceptatione proinde absque placito ipsius, 33. An de facto Papa nolit ut suæ leges obligent ante acceptationem, 35. De quibusnam legibus hoc sit intelligendum, 36, 37. Quomodo procedere debeat Episcopus qui non acceptat legem Pontificiam, 38. An tempore supplicationis ad Papam directæ, leges Pontificæ obligent, 39. Non peccat non observans legem nondum acceptatam si sit nimis onerosa, 38. Nec qui eam non observat quando à majore et saniore parte populi non observatur; primi tamen violatores peccant quandiu desuetudo non est adhuc præscripta, 39. An leges pontificiæ sint necessariò promulgandæ in singulis provinciis, 41-43. Leges quæ invalidant actum suâ naturâ validum, vel quæ jurisdictionem aufe runt, probabiliter sunt promulgandæ in provinciis ut suum effectum habeant; secus respectu pœnarum, vel de irritantibus ob defectum solemnitatis, 45. An ut lex pontificia obliget requiratur spatium duorum mensium post promulgationem, 46. Quomodo leges statuantur aut abrogentur per consuetudinem vide Consuetudo. — Quotuplici modo leges interpretentur, 237, 238. Quænam sint regulæ rectæ interpretationis, 239. An interpretatio legis vim habeat obligandi absque promulgatione, 240, 97-100. Leges synodales: vide Statuta synodalia. — Leges condere possunt Episcopi etiam extra synodum, 947. Hujusmodi leges post mortem Episcopi veritùs obligant, 947. An ignorantia legis excuset à pœnâ, 6314.

Lex civilis. — Quid præscribat circa congruam debitam coadjutoribus parochorum in casu infirmitatis aut interdicti, 1060. An leges civiles mortem civilem statuentes, vi cujus religiosi nihil recipere possunt per testamenta, vim habeant sinè Ecclesiæ consensu, 2497.

Libellus. — Quâ formâ sint cons-

cribendi libelli supplices ad Sacras Congregationes præsentandi, 787. Accusatio proponi debet per libellum : quid exprimere debeat iste libellus, 5878, 5883. An necessaria sit porrectio libelli quando proceditur per viam inquisitionis, 5880. Quid et quotuplex sit iste libellus, 5881, 5882. Qualis esse debeat, 5884. An libellus simul cum citatione sit reo intimandus, 5897. An et quatenus sententia judicis libello debeat esse conformis, 5952. Processus civilis initium sumit à libello et qualis in hoc processu esse debeat, 6041. Quas pœnas incurrant qui religiosos ordines insequuntur per libellos famosos, 6231. Quibusnam pœnis plectantur auctores libellorum famosorum, 6286.

LIBER. — Quales esse debeant libri quibus est utendum in cæremoniis professionis religiosæ, 2695. Quibusnam libris sit utendum in benedictionibus impendendis, 4467. Regulares Ordinariis subjiciuntur quoad librorum impressionem, 593. A quonam sit obtinenda licentia libros imprimendi, 743, 744. — Libri pravi sub gravi prohibentur à Congregatione Indicis, an admitti et quænam admitti valeat materiæ parvitas, 733. Veteres libri paganorum aut etiam priorum hæreticorum non habentur ut prohibiti per Indicem, 734. Omninò prohibentur libri omnes hæresiarcharum, 734. Item omnes libri hæreticorum qui de religione ex professo tractant, 735. Ab hæreticis conscripti censentur libri anonymi quorum doctrina est heterodoxa, 735. Permitti possunt post examen ii qui de religione non tractant, 735. Regula Indicis circa libros in quibus hæretici pauca de suo apponunt, 738. A quo sint corrigendi libri Indici inserti cum clausulâ *donec corrigantur*, 738. Regula Indicis circa libros de controversiis inter catholicos et hæreticos, 739. Regula circa libros de obscenis, 740. Quid de libris quorum principale argumentum est bonum, sed in quibus reperiuntur quæ ad hæresim, impietatem, etc., spectant, 741. An libri, quorum errores expurgantur, remaneant prohibiti, 741. Quid sit servandum in impressione librorum, 743, 744. Etiam manuscripti non sunt evulgandi absque approbatione, 744. Licentia dari debet in scriptis et in fronte libri est ponenda, 744. Visitandæ sunt bibliothecæ librorum venalium, 745. Libri tractantes de rebus sacris sinè nomine auctoris non debent imprimi sub pœnâ anathematis et aliis pœnis, antequam fuerint ab Ordinario approbati; controvertitur an idem sit dicendum de libris quibus præfigitur nomen auctoris, 746 : vide alia circa prohibitionem librorum, 747. De culpâ et pœnis eorum qui libros vetitos, aut scripta vetita legunt aut retinent, 748, 749. An eos excuset ignorantia, 749, *in notâ*. An debeat audiri auctor libri ad Congregationem Indicis delati priusquam ipsius liber Indici inseratur, 750. Quinam sint libri vetiti, 751. Variæ eorum classes, 752. Libri certorum argu-

mentorum vetiti, 753. Libri Indulgentiarum editi absque licentiâ Congregationis Indulgentiarum, 754. Libri ad sacros ritus pertinentes prohibiti, 755. An litaniæ SS. Nominis Jesu sint vetitæ, 756. Libri à S. Sede prohibiti, in quamcumque linguam vertantur, ut prohibiti sunt censendi, 757. Tanquam prohibiti pariter sunt habendi qui ab Ordinariis damnantur, 757. Quibusnam prohibeatur lectio aut retentio librorum vetitorum; et an Episcopi, Cardinales, etc., licentiâ ad hoc indigeant, 758. An in gravi necessitate obligent leges pravos libros prohibentes, 759. An licentiâ indigeant qui moraliter sunt certi lectionem sibi non fore nocituram, 759. Quandonam excommunicatio incurratur propter libros vetitos, 760. Quid possint Episcopi circa materiam librorum, 762. Quid sit sentiendum de consuetudine vigente in Galliâ non observandi leges Indicis circa prohibitionem librorum, 763, 764, 765. Quænam apud nos admittantur, 766. An apud nos sit requisita approbatio in edendis libris tractantibus de rebus sacris, 767. Decreta S. Sedis libros prohibentia, quatenus doctrinalia sunt, apud nos sunt recepta et bique recipienda, 768. Quid valeat Episcopus circa libros liturgicos juxta legem civilem, 956.

— De LIBRIS baptizatorum, matriniorum, statûs animarum, etc., 1514, 3315, 4980. De libro confirmatorum, 3351. Tam Episcopus quàm Vicarius Generalis jus habent cogendi Capitulum ad sibi exhibendos libros resolutionum Capitularium, 2300. Et libros reddituum, 2307.

LIBER DIURNUS.— Cur fuerit suppressus sæculo XVII, 182, etc.

LIBERTAS.— Quinam sint irregulares ex defectu libertatis, 1924. An et quomodo servi liberi fiant per ordinationem, 1924. An conjugati sint irregulares, et an uxor cujus maritus ordines suscepit teneatur Religionem ingredi, 1925. An mulier cujus vir suscepit ordines sacros, possit, post mortem conjugis, novas nuptias inire, 1925. An et quatenus curiales seu curiæ sæculari obligati sint irregulares, 1926. An et quatenus milites, thesaurarii et depositarii publici, etc., sint irregulares, 1927. Quomodo desinat eorum irregularitas, 1929, 1930. An irregularis sit qui gerit procurationem privatæ personæ sæcularis, 1930. An sit irregularis qui cessit suis bonis, 1931.

LIBERTATES GALLICANÆ. — Quâ ætate cœperint intelligi de libertatibus respectu S. Pontificis, 217. Quomodo confutentur, 675–701.

LICENTIA.— Quatenus differat à privilegio, 159. Licentia gradus academicus, vide GRADUS.

LIGAMEN.— Quid intelligatur per impedimentum ligaminis et quo jure dirimat matrimonium, 4242. Quomodo constare debeat de morte prioris conjugis, 4243. An sufficiat rumor publicus, vel unicus testis, 4244. An et quale esset peccatum matrimonium inire cum dubio de morte prioris conjugis, 4244. Quid sit agendum si post secundum m:

trimonium bonâ fide contractum prior conjux compareat, 4245. An et quatenus conjux dubitans de morte prioris conjugis possit petere vel reddere debitum, 4246-4249. Quid de primo bimestri, 4247. An aliquando liceat debitum petere, 4248.

Limen.— Quid sit visitatio sacrorum liminum, 919. Quinam et qualiter teneantur sacra limina visitare, 920. Ad hujusmodi visitationem tenentur Episcopi etiam in Galliâ, 921. Quoties visitanda sint sacra limina, 922. Qualis esse debeat deputatus ab Episcopo impedito pro visitandis sacris liminibus, 923.

Limes.—An præscribi valeant limites parochiarum et diœceseon, 358. Termini confinium ibi præsumuntur esse ubi priùs erant nisi mutati probentur, 5742, 3o. — Solus Pontifex Supremus potest limites diœcesanas determinare, 857.

Linea. — Quid sit in cognatione, 4257. — Quotuplex sit et quid linea *recta* et linea *collateralis*, 4258.

Lingua. — Instituendæ sunt scholæ linguarum hebraicæ, græcæ, etc., apud monasteria, 2146.

Linteamen. — Ex quâ materiâ sacra linteamina sint conficienda, 3612, etc. An sint benedicenda, 3650. An benedici possint à Vicario Generali aut ab aliis presbyteris ex solâ commissione Episcopi, 1171. An et quatenus tangi possint, 3645-3649. An possint ablui à monialibus, 3649. Quo in loco dejicienda sit aqua lotionis, 3649, 3621. An et quatenus peccet qui utitur linteaminibus immundis, 3651.

Lis. — Nec Vicarius Generalis, nec Episcopus permittere possunt clericis ut litigent coram judice laico, 1173. Quid per verbum *lis* intelligatur, 5483. Quid sit juramentum *litis decidendæ* et *in litem æstimandam*, 5745. Quomodo dividatur juramentum *litis decidendæ*, 5745-5746. Litis contestatio in quibusnam consistat, 5923, vide Contestatio.

Lita (Aloysius) sustinuit simplicem sacerdotem posse absolvere etiam à reservatis, 1552.

Litaniæ. — Quænam sint prohibitæ, 756. Litaniæ SS. recitari nequeunt pridie festorum quibus assignantur, 5150 *in fine*. An sub gravi sint recitandæ diebus S. Marci et Rogationum, 5126.

Litteræ. — Litterarum scientia requiritur in promovendis ad Dignitates vel officia ecclesiastica, 470-473. An et quatenus matrimonium possit contrahi per litteras, 4096. Canonici Episcopum recipientes sinè Litteris Apostolicis, à beneficiis suis suspenduntur, 413 : vide Provisiones. — De falsantibus Litteras Apostolicas, vide Falsum. Quæ litteræ veniant nomine Litterarum Apostolicarum, 6291. Quomodo differant litteræ dimissoriæ, testimoniales et commendatitiæ, 1009. Quid erant litteræ formatæ, 1009. An, sede vacante, possit eas concedere Capitulum aut Vicarius Capitularis, 1263 1270. An litteræ dimissoriæ à Vicario Capitulari concessæ expirent per ingressum novi Episcopi, 1268. Vicarius Capitularis potest expedire dimissorias à defuncto

Episcopo nominatim concessas, sed ab eo nondum expeditas, 1264. Quas pœnas incurrant concedentes dimissorias contra dispositionem Concilii Trident., 1269. An Capitulum aut Vicarius Capitularis possit concedere litteras excorporationis sede vacante, 1270. An Vicarius Generalis possit concedere dimissorias, 1174. Item an Vicarius Capitularis, 1980, 2o. An ad suscipiendos ordines extra locum originis, necessariæ sint litteræ testimoniales Episcopi originis, 1972. An item requirantur litteræ testimoniales Episcopi domicilii si ordinatio fiat per Episcopum beneficii, vel familiaritatis, 1975. Episcopus originis vel domicilii potest exigere ab ordinandis ut sibi exhibeantur litteræ testimoniales susceptorum ordinum, 1976. Sinè litteris testimonialibus Ordinarii postulantes non debent admitti ad habitum Religionis, 2620. Quas pœnas incurrat ordinatus scienter cum falsis dimissoriis, 1979. Quis valeat dimissorias concedere, 1980. A quo recognoscendæ sint dimissoriæ casu quo ultramontani in Italiâ, vel Romæ ordinantur, 1981. Quandiù durent dimissoriæ, 1983. An Episcopus vitandus possit dimissorias concedere, 1984. Ad quem spectet dimissorias concedere quando Episcopus est hæreticus, 1985. Quid exprimi debeat in dimissoriis pro ordinibus suscipiendis, 1986. An et quatenus Episcopus possit recusare suis subditis litteras dimissoriales, 1987. A quo regulares professi recipere debeant litteras dimissoriales, 1997. A quo easdem recipere debeant sæculares superioribus regularibus subditi, 1997. Quid continere debeant dimissoriæ religiosis datæ in casu absentiæ Episcopi localis, 1998. Quid sint litteræ *affiliationis* vel *fraternitatis*, 4519. An litteræ delegationis judicis sint litigantibus ostendendæ, 5579-5580.

Liturgia, Liturgicus. Quid valeat Episcopus circa liturgicos libros, 956. Quid valeat circa liturgiam, 982. A quo derivetur vox liturgiæ, 5030. Quid somniaverint protestantes circa potestatem Principum quoad liturgiam, 5031. Quid de re eâdem asserant Gallicani parlamentarii, 5032-5033. Quid sentiant Gallicani moderati, 5034. Princeps sæcularis nullum jus habet in liturgiam, 5035. Jus supremum in liturgiam ad S. Pontificem pertinet, 5036. Quatenus Episcopi habeant jus in liturgiam, 5037. Illorum jus dependet à S. Pontifice, 5038. An primordiis Ecclesiæ exstiterit aliqua liturgiæ forma, 5039. Primitùs liturgia varia erat in accidentalibus, 5040. Qualis viguerit liturgia in Occidente ante sæculum VIII, 5041. In quâ conditione erat liturgia ante S. Pium V, 5042-5044. An, ante S. Pium V, Episcopi haberent facultatem liturgiam in aliquo mutandi, 5043-5044. Quid S. Pium V impulerit ad reformandam liturgiam, 5045. Quid idem sancierit quoad breviarium, 5046, etc. Quid quoad missale, 5047. An à tempore S. Pii V jus liturgicum sit omnino et sinè exceptione S. Sedi reservatum 5048-5049. An Constitutiones

Pii V obligent sub gravi etiam in Galliâ, 5050. An et quatenus liturgia Ecclesiæ orientalis sit S. Sedi reservata, 5051. Quinam potuerint suam liturgiam servare post S. Pium V, 5052. Quodnam sit discrimen liturgiam Romanam ante-Pianam inter et post-Pianam, 5053. Quid sancitum fuerit ut liturgia romana integra semper conservaretur, 5054-5057. An liturgiæ recenter in Gallias introductæ sint legitimæ et licitæ, 5059. Annon potuerint legitimari per consuetudinem, 5060. Quid sit respondendum circa Breve Gregorii XVI ad Remensem archiepiscopum directum, 5061 : vide Breviarium.—An in diœcesibus legitimâ liturgiâ non utentibus, clerici breviario adstricti, teneantur, invito Episcopo, liturgiam romanam amplecti, 5063. An Episcopi in quarum diœcesibus adhuc viget liturgia illegitima possint romanam inducere, inconsultis Canonicis, parochis, etc, 5054.

Livellum. — Quid sint livella et sub quibusnam conditionibus fieri possint religiosis licita, 2759-2762.

Locatio. — Solemnitates non requiruntur pro locandis infra triennium rebus ecclesiasticis, 5338. An, expirato triennio, prorogari possit locatio absque solemnitate, 5339. An solvantur locationes morte illius qui res locavit, 5340. An liceat percipere fructus locationum antequam tempus solutionis advenerit, 5341.

Locus. — Dimissio loci et Dignitatis quid habeat speciale, 500. Quid sit locus sacer, 4749, etc. : vide Ecclesiæ, Cœmeteria, etc.

Lovaniensis (Academia). — Quid senserit de parochis, 1291.

Ludus. — An et quatenus ludus alearum clericis prohibeatur, 2082. An hujusmodi prohibitio clericos in minoribus constitutos hodie respiciat, 2082. An et quatenus sit mortale aleis ludere, 2083. An hoc procedat in ludo chartarum, 2084. An et quatenus in ludo Episcopi peccent, 2085. Quomodo religiosi, 2086. An clerici et monachi peccent assistendo ludis chartarum, 2087. An aliquando peccent ludentes vel assistentes ludis permissis, 2088. An Superior regularis possit dare suis subditis licentiam aliquid ludo exponendi, 2789 : vide Aleæ.

Lumen. — Quale sit peccatum ministrare Eucharistiam sinè lumine, 3388. Quot lumina debeant esse in altari ubi missa celebratur, 3666. Quale sit peccatum celebrare cum unico lumine, 3667. An Vicariis Generalibus, Abbatibus, aut Prælatis Episcopo inferioribus liceat privatim celebrare cum quatuor luminibus, 3668. An liceat celebrare cum candelis ex sebo vel cum oleo, 3669. An cum candelis dictis *stéariques*, 3670. An liceat uti candelis *stéariques* in benedictione SS. Sacramenti et die Purificationis, 3671. Quot esse debeant lumina in missis solemnibus, 3672. Quot in benedictione SS. Sacramenti, 3671 : vide Cereus.

Lunula ostensorii ex quâ materiâ esse debeat, 3637. An sit benedicenda, 3641.

Luther. — Quid senserit circa potestatem SS. Pontificis quoad

leges condendas, 26. Quid circa Ecclesiæ jurisdictionem, 12, 5493.

Luxus. — Quatenus clericis prohibeatur, 2100. An fibulæ vetentur clericis 2100. An vestis sordida sit à clericis vitanda, 2101.

M

Magia. — Quid sit in sensu latissimo, 6234. Quotuplicis generis sit, quid non naturalis, alba et nigra, 6235. Quid sit divinatrix seu divinatio; quid operatrix, 6236. Cuinam tribuendi sint effectus magiæ, an Deo, bonis angelis, aut animabus purgatorii, 6239. An negari queat dari magiam diabolicam, 6240. Quid dicat Rituale Romanum, 6241. Quid sit pactum expressum cum diabolo, quid implicitum, 6242. An prævia protestatio diaboli interventum necessariò impediat, 6246. Casus in quibus peccatur non obstante dictâ protestatione, 6247. Quid sit sentiendum de virgâ bifurcatâ, 6248. Quid de tabulis gyrantibus et spiritibus percussoribus, 6249. An existant striges, sagæ et spiritus incubi et succubi, 6250. Quid de magnetismo animali et spiritismo sit sentiendum, 6251-6254. Quænam sint pœnæ contra magiam latæ, 6256. An sit illicitum uti virtute quæ per superstitionem fuerit cognita, 6251. Magi et sortilegi sunt infames, 6256.

Magister Capellæ et musicorum in Capitulis à quo sit eligendus, 2319. — Magister novitiorum cujus ætatis esse debeat, 2662.

Magistratus sæcularis quoad præcedentiam, 639. An ipsi debeatur locus honoratior in ecclesiâ, 4837.

Magnates.—An ipsorum filii possint domi baptizari absque cæremoniis consuetis, 3289.

Magnetismum animale quid sit, 6251. Responsio S. Pœnitentiariæ circa magnetismum, 6252. Litteræ encyclicæ Sacræ Inquisitionis circa idem, 6253. Quid sit sentiendum de magnetismo et spiritismo, 6254.

Mahumes. — An à principe christiano impediri debeat ne mahumetani subditi Mahumetem colant, 3142.

Major.—An et quatenus majoribus concedatur beneficium restitutionis in integrum, 6067-6068.

Majores causæ.—Vide Causæ.

Malabaricus.—De ritibus Malabaricis et Sinensibus, 3149.

Maledictum. — Quid sit, 6285. An Episcopus debeat punire maledictum sibi illatum, 6285. Quibusnam pœnis maledictum puniri debeat, 6285.

Maleficium. — Qui sit, 6238. An et quatenus tolli possit, 6255: vide Magia.

Malitia.—An sit obligatio renuntiandi suo muneri propter plebis malitiam, 517.

Mandatum. — An sufficiat ut mandans dicat se constituere procuratorem ad omnes causas quæ speciale mandatum requirunt, 5632. An pro alio impetrari poss-

rescripta absque ipsius speciali mandato, 54.

MANUS.—An et quatenus irregularis sit qui manu aut digitis caret, 1862. An carens indice possit obtinere dispensationem pro ordinibus suscipiendis, 1863. An habens pollicem impeditum possit cæteris digitis Eucharistiam ministrare, 1863. Manuum impositio : vide IMPOSITIO. —An elevatio manûs sit necessaria in absolutione impertiendâ, 3781.

MAPPA.—Quotuplici mappâ altare debeat esse coopertum, 3610. An sub gravi mappæ debeant esse benedictæ, 3611. An debeant esse ex lino, 3612-3613.

MARCUS ANT. DE DOMINIS. — Quid senserit circa potestatem legislativam Ecclesiæ, 12.

MARE. — An liceat missam celebrare in mari, et quid tunc requiratur, 3564.

MARIA VIRGO. — An ipsi potuerit administrari Extrema-Unctio, 3947. An verum cum S. Josepho contraxerit matrimonium, 4082. Quid præscripserit S. Pius V circa officium B. Mariæ, 5066.

MARIANUS VEROHEVEN.—Quid senserit circa jus regularium exercendi sacrum ministerium, 2892.

MARITUS.—An et quatenus possit vota uxoris suæ irritare, 5220.

MARSYLUS PATAVINUS.—Quid opinatus sit circa potestatem legislativam Ecclesiæ, 12, 5493. Quid circa capacitatem Ecclesiæ habendi dominium bonorum temporalium, 5253.

MARTYR. — Nomen martyris antiquitùs promiscuè sumebatur pro nomine confessoris, 4848.

MARTYROLOGIUM. — Quid sit Martyrologium Romanum, et an insertio nominis Sancti Martyrologio sit actus cultûs publici, 4881. An Ecclesiæ non adstrictæ liturgiæ Post-Pianæ teneantur adhibere Martyrologium Romanum sinè mutatione, additione, etc., 5067. An sit hodie obligatio utendi martyrologio correcto à Bened. XIV, 5068.

MATER.—An possit propriam prolem baptizari, 3283. An et quatenus possit directè irritare vota filiorum suorum, 5218.

MATERIA. — De materiâ Baptismi, 3250-3267. De materiâ Confirmationis, 3335-3341. De materiâ Eucharistiæ, 3354-3376. De materiâ Pœnitentiæ, 3773, etc. De materiâ Extremæ-Unctionis, 3918, etc. De materiâ Ordinis, 1694, 1698, 1706, 1709, etc., 1733, 3967, etc. De materiâ sacramenti Matrimonii, 4155.

MATRICULARIUS. — Cur sic vocetur, et an Episcopis subdat, 5310.

MATRIMONIALES causæ ad judicium ecclesiasticum pertinent nisi respiciant res politicas et merè temporales, 267, 5516-5519. Et id non ex concessione Principum, 5518. An causæ matrimoniales cognosci valeant à Prælatis inferioribus et speciatim à Prælatis *nullius*, 1117, 6092. An possint cognosci à Vicariis Generalibus 1175. Quænam sint causæ matrimoniales, 6075. An et quatenus judex ecclesiasticus valeat pronuntiare in causis restitutionis conjugis, 6076-6077. Quid sit agendum si conjux discedens contendat

existere impedimentum, 6078-6079. Quid si conjux discedens propriâ auctoritate, alleget mariti adulterium, 6080. Quid si uxor discedens alleget votum continentiæ ex mutuo consensu emissum, 6081. Quinam sint admittendi ut actores et testes in causis matrimonialibus, 6082-6084. An nullitas matrimonii sit personaliter postulanda, 6084. An allegans nullitatem matrimonii audiri debeat post 30 annos, 6085. Quinam testes admittantur in causis matrimonialibus, 6086. Quomodo hodie sit procedendum in causis nullitatis matrimonii, 6087. Quodnam sit officium defensoris matrimonii, 6088. Quoties juramentum præstare debeat de officio fideliter implendo, 6089. Quot sententiæ requirantur pro obtinendâ dissolutione matrimonii, 6089. In quibusnam causis matrimonialibus adhiberi debeat matrimonii defensor, 6091. Causæ matrimoniales non transeunt in rem judicatam, 6090. An possit procedi simpliciter et de plano, sinè strepitu, etc., in causis matrimonialibus, 6092. Quid sit specialiter faciendum in causâ nullitatis ex impedimento impotentiæ, 6093. Per quodnam temporis spatium peti possit nullitas ob impotentiam, 6094. Quid sit agendum, sit, dissoluto matrimonio, constet conjugem fuisse potentem, 6095. Quomodo sit procedendum pro obtinendâ dispensatione matrimonii rati et non consummati, 6096. Item in informatione capiendâ de statu libero eorum qui nuptias contrahere volunt, 6097-6098. Quomodo sit agendum in Galliâ, 6099. Quomodo causæ matrimoniales sint judicandæ in casu dubii, 5568.

Matrimonium. — Cur sic vocetur et quænam sint ipsius cætera nomina, 3979. Quotuplici modo considerari possit matrimonium et quid sit, sive ut contractus sive ut sacramentum, 3980. Quid sit matrimonium in *fieri* et quid in *facto* 4079. Quid sit matrimonium *legitimum, ratum et consummatum*, 4080. Quid senserint Julianus et Wiclefus circa essentiam matrimonii, 4081. An jus ad usum sit de essentiâ matrimonii, et quid sentiendum de matrimonio B. Mariæ cum S. Joseph, 4082. Qualis esse debeat consensus ad matrimonium requisitus, 4083. An contrahentes possint per alios suum exprimere consensum, v. g. per parentes, 4084. An et quatenus matrimonium possit contrahi per procuratorem, 4095. An et quatenus possit contrahi per litteras, 4096. An verba sint absolutè necessaria ad exprimendum consensum in matrimonio, 4085. An et quatenus verba sint de præcepto ad hunc consensum exprimendum. 4086. An surdus et mutus possit matrimonium contrahere, 3240-3241. An validum sit matrimonium sub conditione, maximè sub conditione matrimonii substantiæ contrariâ, 4088-4094. Quid sentiendum sit de matrimonio Græcorum et Protestantium qui putant matrimonium esse dissolubile, 4089. An existat matrimonium pendente conditione, et an novus con-

sensus, conditione impletâ, sit requisitus, 4092. De proprietatibus matrimonii, an et quatenus sit bonum et honestum et an sit omnibus præceptum, 4097. De Polygamiâ, vide hoc verbum. — De Indissolubilitate matrimonii; et an illa sit juris naturalis, 4101. An matrimonium fuerit indissolubile apud Judæos, 4102. An et quatenus matrimonium infidelium dissolvatur per unius conjugis conversionem ad fidem christianam, 4103, etc. An infidelis possit aliud matrimonium inire antequam pars conversa novas contraxerit nuptias, 4106. An possit conversus novas nuptias inire, si infidelis velit pacificè cohabitare, 4107. An et fidelis debeat monere conjugem infidelem, antequam novum contrahat conjugium, 4108. An et quatenus S. Pontifex possit dissolvere matrimonium consummatum in infidelitate, et an idem valeat si post conversionem fuerit consummatum, 4109. An casu quo quis plures duxerit uxores in infidelitate, possit post conversionem retinere quamcumque volentem fidem amplecti, 4120. An sit licitum Judæo converso mittere libellum repudii, 4121. An matrimonium dirimatur per hæresim aut molestam cohabitationem, 4122. An dissolvatur per adulterium et quid circa hoc Græci sentiant, 4122. An et quatenus matrimonium dissolvatur per professionem religiosam, 4123. Quid de hoc sit sentiendum pro Galliâ, 4127, 2603. An vota scholasticorum apud Jesuitas habeant vim matrimonium dirimendi, 2603 *in notâ*. An Papa possit dissolvere matrimonium ratum et non consummatum, 4128. De dissolutione matrimonii, quoad thorum et habitationem, 4129-4152: vide THORUS. — An mulier cujus vir suscipit sacros ordines possit post ejus mortem, novum contrahere matrimonium, 4149. Matrimonium contrahi debet coram parocho, 1373. Sic contractum est validum quamvis Episcopus illud prohibuerit, 1373. Ad quem spectet publicatio matrimonii, 1380. Ad quem pertineant oblationes ex matrimonio provenientes, 1381. Quæ cautiones sint adhibendæ in matrimoniis vagorum et alienigenarum, 1382, 1383. An validè contrahatur coram vicario, invito parocho aut Episcopo, 1520, 1521. Quid si contraheretur coram vicario aut ipsius delegato extra parochiam, 1523-1525. An validè contrahatur matrimonium coram Vicario Generali aut sacerdote ab ipso delegato, invitis parocho et Episcopo, 1126, 1128. Valet matrimonium si licentia data sacerdoti recipiendi consensum fuerit occultè tantùm revocata, 303. An casu quo parochus delegatur ad assistendum matrimonio, ipsius vicarius possit pro eo validè ei assistere, 1526. An capellani militum possint assistere eorumdem matrimoniis, tàm in præsidiis quàm in actuali expeditione, 1544, 1545. Quid pro Galliâ, 463, 1548. An et quatenus legitimatio fieri valeat per matrimonium, 1872-1876. An ad professionem religiosam possint admitti qui matrimonio consummato sunt

alligati, 2600. Admittine possint iidem, altero conjuge consentiente, 2601. In quibusnam casibus id liceat, 2602. An quando matrimonium nondum est consummatum, conjux possit, invitâ comparte, Religionem ingredi, 2603. An et quatenus altera pars possit tunc ad alias convolare nuptias, 2603. Quatenus professio religiosa dirimat matrimonium ratum, 2715. An parochus possit assistere matrimonio eorum qui sunt publici peccatores, 3215. An parochus teneatur arcere à matrimonio eos qui ignorant doctrinam christianam, 3216. An si unus sponsorum sit publicè indignus, alter possit cum eo matrimonium inire, 3218. An liceat matrimoniun inire cum hæreticis, 3219. An dispensatio Sedis Apostolicæ sit tunc necessaria, 3221, 4306. An pars catholica quæ illicitè nupsit cum hæretico sit admittenda ad sacramenta, 3220. An et quatenus illicita sint matrimonia filiorumfamiliâs insciis aut invitis parentibus, 4002-4005. Quid sint matrimonia quæ *conscientiæ* dicuntur, an et quatenus sint licita, 4077. An matrimonium sit sacramentum, 4153. Quænam sit ipsius materia, 4155. Quænam ipsius forma, 4156. Quisnam minister, 4154. An in casu matrimonii per procuratorem contracti partes debeant se sistere postea coram parocho, 4157. An sint sacramenta matrimonia contracta coram parocho reluctante, 4158. An per solum consensum sacramenta efficiantur matrimonia quæ sunt nulla ob occultum impedimentum, 4158. An verba *Ego conjungo vos, etc.*, sub gravi requirantur, 4159. An validè possit separati ratio contractûs à ratione sacramenti, 4160. An matrimonium validum possit innovari ratione contractûs ut assequatur rationem sacramenti, 4161. An adsit sacramentum ex parte fidelis qui validè contrahit cum infideli, 4162. An post conversionem soleant benedici matrimonia ab hæreticis contracta, 4163. An confessio sit præscripta ante matrimonii celebrationem, 4164. De cæremoniis adhibendis in celebratione matrimonii, 4165, etc. Quo in loco benedici debeat, 4166. An in missâ, 4167. An et quatenus consuetudines locorum possint observari in celebratione matrimonii, 4168. An sit licitum expandere velum super sponsos, 4169. A quo impendi debeat benedictio matrimonialis et sub quibusnam pœnis, 4170. Ad quem pertineat eleemosyna dari solita occasione ejusdem benedictionis, 4170. De Impedimentis matrimonii, 4171, etc.: vide IMPEDIMENTUM. — An adesset matrimonium si conjuges etsi puberes nondum valerent illud consummare, 4239. An matrimonium nullum ob defectum ætatis valeat tanquam sponsalia, 4240. An invalida sint matrimonia fideles inter et hæreticos, 4303. Quatenus eadem sint prohibita, 4304, 4305. An licita fiant per dispensationem ab Episcopis datam, 4306. Quo ritu sint celebranda, 4307. Quantum temporis effluere debeat ex jure civili ut vidua possit novas inire nuptias, 4385.

In dubio de valore matrimonii meritò Ecclesia præsumitur tulisse impedimentum si sit juris ecclesiastici, 4431. Matrimonium nullum ob defectum consensûs convalidatur per ejusdem consensûs renovationem, 4432. Si fuerit nullum ratione clandestinitatis est revalidandum coram parocho et testibus requisitis, nisi obtineatur dispensatio, 4433-4435. Quid de casu quo una pars renuit se sistere coram parocho, 4436. Quid si una pars renuit etiam per procuratorem aut per litteras renovare consensum, 4437. Quid si neutra pars velit renovare consensum coram parocho et testibus, 4438. Vide alia vº Revalidatio. — In casu dubii quomodo causæ matrimoniales sint judicandæ, 5566, 5568. Quomodo sit agendum pro obtinendâ dispensatione matrimonii rati et non consummati, 6096.

Matrina, vide Patrinus.

Matutinum.— Quale sit peccatum dicere missam ante Matutinum, 3552. Quomodo vocaretur olim officium matutinum, 5079. Laudes olim nuncupabantur Matutinæ, 5080. Tabula horarum quibus Matutinum potest pridiè recitari, 5151.

Medicina.—An exercitium medicinæ sit clericis prohibitum, 2061, 2062. An eisdem sit vetitum ipsius studium, 2062. Quid parochi cavere debeant in exercitio medicinæ ob leges civiles, 2063, 2064.

Medicinalis.— Quid deducendum ex eo quòd censura sit pœna medicinalis, 6360.

Medicus.—An et quatenus medicus teneatur monere infirmum de necessitate confitendi, 3810-3812. An hæc obligatio ubique et etiam in Galliâ vigeat, 3813. Quid de hâc obligatione *Analecta* sentiant, 3814. Pœnæ latæ contra medicos præfatas Constitutiones non observantes, 3815.

Melitani. — Equites quid sint, 3133.

Mendicantes.—Quid sint religiosi mendicantes, 3105. An confessarii mendicantes possint aliquando dispensare in votis Papæ reservatis, 5246.

Mensa. — Quid per hoc prohibeatur erga excommunicatos, 6518

Menses in quibus beneficia S Pontifici reservantur, 447. Hi menses ad minorem numerum restringuntur pro Episcopis legem residentiæ observantibus, 448.

Mentalis. — Quid sit simonia mentalis, 6145. An pœnæ sint latæ contra simoniam mentalem, 6181.

Merces. — Notitia Religionis B. M. de Mercede, 3132.

Metus. — An et quomodo metus vitiet professionem religiosam, 2694. An et quatenus sit impedimentum matrimonium dirimens, 4210. An et quatenus requiratur quòd sit gravis, 4211. An sufficiat ut malum timeatur proximè conjunctis, 4212. An et quatenus metus debeat esse ab extrinseco, 4213. An et quatenus debeat esse injustè incussus, 4214. Quonam jure metus matrimonium dirimat, 4215. An ex hypothesi quòd metus gravis matrimonium dirimat ex jure naturali, idem sit

dicendum de metu levi, 4216. An metus reverentialis dirimat matrimonium, 4217. An à contracto matrimonio possit resilire qui metum incussit, 4218. An sint valida vota ex metu emissa, 5188. An sit valida censura ex metu gravi incussa, 6380. An et quatenus metus excuset à censurâ incurrendâ, 6396. An et quatenus metus faciat cessare censuram, 6428.

METROPOLITANUS.—A quo derivetur hoc nomen et quid significet, 830. Antiquitas Metropolitanorum, 831. Metropolitani in Africâ, 831. Jura antiquitùs Metropolitanis attributa, 832, etc. Jura eisdem nunc attributa, 833. De quibusdam quæ à Metropolitanis peragi nequeunt, 835. Cujusnam generis sit Metropolitana jurisdictio, 836. Non eodem modo exercetur erga Episcopos suffraganeos ac erga Suffraganeorum subditos, 837. Nequit Metropolita ferre censuras contra Officiales sui suffraganei ob motivum quòd noluerint coram ipso comparere, 838. Erga subditos Suffraganeorum ipsius jurisdictio non est immediata et directa, 839. Casus ad Metropolitanum devoluti per appellationem, 839. Ad Metropolitanum spectat eligere Vicarios Capitulares sedium Suffraganeorum, si à Capitulis non fuerint intra octiduum electi, vel si Sedes Capitulo careant 1238. Quid si eodem tempore vacet Ecclesia Metropolitana, 1238. An possit aliquando Metropolitanus constituere Vicarium Generalem suo Suffraganeo, 1152. Causæ ad Metropolitanum pertinentes in casu visitationis, 840. De casu negligentiæ, 842. Ad quem pertineant jura Metropolitani in casu vacantiæ, 843. Quænam sit legislatio in Galliâ quoad Metropolitanos, 844. Quotuplici modo amittatur potestas metropolitana, 845.

MILES. — A quo sint instituendi in Galliâ capellani militum, 463. A quo jurisdictionem accipiant, 463, 1544-1546. Milites in castris aut papilionibus, si non habeant capellanum à S. Sede aut ab Ordinario approbatum, vagis annumerantur, 1546. An et quatenus milites possint nubere juxta jus civile in Galliâ, 4391. An milites et eorum etiam officiarii à jejunio excusentur, 5010. In quo loco judicari debeant, 5687.

MIMUS. — An mimis et comœdis sacramenta possint administrari, 3222. An sepultura ecclesiastica sit mimis deneganda, 4728.

MINIMUS (*Religiosus*). — Ad Episcopatum evectus tenetur in perpetuum ad observandam abstinentiam, 2887. Notitia Religionis Minimorum, 3121.

MINISTER. — Quis possit esse minister sacramentorum, 3190-3193. An omnes homines possint sacramenta administrare, 3192. An validè administrentur ab hæreticis vel peccatoribus, 3192. An graviter peccet ministrans sacramenta in statu peccati mortalis, 3194. An sacerdos sacramenta conferens teneatur præmittere confessionem si sit in statu peccati mortalis, 3195. An et quatenus minister sacramentorum teneatur illa admi-

nistrare, 3196-3201. An ob metum mortis minister possit indigno ministrare sacramenta, 3208. An liceat sacramenta petere à ministro indigno causâ censuræ vel irregularitatis, 3242-3244. Quid si sit indignus propter mortale peccatum, 3245. In quibusnam casibus liceat petere sacramenta à ministro in peccato mortali existente, 3246. Quid requiratur ut minister reputetur indignus, 3247. An error ministri in formâ expressus noceat validitati Baptismi, 3271. An pronuntiatio ministri noceat validitati formæ Baptismi, 3273. De ministro Baptismi, 3276. Quis ordo sit servandus inter Baptismi ministros, 3282. Minister ordinarius Baptismi, 3279. Minister extraordinarius, 3280, etc. An error ministri circa personam noceat validitati Baptismi, 3296. De ministro Confirmationis, 3346-3348. De ministro Eucharistiæ, 3386, etc. De ministro Pœnitentiæ, vide CONFESSARIUS, et PŒNITENTIA.— De ministro Ordinis, vide ORDO. De ministro Extremæ-unctionis, vide EXTREMA-UNCTIO. De ministro Matrimonii, 4154.

MINISTER MISSÆ.— An requiratur in missâ, 3683. Quid agere debeat celebrans si minister malè pronuntiet, 3684. Quot esse possint ministri in missâ privatâ, 3685. An possit esse femina, 3686, 3687.

MINORES ORDINES, vide ORDO.

MINORES DE OBSERVANTIA. — Vide OBSERVANTIA. — Minorum FF. Religionis notitia, 3115.

MINORES (*ætatis*). — An et quatenus juxta leges civiles in Galliâ admitti valeant ad profitendum in Religione, 2640. An possint stare in judicio, 5598, etc. Quid in causis criminalibus, 5599. Quid de minoribus infra 25 annum, 5600. Quatenus majores et minores differant quoad beneficium restitutionis in integrum, 6068.

MIRACULUM. — Quot et quatenus exigantur miracula in Beatificatione SS., 4864. Quid sit miraculum et in quot species distinguatur, 4873. Quænam circumstantiæ concurrere debeant in miraculis tertii ordinis ut vera miracula reputentur, 4874. An et quatenus Episcopus jus habeat cognoscendi et approbandi miracula, 4875.

MISSA. — An et quatenus regulares admittere valeant ad celebrationem missæ in suis ecclesiis, 587. An vetari possit regularibus ne missas celebrent in suis ecclesiis ante missam parochialem vel tempore ipsius, 596. Hoc prohiberi potest ab Episcopo in ecclesiis ad regulares non pertinentibus, 596, 619 ad 15. Præcepto missam audiendi satisfieri potest in ecclesiis regularium, 616. Ad missæ celebrationem non sunt admittendi vagi, ignoti, peregrini sinè commendatiis epistolis et sinè Ordinarii licentiâ, 1012. Etsi sint regulares exempti, 1014, 1015. Licentiam celebrandi dare debet Episcopus sacerdotibus extraneis qui etiam per testes se probant commendabiles, 1015, 1016. Sacerdos extraneus ad celebrandum non admissus potest secretò celebrare, dummodo absit scandalum, 1017. Cogi ab Episcopo nequeunt parochi

ad subministrandum necessaria sacerdotibus valentibus celebrare in eorum ecclesiis, sed solùm invitari possunt, 1019, 1440. Nequit Episcopus extraneos arcere à celebratione missæ ob solam rationem quòd sint extranei, 1017. De potestate quoad missarum stipendia, 1039, etc., 3493: vide STIPENDIUM. An absque Episcopi licentiâ suscipi valeant perpetua missarum stipendia, 1041. Quid speciale sit præscriptum quoad loca ubi multæ colliguntur eleemosynæ pro missis celebrandis, 1042-1044. An et à quo possint reduci onera missarum, 1045, etc., 3521. An missarum reductio, etiam in Galliâ, ad Episcopum pertineat, 1045. Casus quo ubique potest fieri missarum reductio, 1046. An id valeant Episcopi casu quo redditus fundationum sunt imminuti, 1047. Discrimen inter condonationem et reductionem missarum, 1046. Condonationes et reductiones non admittuntur à S. Sede nisi ex rationabili causâ petantur, 1046. An facultas missas reducendi à S. Sede concessa possit extendi ad reliqua pia legata, 1048. An quando Episcopi habent potestatem generalem pias dispositiones reducendi, debeant potiùs reliqua opera quàm missarum onera reducere, 1049. An potiùs solemnitas missarum sit reducenda quàm numerus, 1050. Episcopum non decet ullam diem transigere sinè missâ, solemniter debet missam celebrare in die Paschæ et ad idem faciendum in quibusdam aliis diebus illum hortatur Cæremoniale, 1066. Pro populo missam dicere debet, 1066. Privilegia Episcopi pro missæ celebratione, 1077-1078. Quâ in ecclesiâ satisfieri possit præcepto missam audiendi; an id fieri possit in Oratoriis privatis, 1362, 3567. An parochus queat aliquando binas missas celebrare, 1364. An adventus Principis aut Episcopi, aut celebratio nuptiarum sit ratio sufficiens bis missam celebrandi, 1365. An aliquando bis celebrare liceat propter moribundum, 1365. An necessitas celebrandi pro defuncto sit aliquando ratio sufficiens, 1366. An casus duplicis parochiæ, 1367. An sit licitum bis celebrare in eâdem ecclesiâ ne magna pars populi missâ careat, 1367. An sufficiat tunc licentia Episcopi, 1371. An bis liceat celebrare missam in die non festo de præcepto, 1368. An parochus bis celebrans teneatur aliquando duas missas populo applicare, 1369. An sacerdos bis celebrans possit stipendium accipere pro utrâque missâ, 1369. An licentia Episcopi sit necessaria pro binâ celebratione, 1370. An in binâ celebratione liceat uti duplici calice, et quæ cautiones tunc sint adhibendæ, 1372. An parochus possit prohibere ne missa celebretur in aliis ecclesiis ante missam parochialem, 1439, 596 et 619 ad 15m. Parochi etiam amovibiles et vicarii-parochi tenentur missam applicare populo diebus dominicis et festis de præcepto, 1484. Non possunt exonerari per consuetudinem, etiamsi congruis redditibus sint destituti, 1485. Ad hanc applicationem tenentur etiam in festis suppressis, 1486. E-

hoc licet decisiones S. Pontificis non fuerint publicatæ in diœcesi, 1487. Vel licet contraria viguerit consuetudo, 1488. Quænam sint illa festa suppressa, 1489-1490. An in die Natalis Domini parochus teneatur tres missas dicere et applicare suis ovibus, 1491. Non tenetur missam applicare suis parochianis, die Commemorationis defunctorum, 1491. An capellanus monialium teneatur se conformare choro ipsarum pro missæ celebratione, 1540. An pro ipsis debeat missam applicare, 1541. An et quatenus obligent missæ ordinatis presbyteris ab Episcopo impositæ, 1728. De missâ ordinationis et missis simultaneis, 1713 *in notâ*. Prima Dignitas in Capitulo pro Episcopo impedito celebrans die solemni, tenetur missam applicare, 2193. An liceât Canonicis missam dicere tempore divinorum officiorum, 2338. Quid sit missæ sacrificium, 3471. In quânam actione consistat illius essentia, 3472. An consecratio utriusque speciei sit de essentiâ sacrificii missæ, 3473. Pro quibusnam offerri queat missæ sacrificium; et an pro excommunicatis, 3474. An pro infidelibus, 3475. An pro defunctis etiam catechumenis, 3475-3476. An missa *de requiem* magis prosit defunctis quàm missa de die, 3476. De valore et effectibus sacrificii missæ, 3477-3480. An et quatenus valor iste sit infinitus, 3479. An liceat plura stipendia recipere pro uno missæ sacrificio, 3480. An et quoties sacerdotes qui non sunt parochi teneantur offerre missæ sacrificium, 3481-3483. Quoties teneantur si sint parochi, 3484. Quoties si sint Episcopi, 3485. An sit obligatio dicendi missam in loco, tempore, aut modo à fundatoribus aut stipendium dantibus determinatis, 3486. Quid si aliqua conditio contra regulas fuisset imposita, 3487. An sit mortale celebrare in alio altari aut aliâ ecclesiâ quàm fuit petitum, et an sit tunc obligatio restituendi, 3488. An grave esset peccatum aliquoties tantùm mutare altare, 3489-3490. An ad restitutionem teneatur qui astrictus ad celebrandum in altari privilegiato, in alio celebrat, 3491. An esset grave peccatum omittere applicationem missæ quæ fuisset gratis promissa, 3504. An qui astringitur ad quotidiè celebrandum possit aliquoties pro se aut pro alio missam applicare, 3522. An et quatemus liceat missam celebrare in ecclesiâ pollutâ, 4803-4804. Quandonam sit reconcilianda, 4805. A quo sit reconcilianda, 4806, 4807. De applicatione fructûs missæ, 3526 : vide FRUCTUS et APPLICATIO. Quid præcipiat rubrica de tempore quo missa est celebranda, 3544. Quinam casus sint excipiendi à prohibitione dicendi missam ante auroram vel post meridiem, 3545. An in hoc Episcopus possit dispensare, 3546. Quandonam sit peccatum mortale dicere missam ante vel post auroram, 3547. Quomodo intelligendum sit privilegium dicendi missam ante vel post tempus debitum, 3551. Quale sit peccatum dicere missam ante recitationem Matutini, 3552. An liceat privatim

celebrare in Cœnâ Domini aut Sabbato Sancto, 3553. An liceat missam interrumpere quoad essentiale sacrificii, 3556. An liceat abrumpere quoad accidentale et in quibusnam casibus, 3557. Pro quibusnam sacramentis liceat missam interrumpere, 3557. Quomodo agere debeat sacerdos qui reassumit sacrificium interruptum, 3558. An sit supplendus sacerdos qui tempore missæ deficit, et quandiu alter sacerdos sit expectandus, 3558. An qui supplet missam interruptam possit aliam missam dicere, 3559. Quo loco missa sit dicenda, 3562. In quibusnam casibus liceat missam celebrare extra ecclesiam, 3563. An Indultum Pontificium requiratur ut missa celebretur in mari aut in flumine et quid tunc requiratur, 3564. An et quatenus missa possit per deserta celebrari, 3565. An et quatenus liceat celebrari in Oratoriis, 3566-3583, vide ORATORIUM. De requisitis ad celebrandam missam, 3592, etc. Quot lumina esse debeant in altari pro missâ tàm privatâ quàm solemni, et quale esse debeat lumen, 3666-3673. An à mortali excusetur celebrans infra quadrantem, 3698. An omissa vel mutata in missâ sint repetenda, 3705. An regulariter bis cantari possit missa in eâdem ecclesiâ, 3711. Quale sit peccatum aliqua addere in missâ, 3712. De missis votivis, vide VOTIVUM.—An in honorem Sancti possit missa dici absque Decreto Pontificio id concedente, 4882. An et quatenus missa sit audienda festis de præcepto, 4909 An sit mortale partem missæ non audire, et qualem partem, 4910. An et quatenus assistentia missæ debeat esse moralis ac religiosa, 4921. An missa sit audienda in ecclesiâ parochiali, 4912. Quænam causæ excusent ab auditione missæ, 4922. An et quatenus excuset infirmitas, 4923. An excuset excommunicatio vel interdictum, 4924. An et quatenus excuset necessitas custodiendi domum, greges, etc., 4925. Quatenus excusentur famuli, uxores, etc., 4926. An et quatenus excuset difficultas eundi ad ecclesiam, ob distantiam, intemperiem, ob luctum, defectum vestium decentium, etc., 4927. An excusentur puellæ ob proclamationem suorum bannorum vel ob periculum pudicitiæ, 4928 An et quatenus excuset amissio notabilis lucri, 4929. An excusentur aurigæ, tabellarii, custodes gabellarum, etc., 4930. An et quatenus milites excusentur, 4931. An ratio confitendi excuset, 4931. An brevitatis causâ omitti aliquid liceat in publicâ celebratione missæ quoad cantum, 5161. Quænam sint privilegia regularium circa missæ celebrationem, 2943-2944. An sacerdos latinus possit consecrare in fermentato ne fideles missâ priventur in die festo, 3359. Cui parochus permittit celebrare, permittere censetur dare communionem, 3386.

MISSA CONVENTUALIS.—An et qualis sit obligatio illam cantandi in Cathedralibus et Collegiatis, 233[0] Qui canit illam die dominicâ det et vesperarum officium facere. p[…]

prandium, 2339. An plures missæ conventuales sint aliquando cantandæ, 2339. Quis debeat hanc missam benefactoribus applicare quando Episcopus pontificaliter celebrat, 2340. An missa conventualis possit aliis applicari quàm benefactoribus, 2341. An propter paucitatem Canonicorum, aut exiguitatem reddituum, etc., hæc missa possit cani solummodo diebus festis, 2342. An et quæ sint causæ omittendi missam conventualem, 2343. An præscribi possit contra hanc obligationem, 2344. Exiguitas reddituum est motivum sufficiens obtinendi dispensationem à Sede Apostolicâ, 2345. Sed sinè Indulto exiguitas reddituum non eximit ab obligatione canendi quotidie missam conventualem, 2346, 2347.

Missale. — An contra rubricas missalis prævalere queat consuetudo. 776. An contra eosdem Episcopus præcipere valeat, 776. An missale requiratur in missâ sub gravi peccato, 3654. An peccet graviter sacerdos ritùs romani si missali locorum utatur, 3655. An illicitum sit uti missali in quo adest in canone *Pro rege nostro N.*, 3656. An nunquam sit licitum celebrare sinè missali, 3658, 3659. Quid sanciverit S. Pius V circa Missale romanum, 5047. Quid statutum fuerit à Clemente VIII et ab Urbano VIII ut dictum missale semper integrum maneret, 5054-5057.

Missio. — Requiritur in ministro Ecclesiæ, 201.

Mitigatio Regularum, 3032-3036; vide Regula et Reformatio.

Mixta. — An matrimonia mixta sint invalida, 4303. An et quatenus sint illicita, 4303. An et quatenus licita evadant, 4304. An parochus possit iis assistere; et quid de Russiâ et Borussiâ, 4305. An ab Episcopo possit dari dispensatio pro hujusmodi matrimoniis contrahendis, 4306. Quo ritu sint celebranda, 4307.

Monachus. — Quid sit 3105. De monachis, 3106. De percussione monachorum, 6208: vide Religiosus, Regulares.

Monasterium. — Ordinario subjiciuntur monasteria in quibus non degunt 6 religiosi, vel in quibus ali nequeunt 12 religiosi, 602. Instituendæ sunt in monasteriis virorum scholæ linguarum hebraicæ, græcæ et arabicæ, 2146. De canonicâ normâ nova monasteria erigendi, 2540. An ad hoc requiratur Beneplacitum Apostolicum, 2541. An illud requiratur extra Italiam pro monasteriis virorum, 2542. An pro monasteriis mulierum, 2542. Quid in Galliâ et in Provinciâ Avenionensi, 2543. An idem requiratur in casu translationis, 2544. An in erectione novi monasterii licentia Episcopi sit necessaria, 2545. Sinè justâ ratione Episcopus nequit denegare licentiam erigendi novum monasterium; et ab hâc denegatione dari potest appellatio, 2547. An in reassumptione domûs olim derelictæ Beneplacitum Apostolicum ac Episcopi licentia requirantur, 2548. An regulares loci possint se opponere erectioni novi monasterii, 2549. Quid si Episcopo constet erectionem non afferre nocumentum aliis mo-

nasteriis, 2550. Si de hoc non constet quid agere debeat Episcopus, 2551. Si in loco nulli adsint regulares, an Episcopus debeat populum audire, 2552. An et quinam casus sint excipiendi in præfatâ lege, 2553. An et quatenus se apponere valeat parochus erectioni novi conventûs, 2554. An Episcopus teneatur citare et audire parochum in erectione novi conventûs, 2554, etc. An consensus parochi sit necessarius pro dictâ erectione, 2557. Jus habet parochus se opponendi, si ipsius jura lædantur, 2558. Sed hoc potest quidem parochus si erectio fiat ab Episcopo non verò si fiat à Papâ cum expressâ derogatione, 2559. Non potest se opponere si præjudicium sit impropriè dictum; 2560. Nisi parochus haberet tantùm oblationes ad suam sustentationem, 2561. Quot esse debeant confessarii in singulis monasteriis, 3046. De requisito numero regularium pro erectione novi conventûs, 2563. Erigi possunt conventûs sinè numero requisito, sed jurisdictioni Episcopi subsunt, 2564. An requisita pro erectione conventûs virorum requirantur etiam pro erectione monasteriorum mulierum, 2565. An eadem requirantur pro reassumptione prisci conventûs, 2566. De recognitione monasteriorum à lege civili, 2586-2595 : vide Congregatio. — De pœnis latis contra eos qui cogunt mulieres ad ingrediendum monasterium vel qui impediunt ne eædem ingrediantur, 2627, 2628. An bona monasteriorum possint alienari absque S. Sedis Beneplacito, 2737. An et quatenus puellæ vel mulieres recipi valeant in monasteriis causâ educationis aut alterius tituli, 2742, 2743. An et quatenus moniales in Galliâ jus habeant educationi incumbendi juxta leges civiles, 2744. An famulæ sæculares possint simul cum alumnis admitti, 2745. An et quatenus monasteria possint in judicio convenire aut conveniri, 5607.

Moneta.— Pœnæ latæ contra falsantes monetas, 6293.

Monialis.— Locus est *accessui* in earum electionibus, 407. A quo eligendi sint monialium capellani, 460. Regulares nequeunt moniales audire in confessione absque approbatione Ordinarii, 588, 1589. A quo sit eligendus et revocandus earum confessarius, 588. Superior monialium exemptarum cogi potest ab Episcopo ut saltem semel in anno illis offerat confessarium extraordinarium qui non sit sui Ordinis, 588. Observationem clausuræ Episcopus procurare debet, 589. Absque obtentâ Episcopi et Superioris licentiâ regulares prohibentur colloqui cum monialibus etiam sibi subjectis, 590. Si regulares delinquant circa personas intra septa degentes, aut circa clausuram, vel circa administrationem bonorum monialium puniri possunt ab Episcopo, 590. Monasteria monialium S. Sedi immediatè subditarum regi debent quoad spiritualia ab Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ delegato, 592. Moniales non sunt exemptæ in Galliâ, 609. An sepultura laicoru

possit fieri in ecclesiis monialium, 1396. An possint eligere suum Capellanum, 1533. An et quatenus sit ipsis dandus confessarius extraordinarius, 1536. An aliquando ipsis dari debeat confessarius specialis, 1537. Confessarius monialium mutari debet singulis trienniis, 1592. An moniales non exemptæ jurisdictioni parochi subjiciantur, 1538. Decisio circa vota monialium Sabaudiæ, 2495. Decisiones circa vota monialium Galliæ, 2495. An vota monialium in Galliâ, Sabaudiâ, Belgio sint solemnia, 2506. Cur sit discrimen inter viros et mulieres in Galliâ quoad solemnitatem votorum, 2507. Monialium Congregationes absque clausurâ et votis solemnibus in jure prohibentur 2530. Sublata hodiè videtur prohibitio, 2533. An moniales absque votis solemnibus sint religiosæ propriè dictæ, 2533. An moniales solemniter professæ possint transferri ad aliud monasterium sinè Indulto Pontificio, 2608. An dos sit reddenda monialibus ad aliam Religionem transeuntibus, 2614. Quâ ætate moniales possint admitti ad habitum, 2638. An moniales pendeant ab Ordinario quoad suam admissionem aut rejectionem, 2643, etc. An conventus cogi possint ab Ordinario ad admittendam novitiam, 2644. De numero monialium admittendo, 2731. An numerus à jure determinatus sit observandus in Congregationibus in quibus vota sunt tantùm simplicia, 2732. De dote monialium, 2733-2741. Quandonam valida habeatur dimissio monialis juxta leges civiles in Galliâ, 2741. An et quatenus moniales in Galliâ capaces sint civiliter educationi puellarum incumbendi, 2744. An sit prohibitum accedere ad moniales et cum eis colloqui, 2856. Quinam excipiantur à prohibitione, 2857. An prohibitio sit rigidior quoad regulares, 2858. An qui non sunt capellani possint prohiberi ne celebrent in ecclesiis monialium, 2860. Quid præscriptum fuerit circa administrationem bonorum monialium, 2928-2931. Quænam sit auctoritas Superiorum monialium ab Episcopis deputatorum, 2931. Quænam sint juris dispositiones circa visitationem monialium, 2966. An monialibus liceat recusare confessarium pro ipsis deputatum, 2969. Quomodo moniales Superiorissæ Generali subditæ dependeant ab Ordinario in diversis diœcesibus, 2975. Ab Ordinariis dependent quoad jurisdictionem in spiritualibus, 2976. Non verò quoad dominationem nisi juxta determinationem S. Pontificis, vel juxta consuetudinem, 2976. Falsò existimant *Prælectiones S. Sulpitii* quòd Episcopus loci in quo sita est præcipua Congregationis domus possit dispensare cum monialibus in aliis diœcesibus commorantibus, 2977. Quid de hoc opinetur P. Gautrelet, 2978. An Sedes Apostolica toleret quòd Episcopus sit Superior Generalis Congregationis monialium, 2979. Quomodo hodie S. Sedes provideat regimini monialium et qualem Superiorem pro ipsis deputet, 2980. Quid statuat in-

civilis in Galliâ pro regimine monialium Generali Superiorissæ subjectarum, 2981. An et quomodo moniales interrogatæ in visitatione, teneantur aperire defectus, 3062. Moniales quoad clausuram, 2835, etc. : vide CLAUSURA. — An musica monialibus sit permissa, 5180. Moniales nequeunt stare in judicio, 5601.

MONITIO fraterna, vide FRATERNA CORRECTIO.—Monitio ad allegandum in jure et in facto, 6057. An in censuris requiratur monitio et quid per eam intelligatur, 6409. An monitio sit requisita sub pœnâ nullitatis censuræ, 6410. An requiratur monitio distincta à lege vel mandato quando censura est latæ sententiæ, 6411. Quotuplex esse debeat monitio canonica in ferendis censuris, 6412. A quo fieri debeat hujusmodi monitio et in quo differat à paternâ aut fraternâ, 6413. An scripto fieri debeat, 6414. Quibusnam notificari debeat, 6414. An et quandonam sufficiat ut monitio fiat in ecclesiâ, 6415. An trina monitio sit necessaria ad censuræ validitatem, 6416. Quas pœnas incurrant qui censuras ferunt non præmissâ debitâ monitione, 6416 *in notâ*.

MONITORIUM. — De excommunicatione per Monitorium, 6569.

MONSTRUM.—De Baptismo monstrorum, 3297. Quid si dubitetur an monstrum sit homo, 3298.

MONSTRUOSUS. — An et quatenus monstruosi sint irregulares, 1867.

MORBUS.—An morbus contagiosus sit causa legitima separationis conjugum quoad torum et habitationem, 4147.

MORINUS. — Quid senserit de parochis, 1289.

MORS. — Jurisdictio cessat per mortem sive naturalem sive civilem, qualis incurritur per professionem religiosam, non tamen per mortem civilem à lege sæculari invectam, 566. Articulus mortis, vide ARTICULUS. — Mors civilis à potestate sæculari statuta non habet effectum in spiritualibus sinè consensu Ecclesiæ, 2497. An ob metum mortis minister sacramentorum possit illa indigno ministrare, 3208. Signa mortis in pueris nascentibus, 3265. An error circa mortem civilem constituat impedimentum dirimens, 4312.

MOS. — Morum gravitas requiritur in promovendis ad Dignitates vel officium ecclesiasticum : in quonam consistat illa morum gravitas, 469.

MOS.—Vide CONSUETUDO.

MOTUS proprius, quid per hoc intelligatur, 66. Motus proprius tollit vitium subreptionis, 66. Sed hoc non facit in præjudicium tertii, 66. Quid operetur in privilegiis, 167.

MOZETTA. — Quid sit, 2446. An possit deferri sinè S. Sedis Indulto, 2447.

MULCTÆ. — An ad Capitulum vel Vicarium Capitularem pertineant pro ratione vacantiæ Sedis Episcopalis, 1285. Quomodo de eis sit disponendum, 1285, 1057, 6355. Quandonam sint imponendæ, 6355.

MULIER. — Clericis prohibentur

cohabitatio cum mulieribus et illarum suspecta frequentatio, 2090. Non tamen prohibetur etiam Episcopis, cohabitatio cum matre et propinquis, 2091. Quid de his statuerit Synodus Nicæna et aliæ Synodi, 2092. Quid Innocentius III, 2093. Cum quibusnam mulieribus clericus possit cohabitare, 2094. An queat cohabitare cum ancillis propinquorum, 2095. An cum extraneis provectioris ætatis, 2097. Cujusnam ætatis esse debeant clericorum ancillæ, 2098. An Episcopus valeat prohibere ne clerici cum ullâ feminâ cohabitent, 2099. De pœnis contra clericos cum mulieribus suspectis cohabitantes, 559 8°, 6259, etc. Mulieris benedictio post partum à quo sit accipienda, et an sit omnibus mulieribus impertienda, 3317. An sit neganda communio mulieribus immodestè vestitis, 3448. An mulieres possint missæ inservire, 3686-3687. An à jejunio excusentur mulieres si jejunando magnam paterentur virorum suorum indignationem, 5011. An mulieres quinquagenariæ à jejunio excusentur, 5014.

Munus. — An et quatenus munera sint religiosis vetita, 2767-2770. An accipi vel rejici queant à regularibus, 2774. An et quo jure munera judicibus dari prohibeantur, 5560. An à judicibus munera accepta sint restituenda, 5561. Quid si sint parva, 5562. Quas pœnas incurrant dantes aut recipientes pro obtinendâ gratiâ vel justitiâ apud Sedem Apostolicam, 5564.

Musica, Musici. — An in missis exequialibus musica sit licita, 1890. Cantus planus musicæ præfertur in ecclesiâ, 5169. A quo tempore in ecclesiâ musica in usu fuerit et an sit licita, 5170. Quid præceperit Alexander VII quoad musicam, 5172. Quid item Bened. XIV, 5173. Quænam sint cantanda in musicâ, 5174. Textus non debet mutari per musicam, 5176. An cantilenæ in linguâ vulgari sint licitæ in officiis divinis, 5175. Quænam instrumenta musicorum liceant, quænam econtra prohibeantur tempore officiorum divinorum, 5177, 5178. Musica est vetita monialibus, 5180. Toleratur tamen in exteriori earumdem ecclesiâ ubi viget consuetudo, 5180. An et quatenus Episcopus possit musicam prohibere, 5181. De præcedentiâ musicorum in processionibus, 5182. Quandonam organum et musicorum cantus sint adhibenda, 5183.

Mutatio. — Obligatio voti cessat per materiæ mutationem: quomodo id contingat, 5206. Ad quid teneamur quando una pars voti facta fuit impossibilis, 5208. An obliget votum si superveniat notabilis circumstantia, quâ prævisâ, votum non fuisset emissum, 5209.

Mutilatio.—Quid nomine membri sit intelligendum in mutilatione, 1835. An irregularis sit qui membrum reddit mortuum, licet non abscindat, 1836. Quid de eo qui visu privat, 1837. An irregularis fiat sacerdos jubens fieri abscisionem ex medici præscripto, 1838: vide Homicidium.

Mutus.—An et quatenus sit irre-

gularis, 1860. Quorumnam sacramentorum sit capax surdus et mutus, 3239-3241. An surdus et mutus possit matrimonium contrahere, 3241. An communio sit danda mutis et surdis, 3431. An Extrema-Unctio, 3951. An mutus possit stare in judicio, 5596.

N

NARTHEX. — Quid erat in ecclesiis, 4754. Quid erat extra ecclesiam, 4755.

NATALIS DOMINI.—An die Natalis Domini parochus teneatur tres missas dicere et ovibus suis applicare, 1491. An ad id teneatur qui celebrat in executionem fundationis, 3517. A fortiori ad id non tenetur simplex sacerdos, 3555. An triplex stipendium possit accipi pro celebratione triplicis missæ in die Natalis Domini, 1369, *in fine*. An qui paulò ante mediam noctem Nativitatis Domini, cœnam sumpsit, possit eâdem nocte celebrare, 3450. An tres missæ possint dici nocte Nativitatis Domini, 3549. An in eâdem nocte possit dici missa non cantata, 3550. An in vigiliâ Natalis Domini liceat sumere cœnulam copiosiorem, 4986.

NATIONALE (JUS). Vide JUS CANONICUM NATIONALE.

NAVIUM capellani à quo nominentur in Galliâ et à quo jurisdictionem accipiant, 463, 1549.

NECESSE. — Quid sub hâc voce permittatur erga excommunicatos, 6560.

NECESSITAS. — An et quatenus rationabilis necessitas excuset à servitio chori, 2329. Quid sit necessitas tàm extrema quàm gravis, 3197 *in notâ*. An et quatenus pastores animarum et alii ministri sacramentorum teneantur illa ministrare in necessitate, 1504, 1469, 892, 3196-3201. Quænam sacramenta in casu necessitatis sint necessariò ministranda, 3199.

NECROMANTIA. — Quid sit, 6237.

NEGOTIATIO.— An clericis et monachis sit prohibita et quid per eam sit intelligendum, 2067. An clericis liceat negotiari per alios, et an possint emere actiones cambiorum aut societatum vulgò dictarum *en commandite*, 2068. An negotiationem inceptam clerici possint continuare, 2069. An negotiari valeant in necessitate, 2070. An et quatenus clerici possint conducere agros, 2071.

NEOPHYTI. — An sint irregulares, 1854.

NICOLAUS I (PAPA). — Quid dixerit de formâ Baptismi in responsione ad Bulgaros, 3269, 3270.

NOBILITAS. — Capitulum nequit condere statutum vi cujus non essent admittendi Canonici nisi probatâ nobilitate, 2415.

NOCTURNUM. — Quomodo intelligendus sit Nocturnus de quo agitur in Pontificali quando Episcopus diaconis et subdiaconis pœnitentiam imponit, 1699. Matutinæ vocabantur olim *Nocturnum officium*, 5079. An à se invicem

nocturni possint separari, 5141.

NOMEN Sanctæ est imponendum novitiæ, 2645. An et quale nomen sit baptizando imponendum et an nomen in baptismo acceptum liceat mutare, 3314. Nomina baptizatorum sunt in libro annotanda, 3315. Item nomina confirmandorum, 3351.

NOMINATIO. — An nominatus ad Prælaturam possit illius administrationi se ingerere antequam fuerit legitimè institutus, 376. Vel antequam suas provisiones Capitulo ostenderit, 381, 384, etc. De nominatione eleemosynariorum seu Capellanorum, 460-463. De nominatione Episcoporum in Galliâ, 440.

NOMO-CANON.— Quid sit, 174.

NONA.—Pars officii, 5076. Quandonam incipiebat olim hora nona, 5077, 5080.

NOTARIUS. — Unde hoc nomen, 5773. Quid sit notarius, 5774. An sit idem ac actuarius et cancellarius, 5775. Quotuplicis generis sint notarii, et quid Notarii Apostolici, 5776. An officium notarii sit prohibitum clericis et præsertim sacerdotibus, 5777. An hujusmodi prohibitio adhuc vigeat, 5778. A quo creandi sint notarii, 5779. An possint creari ab Episcopo extra suam diœcesim existente, 5780. An et quatenus Generales et Provinciales possint creare notarios, 5781. An notarii laici possint implere suum officium in causis spiritualibus, 5782. An id possint notarii quales nunc existant in Galliâ, 5783. Ubinam à notario instrumenta sint conficienda ut sint valida, 5784. Ubinam validè confecta fidem faciant, 5785. Quænam dotes requirantur in notario ecclesiastico, 5786. An judex ecclesiasticus debeat necessariò adhibere notarium, 5787. De obligationibus notariorum, 5788.

NOTORIETAS, NOTORIUM. — Quinam sint peccatores notorii notorietate juris et facti, 3205-3206. De processu ex notorio; quid sit notorium, quid delictum notorium notorietate juris, quid notorium notorietate facti, 5997. Quid omitti possit in processu ex notorio, 5998. An citatio ad sententiam possit omitti, 5999. An locus sit appellationi in judiciis ex notorio, 6000. In judiciis ex notorio delictum debet esse notorium non solùm ut factum, sed etiam ut delictum, 6001. De notorietate quoad percussionem clericorum: vide PERCUSSOR.

NOVITIATUS.—Quid sit, 2597. A quo die incipiat, 2665. De ipsius duratione, 2647. Annus novitiatus debet esse mathematicè integer, 2648. An et quatenus brevior esse possit novitiatus, 2649, 2650. An continuus esse debeat annus novitiatûs, 2651. An discontinuetur per exitum è monasterio cum superioris licentiâ, 2652. An discontinuetur per morbum aut infirmitatem, 2653. An per exitum è monasterio ex malo fine cum animo regrediendi, 2654. An per exitum post annum expletum, 2655. An quando novitius transit ad aliam Religionem novus et integer novitiatus sit iterandus, 2655. An prorogari possit tempus novitiatûs,

2656. An dicta in præfatis dubiis sint intelligenda de Ordinibus in quibus emittuntur vota duntaxat simplicia, 2657. De legitimo loco novitiatûs, 2658. An sit abusus tollendus consuetudo mittendi novitios in varias Congregationis domos ad docendam juventutem, 2759. An monasterium in quo peragendus est novitiatus sit à Papâ designandum, 2660. An locus separatus sit assignandus pro novitiatu, 2661. De habitu in quo novitiatus est peragendus, 2663. An exceptiones sint faciendæ, 2664. An habitus novitiorum differre debeat ab habitu professorum, 2664. A quo habitus sit imponendus, 2665. De examine ante novitiatum et quid de hoc statuat Conc. Trident., 2725. Quænam sit potestas Superiorum regularium circa vota novitiorum, 3072-3075.

Novitius.—Absque licentiâ Episcopi aut Vicarii Generalis validè bonis suis renuntiare nequeunt novitii, et hoc nonnisi infra bimestre ante suam professionem, 599, 2666. Ubinam sint sepeliendi, 1400. A quo ordines recipere possint, 1996, 2679. Cui novitius possit vel debeat peccata confiteri, 1576. Ad habitum Religionis novitii admitti non debent sinè litteris testimonialibus Ordinariorum: quid verò continere debeant hujusmodi litteræ, 2620. Hoc intelligendum est de Congregationibus in quibus sola etiam vota simplicia emittuntur, 2621. Quinam impediantur ne Religionem ingrediantur, 2598-2637. Dispositiones requisitæ in eo qui vult Religionem ingredi, 2637. Ætas requisita ad novitiatum, 2638. Ad quem pertineat novitios admittere ad habitum, 2644. An religiosi Ordines dependeant ab Ordinario quoad admissionem vel rejectionem novitiorum, 2641. An saltem quoad hoc moniales ab Ordinario dependeant, 2642. An moniales cogi possint ad recipiendam novitiam, 2643. An nomen Sanctæ imponi novitiæ debeat, 2645. An sinè causâ novitiæ ejici queant, 2646. Quænam debeat esse ætas magistri novitiorum, 2662. An in Congregationibus vota solemnia non habentibus validè et licitè fiant dispositiones prohibitæ à Concil. Trid., 2666, 2667. Quis succedat religioso qui testamentum non confecit ante suam professionem, 2668. An et quibus pœnis vetetur regularibus ne aliquid exigant à parentibus pro convivio occasione cæremoniæ vestitionis, 2669. Novitio egredienti è monasterio non est relinquendus habitus religionis, 2670. Novitius egrediens tenetur, pluribus in casibus solvere expensas pro ipso à monasterio factas, 2671. An durante novitiatu, beneficium novitii possit alteri conferri, 2672. Cujusnam expensis functiones beneficii novitii impleri debeant, 2673. Quandonam vacet novitii beneficium, 2674. Quorumnam jurisdictioni subjaceant novitii, etc., 2675. Ex decentiâ tantùm novitii tenentur regulas observare: attamen à Superioribus puniri possunt, 2676. De privilegiis novitiorum, 2677. Indulgentiam plenariam lucrari valent die susceptionis habitûs, 2678. Absque

rationabili causâ novitius non debet rejici, 2680. Novitii possunt Religionem deserere, 2681. Quid de casu in quo emisissent Votum Religionem ingrediendi, 2682. Novitius qui ejicitur à Religione estne liber à voto Religionem ingrediendi, 2683. An teneatur ad officium divinum, 5093.

NOX.— Quomodo olim divideretur, 5078.

NUDATIO capitis in missâ, 3688-3693. In deferendo Viatico, 3228. In pluribus aliis circumstantiis, et cæremoniis, 3691.

NULLITAS. — Quid sit querela nullitatis, 6060 : vide QUERELA.

NULLIUS. —Religiosus monasterii *nullius* adire debet Episcopum proximiorem pro recipiendis ordinibus, 581. Monasteria *nullius* non subjiciuntur jurisdictioni Ordinariorum, 607. Prælati *nullius* quid sint, 1114, 1116. An de causis matrimonialibus et criminalibus cognoscere valeant, 1117.

NUMERATUS.— Quid sint Canonici numerati, 2169.

NUNTIUS. — Nuntii Apostolici, 806. Potestas Nuntiorum dijudicanda est ex litteris quibus constituti fuêre, 809.

NUNTIUS JUDICIALIS (*huissier*). Quodnam sit ejus officium et qualibus aliis vocibus denominetur, 5790.

NUPTIÆ.— Vide MATRIMONIUM.— Nuptiarum benedictio, 4190, 4165, etc.

NUTRIX. — An liceat nutricibus pueros secum in lecto habere, 3333.

O

OBEDIENTIA. — Qualis debeatur Superioribus ecclesiasticis, 622. Ad quid teneantur sacerdotes vi promissionis factæ die ordinationis, 622. Magis Episcopo suo obedire tenetur clericus quàm suo Metropolitano, et religiosus magis suo Prælato quàm Episcopo, 623. Primum locum tenet votum obedientiæ regularis, 2796. Quomodo voto obedientiæ astringatur religiosus, 2797. In quibusnam religiosus non teneatur Prælato obedire, 2798, 2799, 2805. Quid sit obedientia *cæca* tantopere à Sanctis commendata, 2800. Quotuplex sit peccatum inobedientiæ in religioso, 2801. An sit semper mortale, 2802. Cuinam religiosus teneatur obedire, 2803. An religiosus voto se obliget ad observanda mandata Dei aut Ecclesiæ, 2805. An contra obedientiæ votum peccet religiosus, quando regulam vel Superioris præceptum sub peccato obligans infringit, 3017, 3018.

OBLATIO. — An Episcopi possint oblationes assignare pro vicariorum congruâ, 1061, 1062. Ad quem pertineant oblationes pro matrimonio datæ, 1381. Quid intelligatur per oblationes, 1388, 5353. Ad quos pertineant, 1389. An ex justitiâ debeantur, 1390. Quomodo in Galliâ statuendæ sint juxta jus civile, 1391. An antiquissimus sit oblationum usus, 5353. Quotuplicis

generis erant olim oblationes, 5354. Quænam oblationes in laudabiles consuetudines abierint, 5354. An possint percipi oblationes qui exequiis non intersunt, 5355. An oblationes lucrentur qui in exequiis privatim Breviarium aut alias preces recitant, non cantando cum aliis, aut psallendo, aut aliter inserviendo, 5356. An Episcopus habeat jus oblationes inter sacerdotes dividendi, 5357, 5358.

OBREPTIO.—Quomodo obreptioni sit locus in rescriptis, 59. An si obreptio malitiosè fiat rescripta vitiet, 59. Si fiat per simplicitatem est distinguendum, 59: vide SUBREPTIO.

OBSERVANTES Franciscani, quid sint, 3116.

OBSERVANTIA VANA. — Quid sit, 6238. Vide MAGIA.—Fratres Minores *de observantiâ* quatenus paupertatem observare debeant, 2790, 2792. An possint pecuniam tangere, 2793, 2794. An ipsis liceat colligere eleemosynas in suis ecclesiis et capsam habere in quam eleemosynæ deponantur, 2795.

OBSESSUS.—An possit communicare, 3432.

OCCULTUM. — Quandonam delictum habendum sit tanquam occultum, 1649. Quandonam irregularitas censenda sit venire ex delicto occulto, 1780. An Episcopi valeant dispensare in irregularitate occultâ, 1774. Quid de irregularitate ex homicidio occulto, 1840. Quid de casibus reservatis S. Sedi, si sint occulti, 1647.

ŒCONOMUS. — Ex Concil. Trident. Capitulum, Sede vacante, debet eligere œconomum pro administratione bonorum temporalium; an ubique, et nunc in Galliâ vigeat hæc dispositio, 1213. Œconomi olim instituendi pro administratione bonorum Ecclesiæ, 5305.

OFFICIALIS. — Quandonam Episcopi cœperint sibi adjungere Officiales ad exercendam potestatem juridicam, 5754. An Officiales differant à Vicariis Generalibus, 1132, etc. A quo determinarentur olim attributiones Officialis in Galliâ, 5757. Vide VICARIUS GENERALIS. De Assessoribus Officialium, 5762. An Officialis Metropolitanus possit aut debeat esse idem ac diœcesanus, 5792. An si Archiepiscopus unum deputaret ad diœcesanam jurisdictionem et alterum ad metropolitanam, deputatus esset verus Vicarius seu verus Officialis Generalis, 5793.

OFFICIUM (SANCTUM.)—Vide INQUISITIO.

OFFICIUM (*seu* MUNUS).—Quid sit, 2184. Quænam sint institutionis ecclesiasticæ, 331. Quinam possint instituere officia in Ecclesiâ, 332. Dotes requisitæ in promovendis ad officia ecclesiastica, 466-474: vide DIGNUS. De revocatione et privatione officiorum ecclesiasticorum, 539. Quid et quotuplex sit revocatio et privatio, 539, etc. De officiis inamovibilibus, 540, etc. De amovibilibus, 560-562. Officia vacant per mortem, per professionem religiosam, per matrimonium, per militiam sæcularem, 566. Item per dimissionem, resignationem, etc., vide hæc verba.—Quid sit suspensio

ab officio, 6575, 6576. An et quatenus officium spirituale sit necessarium in beneficiis, 5381.

Officium divinum. — Ad Primam Dignitatem pertinet dare signum inchoandi divinum officium, 2191. An et quatenus ab Episcopo puniri possint defectus commissi in officio persolvendo, 2306. Quomodo à Canonicis sit implendum officium divinum, 2308. An statim ac signum fuerit datum sit incipiendum in choro, 2312. Canonici debent interesse omnibus horis; sunt tamen exceptiones, 2321. An per substitutos Canonici possint obire officia divina, 2322. An liceat Canonicis missam dicere privatim tempore divinorum officiorum, 2338. Quænam sint privilegia regularium quoad divini officii recitationem, 2945. Quomodo recitandum sit officium die Dedicationis ecclesiæ seu die quo consecratur, 4780. An satisfaciat qui manens extra patriam officium ipsius patronorum recitat, 4955. Quid præscripserit S. Pius V., circa officium B.V., 5066. Officium B. V. est recitandum à pensionariis, 5464. Quid intelligatur per officium divinum et à quo fuerit confectum, 5075. Quibus partibus seu horis constet Breviarium, 5076-5081. Quinam teneantur ad officium, et quatenus ad illud clerici teneantur, 5082. Quânam horâ subdiaconi incipiant teneri ad officium, 5083. An satisfaciat recitans officium ante suam ordinationem, 5084. An et quatenus ad officium teneantur beneficiarii, 5085-5090. An et quatenus religiosi, 5091-5095. An ad officium teneantur novitii et conversi, 5093. An et qualiter Prælati invigilare teneantur ut subditi religiosi officio chori assistant, 5095. Quatenus Episcopi invigilare debeant ut officium in choro à Canonicis persolvatur, 5096. An et quatenus sit peccatum mortale omittere officium, 5097. An sit obligatio recitandi officium defunctorum, psalmos pœnitentiales, etc., diebus assignatis, 5098. An et quatenus omissio divini officii obliget ad restitutionem, 5099, 5100. An restitutio propter omissionem officii possit fieri per eleemosynas antea factas de fructibus beneficii, 5101. An teneatur ad restitutionem omittens officium sinè culpâ, *5102*. An ad id teneatur omittens officium intra sex primos menses ab adepto beneficio, 5103, 5110. Sub quibusnam pœnis præcipiatur recitatio officii, 5109. Quomodo incurratur privatio beneficii ob omissionem horarum, 5111, 5112. Quot requirantur omissiones, 5113. Quænam excusent à recitatione officii et quatenus excuset infirmitas, 5114. An et quatenus excusentur convalescentes ex morbo gravi, 5115. Quatenus excuset infirmitas in dubio de gravitate illius, 5116. An laborans febre tertianâ teneatur horas anticipare vel postponere, 5117. An excusati teneantur alium recitantem audire vel alias preces recitare, 5118. An et quatenus impedimentum justum excuset à recitatione horarum, 5119. An quando officium recitatur in choro ii qui necessaria ad chorum peragunt, ex

cusentur, 5120. An satisfaciat qui organum pulsat, 5120. An teneatur supplere qui tussit vel exscreat dum alii recitant, 5121. An et quatenus cæcitas vel carentia breviarii excuset, 5122. An et quatenus teneatur quis recitare partem quam scit memoriter, vel breviarum extraneum si romano careat, 5123. A quo concedi possit dispensatio super recitatione breviarii et an ab Episcopo, 5124. Qualiter recitandum sit divinum officium, 5125. Juxta quem ritum, 5126. An obliget officium defunctorum in die eorum Commemorationis, 5127. An mutare aliquando liceat divinum officium, 5128. An horas teneatur repetere qui unum officium pro alio recitavit, 5129. An et quatenus possit dici officium loci quò quis pergit. 5130. An capellanus possit se conformare in officio ei cujus est capellanus, et quid de Capellano monialium, 5131. An sit semper mortale mutare officium sinè causâ, 5132. Quid sit faciendum casu quo quis advertit se errasse circa officium; an tunc sit meliùs officium prosequi, 5133. Quomodo recitandum sit officium vocaliter et distinctè; et an quis debeat se ipsum audire, 5134. An choro satisfaciat, suam partem submissè recitans, et alteram audiens, 5135. An satisfaciat recitans in choro si non audiat aliam partem, 5136. Quomodo officium sit recitandum *integrè*, 5137. An sit obligatio repetendi si recites cum socio syllabas obtruncante, 5138. An satisfaciat alternatim recitans si non expectet ut finiatur versus, 5139. An teneatur repetere qui dubitat an aliquid omiserit, 5140. Quomodo officium recitari debeat *continuatè* et an Laudes possint à Matutinis separari, et an Nocturni à se invicem, 5141. An hora sit repetenda si in eâ accidit magna interruptio, 5142. Quænam causæ sufficiant ad interrumpendas horas canonicas, 5143. An horæ possint interverti, 5144. Quænam causæ sufficiant ad inversionem horarum, 5145. Quo tempore incipiat et finiatur obligatio horas recitandi, 5147. An Matutinæ et Laudes possint pridiè recitari et quânam horâ, 5148. An id in choro possit fieri, 5149. An Matutinæ omnium defunctorum possint pridiè post completorium recitari, 5150. Tabula horarum pro recitatione Matutinarum et Laudum, 5151. An sit mortale horas recitare notabiliter ante vel post tempus ipsis assignatum, 5152. Quomodo horæ sint recitandæ *attentè ac devotè*, 5153. An et quatenus intentio sit requisita ad officii recitationem, 5154. An attentio sit necessaria et quotuplex sit attentio, 5155. Duæ sunt sententiæ circa necessitatem attentionis internæ, 5156. Quænam sit probabilior, 5157. Quid sufficiat in omni sententiâ, 5158. Quid dicendum quoad scrupulosos, 5159. An sit peccatum non servare situm in recitatione officii, 5160.

Oleum. — An sacra olea possint benedici et consecrari extra Cathedralem, 982. An in necessitate possint benedici aut consecrari cum minori numero ministrorum quàm præscribit Pontificale, 982. In cor

secratione SS. Oleorum numerum requisitum sacerdotum complere debent Canonici, si sit necesse, 2288. An sit obligatio adhibendi olea anni præsentis, 3310-3312. An materia Extremæ-Unctionis debeat esse oleum olivarum, et an benedictum, 3918. An ab Episcopo benedici debeat de necessitate sacramenti, 3919. An benedici debeat in ordine ad Extremam-Unctionem, 3920. An possit benedici à simplici sacerdote, 3921. Quandonam sit renovandum, 3922. Quomodo à parocho sit custodiendum, et an possit custodiri in domo præsbyterali, 3940. Quid sit faciendum de globulis stuppæ vel bombacii quibus unctiones terguntur, 3941. In quibusnam vasibus contineri debeant sacra olea, 4816.

OMEN.—Qualis magiæ sit species, 6237,

OPERATIO CÆSAREA. — An sit aliquando obligatio illam faciendi ad procurandum Baptismum, 3262, 3263. An aliquando à sacerdote possit aut debeat fieri, 3264.

OPTIO.—Quid sit, an et quatenus præbendæ in Capitulis optari valeant, 2252.

OPUS. — Quale esse debeat opus cujus gratià conceditur indulgentia, 4595. De potestate parochi dispensandi in operibus servilibus, 1437. De obligatione se abstinendi ab operibus servilibus diebus festis, et quid sint opera servilia, 4915. An intentio mutet naturam operum servilium, 4916. Quænam opera ...n sint servilia, 4916-4920. Quid ...uat lex civilis circa opera forensia, 4920. An diebus festis licitæ sint nundinæ et mercatura, 4921. An et quatenus dispensatio excuset ab operibus servilibus, et à quibusnam concedi valeat, 4932. An consuetudo possit excusare, 4933. An et quatenus excuset pietas in Deum, 4934. An et quatenus charitas in proximum, 4936. Quatenus excuset necessitas propria e aliena, corporis aut animæ, 4937 An liceat reficere vestes diebus festis, 4938. An pistores possint conficere panem, 4939. An et quatenus excuset occasio magnum lucrum faciendi, 4940. An excuset ratio otii vitandi, 4941. An et quatenus necessitas publica excuset, 4942. Quid de utilitate publicâ, 4943. Quænam quantitas vel duratio operis requiratur ad peccatum mortale, 4944.

ORACULUM. — Quid sint oracula vivæ vocis, 50. Quinam de illis attestationem facere possint, 50. Qualis magia sit oraculum, 6237.

ORANS.— Quænam sacramentalia designentur per hanc vocem, 4459.

ORARE. — Quid per hoc vetetur erga excommunicatos, 6544.

ORATIO. — An in funeralibus clero liceat assistere orationi à laicis pronuntiatæ, 4700. Quot orationes sint dicendæ in missis *de requiem*, 3747. Quomodo dicenda sit oratio *non intres*, etc., in exequiis mulierum, 4700. De 3ª or. 3712.

ORATORIUM. — Quotuplicis generis sit, et quid sint oratoria tàm publica quàm privata, 3566-3567. 4751. An communio possit dari in oratoriis privatis, 1361. An in

oratoriis privatis possit satisfieri præcepto audiendi missam, 1362. An Episcopus possit permittere celebrationem missæ in oratoriis privatis in casu necessitatis, 3568. Quid de licentiâ permanenti, 3569. An et quatenus Episcopi valeant celebrare aut facere celebrare in domibus privatis, 3570. Quandiu durent Indulta pro oratoriis privatis concessa, 3571. An privilegium sequatur personam, 3572. Quænam conditiones apponi soleant Indultis, 3573. Formula adhiberi solita in oratorii privati concessione, 3574. Quinam in hujusmodi Indulto intelligi debeant nomine *Indultarii*, 3575. An et quatenus consanguinei privilegio oratorii gaudere queant, 3576. Quinam famuli satisfaciant præcepto missam audiendi in oratorio privato, 3574. Quænam festa excipienda sint à licentiâ celebrandi et audiendi missam in oratoriis privatis, 3574. An dominicâ vel die festo missa prohibeatur in oratorio privato quando solemnitas præfatorum festorum transfertur in Dominicam, 3578. An Pœnitentiæ sacramentum possit administrari in oratoriis privatis, 3579. An licentia Episcopi sit necessaria ut communio possit dari in dictis oratoriis, 3580. A quo possint erigi oratoria in conventibus, 3581. An supra oratoria possint esse cameræ ad usus profanos destinatæ, 3582. An et quatenus Indultum Apostolicum sit necessarium ad asservandam Eucharistiam in Oratoriis, 3583-3586. An Oratoria sint benedicenda, 4770-4771. An oratoria non benedicta sint capacia pollutionis, 4808. An cæremoniæ Hebdomadæ Sanctæ liceant in Oratoriis quæ non sun privata, 3553.

Oratorii Congregatio quotuplex sit et à quibusnam fuerit instituta, 3134.

Ordinaria Jurisdictio, 282.

Ordinatio. — Regulares subduntur Episcopo diœcesano quoad recipiendam ordinationem, 581, 1995. Cujus naturæ sit attestatio Archidiaconi in ordinatione Diaconorum et presbyterorum, 1194. Quid sit ordinatio, 1662. De missâ ordinationis, 1713 *in notâ*. A quonam Episcopo fieri debeat ordinatio, 1962-1998. A quo in Galliâ, 1966, 1967. A quo sint ordinandi ii qui per quatuor menses Romæ commorantur, 1982. Ordinatus à Papâ potestne ab alio ordinari, 1982. An et quatenus Episcopus possit denegare ordinationem suis subditis, 1987. Quid Romæ practicetur quando ad S. Sedem recurritur propter præfatam denegationem, 1988. Quid in jure disponatur de *arctatis*, 1989. An à suo Abbate regularis possit recipere tonsuram ac minores ordines, 1990. An aliquando regulares possint à quocumque Episcopo ordinari, 1994. An debeant majores ordines recipere ab Episcopo diœcesano et quali, 1995. Quid de novitiis, 1996. Quo in loco fieri debeat ordinatio; an possit fieri extra diœcesim; an debeat fieri in Cathedrali, 2022. An promoti ad minores ordines possint ordinari extra diœcesim, 2023. Quo-

nam tempore conferri possit tonsura, 2024. Quonam minores ordines, 2026-2027. Quonam ordines majores 2028. An possint conferri *extra-tempora* diebus festis in quibus fideles, auditâ missâ, ex apostolicâ dispensatione operibus servilibus vacare possunt, 2033. An casu quo ordinatio fit *extra-tempora* Indultum Apostolicum sit legendum, 2030 : vide Extra-tempora.—Quas pœnas incurrat Episcopus ordines conferens extra diœcesim et quas incurrat tunc ordines recipiens, 2039 Quænam pœnæ incurrantur si ordinatio fiat *extra-tempora* sinè licentiâ S. Sedis, 2040-2041. An et quatenus sint supplendi defectus in ordinatione commissi, 3974-3975. Quonam tempore sint supplendi, 3976. An irregulares, excommunicati, etc., sint validè ordinati quando ante ordinationem Episcopus protestatus fuit se nolle eos ordinare, 3977. An approbanda sit talis protestatio, 3978.

Ordo. — Potestas ordinis essentialiter differt à potestate jurisdictionis et à se invicem possunt separari, 250. Potestas ordinis nec auferri nec minui potest, 251. Stare potest sinè ullâ jurisdictione, 255. Confertur per ordinationem, æqualis est in iis qui eumdem ordinem habent, nec datur propriè per delegationem, 256. Quænam Christus sacris ordinibus annexuerit, quænam verò Ecclesia, 257. De hierarchiâ ordinis, quid sit, 1662. Quid sit ordo, 1662. Quot sint ordines apud Latinos, 1663. Quot apud Græcos, 1664. In quot classes dividantur, 1665. An tonsura sit ordo, 1667. De minoribus ordinibus, 1688. Quinam et quid sint, 1689-1692. An sint sacramenta, 1693. Quomodo conferantur, 1694. De majoribus ordinibus, 1695. An majoribus ordinibus initiati teneantur Eucharistiam sumere, 1695. An et quales ordines possint à meris presbyteris conferri ex delegatione S. Pontificis, 1721-1723. An sit peccatum mortale recipere ordines in statu peccati mortalis, 1688, 1742. Quænam conditiones sint requisitæ ad receptionem vel exercitium ordinum, 1741. Conditiones negativæ, 1742. De irregularitate ex exercitio ordinis quem quis non habet, 1798, etc. An taliter exercens possit excommunicari, 1798. Quid intelligatur per exercitium solemne ordinum, 1790. Quinam fiant irregulares ex malâ susceptione ordinum, 1804-1806. An et quatenus in hoc casu Episcopus valeat dispensari, 1807. An et quatenus in eodem casu valeant dispensare Prælati regulares, 1807. An Episcopus possit promovere dæmoniacos ad minores ordines, 1849. De dispositionibus positivis ad receptionem vel exercitium ordinum, 1954. An requiratur vocatio divina, 1955. An clericus possit cogi ad suscipiendos ordines, 1956. An et qualis probitas seu sanctitas requiratur, 1957. An recta intentio, 1959. An peccet qui tonsuram aut minores ordines suscipit animo effugiendi forum laicale et postea redeundi ad sæculum, 1960. Quænam conditiones externæ requi-

rantur ad receptionem ordinum, 1961. A quo ordines conferri debeant, 1962-1998. An ordines minores possint conferri ab Abbatibus, et à quibusnam Abbatibus, 1990-1993. Ordines majores conferri debent ab Episcopo caractere episcopali insignito, 1994. De necessitate tituli ad suscipiendos sacros ordines, 1999-2019. Ordines sunt recipiendi ordinatè et non per saltum, 2020, 2021. Quò loco ordines sint recipiendi, 2022, 2023. Quo tempore tonsura conferri debeat, 2024. Quo tempore minores ordines, 2025, 2026. Quo tempore ordines majores, 2028. An jejuni esse debeant tàm ordinans quàm ordinati, 2027. An ordines sint conferendi intra missarum solemnia, 2029. An aliqua pœna incurratur si secus fiat, 2029. An eodem die plures ordines recipi valeant, 2031. Quo die Episcopalis ordo sit conferendus, 2032. De interstitiis inter ordines servandis, 2034, 2043: vide INTERSTITIA. — De examine et proclamationibus ordinandorum, 2044, etc: vide EXAMEN et PROCLAMATIONES.—Qualis scientia requiratur in suscipientibus ordines, 2048. An majorem scientiam Episcopi possint exigere, 2049. Quid quoad regulares, 2050. An et quatenus constet ordinem esse sacramentum, 3965, 3966. Quinam sint effectus illius sacramenti, 3966. An latinus possit validè ordinari per solam manuum impositionem, 3967. An ad validitatem ordinationis requiratur contactus instrumentorum, 3968. An requiratur contactus physicus, 3969. A quo instrumenta tradi debeant, 3969. An in ordinatione presbyteri requiratur ut utraque species tangatur simul cum patenâ et calice, 3970. An validè ordinetur tangens hostiam sed non patenam, 3971. An item tangens calicem et patenam, sed non hostiam, 3972. An et quo jure ordo sacer dirimat matrimonium, 4253. An et quatenus Papa possit in hoc dispensare, 4254. An valeat dispensare cum sacerdote, 4254. An et quatenus vigeat hoc impedimentum in Ecclesiâ orientali, 4255. An legitimè ordines denegentur alicui ex eo quòd velit studere in seminario extradiœcesano, vel nolit promittere se servaturum vitam communem cum parocho, 6016. Quibus pœnis subdantur qui ordines à schismaticis recipiunt, 6134. Quænam pœnæ sint statutæ contra simoniam commissam occasione collationis vel susceptionis ordinum, 6185, 6186. An suspensio ob ordine obstet receptioni sacramenti ordinis, 6574. Quænam pœnæ incurrantur si duo ordines sacri, eâdem die, recipiantur, vel conferantur sinè dispensatione, 2042. Quid si conferantur vel recipiantur eodem die quatuor minores ordines simul cum subdiaconatu, 2043.

ORDO RELIGIOSUS. — De canonicâ normâ eum erigendi, 2516. De lege quæ prohibet institutionem novorum Ordinum religiosorum, 2523. Requiritur approbatio S. Sedis ad hujusmodi institutionem, 2524 ... hoc sub pœnâ nullitatis, 2525 ... tamen licentia Episcopi su...

inchoandum Ordinem religiosum, 2528. An et quatenus Ecclesia sit infallibilis in approbatione Ordinum religiosorum, 2539. An Ordines religiosi valeant conferre gradus academicos, 2883. Circumscriptio provinciarum pro Ordinibus religiosis ad Sedem Apostolicam reservatur, 2992. Quid observandum sit in virorum Ordinibus ut superiores legitimè instituantur, 2993-3002. De variis speciebus Ordinum religiosorum, 3103. Quid sit præcipua eorum divisio, 3104. Quid sint contemplativi, mixti, vitæ activæ dediti, 3104. Quid sint ascetæ, anachoretæ, cœnobitæ, clerici regulares, mendicantes, 3105. De Ordinibus contemplativis, 3106-3113. De Ordinibus mixtis et mendicantibus, 3114-3128. De Ordinibus vitæ activæ deditis, 3129-3134. An Ordines regulares possint habere speciales patronos, 4963.

ORGANIQUES. — Vide ARTICLES.

ORGANUM. — An dum pulsatur organum, recitari debeant altâ voce ea quæ dici ob organo censentur, 5120. Quandonam organum sit adhibendum in officiis divinis, 5183. De origine organorum, 5184.

ORIENTALIS ECCLESIA. — Quodnam jus habeat in suam liturgiam, 5051.

ORIGO De origine juris canonici, 11. De origine statûs religiosi, 2508. Quid sit domicilium originis, 5679.

ORNAMENTUM, seu PARAMENTUM SACRUM. — Episcopus tenetur relinquere suæ Cathredali ornamenta bonis ecclesiasticis comparata, 1070.

OS. — Quid sub hâc voce vetetur erga excommunicatos, 6544.

OSCULUM PACIS. — Quo ordine sit dandum Episcopis, 1074.

OSTENSORIUM. — Vide VASA SACRA. An possit tangi, 3648.

OSTIORATUS. — Quid sit et qualem potestatem conferat, 1689.

OVA. — Quid sentiendum de dispensatione ab Episcopis datâ super abstinentiâ ovorum et lacticiniorum, 978. An et quatenus ova prohibeantur, 4992, 4993. An dispensatus ad carnes possit ova comedere, 4994.

P

PACTUM. — Quid sit pactum expressum et implicitum cum dæmone et quale sit peccatum, 6242-6244. An prævia protestatio excludat necessariò pactum implicitum, 6246.

PALLA. — Ex quâ materiâ debeat esse confecta, 3612-3613. An sit benedicenda, 3617. Quid erat olim, 3652. An possit non esse linea desuper, 3652. An mortale sit celebrare sinè pallâ, aut cum pallâ non benedictâ, 3653.

PALLIUM. — Papa semper eo utitur, 673. Quid sit et de ipsius origine, 846. Quomodo conficiatur aut tradatur, 847-848. Quandonam sit petendum, 849. Quibus se abstinere

debeat Archiepiscopus ante pallii receptionem, 850. Quandonam eo uti possit, 851. Quibusnam in locis, 852. Quid de pallio in casu mutationis aut deperditionis, 853.

PANIS.—Qualis esse debeat panis in consecratione adhibendus, 3356. An ad valorem sacramenti requiratur quòd sit azymus, 3357. An aliquando latinus possit uti fermentato, et græcus azymo, 3358. An fermentatus possit adhiberi ad præbendum Viaticum, 3359. Quali figurà et dimensione debeat esse panis-consecrandus, 3360. A quo ducit originem panis benedictus, et an ipsius usus sit antiquus in Ecclesià, 4461.

PANNUS. — An liceat clericis tenere fimbrias panni funebris in exequiis, 4697.

PAPA.—An si mulier per errorem communem ad Supremum Pontificatum fuisset evecta, valerent ipsius acta, 302 *in notâ*. Quomodo olim fiebat Papæ electio, 422. A quo tempore electio ejus ad Cardinales pertineat, 423. Quomodo hodie hæc electio sit facienda, 424-427. Ubinam sit facienda, 427. Quis Papa primus nomen suum, ascendendo supra Sedem Apostolicam, mutaverit, 427 (*in notâ*). Papa non debet sibi suffragium præstare, 425. A duabus partibus Cardinalium præsentium potest tantùm eligi, 425. An Papa invitum Episcopum possit ab unâ Ecclesiâ ad aliam transferre, 525-526. Episcopum suspensum in perpetuum Papa potest cogere ad dandam dimissionem suæ sedis, 550. Papa potest sinè causâ auferre validè omnia beneficia, 1317. An possit dissolvere matrimonium ratum, 4128. An vetitum Papæ sit impedimentum dirimens, 4188: vide S. PONTIFEX.

PARAMENTA SACRA. — Solus Episcopus potest ea in altari accipere, 1077. An benedici valeant ex solâ commissione Ordinarii, 1171. A quo sint benedicenda, 3619. Quibusnam formulis, 3618. Quomodo execrentur, 3620. Quid sit faciendum de paramentis usu detritis, 3621. Ex quâ materiâ sint conficienda, 3623: vide VESTES SACRÆ.—An Capitulum debeat sacra paramenta subministrare Episcopo pontificalia exercenti, etiam extra Cathedralem, 2295. An, defuncto Episcopo, ipsius paramenta pertineant ad ecclesiam cathedralem, 2296. An hoc sit intelligendum de paramentis acquisitis ex pensionibus à Gubernio solutis, 2297. An communio possit ministrari cum paramentis violaceis, 3396.

PARASCEVES. — An liceat dare communionem in die Parasceves, 3404.

PARCIMONIALIA BONA quid sint, 5427.

PARENTES.—An filii possint Religionem ingredi, invitis parentibus, 2625. An et ipsi parentes possint Religionem ingredi, filiis nondum emancipatis, 2629. An juxta leges civiles in Galliâ minores possint ingredi Religionem, invitis parentibus, 2640. An parentes (pater et mater) possint propriam prolem baptizare, 3283. An liceat filiisfamiliâs nubere sinè consensu paren

tum, 4000-4008. Quid statuerit jus civile in Galliâ circa necessitatem consensûs parentum pro matrimonio contrahendo, 4390.

PARISIENSIS SCHOLA quid senserit circa institutionem parochorum, 330.

PARLAMENTARIUS. — Quid circa potestatem moderandi liturgiam sentiant Gallicani parlamentarii, 5032-5033.

PAROCHIA. —A quo et quotuplici modo erigi possit, 336, etc., 1321. Quomodo in Galliâ erigantur parochiæ, 339. An parochia cujus rector est amovibilis possit mutari in parochiam cujus titularis sit inamovibilis, 340. De erectione parochiæ per viam creationis, 338. — Per viam dismembrationis, 341-357. An parochiæ limites præscribi valeant, 358. In certis casibus parochiæ uniri possunt, 359-362. Non tamen monasteriis, Abbatiis, Capitulis, præbendis, etc., 363-365. Ecclesia Cathedralis uniri nequit Capitulo absque Indulto Pontificio, 366-368. Episcopi possunt nominare ad parochias, 451. Hoc præsertim in Galliâ fieri potest, 455. Vide EPISCOPUS, RESERVATIO.—Vox *parochia* diœcesim olim significabat, 1287. Quotuplici sensu accipiatur hodie et quomodo definiatur, 1309. An parochia possit constitui per solam assignationem personarum et familiarum, 1310. Utrum unius parochiæ plures esse possint parochi, 1313. De formatione parochiarum sub jurepatronatûs, 1322. De parochiarum alteratione et suppressione, et à quo alterari aut supprimi possint, 1323-1324. An et quatenus parochiæ committi valeant regularibus, 2870-2877. An et quatenus parochiæ possint stare in judicio, 5610. An examinatores pro parochiis, si simoniacè egerint, teneantur ante sententiam judicis dimittere sua beneficia, 6188.

PAROCHUS. — An immediatè à Christo habeat jurisdictionem, 330. An solido fundamento nitatur sententia asserens parochos esse successores 72 discipulorum, 330, 1295. Parochi non exstitêre in pagis ante IV sæculum, et in civitatibus ante annum millesimum, 1296. An aliquando parochi queant esse seminariorum professores, 369. De nominatione parochorum, 451, 455, 1325. De parocho Cathedralis *ecclesiæ*, 453, 457, 458. Quali ætate quis parochus esse valeat, 467. An sit licitum transferre parochum indignum ab unâ parochiâ ad aliam, 488. Parochus etiam inamovibilis potest aliquando canonicè transferri invitus ab unâ parochiâ ad aliam, 527. Parochi sunt vel inamovibiles vel amovibiles, 552. Inamovibiles nequeunt privari suâ parochiâ nisi propter gravem causam, 553. Nec regulariter sinè judicio strictè dicto, 554. Parochi regulares Ordinariis subduntur quoad curam animarum; excipiuntur tamen parochiæ ubi sunt Abbates generales aut generales Superiores Ordinum, 582. A jurisdictione parochi eximuntur non solùm religiosi professi aut conversi, sed etiam novitii, postulantes, et famuli degentes intra septa monasterii et actu eidem

inservientes, non verò advenæ qui in monasterio infirmantur, nec famuli qui in loco à propriè dicto regularium habitaculo sejuncto commorantur, etsi intra ambitum monasterii, 611. An idem sit dicendum de juvenibus aut puellis in monasteriis causâ educationis degentibus, 612. Hospitalia et alia Instituta ab Episcopo eximi valent à jurisdictione parochi et de facto in pluribus locis eximuntur, 612, 620. In quibusnam Confraternitates subjiciantur parochis et quandonam ab ipsius jurisdictione eximantur, 618, 619, 1433. De præcedentiâ quoad parochos, 632. Episcopus plura potest in parochiâ, invito ipsius parocho, 874. An parochus possit eligi in Vicarium Generalem, 1142. Unde vox *parochus* derivetur, 1287. Expositio errorum circa parochos, 1288. Quid sequeretur ex illis erroribus quoad Papam et Episcopos, 1292. Quid adhuc concludendum circa naturam officii parochorum, 1293. Quænam dotes requirantur in promovendis ad officium parochiale, 1327. Major scientia requiritur in parochis quàm in simplici sacerdote, 1327. A quo momento parochi jus habeant ad sua emolumenta, et usquequò possint percipere fructus beneficii, 1328. Quâ formâ constituendi sint parochi, 1329. An sint casus in quibus concursus non obligat, 1330-1334. An sit necessariò adhibendus pro succursalistis, 1331. An sit adhibendus in Galliâ, 1334. Quomodo removendi sint parochi, 1335. Parochi non erant vetus presbyterium, 1299. Non conflant tertium ordinem hierarchicum, 1300. Vocem definitivam non habent in Conciliis, 1301. Nec jurisdictionem in foro externo, 1302. Nec habent, nec unquam ex se habuerunt potestatem censuras ferendi, 1303. Non sunt Prælati etiam minores, 1304. Nec Dignitates, 1304. Nec in rigoroso sensu Pastores, 1305. In quibusnam documentis inveniri queat vera parochi notio, 1306. Quid juxta S. Congr. Conc. requiratur ad veram parochi notionem, 1307. Quomodo definiendus sit parochus, 1308. De parocho habituali et actuali, 1312. Utrum perpetuitas sit de essentiâ parochiatûs, 1314. Parochi creari possunt sinè beneficio, 1315. An amovibilitas parochorum sacris canonibus adversetur 1316. An parochi hodierni in Galliâ sint parochi propriè dicti, 1318. Quomodo institui possint rectores in ecclesiis sub jurepatronatûs, 1325. An et quomodo tales sint examinandi, 1326. Quandonam coadjutores parochis sint dandi, 1336, 1338. Dari nequit ab Episcopo coadjutor parocho cum futurâ successione 1339. An multitudo populi sit causa legitima dandi coadjutores parocho, 1338. Qualis esse debeat coadjutor, 1339. Quænam congrua ei sit danda, 1340, 1059-1062. An liceat appellare à decreto Episcopi coadjutorem imponente, 1341. Ad quid teneatur parochi coadjutor, 1342. De parochorum juribus, 1343. De jure parochorum nominandi et amovendi r-

vicarios et adjutores, 1344. An possint illos removere sinè consensu Episcopi, 1345. Quid dicendum pro Galliâ, 1347. De jure parochorum quoad sacramenta, 1348-1387. Vi officii sui parochus habet pro foro interno in suâ parochiâ jurisdictionem ac Episcopo quidem dependentem, sed ita ut ferè inanis nequeat reddi, 1351. Quid possit parochus quoad confessionem in alienis parochiis, 1352. Jus non habet, etiam tempore paschali, aut articulo mortis, ut parochiani sibi confiteantur, 1353. Nec ut sibi ostendant attestationem confessionis aliis factæ, nisi hoc ab Episcopis præciperetur, 1354. Quid de articulo mortis in casu confessionis religiosis factæ, 1353. An in attestatione confessionis sit facienda mentio de datâ absolutione, 1355. Parochus nequit admittere sacerdotem ad audiendum confessiones aut prædicandum nisi sit approbatus ab Ordinario, 1356. Parochus non habet jus dispensandi in votis, 1356. De Parocho quoad matrimonia, 1373-1383. Quisnam sit proprius parochus quoad matrimonium, 1374. An sufficiat præsentia parochi unius è contrahentibus, 1375. De parocho vagorum, detentorum in carcere, puellarum quæ in hospitio spuriarum custodiuntur, vel quæ in monasteriis degunt, famulorum et famularum, etc., 1376-1379. Ad quem parochum spectet publicatio matrimonii, 1380. De jure parochi quoad oblationes, 1388-1391. De jure parochi quoad funeralia, 1392-1406. Non est necessariò vocandus parochus quando religiosus decedit extra suum monasterium, 1409. Ad parochum pertinet elevare corpora defunctorum quando sepeliuntur extra parochiam, 1412. Associando corpora ad ecclesiam in quâ sepelienda sunt, parochus potest liberè transire per quascunque parochias, 1413. Nec jus acquirit ad aliquid exigendum parochus per cujus fines cadaver transit, 1420. De jure parochi quoad functiones parochiales, 1433. De ejusdem jure quoad Confraternitates, etc., 1436. De potestate parochi in nonnullis dispendandi, 1437, 1438, 5004. An parochi possint cogi ad interessendum choro Cathedralis in festis solemnibus, 1439. De obligationibus parochi quoad professionem fidei, 1442. Item quoad residentiam, 1447., etc. An parochus possit per substitutos implere ardua sui muneris, 1473. De obligatione parochi missam pro populo offerendi, 1484. An die Commemorationis defunctorum teneatur missam applicare pro suis parochianis defunctis, et an tres missas die Natalis Domini, 1491. An teneatur per seipsum celebrare pro populo, 1492. Quænam causa illum excuset, 1493. An in parochiali ecclesiâ dicta missa sit celebranda, 1494. Parochus qui omisit missam applicare pro populo tenetur supplere, 1495. Quid de parocho paupere quoad obligationem missam applicandi, 1496. De obligatione parochi prædicandi et pueros edocendi, 1496. De ipsius obligatione ministrandi sacramenta, 1504. De administra-

tione temporali parœchiæ, 1505. An parochi teneantur interesse congregationi casuum conscientiæ, 1510. An teneantur Synodo diœcesanæ interesse, 1512. Parochus debet quotannis vacare exercitiis spiritualibus, 1513. Inconsulto aut invito Episcopo, parochus nequit relinquere curam animarum, 1514. Debet habere libros pro baptizatis, pro defunctis, etc., 1514, 4380. An parochus possit eligere confessarium non approbatum, 1561. An juxta leges civiles parochi valeant medicinam exercere, 2063, 2064. An possit se opponere erectioni novi conventûs, 2554. An citari et audiri ab Episcopo debeat ante novi conventûs erectionem, 2254-2555, etc. An ipsius consensus sit in hoc casu necessarius, 2557. Jus habet se opponendi erectioni si ipsius jura lædantur, 2558-2561. Quænam sint jura quorum læsio præbet jus parochis se opponendi, 2562 : vide MONASTERIUM.—An et quatenus parochi teneantur ministrare sacramenta in necessitate, 1504, 3196, etc. An parochus teneatur arcere à Matrimonio eos qui ignorant doctrinam christianam, 3216. An teneatur inquirere an subsint impedimenta ad matrimonium contrahendum, 3217, An sit grave peccatum dare communionem absque licentiâ parochi, et an parochus censeatur hanc licentiam dare permittendo celebrare, 3386. Quoties parochus teneatur missam celebrare, 3484. An parochus infirmus teneatur dare alteri stipendium ut sui loco missas pro populo celebret, 3523, 1495. Quid agere debeat parochus quando ipsi revelantur impedimenta matrimonii, 4072. Qualis præsentia parochi requiratur in matrimonio, 4351. An sufficiat physica, 4352. An præmoneri debeat, 4353. An requiratur quòd audiat verba contrahentium, 4354. An per vim possit adduci ad assistendum, 4356. Quisnam sit parochus in ordine ad matrimonium, 4357. An matrimonium possit contrahi coram parocho sive domicilii, sive quasi-domicilii, sive simplicis habitationis, 4357. Quinam comprehendantur sub nomine parochi quoad matrimonium. 4358, 4359. An consuetudo habilitare possit eum qui non est parochus ad assistendum matrimonio, 4360. An parochus sponsi possit validè assistere matrimonio in parochiâ sponsæ, et vice versâ, 4361. An parochus originis sit legitimus respectu matrimonii, 4362. An error circa legitimitatem parochi debeat esse communis ut validè contrahatur coram putativo, 4366, 297. An parochus ruralis sit parochus sufficiens pro matrimonio, 4367. Coram quonam parocho contrahere debeant puellæ quæ famulatum præstant, 4368. Quibusnam in casibus valeat matrimonium absque præsentiâ parochi contractum, 4369-4370. An sub nullitatis pœnâ, Episcopus valeat prohibere parocho aut suo Vicario Generali ne assistat matrimonio, 4371. An parochi possint sub pœnâ nullitatis suis vicariis vetare ne matrimoniis assistant, 4379. Parochi nequeunt ferre censuras, 6376. An parochus tenea-

tur publicare denuntiationem censurarum, 6423.

PARRICIDIUM. — Quid sit, 6273. Quibusnam pœnis plectatur, 6283.

PARTES INFIDELIUM. — De Episcopis in partibus infidelium, 1083. Illorum antiquitas, 1083. Speciales circa eos juris dispositiones, 1084-1089. An habeant jurisdictionem in suâ titulari Ecclesiâ, 1088.

PARTICULA. — An in missis *de requiem* communio possit dari cum particulis præconsecratis, 3396-3397 : vide HOSTIA.

PARVA ECCLESIA (*Petite-Église*). — Quid fuerit, 229.

PARVULUS. — An communio sit parvulis necessaria, 3408. De exequiis parvulorum, 4706-4710. Quale sit jus stolæ pro exequiis parvulorum, 4710.

PASCHA. — An parochus jus habeat exigendi attestationem de peractâ confessione pro administrandâ Eucharistiâ tempore Paschatis, 1354. A quonam fuerit determinatum tempus paschale et quandiu possit durare, 3416. Quomodo præceptum communicandi tempore Paschatis exprimatur, 3417. Ubinam sacerdos possit implere præceptum paschale et ubinam peregrini, etc., 3418. An cum parochi consensu possit impleri præceptum paschale extra ecclesiam parochialem, 3419. An queat impleri in ecclesiis regularium, 3420. An impleatur per sacrilegam communionem, 3421. Quandonam incipiat obligare præceptum paschale, 3421. An teneatur quàmprimùm communicare qui omisit id facere tempore paschali, 3422, 3423. An præveniens tempus impleat præceptum, 3424-3425. Quâ epochâ Pascha celebrabatur apud judæos, quâ verò sit celebranda apud christianos, 4893. Quale est pleni-lunium paschale, 4893. Quatenus epocha festi paschatis sit invenienda, vide DISSERTATIO DE KALENDARIO, nis 58-67. De disputatione circa tempus Paschæ, 4893 *in notâ*, et DISSERT. DE KALENDARIO.

PASTOPHORIUM. — Quidnam olim erat in ecclesiis, 4756.

PASTOR. — An parochus sit pastor in rigoroso sensu, 1305. Nomine pastoris veniunt non solùm parochus, sed et Papa, Episcopus et Vicarius Generalis, 1357. An et quatenus pastores teneantur sacramenta administrare in necessitate, 3196, etc.

PATAVINA (DIŒCESIS). — Decisio S.C. pro casu confessionum exceptarum à quibusdam confessariis diœcesis Patavinæ jurisdictione carentibus, 306.

PATENA. — Ex quâ materiâ esse debeat, 3637. An sit consecranda, 3638 : vide VASA SACRA.

PATER. — An possit propriam prolem baptizare, 3283. An et quatenus possit vota filiorum directè irritare, 5217.

PATRES. — Patrum sententiæ quatenus sint fons juris canonici, 25.

PATRIARCHÆ. — Quid sint et à quo fuerint instituti, 820. A quo sint judicandi, 541. Eorum antiquitas et numerus, 820. Extensio seu limites Patriarchatuum, 820.

Ordo servandus inter Patriarchatus, 820. Ubi commorentur hodie Patriarchæ, 821. Quænam sit potestas Patriarcharum, 822. Præter Patriarchas majorum Ecclesiarum sunt plures alii, 823. Quotuplici modo amittatur Dignitas Patriarchalis, 824. De Curiâ patriarchali, 5791.

Patria potestas. — An et quatenus professio religiosa liberet à patriâ potestate, 2716.

Patrimonium. — Quid sint bona patrimonialia clericorum, 5427. Titulus patrimonii, vide Titulus.

Patrinus. — Quale sit ejus officium, 3318. An antiqua sit patrinorum origo, 3319. Quid decernat Trident., circa patrinos et matrinas, 3320. An sit mortale non adhibere patrinum in baptismo, 3321. Quid requiratur ut quis sit validè patrinus, 3322. An et quale esset peccatum adhibere duos mares aut duas feminas, 3323. Quinam eligi nequeant in patrinos aut matrinas, 3324. An tactus sit necessarius ut patrinus contrahat cognationem spiritualem, 3325. An cognationem contraherent si plures quàm duo tangerent, 3326. An patrini injustè rejecti à parocho cognationem contrahant, 3328. An duo conjuges possint licitè suscipere à sacro fonte prolem alienam, 3329. An parentes propriam prolem de sacro fonte suscipientes contrahant impedimentum petendi debitum, 3330. An cognationem contrahant qui suscipiunt infantem in baptismo sub conditione collato, 3331. Quisnam cognationem contrahat quando quis suscipit infantem nomine alterius, 3332. An patrinus requiratur pro Confirmatione, 995. Qualis esse debeat, 995. An patrinus sit adhibendus in benedictione campanæ, 1490.

Patronatus. — De formatione parochiarum sub jurepatronatûs, 1322. Quid sint beneficia patronata, 5389. Quid sit juspatronatûs, 5399. Quotuplici modo acquiratur, 5399. An acquiratur per solam ædificationem, aut dotis constitutionem quando reædificatur ecclesia, 5400. An fundator debeat sibi juspatronatûs reservare ut sit habendus ut patronus, 5401. An idem jus possit obtineri privilegio aut consuetudine, 5402. An et quatenus juspatronatûs transmittatur cum bonis, 5403. Quomodo dividatur juspatronatûs et quid sit ecclesiasticum et laicale, 5404. Quid sit reale et personale, 5405. An seorsim à fundo cui inhæret possit vendi juspatronatûs, 5406. Quodnam sit præcipuum jus patronorum, 5407. Intra quodnam tempus patronus debeat exercere jus præsentandi, 5407. An et quatenus patronus perdat jus præsentandi, indignum eligendo, 5408. An currat tempus præsentandi quando lis oritur super jurepatronatûs, 5409. Quænam sint alia jura patronorum, 5410. Ad quem judicem spectent causæ jurispatronatûs, 5521. An simonia sit juspatronatûs vendere, 6164.

Patronus. — Quid sit intelligendum per festum Patroni, 1490. Quid intelligatur per Patronos regnorum, diœcesium, locorum, etc

4945. Quid sint Patroni titulares, 4946. Quotuplicis generis sint Patroni et Titulares, 4947. Quodnam sit discrimen inter Patronos principales et secundarios, 4948. Quomodo festa Patronorum distinguantur à festis Titularium in electione, 4949 Quomodo sint eligendi Patroni nationum, locorum, etc., 4950. Quinam Sancti eligi possint in Patronos et Titulares, et an Beati possint eligi, 4951. Quodnam discrimen inter Patronos et Titulares quoad obligationem eorum festa celebrandi, 4952. An festa Patronorum obligent fideles ad auditionem missæ et ad abstinentiam ab operibus servilibus, 4953. An et quatenus regulares observare debeant festa Patronorum, 4954. An et quatenus haberi valeant plures Patroni principales, 4956. Quot festa Patronorum sint de præcepto pro populo, 4956. An et quatenus diœcesani teneantur se abstinere ab operibus servilibus die festi Patroni principalis diœcesis, 4957. An eligi valeat Patronus principalis loci, si jam existant Patroni regni et diœcesis, 4958. Ad quid teneatur clerus alicui ecclesiæ adscriptus quoad officium Titularis, 4959. An festum Titularis Capellarum publicarum in seminariis, hospitalibus, etc., sit celebrandum sub ritu duplici 1 classis, 4961. An festum Titularis altarium sit celebrandum per recitationem officii, 4962. An regulares Ordines possint speciales habere Patronos, 4963. Quot et quænam festa Patronorum sint à regularibus celebranda, 4964. An et quatenus mutari valeant Patroni et Titulares, 4965. De commemoratione Patronorum, 4966-4969. An veteres Patroni et Titulares substiterint in Galliâ post suppresssionem ecclesiarum Cathedralium et parochialium, 4970.

Pauperes. — An superfluum bonorum ecclesiasticorum sit erogandum pauperibus, 5437. Quinam veniant nomine pauperum, 5438. An pauperes loci beneficii sint præferendi, 5439. De Procuratore et Advocato pauperum, 5789.

Paupertas. — Quot sint gradus paupertatis, 2478. Quænam adversentur paupertati completæ, 2479. An mera administratio et usus de facto, 2480. Quisnam gradus paupertatis requiratur pro statu religioso, 2481-2485. An incapacitas dominii monasteria afficiat vel tantùm religiosos, 2497. An vovens paupertatem religiosam necessariò se spoliet usu independenti, 2748. An vovens paupertatem religiosam jus habeat ad manuscripta, 2750. An item jus habeat ad picturas à se elaboratas, 2751. An possit habere peculium, vide Peculium. — Quomodo sit servanda paupertas in Religionibus quæ in communi possidere nequeunt 2790, 2791: vide Religiosus, Votum.

Pax. — Ordo servandus in dando pacis osculo, 642. Quas causas judex *pacis* valeat judicare, 1391.

Peccator. — Quotuplici modo peccatores sint notorii, 3206. An et quatenus sacramenta sint peccatoribus deneganda, 3202-3211. Quid requiratur ut publico peccatori Eucharistia possit ministrari, 3212. Quid agen-

dum sit in dubio de crimine vel de pœnitentiâ, 3213. An absolutio vel Extrema-Unctio possit dari moribundo sensibus destituto qui malè vixerit, 3214. An parochus possit assistere Matrimonio peccatorum publicorum, 3215-3221. An Sacramenta denegare liceat peccatori occulto publicè petenti, 3209. An possint denegari in loco ubi crimen non est publicum, 3210. An confessarius possit denegare sacramenta ob crimen auditum in confessione, 3211. Quatenus sit deneganda sepultura ecclesiastica peccatoribus manifestis, 4721.

Peccatum reservatum, vide Casus. — Quid operetur peccatum in animâ, 4522. Quatenus deleatur per justificationem, 4523. Quale debeat esse peccatum ut censura incurratur, 6394, etc. An censuræ possint infligi ob peccatum veniale, 6397. An censuræ possint ferri pro peccato merè præterito, 6406. An propter peccatum merè præteritum possit quis ad tempus arceri ab altari, communione, etc., 6407.

Peculium. — Quid sit et an sit prohibitum à Trident., 2753. An à jure naturali, 2754. An sit prohibitum cum usu dependenti, 2754, 2755. An legitimatum fuerit per consuetudinem, 2757. Quid si Superiores velint restaurare vitam communem, 2758. Sub quibusnam conditionibus licitum fieri possit peculium, 5759, etc.

Pedelli. — Quid sint, 5790.

Pedes. — An celebrans debeat esse pedibus calceatus. 3694.

Pensio. — An habens pensionem teneatur ad magnum officium vel tantùm ad parvum B.V., 5090, 5464. Et quatenus liceat resignare beneficium cum reservatione pensionis. 5467, 505. An pensio sit beneficium, 5378, 5466. Quid sit pensio, 5458. Quotuplicis generis sit, et quid sit temporalis, spiritualis et media, 5458. Antiquissima est origo pensionum, 5459. An constitui queant solius Episcopi auctoritate, 5460. Quid sentiat Auctor *Prælectionum S. Sulpitii* circa pensiones ad vitam pensionarii et an possint ab Episcopo permitti, 5461: Qualis pensio possit imponi beneficiario, 5462. An ad imponendam pensionem requiratur consensus patroni, 5463. Quænam requirantur ad obtinendam pensionem, 5465. Quomodo pensiones vetitæ fuerint ab Innocentio XII, 5470. Quomodo extinguantur pensiones, 5472. An et quatenus extinguantur si pensionarius non deferat habitum et tonsuram clericalem, 5473.

Pentecostes. — Aqua baptismalis est benedicenda Sabbato Pentecostes, 3254 *in notâ*.

Percussio. — De percussione clericorum et monachorum, 6204. Quid habeat canon *Si quis suadente*, etc., circa percussionem clericorum vel monachorum, 6205. Quomodo intelligendum sit verbum *Si quis*; an per hoc intelligantur mandantes, consulentes, non impedientes etc., 6205. Quomodo intelligendum sit verbum *clericum*. 6206. An per per hoc intelligi debeant bigamus

et is qui non gestat habitum clericalem, 6207. Quomodo intelligendum sit vox *monachum*, 6208. Quid per verba : *violentas manus*, et *suadente diabolo*, 6209. Qualis esse debeat percussio ut excommunicatio incurratur, 6210, 6211. Quinam sint casus in quibus non incurritur excommunicatio etsi fuerit aliqua percussio, 6212. An excommunicationem incurrant Prælatus, præceptor, pater si percutiant correctionis causâ, 6213. Quid si percutiatur degradatus, vel exercens officium cauponis, macellatoris, vel is qui in seditione deprehenditur armatus, etc., 6214. An in omni casu excommunicatio contracta ob percussionem reservetur S. Pontifici, et quid si percussio sit levis, mediocris, enormis, 6215, 6216. An et quatenus percussio levis possit effici gravis aut enormis propter circumstantias, 6217. In quibusnam casibus Episcopi valeant absolvere ab excommunicatione contractâ ob percussionem clericorum, 6218. An incurrat excommunicationem qui venenum clerico præbet, 6219. An eamdem incurrat qui malè tractat cadaver personæ Deo consecratæ, 6220. An excommunicatio sit reservata si clericus percussus non sit sacris initiatus, 6221. Vitandi sunt notorii clericorum percussores ; an requiratur notorietas juris aut facti, 6501. Quænam notorietas facti requiratur, 6502. An præter notorietatem facti requiratur etiam notorietas juris, 6503. Quid sentiendum de sententiâ in Galliâ receptâ, 6504. An satis sit quòd percussio sit alicui nota ut is teneatur percussorem vitare, 6505. An percussor notorius in uno loco, sit vitandus in alio ubi non est notorius, 6506. Vitandus est percussor clericorum notorius donec constet de ipsius absolutione ; quatenus de hoc constare debeat, 6507.

Percussor. — Quid sit sentiendum de spiritibus percussoribus, 6249.

Peregrinus. — An cum peregrinis dispensare possit Episcopus in votis et juramentis, 5251. An et quatenus Episcopus possit ferre censuras in peregrinos, 6387 : vide Advena, Alienigena.—Ubinam possit facere communionem paschalem 1358. A quo sit absolvendus à reservatis, 1605-1612. An peregrinus incidat in censuras locales, 1608.

Peremptorius. — Quid sit citatio peremptoria, 5892. Quot esse debeant citationes ut sint peremptoriæ, 5893. Quantum temporis intercedere debeat inter citationes, 5893. Quid sint exceptiones peremptoriæ, 5906. Quandonam reus debeat opponere exceptiones peremptorias in processu civili, 6045.

Perfectio. — De obligatione religiosorum tendendi ad perfectionem, 2806-2808.

Perjurium.- - Quale sit peccatum et quibus pœnis plectendum sit, 6203.

Permutatio.— Fieri nequit autoritate privatâ, 504. Partes tamen possunt inter se tractare de facien-

dâ permutatione inter manus Superioris, 504. An privatâ auctoritate ad suum beneficium redire valeant permutantes si permutatio effectum non habeat, 518, 5469. An quando beneficia inæqualia sunt inæqualitatem liceat compensare per pensionem, aut aliquam pecuniam, 6166. Quid si excessus sit res spiritualis, 6167. An et quatenus simonia sit permutatio beneficiorum, 6165.

Persona. — De personis ecclesiasticis, 244, etc. Personæ divinæ sub quâ forma sint pingendæ, 4818.

Personatus.—Quit sit, 2184.

Pestis.—Non excusat ab obligatione residendi, 891. Peste laborantibus non est necessariò administrandum sacramentum Confirmationis, 892. An et quatenus absentes à choro, pestis causâ, distributiones lucrentur, 2330. Quomodo sacramenta sint peste infestis ministranda, 3201.

Petitorium.—Ad quem judicem deferri debeat causa de *petitorio*, 268, 269. Quid sint judicia petitoria, 5487.

Petrus (S.). — An in Galliâ sit jejunandum vigiliâ festi SS. Petri et Pauli, et quânam die sit jejunandum, 4977.

Pharmacia.—An exercitium ejus à lege civili prohibeatur non approbatis, 2063.

Philippus pulcher. — Ipsius dissidium cum Bonifacio VIII, 210.

Phreneticus.—An et quatenus sit irregularis, 1846.

Piana.—Quid sint liturgiæ Ante-Piana et Post-Piana, et quodnam inter eas sit discrimen, 5053.

Pietas.—An et quatenus excuset à jejunio, 5023-5026.

Pileolus. — An Episcopus possit dare licentiam celebrandi cum pileolo, 3690, 984. An cum eodem dare queat licentiam deferendi Viaticum, 3228. Quale sit peccatum uti pileolo in missâ, 3689. An pileolus sit vetitus in aliis officiis divinis, 3691.

Piscatio.— Jure communi clericis non prohibetur, 2078.

Pius VII.—Quid senserit circa impedimentum clandestinitatis quoad hæreticos, 4346.

Pixis.—An sit benedicenda, 3641: vide Vasa sacra.

Placet. — Quid significet verbum *placet* in synodis adhibitum, 2431.

Placitum regium.—An sit necessarium ut Constitutiones Pontificæ obligent, 33. Ipsius origo et historia, 34.

Plena. — Vide Probatio.

Plenaria, plenior, plenissima indulgentia quid sit, 4537.

Pœna. — An Prælati regulare possint infligere pœnas corporales 3051. An processus regularis si necessarius ut Superiores religiosorum possint pœnas infligere, 3052. Quomodo remittatur pœna temporalis pro peccato debita, 4524. An per indulgentiam verè remittatur pœna temporalis pro peccato debita, aut solùm relaxetur pœna canonica, 4526. Quomodo explicanda sint rescripta indulgentiarum in quibus conceditur *liberatio à pœnâ et culpâ*, 4527.

De fide est Ecclesiam posse plectere pœnis spiritualibus, 5495. Quatenus possit plectere pœnis temporalibus, 5501, 6300. Solvuntur objectiones, 5503-5505. Quid intelligatur per pœnas ecclesiasticas, 6301. An et quatenus distinguantur ab irregularitatibus et operibus satisfactoriis, 6302. An pœnæ debeant culpæ proportionari, 6303. Quotuplicis generis sint pœnæ; quid pœnæ à jure et quid pœnæ ab homine, 6304. Quid sint pœnæ latæ, quid pœnæ ferendæ sententiæ, quid pœnæ spirituales et quid temporales, 6305. Quid sint pœnæ medicinales et quid pœnæ merè vindicativæ, 6306. An reus teneatur in conscientiâ exequi pœnas contra se latas, 6307, 6308. Quid si agatur de pœnis quæ privant jure acquisito et possesso, 4310. Quid si agatur de pœnis quæ reddunt aliquem inhabilem ad acquirendum jus nondum possessum, 6311. Quid si agatur de pœnâ ferendæ sententiæ 6312. An ignorantia excuset à pœnâ, 6313. Quinam valeant pœnas decernere, 6316. Quinam possint pœnis plecti, 6317. An et quatenus absentes possint censuris plecti, 6318, 6387-6392. An et quatenus impuberes possint obligari censuris plecti, 6319, 6320. Quale debeat esse delictum ut possit pœnis plecti, an et quatenus debeat esse externum 6321, 6322. An et quatenus debeat esse proprium, 6323. An aliquando judex possit severitati legis detrahere quoad applicationem pœnarum, 6328, 6330, 6331. An et quatenus pœna possit remitti, 6329, 6330. Exigenda est satisfactio congrua, 6332. De variis pœnis vindicativis, 6333. De pœnis spiritualibus, 6334. De temporalibus, 6335. De pœnis ecclesiasticis medicinalibus seu de censuris, 6358.

Pœnitentes et varii gradus pœnitentium, 3845-3851 : vide Satisfactio.

Pœnitentia. — De fide est solos sacerdotes esse ministros sacramenti Pœnitentiæ, 1718. Excommunicatus etiam vitandus fit irregularis administrando sacramentum Pœnitentiæ, 1794. Sacerdos carens jurisdictione et excipiens confessionem non ideo fit irregularis si non ligetur censurâ, 1800. An in oratoriis privatis sacramentum Pœnitentiæ possit administrari, 3579. Quid sit sacramentum Pœnitentiæ, à quo et quomodo institutum fuerit, 3770. Quænam sint partes essentiales hujus sacramenti, 3771. An et quatenus satisfactio sit una ex iis partibus, 3772. Quænam sit ejusdem sacramenti materia remota, 3773. Quænam sit proxima, 3774. Quæ sit ejus forma, 3775. Quænam præsentia pœnitentis sit requisita, 3776 : vide Absolutio. — Quoad pœnitentiam pro satisfactione : vide Satisfactio. — Pœnitentia publica et solemnis, 3845-3860. Ad Episcopum pertinent quæ spectant pœnitentiam publicam, 1001. Quomodo sit intelligenda pœnitentia ab Episcopo subdiaconis et Diaconis in ordinatione imposita, 1699. Quid de missis ordinato presbytero impositis, 1728. Quis sit mi-

nister sacramenti Pœnitentiæ, 3862, 1550, 1552.

Pœnitentiales.—An sit obligatio recitandi psalmos pœnitentiales, 5098. Canones pœnitentiales, 3861.

Pœnitentiaria.— Ipsius antiquitas, 792. Quibusnam membris coalescat, 793. Facultates ipsi concessæ, 794. Ad ipsam potest recurri directè et per simplices litteras, 795, 4423. Quomodo sit scribendum ad Majorem Pœnitentiarium, 795. Explicatio abbreviationum quibus Pœnitentiaria uti solet in suis rescriptis, 796. An et quatenus subsistant post Papæ mortem facultates Majoris Pœnitentiarii, 797. Rescripta Pœnitentiariæ sunt destruenda post executionem, 797, 4427. Pro quibusnam impedimentis sit recurrendum ad S. Pœnitentiariam, 4421, 4422, 4423. Quænam inseri soleant rescriptis Pœnitentiariæ et quomodo eæ clausulæ sint intelligendæ, 4427. Quomodo sint exsequendæ dispensationes S. Pœnitentiariæ, 4424. An et quas indulgentias concedere valeat Major Pœnitentiarius, 4550.

Pœnitentiarius (Major): vide Pœnitentiaria. — Quid valeat circa transitum ab unâ Religione ad aliam, 3100.

Pœnitentiarius.— Quid sit et an in omni ecclesiâ Cathedrali existere debeat, 1202, 1206. Quid possit et ad quæ teneatur, 1203. Ipsius privilegia, 1204. An habeat præcedentiam et an sit Dignitas, 1204. Ad Episcopum spectat illum eligere, instituere et punire, 1205. An possit uti rochetto et mozettâ in administratione sacramentorum, 3224. Pœnitentiarius lucratur distributiones dum suo muneri vacat, 1204.

Poliaco (Joannes de). — Quid deliraverit circa parochos, 1288.

Pollutio, polluta.—An irregularis fiat qui in ecclesiâ pollutâ celebrat, 1792. Quandonam polluantur ecclesiæ, altaria et cœmeteria, 4791. Quatenus polluantur per sanguinis effusionem, 4792-4794. Quatenus per homicidium, 4795. An et quatenus per seminis effusionem, 4796, 4797. An et quatenus per sepulturam infidelis aut non baptizati, 4798-4801. An actus pollutionem causans debeat esse notorius, 4802. An aliquando liceat celebrare in ecclesiâ pollutâ, 4803, 4804. A quo sit reconcilianda ecclesia polluta, 4805-4807. An dicta de pollutione vel reconciliatione ecclesiarum sint applicanda altaribus et cœmeteriis, 4812. An et quatenus, pollutâ ecclesiâ, polluantur altaria et cœmeteria, 4813-4814. An ecclesiæ quæ ab hæreticis fuerunt occupatæ eò ipsò tanquam pollutæ sint habendæ, 4815: vide Ecclesia, Cœmeteria.

Pollutio.— An et quatenus pollutio impediat communionem, 3445. Vide Communio.

Polygamia. — An et quatenus polygamia simultanea sit contra jus naturale, 4098. An successiva sit ab Ecclesiâ prohibita, 4099. An olim pœnis fuerit punita et an hodie etiam aliquo modo puniatur, 4099, 4100.

PONENS. — Quid sit Cardinalis Ponens, 786.

PONTIFEX. —SS. Pontificum Decreta, 26. S. Pontifex accipit immediatè à Christo potestatem legislativam in totam Ecclesiam, 28, 327. Et hoc independenter à fidelium consensu, 29. Item independenter ab acceptatione Episcoporum, 30. A fortiori independenter ab acceptione cleri secundi ordinis, 32. Absque Principis sæcularis acceptatione seu absque ipsius placito, 33. An de facto velint SS. Pontifices ut suæ leges obligent ante acceptationem, 36. Omninò est damnanda opinio quòd S. Pontifex non sit independens ab auctoritate temporali nisi ex concessione principum, 276. Episcopi à S. Pontifice assumpti sunt legitimi, 261. Ex jure divino S. Pontifex est supremus beneficiorum et officiorum collator, 441. Potest illa conferre jure concursûs, 442. Jure devolutionis, 442. Jure præventionis, quamvis hoc jus non exerceatur à tempore Concil. Trident., 443. Jure reservationis, 444. — Ipsi reservantur depositiones Episcoporum, 540-549. Sinè causâ tamen non debet illos deponere, nec ordinariè sinè judicio strictè dicto, 549, 550. Papa nequit sibi Successorem eligere, 671. An possit abdicare, 681. An per hæresim ipso facto à Pontificatu excidat, 682. Consecrari debet à Decano Sacri Collegii, 672. Insignia S. Pontificis, 673. Crux deferri debet ante S. Pontificem quòcumque se conferat, 673. Pallio semper utitur, 673. Habet primatum jurisdictionis in totâ Ecclesiâ, 675. Et hoc quidem jure divino : vide in quo sensu, 676, 677. An constet S. Petrum Romam venisse ibique fuisse defunctum, 678. An omnia quæ à Papâ fiunt, tanquam à Capite Ecclesiæ fiant, 679. Utrum jurisdictio S. Pontificis in totam Ecclesiam sit immediata, 680, 881. De juribus S. Pontificis in spiritualia, 683. Est centrum communionis ecclesiasticæ necessarium, 684. Ex hoc Ecclesia meritò vocatur *Romana*, 685. Papa est infallibilis, 686. In quibusnam sit infallibilis, 687. An et quatenus sit infallibilis in approbatione Ordinum religiosorum, 2539. S. Pontifex potest condere decreta fidei et leges facere quæ cunctos christianos obligent, 688. Jus habet Concilia œcumenica convocandi, iis præsidendi eaque confirmandi, 689. Potest dispensare in omnibus Ecclesiæ legibus, 692. An idem valeat quoad jus divinum, 693. Potest suscipere omnes appellationes etiam in primâ instantiâ, 660, 694. Ad ipsum causæ majores sunt deferendæ, 694. Potestas ordinaria et extraordinaria S. Pontificis, 695 : vide POTESTAS.—De Juribus S. Pontificis in temporalia variæ sententiæ, 696. S. Pontifex habet potestatem indirectam in temporalia, 698, 699, 700. De Ministris S. Pontificis, 702, etc. De ipsius Ministris extra Curiam, 802. De principatu temporali S. Pontificis, 701. An S. Pontifex possit condere nova statuta religiosos circa res aliundè non præceptas

obligantia, 3031. An queat dispensare in voto solemni professionis religiosæ, 3064-3068. An per alium quàm per S. Pontificem possint solvi vota simplicia in professione, 3069-3071. Vota S. Pontifici reservata, 5244. Casus in quibus hæc vota Papæ non reservantur, 5247-5250. An dici queat quòd dominium bonorum ecclesiasticorum resideat penes S. Pontificem, 5276. An electio simoniaca S. Pontificis sit invalida, 6192. An S. Pontifex possit censuris ligari, 6384. Vide PAPA.

PONTIFICALE.— An sit obligatio utendi Pontificali Clementis VIII correcto ab Urbano VIII, 5069.

PONTIFICALIA.— Non licet pontificalia exercere in alterius diœcesi sinè expressâ Ordinarii licentiâ, et hoc sub pœnâ suspensionis ab exercitio pontificalium ipso facto incurrendæ, 986. An id sit intelligendum quoad collationem ordinum minorum et tonsuræ, 2023, 1667-1668. Nullam pœnam incurrit qui benedicit absque solemnitate *Sit nomen Domini*, etc., 986. Quoad Confirmationem, vide 988.

PORTIO CONGRUA. — Quænam olim in Galliâ vicariis perpetuis solvenda esset, 5351 *in notâ*.

PORTIUNCULA.— Qualis indulgentia sit, et à quo concessa, 4617. Ad quænam loca extensa fuerit, et quibusnam conditionibus, 4618. An lucrifieri possit *toties quoties*, 4619. An acquiri possit in Ecclesiis olim à Franciscanis occupatis, sed ab ipsis nunc derelictis, et quid dicendum de Galliâ, 4620.

POSITIO.—. Quid sint positiones in Judiciis, 5937, 6053. An vigeat usus positionum et de pluribus observandis quoad eas, 5938.

POSSESSIO. — An possessionis assumptio sit necessaria ut quis jurisdictionem habeat, 385. Quomodo fieri debeat, 385, 465. Quomodo fieri debeat, pro canonicatu, 2262. Possessio triennalis potest impedire quominus molestetur beneficiarius etsi collatio ipsi facta fuerit invalida, 479. Quinam sint effectus captæ possessionis, 5412. Quomodo procedi debeat contra eum qui possidet beneficium, 5413. Quinam sint effectus possessionis triennalis, 5414. Ad quem olim pertinuerit, et hodie ad quem pertineat jus mittendi in possessionem beneficii, 5415.

POSSESSORIA JUDICIA.— Quid sint, 5487. An possit observari consuetudo juxta quam sæculares curiæ judicant de possessorio, 5535, 269.

POSTULATIO.— Quid et quotuplex sit, 414. Ut locum habeat requiritur quòd S. Pontifex possit dispensare super impedimento, 415. An Episcopus nondum consecratus indigeat Postulatione ut valeat ad aliam Ecclesiam promoveri, 415. Electus non confirmatus, Cardinalis non Episcopus, Abbas non indigent postulatione, 415.

POTESTAS.— Errores circa potestatem SS. Pontificum, 26. Duo de illâ controvertuntur, 27.— Est immediatè à Christo, 28. Est independens à fidelium consensu, 29. Ab acceptatione Episcoporum, 30.

Aut pastorum secundi ordinis, 32. De exercitio illius potestatis, 35.

POTESTAS ordinis et potestas jurisdictionis quomodo differant et an sint separabiles, 250-256. Quid præcisè complectatur potestas ordinis et quid jurisdictionis, 257. Utraque requiritur in ministro Ecclesiæ, 261. Potestas ordinaria et extraordinaria S. Pontificis, 695. De potestate coercitivâ Superiorum religiosorum 3047-3056. De potestate jurisdictionis, vide adhuc JURISDICTIO.

POTESTAS dominativa seu œconomica, 2984. An Episcopus habeat potestatem dominationis in Communitates religiosas saltem mulierum, 2906, etc. An Superiores regulares indigeant potestate jurisdictionis, vel illis sit sufficiens potestas dominativa, 2985.

POTESTAS laicalis. An possit cognoscere de causis innocentium adversùs ecclesiasticos, 1682. An concursus potestatis sæcularis sit necessarius ad solemnitatem voti paupertatis religiosæ, 2492-2497. An capacitas vel incapacitas dominii sit quæstio solvenda à solâ potestate laicali, 2496. An ad potestatem sæcularem pertineat cura religionis, 3163. An principes infideles jus habeant suam religionem tuendi, 3164. Quatenus principes debeant religionem tueri, 3165. A Deo dimanat potestas sæcularis, 3166. Quomodo à Deo derivet, 3167. An sit aliquo modo subordinata potestati spirituali, 3168. An ad forum ecclesiasticum pertineat supplere negligentiam potestatis sæcularis, 5530. Certè ad potestatem sæcularem non spectat supplere negligentiam judicis ecclesiastici, 5531. Confutatur objectio quòd nullum esset remedium ad reformandos errores aut injustitias quæ ab auctoritate ecclesiasticâ committi contingerent, 5532.

POTUS. — Non licet clericis provocare ad æquales potus, 2080. An potus frangat jejunium, 4982.

PRÆBENDA.—De origine præbendarum, 2246. Quid sit præbenda, 2247. An et quatenus præbenda veniat nomine beneficii, 2248. An possit esse sinè canoniâ, 2250. Quid valeat Episcopus quoad præbendas, 2251. An et quomodo præbendæ possint à Canonicis optari, 2252. An locum præbendæ teneat stipendium à Gubernio in Galliâ solutum, 2260. Ad quos pertineat præbendarum collatio in Cathedralibus, 2269, 2270. Ad quos pertineat in Collegiatis, 452, 2279.

PRÆCEDENTIA. — Regulæ generales, 626. Regulæ speciales quoad Episcopos, 6028, 1080, 1086, etc. Quoad Vicarios Generales, 629. Quoad Vicarios Capitulares, 630 Quoad Capitula et Canonicos, 631. Quoad parochos, 632, 1424, 1441. Quoad Protonotarium, 633. Quoad Vicarios foraneos, 634. Quoad presbyteros, 635. Quoad seminarium, 636. Quoad regulares, 637. Quoad Confraternitates, 638. Quoad magistratus sæculares, 639. Quoad musicos in processionibus, 5182. Variæ animadversiones circa præcedentiam, 640. Episcopus potest componere controversias circa præ-

cedentiam, 641. Ordo servandus in thurificatione, in dando pacis osculo, et in Synodo, 642. Ordo servandus in Conciliis inter Episcopos, 829. Præcedentia in funeribus quoad parochum, 1424.

PRÆCONIZATIO. — Quid sit, 419.

PRÆDICATIO. — An et quatenus regulares prædicare valeant tàm in suis quàm in alienis ecclesiis, 595. An liceat prædicare tempore missæ, 596, 619 ad 15m *in notâ*. Episcopus tenetur prædicare, 1063. Ad illum pertinet dare licentiam prædicandi, 1064. Onus solvendi eleemosynam prædicatori Cathedralis ad Episcopum spectat, 1065. Quandonam parochus teneatur prædicare, 1496. Casu quo parochus per alios prædicat à quo prædicatores sint deputandi, 1496. An impediri possit parochus quominus per se prædicet, et an tunc valeat aliquid prætendere prætextu paupertatis, 1496. Nequit parochus permittere alicui ut prædicet aut etiam catechizet sinè veniâ Episcopi, 1497. Consuetudo non eximit parochum ab obligatione prædicandi, 1498. Non requiritur ut prædicatio parochi sit perpolita, 1499. Quandonam parochus graviter peccet omittendo prædicare, 1500. Quibusnam pœnis plecti valeat, 1501. Quid statuat Trident., circa obligationem pueros edocendi doctrinam christianam, et quatenus in hoc peccet parochus, 1502. A quo munus prædicandi possit exerceri, et an sit actus ordinis vel jurisdictionis, 1701. An et quatenus regulares approbatione indigeant ad prædicandum tàm in suis quàm in alienis ecclesiis, 2897-2899. An Episcopus denegans regulari facultatem prædicandi, teneatur dare motivum hujusmodi denegationis, 2901.

PRÆDICATORUM (FF.) Religionis notitia, 3114.

PRÆESSE. — Quid sit præesse quoad presbyterum, 1726.

PRÆFECTUS. Apostolicus, quid sit, 816. Sedes Præfecti sæcularis non debet esse in presbyterio, 639, 1069.

PRÆLATURA regularis quotuplici modo amittatur, 3003.

PRÆLATUS. — Si sit exemptus, à solo Papâ potest deponi; si non sit exemptus consulendæ sunt Ordinis constitutiones, 3005. Prælati regulares exempti habent jurisdictionem quasi-Episcopalem, 608, 2988. Excessus Prælatorum, 643, etc. Quid sit intelligendum per Prælatum, 1113 *in notâ*. Quid sint Prælati inferiores, 1113. Quotuplicis generis sint, et quid sint Prælati infimi, medii et supremi, 1114. Quid sint Prælati *nullius*, 1114, 1116. An Episcopi possint Prælatos creare, 1115. An Prælati inferiores valeant cognoscere de causis matrimonialibus et criminalibus, 1117. Quid sint Prælati Curiæ Romanæ, 1118. An Vicarius Generalis sit Prælatus, 1180. An parochus sit Prælatus, 1304. Quid valeant Prælati regulares circa dispensationes irregularitatum, 1779. Quosnam casus possint sibi reservare regulares Prælati, 1601. An possint dispensare in malâ susceptione ordinum, 1807. Quid valeant Prælati regulares circa

dispensationem irregularitatis ex homicidio, 1843. Quid possint quoad amentes, epilepticos, phreneticos, illiteratos, 1853. Quid in irregularitate ex defectu corporis, 1870. Quid in omni bigamiâ, 1907. An possit Prælatus dispensare quoad infamiam, 1921. An circa obligationem gestandi habitum religiosum, 2822. An Prælatus regularis superior valeat restringere jurisdictionem Prælati inferioris, 2989. Quid sint Prælati infulati, 2990. In Congregationibus virorum in quibus vota solemnia non emittuntur Superiores non solent esse Prælati, 2991. Quomodo Prælati instituantur, 2993. Quænam requirantur ut quis validè in Prælatum eligatur, 2994. Ad quem pertineat electio Prælati, et quales esse debeant electores, 2995. Quænam sit forma servanda in electione Prælati regularis, 2996. A quo sit confirmanda electio Prælati, 2997-2999. An Prælatus nondum confirmatus possit se immiscere regimini monasterii, 3000. Quomodo facienda sit benedictio Prælati et quibusnam diebus, 3001. Ad quem spectet, 3002. De Prælatorum regularium juridicâ potestate, 3047 : vide SUPERIOR REGULARIS. An Prælatis liceat transire ab unâ Religione ad alteram, 3095. Quid valeant Prælati regulares circa solemnem benedictionem propriarum ecclesiarum, 4775. An possint dispensare cum suis subditis in lege jejunii, 5005. An peccent Prælati qui ex negligentiâ sinunt officium omitti in choro, 5095. An ad Prælatum monasterii pertineat agere et respondere in judicio ad compromittendum, et an indigeat consensu Capituli, 5673.

PRÆMONSTRATENSES. — An ipsis committi possit cura parochiæ sæcularis, 2875. Notitia Religionis Præmonstratensis, 3123.

PRÆNESTINUS (ALOYSIUS). — De missis ab ipso compositis, 5171.

PRÆROGATIVÆ Capitulorum, 2383-2453. Superiorum ecclesiasticorum in genere, 622.

PRÆSCRIPTIO. An præscribi queant limites parochiarum et diœceseon, 358. An dari queat præscriptio circa onera missarum et circa conditiones in fundationibus appositas, 3520. Quænam bona ecclesiastica præscribi valeant et quale tempus ad hoc requiratur, 5342. An triennio præscribantur bona mobilia ecclesiastica, 5343. Quale tempus requiratur ad præscriptionem bonorum Ecclesiæ Romanæ, 5342. An decimæ possint præscribi, et an pariter extingui valeat per præscriptionem obligatio præstandi necessaria pastoribus, 5352. Quomodo introducta fuerit præscriptio et an sit legitima, 6047. Quænam conditiones in eâ requirantur, 6047. Qualis bona fides, 6048. Qualis titulus, 6049. Quale tempus, 6050.

PRÆSENTATIO. Quid sit et an differat à nominatione, 416.

PRÆSENTATUS ad Prælaturam an possit illius administrationi se ingerere antequam suas provisiones acceperit et ostenderit, 376, 384.

PRÆSTIGIUM. — Quid sit, 6237.

PRÆSTIMONIA. — An ad officium teneatur habens tantùm præstimonia, 5090.

PRÆSUMPTIO.—Qualis species probationis sit, 5737, 5738. Quomodo differat à fictione juris, 5738. Quid sit præsumptio hominis; juris; et juris de jure, 5739. Quid efficiant præsumptio juris et præsumptio juris de jure, 5740. An reus possit condemnari ex solis præsumptionibus, 5741. Quibusnam regulis æstimetur valor præsumptionum, 5742.

PRÆVENTIO. — Quid sit jus præventionis, 443.

PRAGMATICA SANCTIO S. Ludovici, 209. Caroli VII, 214, etc.

PRANDIUM. — An servanda sit consuetudo juxta quam prandium sit præstandum occasione promotionis novi Canonici, 2442.

PRESBYTER. — Quoad præcedentiam, 635 : vide SACERDOS.

PRESBYTERATUS. — Quid sit presbyteratus, 1707. De fide est quòd sit sacramentum, 1708. Variæ sententiæ de ipsius materiâ et formâ, 1709. Probabilius est quòd ipsius materia sit manuum impositio, 1710. In praxi tamen sequenda est sententia quòd traditio instrumentorum sit etiam materia presbyteratûs, 1711. Quandonam cessare debeat secunda impositio manuum, 1712. Quænam sint presbyterorum præcipuæ functiones, 1713, etc. De fide est quòd presbyter non sit minister ordinarius sacramenti Confirmationis, sed potest esse extraordinarius ex delegatione Papæ, 1715. 3347. An presbyter possit deputari ab Episcopo latino pro administrandâ Confirmatione, 1716, 3348. De fide est solos sacerdotes esse ministros sacramenti Pœnitentiæ, 1718. An ex delegatione S. Pontificis simplices presbyteri valeant tonsuram et minores ordines conferre, 1721. An possint delegari ad ordinandum presbyterum, 1722. An ad conferendum diaconatum vel subdiaconatum, 1723. Ad sacerdotem pertinet nuptias solemniter benedicere, 1724. An queat sacerdos solemniter benedicere, et an benedicere possit in missâ privatâ, Episcopo præsente, 1725. Quid sit præesse quoad presbyteros, 1726. An irregularis fiat sacerdos excommunicatus implens officium hebdomadarii, 1727. An et quoties presbyter teneatur offerre missæ sacrificium, 3481-3483.

PRESBYTERIUM. — An parochi fuerint antiquitùs presbyterium Episcopi, 1299.

PRIMA. — Cuinam parti diei responderit olim hora Prima, 5077. Quid sit hora Prima officii, 5076. 5080. Quandonam instituta fuerit, 5081.

PRIMAS. — Antiquitas Primatum, 825. Quid et quot sint Primates, 826. De Primatu Lugdunensi, 826. Prærogativæ Primatum, 827. De illorum præcedentiâ, 828, etc. De curiâ Primatiali, 5791.

PRIMATUS S. Pontificis duplex est : honoris et jurisdictionis, 674. Jure divino S. Pontifex habet Primatum jurisdictionis in totâ Ecclesia, 675, etc.

PRIMITIÆ. — Quid sint et quænam illarum origo, 5348.

PRIMICERIUS. — Quid sit et quale ejus officium, 2218.

PRINCEPS SÆCULARIS. — An et quatenus possit legitimare, 1884. An queat dispensare in infamiâ per legem civilem inductâ, 1922. An ante Christum Principes sæculares habuerint potestatem judiciariam in causis religiosis, 5504. Ex delegatione S. Pontificis Princeps sæcularis potest cognoscere de causis spiritualibus, 5515. Independenter ab Ecclesiâ non potest instituere sacras Facultates, 5525. Quo ordine sit aspergendus in ecclesiâ, 4488. An habeat potestatem instituendi festa religiosa, 4897. An ad ipsum pertineat aliquod jus in liturgiam, 5035. An ipsius consensus sit necessarius pro alienandis Ecclesiæ bonis, 5332-5333.

PRINCIPATUS temporalis S. Pontificis, 701.

PRIOR (CLAUSTRALIS). — Quid sit, et an queat esse delegatus S. Sedis, 318, 817.

PRIOR (CONVENTUALIS). — Quid sit, et an possit delegari à Sede Apostolicâ, 318. Quinam veniant nomine Prioris conventualis, 319, 817.

PRIVATIO beneficiorum aut officiorum quid sit, 539. An officia sint dimittenda ante sententiam judicis quando pœna privationis decernitur ipso jure, 557. An sit exsequenda hæc pœna ante sententiam etiam declaratoriam, 6335-6336. Quænam sint crimina in quæ pœna privationis ipso jure decernitur, 558. Quænam sint crimina propter quæ judex potest imponere privationem, 559. Quinam sint effectus privationis ipso jure latæ, 6335. An privationis pœna tollat jus ad alimenta, 6636.

PRIVILEGIATUM. — Quid proprium fuerit in Galliâ causis delicti privilegiati, 5537.

PRIVILEGIUM. — Quid sit, 156. An promulgatione indigeat quando non fertur per legem generalem, 157. Quomodo differat à dispensatione et à licentiâ, 159. Quotuplex sit, 160. Privilegium reale transit ad hæredes; personale verò extinguitur cum possessore, 160. Privilegium contra jus plerumque est strictè interpretandum, 160. Præter jus est latè interpretandum, 160. A quo possit concedi, 161. Nequeunt Episcopi privilegia contra jus concedere etsi valeant aliquando in eo dispensare, 161. Ut privilegium deroget juri communi non requiritur clausula derogatoria nisi in quibusdam casibus in quibus etiam clausula derogatoria non requiritur si concedatur cum istis : *ex certâ scientiâ*, *ex plenitudine potestatis*, 162. Secus de consuetudine vel lege municipali, vel si agatur de jurisdictione ordinariâ, 162. An ad privilegium requiratur scriptura, 163. An privilegium effectum habeat statim ac concessum fuerit, 164. Quidnam operetur confirmatio privilegiorum, 165. An privilegiatus teneatur uti suo privilegio, 166. Quomodo privilegia sint interpretanda, 167. Quotuplici modo cessare possint privilegia,

168. An privilegia gratiosa cessent per non usum, 168. Quid de privilegiis quæ tertio sunt onerosa, 167. Quomodo possint revocari à Principe, 169. Qualis mentio de iis fieri debeat si revocatio sit expressa, 170. De revocatione tacitâ, 171. De duratione privilegiorum, 172. De altare privilegiato: vide ALTARE. —De privilegiis clericorum, 1678, 1687. Privilegium fori, 1678. Privilegium canonis, 1685. Quo nitatur privilegium fori, 1684. Quomodo perdatur privilegium fori, 1681. Quomodo perdatur privilegium canonis, 1687. Privilegia graduatorum, 2139. Quid sit communicatio privilegiorum inter regulares, 2933. An et quo jure existat hæc communicatio, 2934. Quomodo fiat, 2935. An privilegium quoad unum Ordinem revocatum, censeatur eo ipso revocatum quoad alios Ordines, 2935. An communicatio privilegiorum fiat cum Congregationibus in quibus non emittuntur vota solemnia, 2936. An et quatenus privilegia antiqua regularibus concessa revocata fuerint à Concil. Trident., 2937-2938. Quomodo intelligi debeat clausula : *dummodo sacris canonibus*, etc., *non adversetur*, 2939. Privilegia Superioribus regularibus attributa quoad irregularitates, 2940: vide PRÆLATUS Quoad potestatem dispensandi, 2941. Quid valeant confessarii regulares quoad vota, juramenta et impedimenta, 2942. Quænam sint regularium privilegia quoad missæ celebrationem, 2943. An possint celebrare in privatis religiosorum cellis, 2944. Quibusnam privilegiis gaudeant regulares quoad divini officii recitationem, 2945. Quodnam sit privilegium regularium sibi eligendi Conservatores, 2946-2954. De privilegio regularium habendi Cardinales pretectores, 2955-2958. Privilegium regularibus concessum celebrandi ante auroram aut post meridiem fuit à Tridentino revocatum, 3544. Quomodo intelligendum sit privilegium celebrandi ante vel post tempus debitum, 3551. De privilegiis Basilicarum, 4841-4844.

PROBATIO. — Quid et quotuplex sit probatio judicialis, 5698. Quinam sint effectus probationis plenæ, 5699. Quinam sint effectus probationis semi-plenæ, 5700. Quænam sint præcipuæ species probationis plenæ, 5702. Quænam semi-plenæ, 5703. Cuinam incumbat onus probandi in judicio, 5704-5707. Quot requirantur testes ad probandum, 5711-5712. Probatio per instrumenta, 5730-5736. Probatio per præsumptiones, 5737, etc. — Per juramentum, 5743, etc.

PROBITAS. — An vitæ probitas et qualis requiratur in eo qui vult ordines suscipere, 1957.

PROCESSIONES. — An et quatenus regulares iis interesse debeant, et an easdem facere valeant, 579. Cum solâ Episcopi licentiâ processiones facere possunt regulares, 614. Non parochus sed qui missam celebravit debet deferre in processione SS. Sacramentum, 619, ad 22 *in notâ*. Confratres Sodalitatum tenentur processionibus interesse, si præcipiat Ordinarius, non verò si paro-

chus, ad 25 *in notâ*. **De** præcedentiâ in processionibus, 626, 641 : vide insuper Præcedentia. — Quomodo Episcopus debeat incedere in processsionibus, 1080.

Processus. — An processus sit necessarius ut Superior regularis valeat pœnas infligere, 3052. An in judiciis regularium omnes formalitates sint observandæ, 3053-3054. De processu criminali ordinario, quid sit et quotuplici modo possit fieri, 5798. Norma procedendi per viam accusationis, 5799-5811. Norma procedendi per viam denuntiationis, 5812-5849. Norma procedendi per viam inquisitionis, 5850-5870. Norma procedendi per viam exceptionis, 5871-5875. An et quatenus validus sit processus, non obstante defectu alicujus formalitatis necessariæ, 5866-5867. Observanda in inquisitione speciali ne processus nullitate laboret, 5870. Ordo servandus in processu criminali ordinario, 5876. An sit irritus processus si ordo præscriptus non servetur, 5877. Tela processûs criminalis, 5878, etc. De publicatione processûs offensivi, 5949-5941. De processu defensivo, 5946, 5947. An in processu ecclesiastico locum habeant duplicationes vel triplicationes, 5947. De processu criminali extraordinario, 5996. Processus ex notorio, 5997-6001 : vide Notorium. De processu summario, 6002-6009. An summariè possit procedi in processu criminali, 6009. Norma processûs contra hæreticos, 6025, etc. De processu civili ecclesiastico, 6039. Communis tela summaria processuum civilium, 6041, etc. Processus civilis exordium habet a libello, 6041. Deinde fit citatio, 6042.

Proclamatio. — Quid statuat Trident. circa proclamationes ordinandorum, 2051. Quonam loco sint faciendæ, 2052. An sint faciendæ pro minoribus ordinibus, et an adhuc vigeat lex Tridentina circa necessitatem proclamationum, 2053. De proclamationibus bannorum matrimonii, vide Banna.

Procurator. — An in cœtu capitulari votum possit emitti per procuratorem, 2380, 2381, 398. An et quatenus matrimonium possit contrahi per procuratorem, 4095. Unde derivetur vox *Procurator* 5615. In quo differat ab advocato, à tutore vel curatore, 5616. Quid procurator generalis, quid specialis, quid principalis, etc., 5617, 5618. Quinam valeant sibi constituere procuratorem, 5619. Quinam possint constitui procuratores, 5620. An possint constitui excommunicati, 5621. An et quatenus prohibeantur sacerdotes aliique clerici, 5622. An sacerdotes possint esse procuratores in causâ criminali ad tuendum innocentem, 5623. Possunt esse Procuratores et Advocati in Curiâ Romanâ, 5624. An religiosi possint esse advocati et procuratores, 5625. Quibusnam in causis procurator constitui possit, 5626. Quomodo procurator sit constituendus, 5627. An procurator actoris indigeat semper mandato legitimo, 5628. An rei procurator

mandato indigeat, 5629. Quâ formâ mandatum vestiri debeat, 5629. Quandonam possit proponi exceptio falsi procuratoris, 5629. Quænam sit procuratorum potestas, 5630. De casibus qui exigunt speciale mandatum, 5631. An in iis casibus sufficiat quòd mandans dicat se constituere procuratorem ad omnes causas quæ speciale mandatum requirunt. 5632. An et quatenus à procuratore possit dari alius procurator, 5633. Quinam sint effectus procurationis, 5634. An confessio procuratoris domino noceat, 5635. An procurator teneatur rationem reddere mandati et an habeat jus expensas repetendi, 5636. Quotuplici modo cesset procuratoris officium, 5637-5639. An revocatio debeat intimari parti adversæ et judici, 5638. Quid specialiter sit dicendum de procuratoribus Communitatum et Collegiorum, 5640-5641. De Procuratore pauperum, 5789.

PRODATARIUS. — Vide DATARIA, 791.

PRODIGALITAS. — An interdicti propter vitium prodigalitatis valeant stare in judicio tanquam actores aut rei, 5597.

PRODITIO. — Quid sit, 6273.

PROFESSIO (*fidei*). — An ad eam emittendam teneantur parochi, 1442 : vide FIDES.

PROFESSIO (*religiosa*). —Judicium de nullitate professionis religiosæ ad Episcopum conjunctim cum Superiore religiosi pertinet, 599. An et quatenus irregularitates tollantur per professionem religiosam, 1772. An et quomodo illegitimi per professionem religiosam legitimentur, 1877. Ætas requisita ad professionem religiosam, 2639, 2688. An et quatenus minores admitti possint ad professionem religiosam juxta legem civilem in Gallià, 2640. Quid sit professio solemnis Religionis, 2686. Quid sit non solemnis, 2686. Quotuplex distinguatur professio religiosa, 2686-2687. Quænam requirantur ad valorem professionis, 2688. An expleto novitiatu statim religiosi possint vota solemnia emittere, 2689. Variæ decisiones circa statum religiosorum antequam possint emittere professionem solemnem, 2690-2692. Aliæ conditiones requisitæ ad professionem, 2693. An valeat professio ex metu facta, 2694. An et quatenus approbari debeant libri quibus est utendum in cæremoniis vestitionis et professionis, 2695. Professio nulla ex defectu anni novitiatûs integri non videtur posse convalidari per tacitam professionem, 2693. Ad quem pertineat admittere ad professionem, 2704. Necessaria est potestas legitima pro admissione ad professionem, 2704. An ad Episcopum pertineat admittere ad professionem, 2705. An professio monialium possit fieri in manu Superiorissæ, 2706. An et quatenus locum habeat professio tacita, 2696-2700. An post quinquennium liceat reclamare contra validitatem professionis, 2697. Quænam conditiones requirantur ad professionem tacitam, 2699. An professio convalidetur per renovationem votorum quæ quo-

tannis fit, 2700. Quomodo fieri debeat professio Religionis expressa, 2701. Quo in loco et quo tempore fieri debeat, 2702. An sit semper nulla quando fit contra constitutiones Ordinis, 2703. De effectibus professionis religiosæ, 2707. An deleat omnem pœnam peccatis debitam, 2707. An religiosi aut religiosæ emittendes solummodo vota simplicia lucrentur indulgentias suo Ordini concessas, 2708. An professio extinguat omnia vota priùs emissa, 2709. An extinguat etiam ea quæ compossibilia sunt cum statu religioso, 2711. An requiratur ut profitens velit vota per professionem extingui, 2712. An vota priùs emissa extinguantur per professionem non solemnem, 2713. An et quatenus professio tollat irregularitates, 2714. An et quatenus dirimat sponsalia et matrimonium, 2715, 4123. An professio religiosa sit aliquando impedimentum matrimonii juxta nostras leges civiles, 2715 *in notâ*. An et quatenus liberet à patriâ potestate, 2716. Quotupliciter ratificari possit professio religiosa, 2717. Quid sit agendum in casu professionis nullæ, et quid præcipiat Trident., quando quis prætendit suam professionem fuisse nullam, 2718, etc. An plures sententiæ requirantur ut tanquam nulla professio debeat haberi, 2720. A quo sint dijudicandæ causæ nullitatis professionis monialium, 2721. An ei qui certus est de nullitate suæ professionis, quam tamen non potest probare, liceat redire ad sæculum et matrimonium contrahere, 2722. An professio nulla valeat saltem ut votum simplex, 2723. Nullos certè effectus producit quando est nulla defectu consensûs : an si fiat in Religione non approbatâ aliquos effectus habeat, 2724. De examine ante professionem monialium, 5725. An nulla sit professio absque prædicto examine, 2727. An etiam exemptæ sint ab Episcopo examinandæ, 2728. Quandonam et quomod dictum examen fieri debeat, 2729. An examinari debeant etiam eæ quæ solemniter non sunt professuræ, 2730. Quo jure professio Religionis dissolvat matrimonium, 4124. Bimestre conceditur conjugibus ad deliberandum an velint Religionem ingredi, 4125. A quo tempore hoc bimestre sit computandum, 4126. An in Galliâ conjuges possint prudenter uti hoc privilegio, 4127.

PROFESSOR. — An professores seminariorum possint ab Episcopo eligi in parochos, 369. Regulares etiam exempti cogi possunt ab Episcopo ad habendum professorem S. Scripturæ, 601.

PROLEGOMENA, 1.

PROMISSORIUM juramentum quid sit, 5744.

PROMOTIO Episcoporum quomodo variis temporibus facta fuerit, 428-435.

PROMOTOR. — Quid sit Promotor Fiscalis, 5767. A quo et quomodo sit constituendus, 5768. Jurare debet de benè administrando, 5769. Quodnam sit proprium officium Promotoris, 5770. An Promotor Fiscalis sit necessariò constituendus, 5771.

PROMULGATIO legum quid sit, 40. An leges pontificiæ sint promulgandæ in singulis provinciis, 41-45.

PROPAGANDA. — Origo et munus Congregationis Propagandæ fidei, 780. Collegium Propagandæ, 871. Auctoritas ejus Congregationis, 782.

PROROGATIO. — Quid sit prorogatio jurisdictionis, 5660. Quotuplici modo contingat, 5661. Quænam conditiones requirantur ut prorogatio valeat, 5662. In quibusnam casibus prorogatio fieri nequeat, 5663-5664. An judicis sæcularis auctoritas possit prorogari quoad causas clericorum merè temporales, 5664. An per prorogationem religiosi possint se subjicere jurisdictioni contentiosæ Ordinariorum, 5665.

PROTESTANTES. — An possint absolvi ab hæresi sinè recursu ad Sedem Apostolicam, 1168. Quid sentiendum de illorum matrimoniis absque præsentiâ parochi contractis, 4344-4350 : vide HÆRETICUS.

PROTESTATIO. — Formula protestationis inserenda initio et fini librorum circa gesta Servorum Dei, 4888, 4889.

PROTOCOLUM. — Quid sit, 5731.

PROTONOTARIUS. — Ipsius antiquitas, et quotuplicis sit generis, 818. Uniuscujusque dignitas, præeminentia, privilegia, insignia, 818. De illius præcedentiâ 633.

PROVINCIALE. — Vide CONCILIUM.

PROVISIONES. — Quid sint, an instituti ad Prælaturas validè queant illas administrare antequam suas provisiones Capitulo ostenderint, 381, 382. An illud possint saltem in casu necessitatis, 384. Provisio vim habet electionis et confirmationis, 418.

PROVOCATIO ad causam quid sit, 644 3o.

PSALMUS — An sit obligatio recitandi psalmos pœnitentiales, 5098.

PUER. — An statim ac habet usum rationis teneatur communicare, 3452.

PULVINAR. — An debeatur Canonico vel Dignitati vesperas celebranti, 2452.

PUNCTATOR. — Quid sit et quale sit ejus officium in Capitulo, 2221. Juramento debet astringi ad rectè implendum suum officium, 2222. Quandiu perduret ejus officium, 2223. Quinam sint punctandi, 2224. An legitimus esse possit usus non mulctandi Canonicos qui non veniunt nisi post primum nocturnum vel post sex psalmos, 2225. Quid si quis sæpe à choro exiret, 2226. An possint esse plures punctatores, 2226. An inutilis sit punctator quando in choro non fiunt distributiones quotidianæ, 2227.

PURGATORIUM. — An per indulgentiam altaris privilegiati animæ è purgatorio statim liberentur, 4509. An sit certum quòd indulgentiæ valeant acquiri pro animabus purgatorii, 4572.

PURIFICATORIUM. — An liceat uti purificatorio ex gossypio confecto, 3613. An debeat benedici, 3617.

PYGMÆUS. — An et quatenus sit irregularis, 1867.

PYROMANTIA. — Quid sit, 6237.

PYTHONES. — Quid sit magia per Pythones, 6237.

Q

QUADAGNINUS. — Quid senserit de parochis, 1291.

QUADRAGESIMA. — An et quatenus Episcopi valeant dispensare super observatione quadragesimali, 973-975. A quonam tempore vigeat observatio quadragesimalis et à quo die incipiat, 4971. A quibusnam cibis sit in eâ abstinendum, 4992.

QUADRANS. — An à mortali peccato excusetur celebrans missam infra quadrantem, 3698.

QUÆSTIONES controversas Episcopus non debet solvere, 943, 954. Nec quæstiones fidei potest definire, 954. Quid sit quæstio in judicio forensi et quotuplicis generis sit, 5183.

QUALITAS. — De qualitatibus requisitis in promovendis ad Dignitates et officia ecclesiastica, 466. Nempe ætatis maturitas, 467. Gravitas morum, 469. Litterarum scientia, 470. Torus legitimus, 473. Status clericalis et aliquando ordines majores, 474. An sit obligatio dignum eligendi, 475. An sit obligatio eligendi digniores, 480-486.

QUAMPRIMUM. — Quomodo intelligendum sit præceptum confitendi *quamprimùm* post communionem factam cum mortali non confesso, 3440-3443.

QUARTA CANONICA. — Quid sit, 1427, 1072. Qualis esse debeat, de quibus bonis sit solvenda, et cui solvenda, 1428. An omnia monasteria quartam solvere debeant, 1428. Cui solvenda sit quarta pro sepulturâ Canonicorum, 1428. An parochus funus rapiens vel spolians jus ad quartam habeat, 1428. An olim in Galliâ quarta debita fuerit, 1429. Quid de hoc hodie, 1430, 1432.

QUASI-ACTOR. — Quid sit in judicio forensi, 5477.

QUASI-DOMICILIUM. — Quid sit, 1349. Matrimonium potest contrahi coram parocho quasi-domicilii, 4357 An reus possit conveniri in foro quasi-domicilii, 5684.

QUASI-EPISCOPALIS. — Prælati regulares exempti habent jurisdictionem quasi-episcopalem, 608.

QUASI-EXCEPTIO. — Quid sit, 5872. Quænam sit norma procedendi per viam quasi-exceptionis, 5875.

QUASI-INSPIRATIO. — Est specialis modus electionis, 389, 390.

QUASI-ORDINARIUS. — Quid sit, 284.

QUASI-PATRIMONIALIA bona, 5427,

QUATUOR TEMPORUM jejunium, 4973.

QUERELA. — Quandonam denuntiatio nuncupetur nomine querelæ, 5812. Quid sit querela nullitatis et quandonam possit adhiberi, 6060. Intra quodnam temporis spatium sit proponenda, 646, 6063. Coram quo sit proponenda, 6061. Juxta consuetudinem, causa nullitatis à solo judice appellatione judicatur, 6062. An querela nullitatis possit conjungi cum appellatione, 6064.

QUERIMONIA. — Seu appellatio ex-

trajudicialis quid sit et quandonam fieri possit, 644, 645.

Quesnellius.— Putavit S. Pontificem non posse fideles suis legibus obligare absque Episcoporum acceptatione, 30.

Quinquagenaria mulier an excusetur à jejunio, 5014.

Quoties.—An indulgentia Portiunculæ valeat acquiri *toties quoties*, 4619.

R

Radix.—Dispensationes *in radice* quid sint, 4447, 4448. An et quatenus sint legitimæ, 4449, 4450. An Episcopus valeat illas concedere, 4452. Quomodo sint executioni mandandæ, 4453. An possint concedi utrâque parte ignorante, aut si conjuges contraxissent cognoscendo nullitatem matrimonii, 4451.

Raptus. — Quibusnam verbis Tridentinum statuat impedimentum raptûs, 4313. Quænam requirantur ut raptus sit impedimentum dirimens, 4314. Quandiu duret hoc impedimentum, 4315. In quonam consisteret impedimentum raptûs sub Imperatoribus romanis, et in Ecclesiâ ante Trident., 4316. Quatenus incurrantur pœnæ in raptores statutæ, 4317. Quid sit raptus prout est peccatum venereum, 6257. Quibusnam pœnis plectatur raptor virginum, 6270.

Raspail. — An odor vel succus camphoræ (*cigarettes de Raspail*) solvat jejunium ad communionem requisitum, 3459.

Rasura. — De rasurâ in scriptis, 69.

Ratio. — Religiosi reddere debent Episcopo rationem ultimæ voluntatis quam gesserunt, 603. Administratores monasteriorum monialium etiam exemptarum debent Episcopo reddere rationem suæ administrationis, 603.

Ratum Matrimonium. — Quid sit 4080 : vide Matrimonium. Quomodo sit procedendum pro obtinendâ dispensatione super matrimonio rato et non consummato, 6096.

Raymundus de Pennafort (S.).— Collectio ipsius Decretalium, 186.

Realis.— Quid sit simonia realis, 6147. An simonia debeat esse realis ut incurrantur pœnæ contra simoniacos latæ, 6181. Simonia confidentialis debetne esse realis ut pœnæ incurrantur, 6189.

Reconventio. — Quid sit, 5675, 5918. Coram quo judice et quandonam debeat fieri, 5918. In quibusnam causis locum possit habere, 5919. Quotuplex sit illius effectus, 5920. Quis modus sit servandus in reconventione faciendâ, 5921. Quandonam reconventio suos producat effectus, 5922.

Recusatio.— An et quatenus judex possit recusari, 5912-5914. Quænam sint causæ recusationis, 5915. An Vicarius Generalis possit recusari eò quòd ipsius Episcopus sit suspectus, et vice versâ, 5916.

An judex possit recusari ex eo quòd ipsius assessor suspectus sit, 5916. An nulla vel tantùm rescindibilis sit sententia à judice recusato prolata, 5917.

REDEMPTORISTÆ.—A quo fundati, 3126.

REFORMATIO.— An religiosi mitigati teneantur observare regulam reformatam, 3032. Quid si reformatio fiat per Capitulum generale, 3033. Quid si fiat per S. Pontificem, 3034, 3035.

REGALIA. — Ipsius origo et in quo consistat, 207. Dedit occasionem celebri 1682 Declarationi, 219. Extensio regaliæ tempore Ludovici XIV fuit usurpatio jurisdictionis ecclesiasticæ, 373.

REGALISTÆ. — Quid sentiant, 12.

REGINA. — An possit monasteria ingredi, 2829, 2850.

REGINO (Abbas Prumiensis). — Ipsius Collectio juris canonici, 183.

REGULA. — Regulæ juris, 241-243. Regulæ quibus æstimatur valor præsumptionum, 5742.— Quid per regulam in Religionibus sit intelligendum et quatenus à Constitutionibus differat, 2522. An possit mutari quando fuit à S. Sede approbata, 2529. Quoad obligationem, Regulæ à Constitutionibus non differunt, 2809. De vi obligandi Regulæ, 2810. An obliget vi voti, 2811, 2812. Quomodo obliget si expressè dicatur in regulâ ipsam obligare quantùm potest, 2813. Quid si nihil dicatur de ipsius vi obligandi, 2814. An ordinariè tunc transgressiones culpâ vacent, 2815. Quomodo peccet qui illam violat ex contemptu, 2816. An sola frequentia infractionum supponat contemptum, 2816. An Superior graviter peccet negligendo corrigere leves defectus, 2817. An trangressio regulæ sub peccato obligantis sit contra votum obedientiæ, 3018. An Superior queat præcipere contra regulam, 3019. An supra regulam, 3020. Saltem vi suæ jurisdictionis, 3021. Quotuplici modò contingere possit mitigatio regulæ, et an possit observari regula mitigata, 3032. An Superior possit cogere religiosum ad servandam regulam primitivam, 3036.

REGULARIS. — An possit assentire suæ ad Prælaturam electioni absque licentiâ sui Superioris, 413. Regulares non fuerunt omnino subducti à jurisdictione Episcoporum, 576. Etiam exempti possunt aliquando puniri ab Episcopis, vide quatenus, 577. Regulares apostatæ, ejecti, vel absque licentiâ peregrinantes subsunt jurisdictioni Episcoporum, 578. Item subduntur quoad processiones, vide quatenus, 579. Plura alia in quibus subduntur, 580-609. Regulares *nullius diœcesis* adire debent proximiorem Episcopum, pro suscipiendis ordinibus, 581. Regulares debent observare dies festos ab Episcopo præscriptos, 585. An et quatenus admittere debeant ad celebrationem missæ, 587. Prohiberi possunt ne in suis ecclesiis prædicent, casu quo Episcopus prædicat in ecclesiâ parochiali, aut interest concioni, vel si totus populus aliquo die conveniat in Cathedrali, 595 Regu-

lares debent reverenter recipere Episcopum in suis ecclesiis, 606. Censuris ab Episcopo compelli possunt ut ei subministrent etiam balllachinum, 606. In quibusnam regulares exempti non subdantur Episcopis, 607. Regulares approbati pro audiendis confessionibus possunt illas audire, invitis parochis, etiam tempore paschali, 615. Functiones Hebdomadæ Sanctæ peragere valent, 616. Item annuntiare festa, vigilias et jejunia in suis ecclesiis, 617. Non liquet an possint mulieres post partum benedicere, 616. Regulares quoad præcedentiam, 637. Congregatio super negotiis regularium, 1770. Congregatio super disciplinâ regulari et super statu regularium, 771. Quid sit speciale Episcopis regularibus, 1090-1092. An regulares possint eligi in Vicarios Generales, 1139. An ad hoc requiratur licentia Sedis Apostolicæ, 1140. De regularium sepulturâ, 1394 *in notâ*, 1400, 1409-1411. Parochus potest prohibere ne regulares propriam crucem elevent quando cadavera ad ipsorum ecclesias non deferuntur, 1418. Prohibere verò nequeunt ne regulares cadavera associent et cantent quando ad funus sunt vocati, 1419. An sinè causâ confessarii regulares possint suspendi aut revocari ab Episcopo, 1567, 1569. An Episcopus valeat eis dare jurisdictionem limitatam, 1569. An regulares approbati ab Ordinario possint audire confessiones sæcularium absque suorum superiorum licentiâ, 1574. A quo regulares accipiant jurisdictionem pro confessione, 1574. An regulares et alii in monasteriis viventes, possint, saltem in itineratione, se confiteri non approbato, 1576-1578. An in itineratione possint absolvi à reservatis, 1580. De quibusnam regularibus hoc sit intelligendum, 1580. An tempore jubilæi regulares confiteri possint extraneo, 1581. An superiores regulares indigeant approbatione pro audiendis in confessione moniales sibi subditas, 1589. An regularis possit absolvere à reservatis si ipsi Superior injustè deneget facultatem absolvendi, 1623. An regulares, vi juris communis, possint absolvere à casibus Episcopo reservatis, 1629, 1630, 1658, 1659. Quid valeant regulares circa casus S. Pontifici reservatos, 1655. Quid valeant extra Italiam, 1658. An regulares possint sæculares absolvere à casibus papalibus occultis, 1659. Quidnam valeant quoad absolvendos religiosos à casibus papalibus 1644. Regulares affigere debent in suis sedibus confessionalibus catalogum casuum Episcopis reservatorum, 1660. De Prælatis regularibus, vide PRÆLATUS. — A quo possint vel debeant ordinari, vide ORDO, ORDINATIO, ABBAS.—A quo regulares possint obtinere dispensationem pro interstitiis, 2037. An minor scientia requiratur in regularibus pro ordinibus suscipiendis quàm in sæcularibus, et quænam in eisdem sufficere possit, 2050. Qualenus ludendo peccent regulares, 2086. An et quaten

regulares loci sint audiendi quando novus conventus est erigendus, 2549-2553. De regularibus vi dispersis, 2567. De illorum obligationibus durante dispersione, et an votis suis obstricti remaneant, 2568. Vota remanent solemnia, 2569. An per Episcopos possint tunc eximi à suis obligationibus, 2570. Remanent dominii incapaces, 2571. Attamen actus necessarios facere possunt, 2572. Quid inde sequatur pro religiosis à Gubernio in Galliâ suppressis, 2573. An objici possit lex de morte civili, 2574. Religiosi dispersi remanent suis Prælatis subjecti, 2575. Non amittunt sua jura et privilegia, 2576. Quousque illorum jura permaneant, 2577. An hoc sit intelligendum etiam de domibus in particulari, 2578. De regularibus dispersis ad pristina loca redeuntibus, 2579. An reassumi possint conventus sinè licentiâ S. Sedis aut Ordinarii, 2580. An novi conventus possint acquiri sinè amissione privilegiorum priscis monasteriis olim concessorum, 2581. Quid de casu quo vetus monasterium fuit auctoritate S. Sedis alienatum, 2582. Quid D. Bouix opinetur de veteribus religiosis Galliæ redeuntibus ad locum ubi exstiterunt ante perturbationem quæ apud nos contigit, 2583-2584. Quid de eodem opinentur *Analecta juris pontificii*, 2585. Decretum Cardin. Caprara de veteribus religiosis, 2584. De civili conditione regularium in Galliâ, 2586-2595. De regularium regimine ad extra, 2868-2981. De regimine eorumdem ad intra, 2982, etc. De habilitate regularium ad munia ecclesiastica, 2869. An regulares valeant promoveri ad ecclesias parochiales et alia beneficia ecclesiastica sæcularia, 2870. An regulari nominato vicario curato socius adjungi debeat, 2871. Quomodo tunc regularis teneatur suo Superiori obedire, 2872-2873. An parochiæ sæculares monasteriis non unitæ committi possint regularibus, 2874. Quid de Præmonstratensibus, 2875. An parochiæ possint committi regularibus vota simplicia emittentibus, 2876. Cuinam acquirat regularis ad beneficium sæculare promotus, 2877. An regulares eligi valeant in examinatores synodales, in Conservatores, in Vicarios Generales et Capitulares, in coadjutores parochorum, 2878-2881. An possint evehi ad gradus academicos, 2882. An eligi possint in Episcopos, Cardinales et SS. Pontifices, 2884. An indigeant tunc licentiâ Superioris regularis, 2885. An regularis electus in Episcopum aut Cardinalem desinat esse religiosus, 2886. An sic promotus teneatur ferre habitum monachalem, 2888. An tunc recuperet jus accipiendi hæreditates, 2889. An Episcopi regulares dimissionarii aut depositi teneantur ad claustra redire, 2890-2891. Quinam errârunt circa jus regularium exercendi sacrum ministerium, 2892. Confutatio erroris quòd regulares non debeant assumi in exercitium sacri ministerii nisi in defectum cleri sæcularis, 2893. An regulares approbati pro confessione possint ite-

rum examinari et suspendi, 2894. An confessarii regulares possint restringi ad duos pro quâlibet domo, 2894. An regulari absolutam approbationem petenti denegari possit examen et approbatio aut dari tantùm limitata, 2895-2896. An regularis indigeat approbatione ad prædicandum, et an possit prædicare apud moniales absque Episcopi licentiâ, 2897. An Episcopus jus habeat regulares examinandi antequam prædicent in suis ecclesiis, 2898. An Episcopi benedictione indigeant ad prædicandum tempore quadragesimæ in ecclesiis sui Ordinis, 2899. An Episcopus teneatur dare motivum si deneget regulari facultatem prædicandi, 2900. De jure regularium quoad suorum bonorum administrationem, 2901-2932. De privilegiis regularium, 2933-2959 : vide PRIVILEGIUM. — Quotuplicis speciei sit potestas quâ regulares ad intra gubernantur, 2983. Jurisdictioni alicujus semper regulares subjiciuntur, 2986. De regularibus statum mutantibus, 3076-3102. De regularibus apostatis, 3077-3084 : vide APOSTASIA, APOSTATA. — Privilegium regularibus concessum celebrandi ante auroram fuit à Tridentino revocatum, 3544. Quatenus peccent regulares si suum Generalem nominent in missâ loco Episcopi localis, 3704. Quid valeant regulares pro petitione debiti casu impedimenti affinitatis et pro dispensatione quoad matrimonium, 4405. An et quatenus sepultura ecclesiastica deneganda sit regularibus proprietariis, 4726. An et quatenus regulares debeant observare festa patronorum localium, 4954. Quot et quænam festa patronorum sint à regularibus celebranda, 4964. An et quatenus religiosi teneantur ad officium divinum, 5091. An ad id teneantur si fuerint ejecti vel sint profugi, 5092. An et quomodo illud recitare debeant in choro, 5094. Quid possint regulares tempore interdicti generalis, 6609 : vide RELIGIOSUS.

REINCIDENTIA. — An possit dari absolutio ad reincidentiam, et an tunc nova culpa sit necessaria ad reincidendum in censuram, 6477.

RELATIO STATUS DIŒCESIS. — Quid sit et in quâ formâ sit facienda, 923. Deferenda est ab Episcopo in visitatione sacrorum liminum, 919. Est examinanda per Congregationem Concilii, 769, 720

RELIGIO seu Institutum religiosorum quid sit, 2518. Quinam jure communi non sint admittendi in Religionem, 2598-2599. An et quatenus admitti possint conjuges, 2600-2603. An admitti possint qui in aliâ Religione sunt professi, 2605-2614. An Religiones habeant privilegium ut non fiat ab ipsis transitus ad aliam arctiorem, 2607, 2613. An sinè Indulto Pontificio monialis solemniter professa possit transferri ad aliud monasterium vel ad aliam Religionem, 2608. Undenam dignosci valeat an una Religio sit aliâ perfectior, 2611. An sit perfectior Religio Carthusianorum, 2612. An status episcopalis impediat in-

gressum in Religionem, 2615. An absque licentiâ Episcopi clerici possint in Religionem admitti, 2616. An id fieri valeat in Religionibus in quibus solùm emittuntur vota simplicia, 2617. An clerici debeant saltem petere ab Episcopo licentiam, 2618. An in necessitate parentum liceat Religionem ingredi, 2622. An aliquando id sit licitum, 2623. An sit obligatio manendi in sæculo ob gravem necessitatem fratrum aut sororum, 2624. An licitè filii possint Religionem ingredi, invitis parentibus, 2625. An liceat parentibus afferre monasteteriis filios nondum rationis usum habentes, 2627. Quas pœnas incurrant qui cogunt mulieres ad ingrediendum monasteria in quibus emittuntur vota solemnia, 2627. Quas incurrant ii qui impediunt virgines ne Religionem ingrediantur, 2628. An liceat parentibus Religionem ingredi quando eorum filii nondum sunt emancipati, 2629. An illegitimi prohibeantur Religionem ingredi, 2630. An et quatenus impediantur Religionem ingredi qui ære alieno sunt gravati, 2631-2634. An inquisiti seu accusati apud curiam sæcularem possint Religionem ingredi, 2635. An infirmitas impediat ingressum in Religionem, 2636. Dispositiones requisitæ in eo qui vult Religionem ingredi, 2637. An professio emissa in Religione non approbatâ aliquos habeat effectus, 2724. Quomodo sit servandum votum paupertatis in Religionibus quæ in communi possidere nequeunt, 2790, 2791. An incapacitas istarum Religionum excludat fundationes pro cultu divino, 2792. An Superiores regulares habeant potestatem dispensandi cum novitiis in voto transeundi ad strictiorem Religionem, 3075. An et quatenus liceat religiosis transire ab unâ ad aliam Religionem, 3095. An tunc sit opus petere licentiam sub pœnâ nullitatis, 3096. An licentia Papæ sit necessaria ut fiat transitus ad Religionem laxiorem, 3097. Quid si transitus fiat ad Religionem æqualem, 3098. An bona primo monasterio præstita sint secundo restituenda, 3099. Quid circa hunc transitum valeat Major Pœnitentiarius, 3100. A quo Romæ possit concedi licentia transeundi ad aliam Religionem, 3101. Qualiter committi queat simonia pro ingressu in Religionem, 6170-6172.

Religiosus. — An veri religiosi existere queant in Galliâ cum votis solemnibus, 2497. An incapacitas dominii religiosos afficiat aut monasteria, 2497. Quinam in Galliâ sint veri religiosi cum votis solemnibus, 2505. An in primis Ecclesiæ sæculis veri exstiterint religiosi, 2509. Quid de hoc senserit Thomassinus, 2510. Quid Bollandiani, 2511. An religiosi fuerint therapeutæ et ascetæ primorum sæculorum, 2512-2514. An huic adversentur S. Athanasius et S. Hieronymus, 2514. Ordo religiosus quid sit, 2519. Quid Institutum religiosum 2520. Quis religioso succedat quando ante suam professionem testamentum non confecit, 2668. De re-

ligiosorum obligationibus, 2746. De illorum obligationibus ex voto castitatis, 2747. An et quatenus religiosis sit licitum peculium habere, 2753-2762. An casu quo religiosus ad aliud monasterium transit ipsius pensiones ad hoc monasterium transeant, 2764. An et quatenus religiosus possit dare aliquid, 2765, 2766. An et quatenus religiosis vetitum sit munera elargiri, 2767-2770. Quænam munera et in quibusnam casibus liceat religiosis elargiri, 2769, 2770. An ipsis liceat munera acceptare vel abnuere, 2774. An religiosis solemniter professis liceat testamentum condere, 2775-2777. An idipsum liceat iis qui simplicia vota emiserunt, 2778. Qualis esse debeat licentia à Superiore data pro dispositionibus à religiosis faciendis, 2779-2783. Quænam quantitas expendenda sit à religiosis sinè licentiâ ut peccet mortaliter, 2784. Quænam si accipiat sinè licentiâ, 2785. Quid si mutuam pecuniam præstaret sinè licentiâ, 2786. Quænam sint pœnæ latæ contra religiosum qui obiit proprietarius, 2787-2788. De obligationibus religiosorum ex voto obedientiæ, 2796-2805. De obligatione religiosi tendendi ad perfectionem, 2806. An religiosus impleat præceptum tendendi ad perfectionem si solùm habeat voluntatem adimplendi præcepta quæ illum graviter obligant, 2807. An peccent graviter qui simplicia vota emiserunt si de industriâ culpas leves committant ut ejiciantur, 2808. De obligatione servandi regulam, 2809-2817. Item gestandi habitum regularem, 2818-2822. Item servandi clausuram, 2823-2861. Item frequentandi sacramenta, 2865. An possint esse compatres aut commatres, 2866. Ad perpetuò servandam abstinentiam adstringuntur Minimi etiam ad Episcopatum evecti, 2887. Cuinam obedire debeat religiosus quando Superior regularis unum præcipit et aliud Episcopus, 3025. Vel si varii Superiores contraria præcipiant, 3025. An à Papa eximi possit religiosus ab obligatione suis Superioribus obediendi, 3026. An teneatur obedire superiori præcipienti ut acceptet beneficium, 3027. An religiosi mitigati possint obligari ad reformationem observandam, 3032-3037. An liceat religiosis appellare, 3055, 3056. De ejectione religiosorum, 3085-3093: vide Ejectus.—Quænam sit conditio religiosorum solemniter professorum qui habent Indultum Pontificium manendi in sæculo: cuinam acquirant, 3094. De religiosis ad aliam Religionem transeuntibus, 3095-3102. An religiosus factus Episcopus possit uti breviario suæ diœcesis, 5130. An et quatenus religiosus possit stare in judicio. 5606. An et quatenus possit esse advocatus aut procurator, 5625. In quonam loco judicari debeat, 5686. Quatenus plectendæ sint injuriæ Ordinibus religiosis per famosos libellos illatæ, 6231. Quas pœnas incurrant qui mendicantes impediunt ne eleemosynas colligant, 6232. Quas item incurrant qui usurpant jurisdictionem in religiosos exemptos, 6233

An Episcopi possint ferre censuras in religiosos exemptos, 6386. Excommunicationes latæ contra religiosos, 6565. Suspensiones latæ contra eosdem, 6599. Interdicto clero, non intelliguntur interdicti religiosi, 6613. Excommunicantur ipso facto religiosi utriusque sexûs qui interdictum violant, 6629: vide insuper Regularis et Status.

Reliquiæ. — Congregatio Indulgentiarum et Reliquiarum, 778. Reliquiæ antiquæ suis authenticis carentes venerari possunt ex judicio Episcopi visitantis, 913. Quid intelligendum sit per Reliquias, 1023. Reliquiæ noviter inventæ aut productæ recognosci et approbari debent ab Episcopo, 1024, 1027. Cultu tamem privato coli possunt ante recognitionem, 1025. Reliquiæ nondum Beatificatorum approbari nequeunt ab Episcopo, 1026. Quomodo procedere debeat Episcopus in approbatione Reliquiarum, 1028. Evidentia metaphysica aut physica non requiritur pro approbatione reliquiarum sed sufficit moralis certitudo, 1029. Non sufficit testimonium unius, 1029. An inconsultâ Sede Apostolicâ fieri valeant translationes Reliquiarum, 1030. Quid si Sancti sint tantùm beatificati, 1030. Quid si nondum sint beatificati, 1031. Quid si sint erutæ è catacumbis, 1034. An Reliquiæ insignes possint collocari in privatis ædibus, 1032. Quales esse debeant Reliquiæ pro consecratione altarium, 1033. Quot lumina requirantur in expositione Reliquiarum, 1033. De Sancto cujus habentur Reliquiæ insignes nequit officium fieri nisi constet de earum identitate et nisi Sancti nomen reperiatur in Martyrologio Romano, 1034. An et quibus pœnis prohibeatur detractio Reliquiarum et num alienari valeant, 1035, 2917. An reliquiæ possint exponi coram SS. Sacramento, an poni supra tabernaculum, vel in tabernaculo, 1036. An deferri possint processionaliter sub baldachino, 1037. Extra capsam non sunt ostendendæ nisi Sancti à corruptione sint præservati, 1038. Nihil accipi potest occasione tradendarum Reliquiarum è Romæ catacumbis, 1038. An reliquiæ sint necessariæ ad consecrationem altarium, 3603. An altare amittat suam consecrationem si amoveantur Reliquiæ, 3604. Quorum Sanctorum debeant esse Reliquiæ in altaris consecratione reponendæ, 3608. Quibusnam pœnis prohibeatur ablatio Reliquiarum è crpytis aut ecclesiis Romæ sitis, 6229. Regulares subduntur Episcopis quoad expositionem Reliquiarum in suis ecclesiis, 605.

Renuntiatio. — Quis possit suo officio renuntiare, 501. Clericus in sacris nequit suo officio vel beneficio renuntiare nisi habeat unde sibi possit providere, 501. Nequit suo beneficio renuntiare intra 20 dies ante suam mortem, 501. Renuntiatio fieri debet ex justâ causâ, 501. Conditiones requisitæ ut renuntiatio sit valida, 502. Debet esse libera, 502. Immunis à simoniacâ pactione, 503. Facta in manu Episcopi cum pactione in favorem tertii est simoniaca, 504.

Pensio tamen potest aliquando imponi solâ auctoritate Episcopi, 505. Est acceptanda à legitimo Superiore, 506. Quidam casus excipiuntur, 507. Dimissio Episcopi est necessariò acceptanda à S. Pontifice, 508. Dimissiones parochiarum acceptari debent ab Episcopo, non verò à Vicario Generali sinè speciali delegatione, nec à Vicario capitulari, 509. Quandonam renuntiatio habenda sit ut acceptata à Superiore, 511. Cessat jurisdictio statim ac Episcopus dimissionem acceptat, 513. Causæ ob quas fieri possunt renuntiationes, 514. An sit obligatio renuntiandi propter causas hujusmodi, 515 : vide Dimissio.

Reparationes. — Quibusnam incumbat facere reparationes ecclesiarum, domuum parochialium aut paramentorum sacrorum, 4765-4768, 5344, etc.

Repetitio. — Repetitio testium quatenus sit necessaria, 5942. Quomodo fieri debeat, 5943.

Replicatio. — Quid sit et undenam oriatur jus replicationis, 5907. An in foro ecclesiastico locum habeant duplicationes, triplicationesque, 5947.

Repulsa et reprobatio testium quid sit, 6055.

Requiem. — An communio possit dari in missis *De requiem*, 3395-3397. An missæ *De requiem* possint dici cum paramentis violaceis, 3396 *in notâ*. An missa *De requiem* magis defunctis prosit quàm missa de die, 3476. An et quatenus sit necessaria missa *De requiem* ad lucrandam indulgentiam altaris privilegiati, 3532, 3533.

Res ecclesiasticæ seu sacræ, 3169. Res ecclesiasticæ temporales, 5252, etc. Res piæ indulgentiis ditatæ iis spoliantur si vendantur aut commodentur, 4615. Plures indulgentiæ annecti valent eidem rei piæ, 4616. Quomodo benedici valeant res piæ quibus indulgentiæ applicantur, 4612. Quænam res benedici queant et quæ eis indulgentiæ valeant affigi, 4613.

Res ignorata. — Quid sub hâc voce excusetur erga excommunicatos, 6559

Re integra, rescripta justitiæ cessant per mortem, renuntiationem et depositionem concedentis, 71. Quid dicendum sit quoad rescripta gratiæ, 71 2o, etc.

Rescripta. — Quid sint, 48. Faciunt legem inter partes, 51. Quotuplicis generis sint, 52. De rescriptis gratiæ, 52. De rescriptis justitiæ, 48. Quis possit illa impetrare, 53. An excommunicati, 53. Ut effectum habeant rescripta pontificia iis solet inseri *ad cautelam* absolutio à censuris, 53. Utrum pro alio possint impetrari absque speciali illius mandato, 54. Quomodo sint interpretanda, 55. Quænam in eis subintelligendæ sint clausulæ, 56. Quatenus servanda sit forma in rescriptis præscripta, 58. An vitietur rescriptum quando ex pluribus causis allegatis una tantùm est vera, 63 : vide Subreptio.—Rescripta Pœnitentiariæ sunt destruenda 4427. Quænam sint exprim rescriptis ut non censeantu

titia, 65. An motus proprius tollat vitium subreptionis, 66. An error latinitatis vitiet rescriptum, 67. De errore nominis, 68. An rasura vitiet rescriptum, 69. An *visa* Ordinarii sit apponendum rescriptis, 70. Quomodo cessent rescripta, 71. De duratione rescriptorum cum clausulâ : *Usque ad beneplacitum nostrum*, vel *Sanctæ Sedis*, vel *donec revocavero*, 73. An quis possit renuntiare rescripto ritè impetrato, 74. Quotuplici modo rescripta queant revocari, 75. A quo die incipiant valere et quandiu vim habeant 76. Concordatis nequit derogari per rescripta absque eorum mentione et causâ justâ, 150.

Reservatio. — Quid sit jus reservationis, 444. Quotuplici modo fiant reservationes apud S. Sedem, 445-450. Quænam sint perpetuæ et quænam, viduatâ Sede Apostolicâ, expirent, 450. Episcopus potest absolvere à peccatis reservatis in Concilio provinciali, 972 *in fine*. Potest sibi casus reservare, 999. Quomodo intelligenda sint verba Bullæ Clementis X *in fraudem reservationis*, 1610. Suntne intelligenda de peregrinis qui exeunt è parochiâ ut declinent auctoritatem pastoris, 1611 : vide Casus Reservati.

Residentia. — Congregatio super residentiâ Episcoporum, 784. Ad residentiam tenentur Episcopi, 882. Hæc residentia debet esse formalis, non materialis tantùm, 883. Sufficit Episcopo residere intra diœcesim modò Cathedralem adeat tempore præscripto, 884. Cum causis ...stis abesse potest è diœcesi per trimestre sinè licentiâ, tempore tamen convenienti et sinè gregis detrimento, 885. Quænam causæ ad id sufficiant, 886. Varii casus circa dictum trimestre ab Urbano VIII et Benedicto XIV resoluti, 887. An liceat Episcopo abesse ultra trimestre : quatuor sunt causæ ex quibus id potest licere, 888. Regulariter requiritur Papæ licentia scripto consignata, 889. Quidam casus excipiuntur, 890. An sinè Papæ licentiâ Episcopi possint abesse ut publicis Senatûs comitiis vel supremo Instructionis publicæ congressui intersint in Galliâ, 890. An pestis excuset Episcopos ab obligatione residendi, 891. Intra quodnam tempus Episcopi recenter promoti debeant ad suam sedem se conferre, 893. Quibusnam pœnis subjaceant Episcopi non residentes, 894. An propter hoc possint suis sedibus spoliari, 895. Episcopus residens citari nequit ad comparendum in Curiâ nisi de Papæ commissione, 896. A Capitulo Episcopus admoneri debet, si residentiam non observet, 2439.

Quid statuat Conc. Tr., circa residentiam parochorum, 1447. Parochi residere tenentur sub gravi, 1448. An teneantur jure divino, 1449. Quinam parochi lege residentiæ ligentur. 1450, 1451. Ad illam astringuntur tam coadjutus quàm coadjutor, 1452. An sint causæ legitimæ abessendi, 1453. Quænam sint illæ causæ pro absentiâ ultra bimestre, 1454, 1455. Quænam pro bimestri, 1456. An insuper requiratur licentia superioris, 1457. An queat

Episcopus dare licentiam in perpetuum abessendi, 1458. Licentia scripto debet esse consignata etiam pro tempore infra bimestre, 1459. Controvertitur an sit jure communi necessaria pro absentiâ quæ ultra biduum duret; necessaria est ubi adest speciale statutum, 1460. Quid si necessitas discedendi urgeat, 1461. Substitui debet vicarius approbatus : an vicinus parochus possit substitui, 1462. An sit mortale abesse per duos dies non substitudo vicario, 1463. An possit abesse parochus ad vitandam mortem, si adsit infirmus in periculo mortis et vicarius nequeat substitui, 1464. Motivum absentiæ Episcopo est exponendum, 1465. An consuetudo excusare possit ab obligatione residendi, 1466. An parochi studentes vel docentes à residentiâ excusentur, 1467, 1468. An aeris intemperies sit legitima non residendi causa, 1469. An ætas senilis vel valetudo adversa à residentiâ excuset, 1470. An parvus numerus parochianorum, 1471. An legem residentiæ impleat qui inutiliter residet, 1472. An is teneatur ad restitutionem fructuum, 1474. An parochus possit ardua sui muneris per substitutos implere, 1473. In quo loco parochi possint et debeant residere, 1475. Ad breve tempus tantùm Episcopus potest parocho permittere ut domum presbyteralem non habitet, 1476. An parochus possit residere in urbe vicinâ, die aut nocte, 1477. Quatenus parochi non residentes suos fructus amittant, 1479. An ad restitutionem teneatur is qui discedit cum justâ causâ sed sinè licentiâ, 1480. An omnes fructus sint restituendi, 1481. Quomodo contra parochos non residentes procedere debeat Episcopus, 1482. An possit appellari à sententiâ Episcopi ad effectum suspensivum, 1483.

An et quatenus Canonici residere teneantur, 2351. Facultas abessendi per trimestre quotannis eis conceditur à Tridentino, 2351. Nisi aliter disponant statuta particularia, 2352. An tempore vacationis trimestrialis Canonici lucrentur distributiones et fructus præbendæ, 2353. Quomodo procedi debeat contra Canonicos non residentes, 2359. An et quomodo citari debeant, 2360. An detur appellatio suspensiva à sententiâ privationis latâ contra non residentes, 2360. An Episcopus possit procedere contra non residentem si eum non moneat nisi post duos annos, 2361. An non residentes possint puniri ab Archiepiscopo, 2361. An et quomodo in Galliâ sit procedendum contra non residentes, 2362. An ante sententiam non residentes teneantur ad restitutionem fructuum, 2363 An et quale sit discrimen inter restitutionem faciendam ob omissionem horarum canonicarum, et restitutionem ob defectum residentiæ, et quibusnam applicari debeant fructus restituendi in utroque casu, 2364.

Resignatio beneficiorum et officiorum quatenus sit à Superiore acceptanda, 510. An resignanti liceat pœnitere et redire ad officium

resignatum, 518. A S. Pio V Episcopi vetantur ne consanguineis, affinibus aut amicis beneficia resignata conferant, 514 *in fine*, 5450, 5451. An resignans possit aliquo modo Episcopo designare suum successorem, 5451. An liceat resignare beneficium reservatâ sibi pensione, 5467. An resignans cum pensione possit exigere hypothecam, vel fidejussionem, vel anticipatam solutionem, 5468.

RESPUBLICA. — An habeat dominium bonorum ecclesiasticorum, 5264-5265. An saltem habeat in bona hujusmodi dominium altum seu eminens, 5266. An possit Ecclesiam ejus bonis spoliare, et quid sentiendum de iis qui bona ecclesiastica à Gubernio acquisierint, 5267.

RESTITUTIO. — Quid sit restitutio in integrum, et an locum habeat in causis criminalibus. 6065. Quibusnam concedatur, 6066. Quatenus concedatur majoribus, 6067. Quatenus differant majores et minores quoad beneficium restitutionis in integrum, 6068. An restitutio in integrum concedatur contra omnes actus civiles rescindibiles, 6069. Quinam concedere valeant restitutionem in integrum, 6070. An judices ordinarii illud valeant quoad sententias definitivas à se prolatas, 6071. A quo judice petenda sit restitutio in integrum, 6072. Quale concedatur tempus ad petendam restitutionem in integrum; et à quo die computari debeat tempus à jure concessum, 6073. An restitutio in integrum suspendat sententiæ executionem, 6074. An et cui sit restituendum simoniacè acceptum, 6193-6195. Quatenus judex ecclesiasticus debeat pronuntiare circa restitutionem conjugis, 6076, 6077.

REUS. — Quid sit et undenam derivetur hoc nomen, 5479. An judex possit pronuntiare in causâ quando consimilem habet tanquam *reus*, 5553. An infantes possint stare in judicio tanquam *rei*, 5595. An possint stare surdi et muti, 5596. An item interdicti ob prodigalitatis vitium, 5597. An et quatenus minores possint stare, 5598 An in causis criminalibus, 5599. An in spiritualibus, 5600. An moniales et cæteræ feminæ possint in judicio stare, 5601. An et quatenus valeat stare excommunicatus, 5602, etc. An reus debeat comparere in judicio personaliter, 5612. An citati ab inferiore judice personaliter comparere debeant, si hoc in citatione non exprimatur, 5613. An procurator rei mandato indigeat, 5629. An reus possit condemnari ex solis præsumptionibus, 5741. An judici teneatur fateri suum delictum, 5933. Quid de casu quo magna reo pœna immineret, 5934. Quomodo se gerere debeat confessarius erga reum qui bonâ fide putat se non teneri fateri suum delictum, 5935.

REVALIDATIO. — Quomodo matrimonium nullum ob defectum consensûs sit revalidandum, 4432. Quomodo sit revalidandum si nullum fuerit ob defectum clandestinitatis, 4433, 4434. An tunc possit revalidare extra ecclesiam, 4435.

Quid si una pars renuat se sistere coram parocho, 4436. Quid si renuat se sistere etiam per procuratorem, aut per litteras, 4437. Quid si utraque pars renuat, 4438, 4451. Quotuplici modo revalidari possit matrimonium nullum ob inhabilitatem partium, 4439. An pars ignara impedimenti debeat renovare consensum, 4440, 4441. Quomodo pars ignara impedimenti debeat certiorari de nullitate prioris consensûs, 4442-4444. An in casu inhabilitatis partium consensus sit renovandus coram parocho et testibus, 4445. An coram iisdem consensus sit renovandus casu quo tempore initi matrimonii parochus et testes erant conscii impedimenti, 4446.

REVERENTIA debetur Superioribus ecclesiasticis, 624.

REVERENTIALIS.— Vide METUS.

REVOCATIO beneficiorum quid et quotuplex sit, 539. Quale debeat esse crimen propter quod clericus officio suo vel beneficio privatur, 556. Non necessariò requiritur ut in jure sit expressum, 556. De revocatione jurisdictionis, vide JURISDICTIO.

REX.—An possit ingredi monasteria monialium, 2850. An et quatenus filii regum possint privatim baptizari, 3288. A quo Rex et Regina possint censuris ligari, 6385.

RICHER. — Quid senserit circa potestatem legislativam Ecclesiæ, 12. Quid circa parochos, 1289.

RITUALE.— An auctoritas Ritualis Romani sit tantùm privata, 3820. A quo Rituale fuerit publicatum et compositum, et an illo uti liceat ubique, 5072. An sit ubique obligatorium, 5073. An sit licitum uti aliis Ritualibus, aut aliis formulis benedictionum, 5074.

RITUS.—Origo Congreg. Rituum, 772. Ad quid fuerit instituta et quomodo componatur, 772. Ipsius auctoritas, 773. Quænam ex ipsius decretis ubique obligent, 775. An ipsis consuetudo possit derogare, 776. An ejusdem decreta derogent contrariis consuetudinibus, 776. An Episcopus valeat dispensare in sacris ritibus, 980. De ritibus Malabaricis et Sinensibus, 3149.

ROCHETTUM. — Quid sit et an sit adhibendum in missâ, 2444. A quibus deferri possit et an illius usus sit tollendus, 3635.

ROMA. —An constet S. Petrum Romæ sedem suam fixisse, 678. An fuerint Romæ parochi ante quartum sæculum, 1298. Quale tempus requiratur ad præscribendum bona Ecclesiæ Romanæ, 5342. An et quatenus clericus aut etiam laicus possit Romæ conveniri, 5689-5691. An degens Romæ possit declinare cætera tribunalia, 5692. Quibusnam pœnis prohibeatur ablatio reliquiarum, statuarum, marmorum è cryptis vel ecclesiis Urbis Romæ, 6229.

ROMANENSES libri sunt prohibiti, 757.

ROMANUM.—An et quatenus liceat recurrere ad jus romanum, 5491.

ROTA. — Origo tribunalis Rotæ, 798. Causæ coram Rotâ tractandæ, 799. De auctoritate sententiarum Rotæ, 108, 800. Forma serva-

in ipsius judiciis, 801. Decanus Auditorum Rotæ mitram gestit, 801.

RUBRICA. — An contra rubricas Missalis, Cæremonialis, etc., Episcopus præcipere valeat, 776 *in notâ*. Quid intelligatur per rubricas, 3695. An rubricæ missalis obligent sub peccato, et quid dicant Tridentinum et S. Pius V, 3696. Quænam sit sententia S. Liguorii circa obligationem rubricarum, 3697. An obligent rubricæ quæ ministros, diaconum, etc., respiciunt, 3699. An et quatenus obligent rubricæ ordinarias partes missæ spectantes, 3700-3701. An omitti possent verba Canonis si essent deleta, 3702. Quale sit peccatum mutare verba aut intermediare, 3703. Quomodo obligent rubricæ quæ partes missæ extraordinarias spectant seu quæ non in omni missâ dicuntur, 3707. Quatenus excusari possint infirmi et debiles rubricas non observantes, 3708. An obligent rubricæ circa ea quæ ante vel post missam dici vel fieri debant, 3709. An peccet celebrans non recitans privatim quæ cantantur in choro, 3710. Quid præscribat rubrica circa modum pronuntiandi in missâ, 3714. An sit mortale quòd celebrans non se audiat, 3715. An sit peccatum submissâ voce recitare quæ altâ voce sunt dicenda, 3716. An item sit peccatum altâ voce pronuntiare quæ secretò sunt dicenda, 3717.

S

SABAUDIA. — An sit innovatum quoad vota monialium in Sabaudiâ, 2495.

SABBATUM.—An liceat dare communionem Sabbato Sancto, 3404. An eodem die liceat privatim dicere missam, 3553. Aqua baptismalis est benedicenda non solùm Sabbato Sancto, sed et Sabbato Pentecostes, 3254 *in notâ*.

SACERDOS. — Ad quid teneatur vi promissionis factæ in die suæ ordinationis, 622. Quid si moriatur semiprolatâ formâ consecrationis, 3383. An peccet mortaliter voluntariè se distrahens in consecratione Eucharistiæ, 3384. Quid sit agendum, si celebrando missam, sacerdos deficiat, 3558-3561. An solus sit minister sacramenti Extremæ-Unctionis, 3931. An plures sacerdotes requirantur in administratione Extremæ-Unctionis, 3934. Quomodo ungendus sit sacerdos in Sacramento Extremæ-Unctionis, 3925. An et quatenus prohibeatur ne sacerdos sit advocatus aut procurator in causis judicialibus, 5622, 5623. An simplex sacerdos possit absolvere à censuris non reservatis à jure, 6441 : vide PRESBYTER.

SACERDOTIUM : vide PRESBYTERATUS.

SACRAMENTALIA. — Quomodo à variis auctoribus intelligantur, 4456. Quomodo à quibusdam definiantur

et quænam sit definitio accuratior, 4457. An Reliquiæ, imagines non benedictæ, etc., sint sacramentalia, 4458. Quot numerentur sacramentalia, 4459. Quid sit orans, 4459. Quid tinctus, 4460. Quid sit edens, confessus, dans, benedicens, 4461. An sacramentalia operentur ex opere operato, 4462-4464. An *Agnus Dei* sint sacramentalia, 4465.

SACRAMENTUM. — De sacramentis, 3171. Quid sit sacramentum, 3172. Quænam connexio debeat esse inter materiam et formam sacramentorum, 3173. Quænam connexio in sacramento Eucharistiæ, 3174. Quænam connexio in aliis sacramentis, 3175-3176. An mutatio possit fieri in materiâ et formâ sacramentorum, 3177. Quot sint sacramenta, 3178. Quænam regulæ sint observandæ in iteratione sacramentorum, 3179. An et quatenus conditio sit exprimenda quando sacramenta sub conditione administrantur, 3187-3188. An et quatenus sint observandæ cæremoniæ à Rituali præscriptæ in administratione sacramentorum, 3189. De ministro sacramentorum, 3190 : vide MINISTER.—Quid requiratur ut licitè administrentur, 3193. An sacramenta ab hæreticis vel peccatoribus administrata validè administrentur, 3192, 3194. Quænam sacramenta sint necessariò ministranda in casu necessitatis, 3199. Quomodo tempore pestis sint ministranda, 3201. Quibusnam sint deneganda, 3202. An sint sacramenta quæ administrari non debent nisi eis qui positivè digni judicantur, et qualia sint, 3203. An cætera sacramenta possint denegari catholicis de quorum indignitate publicè non constat, 3204, etc. : vide PECCATOR. An ob metum mortis sacramenta possint indigno ministrari, 3208. Consulendus est Episcopus in variis difficultatibus quæ possunt occurrere circa denegationem sacramentorum 3213. An et quatenus pars catholica quæ illicitè nupsit hæretico sit admittenda ad sacramenta, 3220. An liceat ministrare sacramenta histrionibus et comœdis, 3222. Solus homo viator potest sacramenta recipere, 3230. An et qualis intentio requiratur in suscipientibus sacramenta, 3231. An requiratur intentio in pueris et amentibus, 3231. An in adultis requiratur, 3234. Qualis intentio requiratur, 3235-3238. Quorum sacramentorum capaces sint surdi et muti, 3239-3241. De sacramento Baptismi, vide BAPTISMUS. — De Eucharistiâ ut est sacramentum, vide EUCHARISTIA. — De benedictione et expositione SS. Sacramenti, vide BENEDICTIO et EXPOSITIO. — Regulares subduntur Episcopis quoad sacramentorum administrationem erga sæculares, vide quomodo, 584. Ad Episcopum pertinet dare licentiam exponendi SS. Sacramentum, 983. Quænam sacramenta sint à parocho administranda, 1348. Qualis deputatio requiratur ut sacerdos possit sacramenta administrare, 1387, 321; vide etiam DELEGATIO. De obligatione parochorum administrandi sacramenta et quale sit peccatum hanc obligationem negligere, 1504.

De obligatione religiosorum sacramenta frequentandi, 2865.

SACRIFICIUM. — Quid sit, 3471. Quid missæ sacrificium, 3471 : vide MISSA.

SACRILEGIUM. — Quid sit et quotuplex, 6204. Quomodo committatur sacrilegium personale, 6204. Quid habeat canon *Si quis suadente*, etc., 6205. Quomodo intelligendum sit verbum *si quis*, et an sub hâc voce intelligantur mandantes, consulentes, non impedientes, etc., 6205. Quid voce *clericum* sit intelligendum, 6206, 6207. Quid nomine *monachum*, 6208 : vide PERCUSSIO. — Quid sit sacrilegium locale, 6222, 4791-4815. An extra casum violationis immunitatum aut pollutionis, adsit sacrilegium locale si non violetur ecclesia, 6223. An omne furtum in ecclesiâ commissum sit sacrilegium, 6224. Quid sit et quatenus committatur sacrilegium reale, 6225. An sit sacrilegium malè tractare imagines, vel Reliquias et illas furari, vel torquere verba Scripturæ Sanctæ, in sensus profanos, ad vana, adulatoria scurrilia, etc., 6226. Quorumnam ecclesiæ bonorum læsio sit sacrilegium, 6227. An et quatenus censuræ contra sacrilegos incurrantur ipso facto, 6228. Quomodo per omissionem committi possit sacrilegium, 6230. Quatenus sit sacrilegium peccatum venereum, 6257. Quandonam sacrilegium committatur per occisionem, 6273. Quibusnam pœnis plectatur sacrilegium per occisionem, 6275.

SACRISTA. — Quid sit et an Archidiacono subdatur, 2219.

SACRISTIA. — Quid agere debeat sacerdos si non advertat materiam ineptam à se fuisse consecratam, nisi postquam est reditus in sacristiam, 3376.

SACRUM, vide MISSA.

SÆCULARIS, vide POTESTAS.

SAGA. — An existant sagæ, 6250

SAL. — An Diaconus possit benedicere sal adhibendum in Baptismo, 3281.

SALESIUS, vide FRANCISCUS (S).

SALTUS.— Ordines per saltum recipi non debent, aliàs pœnæ incurruntur, 2020. An Episcopus possit dispensare cum promotis per saltum, et quid si taliter promoti ministraverint, 2021.

SALUTATIO. — An sit licita erga excommunicatos, 6545, 6546.

SANCTITAS. — An et qualis requiratur in eo qui vult ordines suscipere, 1957. Quænam requiratur pro Episcopatu, 1958.

SANCTUM OFFICIUM, vide INQUISITIO.

SANCTUS. — Nomen Sanctæ est novitiæ imponendum, 2645. Quomodo Sancti sint pingendi, 4817. De antiquitate canonizationis SS., 4846. Quinam Sancti fuerint primitùs venerati ut Sancti, 4846. Quâ ætate honor priùs martyribus reservatus ad alios Sanctos fuerit extensus, 4847. Auctoritate publicâ Sancti antiquitus colebantur, 4849. Solâ auctoritate Episcoporum olim Sancti beatificabantur, 6850. Non benè liquet quâ ætate canonizatio Sanctorum fuerit Sedi Apostolicæ

reservata, 4851. Quonam tempore beatificationes fieri cœperint à SS. Pontificibus, 4853. Quotuplex sit beatificatio et canonizatio SS., 4854. Quibusnam solemnitatibus ambæ olim fierent, 4855. A quo Pontifice introductæ fuerint formalitates hodie usitatæ, 4856. Quænam ab Ordinario informationes sint faciendæ, 4857. Quomodo Romæ expendantur informationes Ordinarii, 4858. An et quatenus scripta Servi Dei sint examinanda, 4858. Quomodo procedatur post obtentam Pontificis signaturam pro negotio Beatificationis, 4859. Quot et qualia requirantur miracula pro beatificatione SS., 4864. Quotuplicis generis sint sessiones S. R. Congr. pro beatificatione SS., 4860. Quid sit sessio ante-præparatoria, 4861. Ad quid fiat sessio præparatoria, 4862. Ad quid sessio generalis, 4863. Quænam dubia expendantur in sessionibus extraordinariis, 4866. Quid fiat post prolatam sententiam circa virtutes et miracula, 4865. An et quomodo fiant cæremoniæ Beatificationis, 4865. An peractâ Beatificatione sit necessariò procedendum ad canonizationem, 4866. De consistoriis pro canonizatione SS., 4867. Quid præscribat Pontifex si decreverit canonizationem esse faciendam, 4868. Quomodo celebretur canonizatio, 4869. De impensis pro beatificatione et canonizatione SS., 4870. Quid sit proprium canonizationi martyrum, 4871. De canonizatione æquipollenti, 4872. De miraculis, 4873, 4875. Variæ denominationes quibus Sancti designantur in canonizatione, 4876. An missa possit celebrari in honorem Sancti absque Indulto Pontificio, 4882. De festis SS., 4890 : vide FESTUM.

SAN-CYRANUS ABBAS, seu DU VERGIER DE HAURANNE.— Quid senserit circa parochos, 1288.

SANGUIS.—Quid sit agendum casu quo sanguis pretiosus effunditur, 3399. An et quatenus ecclesiæ polluantur per sanguinis effusionem, 4792. An et quatenus requiratur ut effusio sit copiosa, 4793. Quatenus requiratur ut causetur in ecclesiâ, 4794. Clerici se intromittentes in causam sanguinis graviter peccant, 1951.

SANTIAGO. — Qomodo se gesserit clerus Santiago occasione appellationis ab abusu, 667 *in notâ.*

SARACENUS. — An debeat prohibere à Principe sæculari ne invocet Mahumetem, 3142. Quid sancitum sit in jure circa communicationem cum Saracenis, 3144.

SATISFACTIO. — Quid sit satisfactio sacramentalis, 3829. An et qualis pœnitentia sit à confessario imponenda, 2830. An et quatenus excusetur confessarius levem pœnitentiam pro gravibus delictis imponendo, 2831. In purgatorio erit satisfaciendum si impar fuerit satisfactio, 3832. Quandonam pœnitentia haberi possit ut levis vel ut gravis, 3834. An per verba *quidquid boni faceris*, etc., opera pœnitentis eleventur ad effectum satisfactionis sacramentalis, 3835. An eadem pœnitentia possit imponi pœnitenti qui statim post absolutionem aliud

peccatum confitetur, 3836. Qualis sit obligatio pœnitentiam adimplendi, 3837. An obliget pœnitentia si sit justo gravior, 3838. Quandonam pœnitentia non obliget sub gravi, 3839. An pœnitens teneatur implere pœnitentiam quando absolutio fuit nulla, 3840. An et quatenus sit obligatio servandi modum præscriptum in adimplendâ pœnitentiâ, 3841. An et quatenus sit peccatum differre impletionem pœnitentiæ, 3842. An satisfaciat qui implet pœnitentiam in statu peccati, 3843. An pœnitentia ante communionem sit adimplenda vel ante absolutionem, 3844. Quotuplex sit genus pœnitentiæ et an in primordiis Ecclesiæ in usu fuerit pœnitentia publica, 3846. Quandonam et quomodo introductus fuerit usus pœnitentiæ solemnis, 3847. Quinam sint varii gradus pœnitentiæ solemnis, 3848-3851. Quali ritu imponeretur Pœnitentia solemnis, 3852. Quandonam cœperit minui rigor Pœnitentiæ solemnis, 3853. An omne peccatum subjiceretur olim Pœnitentiæ solemni, 3854. An peccatores sponte sese offerentes admitterentur ad Pœnitentiam solemnem, 3855. An ad eam admitterentur sacerdotes et diaconi, 3856. An pluries concederetur Pœnitentia solemnis, 3857. Quandonam absolverentur pœnitentes solemni Pœnitentiæ dediti, 3858. An imponi valeat hodie solemnis Pœnitentia, 3859. An Pœnitentia publica queat imponi, 3860. Quinam sint præcipui canones pœnitentiales, 3861. Quatenus per indulgentias applicentur Christi satisfactiones, 4529. An in Ecclesiâ existat thesaurus satisfactionum Christi et Sanctorum, 4531-4534.

Scabellum. — Assistentes Episcopo sedere debent in scabellis nudis, 2288.

Scamnum. — Ad Episcopum pertinet reducere scamna ecclesiarum, 1069.

Scandalum. — Bulla *Ad vitanda scandala*, 6493.

Schedula vacua in electione nullius est momenti, 400. Schedula Confirmationis non est tradenda iis qui ignorant vim hujus sacramenti et præcipua fidei mysteria, 993.

Schisma Magnum, 213. Unde veniat vox schisma et quid sit, 6131. Quot species schismatum distinguantur, 6132.

Schismaticus. — Quænam monita dederit Pius VI circa communicationem cum schismaticis, 6125 Conditiones requisitæ ut licita sit communicatio cum hæreticis et schismaticis, 6127. An sit vetitum celebrare in ecclesiis quæ fuerunt schismate profanatæ, 6126. An tolerari queat præsentia schismaticorum in sacris officiis, 6130. Quænam pœnæ contra schismaticos latæ fuerint, 6133. Quibus plectantur pœnis qui ordines à schismaticis recipiunt, 6134. Quatenus schismatici sint reconciliandi, 6135. Quid concesserit Card. Caprara quoad reconciliationem schismaticorum, 6136.

Schola Parisiensis quid senserit circa parochos, 330. Ad Ecclesiam spectat cura scholarum,

2147. Quid sit observandum in regimine scholarum, 2148. De obligatione parochorum quoad scholas, 1503. De scholis ecclesiasticis, 2129. De scholâ theologali, 2144, 2196, 2217. Schola instituenda apud Capitula quæ lectionem theologiæ habere nequeunt, 2145. Scholæ linguarum hebraicæ, græcæ, etc., apud monasteria instituendæ, 2146.

SCHOLASTER. — Quid fuerit et quale munus ejus, 2228.

SCHOLASTICI. — An eorum vota in societate Jesu vim habeant dirimendi præcedens matrimonium, 2603 *in notâ*.

SCIENTIA. — Quot gradus scientiæ distinguantur et qualis requiratur in promovendis ad Dignitates et officia ecclesiastica, 470. Scientia competens sufficit etiam in Episcopis, 471. Non est obligatio renuntiandi suo officio propter scientiæ defectum, 516. Qualis scientia requiratur ad suscipiendos ordines, 2048. An major exigi possit, 2049. An minor exigatur in regularibus, 2050. In quot facultates dividantur scientiæ in Universitatibus, 2132.

SCIENTIA (CERTA). — Quid operetur hæc clausula in concessione privilegiorum, 162, 167.

SCRIPTUM. — An et quatenus monitiones pro ferendis censuris requisitæ debeant fieri scripto, 6414. An sententia censuram infligens debeat sub pœnâ nullitatis esse scripta et continere causam censuræ inflictæ, 6417. Quas pœnas et quatenus eas incurrat omittens has solemnitates, 6418.

SCRIPTURA. — De Scripturâ Sanctâ prout est fons juris canonici, 21. Versiones Scripturæ aliquando permittuntur, 736-737. Quandonam scripturæ fidem faciant, 5735 : vide INSTRUMENTUM.

SCRUPULOSUS. — An teneatur repetere officium propter distractiones, 5159.

SCRUTINIUM, modus electionis, 389, 392.

SEBUM. — An liceat uti candelis ex sebo in missâ et aliis cæremoniis, 3669-3673.

SECRETARIUS Brevium : hodie ad ipsum est recurrendum pro obtinendis indulgentiis, 779.

SECRETUM. — An dicta et gesta in cœtu capitulari sint sub secreto servanda, 2386. An et quatenus secreta sint servanda quæ revelata fuêre in visitatione monasteriorum, 3063.

SECUNDARIUS. — Quid sint Patroni secundarii : vide PATRONUS.

SEDES, SEDILIA. — Potest Episcopus facere prohibitiones circa sedilium dispositionem et vetare ne Præfecti sedes ponatur in presbyterio, 1069. An poni queant sedilia absque consensu parochi vel Ordinarii, 4822. An et quatenus Episcopus vel ecclesiæ rector valeat removere sedilia ritè concessa, 4823. Sedes seu tronus Episcopi qualis et quo in loco esse debeat, 1075. An possessor sedis in ecclesiâ possit illam alteri cedere sinè consensu Episcopi, 4824. An et quatenus ad hæredes transeat jus habendi sedile in ecclesiâ, 4825. An ex jure sedendi in determinato loco ecclesiæ inferri valeat jus prohibendi ne alteri concedatur jus in alio loco sedendi,

4826. Quando oritur lis inter privatos quoad sedem in ecclesiâ, quis manuteneri debeat in possessione, 4827. An, mutatâ ecclesiæ formâ, sedilia et scamna in eodem ordine sint ponenda, 4827. Quomodo scamna et sedilia debeant poni in ecclesiâ, 4827. An Episcopus possit exigere sextam partem redditûs sedilium, 5359.

SEDES APOSTOLICA.--Decreta Sedis Apostolicæ libros prohibentia sunt recepta in Galliâ quatenus sunt doctrinalia, 768 : vide PAPA et S. PONTIFEX. Const. *Ap. Sed.* in fine t. 1.

SEDES EPISCOPALES à quibus fuerint institutæ, 332, 333. An hodie requiratur consensus expressus Sedis Apostolicæ, 334. Quandonam censendæ sint vacare per dimissionem seu renuntiationem, 511.

SEDE VACANTE. — Quid decernat Trident. circa administrationem diœcesis, sede vacante, 1213. Ante Concil. Trid., Capitulum administrabat per se diœcesim, sede vacante, 1214. Capitulis Collegiatarum non est applicandum Trident. Decretum, et per se administrare valent, 1215. Quotuplici modo Sedes episcopalis dicenda sit vacare, 1216. Quandonam propriè vacet, 1216. Quandonam quasi-vacet, 1217. An Capitulum possit eligere Vicarium si à potestate sæculari Episcopus in carcerem dejiciatur, 1217. Quandonam vacet interpretativè et ad quem devolvatur diœcesis administratio, 1218. Ad quem devolvatur si à Concilio provinciali Episcopus suspendatur, 1219. Ad quem in casu dementiæ, 1220. An sit certum, sede vacante, administrationem diœcesis ad Capitulum pertinere, 1221. Tunc non pertinet ad Primam Dignitatem, 1222. Sed ad Capitulum, non ex privilegio, vel ex delegatione, sed jure non decrescendi, 1223. Quo momento jurisdictio ad Capitulum transeat, 1224. An Capitulum possit plures deputare Vicarios, 1226. Ex consuetudine plures Vicarii possunt eligi, quæritur an id fieri possit in Galliâ, 1227. Quid dicendum pro diœcesibus unitis, 1228. An Capitulum possit limitare jurisdictionem Vicarii Capitularis, 1229, 1230. An Vicarius possit revocari à Capitulo, 1231. An debeat esse doctor, 1232. Qualis doctor esse debeat, 1233. An debeat esse de Capituli gremio, 1234. Quid de Galliâ, 1235. An Vicarius Capitularis possit esse parochus, 1236. An Episcopus sedem habens, 1236 *in notâ*. — Ad quem devolvatur deputatio Vicarii Capitularis casu quo electio facta non fuerit à Capitulo vel nulliter fuerit facta, 1238-1241. Electio Vicarii Capitularis, post dies octo facta, valida est si Metropolitanus aliam electionem non fecerit, et non adsit negligentia ex parte Capituli, 1239. Ad quem spectet electio si Vicarius Capitularis nolit munus acceptare, aut si moriatur, 1242. An Capitulum privetur jure suo eligendi Vicarium si injustè impediatur convenire, 1243. Quatenus sit facienda electio Vicarii Capitularis, 1244. An Vicarius possit sibi suffragium præstare, 1245. Quinam voce activâ careant

in Capitulo, 1246. An vota debeant dari collegialiter et an aliquis idoneus possit excludi, 1247. Quid si pauci aut etiam unus elector adsit, 1248. An statim Vicarius possit exercere jurisdictionem, 1249. Quatenus se haberent ad invicem Capitulum et Vicarius Capitularis antequam S. Congr. Conc. admitteret totam jurisdictionem transire ad Vicarium Capitularem, 1250. Quatenus nunc se ad invicem habeant, 1251. Quomodo jurisdictio remaneat in Capitulo, 1251. Quænam sit potestas Capituli et Vicarii Capitularis, sede vacante, 1252. Est regula communiter admissa quòd tota jurisdictio Episcopi transeat ad Capitulum, nisi aliquid à jure excipiatur, 1253. Capitulum, sede vacante, non debet innovare, nec minuere jura Episcopi, 1254. Tota jurisdictio contentiosa transit ad Capitulum proinde etiam ad Vicarium Capitularem, 1255. Saltem est probabilius quòd idem sit dicendum de jurisdictione voluntariâ, 1255. Quid de iis quæ ad Episcopum pertinent ex privilegio, 1256. Quid de iis quæ Episcopo fuerant delegata, 1257. Quid de iis quæ sunt ordinis episcopalis, 1258. Quid de iis quæ Episcopo competunt ratione dignitatis, 1259. Quid quoad potestatem condendi statuta pro totâ diœcesi, 1260. Quid de jurisdictione circa crimina, 261. Quid circa causas matrimoniales, 1261. Quid quoad dispensationes, 1262. An possit Capitulum et Vicarius Capitularis concedere litteras testimoniales, 1263. An dimissorias, 1264. An saltem id possit in locis ubi Tridentinum non est receptum, 1265. An dimissorias possit dare pro tonsurâ, 1266. An post annum Vicarius Capitularis queat dimissorias concedere ad titulum patrimonii aut pensionis, 1267. An expirent dimissoriæ Vicarii Capitularis, per ingressum novi Episcopi, 1268. Quas pœnas incurrant concedentes dimissorias contra dispositionem Conc. Trident., 1269. An Capitulum vel Vicarius Capitularis possit litteras excorporationis concedere temporè vacantiæ sedis, 1270. Quid possit Vicarius circa approbationem confessariorum, 1271. An Capitulum valeat causas arduas expedire, 1272. An Vicarius Capitularis possit diœcesim visitare, 1273, etc. An possit Synodum celebrare, 1275. Quid possit Capitulum et Vicarius Capitularis quoad beneficia, 1276, 1277. Quid in Galliâ, 1278. Quid possit Vicarius circa concursum, 1279. Capitulum, sede vacante, potest resignationes admittere modò collatio ad Episcopum non pertineat, 1280. Quomodo expiret potestas Capituli et Vicarii Capitularis, 1281. Capitulum et Vicarius debent repellere ut intrusum eum qui nominatus à Gubernio tentaret apprehendere diœcesis administrationem, 1282. Expirat Vicarii potestas per ipsius dimissionem, 1283. Quomodo teneatur novo Episcopo reddere rationem suæ administrationis, 1284. An, sede vacante, mulctæ et alia emolumenta ad Capitulum aut Vicarium capitularem

pertineant, 1285-1286. Sede vacante, Capitulum nequit minuere numerum Canonicorum, 2180 Capitulum, sede vacante, est solus collator præbendarum, 2276.

SEMEN. — Quatenus loca sacra polluantur per seminis effusionem, 4796. Quatenus effusio accidere debeat intra ecclesiam ut polluta censenda sit, 4797.

SEMI-FATUUS. — An communio possit dari semi-fatuis, 3430.

SEMINARIUM.—Quid sit, 2129. An et quatenus eximatur à jurisdictione parochorum, 612, 620. Quid quoad præcedentiam, 636. De antiquitate seminariorum, 924. Quid de iis decernat Concil. Trident., 925. Episcopi non debent uti personis seminario addictis, nisi pontificalia exerceant, 926. Quibus alumnis constare debeant seminaria et quænam in ipsis sint addiscenda juxta Trident., 927. Quot seminaria possint esse in diœcesi, 928. Quomodo administranda sint, 929. Quot Congregationes ad hoc sint instituendæ, 929-932. An consensu aut solùm consilio harum congregationum Episcopus indigeat, 933. An mutari possint deputati ad varias hujusmodi commissiones, 934. An et quatenus seminaria committi valeant Congregationibus religiosis, 935. Quid sentiendum de modo quo hodie seminaria administrantur in Galliâ, 936. An seminarii superior possit esse Vicarius Generalis, 1143. An clerici in seminario commorantes teneantur facere commemorationem. Titularis ecclesiæ ejusdem, 4067. Potestati et regimini Episcoporum subjacet institutio clericorum in magnis et parvis seminariis, 5526. An Episcopus valeat ab ordinibus removere aliquem eò quòd velit educari in seminario extra-diœcesano, 6016.

SEMIPLENA probatio quid sit, 5698. Quinam sint ipsius effectus, 5700. An probatio plus quàm semiplena sufficiat ad ferendam sententiam, 5701. Quænam sint præcipuæ species probationis semiplenæ, 5703.

SENTENTIA. — Quid sit sententia interlocutoria, 5948 : vide INTERLOCUTORIA. — Quid et quotuplex sit sententia in genere; quid absolutoria, quid condemnatoria, 5950. Qualis esse debeat sententia ut sit canonica, 5951. An et quatenus debeat esse conformis libello, 5952. An et quatenus debeat esse juri conformis, 5953. An ad validitatem sententiæ requiratur ut partes citentur, 5954. An item requiratur ut feratur cum solemnitatibus processûs ordinarii, 5955. An judex debeat sedendo illam pronuntiare et quænam aliæ solemnitates requirantur, 5956. Quo loco et tempore Episcopus debeat suam proferre sententiam, 5957-5958. An causa debeat exprimi in sententiâ, 5959. Quandonam sententia transeat in rem judicatam, 5960. Quinam sint effectus sententiæ definitivæ, 5961-5963. An à judice sententia possit revocari vel corrigi, 5962. In dubio an justa sit sententia judex appellationis debet illam confirmare, 5963. In quo loco effectum habeant sententiæ

quæ executione non indigent, 5964. An sinè brachii sæcularis auxilio sententiæ executioni mandari valeant, 5965. Ad quem judicem pertineat executio sententiæ et per quodnam temporis spatium, quando agitur de delegato Papæ, 5965. Ad quem pertineat sententiæ executio in casu appellationis, 5966. Quâ epochâ sententiæ possint executioni mandari, 5967. An executor sententiæ possit contra eam admittere exceptiones, 5968. An aliquando sit opus citatione pro executione sententiæ, 5969. De remedio *supplicationis* contra injustas sententias, 5995. De sententiâ ex *informatâ conscientiâ*, 6010-6024. De remediis contra injustam sententiam, 6059. Casus in quibus postulari potest ut sententia declaretur nulla, 6060, etc. An restitutio in integrum suspendat sententiæ executionem, 6074. An sententia censuras infligens debeat esse scripto exarata et continere causam censuræ sub pœnâ nullitatis, 6417. Quas pœnas incurrat hujusmodi solemnitates omittens, 6417, etc. Quibusnam diebus ferri valeant sententiæ censuras infligentes, 6419. An sententia declaratoria debeat præcedere denuntiationem censurati, 6421-6496.

Sententiæ Patrum quatenus fons uris canonici, 25.

Septimus decretalium, 199.

Septuagenarius. — An excusetur servitio chori, 2327.

Sepulcrum. — Ad quem spectet in Galliâ jus concedendi facultatem erigendi sepulcrum in cœmeteriis, 4743 *in fine*. An altare amittat suam consecrationem si frangatur sepulcrum Reliquiarum, 3606.

Sepultura. — Ad quem pertineat jus sepeliendi, 1392. Quid de casu in quo quis decedit extra locum sui domicilii, 1393. Quid si in finibus duarum parochiarum, 1393. Alii casus, 1393. Quonam in loco quis sit sepeliendus, 1392-1393. An quis sit sepeliendus in loco majorum vel an habeat jus sepulturæ locum eligendi, 1394. Quis possit eligere locum sepulturæ pro impuberibus, 1395. Quis sit locus sepulturæ uxorum, 1395. An eligi queat sepultura in ecclesiis monialium, 1396. An possit eligi extra ecclesiam, vel cœmeteria, 1397. An in Galliâ sepultura fieri possit intra ecclesias, 1397. Quo in loco Canonici sint sepeliendi, 1398. Quo in loco parochi et beneficiarii, 1399. Quo in loco novitii et cæteri in monasteriis degentes, 1400. Ubinam sepelienda sit educanda si moriatur in monasterio exempto, 1401. Ubinam advenæ in monasteriis decedentes, 1402. A quo sepeliendi sint infirmi in hospitali morientes, 1403. An regulares possint eligere sepulturam, 1394. Quis habeat jus sepeliendi Canonicos, 1384. Quomodo à parocho cadavera sint associanda, 1413. Recto tramite sunt deferenda ad ecclesiam tumulantem, 1414. Prælatus vel rector ecclesiæ tumulantis officium funerale assumit in portâ suæ ecclesiæ, 1417. Cujusnam crux sit elevanda dum defertur cadaver, 1415. 1418. Ad parochum

spectat determinare vias per quas exportandus est defunctus, 1421. Non ad parochos sed ad hæredes pertinet quos voluerint clericos convocare; si tamen hæc electio relinquatur parochi arbitrio, clericos parochiæ præferre debet, 1422. Ad hæredes etiam pertinet determinare sumptus funeris faciendos, 1422. Intra quodnam temporis spatium sepultura fieri debeat, 1425. An legitimè exigi valeat aliquid pro sepulturâ, 1426. Quænam emolumenta debeantur parocho casu quo funeralia extra parochiam fiunt, 1427. Quid sentiendum de modo procedendi apud nos quando defuncti extra parochiam sepeliuntur, 1430. An tunc duplex stipendium possit exigi, 1432. Quibusnam generaliter sit deneganda sepultura ecclesiastica, 4713. Quid præcipiatur in Rituali Romano, 4714. Quid agendum in dubio an adsit causa sufficiens denegandi sepulturam ecclesiasticam, 4715. An et quatenus sit neganda hæreticis, 4716. An et quatenus excommunicatis, 4717. Quatenus neganda sit iis qui seipsos occiderunt, 4718. Quatenus duellistis, 4719. Quatenus peccatoribus manifestis, 4721. Quatenus publicis usurariis, 4722. Quatenus iis qui præceptum confessionis annuæ et communionis paschalis non impleverunt, 4723. An aliquando sepultura ecclesiastica possit dari licitè iis quibus est prohibita, 4724. An infantes sinè baptismo morientes possint sepeliri in loco sacro, 4725. An sepultura ecclesiastica sit neganda religiosis proprietariis, 4726. An sit neganda capite damnatis, 4727. An concedi queat mimis et comœdis, 4728. An ii quibus est deneganda sepultura ecclesiastica possint sepeliri in loco sacro, 4729. Quas pœnas incurrant qui indignos sepeliunt in loco sacro, 4730-4731. Quænam sit legislatio civilis in Galliâ circa denegationem sepulturæ ecclesiasticæ, 4732. An et quatenus liceat asportare cadavera jam perpetuæ sepulturæ tradita, 4734. An olim sepulturæ locus fuerit in ecclesiis, et quid de hodierno tempore in Galliâ, 4735. Si sepultura fiat in ecclesiâ quomodo sit disponenda, 4736. An sepulcra possint esse sub altaribus, 4737. An et quatenus ad hæredes transeat jus sepulturæ, 4745. Quomodo amittatur hoc jus, 4745. Quatenus polluantur loca sacra per sepulturam infidelium et non baptizatorum, 4798. An polluantur per inhumationem hæretici notorii, 4799. An polluantur per inhumationem infantium non baptizatorum, 4800. An per inhumationem cujuscumque in loco sacro illicitè factam, 4801. An simonia sit vendere jus sepulturæ, 6164: vide insuper Exequiæ et Cœmeterium.

Servitæ. — Quid sint, 3124.

Servitus. — Quid de servitute sentiant philosophi et politici moderni, 3157. An servitus sit contra jus divinum aut canonicum, 3158-3159. Quænam servitus sit prohibita et quatenus ab Ecclesiâ fuerit mitigata, 3160. An servitutes haberi possint in ecclesiâ, 4835.

SERVUS. — Quid sit, 3157. Quotuplex servorum genus, 4308. Quatenus olim fuerit nullum servorum matrimonium apud Romanos et an sit nullum hodie, 4309 : vide CONDITIO SERVILIS.

SERVUS DEI. — Quid hoc nomine intelligatur, 4876. Quid statuerit Urbanus VIII circa cultum Servorum Dei, 4883, 4889 : vide SANCTUS, BEATIFICATIO.

SEXAGENARIUS. — An excusetur à jejunio, 5012. An excusetur à jejuniis voto promissis vel à regulâ religionis impositis, 5013.

SEXTA pars, officii divini, 5076. Quandonam olim inceperit hora sexta, 5077, 5080. An et quatenus Episcopus in Galliâ jus habeat sextam partem redditûs sedilium exigendi, 5359.

SEXTUS Decretalium à quo paratum et publicatum fuerit, 189. Bonifacius VIII revocavit Decretales in Decreto Gratiani vel in libro Decretalium, vel in Sexto non contentas aut non reservatas, 191.

SIGILLUM. — Jus sigilli, 1073. Quomodo servandum sit sigillum capituli, 2385. An altare amittat suam consecrationem si frangatur sigillum sepulcri Reliquiarum, 3603-36. An amittat si ipse Episcopus aperit sigillum et recognitis Reliquiis eas reposuerit cum novo sigillo, 3607. Quænam requirantur ut sigillum probet, 5733.

SIGILLUM CONFESSIONIS. — Quid hoc intelligatur, 3892. Quo re nitatur obligatio sigilli, 3892-93. An in omni casu obliget, 3894. Quotuplicem malitiam contineat violatio sigilli, 3895. Quid requiratur ut quis possit uti notitiâ per confessionem habitâ, 3896. An per confessionem fictam obligatio sigilli inducatur, 3897. Quænam cadant sub sigillum, 3898. Quid agere debeat confessarius si, inceptâ confessione, intelligat pœnitentem esse surdum, 3899. Quinam teneantur ad sigillum, 3900. An ad id teneatur is qui consulitur à pœnitente pro suâ confessione faciendâ, 3901. An item ad id teneatur qui legit confessionem scriptam, 3901. Quid debeat respondere confessarius interrogatus circa dicta in confessione, 3902. An ipse pœnitens teneatur ad sigillum, 3903. An confessarius possit loqui, intra tribunal, cum pœnitente de iis quæ dicta fuerant in anteactis confessionibus, 3904. An confessarius violaret sigillum dicendo in genere graviora crimina committi in aliquo loco, 3904. An liceat uti notitiâ ex confessione habitâ pro exteriori gubernatione, 3905. An communionem liceat negare ei cui antea absolutio fuit denegata, 3906. An suffragium liceat denegare ob notitiam in confessione acceptam, 3907. In quibusnam casibus liceat uti notitiâ habitâ in confessione, 3908.

SIMILITUDINARIA : v. BIGAMIA.

SIMONIA. — Unde hoc nomen et quid sit simonia, 6138. Quid sit res spiritualis, 6139. Quid sit res spirituali annexa, 6140. An sit res spiritualis labor extrinsecus, 6141 An sit res spiritualis sustentatio personæ, 6142. Quid sit habendum ut pretium temporale, 6143. Quid

intelligatur nomine venditionis et emptionis, 6144. Quotuplex sit simonia et quid sit mentalis, 6145. Quid sit conventionalis, 6146. Quid sit realis, 6147. Quid confidentialis, 6148. Quid sit simonia juris divini et juris ecclesiastici, 6149. An reverà dari possit simonia de solo jure humano non autem divino, 6162. Quale crimen sit simonia et an parvitatem materiæ admittat, 6150. An simonia sit dare aut accipere stipendium, 6151. An de illo stipendio liceat pacisci, 6152. An liceat aliquid dare aut accipere pro labore extrinseco, aut quibusdam aliis titulis enumeratis, 6153. Quandonam præsumenda sit intentio simoniaca, 6154. An sit simonia deducere in pactum obligationem antidoralem, 6155. An et quatenus simonia sit dare beneficium ad preces alterius, 6156. Propositiones damnatæ ab Innocentio XI circa simoniam, 6157. An simonia sit celebrare principaliter ob emolumentum, 6158. An item simonia sit dare temporale sub conditione rei spiritualis quæ vergat in utilitatem accipientis, 6159. An sit simonia dare beneficium cum onere præstandi rem spiritualem, 6160. An sit simonia dare pecuniam alicui ut per ipsum beneficium obtineatur, 6161. An vendere beneficia sit simonia solius juris ecclesiastici, 6162. An sit simonia saltem ex jure ecclesiastico vendere officia œconomi, sacristæ, advocati ecclesiarum, 6163. An et quatenus simonia sit vendere juspatronatûs, 6164. An simonia sit vendere jus sepulturæ in loco sacro, 6164. An et quatenus simonia sit permutatio beneficiorum, 6165. An quando beneficia sunt inæqualia liceat compensare inæqualitatem per pensionem, aut per pecuniam, 6166. Quid si excessus sit res spiritualis, 6167. An simonia sit resignare sinè pacto, sed cum spe quòd resignatarius iterum resignet in tuì favorem, vel aliquid solvat ex beneficii fructibus, 6168. An extra beneficia, solo jure positivo pacta possint esse simoniaca, 6169. Qualiter committi possit simonia pro ingressu in Religionem, 6170. Licetne aliquid accipere pro sustentatione ingressuri, 6171-6172. An aliquid possit accipi pro dispensationibus, 1057, 1058, 6173. An sit simonia dare aliquid ut alter omittat rem spiritualem, 6174. An sit simonia dare temporale ad redimendam injustam vexationem in spiritualibus, 6175. An dari queat spirituale ad redimendam injustam vexationem, 6176. An pecuniâ redimi possit vexatio circa possessionem beneficii, 6177-6178. Quænam sint pœnæ contra simoniam latæ, 6180. An existant pœnæ contra simoniam mentalem aut purè conventionalem, 6181. An existant contra simoniam quæ talis est ex solo jure ecclesiastico, 6182. Quænam sint pœnæ latæ contra simoniam commissam occasione ingressûs in Religionem, 6183, 6184. Quænam sint latæ contra simoniam commissam in collatione vel receptione ordinum, 6185, 6186. Quænam pœnæ incurrantur ob simoniam realem commissam in beneficiis,

6187. Quænam pœnæ incurrantur ob simoniam confidentialem, et an tunc requiratur ut sit realis, 6189. An possit esse simonia quando quis resignat ex privatâ auctoritate, 6190. An vicariæ amovibiles, pensiones, capellaniæ non collativæ, officia Inquisitoris, veniant nomine beneficiorum et officiorum quorum electio simoniaca pœnis plectitur, et quid de venditione succursalium in Galliâ, 6190. Quid de venditione Generalatûs, Abbatiæ, Provincialatûs, etc., 6191. An et quatentus sit obligatio denuntiandi simoniacos S. Pontifici, 6191. An electio simoniaca S. Pontificis sit invalida, 6192. An et cui sit restituendum simoniacè acceptum ; 6193-6195. Quinam possint absolvere vel dispensare in pœnis contra simoniacos latis, 6196-6199.

SIMPLEX. — Quid sit beneficium simplex, 5387.

SIMULTANEA collatio ad quos pertineat et quo jure nitatur, 2269-2272. Quinam sint ejus effectus, 2271, 2275. Undenam sit orta, 2271. An in Galliâ viguerit et an hodie obliget, 2273.

SINENSIS. — De ritibus Malabaricis et Sinensibus, 3149.

SITUS. — An sit peccatum non servare situm in recitatione officii, 5160.

SOCIETAS temporalis non est omninò independens à societate spirituali, 698, 3168. An homines sint destinati ad vivendum in societate, 3161. Modus specialis vivendi in societate pendet à determinatione hominum, 3162. Quis sit finis societatis civilis, 3163.

SODOMIA. — An sit causa legitima dissolutionis matrimonii quoad torum et habitationem, 4133. Quid sit sodomia, 6257. Quibusnam pœnis plectatur, 6271.

SOLEMNITAS votorum, vide VOTUM. — Solemnitas contractuum, vide FORMALITATES.

SOLLICITANS. — Quid decreverint SS. Pontifices quoad confessarios ad turpia sollicitantes, 3868. Quænam pœnæ statuantur contra eos qui falsò accusant confessarium de sollicitatione ad turpia, 3869. Quænam pœnæ sint latæ contra eos qui sollicitantes ad turpia non denuntiant, 3870. An et quatenus sollicitantes inhabiles fiant ad celebrandum missæ sacrificium, 3871. An receptæ sint in Galliâ Bullæ contra sollicitantes, 3872. Quinam sollicitantes sint denuntiandi, 3873-3878. Quinam teneantur ad denuntiandos sollicitantes, 3879-3888. An qui tenetur ad denuntiandum sollicitantem debeat illum per seipsum denuntiare, 3888-3889. Quomodo ab Episcopo recipienda sit denuntiatio juridica sollicitantis, 3890. An sit obligatio ex jure naturali denuntiandi sacerdotem corruptorem, 3891. An et quatenus crimen sollicitationis possit probari per testes singulares, 5703 *in notâ*.

SOMNAMBULISMUS, vide MAGNETISMUS.

SORS. - Regulariter electio fieri non debet per sortem, 410, 6255. In dubio ob paritatem suffragiorum negotium non debet dirimi per sortem, 2384.

SORTILEGIUM. — Quid sit, 6237, vide MAGIA.

SPECIES consecratæ quandonam sint renovandæ, 3361. Quandiù Christus maneat in speciebus consecratis post communionem, 3377. Quosnam obliget præceptum communicandi sub utrâque specie, 3409. An consecratio utriùsque speciei sit de essentiâ sacrificii missæ, 3473.

SPECTACULA. — An clericis liceat spectaculis interesse, 2089.

SPIRITISMUS. — Quid sit et quid de eo sit sentiendum, 6254.

SPIRITUALIS. — Parochus tenetur quotannis vacare exercitiis spiritualibus, 1513. Causæ spirituales ad quodnam tribunal spectent, 5511-5515.

SPIRITUS. — Quid sit sentiendum de spiritibus percussoribus, 6249.

SPOLIA. — Quid fuerit jus spoliorum, 5444 *in notâ.*

SPONSALIA. — Quid sint, 3981. Quatenus debeant esse vera promissio, 3982. Quatenus deliberata, 3983. An contracta per dolum sint valida, 3984. An valida sint contracta per metum, 3985. Quid si ex metu levi, 3986. Quomodo promissio debeat esse mutua, 3987. An inter absentes possint contrahi, 3988. Quomodo promissio debeat esse signo sensibili expressa, et an possint contrahi per parentes, filio non contradicente, 3989. An solemnitas requiratur, 3990. An promissio debeat esse futuri matrimonii, et an matrimonium de præsenti, ab impuberibus initum, valeat ut sponsalia, 3991. Quid de variis casibus in quibus verba sunt dubia, 3992. An valeant sponsalia inter inhabiles, 3993. Quatenus personæ debeant esse determinatæ, 3994. Quatenus sponsalia obligent, 3995. An judex possit cogere ad implenda sponsalia, 3996. Quid præscribat jus civile in Galliâ quoad hanc obligationem, 3997. An sint valida sponsalia posteriora contra priorem fidem contracta, 3998. An matrimonium civile in Galliâ valeat ut sponsalia, 3999. An obligent sponsalia filiorumfamiliâs insciis aut invitis parentibus contracta, 4000-4007. An non solùm rescindibilia sint, sed etiam prorsus nulla sponsalia filiorumfamiliâs, illicitè insciis aut invitis parentibus contracta, 4008. An notabilis conditionis disparitas irrita efficiat sponsalia, 4009, 4010. An contrahendo sponsalia liceat partibus convenire de pœnâ à resiliente subeundâ, 4011-4013. Quid dicendum si arrhæ tradantur in contrahendo sponsalia, 4014. An sponsalia recognoscantur à codice nostro civili, 4015. An sponsalia efficiantur matrimonium per carnalem copulam, 4016. An et quatenus solvantur sponsalia per mutuum consensum. 4017. Quandonam sponsalia inter impuberes inita dissolvantur, 4018. An et quatenus sponsalia dissolvantur per supervenientiam impedimenti dirimentis, 4019. An tunc dissolvantur quoad nocentem, 4020. Quid si tunc fuerint contracta sub conditione *si Papa dispensaverit*, 4021. An et quatenus sponsalia dissolvantur per crimen atrox, 4022-4024. An dissolvantur casu

quo sponsa permittit se tangi impudicè, 4023. An et quatenus dissolvantur per notabilis mutationis superventientiam, 4024. Quandonam contingere censeatur illa *notabilis mutatio*, 4025. An pars laborans defectu sufficienti ad solvenda sponsalia teneatur illum detegere ante sponsalia, 4026. An nova hæreditas superveniens sit causa sufficiens dissolvendi sponsalia, 4027. An dissensus parentum sit causa sufficiens dissolvendi sponsalia, 4028. An et quatenus profectus unius sponsorum sit causa justa sponsalia dissolvendi, 4029. An sponsalia solvantur per adventum temporis determinati, 4030. An elapso termino assignato libera remaneat pars quæ culpabilem apposuit dilationem, 4031. An sponsalia solvantur per susceptionem ordinis sacri, aut votum ingrediendi Religionem, aut etiam per simplex castitatis votum, 4032, etc. Quandonam solvantur sponsalia si una pars Religionem ingrediatur, 4033. An et quatenus sponsus possit Religionem ingredi quando sponsalia fuerunt juramento firmata, 4034. An peccet sponsus ordines suscipiens insciâ vel invitâ sponsâ, 4035. An nulla sint sponsalia contracta post votum ingrediendi Religionem vel suscipiendi ordines sacros, 4036. Ad quid teneatur qui post præfata vota mulierem cognoscit sub promissione matrimonii, 4036. An et quatenus solvantur sponsalia per matrimonium cum aliâ contractum, 4037. An dissolvi queant sponsalia per dispensationem, et à quo possit dari dispensatio, 4038. An ad dissolvenda sponsalia requiratur semper judicis auctoritas, 4039. Cujus naturæ debeat esse probatio impedimenti requisita, sufficitne unus testis, 4040. An et quatenus unus testis sufficiat, sit causa dissolutionis non sit impedimentum dirimens, 4041. An et quatenus sponsalia priora obstent matrimonio cum alio contrahendo, 4193 : vide HONESTAS PUBLICA.

SPONSUS. — An et quando unus sponsorum est publicè indignus possit alter cum eo matrimonium contrahere, 3218.

SPUERE. — An liceat spuere post communionem, 3378.

STATUS ECCLESIÆ. — Relatio Episcoporum super statu Ecclesiæ suæ est examinanda per Congregationem Concilii, 769 : vide RELATIO.

STATUS Espicopalis an impediat ingressum in Religionem et à quo sit petenda licentia, 2615.

STATUS LIBERTATIS. — Quoad matrimonium quomodo probari debeat, 6098, etc., 1382, 1383.

STATUS RELIGIOSUS. — De ipsius naturâ, origine et indefectibilitate, 2454. De essentiâ statûs religiosi, 2455. Quomodo in genere definiatus status religiosus, 2455. Ad statum religiosum non sufficit charitas communis seu simplex status gratiæ sanctificantis, 2456. Non sufficit observatio præceptorum, sed adjici debet consiliorum observatio, 2457. Non requiritur perfectio acquisita, sed sufficit tendentia ad perfectionem, 2458. Duplex status religiosus, completus et incompletus

2459. Incompleto emittenda sunt tria vota perpetua paupertatis, castitatis, etc., 2460. An sufficiat castitas conjugalis, 2461. Quomodo status religiosus sit stabilis, 2462. An ad statum religiosum completum approbatio Ecclesiæ sit necessaria, 2464-2466. De essentiâ statûs religiosi est quòd non improbetur ab Ecclesiâ, 2465. An ad essentiam statûs religiosi requiratur traditio sui Deo facta et acceptata, 2467. De solemnitate votorum religiosorum, vide VOTUM. — An ad statum religiosum sufficiat quartus gradus paupertatis, 2481. An sufficiat tertius, 2482-2483. Ut certum haberi potest quòd sufficiat abjicere usum independentem, 2484. An valida sit dispositio facta sinè licentiâ Superioris, 2485. An ad statum religiosum requiratur solemnitas votorum, 2502. Quid sentiant circa hoc *Analecta*, 2503. De origine statûs religiosi, 2508. An fuerint veri religiosi in primis Ecclesiæ sæculis, 2509-2514. De indefectebilitate statûs religiosi, 2515. De normâ canonicâ statum religiosum ingrediendi, 2596.

STATUTUM. — An statuta synodalia obligare incipiant sinè promulgatione factâ extra Synodum, 942. An absque consensu Capituli Episcopus valeat condere statuta synodalia, 949-950. An id possit consilio ejusdem, 952. Casus excipiendus, 953. De jure Capituli statuta condendi, 2413-2428: vide CAPITULUM. — An et quatenus Capitulum generale in Religionibus possit condere statuta obligantia, 3028-3031. An S. Pontifex possit condere nova statuta pro religiosis, 3031. — Statuta Episcopalia. Vide LEGES.

STÉARINES, STÉARIQUES. — An liceat uti candelis vulgò *stéariques* dictis in missâ et aliis cæremoniis, 3670, 3671.

STIPENDIUM. — An et quatenus pertineat ad Episcopum stipendium missarum taxare, 1039. Quale esse debeat stipendium missarum, 1039. Nequeunt Episcopi prohibere ne accipiatur stipendium pinguius sponte oblatum : sed, etsi controvertatur an queat Episcopus vetare ne sacerdotes stipendium minus justo accipiant, ipsi tamen in hoc est obtemperandum, 1040. An absque licentiâ Ordinarii suscipi valeant perpetua missarum onera, 1041. Nihil stipendii missarum retineri potest etiam in locis ubi multa colliguntur missarum stipendia nisi hujus modi loci ita sint pauperes ut non possint subire expensas necessarias, 1043. Quid præscribatur pro administratione stipendiorum in locis ubi multa colliguntur 1042-1044. An ad Episcopum pertineat administratio eleemosynarum pro missis celebrandis, 1044. De reductione stipendiorum, vide MISSA.—An duplex stipendium possit recipi quando bis celebratur, et an parochus possit accipere stipendium pro unâ missâ, 1369. An liceat plura stipendia recipere pro uno missæ sacrificio, 3481. An sacerdotibus etiam divitibus liceat stipendium accipere pro applicatione missæ, 3493, 3495.

Quomodo inductus fuit mos stipendium accipiendi, 3494. An peccet graviter sacerdos differens applicare missas post acceptum stipendium, 3496. Quænam dilatio habenda sit ut gravis, 3497-3499. An missa promissa pro die festivo possit aliâ die dici, 3498. An sit illicitum differre si præbens eleemosynam consentiat, 3500. An et quatenus sacerdos possit nova accipere stipendia, 3501. An plura stipendia possint accipi pro unâ missâ, si applicetur fructus specialissimus, 3502. An sit peccatum mortale non applicare missam quando stipendium est materia levis, 3503. Maximè est opportunum quòd sacerdos annotet stipendia à se accepta, 3505. Quid de locis in quibus multa præbentur stipendia, 1042-1044. Quænam taxa sit observanda si testator nihil expresserit in testamento, 3506. An et quatenus liceat pacisci de stipendio missarum, 3506. An qui accipit stipendium pro missa possit aliquando alteri committere illius missæ celebrationem sibi retinendo partem stipendii, 3507-3508. An pars retenta sit restituenda, et cuinam, 3509. An executor testamenti aut stipendiorum collector possit sibi aliquid retinere, 3509. An recipiens pinguius stipendium possit procurare ut alter celebret ipsius loco promittens crastinâ die celebrare ipsius loco, 3510. An administratores ecclesiarum possint aliquid retinere de stipendiis pro dictarum ecclesiarum expensis, 3511. An quis possit retinere stipendium si applicaverit missam pro eo qui primus erat stipendium oblaturus, 3513. An queat stipendium accipere qui tenetur ad celebrandum sinè obligatione applicandi, 3514. Quid si nihil expressum fuerit in fundatione, 3515. An sit obligatio applicandi missam casu quo fundatio nullos producit fructus, 3516. An die Natalis Domini sacerdos teneatur tres missas applicare pro fundatore; an teneatur pro eodem applicare die Commemorationis omnium defunctorum, 3517. An parochus vel alius sacerdos teneatur applicare missam pro defunctis, vel pro nubentibus si nullam stipendium sit accepturus, 3518. Quid de casu quo Gubernium petit servitium fieri in omnibus parochiis, 3519. An adstrictus ad quotidie celebrandum possit aliquoties sibi aut alteri missam applicare, 3522. An capellanus ægrotans teneatur dare stipendium alteri ut suî loco missam celebret, 3523. Quid de parocho ægrotante, 3523. An duplex stipendium possit recipere qui binas in die missas celebrat, 3525, 1369. Quomodo sint applicandæ missæ ex stipendio dicendæ, 3529-3531.

An duplex stipendium possit exigi quando funeralia extra parochiam celebrantur, 1432. An stipendium à Gubernio solutum locum præbendæ teneat, 2260. An sit in distributiones convertendum, 2261.

STOKMANS.— Quid senserit circa placitum regium, 33.

STOLA.— An sit signum jurisdictionis, et an liceat eâ uti extra admi-

nistrationem sacramentorum et sacramentalium, 1434. Quænam sit obligatio deferendi stolam in missâ, 3225. An sit obligatio illam deferendi in administratione sacramenti Pœnitentiæ, 3226. An sacerdos debeat habere stolam quando communicat, aut ipsi Viaticum præbetur, 3448. An pluviale vel dalmatica possit supplere stolæ, 3449.

STRATA. — Quatenus et sub quibusnam pœnis prohibeatur sibi facere deferri strata in ecclesiâ, 4836.

STREMLER. — Quid sentiat circa infamiam à jure civili statutam, 1912. Juxta ipsum nec Vicarius Generalis, nec Capitularis possunt ferre suspensiones ex informatâ conscientiâ, 6024. An rectè sentiat asserendo Episcopos posse per se aut per alios absolvere in foro externo à casibus Papæ reservatis, 6478. Quid sentiat de casu absolutionis censurarum reservatarum bonâ fide acceptæ, 6479. Non existimat posse peti sacramenta ab excommunicato tolerato, 6499.

STRICTIOR, vide RELIGIO et VOTUM.

STRICTUM. — Quid sint judicia stricti juris, 5490.

STRIGES.— An existant, 6250.

STUDIUM.— Congregatio pro Universitate Studiorum Roman., 783. An quatenus clericis prohibeatur studium medicinæ et juris civilis, 2062.

STUPRUM. — Quid sit, 6257. Quibusnam pœnis plectatur, 6266.

STYLUS Curiæ quid sit, 103.

STYPES. — Quid sit in cognatione, 4257.

SUBDIACONATUS. — An et à quo tempore sit ordo major, 1696. Quid sit et qualem potestatem conferat, 1697. Quænam sint forma et materia subdiaconatûs tàm apud Latinos quàm apud Græcos, 1698. De pœnitentiâ subdiaconis ab Episcopo ordinante impositâ, 1699. An subdiaconatus possit conferri à mero presbytero ex delegatione, 1723. An lex cœlibatûs quoad subdiaconos à primordiis Ecclesiæ viguerit, 2117. Quandonam subdiaconi incipiant obligari ad officium, 5083. An satisfaciat qui officium recitat ante ordinationem, 5084.

SUBREPTIO. — Vitiat rescripta si fiat ex malitiâ; si verò ex simplicitate, non semper vitiat, 59. Rescriptum *gratiæ* subreptitium ipso jure est nullum; rescriptum verò *justitiæ*, non est nullum nisi ope exceptionis; ratio disparitatis assignatur, 60. Quid de subreptione contingente in unâ parte rescripti, an vitiet totum rescriptum, 61. An rescripta vitientur quando subreptio contingit circa causam solummodo impulsivam, 62. Unde dignosci valeat quòd subreptio contigerit solummodo circa causam impulsivam, 64. Rescripta sunt ab Ordinariis examinanda antequam executionem accipiant, 70.

SUBSIDIUM CARITATIVUM.—Quid sit, 1072, 5359.

SUBSTITUTUS. — An Vicarius Generalis possit habere substitutum et quid valeat hujusmodi substitutus, 1176-1177. An et quatenus Canoni-

eant per substitutos obire offi ivina, 2322. Qualis esse debeat itutus in hoc casu, 2322.

BSTRATI pœnitentes in quo gra- œnitentiæ fuerint, 3850.

UCCESSIO. — Coadjutores cum râ successione, 1096. Quis suc- at religioso qui testamentum e professionem non condidit, 8.

SUCCURSALES. — Quomodo in lliâ erigantur, 339. An queant itari per solum Episcopum in pa- chias propriè dictas absque In- ilto Pontificio, 340. Quid fuerint im succursales, quid hodie sint . Galliâ, 560. Legitima est earum istitutio, 561. Succursales in Gal- iâ non sunt habendæ veluti pars parochiæ principalis, 1319.

SUFFOCATIO puerorum, quibusnam pœnis plectatur, 6282.

SUFFRAGANEUS. — Quid sit, 1094.

SUFFRAGIA. — Quotuplici modo hoc verbum accipiatur, 4498. Quot modis fideles possint suffragiis se adjuvare, 4499, 4500. Quomodo constet posse fideles sese adjuvare per modum satisfactionis, 4501. Quomodo idem constet per modum impetrationis, 4502. An defuncti possint sublevari suffragiis nostris, 4503. An et quatenus opera satis- factoria alteri applicata prosint etiam applicanti, 4504-4505. An opus pluribus applicatum minus singulis prosit quàm si uni tantùm applicaretur, 4506. An laudabilius sit applicare omnes suæ vitæ satis- factiones defunctis, quàm sibi eas retinere, 4507. An quis possit vali- dè in suâ vitâ applicare animabus purgatorii suffragia quæ pro se de- functo erunt postea offerenda, 4508. An suffragia habeant effectum in- fallibilem, et an per indulgentiam plenariam statim animæ purgatorii liberentur, 4509. Quænam condi- tiones requirantur ut opus in suffra- gium possit applicari, 4510. Quan- donam preces censendæ sint factæ nomine Ecclesiæ, 4511. An contin- gere queat quòd opus privatum factum in statu peccati mortalis, sit satisfactorium et valeat in suffra- gia applicari, 4512. An opera pia facta ex mandato defuncti, puta eleemosynæ, sint satisfactoria in- dependenter à dispositionibus exe- quentium, 4513. An is qui ex in- junctâ pœnitentiâ aut aliter adstrin- gitur ad præstandum defunctis suffragium, teneatur opus iterare si factum fuerit in statu peccati mortalis, 4514. Quænam requiran- tur in eo cui suffragia applicantur, 4515-4516. An suffragia possint ca- techumenis applicari, 4517. Quid fiat de suffragiis quæ iis pro quibus offeruntur non applicantur, 4518. An et quatenus Superiores religiosi valeant communicare satisfactiones suorum subditorum per litteras fi- liationis, 4519 4553.

SUFFRAGIUM : vide ELECTIO.

SULPITII (S.) PRÆLECTIONES : vide D. ICARD.

SUMMARIA judicia quid sint; 5486, 6002. Quomodo differant à judiciis *ex notorio*, vel ex in- formatâ conscientiâ, 6003. In qui- busnam possit recedi à formâ con-

suetâ judiciorum, in judiciis summariis, 6004. Quænam remaneant observanda in judiciis summariis, 6005. An et quatenus formas consuetas adhibere liceat in judiciis summariis, 6006. Quibusnam in casibus possit procedi summariè, aut etiam debeat, 6007-6008. An possit procedi summariè in processu criminali, 6009. Informatio summaria quid sit et quandonam fieri debeat, 5886-5888. Quotuplex sit, 5887.

SUPELLEX ecclesiarum, 4816.

SUPERFLUUM bonorum ecclesiasticorum impendi debet sub gravi in pios usus, 5430. An id fieri debeat ex justitiâ, 5433-5434. An teneatur ad restitutionem, aut saltem peccat qui bona ecclesiastica dono accipit, 5435. An superfluum bonorum ecclesiasticorum dari debeat pauperibus, 5437. Quinam veniant nomine pauperum, 5438. An liceat reservare ad pios usus futuros superfluum bonorum ecclesiasticorum, 5440. An pensionarii teneantur superfluum impendere in pios usus, 5442. Quid de eo qui officium habet in commendam, 5443. An salariis à Gubernio in Galliâ præstitis applicanda sit obligatio impendendi superfluum in usus pios, 5446.

SUPERIOR. — Obedientia ac reverentia debetur Superioribus ecclesiasticis, 622-624. An Superior regularis graviter peccet negligendo corrigere leves defectus subditorum, 2817. Cujus naturæ sit potestas Superiorum monialium ab Episcopis deputatorum, et quomodo se gerere debeant, 2931. An Superiores regulares indigeant potestate jurisdictionis, vel an ipsis sufficiat potestas dominativa, 2985. Suppositâ exemptione, Superiores ordinum virorum indigent jurisdictione, 2987. A quonam electio Superiorum generalium confirmare debeat, 2997. A quonam inferiorum Prælatorum electio sit confirmanda, 2998. A quonam Superiores Congregationum Episcopis subjectarum sint confirmandi, 2999. An nondum confirmatus se ingerere queat administrationi monasterii, 3000. An et quatenus Superiores regulares valeant subditos obligare, 3015. An uti soleant potestate jurisdictionis extra casus necessitatis, 3016. An ad officiarios inferiores pertineat imperare vi obedientiæ voti, et quid in hoc sentiat P. Gautrelet, 3017. An transgressio regulæ vel præcepti Superioris sit contra votum, 3018. An Superior possit præcipere contra regulam, 3019. An supra regulam, 3020, 3021. An præcipere queat aliquam pœnam ad præcavendam recidivam, 3022. An queat obligare cum periculo vitæ, 3023. An Superiores regulares valeant condere statuta vim legis habentia, 3028. An Superior regularis possit cogere subditos ad servandam regulam primitivam, 3036. Superiores regulares sunt eligendi per suffragia secreta, 2996. An possint suos subditos suspendere à confessione, 3046. An possint regulariter subditorum confessiones audire, 3046. An Superiores regulares possint benedicere

sacra paramenta et vasa sacra, 3640. An et quatenus valeant directè irritare vota subditorum, 5219. An et quatenus habeant potestatem coercitivam, 3047. An ad hoc indigeant jurisdictione, 3048. An illam habeant Prælati exempti etiam locales, 3049. An queant statuere irregularitates aut alias inhabilitates, 3050. An possint pœnas corporales infligere, 3051. An processus in formâ sit semper necessarius ut Superior regularis valeat pœnas infligere, 3052-3053. An et quatenus Superiores regulares teneantur visitare monasteria suæ congregationis, 3057. An et quatenus in visitatione contra crimina procedere possint, 3061. An et quatenus Superior possit manifestare crimina sibi revelata in visitatione, 3063. Quænam sit potestas Superiorum regularium in vota novitiorum, 3072. Quinam habeant potestatem indirectam vota novitiorum irritandi, 3072. An Superiores regulares valeant dispensare in voto transeundi ad strictiorem Religionem, 3075. Quomodo se gerere debeant erga apostatas et fugitivos, 3083.

SUPERIORISSA est eligenda per suffragia secreta, 3008. Quænam sit auctoritas Superiorissæ generalis juxta leges civiles in Galliâ, 2981. Quid sit observandum in electione Superiorissæ, 3006. Ad quas spectet ejus electio et quænam esse debeant eligentes, 3008. Qualis esse debeat ætas Superiorissæ, 3007. Quænam esse debeant qualitates eligendæ in Superiorissam, 3009. An electio Superiorissæ debeat esse ad triennii tantùm, 3010. An et quatenus ad Episcopum pertineat præesse electioni Superiorissæ, 3011. Quid agendum si, factâ publicatione electæ, omnes eligentes reclament, 3012. A quo sit confirmanda electio Superiorissæ, 3013. Quandiu sit duratura superioritas, 3014. An jurisdictio ecclesiastica committi valeat Superiorissis monialium, 3037, etc. An ab Episcopis hæc jurisdictio possit dictis Superiossis committi; an à S. Pontifice, 3038-3039. An Superiorissæ habeant potestatem dominativam, 3040. An Superiorissæ possint dispensare, 3041. An benedicere, 3042. An prohibere possint communionem monialibus, 3043. An prohibere ne confiteantur extra dies à regulâ assignatos, 3044. An moniales teneantur sua peccata pandere Superiorissæ, 3045.

SUPERNUMERARIUS.—De Canonicis supernumerariis, 2169. Quot sint illorum species, et an sint de Capitulo, 2237-2238. An possint constitui cum expectativâ, 2268.

SUPPLICATIO pro obtinendâ repressione excessûs Prælati, 644. Quid sit supplicatio et quandonam sit dirigenda ut obtineatur reformatio sententiæ injustæ, 5995.

SURDUS. — An et quatenus sit irregularis, 1859. An excusetur à servitio chori, 2328. Quorum sacramentorum sit capax surdus et mutus, 3239-3241. An communicare possit, 3431. An possit stare in judicio, 5596. An possit nubere, 3241.

Suspensio.—An possit ab Episcopo extrajudicialiter ferri in perpetuum, 554, 6018. An regulares valeant suspendi ab Episcopo sinè causâ quoad confessionem, 1567, 1569. An simplex confessarius possit absolvere à suspensione non reservatâ, 6441. Suspensio in modum meræ pœnæ lata cessat non per absolutionem sed per dispensationem, 6470. An Episcopus valeat absolvere à suspensione cum alienigenis, 6452. An habens potestatem absolvendi à casibus Episcopo reservatis habeat eò ipsò potestatem absolvendi à suspensionibus reservatis iisdem annexis, 6481. Scienter ordines recipiens ab Episcopo vitando suspensionem incurrit ab ordinis suscepti exercitio, 6518. Quid sit suspensio et in quo differat ab aliis censuris, 6570. Quid sit suspensio completa et quid partialis, 6571. Quid sit suspensio ab ordine, 6572-6573. An suspensus ab ordine sit suspensus à jurisdictione, et an suspensio à divinis obstet receptioni sacramentorum, saltem ordinis, 6574. Quid sit suspensio ab officio, 6575-6576. A quo censeatur suspensus qui suspenditur simpliciter, 6578. An et quatenus suspensiones à jure attingant Episcopos, 6580. An suspensio à divinis attingat Capitulum, 6581. An, suspenso Capitulo, suspendantur singula ipsius membra, et possint incurrere irregularitatem, 6582. An suspensio lata in communitatem et in singulas ipsius personas attingat innocentes, 6583. An actus suspensi ab officio sint validi, 6584. An valida sit collatio suspenso facta, 6584. An suspensus à beneficio possit fructus sibi retinere si sit pauper, 6585. An in Galliâ suspensus à beneficio teneatur restituere pensionem à gubernio datam, 6586, 5379, 5380, 5446. Quid sit proprium suspensioni latæ in modum meræ pœnæ, 6588. Quomodo dignoscatur an suspensio sit lata in modum meræ pœnæ aut in modum censuræ, 6589. An suspensiones sint ferendæ juxta consuetum juris ordinem, 6590. An suspenso ferri possit modo præventivo et an tunc irregularitas possit incurri, 6590. Quatenus vitandus sit suspensus denuntiatus, 6591. An et quatenus sit mortale non vitare suspensum denuntiatum, 6592. An mortaliter peccet clericus suspensus exercendo actum ipsi per suspensionem vetitum, 6593. Suspensio ligat suspensum etiam extra diœcesim et ubique, 6594. Suspensus non eximitur ab obligatione horas recitandi, etc., 6595. An incurrat irregularitatem Episcopus non observans suspensionem à Pontificalibus, 6596. An suspensio possit ferri ob veniale peccatum, 6597. Quænam sint suspensiones latæ à jure, 6598-6600. A quo suspensiones absolvi queant, 6601. Quid si fuerint latæ in communitatem, 6602. De suspensionibus ex informatâ conscientiâ, 6010, 6024. V. C. *Ap. Sed.*, in fine t. 1.

Suspensus.—Probabilius est quòd collatio ipsi facta sit invalida, 477.

Sustentatio congrua beneficiariorum in quonam consistat et an in omnibus sit æqualis, 5432.

SYMPHONIA. — Quid sit et an sit licita in celebratione officii, 5179

SYLLABUS, in fine t. 1.

SYNDICATUS.—An syndicatui subjaceat Vicarius Generalis qui à suo munere cessavit, 1189. Huic obnoxius est Vicarius Capitularis, 1284.

SYNDICUS. — Quid sint syndici, 5640. Quomodo sint constituendi et confirmandi, quatenus revocari valeant, 5640. A quo constituendi sint syndici monasteriorum monialium et quandiu durare debeat eorum potestas, 5641.

SYNODALIS examinator ; vide EXAMINATOR.

SYNODUS diœcesana quid sit, 80, 937. Religiosi etiam exempti ad Synodum venire debent, ratione parochiarum, 598. Decreta synodalia correctioni S. Sedis non sunt necessariò submittenda, 88. Ordo servandus in Synodo, 642. Episcopi Synodum quotannis celebrare debent ex Concilio Tridentino, 938-940. Quinam sint vocandi ad Synodum, 939. An vocem decisivam in Synodo presbyteri habeant, 941. Quid significet verbum *placet* ab ipsis adhibitum, 2431. Statuta synodalia obligant, etsi extra Synodum nondum sint promulgata, 942. Episcopus nequit cogere ut emaiur codex synodalium decretorum, 943. An obliget lex Tridentina quoad annuam Synodi celebrationem, 944-945. Lex organica in Galliâ exigit assensum Gubernii, 946. An Vicarius Capitularis possit Synodum celebrare, 1275. An et quatenus parochi teneantur Synodo interesse, 1512. Episcopus non indiget consilio Capituli ad Synodum congregandam, 2429. An Episcopus indigeat consilio Capituli ut faciat Constitutiones in Synodo, 2430. Valent Constitutiones Episcopales, etsi tota Synodus dissentiat, 2432. Ostendi debent tamen iis quorum interest, 2433. Quid sit sentiendum de Constitutionibus synodalibus jubentibus ut rebaptizentur omnes infantes domo privatim ab obstetricibus baptizati, 3181.

T

TABACUM. — An sumptio tabaci per nares solvat jejunium ad communionem præscriptum, 3456. An fumus tabaci, 3458. An masticatio ejusdem, 3460.

TABELLA. — An tabellæ sint præscriptæ in missâ, 3654.

TABERNA. — An et quatenus clericis prohibeatur tabernarum frequentatio, 2079.

TABERNACULUM.— Ad quem spectet jus retinendi claves tabernaculi, 3587. Quid præscribat rubrica circa tabernaculum, 3675. An debeat adesse in altari majori, 3676. An debeat esse ligneum, 3677. Quomodo compositum, ornandum, et custodiendum, 3678 - 3680. An debeat esse benedictum, 3681. An apertum esse debeat quando

Sanctissimo est vacuum, 3682.

TABULA. — Quid sit sentiendum de tabulis gyrantibus, 6249. Tabula horarum quibus matutinum potest pridie recitari, 5151.

TALARIS, vide verbum HABITUS.

TALIO.— An accusator debeat se adstringere, ad subeundam pœnam talionis, 5802.

TAPETE.— An debeatur Canonico vel Dignitati vesperas cantanti, 2452. An et quibus pœnis prohibeatur sibi facere deferri strata seu tapete in ecclesiâ, 4836.

TAXA. — An ubique obliget Decretum Innocentii XI circa taxam Cancellariæ Episcopalis, 1051. Hoc intelligendum salvis consuetudinibus legitimè præscriptis, 1052. Quænam sint præcipuæ dispositiones Decreti Innocentii XI, 1053. Excipiendus est Cancellarius, 1054. Quid possit percipere Cancellarius, 1055. Quid ipsi prohibeatur, 1056.

TEMPESTAS. — An campanæ sint pulsandæ ad repellendas tempestates, 4492.

TEMPLARII.— Quid fuerint, 3133.

TEMPORALE.— De juribus S. Pontificis in temporalia, 696. Variæ sententiæ circa hanc quæstionem, 696. Quid intelligendum per temporale et per potestatem in illud directam vel indirectam, 697. Ecclesia seu Papa potestatem habet indirectam in temporalia, 698, 699. Solvuntur objectiones, 700. De principatu temporali S. Pontificis, 701. Temporalis parochiæ administratio, 1505-1509. Vide ADMINISTRATIO.

TEMPUS —Quonam tempore nuptium celebratio vetita sit, et quid tunc prohibeatur, 4191. Quatenus dicta prohibitio intelligatur in Galliâ, 4192. Jejunium quatuor temporum, 4973. Quale tempus requiratur ad præscriptionem, 6049, 6050. Tempus verum et medium: vide DISSERT. DE KALENDARIO, nº 4.

TERMINUS probatorius datur tum actori tum reo, 6052.

TERRITORIALIS. — Quid sint judices territoriales et non territoriales, 5678.

TERTIA. — Una ex horis divini officii, 5076. Quandonam olim inciperet hora Tertia, 5077, 5080.

TERTIARIA.—Regulares nequeunt habitum sui Ordinis conferre mulieribus tertiariis absque Episcopi licentiâ, 591. Quid de tertiariis præcipiat S. Pius V quoad clausuram et votorum solemnitatem, 2531. An dispositiones S. Pii V circa tertiarias sint extendendæ ad alias mulierum Congregationes, 2532, 2533.

TESTAMENTUM. — An et quatenus liceat regularibus testamentum condere, 2775-2778. Qualis esse debeat tunc licentia à Superiore data, 2779-2783. An licentia petita sed indebitè negata excuset à transgressione voti paupertatis, 2783. An Episcopus valeat mutare dispositiones testamentorum, 1048. An ad Episcopum spectet procurare executionem testamentorum piorum, 1048, 1049, 5344. Quomodo in casibus dubiis dijudicandæ sint causæ circa testamenta, 5568.

TESTIMONIALES LITTERÆ. — Quid sint, 1009.

TESTIS. — An fiat irregularis si

reus ad mortem vel mutilationem damnetur, 1941. An sit reiterandus baptismus quando de ipsius validitate constat testimonio unius duntaxat testis, 3180, etc. Quot et quales testes requirantur pro matrimonio contrahendo, 4381. An quilibet possint ad hoc adhiberi, 4382. An eorum præsentia concurrere debeat in matrimonio cum parochi præsentiâ, 4383. An tunc expressè vocati esse debeant et an saltem præmoniti, 4384. Quinam sint testes legitimi, 5709. Quantus sit valor testimonii ineptorum testium, 5710. Quot testes requirantur ad probandum, 5711. Quinam sint casus in quibus sufficit unus testis, 5712. Quomodo recipiendæ sint depositiones testium, 5713. An et quatenus pars adversa præsens esse et audire debeat, 5714. An depositiones testium possint scripto fieri, 5715. Quid dixerit Innocent. III circa interrogationem testium, 5716. An testis debeat esse jejunus, 5717. An possit interrogari ab alio quàm à Judice, 5718. An et quatenus depositiones testium sint scriptis consignandæ, 5719. An testes juramentum præstare debeant, 5720. Coram quo et quomodo debeant jurare, 5721. Quænam exceptiones apponi valeant contra testes, et quid tunc judex agere debeat, 5722, 5723. Quomodo reprobandi sint testes, 5724. An et quomodo testis teneatur veritatem aperire in judicio, 5727. An testes possint cogi ad deponendum, 5726. An testis teneatur respondere judici illegitimè interroganti, 5727. An et quinam sint casus in quibus testis etsi legitimè interrogatus, non tenetur respondere, 5729. An testes possint aliquando recipi, lite non contestatâ, 5925. De repetitione et confrontatione testium, 5942-5945. Quatenus sint citandi testes extra judicis territorium existentes, 6053. De publicatione testium, 6054. De repulsâ et reprobatione testium, 6055. Quinam testes admittantur in causis matrimonialibus, 6086. Per unum testem fide dignum constare potest de absolutione excommunicati, 6507.

Theatini. — A quo fuerint fundati, 3125.

Theologalis. — An et à quo præscriptum fuerit ut in Capitulis Theologalis institueretur, 2196, 2197. An ad erectionem Præbendæ Theologalis requiratur actualis deputatio, 2198. An Theologalis debeat esse Canonicus, 2199. An qui Theologali supplet clericus sæcularis esse debeat, 2200. An Theologalis possit ad nutum revocari ab Episcopo, 2201, 2202. An ipsi liceat præbendam suam dimittere et aliam optare, 2201 *in notâ*. An Episcopus in Galliâ possit Theologalem mutare, 2203. A quo Theologalis sit eligendus, 2204. Ubi simul Theologalis et Pœnitentiarius constitui nequeunt, præferendus est Theologalis, 2204. A quo conferri debeat Præbendæ Theologalis, 2205. An sit obligatio in Galliâ instituendi Theologalem, 2206. Quænam qualitates esse debeant in Theologali, 2207. An electio Theologalis sit per concursum

facienda, 2208. Quatenus sit implendum munus Theologalis, 2209. An suo muneri satisficiat per lectionem theologiæ moralis, 2210. An per lectionem juris canonici, 2211. Ad Episcopum spectat determinare tempus, locum, materiam et modum lectionum Theologalis, sed lectiones debent esse saltem 40 per annum, 2212. Quo in loco haberi debeant lectiones, 2213. An per substitutum haberi valeant, 2214. An Theologalis teneatur choro interesse, 2215. Quomodo Episcopus debeat procedere contra Theologalem negligentem, 2216. An et quatenus Canonici, curati cæterique clerici cogi possint ad audiendum lectiones Theologalis, 2217.

THESAURARIUS seu Sacrista quid sit, 2219.

THESAURUS. — In quo consistat thesaurus Ecclesiæ, 4529. An et quatenus constet existere in Ecclesiâ thesaurum satisfactionum Christi et Sanctorum, 4531-4533. Ubinam existat ille thesaurus, 4534.

THEURGIA.— Quid sit, 6235.

THOMAS (S.). — Quomodo explicentur ipsius verba circa potestatem dispensandi in professionis voto, 3065.

THOMASSINUS quid senserit circa antiquitatem statûs religiosi, 2510.

THORUS seu TORUS legitimus requiritur in promovendis ad Dignitates et officia ecclesiastica, 473. De dissolutione matrimonii quoad thorum, et an aliquando liceat conjugibus sese separare quoad thorum et habitationem, 4129, 4130. An et quatenus liceat separatio propter adulterium, et an de illo sufficiat suspicio, 4131. Quid requiratur ut fornicatio sit causa separationis, 4132. An sodomia et bestialitas sint legitimæ causæ separationis quoad thorum, 4133. An item mollities, pollutio et tactus impudici, 4134. Quinam sint casus in quibus adulterium non est causa sufficiens separationis, 4135. An vir teneatur dimittere adulteram, 4136. An mulier teneatur virum adulterum dimittere, 4137. An conjux innocens teneatur adulterum emendatum reassumere, 4138. An facto divortio innocens possit cogere adulterum ut ad se redeat, 4139. An conjux innocens possit adulterum dimittere ex privatâ auctoritate, 4140. An casu quo adultera ingreditur Religionem, teneatur vir ipse etiam Religionem ingredi, 4142. An et quatenus sævitiæ sint causa legitima separationis, 4143, 4144. An sola verba sufficiant, 4145. An causa sit sufficiens si conjux trahat in peccatum 4146. An morbus contagiosus sufficiat, 4147. An mutuus consensus possit esse causa separationis perpetuæ et quid à jure sit tunc præscriptum, 4148. Cujusnam impensis facto divortio, filii sint educandi, 4150. Quid prescribat lex civilis in Galliâ circa separationem conjugum, 4151. An admittat omnes causas canonicas separationis, 4152.

THRONUS. — Qualis et quo loco esse debeat thronus Episcopi, 1075, 1076.

THURIFICATIO. — Ordo in eâ ser-

vandus, 642. An sit licita in missâ privatâ, 3713.

Tiara. — A quo tempore tribus circumdata fuerit coronis, 673 *in notâ*.

Titularis. — Festum Patroni titularis non est de præcepto, 1490. Quid sint titulares Patroni, 4966 : vide Patronus.

Titularis Episcopus seu *in partibus infidelium*, 1083.

Titulus.—Tituli Decretalium sunt authentici, 187.

Titulus. — Qualis esse debeat ad præscriptionem, 6049.

Titulus. — Quid sit et quotuplex, 272, 293. Quid requiratur ut titulus sit verus, 292. Quandonam sit falsus, 292-293. Quid titulus fictus, quid coloratus, quid simpliciter nullus, 293. Ubi deest titulus verus sufficit putativus, modò : 1o existat error communis et probabilis; 2o Ecclesia possit vitio tituli mederi ; 3o titulus adsit coloratus, 294. Titulus coloratus potest sufficere etiam ad exercendam jurisdictionem delegatam, 295. Et hoc in utroque foro, 296. Error debet esse communis, non verò unius aut alterius tantùm, 297. Non sufficit error crassus, 298. Error debet esse facti non juris, 299. Sufficit quòd sit communis in loco ubi actus gestus fuit 300. Sufficit ut sit communis etiam respectu scientium, 304. Titulus coloratus debet esse collatus à legitimo Superiore, 303. An sit omnino necessarius quando error est communis, 305.

Quid sit titulus ad ordines suscipiendos requisitus, 1999. An sit necessarius et quatenus, 2000. Qualis esse debeat titulus beneficii, 2001. Ad quem spectet determinare sufficientiam beneficii, 2002. An et quatenus possit resignari beneficium in titulum ordinationis collatum, 2003. Quinam possint ordinari ad titulum patrimonii, 2004. An et quatenus alienari possit titulus patrimonii, 2005. Ad quem spectet examen de existentiâ et valore patrimonii, 2006. Quinam possint ordinari titulo paupertatis religiosæ, 2007-2008. An ordinari possint titulo paupertatis qui nondum sunt professi, 2008. An in Galliâ liceat ordinare sæculares absque titulo canonico, 2009-2010. Quid de Provinciâ Avenionensi, 2010. Quid sentiendum de titulo obedientiæ de quo in Rituali Parisiensi agitur, 2011. Quid statutum fuerit à lege civili in Galliâ circa titulum ordinationis, 2012. Quas pœnas incurrant ordinantes vel dimissorias concedentes in casibus ubi non adest titulus, 2013. An obligatio necessaria subministrandi ordinatis transeat aliquando ad hæredes ordinantis, 2013. An ad aliquid teneantur ordinantes si debitam diligentiam adhibuerint ut adesset titulus verus, vel si ordinati possint aliunde sibi subvenire, 2015. Ad quid teneantur examinatores, 2015. An aliquando Ordinans sinè titulo incurrat suspensionem, 2016. Quid si religiosos nondum professos Episcopus ordinet absque titulo, 2017. Quas pœnas incurrat ordinatus sinè titulo, 2017. An suspensi sint clerici sinè titulo ordinati, 2018. Clerici suum alienantes

titulum graviter peccant, sed pœnam ipso facto non incurrunt, 2019.

TOLERATUS et non toleratus quid sint, 6492 : vide EXCOMMUNICATIO.

TONSURA. — Quid sit, 1666. An sit ordo, 1667. An Episcopus valeat tonsuram conferre in diœcesi alienâ absque Ordinarii licentiâ, 1668. An nondum confirmatis liceat conferre, 1669. An ad tonsuram liceat admittere conjugatos, 1670. Quænam sint materia et forma tonsuræ, 1671. Quinam sint tonsuræ effectus, 1672. Quænam competant tonsuratis, 1673. An Episcopus valeat prohibere ne clericus deferat clericalem habitum, 1674. An et quatenus id possit juxta nostras leges civiles, 1675. Tonsurâ insigniti capaces sunt jurisdictionis ecclesiasticæ, 1677. Privilegia eorum qui tonsuræ sunt initiati, 1678. An peccet mortaliter qui tonsuram recipit in statu peccati mortalis, 1752. An tonsura possit ab Abbatibus conferri, 1990-1993. Quomodo fieret olim, et hodiè quomodo fieri debeat tonsura, 2113-2114. An sit obligatio gravis deferendi tonsuram, 2114. An sit peccatum comam relaxatam deferre 2115. Qualis esse debeat coronæ clericalis dimensio, 2116.

TORTURA. — An tribunal inquisitionis meritò insimuletur crudelitatis ob supplicium torturæ, 6037.

TORUS. — Vide THORUS.

TOTIES. — An indulgentia Portiunculæ lucrifieri valeat *toties quoties*, 4619.

TOURIÈRES.—An ipsis liceat clausuram ingredi, 2848.

TRADITIO DIVINA. — Quatenus fons juris canonici, 17, 21.

TRANSITUS. — A quo possit concedi facultas transeundi à statu conversorum ad statum clericorum in Religione, et vice versâ, 3102.

TRANSLATIO titularium quid sit, 519. Translatio Episcoporum solâ auctoritate Romani Pontificis fieri potest, 519. Dubitatur an hujusmodi translatio sit vetita jure divino, 549. Ab antiquioribus temporibus translationes Episcoporum sunt vetitæ, 520. Regulariter Episcopus nequit tranferri ad Ecclesiam minorem, 521. Quænam causæ requirantur ad legitimam translationem, 522-523. Communis utilitas aut necessitas requiritur, 523. Non obstat cap. *Inter corporalia*, 524. An Papa possit transferre invitum Episcopum ab unâ ad aliam Ecclesiam, 525-526. De translatione parochorum, 527-538. Quo instanti cesset in priori Ecclesiâ jurisdictio Episcopi translati, 528. Quo item instante in priori ecclesiâ cesset jurisdictio sacerdotis electi ad Episcopatum, 529. Quo instante cesset jurisdictio parochi translati ad aliam parochiam, 530. Quid dicendum de partitione fructuum beneficii in casu translationis, vide FRUCTUS.—An et quatenus transferantur indulgentiæ in casu translationis festorum, 4600-4601.

TRAPPISTÆ, TRAPPENSES.—Jurisdictioni Episcoporum suberant tanquam Sedis Apostolicæ delegatorum, 609. Abbates Trappistarum confirmantur à Superiori Genera-

Cisterciensium, 2997. Undenam orti in Trapp. 3109. De eorum votis, 2505.

Tribunal.—De Tribunalibus Romanis, 788. Supremum tribunal in Congregationibus religiosis est Capitulum generale, 3028. Quænam sint varia tribunalia in Ecclesiâ, 5547-5548.

Tridentinum Concilium. — An sit receptum in Galliâ etiam quoad disciplinam, 93. Ipsius decreta partem præcipuam juris novissimi constituunt, 203. An consuetudo possit prævalere contra Decreta Concilii Trident., 144. Origo Congregationis Concil. Trident. interpretis ipsius compositio et competentiæ expositio, 769 : vide Congregatio.

Triduum. — An et quatenus exequiæ possint fieri triduo Hebdomadis Sanctæ, 4685. An et quatenus missæ privatæ et cæremoniæ hujusce Hebdomadis prohibeantur vel permitti possint in triduo Hebdomadis Sanctæ, 3553.

Triennalis.—An in jus possit vocari ille qui habet triennalem possessionem beneficii, 5414 : vide Possessio.

Trinitarii.—Notitia eorum Religionis, 3131.

Trinitas. — An Baptismus collatus nomine Trinitatis tantùm sinè expressione nominis singularum personarum divinarum sit validus, 3275, 3269. Quomodo Trinitas sit pingenda, 4818.

Triplicationes. — An locum habeant in foro ecclesiastico, 5947.

Tussis.—An communio sit danda ei qui tussi vexatur, 3413.

Tutor.—An vota pupillorum possit directè irritare, 5217.

U

Ultima voluntas : vide Voluntas.

Unctio. — Extrema-Unctio à quo sit ministranda, 1384. Quid possint regulares circa ejus administrationem, 1385. A quo sit ministranda Episcopo infirmo, 1386. Collata à sacerdotibus græcis cum oleo ab ipsis benedicto est valida, 3340. Quot membra ungi debeant, et an expressio quinque sensuum sit de necessitate sacramenti, 3923. An de necessitate sacramenti sit geminam unctionem facere in sensibus geminis et quænam unctiones possint emitti, 3924. An de necessitate sacramenti sit servare ordinem unctionum, 3925. Quatenus fieri debeat unctio manuum ac pedum, 3925. An unctiones sint semper pollice faciendæ, 3926. Quomodo sit facienda unctio narium, 3927. Quomodo ungendæ sint manus sacerdotum in collatione Extremæ-Unctionis, 3925. Quid sit faciendum de globulis stuppæ vel bombacii quibus Unctiones terguntur, 3941.

Unio parochiarum et aliorum beneficiorum, 337. Quotuplici modo fieri possit unio hujusmodi, 359. Quinam habeant potestatem beneficia et ecclesias uniendi, 360.

Quot conditiones requirantur ut ab Episcopis uniones fiant, 361. Quid Episcopis concedat Concil. Trident. circa uniones, 362. An parochiæ possint uniri monasteriis, Abbatiis, Capitulis, Dignitatibus, præbendis, seminariis, etc., 363-364. Immeritò plures in Galliâ asserunt ecclesiam Cathedralem aut alias parochias posse per solum Episcopum absque Papæ veniâ, uniri Capitulo vel præbendis, 365-367. An, causâ unionis cessante, ipsa unio sit dissolvenda, 5394.

UNIVERSITAS. — Delegatio ad universitatem causarum, 284. Congregatio pro Universitate studii romani, 783. Quid sint scholæ dictæ *Universitates*, 2129, 2130. Quandonam institutæ fuère, 2131. A quânam auctoritate, 5522. A quo instituta fuerit Universitas Valentinensis, 5522. In quot facultates scientiæ distributæ fuerint in Universitatibus, 2132-2133. Erant scholæ et collegia in Universitatibus, præsertim Parisiensi, 2134. Universitates gradus academicos conferunt, 2135. Ad hoc requiritur ut sint ab Ecclesiâ approhatæ, 2140. An gradus obtenti apud Universitates extraneas valerent olim in Galliâ, 2141. An et quatenus Universitates valeant judicare de scriptis et doctrinis, 2142. Quid sit Universitas hodie existens in Galliâ et an valeat conferre gradus privilegiis ecclesiasticis gaudentes, 2143. An regulares possint esse professores in publicis Universitatibus, 2883. An regulares possint doctorari et doctorare extra Universitates, 2882, 2883.

URBANITAS. — An excuset à jejunio, 5027.

URSULINÆ. — A quo fuerint institutæ, 3128.

USURARIUS. — Quatenus sepultura ecclesiastica sit neganda usurariis, 4722. Quid sit usura et quibus pœnis usurarii subjaceant, 6296.

UTENSILIA. — An et quatenus, defuncto Episcopo, utensilia *ipsius* ad ecclesiam Cathedralem pertineant, 2296-2297.

UTERUS. — An et quomodo baptizandus sit infans nondum egressus ex utero matris, si vita infantis sit in periculo, vel si defuncta fuerit mater prægnans, 3259-3265. An sit obligatio aperiendi uterum matris, si secus infans nequeat baptizari, 3262-3263. An possit aut debeat hæc incisio fieri aliquando per sacerdotem, 3264.

UTILE.—Quid sub hâc voce permittatur erga excommunicatos, 6553.

UTILITAS Ecclesiæ an et quatenus excuset absentes à choro, 2333. An excuset utilitas ecclesiæ alterius privatæ et distinctæ ab ecclesiâ Cathedrali, 2333, 2357. An lucretur distributiones qui abest à choro propter utilitatem Ecclesiæ universalis vel diœcesis, 2334. An absens propter utilitatem ecclesiæ propriæ lucretur distributiones, 2333, 2334.

UXOR. — An teneatur sequi virum domicilium mutantem, 4129. Quo in domicilio conveniri à judice debeat, 5683, 5685. Quo in loco sit sepelienda, 1395.

V

VACATIO beneficiorum in certis mensibus facit ut beneficia S. Sedi reserventur, 447. An hoc locum non habeat in Galliâ, præsertim pro parochiis, 455. De vacatione officiorum ecclesiasticorum, 498, etc. Quandonam per dimissionem vacare censeatur Sedes Episcopalis, 511. De administratione diœcesis, Sede vacante, 1212: vide SEDE VACANTE.— Vacatio trimestrialis conceditur Canonicis à Concilio Tridentino, 2351. An tunc Canonici fructus præbendæ et distributiones lucrentur, 2353. Quomodo intelligendi sint tres menses à Tridentino concessi; an intelligi debeant de mensibus discontinuis, 2354. An horæ sint numerandæ, 2355. An requiratur licentia Episcopi ad absentiam trimestrialem, 2356. An sint causæ propter quas liceat Canonicis ultra tres menses à choro abesse, 2357. Quot Canonici simul abesse possint, 2358.

VAGUS. — Ubinam possit facere communionem paschalem, 1358. Quisnam sit parochus vagorum quoad matrimonium, 1376. Quæ cautiones sint adhibendæ in matrimonio vagorum, 1382, 1383. Milites in castris aut papilionibus si non habeant capellanum à S. Sede aut ab Ordinario approbatum, vagis annumerantur, 1546. Quonam in loco vagi possint judicari, 5687.

VALDENSES. — Negârunt jurisdictiones Ecclesiæ, 5493.

VALE. — Quid sub hâc voce prohibeatur erga excommunicatos, 6545, 6546.

VALENTINENSIS. — Indultum diœcesi Valentinensi concessum pro missis defunctorum, 3732, 3746 *in notâ*. A quo fuerit instituta Universitas Valentinensis, 5522.

VALLENSE (JOANNES).—Ipsius juris canonici Collectio, 185.

VALOR sacrificii missæ, 3477, 3479.

VANA OBSERVANTIA. — Quid sit, 6238. Vide MAGIA.

VAN-ESPEN.— Quid senserit circa antiquitatem et necessitatem *placiti regii*, 33, 34. Quid item de parochis, 1290.

VASA SACRA. — Episcopus tenetur Cathedrali relinquere vasa sacra quæ bonis Ecclesiæ fuerunt comparata, 1070. An et à quo sint consecranda vel benedicenda, 3638, 3639. An Episcopus valeat committere sacerdoti potestatem illa consecrandi vel benedicendi, 3639 An et quatenus illa possint benedicere Abbates et Superiores regulares, 3639, 3640. An pixis sit consecranda, 3641. Quomodo vasa sacra amittant suam consecrationem aut benedictionem, 3642. Ex quâ materiâ esse debeant, 3635; vide CALIX, PIXIS. — An vasa sacr amittant suam consecrationem quando adhibentur ad usus profanos, 3644. An amittant, si inaurationem deperdant, 3643. Quibusr

prohibeatur tangere si non sint vacua, 3645. Quibusnam si sint vacua, 3646. An ante usum possint à laicis tangi ciborium, ostensorium et ipsius lunula, 3648. In quibusnam vasibus contineri debeant S. Chrisma et alia olea sacra, 4816.

VATICANUM (Conc.).—In fine t. 1.

VENATIO.—Quid decernat jus canonicum circa venationem, 2072. Quotuplex sit venatio, 2073. Clamorosa venatio clericis est prohibita, 2074. An et quatenus sub gravi ipsis vetita sit, 2075. Strictiùs religiosis prohibetur, 2076. Venatio quæ armis fit speciali jure prohibetur clericis, 2077.

VENEFICIUM.—Quid sit, 6238.

VENENUM.—An excommunicationem incurrat qui venenum præbet clerico, 6219.

VENERABILES.—Quid sint, 4876.

VENEREUS.—Quot species delictorum venereorum distinguantur, 6257.

VENIALE.—An et quatenus sit validum votum non committendi peccatum veniale, 5195. An censuræ possint incuti ob peccatum veniale, 6397. An ob peccatum veniale possit incurri excommunicatio minor, 6488. An ferri possit suspensio ob veniale peccatum, 6597. An item interdictum, 6632. An teneatur ad confessionem annuam qui habet tantùm venialia, 3807.

VERBUM Dei sive scriptum sive traditum, est fons juris canonici, 71. An verbum Dei sit audiendum in ecclesiâ parochiali, 1363, 4913. An sit obligatio audiendi verbum Dei singulis Dominicis, 4914.

VERHOEVEN (MARIANUS).—Quid senserit circa jus regularium exercendi sacrum ministerium, 2892.

VERSIONES Scripturæ quandonam et quibusnam permittantur, 736, 737. Versiones scriptorum ecclesiasticorum à damnatis auctoribus editæ, quibusnam permittantur, 735.

VESPERÆ.—An sit obligatio vesperis interessendi singulis Dominicis, 4914. Sunt una ex horis canonicis, 5076. Cuinam respondeat officium vesperarum, 5080.

VESTES SACRÆ.—An possint deferri à laicis aut à clericis in minoribus, 1676, 3634. Quænam sint vestes sacræ, 3615. Quanta sit obligatio vestes sacras adhibendi in administratione sacramentorum, 3223-3229. An in necessitate liceat ministrare Baptismum et Viaticum sinè sacris vestibus, 3228. An etiam Extremam-Unctionem, 3229. Quænam vestes sacræ sint benedicendæ, 3617. Quibusnam benedictionibus, 3618. A quo sint benedicendæ, 3619, 1171 : vide LINTEAMINA.—Quomodo amittant suam benedictionem, 3620. Quid sit faciendum de vestibus sacris usu detritis, 3621. An possint confici ex rebus antea ad usus profanos destinatis, 3622. Ex quâ materiâ sint conficiendæ, 3623, 3624. Cujus coloris esse debeant, 3625-3627. An vestis sacra possit esse multiplicis coloris, 3628. Quis color sit observandus in alienis ecclesiis, 3629. Quis color in sacellis ubi non fit officium publi-

cum, 3630. An sit observandus color loci in diœcesibus ubi non viget legitima liturgia, 3631. Sub quânam obligatione præceptus sit color in sacris vestibus, 3632. An vestes sacræ debeant sumi in sacristiâ vel assumi valeant in altari, 3633. An et quatenus vestibus sacris induendi sint clerici defuncti, 4683. An sint recondendi in sepulcro cum vestibus sacris, 4684 : vide SACRA PARAMENTA.

VESTIS TALARIS, vide TALARIS et HABITUS.

VETITUM Ecclesiæ quid sit, et quatenus obstet matrimonii celebrationi, 4188-4190.

VEXATIO. — An et quatenus sit simonia dare aliquid ad redimendam injustam vexationem, 6175-6179.

VIA CRUCIS. — An per Ordinarium constare debeat de authenticitate Indulti pro erigendâ viâ crucis, 4565. Quid sit via crucis et quænam indulgentiæ ipsi affigantur, 4602. Quid requiratur ad lucrandas indulgentias *viæ crucis*, 4603, 4604. Quibusnam in locis erigi valeat via crucis, 4605. An et quatenus stationes sint benedicendæ, 4606. An semper sit necessarium iterare benedictionem crucium quando via crucis fuit nulliter erecta, 4607. An amittantur indulgentiæ quando cruces è loco suo moventur et postea reponuntur in eâdem ecclesiâ, 4608. An ad validitatem erectionis requiratur ut sacerdos erigens ponat ipsemet stationes, 4609. Quænam documenta requirantur ad erectionem viæ crucis, 4610. An indulgentia viæ crucis valeat aliquando lucrifieri medio *crucifixi*, et qualis esse debeat hujusmodi crucifixus, 4611.

VIATICUM. — Ad quem spectet illud administrare, 1384. An possint illud administrare regulares, 1385. Quis debeat illud ministrare Episcopo, 1386. Quis Canonicis, 1384 *in notâ*. — An liceat deferre Viaticum sinè sacris vestibus, 3228. An cum pileolo, 3228. An ministrans Viaticum possit omittere verba : *accipe Viaticum*, etc., 3385. A quo Viaticum possit ministrari in casu necessitatis, an id fieri valeat à laicis, 3386. An Viaticum teneatur accipere qui paucis ante diebus vel ipso mane communicavit, 3411, 3412. Quid si adsit periculum vomitûs, vel si quis tussi vexetur, 3413. An qui post Viaticum peccavit mortaliter teneatur iterum illud recipere, 3414. An ipsis pueris sit dandum, 3415. An liceat dare pluries Viaticum non jejuno, 3466. An liceat dare Viaticum non jejuno qui crastino die poterit jejunus communicare, 3467. An liceat Viaticum deferre occultè, 3388. An liceat currere Viaticum deferendo, 3389. An illud deferre in equo sit licitum, 3390. An possit dari in cochleari cum vino propter oris siccitatem, 3393.

VIATOR. — Soli homines viatores possunt administrare sacramenta, 3190. Solus viator potest eadem recipere, 3230.

VICARIUS. — Quid intelligendum voce *vicarius*, 1515. Episcopus potest cogere parochos ad sibi adjungendos vicarios in numero sufficienti, 1059,

1344. An parochi jus habeant suos eligendi vicarios, eosque removendi, 1344, 1345, 1518. An Episcopus possit vicarios parochorum removere sinè causâ, 1346. Quid dicendum pro Galliâ, 1347. Quotuplicis generis sint vicarii, 1515. Episcopus, post mortem parochi, jus habet deputandi vicarium pro regendâ parochiâ vacante, 1516. A parocho eligi potest vicarius pro regendâ suâ parochiâ in suâ absentiâ, sed ille vicarius approbari debet ab Episcopo, 1517. Qualis sit jurisdictio Vicarii deputati ad auxiliandum parocho administranti parochiam, 1519. An et quatenus vicarius possit invito parocho, aut invito Episcopo, Matrimonio assistere, 1519, 1520. An parochus possit sub pœnâ nullitatis prohibere vicario ne alicui matrimonio intersit, 4379. An parochus valeat limitare facultates vicario concessas, 1521. An vicarius possit subdelegare, 1522. An valeat suam jurisdictionem exercere extra parochiam, 1523, 1524. Validumne esset matrimonium si coram vicario aut ipsius delegato extra parochiam iniretur, 1525. An casu quo parochus delegatur ad assistendum alicui matrimonio, possit ejusdem vicarius tali matrimonio assistere, 1526. Quandonam cesset jurisdictio vicariorum, 1527. Monita Concilii Suessionis ad vicarios, 1528.

VICARIUS PERPETUUS. — Revocari nequit sinè judicio strictè dicto, 555. An absque interventu Papæ Episcopus possit illud reddere perpetuum quando est amovibilis, 340, 1320. Quænam congrua esset olim solvenda in Galliâ vicariis perpetuis, 5351 *in notâ*.

VICARIUS CURATUS.— In Cathedralibus nominari debet à Capitulo et approbari ab Episcopo si sit perpetuus; si verò sit ad tempus, nominatur et approbatur ab Episcopo, 453. In Galliâ hodie vicarius curatus Cathedralium ubique instituitur à solo Episcopo, 457. Item in Galliâ solet esse amovibilis ad nutum Episcopi, 562. An hoc sit legitimum, 458. Quomodo Capitulum exercuerit curam animarum ante Conc. Trident., 2278. An vicarius curatus teneatur bis applicare missam die festi quo celebrat missam capitularem, nempe unam pro benefactoribus et alteram pro ovibus sibi commissis, 1493. Quid sit. 1515.

VICARIUS FORANEUS.— Quoad præcedentiam, 634. Quid sit et unde illius nomen, 1207. Delegata est ipsius jurisdictio ac de ejusdem sententiâ non ad Archiepiscopum sed ad Episcopum vel istius Vicarium Generalem est appellandum, 1208. Non est in Dignitate constitutus nec præeminentiam habet, 1208. De ejus munere, 1209. Origo vicariorum foraneorum, 1210. Quatenus differant à Vicariis Generalibus, 1211. *An differant ab Archipresbyteris ruralibus*, 1201.

VICARIUS GENERALIS.— Perseverat ipsius jurisdictio quandiu ignoratur mors Episcopi, 303. Nequit uniones facere absque speciali mandato; secus est dicendum de Vicario Capitulari, 360. De Vicarii Generalis Præcedentiâ, 629, 1178. Ipsius ha-

ortus et locus in choro, 629. Quid sit, 1120. Ipsius jurisdictio debet esse generalis saltem moraliter, aliàs esset tantùm delegatus, 1121. Tribunal ejus idem est ac Episcopi, 1122. Vicarius in *temporalibus tantùm* non est generalis : controvertitur an Generalis sit Vicarius in *spiritualibus tantùm* : affirmativa videtur esse amplectenda, 1123, 1124. An Vicarius Generalis suam à jure recipiat jurisdictionem, 1125. An hæc jurisdictio sit ordinaria, 1126. Est ordinaria etiam quoad ea quæ speciale mandatum requirunt, si nihil dicat Episcopus aut nihil faciat ex quo intelligi debeat quòd sit duntaxat delegata : in hoc tamen est aliqua controversia, 1127. Matrimonium coram Vicario Generali aut sacerdote ab ipso delegato, etiam invitis parocho aut Episcopo, est validum, 1126, 1128, 4371. Nequit appellari à sententiâ Vicarii Generalis ad Episcopum, 1122. Quomodo hoc sit intelligendum, 1130. An Episcopus possit pro arbitrio jurisdictionem Vicarii Generalis restringere, 1128. Potest Episcopus plura sibi reservare et causam coram Vicario pendentem ad se revocare, 1129. Potest appellari à sententiâ Vicarii ad Episcopum in iis in quibus est merè delegatus, 1121. Qui solam jurisdictionem voluntariam habet non est Vicarius generalis, nec qui solam contentiosam accepit, 1133. Potest tamen Episcopus disponere ut unus Vicarius functiones voluntariæ jurisdictionis, et alius contentiosæ impleat, 1134. Quomodo inscribantur Litteræ Apostolicæ ad Vicarios Generales directæ, 1135. An Vicarius Generalis sit de Capitulo, 2171. An in jure Vicarius Generalis sit idem ac Officialis, 1132. Origo Vicariorum Generalium, 1136. Dotes requisitæ in Vicario, 1137. Dotes requisitæ in suo munere explendo, 1138. An regulares possint esse Vicarii Generales, 1139, 1140. An Episcopus possit eligi, 1141. An parochus, 1142. An Superior seminarii, 1143. An Pœnitentiarius, 1144. An consanguineus, vel affinis, 1145. An diœcesanus, 1146. Quid sentiendum de hoc ultimo in Galliâ, 1147. A quo Vicarius Generalis sit constituendus, 1148. An administrator diœcesis possit constituere Vicarium Generalem, 1149. In quibusnam casibus S. Sedes soleat constituere Vicarium Generalem, 1150. Quasnam facultates et privilegia hujusmodi Vicariis S. Sedes concedat, 1151. An aliquando Metropolitanus possit suffraganeo suo constituere Vicarium Generalem, 1152. An Episcopus teneatur habere Vicarium Generalem, 1154. An queat plures habere, 1156-1157. An teneatur aliquando plures habere, 1158. An ante adeptam possessionem possit illum vel illos constituere, 1153. Quâ formâ instituendus sit Vicarius Generalis, 1159. An Vicarius habeat eamdem potestatem ac Episcopus, 1160. An tantam habeat ac Capitulum seu Vicarius Capitularis, Sede vacante, 1161. Quænam sint quæ juxta jus commune exerceri nequeunt à Vicario Generali absque expresso Episcopi mandato, 1162. Quædam formulæ quæ non satis

exprimunt speciale mandatum, 1163. Quomodo dignosci queant ea ad quæ sese extendit speciale mandatum, 1164. An Episcopus valeat suo Vicario delegare ea quæ sibi à S. Sede sunt commissa, 1165. An Vicarius Generalis possit exequi dispensationem S. Sedis si executio fuerit Episcopo commissa, et vice versâ, 1175, 1176, 495, 496, 1257, 4425. Quænam Vicarius nequeat explere etiam cum speciali mandato Episcopi, 1166. An possit absolvere ab hæresi, 1166-1169. An possit ferre censuras, 6375. An queat suspendere ex informatâ conscientiâ, 6024. Vicarius Generalis nequit explere quæ sunt ordinis episcopalis, 1170. An possit ex commissione Episcopi benedicere linteamina et paramenta sacra, atque aliis dare facultatem eadem benedicendi, 1171. Non potest exercere functiones episcopales in Cathedrali, Episcopo absente, nisi esset Prima Dignitas, 1172. Nequit consentire quòd clerici litigent coram judice laico, 1173. Ad quænam, sinè speciali mandato, sese extendat jurisdictio Vicarii Generalis, 1174-1176. Valetne expedire causas matrimoniales quæ Ordinarii potestati subsunt, 1175. An Vicarius Generalis possit sibi substituere delegatum, aut etiam aliquem qui sui locum teneat, 1176. Quomodo cesset Vicarii Generalis et illius Substituti jurisdictio, 1177, 1181, 1182, 566. An possit revocari absque ullâ causâ, 1182. An possit recusari à litigante ex eo quòd Episcopus sit suspectus, et vice versâ, 5916. An Vicariatus Generalis sit Dignitas, 1179. An Vicarius Generalis possit delegari à Sede Apostolicâ, 1179. An sit aliquo modo Prælatus, 1180. De sustentatione Vicarii Generalis, 1183. Quid statutum sit à lege civili in Galliâ circa sustentationem Vicarii Generalis post cessationem illius muneris, 1183. Quatenus Episcopus ligetur per acta sui Vicarii, 1184. An teneatur Episcopus resarcire damna ex injustis sui Vicarii actibus orta, 1185. A quo puniendus sit Vicarius qui in officio suo delinquit, 1186-1189. An Vicarius Generalis Archiepiscopi habeat aliquando jurisdictionem in Vicarios Generales Suffraganeorum, 1187, 837. An qui desiit esse Vicarius Generalis subjaceat syndicatui, 1189. An Vicarii Generalis possint esse Archidiaconi amovibiles, 1197. Quatenus differant inter se Vicarius Generalis et Archidiaconus, 1198. An Vicarius Generalis possit concedere dimissorias, 1174, 1980. Impedito Episcopo, non ad Vicarium Generalem sed ad Primam Dignitatem pertinet exercere functiones pontificales, 2188. Quid valeat Vicarius Generalis quoad congregationes capitulares, 2299. An possit Capitulum convocare, 2375. Nequit, sinè speciali mandato, permittere erectionem novi conventûs, nec pariter Vicarii Capitulares, 2546. An possit dispensare in abstinentiâ et jejunio, 5003. Quâ epochâ et cur Vicarii Generales fuerint adhibiti ad exercenda judicia forensia, 5754. An si Archiepiscopus unum depu-

taret ad suam diœcesanam, alterum ad metropolitanam jurisdictionem, sic deputati essent veri Vicarii Generales, 5793.

VICARIUS CAPITULARIS. — Nequit acceptare renuntiationes, 509. A quo sit eligendus, 1213. In ipsius electione locus esse potest *accessui*, 408 : vide ELECTIO.—Quandonam sit instituendus, et in quo numero, vide SEDE VACANTE. — In Galliâ pro effectibus civilibus recognosci debet à gubernio, 1225. De ætate et quibusdam aliis requisitis in Vicario Capitulari, 1237. An possit disponere de mulctis et aliis emolumentis obvenientibus, sede vacante, 1285. De præcedentiâ Vicarii Capitularis, 630. Uniones peragere potest, 360. An queat concedere dimissorias, 1263, etc., 1980. An censendus sit Inquisitor contra hæreticos, et an possit procedere contra exemptos, 6028. An et quatenus valeat reintegrare clericos depositos, 6342. An possit ferre censuras, 6375. Quid et quotuplicis generis sit, 815 : vide CAPITULUM, VICARIUS APOSTOLICUS, 803, 807, 815, etc.

VIDUA. — Quandonam possit, post mortem conjugis, novum inire matrimonium juxta jus civile in Galliâ, 4385. Quo in loco conveniri à judice debeat, 5683.

VIGILIA. — In quibusnam vigiliis sit jejunandum, 4974. Quânam die sit jejunandum quando vigiliæ incidunt in Dominicâ, 4975. Quænam vigiliæ sint observandæ in Galliâ, 4976. An sit jejunandum in vigiliâ SS. Apostolorum Petri et Pauli, et quonam die sit jejunandum, 4977. An in vigiliâ Nativitatis Domini liceat sumere cœnulam copiosiorem, 4986. In quot vigilias nox olim divideretur, 5078.

VINCIBILIS : vide IGNORANTIA.

VINDICATIVA, vide PŒNA.—An censuræ merè vindicativæ sint censuræ propriè dictæ, 6373. Quid sit proprium suspensionibus per modum pœnæ vindicativæ latis, 6587. Quatenus distingui valeant à suspensionibus quæ censuræ sunt propriè dictæ, 6589.

VINUM. — Quale vinum sit materia Eucharistiæ, 3362. An sit materia valida si incipiat acescere, 3362. An sit tunc materia licita, 3362-3363. Quid agere debeat sacerdos si post consecrationem prudenter dubitet an vinum fuerit verum acetum, 3364. An vinum congelatum sit materia valida, 3365. An aqua sit vino admiscenda et quid agere debeat celebrans si advertat aquam non fuisse admixtam, 3366. Quænam aquæ quantitas sit admiscenda, 3367. An guttæ vini quæ in calice sunt separatæ, haberi debeant ut consecratæ, 3370. Quid agere debeat celebrans si post consecrationem advertat vinum non fuisse positum, 3375-3376.

VIOLACEUS. — An communio possit dari cum paramentis violaceis, 3396. An et quatenus color violaceus possit adhiberi in missis pro defunctis, 3396.

VIRGA BIFURCATA. — Quid de eâ sit sentiendum, 6248.

VIS. — Quandonam sit impedi-

mentum dirimens, 4210 : vide Metus.

Visa seu recognitio Rescriptorum pontificiorum dari debet ab Ordinario antequam executioni mandentur, 70, 4564.

Visitandinæ.—A quo fuerint institutæ, 3127.

Visitatio diœcesis. — Quid sit et ad quem finem instituta sit episcopalis diœcesis visitatio, 897. Quibusnam competat jus et potestas visitandi, 898. Quoties diœcesis sit ab Episcopo visitanda, 899. An legitima possit esse consuetudo visitandi diœcesim rariùs quàm præcipit Tridentinum, 900. An Episcopus teneatur prædicare in visitatione, 901. Quænam loca et personæ visitationi subjaceant, 902. An personæ exemptæ subjaceant aliquando visitationi, 903. Quomodo agere debeant Episcopi visitantes exemptos extra monasteria commorantes, 904. Quomodo subjaceant visitationi ecclesiæ exemptæ curatæ, et religiosi qui illarum curam habent, 905. Quomodo Capitula exempta sint visitanda, 906. Episcopus potest visitare monasteria exempta quoad clausuram, 908. Item confraternitates laicorum in ecclesiis exemptorum, 909. Observanda circa varia objecta visitationis episcopalis, 910. Non potest recusari visitans si paternè procedat; secus si juridicè, 911. Appellari nequit à statutis in visitatione, nisi ad effectum devolutivum, non verò suspensivum, 912. Quid facere debeat Episcopus, peractâ visitatione, 914. Visitator non Episcopus ab Episcopo deputatus debet suæ deputationis litteras ostendere, 915. Quænam pœnæ decretæ fuerint contra eos qui visitationem impedirent, 915. Quid exigere possit Visitator, 916. Debet visitationem expedire celeriter, 917. Ab Episcopo eligi possunt convisitatores, 918. An Vicarius Capitularis possit diœcesim visitare, 1273. De cæremoniis tunc observandis et de procuratione exigendâ, 1274.

Visitatio (*quoad religiosas*.) — Quid præscribatur circa visitationem monialium, 2966. Quotuplex sit visitatio, 2967. Quænam sint pœnæ contra impedientes visitationem, 2968. An et quatenus Superior regularis teneatur visitare monasteria suæ Congregationis, 3057-3058. Quid intelligatur per visitationem monasterii, 3059. Quotuplex sit visitatio, 3060. An et quatenus Superior procedere valeat ut judex in hujusmodi visitatione, 3061. An et quatenus moniales interrogatæ teneantur respondere, 3062. An et quatenus sub secreto sint tenenda ea quæ modo paterno fuerunt revelata in visitatione, 3063. — De visitatione corporis delicti, 5885. — De visitatione sacrorum liminum, vide Limina.

Vitandus. — Quisnam sit *excommunicatus* vitandus, 6492. An dicta de excommunicatis sint etiam intelligenda de suspensis, interdictis et irregularibus denuntiatis, 6500. An et quatenus sint vitandi notorii clericorum percussores, 6501-6507 : vide Excommunicatus.

Vitium. — Ecclesia nequit mederi

vitio tituli quando est juris naturalis aut divini, 302.

VIVÆ vocis oracula quid sint, 50. Quinam de illis attestationem facere valeant, 50.

VOCATIO. — An sit necessaria ad recipiendos ordines, 1955.

VOLUNTARIA jurisdictio quid sit, 281.

VOLUNTAS. — Religiosus etiam exemptus subjicitur Ordinario in reddendâ ratione ultimæ voluntatis quam gessit, 603. An Episcopus valeat commutare ultimas voluntates, 1048.

VOMITUS. — An communio dari possit si adsit vomitûs periculum, 3413.

VOTIVA. — Quid sit missa votiva et quandonam ex rubricis prohibeatur, 3718-3719. An prohibitio intelligatur de omni missâ votivâ, 3719. An eo die quo fit de Mysterio vel Sancto, missa de eo possit dici more votivo, et quid de diebus intra Octavam, 3720. Quibusnam diebus dici possit votiva solemnis præscripta ob Ordinariis pro re gravi, 3721. Quandonam missa censenda sit præcepta pro re gravi, 3749. An electio Abbatissæ, vestitio, professio, primitiæ neo-sacerdotis sint res graves, 3750. Quibusnam diebus dici possit missa pro sponso et sponsâ, 3722. Quid sid agendum si missa pro sponso et sponsâ nequeat recitari, 3723. Quibusnam diebus valeat dici missa *de requiem*, si sit exequialis, 3724. An votivæ prohibeantur die ad quem solemnitas festorum est translata, ut in Galliâ pro Epiphaniâ, Corpore Domini etc., 3725. Quibusnam diebus permittantur missæ exequiales, corpore præsente, 3726. Quibusnam diebus permittantur, corpore absente, sed nondum sepulto, 3727. Quibusnam diebus, corpore sepulto sinè missâ, 3728. Quid si differatur celebratio missæ exequialis, 3729. Quænam dicenda sit missa si sit exequialis, 3730. An plures missæ *de requiem* cantari possint diebus duplicibus, 3731. Quid fuerit concessum diœcesi Valentinensi, 3732. Missa votiva anniversaria quid sit, 3733-3735. Quibusnam diebus cantari possit, 3726. An missa de die possit applicari in anniversariis, 3736, 3733, 3753. An anniversaria missa gaudeat suis privilegiis si anticipetur vel transferatur, 3737. Quid si dies anniversarius assignatus fuerit à testatore, 3758. Quid de missis quotidie dicendis ex fundatione, 3739. Quid si missa fuerit petita absque fundatione, 3740 Quid de missis confraternitatum pro defunctis, 3741. Quibusnam diebus possint dici missæ pro 3°, 7° et 30° die post sepulturam, 3742-3744. De missis privatis defunctorum, 3745-3747. An missæ *de requiem* vel aliæ votivæ possint semper dici diebus non vetitis, 3748. Quale sit peccatum dicere votivam diebus vetitis, 3571. An satisfaciat qui, promissâ votivâ, dicit missam de die, 3752-3753. Quid si consentiat testatoris hæres vel dans eleemosynam, 3754-3755. An et quatenus missæ aut orationes certis diebus propriæ, tanquam votivæ in aliis diebus recitari valeant, 3757. An et quatenus de quocumque

Sancto dici possint missæ votivæ, 8758.

Votum. — Quomodo definiatur, 5186 De votorum solemnitate, 2468 etc. In quo consistat solemnitas voti castitatis, 2469. Sententia Thomistarum, 2470. Altera sententia 2471. Tertia sententia juxta quam voti solemnitas pendet ex solâ determinatione Ecclesiæ, 2472. Probationes hujus tertiæ sententiæ, 2473. Non potest dici quòd solemnitas voti castitatis consistat in aliquo ritu speciali, 2474. Quomodo vis irritandi matrimonium annectatur voto scholasticorum Societatis Jesu, 2475. An et quatenus votum solemne possit fieri simplex, 2476. An vovens paupertatem abdicet omnia omninò bona, 2477-2750. An ad statum religiosum sufficiat quartus gradus paupertatis, 2481. An sufficiat tertius, 2482-2484. An valida sit dispositio facta à religioso sinè licentiâ, 2485. In quo consistat voti paupertatis solemnitas, 2486. Variæ opiniones, 2487. An et quatenus solemne votum paupertatis inducat incapacitatem dominii, 2488. Hæc solemnitas non consistit in aliquo ritu, 2489. Nec in solâ traditione suî et suorum omnium cum acceptatione, 2490, 2491. Sed in dispositione legis ecclesiasticæ, 2491. An concursus potestatis sæcularis sit necessarius ad solemnitatem voti paupertatis, 2492-2497. Decisiones circa vota monialium Galliæ et Sabaudiæ, 2495. An veri religiosi cum votis solemnibus possint esse in Galliâ sub legislatione ·tenus vigente, 2497. In quonam consistat solemnitas voti obedientiæ juxta Suarezium, 2498. Quomodo solvenda sit quæstio, 2499. Quænam vota nequeant irritari à Superioribus regularibus, 2500. In quibusnam consistat votorum religiosorum solemnitas, 2501. Utrum votum unum possit esse solemne seorsim ab aliis, 2504. Quinam in Galliâ sint veri religiosi cum votis solemnibus, 2505. An solemnia sint vota monialium in Galliâ, Belgio et Sabaudiâ, 2506. An expleto novitiatu, statim emitti valeant vota solemnia, 2689. Variæ decisiones circa statum religiosorum antequam emittant vota solemnia, 2690-2692. An et quatenus vota priùs emissa extinguantur per professionem religiosam, 2709-2713. An vovens paupertatem religiosam servet jus administrandi beneficium, 2752 : vide Paupertas. — Quatenus votis Religionis remaneat adstrictus regularis qui ad Episcopatum aut Cardinalatum evectus est, 2886. Quid valeant confessarii regulares circa vota, 2942. An et à quo solvi valeant vota solemnia religiosorum, 3064-3067. Quomodo explicentur verba S. Thomæ, 3065. Quomodo explicentur verba Innocentii III, 3066. An Episcopus aut Prælatus regularis possit aliquando absolvere à voto solemni professionis, 3068. An et quatenus valeant absolvere à votis simplicibus in professione emissis, 2740, 3069. An consensus Congregationis sit necessarius, 3069. An cum consensu Congregationis Episcopus possit dispensare in voto continentiæ perpetuæ in

professione emisso, 3071. An Superiores regulares queant dispensare super votum transeundi ad strictiorem Religionem, 3075. An et quatenus votum simplex obstet matrimonio contrahendo, 4194. An qui vovet castitatem possit, dissoluto matrimonio, cum tali voto contracto alias inire nuptias, 4195. An qui votum emisit sacros ordines suscipiendi et nihilominus connubium init, teneatur, dissoluto matrimonio, adimplere suum votum, 4196. An et quatenus Episcopus aut ejus Vicarius possit dispensare in voto castitatis perpetuæ emisso post matrimonium consummatum, 4198. An si votum fuerit emissum ante matrimonium, dispensare valeat Episcopus durante matrimonio, 4199. An possit dispensare ad matrimonium contrahendum si periculum sit in morâ, 4200. An et quatenus confessarii regulares possint dispensare in voto castitatis pro foro interno, 4201. Quale votum dirimat matrimonium, 4251. An et quatenus votum scholasticorum in Societate Jesu illud dirimat, 4251. A quo tempore votum solemne dirimat matrimonium, 4252. Quid valeant confessarii tempore Jubilæi circa votorum commutationem, 4634-4637. Non valet votum emissum ante usum rationis, aut in ebrietate, 5187. An valeat votum cum semiplenâ advertentiâ, et quid in dubio de plenâ et sufficienti deliberatione, 5187. An valida sint vota ex metu emissa, 5188. An vota ex errore emissa sint semper invalida, 5189. An valeat votum si fiat animo non promittendi, vel non se obligandi, vel sinè intentione adimplendi, et quid si quis dubitet de suâ intentione, 5192. Quatenus possibilis esse debeat materia voti, 5193, 5194. An sit validum votum nunquam peccandi venialiter, 5195. An sit validum votum disjunctivum, si una pars sit inepta, 5196. An sit validum quando ei adjungitur circumstantia mala, 5197. An votum nubendi sit aliquando validum, 5198. Quotuplex sit votum, quid sit personale, quid reale, quid mixtum, etc., 5199. Undenam sit desumenda gravitas obligationis voti, 5200. An aliquando hæres teneatur adimplere vota illius cui successit, 5201. Quandiu duret obligatio voti : an et quatenus sit peccatum mortale diu differre ipsius adimpletionem, 5202-5203. An qui vovit per mensem audire sacrum teneatur bis audire in festis, et an satisfaciat vovens rosarium si tertiam partem tantùm recitet, 5204. An satisfaciat qui præstat opus voto promissum immemor voti, 5205. Quotuplici modo cesset obligatio voti, 5206, etc. Quomodo cesset per mutationem materiæ, 5206-5209 : vide MUTATIO. — Quomodo per irritationem, 5211-5228 : vide IRRITATIO. — Quomodo per commutationem, 5229-5236 : vide COMMUTATIO.—Quomodo per dispensationem, 5237-5250 : vide DISPENSATIO.—Quando concurrit obligatio duorum votorum incompatibilium, quodnam sit implendum, 5207 : vide MUTATIO.—An vota indirectè irrita reviviscant,

5216. An omnia vota possint commutari in votum Religionis ex propriâ auctoritate, 5231. An votum in gratiam tertii emissum possit relaxari sinè illius consensu, præsertim si ad aliquod se obligaverit ille tertius, prout fit in professione religiosâ, 5240-5242. Quinam possint dispensare in votis, 5243. Quænam vota sint S. Sedi reservata, 5244.

VOX. — Oracula vivæ vocis quid sint, 50. An parochi vocem definitivam habeant in Conciliis, 1301. An Canonici possint per Capitulum privari voce sive activâ sive passivâ, 2416 *in fine*.

WICLEF. — Quid senserit circa usum matrimonii, 4081. Quid circa capacitatem Ecclesiæ habendi dominium bonorum temporalium, 5252.

Y

YVO CARNUTENSIS. — Ipsius Collectio juris canonici, 183.

DISSERTATIO DE KALENDARIO.

1. — KALENDARIUM à verbo Kalendâ venit, quod ipsummet à verbo *calare* seu convocare derivatur, eò quòd die Kalendarum, populus Romanus singulis mensibus advocabatur, ut ei Neomeniæ et dies Nonarum indicarentur. Hâc denominatione nuncupatus fuit deinde modus distribuendi et computandi dies, tempora et festa juxta motus solis et lunæ. (Vide Gen. c. 1, v. 14.)

2. Scientia Kalendarii tanquam pars institutionis ecclesiasticæ in seminariis tradendæ exhibetur à Concilio Tridentino (sess. 23, cap. 18, *de reform.*) : « Ut in disciplinâ ecclesiasticâ commodiùs instituantur..., » grammatices, cantûs, *computi ecclesiastici*, aliarumque bonarum » artium disciplinam discent. »

§ I.

Variæ notiones circa divisionem temporum.

3. Motu solis et lunæ determinantur *dies*, *menses* et *anni*.

I. *Dies astronomicus* est temporis spatium quo sol ab aliquo circulo meridiano digressus, ad eumdem revertitur, seu reverti videtur; quippe, secundum opinionem hodie universaliter receptam, hujusmodi revolutio rotationi terræ super proprio axe, non verò gyrationi solis circa terram, tribuenda est.

4. Duratio diei intelligi potest vel secundùm *tempus verum*, vel secundùm *tempus medium* :

Secundùm *tempus medium* dies sunt perfectè æquales et 24 horas continent : tempus enim *medium* est hora quam indicaret horologium nunquam devians, quæque, post anni circulum, solem in eodem circulo meridiano inveniret.

Secundùm autem *tempus verum* dies non sunt inter se perfectè æquales : nam *tempus verum* est momentum quo reverà sol attingit lineam meridianam alicui loco propriam : porrò à momento quo sol digreditur ab aliquo circulo meridiano usque ad momentum quo ad eumdem revertitur, non semper elabitur idem temporis spatium, sed hæc revolutio interdum citiùs, interdum tardiùs perficitur, prout comprobatum fuit ab astronomis, qui illas variationes sic exponunt pro anno 1861 (Extractum ex opere cui titulus : *Annuaire publié par le bureau des longitudes*) :

DIES MENS.	JANUAR.			FEBRUAR.			MARTIUS.			APRILIS.			MAIUS.			JUNIUS.		
	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.
1	12	3	58	12	13	55	12	12	32	12	3	54	11	56	56	11	57	30
10	12	7	56	12	14	31	12	10	26	12	1	17	11	56	11	11	59	6
20	12	11	25	12	13	59	12	7	35	11	58	50	11	56	16	12	1	12

DIES MENS.	JULIUS.			AUGUSTUS.			SEPTEMBER			OCTOBER.			NOVEMBER.			DECEMBER.		
	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.	h.	m.	s.
1	12	3	29	12	6	1	11	59	48	11	49	37	11	43	42	11	49	19
10	12	5	1	12	5	5	11	56	50	11	47	0	11	44	6	11	53	"
20	12	6	2	12	3	9	11	53	19	11	44	51	11	45	51	11	57	57

Id est horologium nunquam varians horam in præfatâ tabellâ notatam indicabit momento quo sol lineam loci meridianam attingit.

5. — II. *Mensis astronomicus* seu lunaris est spatium temporis inter duas solis et lunæ *conjunctiones* vel *oppositiones* comprehensum: *Conjunctio* locum habet quando luna reperitur inter solem et terram[1]; *Oppositio* verò, quando terra sita est inter solem et lunam. Etsi non semper eodem temporis intervallo perficiantur hujusmodi circumvolutiones et sint plurimæ in eis inæqualitates, attamen ab astronomis tribuitur eis communis mensura 29 dierum solarium cum 12 horis, 44 minutis, 3 secundis, 10 tertiis, 48 quartis.

6. *Mensis* autem *lunaris* dividitur in *novilunium* seu *neomeniam*, quæ locum habet conjunctionis tempore; *plenilunium*, quod contingit tempore oppositionis; et duas alias divisiones intermedias gallicè vocatas *premier* et *dernier quartier*.

Novilunium aliud est *ecclesiasticum* quod medio Epactarum per regulas in Ecclesiâ usitatas et infra tradendas determinatur : et *novilunium astronomicum* quod accidit eo præcisè momento quo luna est inter solem et terram. Maximè est notanda differentia inter utrumque novilunium : novilunium enim ecclesiasticum est primum instans quo luna apparet oculis post solis occasum sub formâ tenuissimæ lineæ circularis, quod non accidit nisi biduo post momentum conjunctionis. seu post novilunium astronomicum quod necessariò est invisibile. Tredecim ergo dies duntaxat sunt addendi novilunio ecclesiastico ut habeatur plenilunium; dùm ècontra quindecim dies sunt adjiciendi novilunio astronomico ut idem plenilunium perficiatur. (V. *Leçons de Cosmographie* par H. Garcet. 2e édit. *Notes complément.*, no 69.)

7. Nemo nescit quòd præter menses lunares sunt et alii menses annum solarem in duodecim partes inæquales dividentes; videlicet *Januarius*, *Februarius*, *Martius*, *Aprilis*, *Maius*, *Junius*, *Julius*, *Au-*

[1] Non ita tamen ut necessariò eclipsis contingat.

tus, *September*, *October*, *November* et *December*. Septem ex illis, nempè : Januarius, Martius, Maius, Julius, Augustus, October et December 31 dies continent ; quatuor verò habent 30 dies : scilicet Aprilis, Junius, September et November. Februarius tandem habet duntaxat 28 dies in annis communibus et 29 dies in bissextilibus annis.

Ab antiquis Romanis mutuatæ fuerunt variæ illæ denominationes : cùm enim apud ipsos annus inciperet à mense Martio quem deo belli dicaverat Romulus, mensis sequens vocabatur *Aprilis* ab aperiendo ; deinde *Maius* à majoribus, *Junius* à Junone vel à junioribus, *Quintilis* (et postea, tempore Julii Cæsaris, Julius) eò quòd esset mensis quintus ; *Sextilis* (et postea, *Augustus* ab imperatore Augusto), *september*, *october*, etc., eò quòd essent menses 6s, 7s, 8s, etc., incipiendo à mense martio. His autem mensibus tempore Romuli solùm agnitis, duo alii à Numâ Pompilio additi sunt, nempe Januarius à Jano et Februarius à *Februis* seu expiationibus quæ eo mense in usu erant pro placandis mortuis.

8. Insuper apud Romanos, menses in tres partes dividebantur sub denominatione *Kalendarum*, *Nonarum* et *Iduum*. *Kalendæ* primâ die singulorum mensium semper incidebant; *Nonæ* contingebant semper nonâ die ante *Idus*, et ideo illis nuncupatio *Nonarum*. *Idus* autem sic vocatæ à voce etruscâ *Iduo* quæ dividere significat, eò quòd mensem in duas ferè æquales partes dividebant, contingebant die 15 in mensibus Martio, Maio, Julio, Octobri : in cæteris verò mensibus die tantùm 13 accidebant : proinde *Nonæ*, in quatuor præfatis mensibus, ponendæ erant die illorum septimâ, et in cæteris, die tantùm quintâ. Quoad alios dies intermedios, retrogradiendo enuntiabantur : videlicet : *Pridie Kalendas* (id est ante Kalendas), tertio, quarto, etc. Kalendas ; *Pridie*, *tertio*, *quarto*, etc. *Nonas*.

Cùm non semper idem esset numerus dierum inter *Kalendas* et *Nonas*, in quatuor mensibus supra enuntiatis, posterus dies Kalendarum vocabatur *quartus Nonas*, eò quòd in illis mensibus tres tantùm dies, inter dictas duas epochas intercedebant ; dum in aliis mensibus, *sextus Nonas* nuncupabatur, eò quòd quinque dies computarentur inter easdem. Item variabat numerus dierum inter Idus et Kalendas subsequentes ; tùm quia menses modò sunt 31 dierum, modò 30, modò 28 ; tùm quia Idus modò ponebantur die 15, modò 13 ; et ideo posterus dies Iduum vocabatur vel decimus-nonus, vel decimus-septimus, vel tandem decimus-sextus Kalendas. Econtra, quamvis à loco suo moverentur dies ante Idus, attamen, ut jam diximus, semper idem erat eorum numerus, et posterus dies Nonarum semper vocabatur octavus Idus, seu octavus ante Idus. Viget adhuc in Curiâ Romanâ præfatus modus dies mensium indicandi, et sic data inscribi solet in Constitutionibus Apostolicis.

9. Sciunt omnes *hebdomadæ* institutionem ad exordium mundi esse referendam, quando nempe Deus, omnibus intra sex dies creatis et ordinatis, septimo die ab opere desiit. Dies autem requiei vocatus fuit Sabbatum, et eâdem denominatione vocata fuit etiam hebdomada :

unde prima dies hebdomadæ vocata fuit pariter *prima* vel *una* sabbati; secunda dies, *secunda* sabbati, etc., ac propter eamdem rationem Pharisæus Evangelii dicebat : « *Jejuno bis in sabbato* », id est in hebdomadâ.

Sic autem vocari solent dies hebdomadæ apud christianos : prima dies, *Dominica*, quia ad cultum Dei specialiter consecratur et in memoriam revocat Domini resurrectionem quæ primâ hebdomadis die contigit; cæteræ dies vocantur : *Feria* 2a, 3a, 4a, 5a, 6a *et Sabbatum*.

Apud verò gentiles vocabantur : Primus dies *solis*, 2s Lunæ (*Lundi*) 3s Martis (*Mardi*); 4s Mercurii (*Mercredi*); 5s Jovis (*Jeudi*); 6s Veneris (*Vendredi*); 7s Saturni (*Samedi*). Ex quo apparet non penitus ignotam fuisse hebdomadam extra Dei populum. Etiam apud Christianos, maxima ex parte, vulgò sic hodie nuncupantur dies; quæ denominationes à variis planetis ortum videntur habuisse.

10. Apud Judæos *annus* sacer incipiebat à mense quo ipsi liberati fuêre per Moysen à servitute Ægyptiacâ (Exod. c. 12, v. 2; Levit. c. 23, v. 5; Num. c. 28, v. 16). Id est à mense *Nisan* (prout nuncupatus fuit post captivitatem : nam in Pentateucho non aliter vocatur quàm *Abib* seu mensis novarum frugum. Exod. c. 13, v. 4; Deuter. c. 16 v. 1, aut *primus mensis*). Cæteri menses in Pentateucho vocantur *secundus... septimus*, etc.; sed in libro 3 Regum (c. 6, v. 1 et 17), secundus mensis vocatur *Zius* : post autem captivitatem vocatus fuit *Fiar* et tertius, *Sivan*; quartus, *Tamuz*; quintus *Ab*; sextus, *Eliel*; septimus, *Tisri* (sed in 3 Reg., c. 8. v. 2, vocatur *Ethanim*); octavus, *Marchesvan* (*Bul* autem in 3 Reg., c. 6, v. 38); nonus, *Casleu*; decimus, *Thabeth*; undecimus, *Sebeth*; duodecimus, *Adar*. Apud eosdem, mensis *embolismæus* seu intercalarius quando locum habebat, dicebatur *Veadar*. Ante Moysen, mensis *Tisri* seu septimus, videtur fuisse principium anni, et etiam postea ab eo incœpisse videtur annus civilis (Ap. Zallinger, *Appendix historica*, c. 1, no 11.)

11. — III. *Annus astronomicus* alius est *solaris*, alius *lunaris* : annus *solaris* est temporis spatium quo sol ab æquinoctio vel à solstitio profectus, ad idem revertitur. Variat quidem hoc tempus, sed juxta mediam mensuram æstimabatur à Copernico : 365 d., 5 h., 49', 6''; à Cassini 365 d., 5 h., 48', 49''; à Delalande 365 d., 5 h., 48', 51'' (Ap. Lequeux, *Dissert. de Kalend.*, no 5 et no 25, *nota* 1); à *Dictionnaire des dates* (v. *Calendrier*); 365 d., 5 h., 48', 45''.

12. Differentia ergò inter annum astronomicum solarem et annum Kalendarii est, juxta Delalande : 11 min. et 9 secundarum, aut juxta *Dictionnaire des dates*, 11 min. et 15 secundarum.

13. Annus *Lunaris* est temporis spatium quo sol et luna duodecies conjunguntur. Durat autem hujusmodi annus juxta mensuram longitudinis mensis lunaris superiùs datam (5) : 354 d., 8 h., 48', 38'', 9''', 36''''.

Si ergo ab anno solari astronomico juxta computationem, *Dictionnaire*

des dates :	365 d.,	5 h.,	48',	45",	0''',	0'''',	detrahatur annus
lunaris :	354 d.,	8	48	38	9	36	: differentia inter an-
num solarem et annum lunarem erit	: 10 d.,	21 h.,	0'	6"	50'''	24''''	

Si autem ab anno solari civili seu Kalendarii,

	365 d.,	6 h.,	0 ',	0" ,	0''',	0''''.
detrahatur annus lunaris	354	8	48	38	9	36
differentia erit :	10 d.,	21 h.,	11',	21",	50'''	24''''

Annus autem lunaris communis Kalendarii componitur 12 mensibus lunaribus quorum sex sunt 30 dierum, et sex duntaxat 29, qui omnes efformant simul summam 354 dierum.

§ II.

Quomodo successu temporum efformatum fuit Kalendarium.

14. Sat facilè, saltem approximativè, determinari potest longitudo anni solaris, erigendo supra lineam meridianam in superficie horizontali stylum perpendiculare, et observando spatium temporis quod intercedit inter momentum quo umbra styli est brevior, scilicet quo accidit solstitium æstivale, et aliud momentum quo eadem umbra est projectior, seu quo contingit solstitium hyemale : illud spatium est circiter media pars anni tropici. Habebitur autem annus integer, si expectetur momentum quo sol regreditur ad prius solstitium seu æstivale.

15. Defectu instrumentorum sat perfectorum, initio, annus nonnisi imperfectè potuit determinari : unde fortè primùm anni solares non distinguebantur ab annis lunaribus; sed cùm, repetitis observationibus, compertum fuerit deinde annum solarem constare circiter 365 diebus, ac proinde differre 11 diebus ab anno lunari, qui 354 dies solùm putabatur habere, necesse fuit identidem singulis scilicet circiter trienniis, unum mensem lunarem adjicere anno lunari ut coæquaret annum solarem. Ad hanc autem æquationem perficiendam varii excogitati sunt cycli seu periodi annorum intra quas revolutiones solis et lunæ in eumdem statum redire videbantur. Sufficiat hic exponere cyclum Metonis qui *Numero aureo* dedit originem, circa annum 439 ante æram nostram.

16. Existimavit ergo Meto, Atheniensis mathematicus, quòd post periodum 19 annorum solarium, lunationes concordarent cum anno solari : anni enim solares 365 dierum, 19 vicibus repetitæ efficiunt 6935 dies : pariter annus lunaris constans 354 diebus, si 19 vicibus repetatur, efficit summam 6726 dierum, quibus quidem 209 dies deficiunt ut perveniatur ad summam 6935 dierum, sed 209 dies æquivalent sex lunationibus 30 dierum et uni lunationi 29 dierum; adjectis

ergo septem lunationibus [1], anni solares coæquant annos lunares.

17. Ut in praxim redigeretur iste cyclus, invenit Meto *Numerum aureum* : cùm enim tertio anno cycli, novilunium contingebat 1ª die Januarii, hâc ipsâ primâ die posuit Numerum 3. Cùm autem anno sequenti seu quarto cycli, primâ die januarii, luna habitura erat 11 dies, et novilunium hoc anno quarto, non foret eventurum nisi 20ª die ejusdem mensis, ideo Meto posuit Numerum 4 hoc ipso 20ª die Januarii in Kalendario. Propter eamdem rationem Numerum 5 posuit die 9 Januarii, eò quòd, hoc anno cycli, die 1 Januarii luna habitura erat 22 dies et novilunium non esset rediturum nisi 9ª die ejusdem mensis, et sic de aliis cycli numeris.

Numerus autem 3 affixus primâ die Januarii rursus fuit affixus die 31 ejusdem post 30 dies, et 1 Martii post 29 dies, et sic in aliis mensibus alternativè post 30 et 29 dies. Idem factum pro Numero 4, qui primò positus 20 Januarii, rursus positus fuit 18 Februarii, 20 Martii, etc., et sic de aliis Numeris prout est videre in Kalendario posito ad calcem hujus dissertationis.

18. Hic cyclus vocatus fuit *Enneadecaeteris*, seu periodus 19 annorum et etiam cyclus Numerorum aureorum quia in Kalendariis, Numerus anni currentis auro inscribebatur.

19. Optima quidem fuisset illa methodus tempora computandi, si reverâ perfectè post 19 annos concordassent circumvolutiones solis et lunæ, seu, quod idem est, si longitudo anni solaris fuisset præcisè 365 dierum, et anni lunaris 354 dierum; sed res aliter se habet ut supra exposuimus (11, 12, 13): annus enim solaris habet 365 et ferè 6 horas, annus lunaris etiam plus habet quàm 354 dies : undè mutationes necessariò erant faciendæ identidem in positione Numeri aurei ut exactè novilunia ostenderet, et sic ipsius usus commodus non erat; reformatione ergo indigebat Kalendarium.

20. Ipsius reformationem tentavit Julius Cæsar, ope Sosigenis astronomi Alexandrini. Cùm iste judicaret annum esse 365 dierum cum 6 horis, Julius Cæsar existimavit omnia benè posse componi statuendo quòd, post tres annos 365 dierum, intercalaretur semper unus annus 366 dierum. Voluit autem diem additum annecti mensi Februarii, sexto Kalendas Martii; proinde, hoc anno, bis aderat sextus Kalendas, et ideo huic nomen *bissextilis* inditum fuit.

21. Hoc eodem tempore, initium anni civilis affixum fuit 1ª Januarii, eò quòd hæc dies esset proximior solstitio hibernali et quòd, hoc anno (45 ante Christum [2]), novilunium incideret decimo post solstitium die, scilicet primâ Januarii.

[1] Nempe addenda est una lunatio 30 dierum in annis 3, 5, 8, 11, 13, 16, et una lunatio 29 dierum in anno 19º, seu in fine Cycli : hujusmodi lunationes *Embolysmeæ* vocantur.

[2] Juxta *Dictionnaire des dates* (vº *Calendrier*), reformatum fuit Kalendarium à Julio Cæsare, anno 708 à Româ conditâ, seu 45 ante Christum : etenim, juxta idem Dictionarium [*ib.*], addendi sunt 45 anni æræ Christianæ ut habeatur annus reformationis Julianæ.

22. Hâc reformatione, Julius Cæsar præsertim voluerat conciliare annum civilem, seu Kalendarii, cum anno tropico, seu astronomico, sed imperfectum erat systema ab ipso adhibitum : supponebat enim annum tropicum constare 365 diebus cum 6 horis completis; porrò, ut diximus supra (12), anno tropico deficiunt 11 minuta cum 9 secundis juxta Delalande, vel 11 minuta cum 15 secundis juxta *Diction. des dates*.

Porrò, si 11 minuta cum 9 secundis (juxta æstimationem Delalande) repetantur 129 vicibus efficiunt summam 86,301 secundarum. Cùm verò una dies habeat 86,400 secundas, post 129 annos, ferè unâ die[1] annus tropicus antecebat annum civilem. Imò si exactior sit supputatio *Dictionnaire des dates*, cùm 11 minuta et 15 secundæ 128 vicibus repetitæ efficiant præcisè summam 86,400 secundarum seu unam diem, post 128 præcisè annos, annus tropicus, unâ die, antecedebat annum civilem ; proinde æquinoctium contingebat 24 horis ante diem assignatum in Kalendario ; post autem 256 annos, duobus diebus ante contingebat; post verò 384 annos tribus diebus, etc. Novâ ergo reformatione indigebat Kalendarium Julii Cæsaris. Quomodo verò hæc reformatio fuerit peracta, mox dicemus.

23. Christiani non solùm indigebant cyclo solari, sed eis maximè opus erat cyclo lunari rectè ordinato. Celeberrimum enim est apud ipsos, sicut apud Judæos, Festum Paschale, et ab hoc Festo pleraque cætera pendent : in plenilunio seu decimâ quartâ die lunæ, quæ proximiùs æquinoctio verno respondebat, judæi hoc festum celebrare debebant (Exod. c. 12, v. 18 ; Levit. c. 23, v.5; Numer. c. 28, v.16.); christiani verò, etiam ab Ecclesiæ primordiis, non in ipso plenilunio seu 14 lunæ, quæ censebatur esse dies ipse mortis Domini, Pascha celebrabant, sed in Dominicâ subsequenti; unde primùm improbati, postea damnati sunt qui cum Judæis Pascha, decimâ quartâ lunæ celebrandum esse contendebant.

24. Ad detegendam autem lunam paschalem, varii adhibiti fuerunt cycli : alii enim utebantur *Octoeteride* et cyclo S. Hippolyti; alii cyclo 84 annorum ; alii *Enneadecaeteride*, ut videre est apud Zallinger (*ib.* cap. 4, etc.).

Tandem Nicæna Synodus, anno 325, tria statuit : 1° Ut secundùm receptam ab incunabulis Ecclesiæ legem, Pascha non celebraretur nisi Dominicâ diem 14 lunationis paschalis subsequente ; 2° quòd lunatio paschalis esset illa cujus dies 14 incidebat vel in 21 Martii diem qui hoc anno respondebat æquinoctio, vel in diem proximiùs sequentem, nunquam verò in proximiùs antecedentem; 3° quoad supputationem lunationum, Concilium admisit cyclum *Enneadecaeteride* seu Numerorum aureorum, prout constat ex litterâ S. Ambrosii ad Episcopos Æmiliæ, ubi de Patribus Nicænis dicit : « Convenientes ad Synodum Nicænam... admiranda decreta... super celebritate memoratâ (paschali), congregatis peritissimis calculandi *decem et novem anno-*

[1] Ipsi enim tantùm desunt 99 secundæ, seu 1 minutum cum 39 secundis.

» *rum* collegere rationem et quasi quemdam constituere circulum
» ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur; hunc circulum
» *Enneadecaeteridem* nuncupaverunt. » (Ap. Zallinger *ib.* c. 5, n° XLI, etc.)

25. Juxta decreta Concilii Nicæni patet quòd dies quo citiùs Pascha celebrari valet est 22 Martii, et dies quo tardiùs est celebranda est 25 Aprilis. Nam potest contingere quòd plenilunium, seu luna 14 paschalis incidat in 21 Martii seu diem æquinoctii; porrò, hoc contingente, si dies 22 Martii sit Dominica, in hâc Pascha erit celebranda juxta supra dictam regulam, et hic erit dies proximior quo possit celebrari, quippe Pascha non debet celebrari cum judæis die 14 lunæ, eò quòd Dominus noster eo die fuerit traditus. Potest etiam contingere quòd plenilunium 21 Martii proximiùs sequens, incidat in 18 Aprilis: hoc autem contingente, si hæc dies sit Dominica, Pascha non erit celebranda, propter modò dictam regulam, nisi Dominicâ subsequente, id est 25 Aprilis, et hæc dies est locus remotior Festi Paschalis.

26. Pluries in Ecclesiâ exortæ fuerunt difficultates circa hunc posteriorem casum : vide apud Zallinger (*ib*. cap. 6, n° XLVIII) quomodo S. Ambrosius respondebat quoad hoc Episcopis Æmiliæ.

27. Cùm ad determinandum diem Paschatis non solùm sit necessarium detegere plenilunium paschale, sed adhuc dignoscenda sit dies Dominica, ad hunc finem obtinendum excogitatus fuit à Victorio Aquitano cyclus 532 annorum qui confectus fuit multiplicatione 19 annorum cycli Metonis cum 28 annis cycli solaris, seu litterarum dominicalium. Fundamentum illius cycli erat quòd putabatur tunc novilunia fore semper reditura eodem die post 19 annos, et quòd post 28 annos, dies hebdomadæ, iisdem diebus cujusque mensis responderent : his enim suppositis Festum paschale et cætera festa secundùm eumdem ordinem post 532 annorum eventura necessariò erant.

28. Dionysius Exiguus hunc cyclum perfecit et passim fecit adoptari circa annum 533. Idem est qui morem induxit annos æræ nostræ computandi ab Incarnatione Domini : communis tamen est eruditorum sententia Dionysium non rectè determinasse epocham Incarnationis Christi. Antè autem Dionysium alii computabant annos à Româ conditâ, alii verò ab initio regni Diocletiani.

29. Cyclus Dionysii sufficiens non afferebat remedium vitiis cyclorum antecedentium : in eo enim adhuc supponebatur annum solarem esse 365 dierum cum 6 horis completis, et insuper annos lunares post spatium 19 annorum seu post 235 lunationes, concordare cum anno solari: porrò, ut supra diximus (11), non tantùm desiderantur 11 minuta cum 9 vel 15 secundis, ut annus tropicus compleat 365 dies cum 6 horis, sed insuper 235 lunationes ferè unâ horâ cum dimidiâ minores sunt 19 annis solaribus Julianis quales supponebat cyclus Metonis.

Etenim 365 dies cum 6 horis multiplicati
per 19

3285
365
4 d. 18 h.

efficiunt 6939 d. 18 h.

Econtrà cùm lunationes habeant 29 d. 12 h. 44' 3" 10''' 48'''' (5), si 235 vicibus repetantur, 1o 48'''' efficiunt 11280'''' seu 188'''; 2o. 10''' efficiunt 2350''' quibus si addas 188''' habebis 2538, seu 42" cum 18'''; 3o, 3" efficiunt 705" quibus si addas 42" habebis 747" seu 12'. 27"; 4o, 44', efficiunt 10340'; quibus si addas 12', habebis 10352', seu 172 h. 32'; 5o, 12 horæ efficiunt 2820 h., quibus si addas 172 h., habebis 2992 h., seu 124 dies cum 16 horis; 6o, 29 dies efficiunt 6815 dies, quibus si addas 124 dies, habebis 6939 dies.

Ergo 235 lunationes efficiunt 6939 d. 16 h. 32' 27" 18'''. Porrò si de 6939 d. 18, h. 0', 0", 0''', contentis in 19 annis solaribus, detrahas 6939 d. 16, h. 32', 27" 18''' quæ in 19 annis lunaribus continentur

deficient 1. h. 27', 32" 42''' annis lunaribus ut adæquent 19 annos solares quales æstimabantur ante reformationem Gregorianam.

30. Si ergo post 19 annos, annus lunaris redeat 1 h. 27' 32" 42''' ante annum solarem, post circiter 312 annos cum dimidio, novilunium continget unâ die ante epocham assignatam in Kalendario [1].

31. Ex variis causis supra enumeratis, lapsu temporum evenerat quòd annus solaris civilis non ampliùs concordaret cum anno tropico, et quamvis æquinoctium, adhuc in Kalendariis supponeretur incidere in diem 21 Martii, attamen reipsa, decimo sexto sæculo, incideret in diem 11 ejusdem mensis. Item novilunia, cyclum Metonis sequendo, aderant quatuor circiter diebus ante epocham in Kalendariis assignatam. Imò, iisdem causis permanentibus, tandem æquinoctium incidere potuisset in solstitium, et contigisset ut Festum Paschale celebraretur eo tempore quo solemnizari debet Domini Nativitas.

32. Pluries expetita et tentata fuit reformatio. « Ipsam, inquit Lequeux (*Dissert. de Kalendario*, n° 25 *in fine*), Cardin. Petrus De » Alliaco... proposuerat; eamdemque Gerso in Concilio Constantiensi » instanter postulaverat. Sixtus IV manum operi admovit utens operâ » astronomi Regiomontani, nec rem perficere potuit. Concilium Tri- » dent. ad S. Sedem negotium remisit; tandem ad exitum perduxit » Gregor. XIII, anno 1581, adjutus à celeberrimis astronomis, impri- » misque libro Aloysii Lelio, medici romani », et perdoctissimo Jesuitâ Clavio.

33. Volens autem antiquam observare legem Nicænam quâ statutum

[1] Hoc invenitur ope sequentis regulæ proportionis : (1 h. 27' 32" 48''') seu 315168''' : 19 :: (1 dies seu) 5,484,000''' X. Pro quarto termino proportionis invenitur numerus 342 annorum cum 6 mensibus, et fere 9 diebus.

fuerat plenilunium paschale esse illud quod occurrebat 21 Martii vel proximiori die subsequente, Pontifex 10 dies demere jussit de mense Octobris 1582, nempe à Festo S. Francisci, quod in quartum Octobris cadit, ad 15 diem ejusdem mensis, in quo hodie festum S. Theresiæ celebratur : ideo autem tali anni epochâ hanc detractionem fieri voluit, quia minores in eâ et pauciores inveniebantur festivitates.

Sic Pontifex præteritos errores correxit; ut autem futuri præcaverentur statuit ut, conservatâ successione annorum bissextilium in quadrienniis, exceptio tamen fieret in certis annis sæcularibus : ut nempe anni 1700, 1800, 1900 essent communes, sed forent bissextiles anni 1600, 2000; utque rursus communes forent anni 2100, 2200, 2300, et postea adhuc essent bissextiles anni 2400, 2800, non verò 2500, 2600, 2700, etc,

Quoad autem cyclum lunarem, jussit ut non ampliùs adhiberentur Numeri aurei ad designandâ novilunia, sed eorum loco substituerentur *epactæ* quæ in Kalendario eamdem semper retinent positionem, quamvis in singulis annis diversus sit numerus epactarum [1].

34. Vox *Epacta* venit à verbo græco quod *adjicio* significat. Epactæ autem indicant dies quas habet luna primo Januarii. Sic verò disponuntur in Kalendario : primâ die Januarii ponitur ✠, quia si epactæ sint ✠ (seu 0), novilunium ecclesiasticum primâ die Januarii accidit : ponitur deindè signum XXIX secundâ die Januarii, quia si epactæ sint XXIX, novilunium eo anno contingit hâc ipsâ secundâ die; unde primâ die Januarii luna habebat XXIX dies. Propter eamdem rationem ponitur signum XXVIII tertiâ die Januarii et sic de aliis signis, prout videri potest in Kalendario infra descripto.

35. Advertendum quòd alternis mensibus signa XXV, XXIV eodem die ponantur, eò quòd menses lunares in Kalendario supponantur alternatim 30 et 29 dies habere.

In mensibus pro quibus epactæ XXIV et XXV non sunt eâdem die copulatæ, additur ad latus epactæ XXV numerus 25 caractere arabico; in mensibus autem pro quibus sunt copulatæ, eadem epacta 25 conscribitur ad latus epactæ XXVI. Res ita fit ut vitetur ne per totum cyclum 19 annorum, bis novilunia incidant in eamdem mensis diem, quod contingere posset quando epactæ anni currentis sunt XXIV et XXV (Lequeux, *ib.*, n° 29). Cùm ex antiquâ consuetudine mensis lu-

[1] Verba Bullæ Gregorianæ *Inter gravissimas*, hæc sunt : « Ne in posterum à XII » Kalendas Aprilis [21 Martii] æquinoctium recedat, statuimus bissextum, quarto » quoque anno, uti mos est, continuari debere, præterquam in centesimis annis, qui, » quamvis bissextiles antea semper fuerint, qualem etiam esse volumus annum » 1600, post eum tamen, qui deinceps consequentur centesimi, non omnes bissextiles sint, sed in quadringentis quibusdam annis, primi quique trecenti sinè bissexto » transigantur, quartus veró quisque centesimus bissextilis sit; ita ut annus 1700, » 1800, 1900 bissextiles non sint, anno veró 2000, more consueto, dies bissextus » intercaletur Februario dies 29 continenti : idemque ordo intermittendi, intercalandique bissextum semper servetur. » Vide ap. Zallinger, cap. 2, § CXXX.

naris paschalis supponatur esse 29 dierum, ideo hæc duo signa ponuntur 5 Aprilis inter duos limites lunationis paschalis 8 Martii et 5 Aprilis (Godescard, 15 Oct. p. 139).

Adverte etiam quòd in annis bissextilibus eadem epacta respondet diebus 24 et 25 Februarii.

36. Sic autem concurrunt epactæ cum Numero aureo, supposito quòd sit novilunium initio cycli aurei :

Numeri aurei :	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Epactæ :	*	XI	XXII	III	XIV	XXV	VI	XVII	XXVIII	IX	XX

Numeri aurei :	12	13	14	15	16	17	18	19
Epactæ :	I	XII	XXIII	IV	XV	XXVI	VII	XVIII

Undecim dies, ut patet, adduntur singulis annis epactis anni præcedentis.

37. Nota tamen 1° quòd in reassumendo cyclum Numerorum aureorum adjiciendi sunt 12 dies epactis numeri aurei 19, ut habeatur epacta primi anni cycli, ut facilè perspici potest ex præcedenti tabellâ; et ratio est quòd, ut diximus supra (16), ultima lunatio embolysmæa non sit 30 dierum, sed tantùm 29 : si ergo in fine cycli 19, epactæ XVIII undecim dies adjiciantur, mensis lunaris adjiciendus efficitur completus seu 29 dierum; proinde novilunium erit primâ die Januarii cycli Metonis iterum incipientis; porrò idem obtinetur adjiciendo 12 dies epactæ XVIII anni finalis cycli, et detrahendo 30 dies loco 29, ut sic obtineatur signum novilunii primi anni cycli seu numeri primi aurei in præcedenti tabellâ indicati.

38. Nota 2° quòd nulla epacta possit esse XXX, quia, hoc contingente, fit mensis lunaris anno lunari currenti adjiciendus. Detracto ergo mense integro 30 dierum, superest ut indicetur ætas novæ lunæ quæ in hoc casu est 0, cùm tunc sit novilunium, et exprimitur signo *.

Notandum est pariter quòd lunationes sic indicatæ, aliquatenus discrepent à lunationibus astronomicis, et etiam à lunationibus quatenus indicantur in Kalendariis vulgò dictis *Almanachs* : vide infra dicenda (69).

39. Præcedens tabella nequit inservire ad cujusvis temporis epactas propter rationes supra indicatas (29, 30, 31). Ponimus hîc tabellam pro tempore reformationis à Julio Cæsare peractæ :

TABELLA EPACTARUM RESPONDENTIUM NUMERIS AUREIS, ANNO REFORMATIONIS A JULIO CÆSARE FACTÆ, SCILICET ANNO 45 ANTE ÆRAM NOSTRAM *(erat tunc Numerus aureus 14, et novilunium primâ die Januarii)* : vide dicta supra (21).

Numeri aurei :	14	15	16	17	18	19	1	2	3	4
Epactæ :	*	XI	XXII	III	XIV	XXV	VII	XVIII	XXIX	X

Numeri aurei :	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Epactæ :	XXI	II	XIII	XXIV	V	XVI	XXVII	VIII	XIX

40. Anno autem reformationis Gregorianæ, ante reformationem, observanda erat tabella sequens juxta Breviarium :

Numeri aurei :	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10,
Epactæ :	XI,	XXII,	III,	XIV,	XXV,	VI,	XVII,	XXVIII,	IX,	XX,

Numeri aurei :	11,	12,	13,	14,	15,	16,	17,	18,	19.
Epactæ :	I,	XII,	XXIII,	IV,	XV,	XXVI,	VII,	XVIII,	XXIX.

Et concordat hæc tabella cum præcedenti : etenim : ex tabellâ (39), initio cycli aurei, qui contigit uno anno ante æram nostram, epactæ erant VII ; porrò epactis tabellæ quæ tempore Incarnationis Domini fuisset in usu, quatuor dies sunt adjiciendi ut indicent epactas quæ observandæ erant anno reformationis Gregorianæ ; nam post circiter 312 annos cum dimidio, adjicienda est una dies seu una epacta cyclo lunari (30) ; porrò à periodo 312 quæ decurrebat tempore Christi et finita fuit versùs annum 300, usque ad epocham reformationis Kalendarii anni 1582, quater et ampliùs elapsi sunt 312 anni cum dimidio : ergo quatuor dies addendi sunt epactis cycli aurei anno Incarnationis respondentis, ut habeantur veræ epactæ anni reformationem Gregorianam antecedentis : porrò quatuor diebus adjectis epactis tabellæ supra (39) delineatæ, habetur præcisè tabella (40), quæ in usu esse debuisset ante reformationem 1582, ut facilè perspici potest comparatione tabellarum.

41. Quoniam verò, propter præcessionem æquinoctii, decem dies ab anno civili erant detrahendi anno reformationis (22), ut hujusmodi annus concordaret cum anno tropico, decem etiam dies erant detrahendi à cyclo epactarum, ut concordarent epactæ cum anno civili sic reformato : unde sic disponenda fuit post reformationem, anno 1582, tabella concordantiæ epactarum cum aureis numeris (nota quòd annus 1582 erat 6 cycli Metonis).

Numeri aurei :	6,	7,	8,	9,	10,	11,	12,	13,	14,
Epactæ :	XXVI,	VII,	XVIII,	XXIX,	X,	XXI,	II,	XIII,	XXIV

Numeri aurei :	15,	16,	17,	18,	19,	1,	2,	3,	4,	5.
Epactæ :	V,	XVI,	XXVII,	VIII,	XIX,	I,	XII,	XXIII,	IV,	XV.

Uti autem licuit hâc tabellâ ab anno reformationis usque ad annum 1700 exclusivè.

42. Quia autem annus 1700 non fuit bissextilis propter rationes supra expositas (33), ab hoc anno epactæ minuendæ erant unâ die; proinde, cùm, anno 1700, Numerus aureus erat 10, epactæ quæ, hoc anno, debuissent esse X, juxta tabellam præcedentem, IX tantùm fuerunt ab anno 1700, XX loco XXI anno sequenti, et sic in aliis Numeris aureis : unde sic confecta fuit tabella concordantiæ epactarum cum aureis Numeris ab anno 1700 usque ad annum 1900 exclusivè :

Numeri aurei :	10,	11,	12,	13,	14,	15,	16	17,	18,	19,
Epactæ :	IX,	XX,	I,	XII,	XXIII,	IV,	XV,	XXVI,	VII,	XVIII,

Numeri aurei :	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9.
Epactæ :	✠,	XI,	XXII,	III,	XIV,	XXV,	VI,	XVII,	XXVIII.

Anno quidem 1800, cùm esset communis, debuisset detrahi pariter una dies ab Epactis ex hoc anno computandis; sed quia, versùs hoc tempus[1] una dies erat adjicienda (30), nihil est mutandum præcedenti tabulæ ut adhiberi valeat usque ad annum 1900, in quo iterùm una dies erit demenda ab Epactis præcedentis tabulæ, eò quòd annus 1900 non sit bissextilis[2] et tunc nova conficienda erit tabella concordantiæ quæ poterit inservire usque ad annum 2200 exclusivè.

Tale fuit systema reformationis à Gregorio XIII adoptatum.

43. Etsi hæc reformatio præcipuis vitiis veteris Kalendarii remedium attulerit, non ideo est ita perfecta ut omni defectu careat: nam in eâ annus solaris supponitur habere 365 d., 5 h., 49', 12"; dum ècontra, ut supra vidimus (11), juxta *Dictionnaire des dates*, habet tantùm 365 d., 5 h., 48', 45"; porrò hæc differentia 27 secundarum, unam diem integram efficit post spatium, 3200[3] annorum, proinde post hoc tempus unus annus bissextilis esset supprimendus, et per idem spatium non solùm supprimendi essent 24 anni bissextiles, ut fieri debet juxta reformationem Gregorianam, sed 25 anni. Huic vitio certè remedium est in promptu.

44. Insuper dies lunares Kalendarii non perfectè quadrant cum lunationibus astronomicis, sed ab eis unâ vel alterâ die differre possunt; proinde plenilunium Kalendarii potest incidere in diem Dominicam, vel 21 Martii; dum plenilunium astronomicum incidit ante diem dominicam, aut dictum æquinoctium: unde Festum paschale sæpe multùm aliter foret celebrandum juxta observationes astronomicas quàm juxta Kalendarium; sed hæc differentia non potest habere multum ponderis: etenim Festum paschale est tantùm institutionis ecclesiasticæ; porrò Ecclesia statuit quòd Pascha celebraretur Dominicâ subsequente, non plenilunium paschale astronomicum, sed plenilunium paschale Kalendarii ab ipsâ observati; ergo evanescit difficultas. Præterea si observaretur plenilunium astronomicum contingere posset quòd Festum paschale non eodem die esset celebrandum ab universali Ecclesiâ, cùm plenilunium astronomicum non eodem momento accidat ubique; porrò grave esset inconveniens quòd unâ dominicâ, vel etiam forte uno mense et ampliùs Pascha celebraretur in uno loco, et in aliâ Dominicâ vel alio mense aut ampliùs celebraretur in altero loco. Ergo nulla est

[1] Anno nempe, 1831, si periodus 312 annorum cum dimidio circiter computetur ab anno reformationis Julianæ 45 ante Christum, vide supra (30-31).

[2] « On a décidé, inquit D. Garcet, *Leçons nouvelles de cosmographie, notes supplém.*, (n° 67), qu'à chaque année séculaire non bissextile on diminuerait d'une » unité les épactes. C'est la *métemptose* ou équation solaire. En outre on est convenu que, de trois siècles en trois siècles (en 1500, 1800, 2100), on augmenterait » les épactes d'une unité. C'est la *Proemptose* ou équation lunaire. Ces deux corrections s'annullent quelquefois l'une par l'autre : ainsi en 1800, il a fallu diminuer les épactes, parce que l'année n'était pas bissextile, et les augmenter » parce que l'année fait partie de la période 1500, 1800, 2100, etc., ce qui est revenu à n'y rien changer. En 1900, les épactes seront diminuées d'une unité. »

[3] Una dies continet 86400 secundas, quæ si dividantur per 27, quotiens erit 3200.

ratio sequendi plenilunium astronomicum; imò illud sequi non esset rationabile.

45. Cùm verò hæc, et quædam fortè alia acatholicæ gentes objicerent quominus se excusarent ab admittendâ reformatione Gregorianâ, ut amputaretur omnis dissentionis occasio, sæculo XVII agitata fuit Romæ quæstio utrum aliquid esset emendandum in Kalendario reformato. Ad hunc finem instituta fuit Congregatio, cui præfuit Cardinalis Norizius; sed consultis celebrioribus astronomis, ut Cassini, etc., omnes tandem convenêre in retinendis cyclis Kalendarii Gregoriani, eò quòd sufficerent ad removendum quemvis errorem notabilem.

46. Reformatio Kalendarii statim vel ferè statim fuit adoptata non tantùm in Italiâ et Hispaniâ, sed etiam in Galliâ, Belgio, Hollandiâ, Frisiâ, etc. Non verò fuit adoptata ab Angliâ, nisi anno 1752. Anglos imitati sunt Sueci, anno 1753; deinde, anno 1775, Evangelici seu Protestantes Germaniæ [1]. Soli hodie Rutheni in Europâ cum Græcis schismaticis vetus Kalendarium obstinatè retinent, mallentes dissentire cælo, ait quidam, quàm Ecclesiæ catholicæ convenire. Et quia, à tempore reformationis Gregorianæ, præter decem dies, qui tunc erant addendi veteri Kalendario, duo insuper hodie adjiciendi sunt propter præcessionem æquinoctii, illarum gentium Kalendarium à nostro differt 12 diebus; et computant tantùm, v. g.: 20 Decembris, quando habemus 1 Januarii. Hæc differentia sic exprimitur: 20 decembris 1859. — 1 Januar. 1860, vel 1 Januar. — 12 Januar. 1860, etc. vid. *Feller*, v° *Grégoire* XIII, Zallinger, *ib.*, c. 12; *Dictionnaire des dates*, v° *Calendrier de Grégoire* XIII.

§ III.

De modo inveniendi Indictionem, annum bissextilem, Numerum aureum, Epactas, etc., etc.

47. Utile ducimus supradictis adjicere quasdam regulas seu methodos ad varia modò enuntiata invenienda. Non enim semper indicantur in Kalendariis quæ præ manibus habentur, et pluries contingere potest quòd sit necessarium ad hujusmodi notiones recurrere.

48. — I. *Indictio romana.* Hâc voce intelligitur periodus 15 annorum Romæ usitata, cujus origo non benè cognoscitur. Astronomicus non est hic cyclus, sed potiùs chronologicus. Indictio autem anni Incarnationis erat 4. Proinde ut inveniatur Indictio ante Christum, 4 anni sunt demendi à numero annorum cujus indictio quæritur; quod superest est dividendum per 15. Si sit fractio, detrahenda est à divisore 15, et sic obtinebitur indictio ante Christum; si non sit fractio, Indictio est tunc 15.

Si quæratur, v. g. Indictio anni 108 ante Christum, detrahe ab hoc

[1] Non tamen quoad totum systema et nisi sub hâc clausulâ: « si modus computandi melior, qui communiter placeret, non excogitaretur. » Vide Zallinger, *ib.* n° CLIV; et *Dictionnaire des dates*, v° *Calendrier de l'Eglise.*

numero 4, et habebis 102, divide per 15; quotiens est 6 cum fractione 12; si eam detrahas à divisore 15, obtinebis numerum 3, qui Indictionem quæsitam exprimit.

Si invenienda sit Indictio post Christum, tres anni sunt adjiciendi millesimo cujus Indictio quæritur; totum dividendum est per 15, et fractio quæ superest indicat quæsitam Indictionem; si nihil supersit, indictio est 15 : v. g : si quæratur Indictio anni 12 post Christum, adde 3 præfato numero, divide per 15; cùm nihil supersit, Indictio est 15.

49. — II. *De anno bissextili*. Nemo nescit quid per annum bissextilem sit intelligendum. Annus præcedens æram nostram erat bissextilis: unde ad inveniendum annum bissextilem :

1° Si agatur de tempore ante Christum, demenda est unitas ab anno proposito; numerus qui superest, dividendus est per 4; si nihil supersit, annus propositus est bissextilis; si autem aliquid supersit, numerus superstes indicat quot supersint anni ante bissextilem, v. g : si quæram an bissextilis fuerit annus 10 ante Christum, divido 9 per 4; superest unitas quæ indicat annum 10 præcedere bissextilem.

2° Post Christum usque ad reformationem Gregorii XIII, dividendus est numerus anni propositi per 4; si nihil supersit, annus est bissextilis; si aliquid supersit, numerus qui superest, indicat quot anni effluxerint ab ultimo anno bissextili.; v. g : si velim scire an annus 1582 fuerit bissextilis, divido 1582 per 4, superest numerus 2; proinde anno 1582 duo anni effluxerant post ultimum bissextilem qui contigerat anno 1580.

Eadem regula est observanda post reformationem Gregorianam, nisi quòd anni 1700, 1800, 1900, 2100, etc., non ampliùs fuerint aut futuri sint bissextiles, ut supra diximus (33).

50. III. De *Numero aureo*. Satis diximus supra quid sit *Numerus aureus* et ad quid inserviret ante reformationem Gregorianam et introductionem systematis epactarum (17, 19); porrò licet hodie non ampliùs sit adhibendus in Kalendario pro inveniendis noviluniis (33), cùm tamen sit utilis, imò necessarius ad inveniendas ipsas Epactas, dandæ sunt hic regulæ ad illum inveniendum tàm ante quàm post Christum.

51. *Regula ad inveniendum Numerum aureum ante Christum :*

Detrahe 2 à numero annum designante (si quidem hic cyclus renovatus fuit anno qui nostram æram præcessit); divide per 19; detrahe à divisore 19, numerum qui superest, et invenies Numerum aureum quæsitum. Si nihil supersit, Numerus aureus est 19 : v. g. : si quæratur Numerus aureus anni 135 ante Christum, ab hoc numero annorum detrahe 2; divide 133 per 19; habebis 7 in quotiente, et quia nihil superest, Numerus aureus anni 135, est 19.

52. *Regula pro adinveniendo Numero aureo post Christum :*

Adde unitatem numero designanti annum cujus quæritur Numerus aureus; divide per 19; quod superest indicat Numerum aureum; si autem nihil supersit, Numerus aureus est 19.

53. — IV. *Epactæ.* Systema Epactarum inventum est ab Aloysio Lelio. Diximus supra quid sint Epactæ et ad quid utiles (34). Ad illas autem inveniendas, vel agitur de tempore ante Christum, vel de tempore Christi incarnationem subsequente :

54. 1° *Regulæ ad inveniendas Epactas ante Christum :*

Parùm utiles videri possent hujusmodi regulæ, cùm rarò sint quærendæ Epactæ ante Christum ; attamen quia etiam pro illo tempore aliquando inquiri possunt novilunia et plenilunia, non omninò inutiles dicendæ sunt regulæ enuntiatæ.

Pro illis ergo tradendis, in memoriam revocetur quòd, anno 45 ante Christum, quando à Julio Cæsare reformatum fuit Kalendarium, novilunium incidebat in primam diem Januarii (21); porrò, hoc anno, Numerus aureus erat 14 (39) : sic ergo nunc est procedendum ad inveniendas Epactas ab anno 45 usque ad Christum : inveniatur primùm Numerus aureus anni propositi ex methodo supra indicatâ (51) ; ab illo deinde numero detrahe 14, et numerum qui superest multiplica per 11 ; si producta summa superet 30, divide eam per hunc numerum, et quod superest erit Epacta anni propositi. Attende tamen quòd unitas huic Epactæ sit adjicienda quando obtinetur Numerus aureus 1 vel aliquis ex sequentibus usque ad 13 inclusivè : ratio est quia 12 dies sunt addendi quando fit transitus à numero aureo 19 ad numerum aureum I (37) : proinde his numeris per undecim tantùm multiplicatis deest unitas ut exprimant veras Epactas illorum numerorum ; consequenter illa unitas est illis adjicienda. Detrahendus est autem numerus 14 à numero aureo anni propositi, quia cùm novilunium contigerit in cyclo hujus temporis, quando Numerus aureus erat 14, non possunt Epactæ hujus numeri 14 (ac proinde Epactæ cæterorum numerorum cycli) multiplicari per 14, quin quatuordecim vicibus ultra id quod oportet repetantur ; proinde numeris hujus cycli 14 sunt demendi ut illius Epactæ inveniantur : v. g. si Numerus aureus sit 14 detrahe 14=0, quod multiplicatum non dat nisi zero, quod indicat novilunium seu Epactam ✠. Si numerus aureus sit 15 detrahe 14=1 qui multiplicatus per 11 dat Epactam XI pro illo anno. Si numerus aureus sit 19 detrahe 14=5, qui multiplicatus per 11 dat 55, qui deinde divisus per 30, superest numerus 25 indicans Epactas anni propositi.

Si autem Numerus aureus sit unus, idem est ac si esset 20, *unde 1* addendus 19 ut sic æquet 20 (et sic fieri debet quoties numerus *aureus* est infra 14), detrahe 14 à 20, habebis 6 ; multiplica 6 per 11, habebis 66 ; divide per 30 : numerus 6 superest, cui si addas unitatem habebis 7 qui indicat Epactam anni propositi, et sic pro aliis.

Hujusmodi regulæ prosunt quidem ad inveniendas Epactas ab anno 45 ante æram nostram usque ad Christum : quoad autem Epactas temporum antecedentium, eædem sanè regulæ sunt observandæ ; sed quia, in singulis periodis 312 annorum cum dimidio, cyclus lunaris est unâ die brevior cyclo solari qualis fuit suppositus à Julio Cæsare (30), una dies esset demenda ab Epactis ut supra inventis, durante periodo 312 annorum cum dimidio ante reformationem à Julio Cæsare peractam

tam. Ante hos autem 312 annos cum dimidio, duæ dies essent demendæ, et sic de anterioribus periodis, tres vel quatuor, etc., etc.

Attamen si anni ante Christum aliter computentur quàm juxta Kalendarium à Julio Cæsare reformatum, regulæ modò datæ non possunt applicari; sed quia longiùs esset regulas tradere pro variis cyclis tunc observatis, et hoc parum sit utile, illas dimittimus.

55. — 2o *Regulæ ad inveniendas epactas post Christum :*

Ex regulis modò traditis detegitur quòd, anno qui æram nostram præcessit in quo numerus aureus erat 1, Epactæ erant VII : ergo primo anno æræ nostræ, in quo numerus aureus erat 2, Epactæ erant XVIII. Hoc supposito :

Ad inveniendas Epactas alicujus anni post Christum, sed ante reformationem Gregorianam, quæratur primùm Numerus aureus illius anni ex methodo supra expositâ (52) : multiplica hunc numerum per 11 ; et quia initio cycli Numerorum aureorum æræ nostræ initio respondentis, dies 4 deerant ut Epactæ essent XI (erant enim VII ut modò diximus) deme 4 ; si numerus sic obtentus sit minor 30 erit Epacta anni propositi ; si verò summa producta, post substractionem 4, superet 30, divide illam per 30 et habebis in eo quod superest Epactam pro talibus casibus. Si nihil supersit Epacta erit 0 seu ✠.

Si velim v. g. invenire epactas anni 3 æræ nostræ, cùm Numerus aureus illius anni sit 4, multiplico 4 per 11, et obtineo numerum 44, à quo demo 4, divido per 30; numerus 10 qui superest est epacta illius anni (39).

Si velim cognoscere epactas anni 13 æræ nostræ, cùm Numerus aureus illius anni sit 14, multiplico 14 per 11 =154 à quo demo 4 =150; divido per 30, et nihil superest; proinde, hoc anno, epacta est 0 seu ✠.

56. Sic pro aliis annis. Sed quia cyclus lunarum post 312 annos cum dimidio, est brevior cyclo solari, qualis fuit reformatus à Julio Cæsare, necessariò identidem una dies est adjicienda : addatur ergo una dies, singulis trecenniis usque ad reformationem à Gregorio XIII peractam : nempe una dies addatur ab anno 300 inclusivè usque ad annum 600 exclusivè ; duæ dies addantur ab anno 600 inclusivè usque ad annum 900 exclusivè ; tres dies ab anno 900, usque ad annum 1200; quatuor dies ab anno 1200, usque ad annum 1500 (30, 40).

Si velim ergo scire epactas anni 1580, quæro Numerum aureum, qui est 4; multiplico per 11 =44; demo 4 et adjicio 4=44; divido per 30 et habeo 14 qui est epacta illius anni.

57. Ad inveniendas autem epactas annorum reformationem Gregorianam subsequentium, eodem modo quidem est procedendum; sed ab anno 1582 usque ad annum 1700 exclusivè, 10 dies sunt detrahendi ab epactis per supra dictas regulas inventis.

Ab anno autem 1700 usque ad annum 1900, una insuper dies est demenda propter suppressionem bissexti anno 1700 factam. Nihil autem est supprimendum anno 1800 propter rationem expositam supra (42).

Ab anno verò 1900 inclusivè, usque ad annum 2100 (imò usque ad annum 2200 (42), adhuc una dies est demenda propter suppressionem bissexti; ac proinde duodecim dies sunt demendæ ab epactis inventis juxta regulas reformationis anno 1582; et sic deinceps.

Unde si cognoscere velim epactas anni 1860, multiplico illius anni Numerum aureum 18 per 11 = 198; demo 4 = 194; divido per 30; habeo pro residuo 14; addo 4 = 18; à quo si detraham 10 dies reformationis, habeo 8: à quo tandem si detraham unam diem propter suppressionem bissexti, anno 1700, habeo VII pro verâ epactâ anni 1860.

Vel simpliciùs: multiplico 18 per 11 = 198 divido per 30, habeo 18 pro residuo, à quo detractis 11, habeo 7, quod est Epacta anni 1860.

Si velim cognoscere epactas anni 1900, multiplico numerum aureum 1 per 11 = 11; demo 4 = 7; divido per 30; residuum est 7; addo 4 = 11, a quo 10 + 2, id est 12 est detrahendum, propter novam suppressionem bissexti in anno 1900: sed quia 12 nequit detrahi ab 11, addo 30 = 41, a quo demendo 12, habeo XXIX pro vera Epacta anni 1900

Vel simpliciùs: multiplico 19 per 11 = 209; divido per 30; residuum est 29, à quo detractis 12, habeo 17 quod est epacta anni 1900.

58. V. *Littera dominicalis*. Sic vocatur littera indicans diem Dominicam per totum annum. Cùm sint septem dies in hebdomadâ, septem litteræ adhibitæ fuère ad singulos cujuscumque hebdomadæ dies designandos; hæ litteræ sunt: A, B, C, D, E, F, G, quæ ponuntur in singulis diebus Kalendarii [1]. Nempe A, primâ die januarii; B, secundâ die; C, tertiâ, etc. Iterum A ponitur die 8 januarii, B die 9, etc., reassumendo semper dictas litteras in eodem ordine.

Cùm autem annus communis habeat 365 dies, continet 52 hebdomadas plenas cum unâ die quæ superest. Proinde, dies ultimus anni notatur litterâ A, et si primus fuisset Dominica dies, ultimus pariter foret Dominica. Unde primus dies Januarii anni subsequentis foret feriâ 2 hebdomadæ, seu dies lunæ et tunc prima Dominica non incideret nisi 7 die Januarii. Cùm autem dies 7 Januarii non notetur nisi litterâ G. non ampliùs in hoc secundo anno, littera A erit dominicalis, seu indicabit dies dominicas, sed littera G., Propter eamdem rationem, in anno tertio, littera dominicalis non ampliùs erit G, sed littera F: unde singulis annis, mutantur litteræ dominicales, et quidem mutantur non progrediendo, sed retrogradiendo in hoc ordine: G, F, E, D, C, B, A.

59. Quoniam autem in annis bissextilibus, præter 52 hebdomadas adsunt non tantùm unus sed duo dies, et ideo unus dies intercalatur 24 Februarii seu sexto Kalendas Martii, littera F bis repetitur in hujusmodi annis, videlicet 24 et 25 Februarii; proinde dies Dominica non ampliùs incidit in diem ubi reperitur littera quæ illam designabat à primo Januarii, sed incidit in diem litterâ retrò præcedente notatam; unde

[1] Simili modo olim Romani indicabant in Kalendario dies *Nundinales* seu dies in quibus cives foro conveniebant quominus de variis eorum officiis et publicis negotiis edocerentur; sed quia hujusmodi dies, singulis novendiis occurrebant, ideo octo litteræ adhibebantur, nempe A, B, C, D, E, F, G, H. [Vide *Dictionnaire des dates*, vº *Calendrier*.]

duæ sunt litteræ dominicales in annis bissextilibus, una pro tempore quod fluit à primo Januarii usque ad 25 Februarii, et altera quæ retrò venit pro reliquo anni.

60. Si non essent anni bissextiles, litteræ dominicales eodem ordine redirent, singulis septenniis. Sed quia duæ litteræ necessariæ sunt ad designandas dies dominicas in annis bissextilibus, illæ litteræ non possunt in eodem ordine reponi nisi post 28 annos, ut patet ex tabellâ sequenti :

1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10,	11,	12,	13,	14,	15,	16,	17,	18,
G	E,	D,	C,	B	G,	F,	E,	D,	B,	A,	G,	F	D,	C,	B,	A,	F.
F,				A,				C,				E,				G.	

19,	20,	21	22,	23,	24,	25	26,	27,	28.
E,	D,	C	A,	G,	F,	E	C,	B,	A.
		B,				D,			

61. Cyclus litterarum dominicalium vocatur etiam *cyclus solaris*, quia dies Dominica vocabatur olim dies solis ; vel quia in eo lux fuit creata, aut potiùs quia in hoc hebdomadis die Christus verus sol justitiæ à mortuis, tanquam sol à tenebris , gloriosus resurrexit. Initium hujus cycli, ponitur communiter anno 9 ante æram nostram.

62. Ad cognoscendum ergò quo anno cycli hujus incidat quilibet annus nostræ æræ, seu quænam sit littera dominicalis in eodem anno, adjiciendi sunt 9 anni anno proposito : summa dividenda est per 28 et numerus qui superest indicat annum cycli solaris; si nihil supersit annus cycli erit 28 : v. g., si velim scire quo cycli solaris anno inciderit annus reformationis Gregorianæ, nempe 1582, addo huic anno 9 = 1591 ; divido per 28, et habeo in quotiente 56 cum 23 pro residuo ; annus ergo 1582 incidit anno 23 cycli solaris 56.

Invento autem numero cycli solaris, statim detegitur littera dominicalis ; nam illæ litteræ disponi debent juxta ordinem tabellæ supra descriptæ, et poni sub indicatis numeris cycli solaris ; proinde littera dominicalis anni 1582 erat G, cùm illa inveniatur infra numerum 23.

63. Ita quidem res se habebat ante reformationem Gregorianam : sed cùm, anno reformationis, decem dies detracti fuerint à mense octobri in Kalendario : videlicet, cùm dies quintus hujus mensis computatus fuerit quasi fuisset decimus quintus, sequitur quòd dies Dominica quæ ante Idus Octobris 1582 cadebat in dies notatos litterâ G, inciderit postea, eodem anno decurrente, in dies notatos litterâ C, prout dicitur in Breviario (*tabella litterarum dominicalium*).

Item propter suppressionem bissexti, in annis 1700, 1800, 1900, commutandæ sunt etiam litteræ dominicales pro singulis illis sæculis. Unde sic commutandæ sunt litteræ dominicales usque ad annum 2100 exclusivè :

Anni cycli	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10,	11,	12.
Ante reformat.	G F	E	D	C	B A	G	F	E	D C	B	A	G
Post reformat.	C B	A	G	F	E D	C	B	A	G F	E	D	C
Ab anno 1700.	D C	B	A	G	F E	D	C	B	A G	F	E	D
Ab anno 1800.	E D	C	B	A	G F	E	D	C	B A	G	F	E
Ab anno 1900.	F E	D	C	B	A G	E	E	D	C B	A	G	F

Anni cycli.	13,	14,	15,	16,	17,	18,	19,	20,	21,	22,	23,	24,	25,	26,	27,	28.
Ante reformat.	F E	D	C	B	A G	F	E	D	C B	A	G	F	E D	C	B	A
Post reformat.	B A	G	F	E	D C	B	A	G	F E	D	C	B	A G	F	E	D
Ab anno 1700.	C B	A	G	F	E D	C	B	A	G F	E	D	C	B A	G	F	E
Ab anno 1800.	D C	B	A	G	F E	D	C	B	A G	F	E	D	C B	A	G	F
Ab anno 1900.	E D	C	B	A	G F	E	D	C	B A	G	F	E	D C	B	A	G

Invento ergo ex methodo supra indicatâ (62) anno cycli cui respondet annus cujus inquiritur littera Dominicalis, examinandum erit in præfatâ tabellâ quænam littera respondeat huic numero juxta respectivas epochas in eâ indicatas; et littera quæ huic numero sic respondet, est littera dominicalis anni propositi.

64. *Nota* tamen, pro usu modò dictæ tabulæ, quòd si agatur de annis 1700, 1800, 1900, etsi numerus inventus cycli indicet annum bissextilem, et casulam duas litteras habentem, attamen una littera tantùm, et quidem littera inferiùs posita in casula, habenda est ut dominicalis.

Inveniri etiam potest littera Dominicalis ope solius tabellæ *supra* descriptæ litterarum ante reformationem, cum auxilio Kalendarii quod solet Breviariis præmitti : sufficit enim pro sæculo XVIII supprimere 11 dies, et pro sæculis XIX et XX supprimere 13 dies : videlicet sufficit pro sæculo XVIII pertransire à litterâ A, quæ ponitur in Kalendario 1 die Januarii ad litteram E, quæ ponitur 12 Januarii, suppressis 11 diebus.

65. Ope earumdem regularum non tantùm dies Dominicæ inveniuntur, sed, ut liquet, singuli alii dies hebdomadis per totum annum.

66. VI. *Festum Paschale* et *cætera Festa mobilia.*

Ut tradi possit regula tuta ad inveniendum Festum Paschale (et cum eo cætera festa mobilia), in memoriam revocandum est hoc Festum debere celebrari Dominicâ proximiùs subsequente plenilunium Paschale, et plenilunium paschale esse illud quod incidit in 21 Martii, vel quod primò occurrit post dictum diem 21 Martii; porrò limites plenilunii Paschalis sunt inter 21 Martii et 18 Aprilis (25, 35) et limites ipsius novilunii sunt inter 8 Martii et 5 Aprilis (35).

67. Ad inveniendum igitur Festum Paschale alicujus anni duo dignoscenda sunt : nempe lunatio seu plenilunium Paschale, et dies Dominica ejusdem anni.

Vidimus in nis (62-64) quomodo dignosci valeat littera Dominicalis.

Quoad autem lunationem paschalem, invenitur medio Epactæ anni de quo agitur; pro quâ detegendâ tradidimus regulas supra (55-57). Epacta enim, ut diximus, indicat semper quot dies luna habeat primâ die Januarii, et etiam primâ die Martii; proinde quonam die Martii sit novilunium. Si ergo ex Epactâ detegatur novilunium contingere 8 Martii, plenilunium erit 21 ejusdem, et erit plenilunium paschale : Pascha autem erit 22 Martii vel diebus subsequentibus prout indicabit littera Dominicalis.

Si autem ex Epactâ comperiatur novilunium accidere ante 8 Martii, expectandum erit novilunium subsequens et casu quo contingeret tantum 5 Aprilis, plenilunium esset duntaxat 18 Aprilis, et supposito quòd littera Dominicalis incideret in hanc eamdem diem, Pascha differenda esset ad Dominicam subsequentem, nempe 25 Aprilis, seu ad diem remotiorem.

Festo Paschali determinato, facilè inveniuntur festa mobilia [1].

68. VII Medio Epactarum inveniri etiam possunt omnia anni novilunia, et proinde detegi potest ætas lunæ in quolibet anni die.

Pro noviluniis è memoria non excidat quòd menses lunares Kalendarii sint alternatim 30 et 29 dierum (35) et quòd menses lunares censendi sint illius anni quo incipiunt.

Ad inveniendos autem dies lunæ, additis simul Epactis anni, et numero diem mensis indicante, adjiciatur adhuc unus ex numeris sequentibus, quatenus respondet mensi ad quem pertinet dies in quo quæritur lunæ ætas.

Hi numeri sunt pro Januario 0, pro Februario 1, pro Martio 0; pro Aprili 1; pro Maio 2; pro Junio 3; pro Julio 4; pro Augusto 5; pro Septembri 7; pro Octobri 7; pro Novembri 9; pro Decembri 9 : ipsi repræsentant numerum dierum qui adjiciendi sunt mensibus lunaribus ut adæquent menses solares.

Tribus autem additis præfatis numeris totum dividatur per 30, et numerus qui superest indicat ætatem seu diem lunæ : v. g. si velim

[1] « Sive ex antiquâ sive novâ tabulâ paschali utamur, invenienda sunt omnia festa » mobilia in annis bissextilibus per litteram dominicalem posteriorem, quæ nimi- » rum currit post festum S. Matthiæ. » (Breviarium, *de Festis mobilibus.*)

scire quot dies luna habuerit 10 Novembris 1860, addo Epactas 7 cum 10 et cum 9 = 26, qui cùm non possit dividi per 30, indicat lunam habuisse 26 dies, 10 Novembris 1860.

Item si velim scire quot dies luna habuerit 25 Maii ejusdem anni, addo 7 + 25 + 2 = 34; divido per 30: numerus 4 qui superest indicat lunam habuisse 4 dies, die 25 Maii 1860.

69. Lunæ sic inventæ sunt lunæ Kalendarii ecclesiastici, quæ, ut diximus, non sunt omninò conformes lunis astronomicis; imò differunt etiam à lunis Kalendariorum vulgò dictorum *Almanachs*. Istæ autem sic obtinentur :

« Pour trouver plus exactement la nouvelle lune au moyen de » l'Epacte, inquit *Dictionnaire des dates* (vº *Calendrier*), *on ajoute* » *l'Epacte donnée au nombre de jours du mois, février excepté; on* » *soustrait le total de 30 ou de 60, et le reste marque le jour de la nou-* » *velle lune :* 7 d'Epacte ajouté à 31 pour janvier 1841, donne 38; 38 » de 60 reste 22; 22 est le jour de la nouvelle lune, selon les Alma- » nachs.

» Pour connaître l'âge de la lune, on ajoute l'Epacte au nombre des » jours du mois, et au quantième pour lequel on veut connaître cet » âge; si le total est moindre que 30, il marquera l'âge de la lune; » s'il est plus grand on le divise par 30; le reste est cet âge. Ainsi » veut-on savoir quel âge a la lune au 30 janvier 1841, on ajoute 7 » d'Epacte à 31 et à 30 qui font 68, on divise par 30; reste 8 qui est » l'âge demandé. »

70. — VIII. *De Litterâ Martyrologii.* Hâc litterâ mediante dignosci potest quænam singulis diebus sit annuntianda luna in lectione Martyrologii.

Ad dignoscendum quânam in Martyrologio Litterâ ætas lunæ singulis diebus indicetur per unumquemque annum, observandum est unamquamque Epactam respondere singulis ex 19 litteris minusculis et 11 majusculis in hoc ordine :

Litteræ martyrologii :	a,	b,	c,	d,	e,	f,	g,	h,	i,	k,	l,	m,	n,	p,	q.
Epactæ :	1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9,	10	11,	12,	13,	14,	15.

Litteræ martyr. :	r,	s,	t,	v,	A,	B,	C,	D,	E,	F,	**F**,	G,	H,	M,	N,	P.
Epactæ :	16,	17,	18,	19,	20,	21,	22,	23,	24,	25,	**25**,	26,	27,	28,	29,	*

Ut ergo inveniatur littera martyrologii alicujus anni, sufficit invenire Epactam anni ejusdem ex regulis supra expositis (55-57). Detectâ enim Epactâ, littera Martyrologii anni propositi est ea quæ conscribitur supra Epactam inventam: v. g., Epacta anni 1860 est 7. Ergo littera Martyrologii est *g* minor.

Legendo ergò martyrologium per totum decursum anni 1860, indicanda erit ætas Lunæ per numerum qui in singulis diebus, ponitur

sub literâ *g* minore : singulis enim diebus, unus ex 29 numeris Epactarum successivè ponitur progrediendo sub unaquâque ex litteris supra enumeratis.

Ut autem meliùs res pateat, subjiciamus hîc tres dies Martyrologii Romani (scitur quòd lectio Martyrologii legitur pro crastinâ die) :

1o Kalendis Januarii Luna. A *(Litter domin.)* Epacta ✠

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, p, q, r, s, t u, A, B,
2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22,
C, D, E, F, F, G, H, M, N, P.
23, 24, 25,[1] 26, 26, 27, 28, 29, 30, 1.

Circumcisio, etc.

2o Quarto Nonas Januarii Luna. B. XXIX.

a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, p, q, r, s, t, u, A, B,
3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 21, 22, 23,
C, D, E, F, F, G, H. M, N, P.
24, 25, 26, 27, 27, 28 29, 30, 1, 2.

Octava S. Stephani, etc.

3o Tertio Nonas Januarii Luna. C. XXVIII

a, b, c. d, e, f, g, h. i k, l, m, n, p, q, r, s, t, u, A, B,
4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
C, D, E F, F, G, H, M, N, P.
25. 26, 27, 28, 28, 29, 30, 1, 2, 3.

Octava, S. Joannis, etc.

Legendo ergo Martyrologium, anno 1860, in quo Epacta est 7, littera Martyrologii g. minor, dicendum est *Kalendis Januarii, Luna* 8, *Circumcisio*, etc. *Quarto Nonas Januarii Luna* 9 *Octava, etc. Tertio Nonas Januarii, Luna* 10. *Octava S. Joannis*, etc., et sic deinceps, lunæ tribuendo numerum positum sub litterâ Martyrologii g.

71. Nihil diximus de Periodo Julianâ quæ confundi non debet cum anno Juliano, qualis fuit ordinatus à Julio Cæsare. Periodus Juliana est cyclus 7980 annorum efformatorum ex multiplicatione Cyclorum solaris 28, lunaris 19, et Indictionis romanæ 15. Inventa fuit à Julio Scaliger, anno 1580, et ejus initium ponendum est 1 Januarii anni 4714 antè æram Christianam. Inutilis autem evasit post reformationem Gregorianam. Vide *Dictionnaire des dates*. vo *Période*.

[1] Quando epacta est 25, si numerus aureus major sit 11, primus F major est littera martyrologii; si autem minor sit 12, secundus F major est illa littera.

KALENDARIUM.

JANUARIUS.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REP.
1	Kalend.	iii	✠	A	Circumcis.	12 Nivose.
2	iv		xxix	B		13
3	iii	xi	xxviii	C		14
4	Prid.		xxvii	D		15
5	Non.	xix	xxvi	E		16
6	viii	viii	25 xxv	F	Epiphan.	17
7	vii		xxiv	G		18
8	vi	xvi	xxiii	A		19
9	v	v	xxii	B		20
10	iv		xxi	C		21
11	iii	xiii	xx	D		22
12	Prid.	ii	xix	E		23
13	Id.		xviii	F		24
14	xix	x	xvii	G		25
15	xviii		xvi	A		26
16	xvii	xviii	xv	B		27
17	xvi	vii	xiv	C		28
18	xv		xiii	D	Prim. sept.	29
19	xiv	xv	xii	E		30
20	xiii	iv	xi	F		1 pluv.
21	xii		x	G		2
22	xi	xii	ix	A		3
23	x	i	viii	B		4
24	ix		vii	C		5
25	viii	ix	vi	D		6
26	vii		v	E		7
27	vi	xvii	iv	F		8
28	v	vi	iii	G		9
29	iv		ii	A		10
30	ii	xiv	i	B		11
31	Prid. Kal.	iii	✠	C		12

FEBRUARIUS:

1	Kalend.		xxix	D		13 pluv.
2	iv	xi	xxviii	E	Purificat.	14
3	iii	xix	xxvii	F	Primi cin.	15
4	Prid.	viii	25 xxvi	G		16
5	Non.		xxv xxiv	A		17
6	viii	xvi	xxiii	B		18

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
7	vii	v	xxii	C		19 pluv.
8	vi		xxi	D		20
9	v	xiii	xx	E		21
10	iv	ii	xix	F		22
11	iii		xviii	G		23
12	Prid.	x	xvii	A		24
13	Id.		xvi	B		25
14	xvi	xviii	xv	C		26
15	xv	vii	xiv	D		27
16	xiv		xiii	E		28
17	xiii	xv	xii	F		29
18	xii	iv	xi	G		30
19	xi		x	A		1 ventose
20	x	xii	ix	B	Ultima	2
21	ix	i	viii	C	Septuages.	3
22	viii		vii	D		4
23	vii	ix	vi	E		5
24	vi		v	F		6
25	v	xvii	iv	G		7
26	iv	vi	iii	A		8
27	iii		ii	B		9
28	Prid.	xiv	i	C		10

MARTIUS.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.	iii	*	D		11 ventose
2	vi		xxix	E		12
3	v	xi	xxviii	F		13
4	iv		xxvii	G		14
5	iii	xix	xxvi	A		15
6	Prid.	viii	25 xxv	B		16
7	Non.		xxiv	C		17
8	viii	xvi	xxiii	D	Prim.novi-	18
9	vii	v	xxii	E	lun. pasc.	19
10	vi		xxi	F	Ultim. cin.	20
11	v	xiii	xx	G		21
12	iv	ii	xix	A		22
13	iii		xviii	B		23
14	Prid.	x	xvii	C		24
15	Id.		xvi	D		25
16	xvii	xviii	xv	E		26
17	xvi	vii	xiv	F		27
18	xv		xiii	G		28
19	xiv	xv	xii	A		29
20	xiii	iv	xi	B		30
21	xii		x	C		1 germin
22	xi	xii	ix	D	Prim.Pasc.	2
23	x	i	viii	E		3
24	ix		vii	F		4

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
25	viii	ix	vi	G	Annuntia.	5 germin.
26	vii		v	A		6
27	vi	xvii	iv	B		7
28	v	vi	iii	C		8
29	iv		ii	D		9
30	iii	xiv	i	E		10
31	Prid.	iii	✠	F		11

APRILIS.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.		xxix	G		12 germin.
2	iv	xi	xxviii	A		13
3	iii	xix	xxvii	B		14
4	Prid.	viii	25.xxvi	C		15
5	Non.		xxv.xxiv	D	Ult. novi-	16
6	viii	xvi	xxiii	E	lun. Pasc.	17
7	vii	v	xxii	F		18
8	vi		xxi	G		19
9	v	xiii	xx	A		20
10	iv	ii	xix	B		21
11	iii		xviii	C		22
12	Prid.	x	xvii	D		23
13	Id.		xvi	E		24
14	xviii	xviii	xv	F		25
15	xvii	vii	xiv	G		26
16	xvi		xiii	A		27
17	xv	xv	xii	B		28
18	xiv	iv	xi	C		29
19	xiii		x	D		30
20	xii	xii	ix	E		1 floréal.
21	xi	i	viii	F		2
22	x		vii	G		3
23	ix	ix	vi	A		4
24	viii		v	B		5
25	vii	xvii	iv	C	Ultimum	6
26	vi	vi	iii	D	Pascha.	7
27	v		ii	E		8
28	iv	xiv	i	F		9
29	iii	iii	✠	G		10
30	Prid.		xxix	A		11

MAIUS.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.	xi	xxviii	B	SS. Phil. et	12 floréal.
2	vi		xxvii	C	Jacob. ap.	13
3	v	xix	xxvi	D		14
4	vi	viii	25 xxv	E		15
5	iii		xxiv	F		16

DIES MENS	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
6	Prid.	xvi	xxiii	G		17 floréal
7	Non.		xxii	A		18
8	viii		xxi	B		19
9	vii	xiii	xx	C	Prima	20
10	vi	ii	xix	D	Pentecost.	21
11	v		xviii	E		22
12	iv	x	xvii	F		23
13	iii		xvi	G		24
14	Prid.	xviii	xv	A		25
15	Id.	vii	xiv	B		26
16	xvii		xiii	C		27
17	xvi	xv	xii	D		28
18	xv	iv	xi	E		29
19	xiv		x	F		30
20	xiii	xii	ix	G		1 prairial.
21	xii	i	viii	A		2
22	xi		vii	B		3
23	x	ix	vi	C		4
24	ix		v	D		5
25	viii	xvii	iv	E		6
26	vii	vi	iii	F		7
27	vi		ii	G		8
28	v	xiv	i	A		9
29	iv	iii	*	B		10
30	iii		xxix	C		11
31	Prid.		xxviii	D		12

JUNIUS.

DIES MENS	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.		xxvii	E		13 prairial.
2	iv	xix	25 xxvi	F		14
3	iii	xiii	xxv xxiv	G		15
4	Prid.	xvi	xxiii	A		16
5	Non.	v	xxii	B		17
6	viii		xxi	C		18
7	vii	xiii	xx	D		19
8	vi	ii	xix	E		20
9	v		xviii	F		21
10	iv	x	xvii	G		22
11	iii		xvi	A		23
12	Prid.	xviii	xv	B	Ultima	24
13	Id.	vii	xiv	C	Pentecost.	25
14	xviii		xiii	D		26
15	xvii	xv	xii	E		27
16	xvi	iv	xi	F		28
17	xv		x	G		29
18	xiv	xii	ix	A		30
19	xiii	i	viii	B		1 messid.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
20	xii		vii	C		2 messid.
21	xi	ix	vi	D		3
22	x		v	E		4
23	ix	xvii	iv	F		5
24	viii	vi	iii	G	Nativitas	6
25	vii		ii	A	S. Joann.	7
26	vi	xiv	i	B		8
27	v	iii	✠	C		9
28	iv		xxix	D		10
29	iii	xii	xxviii	E	SS. Petri	11
30	Prid.		xxvii	F	et Pauli.	12

JULIUS.

1	Kalend.	xix	xxvi	G		13 messid.
2	vi	viii	25-xxv	A	Visitatio.	14
3	v		xxiv	B		15
4	iv	xvi	xxiii	C		16
5	iii	v	xxii	D		17
6	Prid.		xxi	E		18
7	Non.	xiii	xx	F		19
8	viii	ii	xix	G		20
9	vii		xviii	A		21
10	vi	x	xvii	B		22
11	v		xvi	C		23
12	iv	xviii	xv	D		24
13	iii	vii	xiv	E		25
14	Prid.		xiii	F		26
15	Id.	xv	xii	G		27
16	xvii	iv	xi	A		28
17	xvi		x	B		29
18	xv	xii	ix	C		30
19	xiv	i	viii	D		1 therm.
20	xiii		vii	E		2
21	xii	ix	vi	F		3
22	xi		v	G		4
23	x	xvii	iv	A		5
24	ix	vi	iii	B		6
25	viii		ii	C	S. Jacobi.	7
26	vii	xiv	i	D		8
27	vi	iii	✠	E		9
28	v		xxix	F		10
29	iv	xi	xxviii	G		11
30	iii	xix	xxvii	A		12
31	Prid.		25 xxvi	B		13

AUGUSTUS.

1	Kalend.	viii	xxv xxiv	C		14 therm.
2	iv	xvi	xxiii	D		15

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
3	iii	v	xxii	E		16 therm.
4	Prid.		xxi	F		17
5	Non.	xiii	xx	G		18
6	viii	ii	xix	A		19
7	vii		xviii	B		20
8	vi	x	xvii	C		21
9	v		xvi	D		22
10	iv	xviii	xv	E		23
11	iii	vii	xiv	F		24
12	Prid.		xiii	G		25
13	Id.	xv	xii	A		26
14	xix	iv	xi	B		27
15	xviii		x	C	Assumpt.	28
16	xvii	xii	ix	D		29
17	xvi	i	viii	E		30
18	xv		vii	F		1 fructid.
19	xiv	ix	vi	G		2
20	xiii		v	A		3
21	xii	xvii	iv	B		4
22	xi	vi	iii	C		5
23	x		ii	D		6
24	ix	xiv	i	E		7
25	viii	iii	✠	F		8
26	vii		xxix	G		9
27	vi	xi	xxviii	A		10
28	v	xix	xxvii	B		11
29	iv		xxvi	C		12
30	iii	viii	25 xxv	D		13
31	Prid.		xxiv	E		14

SEPTEMBER.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.	xvi	xxiii	F		15 fructid.
2	iv	v	xxii	G		16
3	iii		xxi	A		17
4	Prid.		xx	B		18
5	Non.	xiii	xix	C		19
6	viii	ii	xviii	D		20
7	vii	x	xvii	E		21
8	vi		xvi	F	Nativitas	22
9	v	xviii	xv	G	B. Virgin.	23
10	iv	vii	xiv	A		24
11	iii		xiii	B		25
12	Prid.	xv	xii	C		26
13	Id.	iv	xi	D		27
14	xviii		x	E		28
15	xvii	xii	ix	F		29
16	xvi	i	viii	G		30

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
17	xv		vii	A		1 jours complément.
18	xiv	ix	vi	B		2
19	xiii		v	C		3
20	xii	xvii	iv	D		4
21	xi	vi	iii		S. Matth.	5
22	x		ii	F		1 vendem.
23	ix	xiv	i	G		2
24	viii	iii	✠	A		3
25	vii		xxix	B		4
26	vi	xi	xxviii	C		5
27	v	xix	xxvii	D		6
28	iv		25 xxvi	E		7
29	iii	viii	xxv xxiv	F	S. Michael.	8
30	Prid.		xxiii	G		9

OCTOBER.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.	xvi	xxii	A		10 vendem.
2	vi	v	xxi	B		11
3	v	xiii	xx	C		12
4	iv	ii	xix	D		13
5	iii		xviii	E		14
6	Prid.	x	xvii	F		15
7	Non.		xvi	G		16
8	viii	xviii	xv	A		17
9	vii	vii	xiv	B		18
10	vi		xiii	C		19
11	v	xv	xii	D		20
12	iv	iv	xi	E		21
13	iii		x	F		22
14	Prid.	xii	ix	G		23
15	Id.	i	viii	A		24
16	xvii		vii	B		25
17	xvi	ix	vi	C		26
18	xv		v	D		27
19	xiv	xvii	iv	E		28
20	xiii	vi	iii	F		29
21	xii		ii	G		30
22	xi	xiv	i	A		1 brum.
23	x	iii	✠	B		2
24	ix		xxix	C		3
25	viii	xi	xxviii	D		4
26	vii	xix	xxvii	E		5
27	vi		xxvi	F		6
28	v	viii	25 xxv	G	SS. Simonis, etc.	7
29	iv		xxiv	A		8
30	iii	xvi	xxiii	B		9
31	Prid.	v	xxii	C		10

NOVEMBER.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.		xxi	D	Omn. SS.	11 brum.
2	iv	xiii	xx	E	Com. Def.	12
3	iii	ii	xix	F		13
4	Prid.		xviii	G		14
5	Non.	x	xvii	A		15
6	viii		xvi	B		16
7	vii	xviii	xv	C		17
8	vi	vii	xiv	D		18
9	v		xiii	E		19
10	iv	xv	xii	F		20
11	iii	iv	xi	G		21
12	Prid.		x	A		22
13	Id.	xii	ix	B		23
14	xviii	i	viii	C		24
15	xvii		vii	D		25
16	xvi	ix	vi	E		26
17	xv		v	F		27
18	xiv	xvii	iv	G		28
19	xiii	vi	iii	A		29
20	xii		ii	B		30
21	xi	xiv	i	C		1 frimaire
22	x	iii	✠	D		2
23	ix		xxix	E		3
24	viii	xi	xxviii	F		4
25	vii	xix	xxvii	G		5
26	vi		25-xxvi	A	Prim. sed.	6
27	v	viii	xxv-xxiv	B	Adventûs	7
28	iv		xxiii	C		8
29	iii	xvi	xxii	D		9
30	Prid.	v	xxi	E	S. Andreæ	10

DECEMBER.

DIES MENS.	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
1	Kalend.	xiii	xx	F		11 frimaire
2	iv	ii	xix	G		12
3	iii		xviii	A	Ult. sedes	13
4	Prid.	x	xvii	B	Adventûs.	14
5	Non.		xvi	C		15
6	viii	xviii	xv	D		16
7	vii	vii	xiv	E		17
8	vi		xiii	F		18
9	v	xv	xii	G		19
10	iv	iv	xi	A		20
11	iii		x	B		21
12	Prid.	xii	ix	C		22
13	Id.	i	viii	D		23

DIES MENS	KALENDÆ.	NUM. AUR.	EPACTÆ.	LITT. DOM.	FESTA.	KAL. REIP.
14	xix		vii	E		24 frim.
15	xviii	ix	vi	F		25
16	xvii		v	G		26
17	xvi	xvii	iv	A		27
18	xv	vi	iii	B		28
19	xiv		ii	C		29
20	xiii	xiv	i	D		30
21	xii	iii	✠	E		1 nivose.
22	xi		xxix	F		2
23	x	xi	xxviii	G		3
24	ix	xix	xxvii	A		4
25	viii		xxvi	B	Nat.Dom.	6
26	vii	vii	25 xxv	C	S. Steph.	6
27	vi		xxiv	D	S. Joann.	7
28	v	xvi	xxiii	E		8
29	iv	v	xxii	F		9
30	iii		xxi	G		10
31	Prid.	xiii	19. [1] xx	A		11

[1] Epacta hæc 19 non est in usu, nisi quando ipsa eodem anno concurrit cum Aureo numero XIX, quod vix unquam contigit, imò non continget ante annum 8200. (Delalande, *Astronomie*, n° 1588.)

CATALOGUS

PROVINCIARUM, DIŒCESEON, VICARIATUUM, ET PRÆFECTURARUM, ETC.

QUI NUNC IN ORBE CATHOLICO EXISTUNT

PER SINGULOS RITUS DISTINCTUS

et ordine geographico dispositus

N. B. — Hunc catalogum conficimus ex authentico opere Romæ edito, cui titulus: *La Gerarchia cattolica, la famiglia e la cappella pontificie, per l'anno 1893.* Sedes archiepiscopales minoribus capitalibus distinguimus; (sic, v. g., PARISII). Post singulas metropoles sedes suffraganeas addimus. Sedes sive archiepiscopales, sive episcopales, Sanctæ Sedi immediate subjectas, hoc signo † indicamus. Sedes unitas his litteris notamus (s. u.). Quoad ecclesias singulas, tribus distinctis columnis referimus 1° abbreviationem de curia, caractere dicto italico (sic, v. g., *Parisien.*) 2° nomen latinum; 3° demum nomen vernaculum.

Roman.	ROMA.	Roma.

SEDES RITUS LATINI

EUROPA

ITALIA

Episcopatus suburbicarii.

Ostien. et *Veliternen.*	Ostia *et* Velitræ.	Ostia *et* Velletri.
Portuen. et *S. Rufinæ.*	Portus *et* S. Rufina.	Porto *et* S. Rufina.
Albanen.	Albanum.	Albano.
Tusculan.	Tusculum.	Frascati.
Prænestinen.	Præneste.	Palestrina.
Sabinen.	Sabina.	Sabina.

Regio Pedemontana et Liguria.

† *Lunen. Sarzanen.*	Luna Sarzana (s. u.).	Luni-Sarzana.
Januen.	GENUA.	GENOVA.
Albinganen.	Albingaunum.	Albenga.

Bobien.	Bobbium.	**Bobbio.**
Brugnaten.	Bruniacum (un. Luna Sarzana).	**Brugnato.**
Clavarien.	Clavarum.	**Chiavari.**
Savonen. et *Naulen.*	Savo Naulum. (s. u.).	**Savona. Noli.**
Dertonen.	Dertona.	**Tortona.**
Ventimilien.	Allium Intimelium.	**Ventimiglia.**
Taurinen.	AUGUSTA TAURINORUM.	**TORINO.**
Aquen.	Aquæ Statiellæ.	**Acqui.**
Albæ Pompeien.	Alba Pompeia.	**Alba Pompea.**
Augustan.	Augusta Prætoria.	**Aosta.**
Asten.	Asta Pompeia.	**Asti.**
Cuneen.	Cuneum.	**Cuneo.**
Fossanen.	Fossanum.	**Fossano.**
Eporedien.	Eporedia.	**Ivrea.**
Montis Regalis.	Mons Regalis.	**Mondovì.**
Pinerolien.	Pinerolium.	**Pinerolo.**
Salutiarum.	Salutina.	**Saluzzo.**
Segusien.	Segusia.	**Susa.**
Vercellen.	VERCELLÆ.	**VERCELLI.**
Alexandrina Pedem.	Alexandria Statiellorum	**Alessandria della Paglia.**
Bugellen.	Bugella.	**Biella.**
Casalen.	Condicomagus.	**Casale.**
Novarien.	Novaria.	**Novara.**
Vigevanen.	Viglebanum.	**Vigevano.**

Lombardia et Venetia.

† *Utinen.*	UTINUM.	**UDINE.**
Mediolanen.	MEDIOLANUM.	**MILANO.**
Bergomen.	Bergomum.	**Bergamo.**
Brixien.	Brixia.	**Brescia.**
Comen.	Novocomum.	**Como.**
Cremen.	Crema.	**Crema.**
Cremonen.	Cremona.	**Cremona.**
Lauden.	Laus Pompeia.	**Lodi.**
Mantuan.	Mantua.	**Mantova.**
Papien.	Ticinum.	**Pavia.**
Venetiarum.	VENETIÆ *(patriarch.).*	**VENEZIA.**
Adrien.	Adria.	**Adria.**
Bellunen. et *Feltren.*	Belunum. Feltria (s. u.).	**Belluno *et* Feltre.**
Ceneten.	Ceneta.	**Ceneda.**
Clodien.	Clodia Fossa.	**Chioggia.**
Concordien.	Concordia Julia.	**Concordia *(resid.* Portogruaro).**
Patavin.	Patavium.	**Padova.**
Tarvisin.	Tarvisium.	**Treviso.**
Veronen.	Verona.	**Verona.**
Vicentin.	Vicentia.	**Vicenza.**

Status Ecclesiæ Romanæ.

† *Camerinen.*	CAMERINUM.	**CAMERINO.**
† *Ferrarien.*	FERRARIA.	**FERRARA.**

† *Perusin.*	PERUSIA.	PERUGIA.
† *Spoletan.*	SPOLETUM.	SPOLETO.
† *Aquæpenden.*	Acula.	Acquapendente.
† *Alatrin.*	Alatria.	Alatri.
† *Amerin.*	Ameria.	Amelia.
† *Anagnin.*	Anagnia.	Anagni.
† *Anconitan.* et *Human.*	Ancona. Humana (s. u.).	Ancona. Umana.
† *Asculan. Piceni.*	Asculum Picenum.	Ascoli.
† *Assisien.*	Assisium.	Assisi.
† *Balneoregien.*	Balneoregium.	Bagnorea.
† *Civitatis Castelli.*	Tifernum Tiberinum.	Città di Castello.
† *Civitatis Plebis.*	Civitas Plebis.	Città della Pieve.
† *Civitatis Castellanæ, Hortan.* et *Gallesin.*	Falisca. Ortanum. Gallesium. (s. u.).	Cività Castellana. Orte. Gallese.
† *Cornetan.* et *Centumcellarum.*	Cornuetum. Centumcellæ (s. u.).	Corneto. Cività vecchia.
† *Fabrianen.* et *Mathelicen.*	Fabrianum. Matilica (s. u.).	Fabriano. Matelica.
† *Fanen.*	Fanum.	Fano.
† *Ferentin.*	Ferentinum.	Ferentino.
† *Fulginaten.*	Fulginium.	Foligno.
† *Eugubin.*	Eugubium.	Gubbio.
† *Æsin.*	Æsis.	Iesi.
† *Faliscodunen.*	Mons Faliscus.	Montefiascone.
† *Narnien.*	Narnia.	Narni.
† *Nucerin.*	Nuceria.	Nocera.
† *Nursin.*	Nursia.	Norcia.
† *Urbeventan.*	Urbiventum.	Orvieto.
† *Auximan.* et *Cingulan.*	Auximum. Cingulum. (s u.).	Osimo. Cingoli.
† *Mandelen.*	Mandela.	Poggio Mirteto.
† *Recineten.* et *Lauretan.*	Recinetum. Lauretum.	Recanati. Loreto.
† *Reatin.*	Reate.	Rieti.
† *Signin.*	Signia.	Segni.
† *Sutrin.* et *Nepesin.*	Sutrium. Nepeta (s. u.).	Sutri Nepi.
† *Interamnen.*	Interamma.	Terni.
† *Terracinen. Setin.* et *Privernen.*	Anxur. Setia. Privernum (s. u.).	Terracina. Sezze. Piperno.
† *Tiburtin.*	Tibur.	Tivoli.
† *Tudertin.*	Tuder.	Todi.
† *Treien.*	Treia (*adm.* Camerinum).	Treia.
† *Verulan.*	Verulæ.	Veroli.
† *Viterbien.* et *Tuscanen.*	Viterbium. Tuscania. (s. u.).	Viterbo. Toscanella.
Bononien.	BONONIA.	BOLOGNA.
Faventin.	Faventia	Faenza.
Imolen.	Forum Cornelii.	Imola.
Firman.	FIRMUM.	FERMO.
Maceraten. et *Tolentin.*	Macerata. Tolentinum (s. u.).	Macerata. Tolentino.

Montis Alti.	Mons Altus.	Montalto.
Ripan.	Cupra Montana.	Ripatransone.
S. Severini.	Septempeda.	S. Severino.
Ravennaten.	RAVENNA.	RAVENNA.
Brictinorien.	Brictinorium.	Bertinoro.
Cervien.	Phicocle.	Cervia.
Cæsenaten.	Cæsena.	Cesena.
Comaclen.	Comaclum.	Comacchio.
Forolivien.	Forum Livii.	Forlì.
Ariminen.	Ariminum.	Rimini.
Sarsinaten.	Sarsina.	Sarsina.
Urbinaten.	URBINUM.	URBINO.
Callien. et *Pergulan.*	Callium. Pergula (s. u.).	Cagli Pergola.
Forosempronien.	Forum Sempronii.	Fossombrone.
Feretran.	Feretrum.	Montefeltro.
Pisauren.	Pisaurum.	Pesaro.
Senogallien.	Senogallia.	Senigallia.
Urbanien. et *S. Angeli in Vado.*	Urbania. Tifernum Metaurense (s. u.)	Urbania. S. Angelo in Vado.

Tuscia et Æmilia.

† *Lucan.*	LUCA.	LUCCA.
† *Arretin.*	Arretium.	Arezzo.
† *Burgi S. Domnini.*	Fidentia.	Borgo S. Donnino.
† *Cortonen.*	Corythus.	Cortona.
† *Ilcinen.*	Mons Ilcinus.	Montalcino.
† *Montis Politiani.*	Mons Politianus.	Montepulciano.
† *Parmen.*	Parma.	Parma.
† *Placentin.*	Placentia.	Piacenza.
Florentin.	FLORENTIA.	FIRENZE.
Burgi S. Sepulcri.	Biturgia.	Borgo S. Sepolcro.
Collen.	Collis Hetruscus.	Colle.
Fesulan.	Fesulæ.	Fiesole.
S. Miniati.	Miniatum.	S. Miniato.
Mutilen.	Mutilum.	Modigliana.
Pistorien. et *Praten.*	Pistorium. Pratum (s.u.).	Pistoia. Prato.
Mutinen.	MUTINA.	MODENA.
Carpen.	Carpum.	Carpi.
Guastallen.	Vastalla.	Guastalla.
Massen.	Massa.	Massa di Carrara.
Regien.	Regium Lepidi.	Reggio.
Pisan.	PISÆ.	PISA.
Liburnen.	Ligurnus.	Livorno.
Piscien.	Pescia.	Pescia.
Apuan.	Apua.	Pontremoli.
Volaterran.	Volaterræ.	Volterra.
Senen.	SENÆ.	SIENA.
Clusin. et *Pientin.*	Clusium. Pientia (s. u.).	Chiusi. Pienza.
Grossetan.	Rosetum.	Grossetto.
Massan. seu *Populonien.*	Massa Veternensis.	Massa marittima.
Soanen-Pitilianen.	Suanum. Pitilianum.	Sovana-Pitigliano.

Provinciæ Neapolitanæ.

Amalphitan.	AMALPHIA.	AMALFI.
Aquilan.	AQUILA.	AQUILA.
Consentin.	CONSENTIA.	COSENZA.
Caietan.	CALETA.	GAETA.
Rossanen.	ROSCIANUM.	ROSSANO.
Aquinaten. Soran. et *Pontis Curvi.*	Aquinum. Sora. Fregellæ (s. u.).	Aquino. Sora. Ponte Corvo.
Aversan.	Atella.	Aversa.
Caven. et *Sarnen.*	Cava. Sarnum (s. u.).	Cava Sarno.
Fodian.	Tuticum.	Foggia.
Gravinen. et *Montis Pelusii.*	Gravina. Mons Pelusius (s u.).	Gravina. Monte Peloso.
S. Marci et *Bisinianen.*	Marcopolis. Besidiæ (s. u.).	S. Marco. Bisignano.
Marsorum.	Marsi.	Marsi.
Melphien. et *Rapollen.*	Melphis. Rapolla (s. u.).	Melfi. Rapolla.
Mileten.	Miletum.	Mileto.
Melphicten. Terlitien. et *Juvenacen.*	Melfictum, Terlitium. Juvenatium (s. u.).	Molfetta. Terlizzi. Giovenazzo.
Monopolitan.	Monopolis.	Monopoli.
Neritonen.	Neritum.	Nardò.
Pennen. et *Atrien.*	Pinnæ. Adria (s. u.).	Penne. Atri.
Theramen.	Interamnia.	Teramo.
Triventin.	Triventum.	Trivento.
Troian.	Accana.	Troia.
Valven. et *Sulmonen.*	Valva. Sulmo. (s. u.).	Valva. Sulmone.
Acherontin. et *Matheranen.*	ACHERONTIA. Mateola (s. u.).	ACERENZA. Matera.
Anglonen-Tursien.	Pandosia-Tursium.	Anglona-Tursi.
Potentin.	Potentia.	Potenza.
Tricaricen.	Tricaricum.	Tricarico.
Venusin.	Venusia.	Venosa.
Baren.	BARIUM.	BARI.
Conversan.	Conversanum.	Conversano.
Ruben. et *Bituntin.*	Rubi. Budruntum (s. u.).	Ruvo. Bitonto.
Beneventan.	BENEVENTUM.	BENEVENTO.
Aliphan.	Allifæ.	Alife.
Arianen.	Arianum.	Ariano.
Asculan. et *Cerinïolen.*	Asculum Apulum. Ceriniola (s. u.).	Ascoli. Cerignola.
Abellinen.	Abellinum.	Avellino.
Boianen.	Bobianum.	Bojano.
Bovien.	Bovinum.	Bovino.
Larien.	Larinum.	Larino.
Lucerien.	Luceria.	Lucera.
S. Agathæ Gothorum.	Agathopolis.	S. Agata dei Goti.
S. Severi.	S. Severus.	S. Severo.
Thelesin.	Telesia.	Telese.
Termularum.	Thermulæ.	Termoli.

Brundusin.	**BRUNDUSIUM.**	**BRINDISI.**
Ostunen.	Ostanium.	Ostuni.
Capuan.	CAPUA.	CAPUA.
Calacen.	Calatia.	Caiazzo.
Calven. et *Theanen.*	Calvum. Teanum (s. u.)	Calvi. Teano.
Casertan.	Caserta.	Caserta.
Æsernien. et *Venafran.*	Æsernia. Venafrum(s.u.)	Isernia. Venafro.
Suessan.	Suessa.	Sessa.
Theatin.	TEATE.	CHIETI.
Vasten.	Vastum (*adm.* Teate).	Vasto.
Compsan.	COMPSA.	CONZA.
S. Angeli de Lombardis et *Bisacien.*	Angelopolis Lombardorum. Romulæ. (s. u.)	S. Angelo dei Lombardi. Bisaccia.
Campanien.	Campania.	Campagna.
Laquedonien.	Aquilonia.	Lacedonia.
Muran.	Numistro.	Muro.
Lancianen.	ANXANUM.	LANCIANO.
Ortonen.	Ortona.	Ortona.
Sipontin.	SIPONTUM.	MANFREDONIA.
Vestan.	Apenestæ.	Viesti.
Neapolitan.	NEAPOLIS.	NAPOLI.
Acerrarum.	Cerenthia.	Acerra.
Isclan.	Inarime.	Ischia.
Nolan.	Nola.	Nola.
Puteolan.	Puteolis.	Pozzuoli.
Hydruntin.	HYDRUNTUM.	OTRANTO.
Gallipolitan.	Gallipolis.	Gallipoli.
Lycien.	Aletium.	Lecce.
Ugentin.	Uxentum.	Ugento.
Rheginen.	REGIUM JULII.	REGGIO.
Boven.	Bova.	Bova.
Cassanen.	Cassanum.	Cassano.
Cathacen.	Catacium.	Catanzaro.
Cotronen.	Cotrona.	Cotrone.
Hieracen.	Hieracium.	Gerace.
Neocastren.	Neocastrum.	Nicastro.
Oppiden.	Oppidum.	Oppido.
Squillacen.	Scyllaceum.	Squillace.
Tropien. et *Nicoteren.*	Tropium. Nicotera (s. u.).	Tropea. Nicotera.
Salernitan.	SALERNUM.	SALERNO.
Acernen.	Acernum.	Acerno.
Caputaquen. Vallen.	Caput Aqueum. Vallum.	Cappaccio-Vallo.
Dianen.	Dianum.	Diano.
Marsicen.	Marsicum (*un.* Potentia).	Marsico Nuovo.
Nucerin. Paganorum.	Nuceria.	Nocera dei Pagani.
Nuscan.	Nuscum.	Nusco.
Policastren.	Policastrum.	Policastro.
S. Severinæ.	S. SEVERINA.	S. SEVERINA.
Cariaten.	Paternum.	Cariati.
Surrentin.	SURRENTUM.	SORRENTO.

astri Maris.	Stabiæ.	Castellamare.
'arentin.	TARENTUM.	TARANTO.
astellaneten.	Castania.	Castellaneta.
'ritan.	Uria.	Oria.
'ranen. et *Barolen.* cum tit. *Nazaren.*	TRANIUM. Bariolum (s. u.).	TRANI. Barletta.
ndrien.	Netium.	Andria.
'igilien.	Vigilium (*adm.* Trani).	Bisceglia.

Insulæ Italicæ.

SICILIA.

Catanien.	CATANA.	CATANIA.
Jacien.	Jaca Regalis.	Aci-Reale.
Iessanen.	MESSANA.	MESSINA.
iparen.	Liparis.	Lipari.
icosien.	Herbita.	Nicosia.
'acten.	Pactæ.	Patti.
Iontis Regalis.	MONS REGIUS.	MONREALE.
'alatanisiaden.	Calathanisium.	Caltanisetta.
Igrigentin.	Agrigentum.	Girgenti.
'anormitan.	PANORMUS.	PALERMO.
'ephaluden.	Cephaludium.	Cefalù.
Iazarien.	Mazara	Mazzara.
)repanen.	Depranum.	Trapani.
'yracusan.	SYRACUSÆ.	SYRACUSA.
'alatayeronen.	Calatayeronium.	Caltagirone.
'eten.	Netum.	Noto.
'latien.	Platia.	Piazza.

SARDINIA.

'alaritana.	CALARIS.	CAGLIARI.
'altellinen-Noren.	Galtellinum. Norium.	Galtelli-Nuoro.
'cclesien.	Sulci.	Igesias.
)leastren.	Oleastra.	Ogliastra.
Irboren.	ARBOREA.	ORISTANO.
'xellen. et *Terralben.*	Alesium. Terralba (s. u.).	Ales. Teralba.
'urritan.	SACCERIS.	SASSARI.
Algaren.	Algarium.	Alghero.
Impurien. et *Templen.*	Empuriæ. Templum (s. u.).	Ampurias. Tempio.
Bisarchien.	Gisava.	Bisarchio.
Bosanen.	Bosa.	Bosa.

GALLIA.

Aquen. Arelaten. et *Embrodunen.*	AQUÆ SEXTIÆ ARELATÆ. EMBRODUNUM.	AIX. ARLES. EMBRUN.
)inien.	Dinia.	Digne.
'apincen.	Vapincum.	Gap.
'orojulien. et *Tolonen.*	Forum Julii. Tolona.	Fréjus. Toulon.

Massilien.	Massilia.	Marseille.
Nicien.	Nicæa ad Varum.	Nice.
Adjacen.	Urcinium.	Ajaccio (Corse).
Albien.	ALBIA.	ALBI.
Cadurcen.	Cadurcum.	Cahors.
Mimaten.	Mimatum.	Mende.
Elnen.	Perpinianum.	Perpignan.
Ruthenen.	Ruthenæ	Rodez.
Auxitan.	AUGUSTA AUSIORUM.	AUCH.
Aturen. et *Aquæ Augustæ.*	Aturum. Aquæ Terbelicæ.	Aire. Dax.
Bajonen.	Lapurdum.	Bayonne.
Tarbien.	Tarbæ.	Tarbes.
Avenionen.	AVENIO.	AVIGNON.
Montis-Pessulani.	Mons Pessulanus.	Montpellier.
Nemausen. Ucetien. et *Alesien.*	Nemausum. Ucetum. Alesium.	Nîmes. Uzès. Alais.
Valentinen.	Julia Valentia.	Valence.
Vivarien.	Vivarium.	Viviers.
Bisuntin.	VESUNTIO.	BESANÇON.
Bellicen.	Bellicium.	Belley.
Nanceien. et *Tullen.*	Nanceium. Tullum.	Nancy. Toul.
S. Deodati.	S. Deodatus.	S. Dié.
Virdunen.	Virdunum.	Verdun.
Burdigalen.	BURDIGALA.	BORDEAUX.
Agennen.	Agenum.	Agen.
Engolismen.	Engolisma.	Angoulême.
Rupellen. et *Santonen.*	Rupella. Mediolanum Santonum.	La Rochelle. Saint-
Lucionen.	Luconium.	Luçon.
Petrocoricen. et *Sarlaten.*	Petrocora. Sarlatum.	Périgueux. Sarlat.
Pictavien.	Pictavium.	Poitiers.

(Præter tres suffrag. in Africa et America)

Bituricen.	BITURICÆ.	BOURGES.
Claromontan.	Claromons.	Clermont.
Lemovicen.	Lemovicum.	Limoges.
Anicien.	Anicium.	Le Puy.
S. Flori.	Floropolis.	S. Flour.
Tutelen.	Tutela.	Tulle.
Cameracen.	CAMERACUM.	CAMBRAI.
Atrebaten. Bolonien. et *Audomaren.*	Atrebatum. Bolonia. Audomarus.	Arras. Boulogne. Saint-Omer.
Camberien.	CAMBERIUM.	CHAMBÉRY.
Annecien.	Annessium.	Annecy.
Maurianen.	Maurianum.	S.-Jean-de-Maurienne.
Tarantasien.	Tarantasia.	Tarentaise.
Lugdunen. et *Viennen.*	LUGDUNUM. VIENNA ALLOBROGUM.	LYON. VIENNE.
Augustodunen. Cabillonen. et *Matisconen.*	Augustodunum. Cabillonum. Matisco.	Autun. Châlon. Mâcon.
Divionen.	Divio.	Dijon.

Gratianopolitan.	Gratianopolis.	Grenoble.
Lingonen.	Lingonæ.	Langres.
S. Claudii.	S. Claudius.	Saint-Claude.
Parisien.	PARISII.	PARIS.
Blesen.	Blesæ.	Blois.
Carnuten.	Carnutum.	Chartres.
Melden.	Meldæ.	Meaux.
Aurelianen.	Aurelia.	Orléans.
Versalien.	Versaliæ.	Versailles.
Rhemen.	RHEMI.	REIMS.
Ambianen.	Ambianum.	Amiens.
Bellovacen. Novionen. et *Sylvanecten.*	Bellovacum. Noriomagus. Sylvanectes.	Beauvais. Noyon. Senlis.
Catalaunen.	Catalaunum.	Châlons.
Suessionen. et *Laudunen.*	Augusta Suessionum. Laudanum.	Soissons. Laon.
Rhedonen. Dolen. et *S. Maclovii.*	RHEDONES. Dolum. S. Maclovius.	RENNES. Dol. S. Malo.
Corisopiten. et *Leonen.*	Corisopitum. Leonia.	Quimper. S.-Pol-de-Léon
Briocen. et *Trecoren.*	Briocum. Trecorium.	S. Brieuc. Tréguier.
Veneten.	Doriorigum.	Vannes.
Rothomagen.	ROTHOMAGUS.	ROUEN.
Bajocen. et *Lexovien.*	Bajocæ. Lexovium.	Bayeux. Lisieux.
Constantien.	Constantia.	Coutances.
Ebroicen.	Ebroicæ.	Evreux.
Sagien.	Sagium.	Séez.
Senonen. et *Antissiodoren.*	SENONES. Antisiodurum.	SENS. Auxerre.
Molinen.	Molinæ.	Moulins.
Nivernen.	Nivernum.	Nevers.
Trecen.	Trecæ.	Troyes.
Tolosan et *Narbonen.*	TOLOSA. NARBO.	TOULOUSE. NARBONNE.
Carcassonen.	Carcassum.	Carcassonne.
Montis Albani.	Mons Albanus.	Montauban.
Appamien.	Appamiæ.	Pamiers.
Turonen.	TURONES.	TOURS.
Andegaven.	Andegavum.	Angers.
Vallis-Guidonen.	Vallis Vidonis.	Laval.
Cenomanen.	Cenomanum.	Le Mans.
Nanneten.	Nannetes.	Nantes.

MONACO.

Monacen.	Monachium.	Monaco.

HISPANIA.

Burgen.	BURGUM DE OCA.	BURGOS.
Calaguritan. et *Calceaten* seu *Lucronien.*	Calaguris. Calceata (*resid.* Juliobriga).	Calahorra. Calzada (*resid.* Logrono.)
Legionen.	Legio.	Leon.
Oxomen.	Uxame.	Osma.
Palentin.	Palentia.	Palencia.
Santanderien.	Portus Blendium.	Santander.
Victorien.	Victoria.	Vittoria.

Compostellan.	**COMPOSTELA.**	**COMPOSTELLA.**
Lucen.	Lucus Augusti.	Lugo.
Mindonien.	Mindonia.	Mondonedo.
Aurien.	Auria.	Orense.
Oveten.	Ovetum.	Oviedo.
Tuden.	Tudæ ad fines.	Tuy.
Granaten.	**GRANATA.**	**GRANATA.**
Almerien.	Murgis.	Almeria.
Carthaginen.	Carthago Nova. (*resid.* Murcia).	Carthagene (*resid.* Murcie).
Guadicen.	Epiodicium.	Cadix.
Giennen.	Gienum.	Jaen.
Malacitan.	Malacha.	Malaga.
Cæsaraugustan.	**CÆSARAUGUSTA.**	**ZARAGOZZA.**
Oscen. et *Barbastren.*	Osca. Borgidum (s. u.).	Huesca. Barbastro.
Jacen.	Jacca.	Jaca.
Pampilonen. et *Tudelen.*	Pampelo. Tudela.	Pamplona. Tudela.
Tirazonen.	Tarasio.	Tarazona.
Terulen. et *Albaracinen.*	Terulium. Labotum. (s. u.).	Teruel. Albarazin.
Hispalen.	**HISPALIS.**	**SEVILLA.**
Pacen.	Badajocium.	Badajoz.
Gaditan. et *Septen.*	Gades. Septa (s. u.).	Cadix. Ceuta.
Cordubensis.	Corduba.	Cordova.
	(Præter du as suffr. in Africa.)	
Tarraconen.	**TARRACO.**	**TARRACONA.**
Barcinonen.	Barcino.	Barcelona.
Gerunden.	Gerunda.	Girone.
Ilerden.	Ilerda.	Lerida.
Dorthusen.	Dertona.	Tortose.
Urgellen.	Orgelum.	Urgel.
Vicen. et *Celsonen.*	Vicus Sulsona (s. u.).	Vich. Sulsona.
Toletan.	**TOLETUM.**	**TOLEDO.**
Caurien.	Caurium.	Coria.
Conchen.	Conca Valeria.	Cuença.
Matriten.	Madritum.	Madrid.
Placentin.	Deobriga.	Placentia.
Seguntin.	Seguntia,	Siguenza.
Valentin.	**VALENTIA.**	**VALENCIA.**
Majoricen. et *Ibucen.*	Majorca. Ebusus (s. u.).	Majorca. Iviça.
Minoricen.	Minorica.	Minorca.
Oriolen. seu *Alonien.*	Orcellis *seu* Lucentum.	Orihuela *ou* Alicante.
Segobricen. seu *Castillionen.*	Segobrica *seu* Castalia.	Segorbia *ou* Castel de la Llana.
Vallisoletan.	**VALLISOLETUM.**	**VALLADOLID.**
Asturicen.	Asturiga Augusta.	Astorga
Abulen.	Abula.	Avila.
Civitaten.	Rodericopolis.	Ciudad Rodrigo.
Salmanticen.	Salmantica.	Salamanca.
Segobien.	Segubia.	Segovia.
Zamoren.	Zamora.	Zamora.

PORTUGALIUM.

Bracharen.	AUGUSTA BRACCARUM.	BRAGA.
Brigantien.	Brigantia.	Braganza.
Conimbricen.	Conimbrica.	Coimbra.
Lamecen	Lambeca.	Lamego.
Portugallien.	Portus Calensius.	Porto.
Visen.	Virurium.	Viseu.
Elboren.	EBORA.	EVORA.
Bejen.	Pax Julia.	Beja.
Pharaonen.	Pharum.	Faro.
Lisbonen.	OLYSSIPO.	LISBÔA.
Egitanen.	Lancia Oppidana.	Guarda.
Portalegren.	Portalegria.	Portalegre.

(Præter quinque suffrag. in Africa).

BELGIUM.

Mechlinien.	MECHLINIA.	MALINES.
Brugen.	Brugæ.	Bruges.
Gandaven.	Grandavum,	Gand.
Leodien.	Leondium.	Liége.
Namurcen.	Namurcum.	Namur.
Tornacen.	Turnacum.	Tournay.

HOLLANDIA.

Ultrajecten.	ULTRAJECTUM.	UTRECHT.
Boscoducen.	Silva Ducis.	Bois-le-Duc.
Bredan.	Breda.	Bréda.
Harlemen.	Harlenum.	Harlem.
Ruremunden.	Ruremonda.	Ruremonde.

LUXEMBURGIUM.

Luxemburgen.	Lucenburgum.	Luxembourg.

ANGLIA.

Westmonasterien.	WESTMONASTERIUM.	WESTMINSTER.
Birmingamien.	Birmingamia.	Birmingham.
Cliftonien.	Cliftonia.	Clifton.
Hagulstaden. et *Novocastren.*	Axelodunum. Novum Castrum (s. u.).	Hexham Newcastle.
Liverpolitan.	Liserpalus.	Liverpool.
Menevien. et *Neoporten.*	Menevia. Neoportus (s. u.)	Menevia. Newport.
Northantonien.	Camelodunum.	Northampton.
Nottinghamen.	Nottingamia.	Nottingham.
Plymuten.	Plymutum.	Plymouth.
Portesmuthen.	Portus Magnus.	Portsmouth.
Salforden.	Salfordium.	Salford.
Salopien.	Salopia.	Shrewsbury.
Southwarcen.	Southwarcum.	Southrwarck.
Loïden.	Loida.	Leeds.
Medioburgen.	Medioburga.	Middlesborough.

SCOTIA.

Glascovien.	GLASCUA.	GLASCOW.
S. Andreæ et *Edimburgen.*	FANUM ANDREÆ. EDIMBURGIUM (s. u.).	S. ANDREW. EDIMBURG
Aberdonen.	Aberdonia.	Aberdeen.
Ergadien. et *Insularum.*	Argathelia. Insulæ.	Argyll. Isles (*resid.* Oban).
Dunkelden.	Caledonia.	Dunkeld.
Gallovidian. seu *Candidæ Casæ.*	Gallovidia *seu* Candida Casa.	Galloway.

HIBERNIA.

Armachan.	ARMACHA.	ARMAGH.
Ardagaren.	Ardachia.	Ardach.
Clogherien.	Cloceria.	Clogher.
Derien.	Deria.	Derry *ou* Londonderry.
Dunen. et *Connorien.*	Dunum. Conoria (s.u.).	Down. Connor.
Dromoren.	Dromorium.	Dromore.
Kilmoren.	Kilomora.	Kilmore.
Miden.	Midæ.	Meath.
Rapoten.	Rapota.	Raphoe.
Cassalien.	CASSALIA.	CASHEL.
Cloyen.	Monoma.	Cloyne.
Corcagien.	Corcagia.	Cork.
Emelien.	Emelia.	Emly.
Kerrien. et *Aghadonen.*	Keria.-Agadboa (s. u).	Kerry et Aghadoe
Fenaboren. (in admin. *Galviensis.*)	Fenabora.	Kilfenora (*adm.* Galway).
Laonen.	Laonia.	Killaloe.
Limericen.	Limericum.	Limerick.
Rossen.	Rossia.	Ross.
Waterfordien. et *Lismorien.*	Vaterfordium. Lismovium. (s u.).	Waterford. Lismore.
Dublinen.	EBLANA.	DUBLIN.
Fernen.	Ferna.	Ferns.
Kildarien. et *Leighlien.*	Cellaquercus. Leiglinium (s. u.).	Kildare Leighlin.
Ossorien.	Ossorium.	Ossory.
Tuamen.	TUAMUM.	TUAM.
Achaden.	Achada.	Achonry.
Clonferten.	Connocia.	Clonfert.
Elphinen.	Elphinium.	Elphin.
Galvien et *Duacen.*	Galvidia. Duacis (s.u.).	Galway. Kilmacduagh
Alladen.	Allala.	Killala.

Insulæ Melitenses. (Col. Britann.)

Meleritan. cum tit. Archiep. *Rhodien.*	Melita, tit. RHODIUM.	Malta. *tit.* RHODES.
Gaudisien.	Gaudisium.	Gozo.

GERMANIA.

Alsatia-Lotharingia.

- *Argentinen.*	Argentoratum.	**Strassburg.**
- *Meten.*	Metæ.	**Metz.**

Bavaria.

Bambergen.	BAMBERGA.	BAMBERG.
Eistetten.	Dryopolis.	Eichstaedt.
Herbipolen.	Herbipolis.	Wursburg.
Spiren.	Spira.	Speir.
Monacen. et *Frisingen.*	MONACHIUM. FRISINGA (s. u.).	MUENCHEN. FREISING.
Augustan. Vindelicorum.	Augusta Vindelicorum.	Augsburg.
Passavien.	Passavia.	Passau.
Ratisbonen.	Ratisbona.	Regensburg.

Borussia.

- *Wratislavien.*	Wratislavia.	Breslau.
- *Hildesheimen.*	Hildesia.	Hildesheim.
- *Osnabrugen.*	Osnabrugum.	Osnabrueck.
- *Varmien.*	Varmia.	Ermeland. (*resid.* Frauenburg.)
Colonien.	COLONIA AGRIPPINA.	COELN.
Monasterien.	Monasterium.	Munster.
Paderbornen.	Paderborna.	Paderborn.
Trevirensis.	Augusta Trevirorum.	Trier.
Gnesnen. et *Posnanien.*	GNESNIA POSNANIA (s. u.).	GNESEN. POSEN.
Culmen.	Culma.	Culm.

Ditiones variæ.

Friburgen.	FRIBURGUM.	FREIBURG IM BREISGAU (G. D. Baden).
Fulden.	Fulda.	Fulda (Borussia).
Limburgen.	Limburgum.	Limburg (Borussia).
Moguntin.	Magontiacum.	Mainz (G. D. Hessa).
Rottenburgen.	Rottenburgum.	Rottenburg (Wurtemberg).

HELVETIA.

- *Basileen.* et *Lucanen.*	Augusta Rauracorum. Lucanum (s. u.).	Basel. Lugano.
- *Curien.*	Curia Rhætorum.	Chur.
- *S. Galli.*	S. Gallus.	S. Gall.
- *Lausanen.* et *Geneven.*	Lausonium. Geneva. (s. u.).	Lausanne. Genève.
- *Sedunen.*	Sidunum.	Sitten (Sion).

AUSTRIA HUNGARIA.

✝ *Cracovien.*	Cracovia.	Cracau.
Agrien.	AGRIA.	AGRIA *seu* ERLAU, EGER.
Cassovien.	Cassovia.	Kaffa *seu* Kaschau.
Rosnavien.	Rosnavia.	Rosenau.
Scepusien.	Scepusium.	Szepes *seu* Zips.
Szathmarien.	Szathmarium.	Szathmar.
Colocen. et *Bacsien.*	COLOCIA. BACHIA (s. u.).	COLOCZA *seu* KALOCSA BACS.
Csanadien. seu *Temeswarien.*	Chonadium (*resid.* Temisvarium).	Csanad *seu* Chnad (*resid* Temeswar.
Magno-Varadinen. Latinorum.	Magno Varadinum.	Nagy-Varad *seu* Gross-Wardein.
Tininien.	Tininium.	Tinav *seu* Knin. (*resid* Colcsca).
Transilvanien.	Transilvania.	Erdely (*resid.* Karlsburg).
Goritien.	GORITIA.	GORITZ.
Labacen.	Nauportus.	Laybach.
Parentin. et *Polen.*	Parentium. Pola (s. u.).	Parenzo. Pola.
Tergestin. et *Justinopolitan.*	Tergeste. Justinopolis (s. u.).	Trieste. Capo d'Istria
Veglen.	Vegia.	Veglia.
Leopolien. Latinorum.	LEOPOLIS.	LEOPOL *seu* LEMBERG.
Premislien. Latinorum.	Premislia.	Przemysl.
Tarnovien.	Tarnovia.	Tarnow.
Olomucen.	OLOMUCIUM.	OLMUETZ.
Brunen.	Bruna.	Brunn.
Pragen.	PRAGA.	PRAG.
Budovicen.	Budovecium.	Budweis.
Reginæ-Gradicen.	Reginæ-Gradicium.	Konigraetz.
Litomericen.	Litomerium.	Leitmeritz.
Salisburgen.	SALISBURGUM.	SALZBURG.
Brixinen.	Brixinium.	Brixen.
Gurcen.	Gurcum.	Gurk. (*resid* Klagenfurth).
Lavantin.	Lavantum.	Lavant.
Secovien.	Secovia.	Seckau (*resid.* Gratz
Tridentin.	Tridentum.	Trento.
Strigonien.	STRIGONIA.	GRAN *seu* ERZERGOM
Albæ Regalen.	Alba Regalis.	Szehes - fehervax *seu* Stuhlweissemburg
Quinque Ecclesiar.	Serbinum.	Fuenfkirchen.
Jaurien.	Jaurium.	Goyr *seu* Raab.
Neosolien.	Neosolium.	Beszstercze *seu* Neusohl
Nitrien.	Nitria.	Nitra *seu* Neutra.
Sabarien.	Sabaria.	Szombathelx *seu* Steinamanger.
Vacien.	Vacia.	Vac *seu* Waitzen.

Veszprimien.	Vesprimia.	Veszprem *seu* Weissbrunn.
Viennen.	VINDOBONA.	WIEN.
S. Hippolyti.	S. Hippolytus.	S. Poelten.
Lincien.	Lentia.	Linz.
Zagabrien.	ZAGABRIA.	AGRAM.
Modrussen.	Modrussa (*adm.* Segna).	Modrussa.
Senien.	Senia.	Zengg.
Sirmien. tit. *Bosnien.*	Sirmium. Bosnia.	Sirmium (*resid.* Diakovar).
Jadren.	JADERA.	ZARA.
Cataren.	Catharum.	Cattaro.
Pharen.	Pharia.	Lesina.
Ragusin.	Epidaurum.	Ragusa.
Sebenicen.	Sebenicum.	Sebenico.
Spalaten.	Spalatum.	Spalato.

Bosnia et Herzegovina.

Vrhbosnen.	VRHBOSNA.	VRHBOSNA (*resid.* Serajevo).
Banialucen.	Banialucus.	Banjaluka.
Marcanen. et *Tribulien.*	Marcana. Tribulium.	Marcana. Trebigne.
Mandetrien. tit. *Dumien.*	Mandatrium. Dumium.	Mostar. Duwno.

MONTENEGRO.

† *Antibaren.*	ANTIBARUM.	ANTIVARI.

SERVIA.

Bellograden. et *Semendrien.*	Singidunum. Semendria. (*suff.* Antibarum).	Belgrad.

BULGARIA.

† *Nicopolitan.*	Nicopolis.	Nicopoli.

RUMANIA.

† *Jassyen.*	Jassium.	Jassy.
Bucharestien.	BUCARESTIUM.	BUKAREST.

GRÆCIA.

† *Athenarum.*	ATHENÆ.	ATHÈNES.
Corcyren.	CORCYRA.	CORFOU.

Zacynthien. et *Cefalonien.*	Zacynthus. Cephallenia (s. u.).	Zante. Cefalonie.
Naxien.	NAXUS.	NAXOS.
Andren.	Andros.	Andros.
Sanctorien.	Thera.	Santorino.
Chien.	Chius.	Chio.
Syren.	Syros.	Sira.
Tinen. et *Miconen.*	Tina. Miconium (s. u.).	Tine. Micone.

TURCHIA EUROPÆA.

† *Dyrrachien.*	DYRRACHIUM.	DURAZZO.
† *Scopien.*	SCOPIA.	SCOPIA *ou* USCUP.
Scodren.	SCODRA.	SCUTARI.
Alexien.	Lissus.	Alessio *seu* Alise.
Pulaten.	Pulatum.	Pulati.
Sappen.	Sappa.	Sappa (*resid.* Cherso-Istria).
Candien.	Candia. (*suffr.* Smyrna).	Candie.

RUSSIA EUROPÆA.

Polonia:

Varsavien.	VARSAVIA.	VARSHAU.
Kielcen.	Chielcum.	Kielce.
Lublinen.	Lublinum.	Lublin.
Plocen.	Plocium.	Plosko.
Podlochien. seu *Janovien.*	Podlachia.	Podlachia *seu* Janow.
Sandomiren.	Sandomirium.	Sandomir.
De Seyna seu *Augustovien.*	Seyna *seu* Augustavia.	Seyn *seu* Augustow.
Wladislavien.	Wladislavia (pro parte).	Breslau.

Russia.

Mohilovien.	MOHILAVIA.	MOHILOW.
Camenecien. Latinorum.	Camenecium.	Kamenetz.
Luceorien. et *Zytomerien.*	Luceorium. Zytomeria (s. u.).	Luzk. Zytomeritz.
Minscen. Latinorum.	Minscia.	Minsk.
Samogitien.	Samogitia.	Samogitz.
Tiraspolen.	Tiraspolis.	Tiraspol.
Wilnen.	Wilna.	Wilna.

ASIA

TURCHIA ASIATICA.

Babylonen. Latinorum.	BABYLONIA.	BAGDAD.
Smyrnen.	SMYRNA.	SMYRNE.

PERSIA.

Hispahanen. Latinorum.	Hispahanum.	Hispahan.

INDIÆ ORIENTALES.

Goan. (Patriarch. Indiar. Orient.).	GOA.	GOA.
Cocinen.	Cochinum.	Cochin.
Damaen. tit. *Cranganoren.*	Damaum. CRANGANORUM.	Damao. CRANGANOR.
Macaonen.	Macaum.	Macao.
S. Thomæ de Meliapor.	S. Thomas.	S. Tomé de Meliapor.
Agraen.	AGRA.	AGRA.
Allahabaden.	Allahabadium.	Allahabad.
Lahoren.	Lahorium.	Lahore.
Bombayen.	BOMBAYA.	BOMBAY.
Poonen.	Poona.	Poona.
Calcutten.	CALCUTTA.	CALCUTTA.
Kishnagkuren.	Kishnagurium.	Kishnagur.
Dacchen.	Dacca.	Dacca.
Columben. Ceylan.	COLUMBUS.	COLOMBO.
Jaffnen.	Jaffna	Jaffna.
Kandien.	Kandium.	Kandy.
Madraspatan.	MADRASPATUM.	MADRAS.
Hyderabaden.	Hyderabadium.	Hyderabad.
Nagporen.	Nagporium.	Nagpoure.
Vizigapatamen.	Vizigapatamium.	Vizigapatam.
Pondicherian.	PONDICHERIUM.	PONDICHÉRY.
Coimbaturen.	Coimbaturium.	Coïmbatour.
Mangaloren.	Mangalorium.	Mangalore.
Mysurien.	Mysurium.	Maïssour (*resid.* Bangalore)
Trichinopolitan.	Trichinopolis.	Trichinopoli.
Verapolitan.	VERAPOLIUM.	VERAPOLI.
Quilonen.	Quilonum.	Quilon.

JAPONIA.

Tokien.	TOKIENUM.	TOKIO.

Hakodaten.	Hacodatum.	Hakodate.
Nagasakien.	Nagasakienum.	Nagasaki.
Osacken.	Osakenium.	Osaka.

AFRICA

Portus Victoriæ.	Portus Victoriæ.	Port-Victoria.
Algerien. tit. *Juliæ Cæsarien.*	ICOSIUM. Julia Cæsarea.	ALGER.
Constantinian. tit *Hipponen. Regiorum.*	Constantina. Hippo Regius.	Constantine. Hippo…
Auranen.	Auranum.	Oran.
Carthaginen.	CARTHAGO.	CARTHAGE.

Suffragantur Metropolitanis Europæis.

Sedi *Lisbonen.*

Angolen. et *Congen.*	Angola.	Angola. Congo. (resid. Loanda).
Angren.	Angra.	Angra (Açores).
Funchalien.	Funchalia.	Funchal (Madeira.
S. Jacobi Capitis Viridis.	S. Jacobus Capitis Viridis.	Santiago di Capo…
S. Thoma in Insula.	S. Thomas.	S. Tomé. (Ins. Gui…

Sedi *Hispalen.*

Canarien.	Fortunatæ Insulæ.	Canaries(*resid.*Palm…
S. Christophori de Laguna seu *Nivarien.*	S. Christophorus de Laguna.	S. Cristoforo (ins. Teneriffa).

Sedi *Burdigalen.*

Reunionis seu *S. Dionysii.*	S. Dionysius.	S. Denys de la Réunion.

AMERICA

TERRA NOVA.

† *S. Joannis Terræ Novæ.*	S Joannes Terræ Novæ.	S. John.
† *Portus Gratiæ.*	Portus Gratiæ.	Harbour Grace.

CANADA.

S. Bonifacii.	S. BONIFACIUS	S. BONIFACE.

. Alberti.	S. Albertus.	S. Albert.
eo Westmonasterien.	Neo Westmonasterium.	New-Westminster.
alifaxien.	OLLICANA.	HALIFAX.
ntigonicien (olim *Arichaten.*)	Antigonicium (Arichatum).	Antigonish.
arolinopolitan.	Carolinopolis.	Charlottetown.
hatamen.	Chatanum.	Chatam.
. Joannis in America.	S. Joannes.	S. John (New-Brunswick).
ingstonien. seu *Regiopolitan.*	REGIOPOLIS.	KINGSTOWN.
lexandrin. Canaden.	Alexandria.	Alexandria.
eterboroughen.	Petropolis.	Peterborourg.
arianopolitan.	MARIANOPOLIS.	MONTRÉAL.
ampivallen.	Campivallum.	Campiwall.
. Hyacinthi.	S. Hyacinthus.	S. Hyacinthe.
ttavien.	BYPOLIS.	OTTAWA.
uebecen.	QUEBECUM.	QUÉBEC.
hicoutimien.	Chicoutinum.	Chicoutimi.
. Germani.	S. Germanus.	S. Germain de Rimousky.
icoletan.	Nicoletum.	Nicolet.
rifluvanien.	Trifluvium.	Trois Rivières.
orontin.	TORUNTUM.	TORONTO.
amiltonen.	Hamiltonium.	Hamilton.
ondonen.	Londinum.	London.

STATUS FŒDERATUS AMER. SEPT.

altimoren.	BALTIMORA.	BALTIMORE.
. Augustini.	S. Augustinus.	S. Austin.
arolopolitan.	Carolopolis.	Charlestown
ichmondien.	Richimondia.	Richmond.
avannen.	Savannum.	Savannah.
elingen.	Welingenium.	Weeling.
ilmingtonien.	Wilmingtonia.	Wilmington.
ostonien.	BOSTONIA.	BOSTON.
urlingtonen.	Burlingtonia.	Burlington.
artfordien.	Hartfordia.	Hartford.
anchesterien.	Manchesterium.	Manchester.
ortlanden.	Portus Alacer.	Portland.
rovidentien.	Providentia.	Providence.
ampifontis.	Campifons.	Springfield.
hicagien.	CHICAGIA.	CHICAGO.
ltonen.	Altonum.	Alton.
ellevillen.	Bellavilla.	Belville.
eorien.	Peoria.	Peoria.
incinnaten.	CINCINNATUS.	CINCINNATI.
levelanden.	Clevelandia.	Cleveland.
olumben.	Columbus.	Columbus.
onvingtonten.	Convigtonia.	Covington.
etroiten.	Detroitum.	Detroit.

Waine Castren.	Castrum Waine.	**Fort Waine.**
Grandormen.	Grandormium.	**Grand Rapide.**
Ludovicopolitan.	Ludovicopolis.	**Louisville** ***seu*** **Bardstown.**
Nashvillen.	Nasburgum.	**Nashville.**
Vincennapolitan.	Vincennapolis.	**Vincennes.**
S. Fidei.	S. FIDES	**SANTA-FÉ.**
Denverien.	Denverium.	**Denver.**
S. Francisci.	S. FRANCISCUS.	**SAN-FRANCISCO.**
Montereien. et *Angelorum.*	Mons Regis. **Angelopolis** (s. u.).	**Monterey. Los Angeles.**
Sacramenten.	de Sacramento.	**Sacramento.**
Lacus Salsi.	Lacus Salsus.	**Salt Lake City.**
S. Ludovici.	LUDOVICOPOLIS.	**S. LOUIS.**
Cheyennen.	Cheyennum.	**Cheyenne.**
Concordien. Americ.	Concordia.	**Concordia.**
Davenporten.	Davenportus.	**Davenport.**
Dubuquien.	Dubuquium.	**Dubuque.**
S. Josephi.	S. Josephus.	**S. Joseph.**
Kanzanopolitan.	Kanzanopolis.	**Kansas City.**
Leavenworthien.	Leavenworthium.	**Leavenworth.**
Lincolnen.	Linconum.	**Lincoln.**
Omahen.	Omaha.	**Omaha.**
Wichiten.	Wichita.	**Wichita.**
Milwauchien.	MILWAUCHIA.	**MILWAUKEE.**
Crossen.	Crossena.	**La Crosse.**
Sinus Viridis.	Sinus Viridis.	**Green Bay.**
Marianopolitan. et *Marquetten.*	Marianopolis. Marquette (s. u.).	**Sault-S.-Marie. Marquette.**
Novæ Aureliæ.	NOVA AURELIA.	**NOUVELLE-ORLÉANS.**
S. Antonii.	S. Antonius.	**S. Anton.**
Dallassen.	Dallasium.	**Dallas.**
Galvestonien.	Galvesopolis.	**Galveston.**
Petriculan.	Petricula.	**Little-Rock.**
Mobilien.	Mobilia.	**Mobile.**
Natcheten.	Natchesium.	**Natchez.**
Natchitochesen.	Natchitochesium.	**Natchitoches.**
Neo-Eboracen.	NEO-EBORACUM.	**NEW-YORK.**
Albanen. Americ.	Albanum.	**Albany.**
Brooklynien.	Brooklynium.	**Brooklyn.**
Buffalen.	Buffalum.	**Buffalo.**
Novarcen.	Novarca.	**Newark.**
Ogdensburgen.	Ogdensburgum.	**Ogdensburg.**
Roffen.	Rucupæ.	**Rochester.**
Syracusen.	Syracusa.	**Syracusa.**
Trentonen.	Trentonum.	**Trenton.**
Oregonopolitan.	OREGONOPOLIS.	**OREGON CITY.**
Helenen.	Helena.	**Helena.**
Nesqualien.	Nesqualia.	**Nesqually.**
Vancouverien.	Vancuveria.	**Vancouver.**
S. Pauli de Minnesota.	S. PAULUS DE MINNESOTA.	**S. PAUL de MINNESOTA.**
S. Clodoaldi.	S. Clodoaldus.	**S. Cloud.**

Duluthen.	Duluthum.	Duluth.
Jacobopolitan.	Jacobopolis.	Jamestown.
Siouxormen.	Siouxonium.	Sioux Falls.
Winonen.	Winona.	Winona.
Philadelphien.	PHILADELPHIA.	PHILADELPHY.
Erien.	Eria.	Erie.
Harrisburgen.	Harrisburgum.	Harrisburg
Pittsburgen.	Pittsburgum.	Pittsburg.
Scrantonen.	Scrantonia.	Scranton.

MEXICUM.

e Antequera.	ANTEQUERA.	ANTEQUERA *seu* OAXACA.
e Chiapa.	Chiapa.	Chiapas.
ucatan. seu *Emeriten.*	Jucatanium. Emerita.	Jucatan (*resid.* Merida).
abasquen	Tabascum.	Tabasco.
ehuantepecen.	Tehuantepecum.	Tehuantepec.
e Durango.	DURANGUM.	DURANGO.
hihuahuen.	Chihuahua.	Chihuahua.
inaloen.	Sinaloa.	Sinaloa.
e Sonora.	Sonora.	Sonora.
e Guadalaxara.	GUADALAXARA.	GUADALAXARA.
olimen.	Colima.	Colima.
epicen.	Tepicum.	Tepic.
e Zacatecas.	Zacatecæ.	Zacatecas.
e Linares.	LEGIO NOVA.	LINARES, *seu* NUOVA LÉON.
. Ludovici Potosien.	Ludovicopolis.	S. Luis de Potosi.
altillen.	Saltillum.	Saltillo.
amaulipan. seu *Civitatis Victoriæ.*	Tamaulipas seu Civ. Victoriæ.	Tamaulipas.
Mechoacan.	MECHOACUM.	MECHOACAM.
eonen.	Leonia.	Léon.
e Queretaro.	Queretaro.	Queretaro.
amoren. Americ.	Zamora.	Zamora.
Mexican.	MEXICOPOLIS.	MEXICO.
e Chilapa.	Chilapa.	Chilapa.
uernavacen.	Cuernavacum.	Cuernavaca.
laxcalen. seu *Angelorum.*	Angelopolis.	Tlascala *seu* Puebla de los Angeles.
e Tulancingo.	Tulancingum.	Tulancingo.
eræ Crucis seu *Jalapen.*	Jalapa.	Vera Cruz *seu* Jalapa

INSULÆ ANTILLÆ.

S. Dominici.	DOMINICOPOLIS.	S. DOMINGO.
. Jacobi de Cuba.	S. Jacobus DE CUBA.	SANTIAGO de CUBA.
. Christophori de Havana.	S. Christophorus de Havana.	S. Cristoforo di Habana.
e Portorico.	Portus Dives.	Portorico.
ortus Hispaniæ.	Portus Hispaniæ.	PUERTO DI ESPANA.

Rosen.	Rosena.	Roseau.
Portus Principis.	PORTUS PRINCIPIS.	PORT-AU-PRINCE (Ha
Cajesen.	Cajesa.	Les Cajes
Capitis Haitiani.	Caput Haitianum.	Cap Haïtien.
Gonayvesien.	Gonalvesium.	Gonayves.
Portus Pacis.	Portus Pacis.	Puerto Paz.

Suffragantur Sedi Burdigalen.

Guadalupen. seu *Imæ Telluris.*	Guadalupa *seu* Ima Tellus.	Guadeloupe *seu* Bas-Terre.
S. Petri Martinicen. seu *Arcis Gallicæ.*	S. Petrus *seu* Arx Gallica.	S. Pierre *seu* Fort-de-France.

AMERICA CENTRALIS.

de Guatimala.	GUATIMALA.	GUATEMALA (Guatemala).
de Comayagua.	Comayagua.	Comayagua (Hondu
S. Josephi de Costarica.	S. Josephus de Costarica.	S. José de Costa (Costarica).
de Nicaragua.	Nicaragua.	Nicaragua (Nicarag
S. Salvatoris in Amer.	S. Salvator.	San-Salvador (Salvador).

COLUMBIA.

S. Fidei in Neogranaten.	S. FIDES IN NEOGRANATEN.	SANTA-FÈ DI BOGOTA
Antioquien.	Antioquia.	Antioquia.
Carthaginen. in Indiis.	Carthago Neogranatensis.	Carthagène.
S. Marthæ.	S. Martha.	S. Marta.
Madellen.	Medellium.	Medellin.
Neo-Pampilonen.	Nova Pampelo.	Nuova Pamplona.
Panamen.	Panamaria.	Panama.
Pastopolitan.	Pastum.	Pasto.
Popayanen.	Popayanum.	Popayan.
Tunquen.	Tunquinum.	Tunja.

VENEZUELA.

S. Jacobi de Benezuela.	S. JACOBUS DE BENEZUELA.	SANTIAGO DE BENEZ *seu* CARACAS.
de Barquisimeto.	Barquisimetum.	Barquisimeto.
de Calabozo.	Calabozo.	Calabozo.
de Guayana.	Guayana.	Guayana.
Emeriten.	Emerita.	Merida.

ÆQUATOR.

Quiten.	QUITUM.	QUITO.

Conchen. in Indiis.	Concha.	Cuenca.
Guayaquilien.	Guayaquilium.	Guayaquil.
Ibarren.	Ibarra.	Ibarra.
Lojan.	Loxa.	Loja.
Portus Veteris.	Portus Vetus.	Puerto Viejo.
Bolivaren.	Bolivarum.	Riobamba.

PERU.

Liman.	LIMA.	LIMA.
De Arequipa.	Arequipa.	Arequipa.
De Chachapoyas.	Chachapoyas.	Chachapoyas.
Cuschen.	Cuscum.	Cuszco.
De Guamanga seu *Ayacuquen.*	Guamanga *seu* Ayacuchum.	Guamanga *seu* Ayacucho.
Huanucen.	Huanucum.	Huanuco.
Punien.	Punium.	Puno.
De Truxillo.	Truxilium.	Trujillo.

BOLIVIA.

De Plata.	ARGENTEA.	LA PLATA *seu* CHARCAS (*resid.* Sucre).
Cochabamben.	Cochabamba.	Cochachamba.
S. Crucis de Serra.	S. Crux de Serra.	S. Cruz della Sierra.
Pacen.	Paxia.	La Paz.

CHILI.

S. Jacobi de Chili.	S. JACOBUS DE CHILI.	SANTIAGO.
SSmæ Conceptionis.	SSma Conceptio.	La Concepcion.
S. Caroli.	S. Carolus Ancudiæ.	San Carlos de Ancud.
De Serena.	Serenopolis.	La Serena.

CONFŒDERATI STATUS ARGENTINI.

Bonearen.	BONUS AER.	BUENOS-AYRES.
De Paraguay.	Paraguanum.	Paraguay *seu* Asuncion. (Paraguay).
Corduben. in Indiis.	Corduba in Tucumania.	Corduba.
S. Joannis de Cuyo.	S. Joannes de Cuyo.	San Juan de Cuyo.
Paranen.	Parana.	Parana.
Salten.	Salta Argentina.	Salta.

URUGUAY.

† *Montisvidei.*	Mons Videns.	Montevideo.

BRASILIA.

S. Salvatoris in Brasilia	S. SALVATOR.	S. SALVADOR.

Belemen. de Para.	Belemum de Para.	Belem de Para.
Cujaben.	Cujaba.	Cujaba.
Adamantin.	Adamantinum.	Diamantino.
Fortalexien.	Fortalexium.	Fortalezza *seu* Cea
Goyasien.	Goyasium.	Goyaz.
S. Ludovici de Maragnano.	S. Ludovicus de Maragnano.	S. Luiz de Maranh
Mariannen.	Marianna.	Marianna.
Olinden.	Olinda.	Olinda *seu* Pernamb
S. Pauli in Brasilia.	Paulopolis.	Sao Paulo.
S. Petri Fluminis Granden.	S. Petrus Fluminis Grandis.	S. Pedro Rio Grande.
S. Sebastiani Fluminis Januarii.	S. Sebastianus.	Rio Janeiro.

OCEANIA

AUSTRALIA.

Adelaiden.	ADELAIDOPOLIS.	ADELAÏDE.
Perthen.	Perthum.	Perth.
Portus Victoriæ.	Portus Victoriæ.	Port Victoria.
Brisbanen.	BRISBANUM.	BRISBANE.
Rockhamptonien.	Rockhamptonium.	Rockhampton.
Hobartonen.	HOBARTOPOLIS.	HOBART-TOWN.
Melburnien.	MELBURNIUM.	MELBOURNE.
Ballaraten.	Ballaratum.	Ballarat.
Portaugustan.	Portus Augustæ.	Port Augusta.
Salien.	Saliopolis.	Sale.
Sandhursten.	Sandhurstum.	Sandhurst.
Sydneien.	SYDNEIUM.	SYDNEY.
Armidalen.	Armidales.	Armidale.
Bathursten.	Bathustium.	Bathurst.
Galbornen.	Gulbernia.	Goulburn.
Graftonien.	Graftonium.	Grafton.
Maitlandien.	Maitlandium.	Maitland.
Wilcannien.	Wicannia.	Wilcannia.

NOVA ZELANDIA.

Wellingtonien.	Wellingtonium.	WELLINGTON.
Aucopolitan.	Aucopolis.	Auckland.
Christopolitan.	Christopolis.	Christchurch.
Dunedinen.	Dunedinum.	Dunedin.

INSULÆ PHILIPPINÆ.

De Manila	MANILA.	MANILA.

Nominis Jesu seu *Cæbuan.*	Nominis Jesu *seu* Cæbua.	Zebu.
Jaren. seu *S. Elisabeth.*	Jarum.	Jaro.
de Caceres.	Neo Caceres.	Caceres.
Novæ Segobiæ.	Nova Segobia.	Nueva Segovia.

RITUS ORIENTALES

RITUS ARMENUS.

Europa

Leopolien. Armenorum.	Leopolis.	LEOPOL *seu* LEMBERG (Austria).
Artuinen. Armenorum.	Artuinum.	Artuin (Russia).

Asia

Ciliciæ Armenorum.	CILICIA ARMENORUM. (patriarch).	CILICIE (*resid.* Constantinople).
Adanen. Armenorum.	Bathnæ.	Adana.
Aleppen. Armenorum.	Aleppum.	Alep.
Amidan. Armenorum.	Amida.	Amila *seu* Diarbekir.
Ancyren. Armenorum.	Ancyra.	Angora.
Cæsareen. Ponti Armenorum.	Cæsarea.	Césarée.
Erzerumien. Armenorum.	Arx Romanorum.	Erzeroum.
Karputhen. Armenorum.	Karputhum.	Karputh.
Marascen. seu *Germanicen. Armenorum.*	Germanicia.	Marasc.
Marden. Armenorum.	Marde.	Mardin.
Melitenen. Armenorum.	Melitene.	Malatieh.
Muscen. Armenorum.	Muscum.	Musch.
Prussen. Armenorum.	Prusa ad Olympum.	Brussa.
Sebasten. Armenorum et *Tokaten.*	Diospolis. Tomaca Pontica (s. u.).	Siwas *et* Tokat.
Trapezuntin. Armenorum.	Trapezus.	Trabezon.
Hispahanen. Armenorum.	Hispahanum.	Hispahan (Persia).

Africa

Alexandrin. Armenorum.	Alexandria.	Alexandrie (*resid.* Cairo).

RITUS COPTICUS:

Nulla est sedes residentialis, sed tantum vicariatus apostolicus ejusdem ritus.

RITUS ÆTHIOPICUS SEU ABYSSINUS.

Nulla est sedes residentialis, sed tantum vicariatus apostolicus ritus latini.

RITUS GRÆCUS.

Ritus Græcus-Rumenus.

In Austria-Hungaria.

Fogarasien. et *Albæ-Julien.*	FOGARAUSIUM. ALBA JULIA.	FOGARAS. ALBA JULIA (*resid.* Balsendorf).
Armenopolitan. Rumenorum.	Armenopolis.	Szamos-Ujar.
Magno - Varadinen. Rumenorum.	Magno-Varadinum.	Nagy-Varad *seu* Gross-Wardein.
Lugosien. Rumenorum.	Lugos.	Lugos.

Ritus Græco-Ruthenus.

In Austria-Hungaria.

Leopolien. Ruthenorum.	LEOPOLIS,	LEOPOL *seu* LEMBERG.
Premislien. Sanachien. et *Samborien. Ruthenorum.*	Premislia. Sanechia. Samboria. (s. u.).	Przemysl. Sanok. Sambor.
Stanislaopolitan. Ruthenorum.	Stanislaopolis.	Stanislaow.
Crisien. Ruthenorum.	Crisium (*suffr.* Zagabria).	Koros *seu* Kreutz.
Eperiessen. Ruthenorum.	Eperiæ (*suffr.* Strigonia).	Eperies.
Munkacsien. Ruthenorum.	Unghvarinum. (*suffr.* Strigonia).	Muncacz.

In Russia.

† *Chelmen.* et *Belthien. Ruthenorum.*	Chelma. Belsium (s. u.).	Chelm. Belzun.
† *Suprasllen. Ruthenorum.*	Suprassilia.	Supraslia.
Minscen. Ruthenorum.	Minskia. (*suffr.* Mohilovia).	Minsk.

Ritus Græco-Bulgarus.

Nulla est sedes residentialis ; sed adsunt archiepiscopus pro catholicis hujus ritus Constantinopoli, et duo episcopi, vicarii apostolici, pro Thracia, alter pro Macedonia.

Ritus Græco-Melchita.

Antiochen. Melchitarum.	ANTIOCHIA (Patriarch.).	ANTIOCHE (*resid.* Damas).
Aleppen. Melchitarum.	ALEPPUM.	ALEP.
Hemesen. Melchitarum.	HEMESA.	EMESA *seu* HOMS.
Tyren. Melchitarum.	TYRUS.	TIRO.
Beryten. et *Gibailen. Melchitarum.*	Beritum. Gibalia (s.u.).	Beyrouth. Gibail.
Bostren. et *Hauranen. Melchitarum.*	Alexandriena. Hauranum (s. u.).	Bosra. Hauran.
Cæsarien. Panaen. Melchitarum.	Cæsarea Philippi *seu* Paneas.	Paneas (*resid.* Gedaidat).
Heliopolitan. Melchitarum.	Heliopolis.	Balbeck.
Damascen. Melchitarum.	Damascus.	Damas.
Sidonien. Melchitarum.	Sido.	Sidon *seu* Saida.
Tolemaiden. Melchitarum.	Ptolemais.	Ptolemais *seu* Akka (S.-Jean-d'Acre).
Mariamnen. Melchitarum.	Mariamna.	Zahle *seu* Farzul.

RITUS SYRUS.

Ritus Syrus purus.

Antiochen. Syrorum.	ANTIOCHIA (patriarch.).	ANTIOCHE (*resid.* Mardin).
Babylonen. Syrorum.	BABYLONIA.	BAGDAD.
Damascen. Syrorum.	DAMASCUS.	DAMAS.
Hemesen. Syrorum.	HEMESA.	HEMESA *seu* HOMS.
Aleppen. Syrorum.	Aleppum.	Alep.
Beryten. Syrorum.	Berytum.	Beyrouth.
Amiden. Syrorum.	Amida.	Amida *seu* Diarbekir.
Jaziren. Syrorum.	Jazir.	Djezireh.
Marden. Syrorum.	Marde (diœc. patriarch.).	Mardin.
Mausilien. Syrorum.	Mausilium.	Mossul.

Ritus Syrus Chaldæus.

Babylonen. Chaldæorum.	BABYLONIA (patriarch.).	BAGDAD (*resid.* Mossul).
Amiden. Chaldæorum.	AMIDA.	AMIDA *seu* DIARBEKIR.
Cherchen. seu *Beth-Seleucen. Chaldæorum.*	CORCURA.	KERKUK (Kurdistan).
Akren. Chaldæoram.	Akra.	Akra (Kurdistan).
Amadien. Chaldæorum.	Amadia.	Amadia (Kurdistan).
Jaziren. Chaldæorum.	Jazir.	Djezireh.

Marden. Chaldæorum	Marde.	Mardin.
Mausilien. Chaldæorum.	Mausilium (diœc. patriarch.).	Mossul.
Salmasien. Chaldæorum.	Salmasia.	Salmas (Persia).
Serten. Chaldæorum.	Serta.	Seehrt (Kurdistan).
Sehanen. Chaldæorum.	Sehanum.	Sehan, (Persia).
Urmien. Chaldæorum.	Urmia.	Ourmiah.
Zachuen. Chaldæorum.	Zachua.	Zaku.

Ritus Syrus Maronitarum.

Antiochen. Maronitarum.	ANTIOCHIA (Patriarch.).	ANTIOCHE (*resid.* Bekerke-Dimas).
Aleppen. Maronitarum.	ALEPPUM.	ALEP.
Beryten. Maronitarum.	BERYTUM.	BEYROUT.
Cypren. Maronitarum.	CYPRUS.	CHYPRE.
Damascen. Maronitarum.	DAMASCUS.	DAMAS.
Tyren. et *Sidonen. Maronitarum.*	TYRUS. SIDO (s. u.).	TYR. SIDON. *seu* TIR. SAIDA.
Tripolitan. Maronitarum.	TRIPOLIS.	TRIPOLI.
Heliopolitan. Maronitarum.	Heliopolis.	Balbek.
Gibailen. Botranen. Maronitarum.	Gibailum. Botra (s. u.).	Gibail. Batrum.

Ritus syrus sorianus seu Malabaricus.

Nulla est sedes residentialis ; catholici autem hujus ritus reguntur a duobus vicariis apostolicis ritus latini, qui resident alter Trichoor, alter Cottayam.

DELEGATIONES APOSTOLICÆ

EUROPA : Constantinopoli.
Græcia.
ASIA : Indiæ Orientales.
Mesopotamia, Kurdistan et Armenia Minor.
Persia.
Syria.
AFRICA : Ægyptus et Arabia.
AMERICA : Status Fœderati Americæ Septentrionalis.

VICARIATUS APOSTOLICI

EUROPA

Anhalt.
Dania (Danemark).
Germania Septentrionalis.
Gibraltar.

Norwegia.
Saxonia.
Suetia.
Turchia Europæa : Constantinopoli *pro Latinis* ; Constantinopoli *pro Græco-Bulgaris* ; Macedoniæ *pro Græco-Bulgaris* ; Sophiæ et Philippopolis ; Thraciæ *pro Græco-Bulgaris.*

ASIA.

Imperium Sinense : Amoi.
- Tche-Kiang ;
- Tche-Li *Septentrionale ; Meridionale ; Meridio-Orientale ; Meridio-Occidentale ;*
- Fo-Kien ;
- Hong-Kong ;
- Ho-Nan *Septentrionale ; Meridionale ;*
- Hu-Nan *Septentrionale ; Meridionale ;*
- Hou-Pé *Occiduo - Septentrionale ; Orientale ; Occiduo-Meridionale ;*
- Kam-Sou ;
- Kiam-Nan ;
- Kiam-Si *Septentrionale ; Orientale ; Meridionale ;*
- Koui-Tcheou ;
- Chen-Si *Septentrionale ; Meridionale ;*
- Leao-Tum *seu* Mandchouria ;
- Mongolia *Orientalis ; Centralis ; Occiduo-Meridionalis ;*
- Chiam-Si *Septentrionale ; Meridionale ;*
- Chiam-Tong *Septentrionale ; Meridionale ;*
- Su-Tchuen *Septentrionale ; Orientale ; Meridionale ;*
- Tibetum ;
- Yun-Nam.

Corea.

Indo-China : Birmania *Septentrionalis ; Orientalis ; Meridionalis ;*
- Cambodgium ;
- Cochinchina *Occidentalis ; Orientalis ; Septentrionalis ;*
- Siam ;
- Tunkinum *Centrale ; Meridionale ; Occidentale ; Septentrionale ; Orientale ;*

Malabar *pro Syris Sorianis : Septentrionale* seu Cottayam ; *Meridionale* seu Trichoor.

Turchia Asiatica : Aden ;
- Alep ;
- Asia Minor.

AFRICA.

Abyssinia.
Cape (*Caput Bonæ Spei*) : *Centrale ; Occidentale ; Orientale.*
Congo : Belgicum *seu* independens.
- Superius *seu* altum ;
- Gallicum *superius seu* Oubanghi : *inferius.*

Oræ Benini.
Ægypti *pro Latinis ; pro Coptis.*
Gabonis *seu* Guineæ.
Gallas.
Madagascar.
Natal.
Status liberi Orange.
Ounianembé.
Deserti Sahara.
Senegambiæ.
Sierra Leone.
Soudan.
Tanganyka.
Victoria Nyanza.
Zanguebar.

AMERICA.

Athabaska-Mackenzie.
California *Inferior.*
Brownsville.
Carolina *Septentrionalis.*

Curaçao.
Jamaica.
S Georgii de Terra Nova.
Guyana : Britannica *seu* Demerara ; Hollandica *seu* Surinam.
Honduras.
Patagonia *Septentrionalis*.
Pontiac.
Saskatchewan.
Territoria : Idaho ; Arizona ; Indianum.

OCEANIA.

Archipelagus Navigatorum.
Batavia.
Cooktown in Australia.
Insulæ Fidji.
Insulæ Marchesiæ.
Kimberley in Australia.
Melanesia et Micronesia.
Nova Britannia in Australia.
Nova Guinea.
Oceania *Centralis*.
Queensland in Australia.
Sandwich.
Tahiti.

PRÆFECTURÆ APOSTOLICÆ

EUROPA.

Holstein-Schleswig.
Lusatia in Saxonia.
Mesolcina et Calcnca in Helvetia.
Rhætia in Helvetia.

ASIA.

Assam.
Bagdad.
Kafiristan et Cashmire.
In Sinarum imperio : Kouang-Ton; Kouan-Si.
Labouan et Borneo *Septentrionale*.
Mardin.
Mossul.

AFRICA.

Ægyptus *superior*.
Cameroun.
Cimbebasia.
Congo *inferius*.
Ora Auri et Dentium (Côte d'Or et Côte des Dents).
Dahomey.
Fluminis Orange.
Insulæ Annobom, Corisco et Fernando-Po.
Insulæ Sancta-Maria, Mayotte et Nossi-Bé.
Marochium.
Niger : *inferius ; superius*.
Senegal.
Togo.
Transwaal.
Tripoli.
Zambeze.
Zanguebar *meridionale*.

AMERICA.

Sinus S. Laurentii (Golfe St-Laurent).
Guyana Gallica *seu* Cayenne.
Insulæ S. Petri et Miquelon.

Patagonia Meridionalis.	Placentia-Bay, in Insula Terræ-Novæ.

OCEANIA.

Australia: Nova Nursia.	Insulæ Carolinæ: *Orientales*; *Occidentales*.

ABBATIÆ ET PRÆLATURÆ NULLIUS DIŒCESEOS

S. Alexandri de Orosci.	S. Alexandro di Orosci.	Abbatia, Miridizia in Turchia Europæa.
Altamuren. et Aquaviven.	Altamura et Acquaviva.	Archipresbyteratus in Italia.
Clunien.	Ciudad-Real.	Prioratus Ordinum Militarium Hispaniæ.
S. Luciæ.	S. Lucia del Mela.	Prælatura in Sicilia.
S. Martini in s. Monte Pannoniæ.	S. Martino.	Archiabbatia in Hungaria.
S. Martini ad Montem Ciminium.	S. Martino al Monte Cimino.	Abbatia in Italia.
S. Mauritii Agaunen.	S.-Maurice-en-Valais.	Abbatia in Helvetia.
Montis Cassini.	Monte Cassino.	Abbatia in Italia.
Montis Virginis.	Monte Vergine.	Abbatia in Italia.
Monzambicen.	Mozambico.	Prælatura in Africa.
Nonantolen.	Nonantola (unita Sedi *Mutinen.*).	Abbatia in Italia.
Novæ Nursiæ.	New-Nursia.	Abbatia in Australia.
S. Pauli de Urbe.	San Paolo fuori le Mura di Roma.	Abbatia in suburbio Romano.
Sublacen.	Subiaco.	Abbatia in Italia.
SSmæ Trinitatis Caven.	SSma Trinità della Cava.	Abbatia in Italia.
Einsiedeln.	S. Maria Einsiedeln.	Abbatia in Helvetia.
SS. Vincentii et Anastasii ad Aquas Salvias.	SS. Vincenzo ed Anastasio alle Tre Fontane.	Abbatia in suburbio Romano.

CATALOGUS

DIŒCESEON IN GALLIA EXISTENTIUM ANTE ANNUM 1790.

[Vide FERRARIS, v° *Episcopatus*.]

Provincia Lugdunensis.

Lugdunensis (*Metrop.*).	Lyon (*Métrop.*).
Augustedunensis.	Autun.
Matisconensis.	Mâcon.
Cabillonensis.	Chalon-sur-Saône.
Divionensis.	Dijon.
Lingonensis.	Langres.
Sancti Claudii.	Saint-Claude.

Provincia Senonensis.

Senonensis (*Metrop.*).	Sens (*Métrop.*).
Trecensis.	Troyes.
Altissioderensis.	Auxerre.
Nivernensis.	Nevers.
Bethleemensis.	Bethléem (Episcopus residebat *Clamécy*, *Nièvre*).

Provincia Parisiensis.

Parisiensis (*Metrop.*).	Paris (*Métrop.*).
Carnotensis.	Chartres.
Aurelianensis.	Orléans.
Meldensis.	Meaux.
Blesensis.	Blois.

Provincia Rhemensis.

Rhemensis (*Metrop.*).	Reims (*Métrop.*).
Suessionensis.	Soissons.
Catalaunensis.	Châlons-sur-Marne.
Laudunensis.	Laon.
Novionensis.	Noyon.
Silvanectensis.	Senlis.
Bellovacensis.	Beauvais.

Ambianensis.	Amiens.
Boloniensis.	Boulogne.

—

Provincia Rhotomagensis.

Rhotomagensis (*Metrop.*).	Rouen (*Métrop.*).
Ebroicensis.	Evreux.
Bajocensis.	Bayeux.
Constantiensis.	Coutances.
Abrincensis.	Avranches.
Sagiensis.	Séez.
Lexoviensis.	Lisieux.

—

Provincia Turonensis.

Turonensis (*Metrop.*).	Tours (*Métrop.*).
Andegavensis.	Angers.
Cenomanensis.	Le Mans.
Redonensis.	Rennes.
Nannetensis.	Nantes.
Venetensis.	Vannes.
Macloviensis.	Saint-Malo.
Briocensis.	Saint-Brieuc.
Dolensis.	Dol.
Trecorensis.	Tréguier.
Corisopitensis.	Quimper-Corentin ou Cornouailles.
Leonensis.	Saint-Paul-de-Léon.

—

Provincia Bituricensis.

Bituricensis (*Metrop.*).	Bourges (*Métrop.*).
Claromontensis.	Clermont.
Sancti-Flori.	Saint-Flour.
Lemovicensis.	Limoges.
Aniciensis.	Le Puy (exempt par rapport à la Métrop.).
Tutelensis.	Tulle.

—

Provincia Albiensis in Occitaniâ.

Albiensis (*Metrop.*).	Alby (*Métrop.*).
Castrensis.	Castres.

Mimatensis.	Mende.
Rutenensis.	Rodez.
Cadurcensis.	Cahors.
Vabrensis.	Vabres.

—

Provincia Burdigalensis.

Burdigalensis (*Metrop.*).	Bordeaux (*Métrop.*).
Aginensis.	Agen.
Engolismensis.	Angoulême
Santonensis.	Saintes.
Pictaviensis.	Poitiers.
Petrocorensis.	Périgueux.
Condomensis.	Condom.
Sarlatensis.	Sarlat.
Ruppellensis	La Rochelle.
Lucionensis.	Luçon.

—

Provincia Auxitana in Vasconiâ.

Gascogne.

Auxitana (*Metrop.*).	Auch (*Métrop.*).
Lectorenensis.	Lectoure.
Convenensis.	Comminges.
Vasatensis.	Bazas.
Conseranensis.	Conserans.
Tarbensis.	Tarbes.
Aturensis.	Aire.
Lascuriensis.	Lescar.
Oleronensis.	Oléron.
Aquensis.	Acqs ou Dax.
Bajonensis.	Bayonne.

—

Provincia Tolosana, in Occitaniâ Superiori.

Tolosana (*Metrop.*).	Toulouse (*Métrop.*).
Apamiensis.	Pamiers.
Mirapicensis.	Mirepoix.
Montalbanensis.	Montauban.
Vaurensis.	Lavaur.
S. Papuli.	S. Papoul.
Lombariensis.	Lombez.
Rivensis.	Rieux.

Provincia Narbonensis in Occitaniâ inferiori.

Narbonensis (*Metrop.*).	Narbonne (*Métrop.*).
Biterrensis.	Béziers.
Nemausensis.	Nîmes.
Lutevensis.	Lodève.
Ucetiensis.	Uzès.
Alectensis.	Aleth.
Carcassonensis.	Carcassone.
Agathensis.	Agde.
Montispessulana.	Montpellier.
S. Pontii Tomeriarum.	S. Pons.
Alesensis.	Alais.
Elnensis.	Perpignan.

Provincia Arelatensis.

Arelatensis (*Metrop.*).	Arles (*Métrop.*).
Massiliensis.	Marseille.
Tolonensis (seu) Telonensis.	Toulon.
Arausicana.	Orange.
Tricastrensis.	S. Paul-Trois-Châteaux.

Provincia Aquensis, in Provinciâ.

Provence.

Aquensis (*Metrop.*).	Aix (*Métrop.*).
Aptensis.	Apt.
Rejensis.	Riez.
Forojuliensis.	Fréjus.
Vapicensis.	Gap.
Sistericensis.	Sisteron.

Provincia Avenionensis.

Avenionensis (*Metrop.*).	Avignon (*Métrop.*).
Carpentoractensis.	Carpentras.
Vasionensis.	Vaison.
Caballicensis.	Cavaillon.

Provincia Viennensis.

Viennensis (*Metrop.*).	Vienne (*Métrop.*).
Gebennensis.	Genève.
Gratianopolitana.	Grenoble.
Vivariensis.	Viviers.

Valentinensis.	Valence.
Maurianensis.	St-Jean-de-Maurienne.
Diensis.	Die.

Provincia Bituntina seu Vesuntionensis.

Bituntina (*Metrop.*) seu Vesuntionensis.	Besançon (*Métrop.*).
Basileensis (in Helvetiâ).	Bâle (en Suisse).
Lausanensis.	Lausanne.
Bellicensis.	Belley.

Provincia Eberodunensis.

Eberodunensis (*Metrop.*).	Embrun (*Métrop.*).
Diniensis.	Digne.
Niciensis.	Nice.
Seniciensis.	Senez.
Gemeleusis.	Cimiez (près Nice).
Glanatiensis.	Glandève.
Venciensis.	Vence.
Grassensis.	Grasse.

Provincia Tarentasiensis.

Tarentasiensis (*Metrop.*).	Tarentaise (*Métrop.*).
Augustana.	Aoste.
Sedunensis in Vallesiâ.	Sion en Valais.

Provincia Cameracensis.

Cameracensis (*Metrop.*).	Cambray (*Métrop.*).
Atrebatensis.	Arras.

Erant insuper in Provinciâ Moguntinâ seu Mayence Metropoli in Germaniâ.

Episcopatus Argentinensis.	Strasbourg.

In Provinciâ Trevirensi (Trève).

Episcopatus Tullensis.	Toul (appartenant à la France).
— Metensis.	Metz.
— Verdunensis.	Verdun.

Ne nimiùm volumen excrescat omittimus hic Catalogum diœceseon juxta ordinem alphabeticum.

APPENDICES

APPENDIX I.

INSTRUCTIO PRO ECCLESIASTICIS CURIIS QUOAD MODUM PROCEDENDI ŒCONOMICE IN CAUSIS DISCIPLINARIBUS ET CRIMINALIBUS CLERICORUM.

(Ad pag. 184.)

Hæc Instructio edita a S. C. Episcoporum et Regularium super causis clericorum et ad Curias episcopales Italiæ directa est; deinde extensa est ad Curias Galliæ per Decretum ejusdem S. C. diei 14 januarii 1882.

Die 11 Junii 1880.

Sacra hæc EE. et RR. Congregatio, mature præsenti Ecclesiæ conditione perpensâ, quæ pene ubique impeditur, quominus externam explicet suam actionem super materias et personas ecclesiasticas, et considerato quoque defectu mediorum aptorum pro regulari Curiarum ordinatione, constituit facultatem Ordinariis locorum expresse concedere, ut formas magis œconomicas adhibere valeant in exercitio suæ disciplinaris jurisdictionis super Clericis. Ut autem tota justitiæ ratio sarta tectaque maneat, serveturque processuum canonica regularitas et uniformitas, opportunum censuit sequentes emanare normas, a Curiis servandas.

I. — Ordinario pastorale onus incumbit disciplinam correctionemque Clericorum a se dependentium curandi, super eorumdem vitæ rationem vigilando, reme-

diisque utendo canonicis ad præcavendas apud eosdem et eliminandas ordinis perturbationes.

II. — Ex his remediis alia præveniunt, reprimunt et medelam afferunt. Priora ad hoc diriguntur ut impediant quominus malum adveniat, ut scandali stimuli, occasiones voluntariæ, causæque ad delinquendum proximæ removeantur. Altera finem habent revocandi delinquentes ut sapiant reparentque admissi criminis consequentias.

III. — Conscientiæ et prudentiæ Ordinarii horum remediorum incumbit applicatio, juxta canonum præscriptiones, et casuum adjunctorumque gravitatem.

IV. — Mediis quæ præservant præcipuis accensentur spiritualia exercitia, monitiones et præcepta.

V. — Has provisiones præcedere debet summaria facti cognitio quæ ab Ordinario notanda est, ut ad ulteriora procedere, quatenus opus sit, et certiorem reddere queat superiorem Auctoritatem, in casu legitimi recursus.

VI. — Canonicæ monitiones fiunt, sive in forma paterna et secreta per epistolam aut per interpositam personam, sive in forma legali, ita tamen ut de earumdem executione constet ex aliquo actu.

VII. — Quatenus infructuosæ monitiones evadant, Ordinarius præcipit Curiæ ut delinquenti analogum injungatur præceptum, in quo declaretur quid eidem agendum aut omittendum sit cum respondentis pœnæ ecclesiasticæ comminatione, quam incurret in casu transgresionis.

VIII. — Præceptum intimatur prævento a Cancellario coram Vicario Generali ; sive coram duobus testibus ecclesiasticis aut laicis probatæ integritatis.

§ 1. Actus subsignatur a partibus præsentibus et a prævento quoque, si velit.

§ 2. Vicarius Generalis adjicere valet juramentum servandi secretum, quatenus id prudenter expetat tituli indoles, de quo agitur.

IX. — Quoad pœnalia media, animadvertent reverendissimi Ordinarii, præsenti instructione haud derogatum esse judiciorum solemnitatibus, per sacros Canones, per Apostolicas Constitutiones et alias ecclesiasticas dispositiones imperatis, quatenus eædem libere efficaciterque applicari queant; sed œconomicæ formæ consusulere intendunt illis casibus in quibus solemnes processus, aut adhiberi nequeant, aut non expedire videantur.

Plenam quoque vim servat suam extrajudiciale remedium *ex informata conscientia* pro criminibus occultis, quod decrevit S. Tridentina Synodus (in sess. XXIV, cap. 1, *de Reform.*) adhibendum, cum illis regulis et reservationibus, quas constanter servavit pro dicti capitis interpretatione S. Congregatio in pluribus resolutionibus, et præcipue in *Bosnien. et Sirmien.*, 20 decembris 1873.

X. — Quum procedi oporteat criminaliter, sive infractionis præcepti, aut criminum communium, vel legum Ecclesiæ violationis causâ, processus confici potest formis summariis et absque judicii strepitu, servatis semper regulis justitiæ substantialibus.

XI. — Processus instruitur ex *officio* aut in sequelam supplicis libelli et querelæ, aut notitiæ, alio modo, a Curia habitæ, et ad finem perducitur eo consilio, ut omni studio atque prudentiâ veritas detegatur, et cognitio tum criminis, cum reitatis aut innocentiæ accusati, exurgat.

XII. — Processus confectio committi potest alicui probo atque idoneo ecclesiastico, adstante Actuario.

XIII. Unicuique Curiæ opus est Procuratore fiscali pro justitiæ et legis tutela.

XIV. — Quatenus pro intimationibus, aut notificationibus, haud præsto sit opera Apparitorum Curiæ, suppletur exhibitione earumdem explendâ per qualificatam personam, quæ de facto certioret; sive eas transmittendo, ope commendationis penes tabellariorum officium, illis in locis in quibus hoc invaluit systema,

exposcendo fidem exhibitionis, receptionis aut repudii.

XV. — Basis facti criminosi constitui potest per expositionem in processu habitam, authenticis roboratam informationibus aut confessionibus extrajudicialibus, vel testium depositionibus, et quoad titulum transgressionis præcepti, constat per novam exhibitionem decreti et actus indictionis, perfectorum modis enuntiatis art. VII et VIII.

XVI. — Ad retinendam in specie culpabilitatem accusati opus est probatione legali, quæ talia continere debet elementa, ut veritatem evincat aut saltem inducat moralem certitudinem, remoto in contrarium quovis rationabili dubio.

XVII. — Personæ, quas examinare expediat, semper audiuntur separatim.

XVIII. — Testes ad probationem, aut ad defensionem, quoties legalia obstacula haud obsistant, sub juramento audiri debent, quod extendi potest, si opus sit ad obligationem secreti.

XIX. — Testium absentium, aut in aliena Diœcesi morantium exposcitur examen in subsidium ab ecclesiastica loci auctoritate, eidem transmittendo prospectum facti; et Auctoritas petitioni respondet, servando præsentis instructionis normas.

XX. — Quoties indicentur testes ob facta aut adjuncta essentialiter utilia merito Causæ, qui examini subjici nequeant, eo quod censeatur haud convenire ut vocentur, aut quia vocati abnuant, mentio eorumdem fit in actibus, et curatur supplere eorum defectui per depositiones aliorum testium, qui de relato aut alia ratione noverint id quod exquiritur.

XXI. — Quum collectum fuerit quidquid opus sit ad factum et accusati responsibilitatem constituendam, vocatur iste ad examen.

XXII. — In indictione, nisi prudentia id vetet, exponentur ei per extensum accusationes adversus eum collatæ ut parari valeat ad respondendum.

XXIII. — Quando autem ob accusationum qualitates, aut ob alia adjuncta, prudens non sit in actu intimationis eas patefacere, in hac solum innuitur eumdem ad examen vocari ut sese excuset in causa, quæ ipsum respicit uti accusatum.

XXIV. — Si judicio sistere abnuat, iteratur indictio, in qua eidem præfigitur congruum peremptorium, eique significatur quod si adhuc obdire renuat, habebitur ceu contumax : et pro tali in facto æstimabitur, quatenus absque probato legitimo impedimento, istam quoque posthaberet intimationem.

XXV. — Si compareat, auditur in examine; et quatenus inductiones faciat alicujus momenti, debent istæ, quantum fieri potest, exhauriri.

XXVI. — Proceditur inde ad contestationem facti criminosi, et conclusionum habitarum, ad retinendum accusatum criminosum lapsumque in relativis pœnis canonicis.

XXVII. — Quum accusatus, tali modo, habeat plenam cognitionem ejus quod in actis extat contra se, ultra quod respondere possit, jure se defendendi a semetipso etiam uti valet.

XXVIII. — Potest quoque, si expetat, obtinere præfixionem termini ad exhibendam defensionem cum memoria in scriptis, præcipue quando ob dispositionem art. XXIII, nequiverit paratus esse ad responsa pro sua excusatione.

XXIX. — Expleto processu, actorum instructor restrictum conficit essentialium conclusionum ejusdem.

XXX. — In die qua Causa proponitur, est in facultate accusati faciendi se repræsentare et defendere ab alio Sacerdote aut laico Patrocinatore, antea approbatis ab Ordinario.

XXXI. — Quatenus præventus constituere defensorem renuat, Ordinarius consulit constituendo aliquem ex officio.

XXXII. — Defensor caute notitiam haurit processus

et restricti in Cancellaria, ut paratus sit ad defensionem peragendam, quæ alias propositio causæ exhiberi potest in scriptis. Ipse quoque subjicitur oneri secreti jurati, quatenus Ordinario videatur indolem causæ id expostulare.

XXXIII. — Transmittitur dein Procuratori fiscali processus et restrictus, ut munere suo ex officio fungatur: uterque Ordinario traditur qui, plenâ Causæ cognitione adeptâ, diem constituit in qua disceptanda et resolvenda sit, curans ut accusatus certior de hoc fiat.

XXXIV. — Die constituta proponitur Causa coram vicario generali, interessentibus Procuratore fiscali, Defensore et Cancellario.

XXXV. — Post votum Procuratoris Fisci et deductiones defensionis profertur sententia, dictando dispositivam Cancellario, cum explicita mentione, in casu damnationis, canonicæ sanctionis accusato applicatæ.

XXXVI. — Sententia indicitur prævento, qui appellationem interponere potest ad Auctoritatem ecclesiasticam superiorem.

XXXVII. — Pro appellatione servantur normæ statutæ a Constitutione *Ad militantes* s. m. Bened. XIV, 30 martii 1742, aliæque emanatæ ab hac S. Congregatione, decreto 18 decembris 1835 [1] et littera circulari die 1ª *Augusti* 1851.

XXXVIII. — Comparitio pro appellatione facienda est infra terminum decem dierum a notificatione sententiæ; quo termino inutiliter elapso, sententia ipsa in executionis statu reperitur.

XXXIX. — Interposita appellatione infra decem *dies*, Curia absque mora remittit ad Auctoritatem ecclesiasticam superiorem, apud quam appellatio facta est, omnes actus Causæ originales, id est processum, restrictum, defensiones et sententiam.

XL. — Auctoritas ecclesiastica superior, captâ cogni-

1. Hoc decretum habes in extenso ad calcem hujus Instructionis.

tione actus appellationis, intimare facit appellanti, ut infra terminum viginti dierum defensorem constituat, qui approbari debet ab eadem superiori Auctoritate.

XLI. — Decurso dicto termino peremptorio absque effectu, censetur appellantem nuncium misisse appellationis beneficio, et hæc consequenter perempta declaratur a superiori auctoritate.

XLII. — Quum appellatio producitur a sententia alicujus Curiæ episcopalis ad Metropolitanam, archiepiscopus pro cognitione et decisione Causæ sequitur normam procedendi in hac instructione traditam.

XLIII. — Si contingat quod clericus, non obstante fori privilegio, ob crimina communia subjiciatur processui et judicio laicæ potestatis, Ordinarius, hoc in casu, summariam sumit criminosi facti cognitionem, atque perpendit an ipsum, ad tradita per sacros canones, locum faciat infamiæ, irregularitati, aut alii ecclesiasticæ sanctioni.

§ 1. Donec judicium pendeat, aut accusatus detentus sit, prudens est Ordinarius sese limitet ad media provisoria.

§ 2. Expleto tamen judicio, et libero reddito accusato, Curia juxta exitum informationum ceu superius assumptarum, procedit ad tramites dispositionum præsentis instructionis.

XLIV. — In casibus dubiis, et in variis practicis difficultatibus, quæ contingere possint, Ordinarii consulant hanc S. Congregat. ad vitandas contentiones et nullitates.

« Ex aud. S^mi^ diei 11 Junii 1880.

« SS^us^ Dominus Noster Leo div. prov. PP. XIII, audita relatione præsentis Instructionis ab infrascripto Sac. Congreg. Episcopor. et Regularium secretario, eam in omnibus approbare et confirmare dignatus est. Romæ, die et anno quibus supra.

« I. Card. Ferrieri, *Prfæ.*

« J. B. Agnozzi, *Secretarius.*

Decretum pro causis criminalibus. Non ita pridem a S. Congregatione negotiis et consultationibus Episcoporum et Regularium præpositæ nonnullæ regulæ præscriptæ fuerunt pro recta et expedita definitione causarum criminalium, quæ a Curiis Episcoporum, vel Ordinariorum ad eamdem S. Congregationem in gradu appellationis deferuntur. Quas quidem præscriptiones, quoniam impedimenta sublata sunt, quæ aliqua ex parte earum executioni interposita fuerant, visum est Eminentissimis Patribus in Conventu habito XV kalend. januar. MDCCCXXXV, uberius explicare et cum assensu et approbatione S. D. N. Gregorii XVI, iterum promulgare, ut ab omnibus, ad quos pertinent, accuratissime servantur. Sunt autem quæ sequuntur.

I. — Reis a Curiis episcopalibus criminali judicio damnatis spatium dierum decem conceditur, quoad S. Congregationem Episcoporum et Regularium appellare possint.

II. — Decem dies numerari incipient non a die quo sententia lata est, sed a die quo reo vel ejus defensori per Cursorem denunciata fuit.

III. — Eo tempore elapso, quin reus vel ejus defensor appellaverit, latam a se sententiam Episcopus sequetur.

IV. — Interposita intra decem dies appellatione, Curia Episcopalis acta autographa totius causæ ad S. Congregationem continuo transmittat, nempe :

1. Processum ipsum in Curia confectum ;

2. Ejus restrictum, seu compendiariam expositionem eorum, quæ ex eodem processu emergunt ;

3. Defensiones pro reo exhibitas ;

4. Denique sententiam latam.

V. — Ipsa Curia reo ejusque defensori denunciabit appellationem coram eadem S. Congregatione prosequendam esse.

Si nemo compareat, aut si appellationis acta negligenter vel malitiose protrahantur, congruens tempus a

S. Congregatione præfinietur, quod inutiliter elapso, causa deserta censeatur, et sententia Curiæ Episcopalis executioni mandetur.

VI. —Reo, aut illi qui ejus defensionem suscepit, tradendus est restrictus processus, qui a judice relatore conficitur.

VII. — Allegationes, seu defensiones Eminentissimis Patribus distribuendæ typis non committantur, nisi judex relator imprimendi veniam dederit.

VIII. —Causa definietur statuta die ab Eminentissimis Patribus in pleno Auditorio congregatis.

IX.—Eidem Congregationi Procurator Generalis Fisci, et Judex relator intererunt.

X. — Judex relator de toto statu causæ ad Eminentissimos Patres refert, et Procurator Generalis Fisci stabit pro Curia Episcopali, suasque conclusiones explanabit.

XI. — Post hæc Eminentissimi Patres judicium proferent, sententiam Curiæ Episcopalis aut confirmando aut infirmando aut etiam reformando.

XII. — Prolata sententia una cum omnibus Actis causæ ad eamdem Curiam Episcopalem remittitur, ut eam exequatur.

XIII. — Revisio, seu recognitio rei judicatæ non conceditur, nisi ejus tribuendæ potestas a Sanctitate Sua facta fuerit, et subsint gravissimæ causæ, super quibus cognitio, et judicium ad plenam Congregationem pertinet.

XIV. — Sciant denique Curiæ Episcopales per novissimas leges, quæ ad investiganda et coercenda crimina pro Tribunalibus laicis promulgatæ sunt, nihil detractum esse de formis, et regulis canonicis, quas proinde sequi omnino debent, non modo in conficiendo processu, ad quem spectant hæc verba Edicti die 5 novembris : — Nihil innovetur, quantum ad judicia ecclesiastica pertinet; verum etiam in pœnis decernendis, quemadmodum in appendice ejusdem Edicti ita cautur

est, tribunalia jurisdictionis mixtæ clericos, et personas ecclesiasticas iis pœnis mulctabunt quas secundum Canones, et Constitutiones Apostolicas Tribunal Ecclesiasticum iis itidem irrogaret.

J. A. CARD. SALA, *Præfectus.*

I. PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANUS, *Secr.*

APPENDIX II.

CIRCA SENTENTIAS EX INFORMATA CONSCIENTIA.

(Ad p. 191.)

INSTRUCTIO SACRÆ CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE AD EPISCOPOS ET PRÆLATOS REGULARES CATHOLICARUM MISSIONUM, SUPRA SUSPENSIONIBUS QUÆ IRROGANTUR EX INFORMATA CONSCIENTIA.

Omni tempore sollicita fuit Ecclesia, ut non solum ascensus ad sacros ordines interdiceretur indignis, verum etiam ab eorumdem exercitio criminosi suspensi manerent.

Cum autem occultorum quoque criminum, quæque prodere non expediret, facilis et prompta, nempe a judiciariis formis libera coercitio aliquando necessaria sit ad sacri ministerii dignitatem et fidelium utilitatem tuendam; hinc sapientissimo consilio Tridentini Patres (sessione XXIV, capite primo, *de Reformatione*) decreverunt: « Ei cui ascensus ad sacros ordines a suo prælato ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter fuerit interdictus, aut qui a suis ordinibus seu gradibus vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri

faciendo, aut ad priores ordines, gradus et dignitates sive honores restitutio suffragentur ».

Ex hoc provido decreto, in eo quod refertur ad crimina clericorum quæ extrajudicialem suspensionem ab ecclesiasticis officiis merentur, jamdudum in usu fuit suspensionis pœna ex causis prælato notis; quæ nempe audit suspensio ex informata conscientia.

Ad hoc itaque ut in eadem infligenda, cum majori, qua potest cautela et securitate, Ordinarii catholicarum missionum procedant, sacra Congregatio de Propaganda Fide præsentem instructionem edendam censuit, cui iidem Ordinarii in adhibendo hoc extraordinario remedio, sese conformare curabunt.

I. — Suspensio ex informata conscientia, non secus ac illa, quæ per judicialem sententiam infligitur, personam ecclesiasticam a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis exercendis interdicit.

II. — In hoc præcipue ipsa differt a judiciali suspensione, quod adhibetur tanquam extraordinarium remedium in pœnam admissi criminis; ideoque ad ejusdem impositionem non requiruntur nec formæ judiciales nec canonicæ admonitiones. Satis erit proinde, si prælatus hanc pœnam infligens simplici utatur præcepto, quo declaret se suspensionem ab exercitio sacrorum officiorum vel ecclesiasticorum munium indicere.

III. — Hujusmodi præceptum semper in scriptis intimandum est, die et mense designato; illudque ferri debet vel ab ipso Ordinario, vel ab alia persona de expresso ipsius mandato. In eadem tamen intimatione exprimendum est, quod ejusmodi punitio irrogatur in vim Tridentini (sess. XIV, cap. 1, *de Reform.*) ex informata conscientia, vel ex causis ipsi Ordinario notis.

IV. — Debent insuper exprimi partes exercitii ordinis vel officii ad quas extenditur suspensio; quod si suspensus interdictus sit ab officio, cui alter in locum ipsius substituendus, ut puta œconomus in cura animarum, tunc substitutus mercedem percipiet ex fruc-

tibus beneficii in ea portione, quæ juxta prudens Ordinarii arbitrium taxabitur. At si suspensus in hac taxatione se gravatum senserit, moderationem provocare poterit apud curiam archiepiscopalem, aut etiam apud Sedem Apostolicam.

V. — Exprimi item debet tempus durationis ejusdem pœnæ. Abstineant tamen Ordinarii ab ipsa infligenda in perpetuum. Quod si ob graviores causas Ordinarius censuerit eam imponere non ad tempus determinatum, sed ad suum beneplacitum, tunc ipsa habetur pro temporanea, ideoque cessabit cum jurisdictione Ordinarii suspensionem infligentis.

VI. — Suspensioni ex informata conscientia justam ac legitimam causam præbet, crimen, seu culpa a suspenso commissa. Hæc autem debet esse occulta, et ita gravis, ut talem promereatur punitionem.

VII. — Ad hoc autem ut sit occulta requiritur, *ut* neque in judicium, neque in rumores vulgi deducta sit, neque insuper ejusmodi numero et qualitati personarum cognita sit, unde delictum censeri debeat notorium.

VIII. — Verum tenet etiam suspensio si ex pluribus delictis aliquod fuerit notum in vulgus; aut si crimen, quod ante suspensionem fuerat occultum, deinceps post ipsam fuerit ab aliis evulgatum.

IX. — Prudenti arbitrio prælatorum relinquitur suspensionis causam, seu ipsam culpam delinquenti aut patefacere, aut reticere. Partes alioquin pastoralis sollicitudinis et charitatis eorumdem erunt, ut si *istius*modi pœnam suspenso manifestare censuerint, ipsa ex paternis, quas interponent, monitionibus, nedum ad expiationem culpæ, verum etiam ad emendationem delinquentis, et ad occasionem peccandi eliminandam inserviat.

X. — Meminerint vero præsules, quod si contra decretum, quo irrogata fuit suspensio, promoveatur recursus ad Apostolicam Sedem, tunc apud ipsam com-

probari debet culpa, quæ eidem præbuit occasionem. Consultum idcirco erit, ut antequam hæc pœna infligatur, probationes illius, quantumvis extrajudicialiter et secreto, colligantur; ita ut eo ipso, quod cum omni certitudine culpabilitatis in punitione inferenda proceditur, si deinceps causa examinanda est apud Apostolicam Sedem, probationes criminis in eas difficultates haud impingant, quæ ut plurimum occurrunt in istiusmodi judiciis.

XI. — A decreto suspensionis ex informata conscientia non datur appellatio ad tribunal superioris ordinis. Postquam idcirco clericus intimationem suspensionis habuerit, si nihilominus appellationem interponere, ejusque obtentu in altari ministrare, seu quovis modo suum ordinem solemniter exercere præsumat, statim incidit in irregularitatem.

XII. — Semper tamen patet aditus ad Apostolicam Sedem; et in casu quo clericus absque sufficienti ac rationabili causa se hac pœna multatum reputet, recurrere poterit ad Summum Pontificem; interim tamen in vigore permanet decretum suspensionis usque dum ab ipso Pontifice, vel a S.Congregatione, quæ de recursu judicare debet, non fuerit rescissum aut etiam moderatum.

XIII. — Ceterum ex quo istiusmodi pœna est remedium omnino extraordinarium, quod præsertim ad expiationem criminum absque formis judiciariis adhibetur; præ oculis habeant prælati id quod sapientissime admonet Summus Pontifex s. m. Benedictus XIV, in suo tractatu de Synodo Diœcesana, libro XII, cap. 8, n. 6, quod nimirum reprehensibilis foret episcopus, si in sua synodo declararet, se deinceps ex privata tantum scientia cum pœna suspensionis a divinis animadversurum in clericos, quos graviter deliquisse compererit, quamvis eorum delictum non possit in foro externo concludenter probari, aut illud non expediat in aliorum notitiam deducere.

Romæ ex ædibus S. C. de Propaganda Fide, die 20 octobris 1884.

APPENDIX III.

CIRCA PROCESSUS IN CAUSIS NULLITATIS MATRIMONII.

(Ad p. 212.)

Non pauci sunt textus attendendi ad conficiendos processus in causis matrimonialibus quoad validitatem. Præter Const. Benedicti XIV, *Dei miseratione*, prodierunt etiam : Instructio S. C.C., 22 aug. 1840, circa causas matrimoniales, præsertim quoad casus impotentiæ et matrimonii non consummati (Gasparri, *Tract. can. de matr.*, *II. p.* 547) ; Instructio S.C.S. O. sine data, circa eosdem casus (*ibid.*, p. 553); sed præ aliis magis completa est quam nunc referimus instructionem S. C.S.O. ad Ordinarios rituum Orientalium, quæ tamen et latini ritus curiis maximopere utilis erit.

INSTRUCTIO AD PATRIARCHAS, ARCHIEPISCOPOS, EPISCOPOS RITUUM ORIENTALIUM IN CAUSIS MATRIMONIALIBUS ADHIBENDA, PROBATA IN CONGR. GENERALI EMORUM ET RMORUM PP. IN REBUS FIDEI INQUISITORUM GENERALIUM, FERIA IV, DIE 20 JUNII 1883.

Quemadmodum matrimonii fœdus tamquam officium naturæ proli educandæ, aliisque maximi momenti bonis consequendis perpetuam et individuam vitæ consuetudinem inter conjuges exigit, et eo sanctius tamquam Ecclesiæ sacramentum indissolubile sit oportet, aiente Domino : *quod Deus conjunxit, homo non separet* ; ita non minus quando cum aliquo ex impedimentis quæ dirimentia nuncupantur, initum atque idcirco verum matrimonium non fuerit, a legitima Ecclesiæ

potestate, ad quam causæ matrimoniales unice spectant, irritum ac nullum ut judicetur seu declaretur, ipsa sacramenti dignitas, ratio justitiæ, et animarum salus postulat.

Verum quanto studio quantaque solertia opus sit, ut in singulis casibus alicujus impedimenti dirimentis existentia solide comprobetur, experientia quotidiana testatur. Nam et nonnulla impedimenta sunt ipsa per sese probatu difficillima, et sæpe contingit, ut facta ex quibus probationes erui debent, ita sint implexa, iisque circumstantiis involuta, ut difficillime eadem explicari, et de iisdem judicium proferri queat. Hinc est, quod Sancta Sedes pro ea sollicitudine, qua tanti sacramenti dignitati, administrationi justitiæ, et animarum saluti cautum semper voluit, numquam omisit, editis opportune sive constitutionibus Apostolicis sive instructionibus, regulas præscribere, quarum ope, in casibus etiam difficilioribus, veritas tuto detegi et judicium recte ferri posset.

Experientia tamen compertum est, Patriarchas, Archiepiscopos, et Episcopos diversorum rituum orientalium ob speciales conditiones, in quibus eorum diœceses versantur, non semper posse iisdem Apostolicis constitutionibus atque instructionibus quoad omnia sese conformare, nec proinde semper consequi plenam illam processuum et judiciorum legalitatem, quæ tantopere desideranda esset in hujusmodi causis definiendis.

Quare ut, quantum fieri potest, sacrorum canonum præscriptiones in re tanti momenti religiose serventur et simul consulatur specialibus conditionibus, in quibus versantur tribunalia ecclesiastica penes orientales, Summus Pontifex specialem instructionem pro prædictis tribunalibus jussit exarari, quæ ab iis omnibus, ad quos spectat, accuratæ executioni mandetur.

PARS I. — TITULUS PRIMUS.

De accusatione matrimonii.

1. Ut in tribunali ecclesiastico causa aliqua matrimonialis tractanda suscipiatur, necesse est ut contra matrimonium regularis et juridica accusatio præcesserit; quæ nunquam erit admittenda, nisi proficiscatur a persona vel personis, quæ communi jure habiles ad accusandum habeantur. Etenim in quibusdam impedimentis ipsi conjuges tantum uti accusatores admittuntur, in aliis qui sunt iisdem sanguine propinqui, vel etiam quilibet de populo; ac tandem ex officio etiam inquisitio fieri potest, et quandoque debet, quando præsertim contra alicujus matrimonii validitatem simplex denuntiatio facta fuerit, aut fama, fundamentum veritatis præ se ferens, de alicujus impedimenti existentia divulgata sit.

2. Ista accusatio coram legitimo Ordinario ecclesiastico (1) fieri debet, et quidem in scripto : si oretenus facta fuerit, judicialis reddenda erit juxta regulas communi jure traditas, scilicet efficiendo ut accusator eam repetat coram tribunali, et a cancellario in actis redigatur.

(1) Legitimus autem seu competens Ordinarius, quoad causas matrimoniales, est ille in cujus diœcesi vir habet domicilium. Nam quamvis adsit generale principium : « Actor sequitur forum rei »; adest et aliud : « Uxor sequitur domicilium mariti ». Exceptioni tamen locus est, si conjugale vitæ consortium, aut per separationem a toro et mensa, aut per desertionem malitiosam a marito patratam, sublatum sit. Si prius, actio exerceri *debet* coram episcopo loci in quo pars rea domicilium habet ; si posterius, uxor coram proprii domicilii episcopo actionem exercere *potest*. Ita *Instr.* dicta *Austriaca*, § 96, et *Instr. S. C. de Prop. Fide*, an. 1883, § 2. Quod vero spectat ad matrimonia mixta, ex responso S. C. S. Officii, d. 30 Junii 1892, « Conjuges in causis mixtarum nuptiarum subsunt episcopo, in cujus diœcesi pars catholica domicilium habet ; et quando ambo sunt catholici, quia pars hæretica in Ecclesiæ sinum reversa est, subsunt episcopo, in cujus diœcesi domicilium habet maritus. »

3. In ea, præter accuratam facti expositionem, enarranda erunt omnia adjuncta necessaria, et omnia indicia concurrentia ; indicandi et nominandi testes de re instructi, ut hoc modo fundamenta accusationis cognoscantur, et via tribunali sternatur veritati detegendæ.

TITULUS SECUNDUS.

De tribunali constituendo.

4. Accusatione sic recepta, munus moderatoris actorum Episcopus vel ipse sibi assumet, vel suum Vicarium Generalem, aut alium probum et expertum virum e clero ad illud delegabit. Similiter alium virum designabit, qui cancellarii officio fungens, quidquid ad causam pertinet in acta referat, ac nominatim interrogationes examinandis faciendas eorumque responsiones scripto consignet.

5. Præterea ipse Ordinarius omnino tenetur deputare alium virum ecclesiasticum, quatenus haberi possit, juris scientia et vitæ probitate præditum, qui matrimonii defensor existat. Eum vero suspendere vel removere, si justa causa adfuerit, et alium substituere iis qualitatibus ornatum Ordinario semper fas erit.

6. Prædictæ deputationes et delegationes in scriptis ab Ordinario fiant, et earum authentica documenta vel saltem mentio in actis prostent.

7. Moderatoris actorum erit tribunal convocare, partes et testes citare, ut in judicium compareant ; terminos dilationis concedere, quoties rationabiliter ab iis qui jus habent, petantur ; edere decreta et ordinationes pro regulari et recta actorum compilatione. Quæ omnia scripto erunt exaranda, et in actis ipsis recensenda.

8. Defensor matrimonii antequam munus sibi commissum suscipiat, coram actorum moderatore juramentum præstabit tactis sanctis Evangeliis de munere suo dili-

genter et incorrupte adimplendo, spondens se omnia voce et scripto deducturum, quæ ad validitatem matrimonii sustinendam conferre judicaverit. Hic matrimonii defensor a moderatore actorum citandus erit ad quælibet acta, ne vitio nullitatis concidant; eidem semper et quandocumque acta processus, etsi nondum publicati, erunt communicanda, semper et quandocumque ejus scripta recipienda, atque novi termini, eo flagitante prorogandi, ut ea scripta perficiat atque exhibeat.

9. Quod si ob peculiares circumstantias matrimonii defensor singulis actis interesse nequiverit, absoluto processu eadem ipsi tradantur, ut eas exarare queat animadversiones, quas tuendæ matrimonii validitati necessarias judicaverit; si alia acta suggesserit, hæc conficienda omnino erunt; si ex jam confectis deprehenderit alias adesse personas testimonio ferendo idoneas et opportunas nondum examinatas, has examini subjiciendas proponet.

TITULUS TERTIUS.

De methodo sequenda in actis conficiendis.

10. Constituto tribunali, hæc actorum conficiendorum ratio tenenda erit. Ab omnibus et singulis testimonium dicturis moderator actorum ante omnia juramentum exiget de veritate dicenda, et si ita res postulet, etiam de secreto servando, præmissa congrua monitione de juramenti sanctitate, præsertim si examinandi rudes sint et ignari. Juramentum præstandum erit tactis sanctis Evangeliis, et in singulis examinibus eodem modo repetendum.

11. Qui examini subjiciendi sunt, seorsum semper audiantur. Porro cancellarius adnotabit diem, mensem et annum cujuslibet examinis, nec non singulorum nomen, cognomen, ætatem, conditionem, statum, et patriam, et etiam quod juramentum revera præstiterint.

12. Post quodlibet examen, etiamsi eadem persona pluries illi subjicienda sit, cancellarius clara et intelligibili voce coram eadem legat interrogationes et responsiones, facta eidem facultate variandi, aut declarandi quidquid ei visum fuerit : deinde ipse examinatus subscribat, et, si fuerit illiteratus, faciet hoc signum Cru + cis; ac denique moderator actorum et defensor validitatis matrimonii apponent suam subscriptionem, et cancellarius de actu rogabit.

13. Si aliquando contingat examinandos apud exteras et forsan longinquas regiones versari, nec tribunali se sistere posse, a moderatore actorum accurata factorum et circumstantiarum, quorum cognitio et confirmatio requiritur, expositio erit facienda, quæ, concinnatis opportunis interrogationibus, de sententia quoque defensoris matrimonii, et indicatis examinandorum nominibus, ad Ordinarium loci, in quo commorantur, mittatur, ut ille, sive per se, sive per suum Vicarium Generalem, sive per alium virum probum et expertum, e clero eligendum, eos examini subjiciat juxta datas interrogationes, requisito prius juramento de veritate dicenda, et cæteris servatis, quæ supra præscripta sunt. Si vero contigerit aliquem examini subjiciendum e vita migrasse, mortis documentum inter acta recenseatur.

14. Quoad singulos in judicium vocatos vel vocandos actorum moderator inquirere debebit probitatem et credibilitatem, et ad hoc curabit, ut ab eorum parochis, sin minus a personis fide dignis litteræ testimoniales exhibeantur, quæ etiam in actis erunt referendæ.

15. Inter examinandos primo loco venit ille, qui accusationem contra matrimonium movit. Ab isto exquirendum erit, ut clare distincteque exponat accusationis titulum; facta omnia fideliter et religiose enarret, eorumque probationes afferat ; circumstantias omnes et indicia exponat, quæ vel ex propria scientia cognoverit vel ex aliorum relatione didicerit; et denique nominet testes, quos de re instructos sciverit, vel saltem reputaverit.

16. Secundo loco veniunt conjuges ipsi, qui semper, et seorsum audiri debent, ut unusquisque sua jura tueri, et rationes, deductiones, ac facta allata aut rejicere aut explicare queat. Quælibet pars examini subjecta poterit vel illico post examen, vel etiam deinceps, antequam processus claudatur, proponere, si velit, articulos, super quibus alter conjux sit examinandus; et quatenus etiam ab hoc articuli proponantur, erit iterum citandus conjux, qui primus fuerat examinatus, ut super articulis ab altero propositis audiatur. Juxta casuum diversitatem a conjugibus inquirendum erit, ut si qua documenta habeant ad suum matrimonium, vel ad conjugalem vitæ consuetudinem spectantia, ea exhibeant in acta recensenda. Quæ documenta cujuscumque generis sint, et a quocumque exhibeantur, semper erunt recipienda; et cancellarius adnotare debebit diem, mensem, et annum, nec non nomen illius a quo exhibita fuerunt.

17. Si ambo conjuges concordes in depositionibus fuerint, moderator actorum et defensor matrimonii sedulo inspiciant, utrum inter eosdem collusio intercesserit. Hoc in casu singula argumenta contra eorum depositiones ex processu resultantia distincte iisdem objiciantur, ut fraude, si qua fuerit, detecta, veritas, quoad fieri possit, dilucide appareat.

18. Post conjuges citandi erunt testes inducti, servata eorum examinandorum ratione superius descripta, et exquisitis ab iisdem iis notitiis, de quibus instructi existimantur. Interrogationes singulis faciendæ, prout accusationis titulus, aut allata factorum et circumstantiarum congeries, vel ipsa testium indoles atque capacitas requirere videatur, sagacitati atque prudentiæ moderatoris actorum et defensoris vinculi relinquuntur, qui illas concinnare, augere aut imminuere poterunt, dummodo tamen semper ea omnia inquirantur, quæ ad rectum proferendum judicium aut necessaria aut opportuna censeantur.

19. Quæ in actis continentur, nemini, ne ipsis quidem conjugibus eorumque defensoribus erunt communicanda ante processus publicationem, uno excepto matrimonii defensore, cui liberum erit semper et quandocumque acta inspicere et examinare.

20. Quatenus vero actorum moderatori aut defensori matrimonii nulla alia probatio requirenda videatur, finis imponatur probationum collectioni, et processus publicetur, edito hac super re decreto, ab ipso moderatore, a defensore matrimonii, et a cancellario subscribendo.

21. Publicato processu, locus fiet defensionibus, quas partes ad sua tuenda voluerint allegare, facta iisdem facultate adhibendi eos defensores, quos maluerint; imo præmonendæ erunt de hoc jure, ut lata sententia, injustæ contra eam incusationi aut reclamationi aditus præcludatur. Allegationes autem si ab iisdem oblatæ fuerint, communicandæ erunt defensori vinculi matrimonialis, ut eas expendere, et quatenus matrimonii validitatem impugnent, refutare valeat.

TITULUS QUARTUS.

De sententiæ prolatione et publicatione.

22. Omnibus ut supra peractis, ad sententiam pronunciandam veniendum erit. Quod ut ab Ordinario seu ejus delegato rite fiat, in primis a defensore matrimonii exquiri debet declaratio, sibi nihil amplius deducendum aut inquirendum superesse; deinde integra causa duobus aut tribus viris peritis, si haberi possint, examinanda subjiciatur, et nonnisi audito eorum voto sententia proferatur.

Hæc in scriptis erit exaranda, in eaque rationum momenta, quibus innititur, ex processu deprompta exponantur, succincte quidem, sed ita tamen, ne quidpiam

essentiale omittatur. Sententia subscriptione judicis et secretarii, nec non sigillo curiæ episcopalis munita partibus erit notificanda per curiæ apparitorem, relicto iisdem illius exemplari, de quo in scripto fides erit facienda.

23. Judex si pro validitate matrimonii sententiam dixerit, et nemo ex conjugibus contra eam appellaverit, neque defensor matrimonii appellabit, et causa finita censeatur. E contra si matrimonium nullum fuisse decreverit, quamvis conjuges judicio prælati acquieverint, defensor matrimonii appellationem facere debebit, et novam sententiam ab alio tribunali postulare; quam appellationem primus judex impedire nulla unquam ratione poterit (1). Interim nullatenus permittetur partibus novas nuptias inire.

Quamvis appellationi interponendæ nulli fatales dies vinculi defensori statuti sint, curandum tamen, ut quantocius id fiat. Quod si defensor ipse hoc munus neglexerit, compelli ad id poterit vel a suo Episcopo, vel etiam ab illo, apud quem de jure appellatio esset facienda.

24. Inspecta speciali conditione diœcesum orientalium, ordo appellationis erit, prout sequitur. Si prima

(1) Quamvis de regula generali defensor matrimonii semper appellare debeat a sententia qua declaratur nullum matrimonium a curia episcopali, excipiendi sunt tamen casus nullitatis evidentis, juxta sequens decretum S. C. S. Officii, die 3 Junii 1889 : « Quando agitur de impedimento disparitatis cultus, et evidenter constat unam partem esse baptizatam, et alteram non fuisse baptizatam ; quando agitur de impedimento ligaminis, et certo constat primum conjugem esse legitimum et adhuc vivere ; quando denique agitur de consanguinitate aut affinitate ex copula licita, aut etiam de cognatione spirituali, vel de impedimento clandestinitatis in locis ubi Decretum Tridentinum *Tametsi* publicatum est, vel uti tale diu observatum, dummodo ex certo et authentico documento, vel, in hujus defectu, ex certis argumentis evidenter constet de existentia hujusmodi impedimentorum Ecclesiæ auctoritate non dispensatorum, hisce in casibus, prætermissis solemnitatibus in Constitutione apostolica *Dei miseratione* requisitis, matrimonium poterit ab Ordinariis declarari nullum, cum interventu tamen defensoris vinculi matrimonialis, quin opus sit secunda sententia. »

sententia a curia episcopali lata fuerit, appellatio fiet ad curiam patriarchalem ; si vero a curia patriarchali ea prodierit, appellabitur ad S. Sedem. Item ad eamdem S. Sedem appellatio erit semper facienda, quoties primæ duæ sententiæ inter se conformes fuerint, nisi partibus placuerit causam ad ipsam S. Sedem ab initio et immediate deferre.

TITULUS QUINTUS.

De secunda instantia.

25. Facta appellatione, Episcopus seu Ordinarius, qui primam sententiam protulit, eam remittere debebit una cum integro processu, cæterisque omnibus ad causam iterum judicandam pertinentibus ad tribunal, ad quod appellatum est.

26. Hoc autem omnia a primo tribunali peracta diligenter examinabit, atque ea omnia peraget, quæ necessaria videbuntur ut defectus suppleantur, dubia elucidentur, et errores corrigantur. Hunc in finem, præsente semper vinculi defensore in curia constituto vel specialiter delegato, conjuges examinabit, investigationes instituet circa documenta priori tribunali exhibita, testes, a quibus novas informationes hauriri possint, iterum audiet. Imo poterit etiam præscribere, ut novus processus ex integro conficiatur.

Verum quatenus validæ desint rationes novum processum exigendi, consultius erit, præsertim si personarum et locorum circumstantiæ id suaserint, ut processu jam expleto utatur, indictis tamen ulterioribus investigationibus, quas necessarias judicaverit.

Quod si novum processum faciendum esse censuerit, methodus supra descripta servanda erit. Si vero aliqua tantum nova acta adjungenda, vel novi aliquid investigandum censuerit, semper tamen defensor matrimonii

adesse debebit, vel saltem nova hæc eidem communicanda erunt, ut pro munere suo ea expendere, et quatenus opus esse duxerit, proprias animadversiones illis opponere valeat.

27. Expleto examine primi processus, et imposito fine novis investigationibus, judex appellationis debebit exquirere a defensore matrimonii, utrum aliquid adhuc habeat deducendum aut inquirendum; et quatenus se nil amplius habere dixerit, auditis prius modo, quo supra declaratum est, aliquibus viris in scientia juris peritis, sententiam pronuntiabit, omnia servando, quæ pro tribunali primæ instantiæ præscripta fuerunt.

28. Quando utraque sententia conformis pro validitate conjugii pronuntiata sit, sciat tamen pars impugnans matrimonium, sibi adhuc omnino patere appellationem ad Apostolicam Sedem. Si porro in secunda æque ac in prima sententia nullum ac irritum matrimonium judicatum fuerit, et ab ea pars vel defensor pro sua conscientia non crediderit appellandum, in potestate et arbitrio conjugum sit novas nuptias contrahere, dummodo alicui eorum ob aliquod impedimentum vel legitimam causam id vetitum non sit. Potestas tamen post alteram sententiam conformem ut supra, conjugibus facta intelligatur, salvo semper et firmo remanente jure seu privilegio causarum matrimonialium, quæ ob cujuscumque temporis lapsum nunquam transeunt in rem judicatam; sed si nova res, quæ non deducta vel ignorata fuerit, detegatur, resumi possunt et rursus in judicialem controversiam revocari. Quod si a secunda sententia *super* nullitate vel altera pars appellaverit, vel defensor matrimonii ei salva conscientia acquiescendum non putet, quia sibi vel manifeste injusta vel aliunde invalida videatur, re tota ad S. Sedem delata, interim firma remaneat utrique conjugi prohibitio ad alias transeundi nuptias.

PARS ALTERA. — TITULUS SEXTUS.

De regulis servandis in tractandis causis matrimonialibus in specie.

Præter hactenus recensitas regulas in omnibus causis matrimonialibus generatim servandas ut juridica illis stet validitas, quædam etiam speciales præ oculis habendæ sunt juxta peculiarem impedimentorum naturam et indolem, quæ judicio occasionem præbuerunt. Quare de his singulis, saltem quæ frequentius occurrere solent, aliqua speciatim animadvertenda sunt.

ARTICULUS PRIMUS.

De impedimentis cognationis carnalis vel spiritualis, et affinitatis.

29. Si matrimonium impugnetur ob assertum impedimentum cognationis carnalis aut spiritualis, vel affinitatis, facile erit ejusdem existentiam detegere ope authenticorum documentorum. Etenim cognatio carnalis, et etiam affinitas quæ ex præcedenti matrimonio processerit, dignoscuntur ex arbore genealogica utriusque familiæ, conficienda ex regestis matrimoniorum, et ex libris etiam baptizatorum, in quibus notata esse debent nomina non modo conjugum et eorum qui baptizati sunt, sed horum etiam parentum. Similiter ex libris baptizatorum, et confirmatorum aperte eruitur cognatio spiritualis, quia in illis una cum eorum qui baptizati, vel confirmati fuerunt, nomina quoque recensita esse debent sive patrinorum sive matrinarum. Talia documenta in forma authentica ex dictis libris erunt haurienda opera parochorum vel curiæ, una cum testimonio de eorum identitate cum respectivis particulis in libris

extantibus; imo si a parocho testimonium datum fuerit, opus erit, ut ejusdem parochi obsignatio a curia episcopali authentica declaretur.

30. Quod si aliquod oriatur dubium circa documenta prædicta vel circa eorum veritatem, in judicium vocandi erunt et juridice examinandi consanguinei, affines, propinqui, quibus origo eorum de quibus agitur, nota sit, aut nota esse possit, ut ex horum depositionibus gradus consanguinitatis vel affinitatis clarius valeat determinari. Non levi fundamento huic rei esse potest etiam publica fama, de qua ratio erit habenda; ejus tamen sedulo considerandа erit origo et rationes, quibus innititur. Cæterum judex semper præ oculis habeat, his quæstionibus dirimendis præcipuum fundamentum præbere documenta authentica, et numquam licere contra eadem judicare, nisi ex certis et evidentibus argumentis constiterit ipsa vitiosa aut falsa esse. Ac proinde locorum Ordinarii sedulo curabunt, ut libri baptizatorum, confirmatorum, et matrimonio copulatorum, nec non defunctorum a parochis diligentissime exarentur, et accurate custodiantur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De impedimento publicæ honestatis.

31. Quoties aliquod matrimonium impugnatur ob impedimentum, quod publicæ honestatis nominatur, in primis accurate statuendum erit, utrum illud originem duxerit ex matrimonio simpliciter rato, an ex sponsalibus.

In priori casu ad impedimentum adstruendum proferantur documenta matrimonii præcedentis celebrationem comprobantia, quæ documenta facile suppeditabunt vel libri matrimoniorum a parocho servandi, si matrimonium coram Ecclesia fuerit celebratum; vel

regesta existentia penes ministros hæreticos sive schismaticos, si apud eos matrimonium contractum affirmetur. Quamvis documenta vel a sola civili potestate, vel ab hæreticis aut schismaticis manantia, vim habere possint aliquando ad factum de matrimonio celebrato extrajudicialiter confirmandum, tamen judex catholicus, qui de existentia vel de non existentia impedimenti sententiam laturus erit, curabit ut in judicium compareant partes, testes qui matrimonii celebrationi interfuerint, propinqui eorum, qui contraxerunt, nec non omnes quos sciverit de re instructos, ut omnia possint cognosci, quæ ad factum rite judicandum conducere poterunt.

32. Quod si prædictum impedimentum ortum asseratur ex sponsalibus cum persona alteri parti consanguinea in gradu impedimentum constituente contractis, ad judicium proferendum duo erunt inquirenda, videlicet utrum revera asserta sponsalia locum habuerint : et utrum valida in sensu canonico haberi possint. Primum deducendum erit ex partium confessione, dummodo hæ exceptiones minime patiantur, ex documentis si habeantur, ex testium fidem merentium depositionibus, nec non ex indiciis quæ judex peritus et expertus deducere poterit ex circumstantiis, quæ facta exposita aut præcesserunt aut subsecutæ sunt. Ad secundum probandum, utrum videlicet asserta sponsalia valida fuerint in sensu canonico, plura erunt sedulo perpendenda. Ante omnia judex præ oculis habeat, quod ex usu et consuetudine fere in singulis locis speciales aliquæ formæ pro solemni sponsalium celebratione inductæ reperiuntur, quæ communiter et regulariter ab omnibus servari solent. Itaque inquirendum erit, utrum istæ formæ fuerint, nec ne, servatæ; si primum, præsumptio pro sponsalium valore aderit, contra quam nunquam erit judicandum, nisi ex certis et evidentibus argumentis sponsalia nulliter contracta fuisse constiterit ; si secundum, inquirendum erit, qua de causa con-

suetæ formæ fuerint omissæ, et utrum pro personarum locorum, et consuetudinum circumstantiis sponsalia nihilominus valide fuerint contracta, eo quod utriusque voluntas sese obligandi vere intercesserit, atque ita ut ex jure impedimentum constituant. In hunc finem præter alia quærendum est, quibus verbis, vel factis sibi futurum matrimonium promiserint; utrum promissio ab utraque parte processerit; et si ab una tantum utrum alia eam acceptaverit sive verbis sive factis, sive signis æquivalentibus; utrum post datam promissionem prætensi sponsi reputaverint sese matrimonio contrahendo obligatos, an liberos. Erit quoque inquirendum de sponsorum conditione, utrum scilicet ea talis sit, ut præsumi non possit veram in ipsis voluntatem sese mutuo obligandi adfuisse.

33. Quatenus casus exigat, inquirendum etiam erit qua ætate prætensi sponsi sibi invicem matrimonium promiserint. Etenim sponsalia ab infantibus, vel a majori cum infante contracta, ipso jure nulla sunt, et impedimentum publicæ honestatis gignere non valent. Quare in hoc casu inquirendum erit de ætate legitima eorum, a quibus sponsalia fuerunt contracta, quod facile fiet petitis documentis ex libris baptizatorum atque ex testimonio parentum, sive aliorum, qui personas, de quibus agitur, cognoscunt. Si constiterit, in ætate adhuc infantili sponsalia inita fuisse, investigandum erit, utrum post septennium fuerint renovata, aut saltem ratificata.

34. Si vero, ut aliquando contingit, sponsalia fuerint a parentibus contracta, judex agnoscere curabit, cujusnam ætatis fuerint ipsi filii, quando eorum parentes eadem inierunt; quia si in ætate adhuc infantili fuissent, certum est contractum irritum fuisse; si vero vel impuberes vel puberes, contractus tunc solummodo validus esset, si filii expresse vel saltem tacite consenserint, aut postea sponsalia eorum nomine a parentibus inita ratificarint. Igitur inquirendum erit de modo, quo

sponsalia fuerint contracta : de agendi ratione filiorum sive cum ea celebrarentur, sive cum cognoverunt, quid pro ipsis parentes egerint, utrum nempe aliquo modo factum admiserint, vel contra ipsum protestati fuerint, vel saltem ostenderint sese ægre ferre pactum prædictum. Ad hunc finem examinandi erunt, qui contractui adfuerunt, vel qui et contractum et sponsorum voluntatem perspectam habere potuerunt; ipsa quoque sponsorum agendi ratio tam inter se, quam erga parentes exploranda erit ; utrum tamquam sponsos sese habuerint, utrum de futuro matrimonio colloquuti, et quo amore sese mutuo prosequuti fuerint. Si constiterit, ambos aut alterum saltem matrimonio obstitisse et constanter parentum voluntati restitisse, contra sponsalium existentiam judicium poterit proferri. Si contra constiterit, vel parentibus non restitisse, vel media opportuna, in propria potestate posita, non adhibuisse ut matrimonium impedirent, et ut parentes a proposito removerent, ordinarie pro sponsalium et impedimenti existentia judicandum erit. Dicitur *ordinarie*, quia si pars, quæ sponsalia impugnat, affirmaverit sibi defuisse libertatem parentibus contradicendi, eosdemque a proposito retrahendi, ratio istius assertæ coactionis erit habenda.

ARTICULUS TERTIUS.

De impedimento vis et metus.

35. Circa impedimentum quod vis et metus dicitur, ante omnia advertendum occurrit, neminem a jure admitti ad matrimonium ex hoc capite impugnandum, nisi qui violentiam et coactionem passus dicitur, rejici vero eum, qui per longum tempus in matrimonio vixerit, dummodo eidem libertas et opportunitas reclamandi non defuerit ; ita ut si liber jam a metu sua sponte in conjugali domo perstiterit, matrimonialia officia non detrectaverit, audiri amplius non debeat.

Etenim qui liber a coactione metuve, facultate et opportunitate reclamandi non utitur, censetur consentire, et ratificare quod antea invitus atque adverso animo fecerat. Unde in primis erit inquirendum, utrum accusatio tempore, uti dicitur, utili facta sit; et si hoc jam fluxerit, quærendum erit, quanam de causa hoc acciderit, ut judicari possit, utrum accusatio admittenda an rejicienda sit. Secundo præ oculis habendum erit, solummodo metum gravem, qui nempe in virum constantem cadat, matrimonium dirimere, et consequenter ad hunc metum exquirendum omnes sive moderatoris actorum sive defensoris matrimonii investigationes esse dirigendas. Porro gravitas timoris oritur ex natura minarum, ex qualitate tum eorum a quibus illæ proficiscuntur, tum eorum qui eas passi dicuntur. Ista tria itaque erunt præsertim investiganda.

36. — Circa primum sedulo inquirendum, utrum qui de adhibita coactione accusantur, ita consueverint agere cum persona, quæ coacta dicitur, ut gravem atque molestam eidem redderent domesticam et familiarem cohabitationem; quænam fuerint in specie molestiæ eidem illatæ; utrum verba gravi indignatione plena adhibita, intentata hæreditatis privatio, ejectio e paterna domo, an addita etiam verbera.

Circa secundum considerandum est, utrum qui de illata vi metuve accusantur, patria potestate et auctoritate pollerent, an qui vim metumve passi sunt, nullatenus iisdem subjecti fuerint; quæ ratio vis inferendæ, magna ne ex matrimonio propriæ domui utilitas aut decus obventurum? quæ indoles vim inferentium, quæ conditio, qui mores, qua ratione familiam regere consueverint; utrum ad iracundiam et violentiam ita essent proclives, ut facile quod minabantur, perficerent, et animo ita essent duro atque obstinato, ut a nemine sibi contradici aut consiliis suis impedimenta objici paterentur.

Quoad tertium ratio habenda erit primum sexus per-

sonæ, quæ violentiam passa dicitur; facilius enim animus puellæ commovetur, quam viri; deinde ætatis, educationis, indolis, utrum nempe mitis ac timida fuerit, an fortis et constans; qua ratione in familia vivere consueverit, utrum sub custodia et vigilantia parentum, ita ut ab eorum imperio semper et in omnibus penderet, an aliqua libertate frueretur, ut et propria sensa exponere, et juxta propriam voluntatem operari potuerit; an parentes ita eam segregarint, ut omnis consilii expetendi facultas eidem adempta fuerit, nec cuiquam ejusdem alloquendæ copiam tribuerint, nisi quos de matrimonio ineundo consilia præbere posse judicaverint.

37. Præter ista inquirendum erit, utrum qui de illata vi conqueritur, aliquando relationem habuerit cum eo, cum quo postea contraxit; et utrum aliquando propositum habuerit cum eodem contrahendi. In casu affirmativo inquirendum, quas ob causas voluntatis mutatio contigerit; a quo tempore consilium fuerit mutatum, utrum nempe antequam parentes propriam voluntatem ostenderent, an postea; et utrum ex præcedenti relatione aliqua exorta sit suspicio contra decorem vel ipsius personæ vel familiæ, a qua parentes moveri potuerint ad matrimonium exigendum, tanquam remedium bonæ famæ recuperandæ. Etiam investigandum, quid hæc persona fecerit, ut a coactione parentum sese liberaret: utrum preces adhibuerit; utrum usa fuerit opera aliorum ad parentes a proposito dimovendos; utrum et quomodo propriam aversionem et contrarietatem in illud matrimonium significaverit; utrum et quomodo altera pars operam dederit, ut matrimonium revera concluderetur. Considerandum erit, utrum quando contractus matrimonialis erat signandus, libenter et sine ulla protestatione id præstiterit; utrum aliqua fraus adhibita ad talem obsignationem obtinendam; quomodo sese gesserit, sive quando necessaria pro matrimonio parabantur, sive quando ad consensum pro-

mendum adducta fuit, sive quando post datum consensum festum nuptiale celebrabatur; utrum nempe his omnibus hilaris, prompte, et læta adstiterit, an secus. Consideranda quoque ejus agendi ratio erga ejusdem familiam; utrum nempe benevola et affectuosa; utrum libenter, et sine oppositione ad officia matrimonialia sese exhibuerit, an eisdem obstiterit, ea præsertim de causa quia matrimonium nullum putaverit, atque ut melius tueri posset propriam libertatem. Ad hoc postremum factum probandum, considerari debet, utrum hac de causa inter conjuges ipsos ortæ sint lites et contentiones, utrum hoc factum manifestaverint, et quibus: a quo tempore post matrimonium istæ quærimoniæ inceperint, et ex qua causa vel ratione; utrum ad tales lites et dissensiones tollendas adhibita fuerint consilia, hortationes, et in casu affirmativo, a quibus et quo exitu.

38. Ad prædicta cognoscenda in judicium vocandi erunt ambo conjuges, eorumque parentes, illi præsertim, qui de coactione adhibita accusantur, et opportune interrogandi de facto ipso, de modo, de animo, et de fine ob quem ad vim adhibendam ducti fuerunt. Item vocandi propinqui et familiares violentiam accusantis, et interrogandi de omnibus, quæ vel ad parentes, vel ad filios referuntur; utrum quidquam eorum, quæ in actis habentur, viderint aut audiverint, quidve norint accidisse ad rem pertinens, sive antequam matrimonium celebraretur, sive tempore cohabitationis, sive post conjugum separationem, si hæc locum habuerit. In hisce examinandis judex diligenter invigilet, utrum aliqua collusionis suspicandæ causa subsit, et curet, ut quoad singulas personas parochorum testimonium obtineat de ipsarum probitate atque credibilitate. Post istos vocandi parochus vel alius sacerdos, qui matrimonio adstitit; illi, qui ejusdem celebrationi et festo nuptiali interfuerunt, ut referant præsertim de modo, quo persona contra matrimonium reclamans in illis

circumstantiis se gesserit; aliæ personæ inductæ, illæ speciatim quæ adhibitæ fuerunt, vel ut consiliis et hortationibus reclamantem ad matrimonium inducerent, vel ut excitarent ad officia matrimonialia præstanda, ab iisque quærendum, quid egerint, quibus argumentis usæ, quidve consecutæ fuerint.

39. Cæterum in hac re judex sciat, matrimonium esse per se factum quoddam solemne et publicum, quod semper validum censeri debet, nisi evidentes rationes ejusdem nullitatem demonstraverint. Ideo curandum quidem omni studio atque diligentia, ut rationes istæ colligantur, sed judicium contra matrimonium nunquam erit pronunciandum, nisi earum complexio omne prudens dubium de existentia impedimenti excludat.

ARTICULUS QUARTUS.

De impedimento ligaminis.

40. Vinculum præcedentis matrimonii, quod ad posterius connubium impugnandum adducitur, repetendum asseritur vel ex matrimonio, catholico modo, a catholicis celebrato; vel ex connubio ab hæreticis aut schismaticis juxta diversarum sectarum instituta contracto, et postea per sententiam talium tribunalium dissoluto; vel ex contractu inter infideles, qui postea rescissus, aut nullus fuerit declaratus. Diversorum istorum casuum possibilitas, aut etiam frequentia manifesta est, cum in regionibus orientalibus catholici commixti vivere cogantur cum hæreticis, schismaticis, et infidelibus. Quædam pro singulis casibus adnotanda sunt, quia diversis legibus reguntur.

41. Ad primum casum quod attinet, doctrina catholica est matrimonium baptizatorum rite celebratum et consummatum aliter solvi non posse, nisi per mortem unius conjugis; et ideo locum non esse ejusdem dis-

lutioni declarandæ in judicio, nisi de morte alterutrius conjugis constiterit. Ut autem de hac constare dicatur, non sufficit rumor aut fama quæcumque, neque solæ præsumptiones, sed requiritur certus de ea nuntius aut saltem concursus talium rationum, quæ certo nuntio æquipollentes omne de illa dubium excludant. Ideo in hoc casu judex ante omnia exigere debebit, ut prioris matrimonii documentum authenticum proferatur, atque, si opus fuerit, alias probationes colliget, quæ prædicti prioris matrimonii existentiam demonstrent; similiter exquiret documenta vel probationes de secundo matrimonio contracto: quæ omnia documenta facile haberi poterunt ex libris matrimoniorum in parochiis asservatis. Post hæc exigenda erunt a competentibus parochis authentica documenta de prætensa morte alterius conjugis, et in defectu poterunt eadem requiri ab auctoritate civili, si suos libros habuerit, in quibus adnotentur. Quæ comparari debebunt cum documento secundum hoc matrimonium comprobante, ut cognoscatur, utrum secundum hoc matrimonium contractum fuerit ante, vel post prioris conjugis mortem; atque ita judicetur, utrum secundum matrimonium validum, an nullum fuerit.

42. Quando ad mortem prioris conjugis probandam præsto non sunt neque esse possunt hæc authentica documenta, aliis argumentis et aliis probationibus opus est, quæ a judice sedulo erunt colligendæ. In primis argumentum desumi potest ex depositione testium fidem merentium, si ipsi de visu mortem illius, de quo agitur, revera accidisse affirmaverint; aut idem asseruerint ex auditu, dummodo non ex vaga aliqua relatione, sed a personis minime suspectis proprias informationes se hausisse testentur. Isti testes erunt interrogandi, utrum bene cognoverint, quem mortuum asserunt; quo tempore, quo loco mors acciderit; qua de causa; ubi cadaver sepultum; utrum adsint, et ubi commorentur alii, qui de hoc facto instructi sint aut esse possint.

.b illis vero, qui ex aliorum relatione deponunt, erit quo-
ue inquirendum, a quibus tales hauserınt notitias ; a
uo tempore fama de morte vulgari cœperit; et quid
ɔsi sentiant de probitate et credibilitate eorum, qui
rimitus de re ista sunt loquuti ; utrum isti peculiarem
liquam rationem habuerint aut habere potuerint, ut
ılem notitiam evulgarent. His cognitis, in judicium
ocandi erunt testes inducti, et eodem modo examini
ubjiciendi, ut tandem aliquando vel ad testes de visu,
el ad certa documenta obtinenda perveniatur. Ani-
nadvertat judex, ne admittat eos, qui sponte ad examen
ccesserint, quia mendaces præsumuntur ; et si requi-
iti fuerint, quærat ab eis, a quibusnam, ubi, quando,
uomodo, coram quibus, et quoties fuerint requisiti ;
ıtrum pro hoc testimonio ferendo fuerit ipsis aliquid
latum, promissum, remissum, vel oblatum a personis
nteresse habentibus, vel ab aliis eorum nomine. Simi-
iter advertat, non esse admittendos testes, qui personas,
le quibus agitur, plene non cognoscant ; et conse-
uenter extraneos non esse testes idoneos, nisi a longo
empore in loco fuerint, aut ex peculiaribus circumstan-
iis appareat eos cognitionem habere potuisse de iis,
uæ enarrant. Quod si testes sive de visu, sive de auditu
ıaberi non poterunt, considerandæ erunt circumstan-
iæ omnes in facto concurrentes, et diligenter ponde-
andæ, ut videatur, utrum ex illarum complexu exur-
gere possit moralis illa certitudo, quæ necessaria est ut
udicium proferatur. Porro circumstantiæ istæ præci-
ɔuæ sunt : ætas personæ, quæ mortua dicitur, utrum
senior, an junior fuerit ; tempus ejusdem discessus a
ɔatria et familia, utrum longius an brevius ; locus, vel
oca, ad quæ se contulerit, utrum valetudini corporali
ıoxia, an et quibus vicissitudinibus subjecta fuerint, ex.
gr. num ibidem bella, vel pestilentiæ sævierint ; ejus-
lem personæ physica constitutio, utrum sana et robusta,
ın debilis et infirma. Erit similiter perpendenda causa,
uare e propria discesserit domo, utrum nempe ad ne-

gotium vel ad artem aliquam exercendam, an potius ut conjugem derelinqueret. Hæc cognosci vel deduci poterunt ex benevolis, aut contrariis relationibus, quas vel ille qui discessit, continuavit cum altero conjuge sive per litteras sive per nuncios ; si enim constiterit ad tempus talem epistolarum sive relationum consuetudinem adfuisse, et postea cessasse, quin cessationis causa aut ratio appareat, gravis de morte obita præsumptio habebitur ; si e contra constiterit eum, qui discessit, nunquam epistolarum commercium habuisse cum sua familia, aut cum propinquis et amicis, indicium mere negativum nullam probationem facere poterit. Ponderandum quoque erit genus vitæ, quod discedens in aliena regione amplexus fuerit ; si vitam et artem militarem exercendam elegerit, vel arti nauticæ aut servitio alicujus navis sese addixerit, et cognoscatur, in quo exercitu militaverit, aut in qua navi servierit, inquisitiones erunt faciendæ penes duces exercitus illius, et penes gubernatores vel officiales navis. Si cognita fuerint loca, in quibus commoratus est, in singulis locis, et præsertim in illo, in quo commorabatur, quando ejus indicia perdita fuerint, investigationes erunt faciendæ. Ad has tribunal adhibebit idoneas personas, si præsto sint, vel etiam civiles auctoritates, a iisdem postulando ut, quibus pollent modis, de illo opportunas investigationes faciant, atque etiam in subsidium vocentur publica diaria cum indicatione nominis, cognominis, patriæ, professionis, et conditionis illius, de quo quæritur. Item si fieri possit, tribunal curabit, ut in locis, in quibus idem commoratus fuerit, publica edicta affigantur, et singuli excitentur, ut notitias, si quas habent, velint suppeditare. Si omnibus istis adjumentis adhibitis nihil omnino poterit reperiri, et si omnes circumstantiæ ad mortem prioris conjugis ante secundas nuptias de quarum valore agitur, adstruendam conspiraverint, judex sententiam proferre contra secundum matrimonium non poterit ; non enim cons-

taret de ejus nullitate. Quod si de matrimonio contrahendo agatur, hoc permitti numquam poterit, donec de morte prioris conjugis certo constiterit.

43. At si non ex isto capite, sed potius quia primum matrimonium in hæresi aut schismate contractum rescissum fuerit ob aliam causam, specialia quædam erunt observanda. Et primo advertendum est, Evangelicam et Apostolicam doctrinam esse, matrimonium valide celebratum solvi non posse propter adulterium, vel propter molestam cohabitationem, aut longam et affectatam conjugis unius absentiam, aut propter aliud quodcumque motivum ab hæreticis vel schismaticis confictum. Quare si constiterit, a tribunalibus hæreticorum aut schismaticorum ob aliquam ex istis rationibus præcedens matrimonium dissolutum fuisse, causa in favorem secundi matrimonii a tribunali catholico ne admittenda quidem seu introducenda erit. Si vero ejusdem dissolutio fuerit decreta ob alium titulum a jure canonico recognitum, sciendum est, acta a tribunali hæretico aut schismatico confecta valore juridico carere, et ex ipsis solummodo judicium proferre catholico judici minime licere. Quare tunc causa ex integro erit instituenda, et juxta sacros canones pertractanda. Vetitum tamen non est, imo aliquando expediet, ut acta tribunalis hæretici vel schismatici requirantur, quo plenior factorum et circumstantiarum cognitio attingatur. Imo si hujusmodi documenta a partibus fuerint exhibita, dummodo nihil aliud obstet, poterunt adhiberi, atque ex illis indicia colligi. Partes tamen erunt semper audiendæ, nec non, quatenus fieri poterit, etiam testes singuli iterum in judicium vocandi, et interrogandi ad normam harum regularum. Neque omittenda aliarum personarum juridica depositio, si adesse cognoscantur ; sicut neque alia acta, quæ vel moderator vel defensor matrimonii necessaria reputaverint. Si perpensis omnibus judex censuerit, sententiam edicendam esse conformem sententiæ a tribunali hæretico aut schismatico prolatæ, nunquam ta-

men istam sententiam, tamquam sui judicii motivum invocare debebit; neque ullo modo post eam existimandum erit, duas adesse sententias conformes, a quibus necesse non sit appellare.

44. Quoad matrimonia in infidelitate contracta, si hæc dissoluta dicantur per sententiam editam vel ab auctoritate civili, vel a quovis tribunali infidelium, eadem erunt servanda, quæ dicta sunt de matrimoniis resolutis per sententiam tribunalis hæretici aut schismatici, nempe causam admittendam non esse, si rescisio proclamata fuerit ex titulo ab Ecclesia non agnito, vel servatis servandis esse ex integro instituendam, si contrarium contigerit. Si vero conjugum separatio acciderit absque ullo judicio, observandum utrum pars, quæ coram tribunali catholico agere intendit, secundum matrimonium contraxerit post baptismi susceptionem, an ante. Si matrimonium acciderit cum parte catholica post baptismi susceptionem, erit inquirendum, utrum præcesserit conjugis adhuc infidelis canonica interpellatio, aut saltem a legitima potestate fuerit super eadem interpellatione dispensatum. Quatenus constiterit de facta interpellatione aut de illius dispensatione, primum matrimonium nequit amplius constituere vinculum secundum connubium irritans; quatenus vero neque interpellatio neque ejusdem dispensatio præcesserit, primum matrimonium obstabit quidem secundo, sed Ordinarius judicium suspendere debebit, et casum cum omnibus suis circumstantiis ad S. Sedem remittere, quæ ipsi Ordinario quid faciendum sit, indicabit. Ad probandum vero, utrum interpellatio vel ejus dispensatio intercesserit, consulendi erunt libri matrimoniorum, vel etiam regesta curiæ, in quibus hæc accurate erunt semper recensenda. Quod si secundum matrimonium contractum fuerit etiam in infidelitate, præsumendum quidem erit quod, antequam persona, de qua agitur, ad baptismum admitteretur, servata fuerint omnia, quæ sacros canones pro his casibus statuunt; sed si insti-

tis opportunis investigationibus adhuc dubium sub- t, ad S. Sedem erit recurrendum.

ARTICULUS QUINTUS.

De impedimento impotentiæ.

45. Ad impugnandum ex capite impotentiæ matrimo- ium solummodo conjuges admittuntur, quia ipsis olummodo hoc factum cognitum esse potest, et ipsi tan- ummodo de hac re solliciti esse debent. Ut autem impo- entia matrimonium contractum irritet, necesse est, ut it antecedens atque perpetua, quæ scilicet naturalibus tque licitis remediis tolli non possit. Ista impotentia si uerit absoluta, seu talis ut omnino impossibilem reddat onjugalem copulam, matrimonium dirimit semper, et um qualibet persona contractum; si vero relativa tan- um, matrimonium dirimit solummodo cum illa, ad uam impotentia ipsa refertur. Ita igitur in causis ujus generis investigationes erunt dirigendæ, ut tan- lem deveniatur ad adstruendam vel excludendam ssertam impotentiam antecedentem et perpetuam, sive bsolutam sive saltem relativam.

46. Hunc in finem in primis audiendi erunt conjuges psi, prius ille, qui in causa actor fuerit. Isti erunt op- ortune interrogandi, a quo tempore sese cognoverint; n parentum consensu, sponte, et mutua voluntate ma- rimonium inierint, an eodem cubiculo et thoro usi uerint, officiisque conjugalibus ultro libenterque ope- am dederint; an matrimonium consummaverint; an pse examinatus cognoscat, vel suspicetur causas, prop- er quas consummare nequiverit, licet iteratis vicibus d conatus fuerit; an id contigerit ob causam vel defec- um physicum ex parte mulieris an vero ex parte viri; n, quæ, et quanto tempore adhibita fuerint medica- nenta, vel alia remedia, et quinam fuerint eorum effec-

tus; quanto tempore simul convixerint, et condormierint; quis primus alterum conjugem deseruerit; quænam aliæ causæ accesserint ad separationem producendam; an et quibus parentibus, amicis, vel propinquis manifestaverint matrimonium consummatum non fuisse, eosque singillatim nominent. Quatenus ambo conjuges in responsionibus conveniant, attente consideretur, utrum suspicio adsit alicujus collusionis, et tunc omnia et singula iisdem objiciantur, ut fraus, si adsit, detegatur.

47. Partibus ipsis auditis, examini subjiciantur testes inducti ab iisdem conjugibus, ac primo eorum parentes, quia melius informati præsumuntur, postea vero propinqui, famuli, amici, vicini, et quotquot de re instructi reputantur. Si quis ex testibus mortuus fuerit, fides mortis requiratur, inter acta recensenda; si vero alio abierit, curetur ut per Ordinarium loci, ubi commoratur, examinetur. Interrogandi autem erunt testes, præsertim : an cognoscant conjuges, de quibus est sermo; an sciant, utrum libenter mutuoque affectu sese copulaverint, condormierint, matrimonium consummaverint; quibus de causis consummare nequiverint; an ad causas illas amovendas aliquid, et quid experti fuerint; utrum, et cujus generis conquestus inter eos exorti, et quænam eorum causa; unde sciverint quæ deponunt; et si ab extraneis ea compererint, quomodo vocentur, et ubinam commorentur. Interrogandi quoque de fama tam apud ipsos quam apud alios circa assertam non consummationem, et impotentiam.

Si partes ipsæ aut testes deposuerint, pharmaca vel remedia adhibita fuisse, inquiratur de medico vel medicis, qui illa præscripserunt, in judicium vocentur, et interrogentur de natura et qualitate morbi, quo conjuges laborare compererint, de symptomatibus, ex quibus ipsi naturam morbi deduxerint, de physica constitutione illius, cui assistentiam præbuerunt; de natura medicamentorum adhibitorum, nec non de effectu ab

;dem producto. Similiter interrogentur, utrum qui .ræ medicæ subjectus fuit, vel aliquis alius ipsi manistaverit, matrimonium aut non consummatum fuisse, ıt non potuisse consummari; quid ipsi sentiant de tali ;serta non consummatione, quid alii.

Singulorum testium expleto examine, duo saltem ex ;lebrioribus medicinæ et chirurgiæ peritis seligantur, ui corpus viri inspiciant, si de ipsius impotentia agitur, ; juxta probata suæ artis præcepta examinent, utrum d coeundum potens sit. Antequam opus sibi commisum implere incipiant, juramentum præstent de munere dimplendo cum omni diligentia et de judicio profeendo absque ullo partium studio. Quidquid ex facta ıspectione detexerint, scripto narrabunt, et ingenue .icent, quid ipsi sentiant de illius viri impotentia; ıtrum eam putent acquisitam, an ingenitam; absolutam, ın relativam. Hæc scripta ab ipsis juramento firmata :ancellario tradentur, ut inter acta recenseantur.

48. Similiter duæ eligantur obstetrices in arte et ›raxi peritiores ac bonæ famæ, quibus, post emissum uramentum de munere fideliter adimplendo, committa.ur inspectio corporis mulieris. Istæ obstetrices a duoɔus saltem peritis, uno medico, altero chirurgo, erunt nstruendæ de recognoscendo statu physico mulieris, prout medicinæ legalis præcepta ferunt. Deinde unaquæque earum seorsum, quæ repererit sub juramenti fide in scriptis aut saltem oretenus apud tribunal exponet, et quid ipsa sentiat de talis mulieris integritate, et de ejus aptitudine ad actus conjugales, si hæc impugnata sit, declaret aperte. Hæ relationes medicorum judicio subjiciantur, qui sua vice referant, utrum inspectio regulariter sit facta; utrum ex ipsa habeantur sufficientia elementa ad judicium proferendum de conditione talis mulieris; et utrum ex illis deduci possit pro diversa dubiorum ratione ejusdem vel integritas vel etiam impotentia.

Quod si in aliquibus locis obstetrices peritæ non ha-

beantur, et inspectio corporis mulieris omnino necessaria judicetur, hæc medicis peritis et honestate atque ætate gravibus committatur, sicut iisdem esset committenda, si observationes ab obstetricibus factæ concludentes non reperirentur. In his autem casibus matrona honesta jurejurando ad secretum obligata ipsi inspectioni semper assistat.

Facile porro patet, quam sancte in omnibus hujusmodi inspectionibus cavendum sit, ne quidquam agatur quod divinæ legi et castitatis virtuti adversetur.

Quod si ob singulares locorum circumstantias impossibile aut valde difficile aliquando fuerit, ut duo medici periti, et duæ obstetrices item peritæ reperiantur, tolerari poterit, ut unus tantum medicus et una obstetrix adhibeatur. Curandum tamen in hoc casu, ut relationes utriusque examinandæ subjiciantur duobus aliis medica et chirurgica scientia doctis ibidem vel alibi commorantibus, ut fide jurata judicium suum super eas proferant, num scilicet iisdem sit fidendum, et num ipsæ exhibeant motiva, quæ sententiæ ferendæ solido fundamento sint.

Hæc mulieris inspectio omittenda erit, si ea vidua sit, aut constiterit, post separationem a conjuge, cum quo lis est, aut etiam ante, cum alio viro commercium habuisse.

Medici et obstetrices, quantum fieri poterit, inter catholicos eligantur; si vero ex his haberi nequeant, tolerari poterit, ut acatholici adhibeantur, dummodo tamen aliunde constet, eos esse probos et honestos, neque a spiritu catholicæ religioni infenso duci.

49 His omnibus accurate peractis, si omnia ad assertam impotentiam probandam conspiraverint, Ordinarius pro matrimonii nullitate judicabit; sin adhuc dubium aliquod supererit, a sententia proferenda abstinebit, et novas ulterioresque investigationes instituendas præcipiet; quas si inire impossibile fuerit, aut si, his non obstantibus, dubium semper remanserit, aut si

le matrimonio non consummato dumtaxat, minime vero le alterutrius impotentia constiterit, nec conjuges reconciliari queant, integra causa ad S. Sedem transmittatur, cujus erit opportune providere.

ADNOTATIO SPECIALIS.

De impedimento voti solemnis et ordinis sacri.

Quoties tractanda occurrerit causa matrimonialis, in qua de impedimento solemnis voti castitatis vel ordinis sacri cum adnexa castitatis lege agatur, ea integra, post processum informatorium ad necessaria documenta et motiva colligenda institutum, à Rmis Patriarchis aliisve Ordinariis ad Sedem Apostolicam deferatur.

APPENDIX IV.

CIRCA ABROGATIONEM EXCOMMUNICATIONIS MINORIS.

(Ad pag. 352.)

Quamquam aliquæ fuerint controversiæ, utrum nempe abrogata fuerit, necne, excommunicatio minor per Const. *Apostolicæ Sedis*, tenendum est eam amplius non existere. Interrogata enim S. C. Inquisitionis ab episcopo Petrocoricensi num tuto doceri possit in seminario sententia docens hujusmodi abrogationem, die 5 decembris 1883, respondit : « Affirmative ».

APPENDIX V.

CONCORDATUM DIEI 15 JULII 1801 (26 MESSIDOR AN IX)

Conventio inter Gubernium Gallicanum et summum Pontificem Pium VII.

Gubernium Reipublicæ recognoscit religionem catho-

licam, apostolicam, romanam, eam esse religionem quam longe maxima pars civium Gallicanæ Reipublicæ profitetur.

Summus Pontifex pari modo recognoscit eamdem religionem maximam utilitatem maximumque decus percepisse, et hoc quoque tempore præstolari ex catholico cultu in Gallia constituto, necnon ex peculiari ejus professione, quam faciunt Reipublicæ Consules.

Hæc cum ita sint atque utrinque recognita, ad religionis bonum internæque tranquillitatis conservationem, ea quæ sequuntur inter ipsos conventa sunt :

ART. I. — Religio catholica, apostolica, romana, libere in Gallia exercebitur. Cultus publicus erit, habita tamen ratione ordinationum quoad politiam, quas Gubernium pro publica tranquillitate necessarias existimabit.

ART. II. — Ab Apostolica Sede, collatis cum Gallico Gubernio consiliis, novis finibus Galliarum diœceses circumscribentur.

ART. III. — Summus Pontifex titularibus Gallicarum ecclesiarum episcopis significabit se ab iis, pro bono pacis et unitatis omnia sacrificia firma fiducia expectare, eo non excepto quo ipsas suas episcopales sedes resignent.

Hac hortatione præmissa, si huic sacrificio, quod Ecclesiæ bonum exigit, renuere ipsi vellent (fieri id autem posse summus Pontifex suo non reputat animo), gubernationibus Gallicarum ecclesiarum novæ circumscriptionis de novis titularibus providebitur, eo qui sequitur modo.

ART. IV. — Consul primus Gallicanæ Reipublicæ, intra tres menses qui promulgationem Constitutionis apostolicæ consequentur, archiepiscopos et episcopos novæ circumscriptionis diœcesibus præficiendos nominabit. Summus Pontifex institutionem canonicam dabit juxta formas, relate ad Gallias, ante regiminis commutationem statutas.

Art. V. — Item Consul primus ad episcopales sedes quæ in posterum vacaverint, novos antistites nominabit, iisque, ut in articulo præcedenti constitutum est, Apostolica Sedes canonicam dabit institutionem.

Art. VI. — Episcopi, antequam munus suum gerendum suscipiant, coram primo consule juramentum fidelitatis emittent quod erat in more ante regiminis commutationem, sequentibus verbis expressum :

« Ego juro et promitto, ad sancta Dei Evangelia, obedientiam et fidelitatem Gubernio per Constitutionem Gallicanæ Reipublicæ statuto. Item promitto me nullam communicationem habiturum, nulli consilio interfuturum, nullamque suspectam unionem neque intra neque extra conservaturum, quæ tranquillitati publicæ noceat ; et si, tam in diœcesi mea quam alibi, noverim aliquid in Status damnum tractari, Gubernio manifestabo. »

Art. VII. — Ecclesiastici secundi ordinis idem juramentum emittent coram auctoritatibus civilibus a Gallicano Gubernio designatis.

Art. VIII. — Post divina officia, in omnibus catholicis Galliæ templis, sic orabitur :

Domine, salvam fac Rempublicam ;

Domine, salvos fac Consules.

Art. IX. — Episcopi, in sua quisque diœcesi, novas parœcias circumscribent ; quæ circumscriptio suum non sortietur effectum, nisi postquam Gubernii consensus accesserit.

Art. X. — Iidem episcopi ad parœcias nominabunt ; nec personas seligent, nisi Gubernio acceptas.

Art. XI. — Poterunt iidem episcopi habere unum capitulum in cathedrali ecclesia, atque unum seminarium in sua quisque diœcesi, sine dotationis obligatione ex parte Gubernii.

Art. XII. — Omnia templa metropolitana, cathedralia, parochialia, atque alia quæ non alienata sunt, cultui necessaria, episcoporum dispositioni tradentur.

Art. XIII. — Sanctitas Sua, pro pacis bono felicique

religionis restitutione, declarat eos qui bona Ecclesi- alienata acquisiverunt, .molestiam nullam habituros, neque a se, neque a Romanis Pontificibus successoribus suis, ac consequenter proprietas eorumdem bonorum, reditus et jura iis inhærentia, immutabilia penes ipsos erunt atque ab ipsis causam habentes.

Art. XIV. — Gubernium Gallicanæ Reipublicæ in se recipit, tum episcoporum, tum parochorum, quorum diœceses atque parochias nova circumscriptio complectetur, sustentationem quæ cujusque statum deceat.

Art. XV. — Idem Gubernium curabit ut catholicis in Gallia liberum sit, si libuerit, ecclesiis consulere novis fundationibus.

Art. XVI. — Sanctitas Sua recognoscit in primo Consule Gallicanæ Reipublicæ eadem jura ac privilegia quibus apud Sanctam Sedem fruebatur antiquum regimen.

Art. XVII. — Utrinque conventum est, quod in casu quo aliquis ex successoribus hodierni primi Consulis catholicam religionem non profiteretur, super juribus et privilegiis in superiori articulo commemoratis, necnon super nominatione ad archiepiscopatus, et episcopatus, respectu ipsius, nova conventio fiet.

Ratificationum autem traditio Parisiis fiet quadraginta dierum spatio.

Datum Parisiis, die 15 mensis julii 1801.

J. Bonaparte.
Hercules, Cardinalis Consalvi.
Cretet.
J. archiep. Corinthi.
Bernier.
F. Carolus Caselli.

[Adjicimus pariter articulos dictos *organicos* quos una cum Concordato promulgavit gubernium, quasi ejusdem explanatio et applicatio foret; revera illos Ecclesia nunquam approbavit; imo contra eosdem non semel reclamavit.]

ARTICLES ORGANIQUES DE LA CONVENTION

DU 26 MESSIDOR AN IX, ENTRE LE GOUVERNEMENT FRANÇAIS ET LE PAPE PIE VII.

TITRE Ier. — DU RÉGIME DE L'ÉGLISE CATHOLIQUE DANS SES RAPPORTS GÉNÉRAUX AVEC LES DROITS ET LA POLICE DE L'ÉTAT.

ART. 1er. Aucune bulle, bref, rescrit, décret, mandat, provision, signature servant de provision, ni autres expéditions de la cour de Rome, même ne concernant que les particuliers, ne pourront être reçus, publiés, imprimés, ni autrement mis à exécution, sans l'autorisation du gouvernement [1].

ART. 2. Aucun individu se disant Nonce, Légat, Vicaire ou Commissaire apostolique, ou se prévalant de toute autre dénomination, ne pourra, sans la même autorisation, exercer sur le sol français ni ailleurs aucune fonction relative aux affaires de l'Eglise gallicane.

ART. 3. Les décrets des synodes étrangers, même ceux des Conciles généraux, ne pourront être publiés en France avant que le gouvernement en ait examiné la forme, leur conformité avec les lois, droits et franchises de la république française, et tout ce qui, dans leur publication, pourrait altérer ou intéresser la tranquillité publique.

ART. 4. Aucun concile national ou métropolitain, aucun synode diocésain, aucune assemblée délibérante, n'aura lieu sans la permission expresse du gouvernement.

ART. 5. Toutes les fonctions ecclésiastiques seront gratuites, sauf les oblations qui seraient autorisées et fixées par les règlements.

ART. 6. Il y aura recours au conseil d'Etat dans tous les cas d'abus de la part des supérieurs et autres personnes ecclésiastiques.

Les cas d'abus sont : l'usurpation ou l'excès de pouvoir, la contravention aux lois et règlements de la république, l'infraction des règles consacrées par les canons reçus en France, l'attentat aux libertés, franchises et coutumes de l'Eglise gallicane, et toute entreprise ou tout procédé qui, dans l'exercice du culte, peut compromettre l'honneur des citoyens, troubler arbitrairement leur conscience, dégénérer contre eux en oppression ou en injure, ou en scandale public.

ART. 7. Il y aura pareillement recours au conseil d'Etat, s'il est porté atteinte à l'exercice du culte et à la liberté que les lois et règlements garantissent à ses ministres.

ART. 8. Le recours compétera à toute personne intéressée. A défaut de plainte particulière, il sera exercé d'office par le préfet.

Le fonctionnaire public, l'ecclésiastique ou la personne qui voudra exercer ce recours, adressera un mémoire détaillé au conseiller d'Etat chargé de toutes les affaires concernant les cultes, lequel sera

[1] Ex decreto 28 febr. 1810, hæc dispositio non est applicanda rescriptis S. Pœnitentiariæ quæ forum internum spectant.

tenu de prendre, dans le plus court délai, tous les renseignements convenables ; et, sur son rapport, l'affaire sera suivie et définitivement terminée dans la forme administrative, ou renvoyée, selon l'exigence des cas, aux autorités compétentes.

TITRE II. — DES MINISTRES.

SECTION PREMIÈRE. — *Dispositions générales.*

ART. 9. Le culte catholique sera exercé sous la direction des Archevêques et Évêques dans leurs diocèses, et sous celle des curés dans leurs paroisses.

ART. 10. Tout privilége portant exemption ou attribution de la juridiction épiscopale est aboli.

ART. 11. Les Archevêques et Évêques pourront, avec l'autorisation du gouvernement, établir dans leurs diocèses des Chapitres cathédraux et des séminaires. Tous autres établissements ecclésiastiques sont supprimés.

ART. 12. Il sera libre aux Archevêques ou Évêques d'ajouter à leur nom le titre de *citoyen* ou de *monsieur*. Toutes autres qualifications sont interdites.

SECTION II. — *Des Archevêques ou Métropolitains.*

ART. 13. Les Archevêques consacreront et installeront leurs suffragants. En cas d'empêchement ou de refus de leur part, ils seront suppléés par le plus ancien Évêque de l'arrondissement métropolitain.

ART. 14. Ils veilleront au maintien de la foi et de la discipline dans les diocèses dépendants de leur métropole.

ART. 15. Ils connaîtront des réclamations et des plaintes portées contre la conduite et les décisions des Évêques suffragants.

SECTION III. — *Des Évêques, des Vicaires Généraux et des Séminaires.*

ART. 16. On ne pourra être nommé Évêque avant l'âge de trente ans, et si on n'est originaire Français.

ART. 17. Avant l'expédition de l'arrêté de nomination, celui ou ceux qui seront proposés seront tenus de rapporter une attestation de bonnes vieet mœurs, expédiée par l'Évêque dans le diocèse duquel ils auront exercé les fontions du ministère ecclésiastique; et ils seront examinés sur leur doctrine par un Évêque et deux prêtres, qui seront commis par le premier consul, lesquels adresseront le résultat de leur examen au conseiller d'Etat chargé de toutes les affaires concernant les cultes.

ART. 18. Le prêtre nommé par le premier Consul fera les diligences pour rapporter l'institution du Pape.

Il ne pourra exercer aucune fonction avant que la bulle portant son institution ait reçu l'attache du gouvernement, et qu'il ait prêté

›n personne le serment prescrit par la convention passée entre le gou-rernement français et le Saint-Siége.

Ce serment sera prêté au premier Consul; il en sera dressé procès-erbal par le secrétaire d'Etat.

Art. 19. Les Évêques nommeront et institueront les curés; néan-1oins ils ne manifesteront leur nomination, et ils ne donneront l'ins-itution canonique, qu'après que cette nomination aura été agréée par › premier Consul.

Art. 20. Ils seront tenus de résider dans leurs diocèses; ils ne ourront en sortir qu'avec la permission du premier Consul.

Art. 21. Chaque Évêque pourra nommer deux Vicaires Généraux, t chaque Archevêque pourra en nommer trois : ils les choisiront parmi ›s prêtres ayant les qualités requises pour être Évêques.

Art. 22. Ils visiteront annuellement et en personne une partie e leur diocèse, et, dans l'espace de cinq ans, le diocèse entier.

En cas d'empêchement légitime, la visite sera faite par un Vicaire énéral.

Art. 23. Les Évêques seront chargés de l'organisation de leurs éminaires, et les règlements de cette organisation seront soumis à approbation du premier Consul.

Art. 24. Ceux qui seront choisis pour l'enseignement dans les 'minaires souscriront la déclaration faite par le clergé de France en 682, et publiée par un édit de la même année; ils se soumettront à enseigner la doctrine qui y est contenue, et les Évêques adresseront ıe expédition en forme de cette soumission au conseiller d'Etat ıargé de toutes les affaires concernant les cultes.

Art. 25. Les Évêques enverront toutes les années, à ce conseiller Etat, le nom des personnes qui étudieront dans les séminaires, et ıi se destineront à l'état ecclésiastique.

Art. 26. Ils ne pourront ordonner aucun ecclésiastique s'il ne stifie d'une propriété produisant au moins un revenu annuel de ›is cents francs, s'il n'a atteint l'âge de vingt-cinq ans, et s'il ne unit les qualités requises par les canons reçus en France [1].

Les Évêques ne feront aucune ordination avant que le nombre des rsonnes à ordonner n'ait été soumis au gouvernement et par lui agréé.

Section IV. — *Des Curés.*

Art. 27. Les curés ne pourront entrer en fonctions qu'après avoir êté entre les mains du préfet le serment prescrit par la convention ssée entre le gouvernement et le Saint-Siége. Il sera dressé procès-rbal de cette prestation par le secrétaire général de la préfecture, copie collationnée leur en sera délivrée.

Art. 28. Ils seront mis en possession par le curé ou le prêtre que ›êque désignera.

[1] Reformatus fuit hic articulus per Decretum 28 febr. 1810 tàm quoad prohibitio-ı ordinandi ante annum 25, quàm ordinandi sinè patrimonio quod produeat red-ıtu 300 francorum.

Art. 29. Ils seront tenus de résider dans leurs paroisses.

Art. 30. Les curés seront immédiatement soumis aux Évêques dans l'exercice de leurs fonctions.

Art. 31. Les vicaires et desservants exerceront leur ministère sous la surveillance et la direction des curés.

Ils seront approuvés par l'Évêque et révocables par lui.

Art 32. Aucun étranger ne pourra être employé dans les fonctions du ministère ecclésiastique, sans la permission du Gouvernement[1].

Art. 33. Toute fonction est interdite à tout ecclésiastique, même Français, qui n'appartient à aucun diocèse.

Art. 34. Un prêtre ne pourra quitter son diocèse pour aller desservir dans un autre, sans la permission de son Evêque.

Section V. — *Des Chapitres cathédraux et du gouvernement des diocèses pendant la vacance du Siége.*

Art. 35. Les Archevêques et Evêques qui voudront user de la faculté qui leur est donnée d'établir des Chapitres, ne pourront le faire sans avoir rapporté l'autorisation du Gouvernement, tant pour l'établissement lui-même, que pour le nombre et le choix des ecclésiastiques destinés à les former.

Art. 36. Pendant la vacance des siéges, il sera pourvu par le Métropolitain, et, à son défaut, par le plus ancien des Evêques suffragants, au gouvernement des diocèses. Les Vicaires Généraux de ces diocèses continueront leurs fonctions, même après la mort de l'Évêque, jusqu'à son remplacement[2].

Art. 37. Les Métropolitains, les Chapitres cathédraux, seront tenus sans délai, de donner avis au gouvernement de la vacance des siéges et des mesures qui auront été prises pour le gouvernement des diocèses vacants.

Art. 38. Les Vicaires Généraux qui gouverneront pendant la vacance, ainsi que les Métropolitains ou Capitulaires, ne se permettront aucune innovation dans les usages et coutumes des diocèses.

TITRE III. — Du culte.

Art. 39. Il n'y aura qu'une liturgie et un catéchisme pour toutes les Eglises de France.

Art. 40. Aucun curé ne pourra ordonner des prières publiques extraordinaires dans sa paroisse, sans la permission spéciale de l'Evêque.

Art. 41. Aucune fête, à l'exception du dimanche, ne pourra être établie sans la permission du Gouvernement.

Art. 42. Les ecclésiastiques useront, dans les cérémonies religieuses, des habits et ornements convenables à leur titre ; ils ne pourront, dans

[1] Abrogatus videtur hic articulus lege 14 julii 1819.
[2] Abrogatus fuit art. 5 et 6 decreti 28 febr. 1810.

aucun cas, ni sous aucun prétexte, prendre la couleur et les marques distinctives réservées aux Evêques.

Art. 43. Tous les ecclésiastiques seront habillés à la française et en noir. Les Evêques pourront joindre à ce costume la croix pectorale et les bas violets [1].

Art. 44. Les chapelles domestiques, les oratoires particuliers, ne pourront être établis sans une permission expresse du gouvernement, accordée sur la demande de l'Evêque.

Art. 45. Aucune cérémonie religieuse n'aura lieu hors des édifices consacrés au culte catholique, dans les villes où il y a des temples destinés à différents cultes [2].

Art. 46. Le même temple ne pourra être consacré qu'à un même culte.

Art. 47. Il y aura dans les cathédrales et paroisses, une place distinguée pour les individus catholiques qui remplissent les autorités civiles et militaires.

Art. 48. L'Evêque se concertera avec le préfet pour régler la manière d'appeler les fidèles au service divin par le son des cloches. On ne pourra les sonner pour toute autre cause, sans la permission de la police locale.

Art. 49. Lorsque le Gouvernement ordonnera des prières publiques, les Evêques se concerteront avec le préfet et le commandant militaire du lieu, pour le jour, l'heure et le mode d'exécution de ces ordonnances.

Art. 50. Les prédications solennelles, appelées *sermons*, et celles connues sous le nom de *stations* de l'Avent et du Carême, ne seront faites que par des prêtres qui en auront obtenu une autorisation spéciale de l'Evêque.

Art. 51. Les Curés, aux prônes des Messes paroissiales, prieront et feront prier pour la prospérité de la République française et pour les Consuls.

Art. 52. Ils ne se permettront, dans leurs instructions, aucune inculpation directe ou indirecte, soit contre les personnes, soit contre les autres cultes autorisés dans l'Etat.

Art. 53. Ils ne feront au prône aucune publication étrangère à l'exercice du culte, si ce n'est celles qui seront ordonnées par le Gouvernement.

Art. 54. Ils ne donneront la bénédiction nuptiale qu'à ceux qui justifieront, en bonne et due forme, avoir contracté mariage devant l'officier civil.

Art. 55. Les registres tenus par le ministre du culte n'étant et ne pouvant être relatifs qu'à l'administration des sacrements, ne pourront dans aucun cas, suppléer les registres ordonnés par la loi, pour constater l'état civil des Français.

Art. 56. Dans tous les actes ecclésiastiques et religieux, on sera

[1] Modificatus fuit arresto 17 niv. an. XII (8 jan. 1804).

[2] Juxta circular. Minist. 30 germ. an. XI, hic articulus applicari nequit nisi urbibus in quibus adest consistorium pro quo sex millia Protestantium requiruntur.

obligé de se servir du calendrier d'équinoxe, établi par les lois de la République; on désignera les jours par les noms qu'ils avaient dans le calendrier des solstices.

ART. 57. Le repos des fonctionnaires publics sera fixé au dimanche.

TITRE IV. — DE LA CIRCONSCRIPTION DES ARCHEVÊCHÉS, DES ÉVÊCHÉS ET DES PAROISSES; DES ÉDIFICES DESTINÉS AU CULTE, ET DU TRAITEMENT DES MINISTRES.

SECTION PREMIÈRE. — *De la circonscription des Archevêchés et des Évêchés.*

ART. 58. Il y aura en France dix archevêchés ou métropoles, et cinquante évêchés.

ART. 59. La circonscription des métropoles et des diocèses sera faite conformément au tableau ci-joint.

SECTION II. — *De la circonscription des paroisses.*

ART. 60. Il y aura au moins une paroisse par justice de paix.

Il sera, en outre, établi autant de succursales que le besoin pourra l'exiger.

ART. 61. Chaque Evêque, de concert avec le préfet, réglera le nombre et l'étendue de ces succursales. Les plans arrêtés seront soumis au Gouvernement, et ne pourront être mis à exécution sans son autorisation.

ART. 62. Aucune partie du territoire français ne pourra être érigée en cures ou en succursales sans l'autorisation expresse du Gouvernement.

ART. 63. Les prêtres desservant les succursales seront nommés par les Evêques.

SECTION III. — *Du traitement des Ministres.*

ART. 64. Le traitement des Archevêques sera de 15,000 francs.

ART. 65. Le traitement de Evêques sera de 10,000 francs.

ART. 66. Les Curés seront distribués en deux classes.

Le traitement des Curés de la première classe sera porté à 1,500; celui des Curés de seconde classe à 1,000.

ART. 67. Les pensions dont ils jouissent en exécution des lois de l'Assemblée constituante, seront précomptées sur leur traitement.

Les conseils généraux des grandes communes pourront, sur leurs biens ruraux ou sur leurs octrois, leur accorder une augmentation de traitement, si les circonstances l'exigent.

ART. 68. Les vicaires et desservants seront choisis parmi les ecclésiastiques pensionnés, en exécution des lois de l'Assemblée constituante. Le montant de ces pensions et le produit des oblations formeront leur traitement.

ART. 69. Les Evêques rédigeront les projets de règlements relatifs aux oblations que les ministres du culte sont autorisés à recevoir pour l'administration des sacrements. Les projets des règlements, rédigés par les Evêques, ne pourront être publiés, ni autrement mis à exécution, qu'après avoir été approuvés par le Gouvernement.

ART. 70. Tout ecclésiastique, pensionnaire de l'Etat, sera privé de sa pension, s'il refuse, sans cause légitime, les fonctions qui pourront lui être confiées.

ART. 71. Les conseils généraux de départements sont autorisés à procurer aux Archevêques et aux Evêques un logement convenable.

ART. 72. Les presbytères et les jardins attenants, non aliénés, seront rendus aux Curés et aux desservants des succursales. A défaut de ces presbytères, les conseils généraux des communes sont autorisés à leur procurer un logement et un jardin.

ART. 73. Les fondations qui ont pour objet l'entretien des ministres et l'exercice du culte, ne pourront consister qu'en rentes constituées sur l'Etat : elles seront acceptées par l'Evêque diocésain, et ne pourront être exécutées qu'avec l'autorisation du Gouvernement[1].

ART. 74. Les immeubles, autres que les édifices destinés au logement et jardin attenants, ne pourront être affectés à des titres ecclésiastiques, ni possédés par les ministres du culte, à raison de leurs fonctions.

SECTION IV. — *Des édifices destinés au Culte.*

ART. 75 Les édifices anciennement destinés au culte catholique, actuellement dans les mains de la nation, à raison d'un édifice par cure et par succursale, seront mis à la disposition des Evêques par arrêté du préfet du département. Une expédition de ces arrêtés sera adressée au conseiller d'Etat chargé de toutes les affaires concernant les cultes.

ART. 76. Il sera établi des fabriques pour veiller à l'entretien et à la conservation des temples, à l'administration des aumônes.

ART. 77. Dans les paroisses où il n'y aura point d'édifice disponible pour le culte, l'Evêque se concertera avec le préfet pour la désignation d'un édifice convenable.

RÉCLAMATION DU SAINT-SIÉGE

CONTRE LES ARTICLES ORGANIQUES DU CONCORDAT DE 1802, OU LETTRE DU CARDINAL CAPRARA A M. DE TALLEYRAND.

« Monseigneur, je suis chargé de réclamer contre cette partie de la loi du 18 germinal, que l'on a désignée sous le nom d'*Articles Organiques*. Je remplis ce devoir avec d'autant plus de confiance, que je compte davantage sur la bienveillance du gouvernement et sur son attachement sincère aux vrais principes de la religion.

[1] Prohibitio constituendi fundationes aliter quàm in redditibus ærarii publici revocata fuit lege 2 januarii 1817.

« La qualification qu'on donne à ces articles paraîtrait d'abord supposer qu'ils ne sont que la suite naturelle et l'explication du Concordat religieux. Cependant, il est de fait qu'ils n'ont point été concertés avec le Saint-Siége, qu'ils ont une extension plus grande que le Concordat, et qu'ils établissent en France un code ecclésiastique sans le concours du Saint-Siége. Comment Sa Sainteté pourrait-elle l'admettre, n'ayant pas même été invitée à l'examiner? Ce code a pour objet la doctrine, les mœurs, la discipline du clergé, les droits et les devoirs des Évêques, ceux des ministres inférieurs, leurs relations avec le Saint-Siége et le mode d'exercice de leur juridiction. Or, tout cela tient aux droits imprescriptibles de l'Église : « Elle a reçu de Dieu seul l'au- « torisation de décider les questions de la doctrine sur la foi ou sur « la règle des mœurs, et de faire des canons ou des règles de disci- « pline. » (arrêté du Conseil du 16 mars et du 31 juillet 1731.)

« M. d'Héricourt, l'historien Fleury, les célèbres avocats généraux et M. de Castillon lui-même, avouaient ces vérités. Ce dernier reconnaît dans l'Église « le pouvoir qu'elle a reçu de Dieu pour con- « server par l'autorité de la prédication, des lois et des jugements, la « règle de la foi et des mœurs, la discipline nécessaire à l'économie de « son gouvernement, la succession et la perpétuité de son ministère. » (*Réquisitoire contre les actes de l'assemblée du clergé* en 1765.)

« Sa Sainteté n'a donc pu voir qu'avec une extrême douleur, qu'en négligeant de suivre ces principes, la puissance civile ait voulu régler, décider, transformer en loi des articles qui intéressent essentiellement les mœurs, la discipline, les droits, l'instruction et la juridiction ecclésiastique. N'est-il pas à craindre que cette innovation n'engendre des défiances, qu'elle ne fasse croire que l'Église de France est asservie, même dans les objets purement spirituels, au pouvoir temporel, et qu'elle ne détourne de l'acceptation des places beaucoup d'ecclésiastiques méritants? Que sera-ce si nous envisageons chacun de ces articles en particulier ? Le premier veut « qu'aucune bulle, bref, res- « crit, etc., émanés du Saint-Siége, ne puissent être mis à exécution « ni même publiés sans l'autorisation du gouvernement. »

« Cette disposition, prise dans son ensemble, ne blesse-t-elle pas évidemment la liberté de l'enseignement ecclésiastique ? Ne soumet-elle pas la publication des vérités chrétiennes à des formalités gênantes? Ne met-elle pas les décisions concernant la foi et la discipline sous la dépendance absolue du pouvoir temporel? Ne donne-t-elle pas à la puissance qui serait tentée d'en abuser, les droits et les facultés d'arrêter, de suspendre, d'étouffer même le langage de la vérité, que le Pontife fidèle à ses devoirs voudrait adresser aux peuples confiés à sa sollicitude?

« Telle ne fut jamais la dépendance de l'Église, même dans les premiers siècles du christianisme. Nulle puissance n'exigeait alors la vérification de ses décrets. Cependant, elle n'a pas perdu de ses prérogatives en recevant les empereurs dans son sein : « Elle doit jouir de « la même juridiction dont elle jouissait sous les empereurs païens. Il

n'est jamais permis d'y donner atteinte, parce qu'elle la tient de Jésus-Christ. » (*Lois ecclésiastiques.*) Avec quelle peine le Saint-iége ne doit-il donc pas voir les entraves qu'on veut mettre à ses oits ?

» Le clergé de France reconnaît lui-même que les jugements émanés ı Saint-Siége, et *auquel adhère le corps épiscopal*, sont irréfrables. Pourquoi auraient-ils donc besoin de l'autorisation du gournement, puisque, suivant les principes gallicans, ils tirent toute ur force de l'autorité qui les prononce et de celle qui les admet? *Le uccesseur de Pierre doit confirmer ses frères dans la foi*, suivant les pressions de l'Écriture; or, comment pourra-t-il le faire, si sur ıaque article qu'il enseignera, il peut être à chaque instant arrêté par refus ou le défaut de vérification de la part du gouvernement temorel? Ne suit-il pas évidemment de ces dispositions que l'Église ne ourra plus savoir et croire que ce qu'il plaira au gouvernement de isser publier?

» Cet article blesse la délicatesse et le secret constamment observés Rome dans les affaires de la Pénitencerie. Tout particulier peut s'y lresser avec confiance, et sans crainte de voir ses faiblesses dévoilées. ependant cet article, qui n'excepte rien, veut que les brefs, même ersonnels, émanés de la Pénitencerie, soient vérifiés. Il faudra donc ue les secrets des familles et la suite malheureuse des faiblesses huaines soient mises au grand jour pour obtenir la permission d'user e ces brefs. Quelle gêne! quelles entraves! Le parlement lui-même e les admettait pas, car il exceptait de la vérification les *provisions*, s *brefs de la Pénitencerie*, et *autres* expéditions concernant les affires des particuliers.

» Le second article déclare: « Qu'aucun Légat, Nonce ou délégué du Saint-Siége, ne pourra exercer ses pouvoirs en France sans la même autorisation. » Je ne puis que répéter ici les justes observaons que je viens de faire sur le premier article. L'un frappe la liberté e l'enseignement dans sa source, l'autre l'atteint dans ses agents. Le emier met des entraves à la publication de la vérité; le second à postolat de ceux qui sont chargés de l'annoncer. Cependant Jésusırist a voulu que sa divine parole fût constamment libre, qu'on pût prêcher sur les toits, dans toutes les nations, et auprès de tous les uvernements. Comment allier ce dogme catholique avec l'indispenble formalité d'une vérification de pouvoirs et d'une permission vile de les exercer? Les apôtres et les premiers pasteurs de l'Église iissante eussent-ils pu prêcher l'Évangile, si les gouvernements eusnt exercé sur eux un pareil droit?

» Le troisième article étend cette mesure aux canons des Conciles, ême généraux. Ces assemblées si célèbres n'ont eu nulle part, plus ı'en France, de respect et de vénération. Comment se fait-il donc ıe chez cette même nation elles éprouvent tant d'obstacles, et qu'une rmalité civile donne le droit d'en éluder, d'en rejeter même les écisions?

» On veut, dit-on, les examiner ; mais *la voie d'examen en matière religieuse est proscrite dans le sein de l'Église catholique* : il n'y a que les communions protestantes qui l'admettent, et de là est venue cette étonnante variété qui règne dans leurs croyances.

» Quel serait d'ailleurs le but de ces examens ? celui de reconnaître si les canons des Conciles sont conformes aux lois françaises ? Mais si plusieurs de ces lois, telles que celle sur le divorce, sont en opposition avec le dogme catholique, il faudra donc rejeter les canons, et préférer les lois, quelque injuste ou erroné qu'en soit l'objet. Qui pourra adopter une pareille conclusion ? Ne serait-ce pas sacrifier la religion, ouvrage de Dieu même, aux ouvrages toujours imparfaits et souvent injustes des hommes ?

» Je sais que notre obéissance doit être raisonnable ; mais n'obéir qu'avec des motifs suffisants, n'est pas avoir le droit non seulement d'examiner, mais de rejeter arbitrairement tout ce qui nous déplaît.

» Dieu n'a promis l'infaillibilité qu'à son Église : les sociétés humaines peuvent se tromper. Les plus sages législateurs en ont fait la preuve. Pourquoi donc comparer les décisions d'une *autorité infaillible* avec celles d'une puissance qui peut errer, et faire, dans cette comparaison pencher la balance en faveur de cette dernière ? Chaque puissance a d'ailleurs les mêmes droits. Ce que la France exige, l'Espagne et l'Empire peuvent l'exiger, et comme les lois sont partout différentes, il s'ensuivra que l'enseignement de l'Église devra varier suivant les peuples, pour se trouver d'accord avec les lois.

» Dira-t-on que le parlement français en agissait ainsi ? Je le sais ; mais il n'examinait, suivant sa déclaration du 24 mai 1766, que ce qui pouvait, dans la publication des canons et des bulles, altérer ou intéresser la tranquillité publique, et non leur conformité avec des lois qui pouvaient changer dès le lendemain.

» *Cet abus*, d'ailleurs, ne pourrait être légitimé par l'usage ; et le gouvernement en sentait si bien les inconvénients, qu'il disait au parlement de Paris, le 7 avril 1737, par l'organe de M. d'Aguesseau : « Il semble qu'on cherche à affaiblir le pouvoir qu'a l'Église de faire » des décrets, en le faisant tellement dépendre de la puissance civile » et de son concours, que sans ce concours les plus saints décrets de » l'Église ne puissent obliger les sujets du roi. »

» Enfin ces maximes n'avaient lieu dans les parlements, suivant la déclaration de 1766, que pour rendre les décrets de l'Église lois de l'État, et en ordonner l'exécution, avec défense sous les peines temporelles d'y contrevenir. Or, ces motifs ne sont plus ceux qui dirigent aujourd'hui le gouvernement, puisque *la religion catholique n'est plus la religion de l'État*, mais uniquement celle de la majorité des Français.

» L'article 6 « déclare qu'il y aura recours au conseil d'État pour » tous les cas d'abus ; mais quels sont-ils ? L'article ne les spécifie que d'une manière générique et indéterminée.

» On dit, par exemple, qu'un des cas d'abus est *l'usurpation* ou

'excès du pouvoir. Mais en matière de juridiction spirituelle, l'Église en est seule le juge. Il n'appartient qu'à elle de déclarer en *quoi l'on a excédé ou abusé des pouvoirs qu'elle seule peut conférer*. La puissance temporelle ne peut connaître de *l'abus excessif* d'une chose qu'elle n'accorde pas.

» Un second *cas d'abus* est la *contravention aux lois et règlements de la république*; mais si ces lois, si ces règlements sont en opposition avec la doctrine chrétienne, faudra-t-il que le prêtre les observe de préférence à la loi de Jésus-Christ? Telle ne fut jamais l'intention du gouvernement.

» On range encore dans la classe des abus l'*infraction des règles consacrées en France par les saints canons*... Mais ces règles ont dû émaner de l'Église. C'est donc à elle seule de prononcer sur leur infraction; car elle seule en connaît l'esprit et les dispositions.

» On dit enfin qu'il y a lieu à l'*appel comme d'abus* » pour toute entreprise qui tend à compromettre l'honneur des citoyens, à troubler leur conscience, ou qui dégénère contre eux en oppression, injure ou scandale public par la loi. »

« Mais si un divorcé, si un hérétique, connu en public, se présente pour recevoir les sacrements, et qu'on les lui refuse, il prétendra qu'on lui a fait injure, il criera au scandale, il portera sa plainte; on l'admettra d'après la loi; et pourtant le prêtre inculpé n'aura fait que son devoir, puisque les sacrements ne doivent jamais être conférés à des personnes notoirement indignes.

» En vain s'appuierait-on sur l'usage constant des *appels comme d'abus*. Cet usage ne remonte pas au delà du règne de Philippe de Valois, mort en 1350. Il n'a jamais été constant et uniforme; il a varié suivant les temps; les parlements avaient un intérêt particulier à l'accréditer. Ils augmentaient leur pouvoir et leurs attributions: mais ce qui flatte n'est pas toujours juste. Ainsi Louis XIV, par l'édit de 1695, art. 34, 35, 36, 37, n'attribuait-il aux magistrats séculiers que l'*examen* des formes, en leur *prescrivant* de renvoyer le *fond* au *supérieur ecclésiastique*. Or cette restriction n'existe nullement dans les *articles Organiques*. Ils attribuent indistinctement au Conseil d'État le jugement de la forme et celle du fond.

» D'ailleurs les magistrats qui prononçaient alors sur ces cas d'abus étaient nécessairement catholiques; ils étaient obligés de l'affirmer sous la foi du serment; tandis qu'aujourd'hui ils peuvent appartenir à des sectes séparées de l'Église catholique, et avoir à prononcer sur des objets qui l'intéressent essentiellement.

» L'article 9 veut que le culte soit exercé sous la *direction* des Archevêques, des Évêques, et des curés. Mais le mot *direction* ne rend pas ici les droits des Archevêques et Évêques. Ils ont de *droit divin* non seulement le droit de *diriger*, mais encore celui de définir, d'ordonner et de juger. Les pouvoirs des curés dans les paroisses ne sont pas les mêmes que ceux des Évêques dans les diocèses. On n'aurait donc pas dû les

exprimer de la même manière et dans les mêmes articles, pour ne supposer une identité qui n'existe pas.

» Pourquoi d'ailleurs ne pas faire ici mention des droits de Sa Sainteté, aussi bien que de ceux des Archevêques et des Évêques? A-t-on voulu lui ravir un droit général qui lui appartient essentiellement?

» L'article 10, en abolissant toute exemption ou attribut de juridiction épiscopale, prononce évidemment sur une matière purement spirituelle. Car si les territoires exempts sont aujourd'hui soumis à l'Ordinaire, ils ne le sont qu'en vertu d'un règlement du S. Siége. Lui seul donne à l'Ordinaire une juridiction qu'il n'avait pas. Ainsi, en dernière analyse, la puissance temporelle aura conféré des pouvoirs qui n'appartiennent qu'à l'Église. Les exemptions d'ailleurs ne sont point aussi abusives qu'on l'a imaginé. Saint Grégoire même les avait admises, et les puissances temporelles ont eu souvent besoin d'y recourir.

» L'article 11 supprime tous les établissements religieux, à l'exception des séminaires ecclésiastiques et des Chapitres. A-t-on bien réfléchi sur cette suppression? Plusieurs de ces établissements étaient d'une utilité reconnue; le peuple les aimait; ils le secouraient dans ses besoins; la piété les avait fondés; l'Eglise les avait solennellement approuvés sur la demande même des souverains: *elle seule pouvait en prononcer la suppression.*

» L'article 14 ordonne aux Archevêques de veiller « au maintien de la foi et de la discipline dans les diocèses de leurs suffragants. » Ce devoir n'est plus indispensable ni plus sacré; mais il est aussi le devoir du Saint-Siége pour toute l'Église. Pourquoi donc n'avoir pas fait mention dans l'article de cette surveillance générale? Est-ce un oubli? Est-ce une exclusion?

» L'article 15 autorise les Archevêques à connaître des réclamations et des plaintes portées contre la conduite et les décisions des Évêques suffragants. Mais que feront les Évêques, si les Métropolitains ne leur rendent pas justice? A qui s'adresseront-ils pour l'obtenir? A quel tribunal en appelleront-ils de la conduite des Archevêques à leur égard? C'est une difficulté d'une importance majeure, et dont on ne parle pas. Pourquoi ne pas ajouter que le Souverain Pontife peut alors connaître de ces différends par voie d'appellation, et prononcer définitivement, suivant ce qui est enseigné par les saints canons?

» L'article 17 paraît établir le gouvernement juge de la foi, des mœurs et de la capacité des Évêques nommés. C'est lui qui les fait examiner, et qui prononce d'après les résultats de l'examen. Cependant le Souverain Pontife a seul le droit de faire par lui ou ses délégués cet examen, parce que lui seul doit instituer canoniquement, et que cette institution canonique suppose évidemment dans celui qui l'accorde la connaissance acquise de la capacité de celui qui la reçoit. Le gouvernement a-t-il prétendu nommer tout à la fois et se constituer juge de l'idonéité, ce qui serait contraire à tous les droits et usages reçus? Ou veut-il seu-

:ment s'assurer par cet examen que son choix n'est pas tombé sur un ujet indigne de l'épiscopat? C'est ce qu'il importe d'expliquer.

» Je sais que l'ordonnance de Blois prescrivait un pareil examen, ıais le gouvernement consentit lui-même à y déroger. *Il fut statué, ar une convention secrète, que les Nonces de Sa Sainteté feraient :uls ces informations.* On doit donc suivre aujourd'hui cette même ıarche, parce que l'article 4 du Concordat veut que *l'institution canonique soit conférée aux Evêques dans les formes établies avant le hangement de gouvernement.*

» L'article 22 ordonne aux Evêques de visiter leur diocèse dans espace de cinq années. La discipline ecclésiastique restreignait daantage le temps de ces visites. L'Eglise l'avait ainsi ordonné pour de raves et solides raisons. Il semble, d'après cela, qu'il n'appartenait u'à elle seule de changer cette disposition.

» On exige, par l'article 24, que les directeurs des séminaires sousrivent à la Déclaration de 1682, et enseignent la doctrine qui y est ɔntenue. Pourquoi jeter de nouveau au milieu des Français ce germe e discorde? Ne sait-on pas que les auteurs de cette Déclaration l'ont ux-mêmesdésavouée? Sa Sainteté peut-elle admettre ce que ses préécesseurs les plus immédiats ont eux-mêmes rejeté? Ne doit-elle pas en tenir à ce qu'ils ont prononcé? Pourquoi souffrirait-elle que l'oranisation d'une Eglise qu'elle relève au prix de tant de sacrifices, ɔnsacrât des principes qu'elle ne peut avouer? Ne vaut-il pas mieux ue les directeurs des séminaires s'engagent à enseigner une morale ainte, plutôt qu'une Déclaration qui fut et sera toujours une source e divisions entre la France et le Saint-Siége?

» On veut, article 25, que les Evêques envoient, tous les ans, l'état es ecclésiastiques étudiant dans leur séminaire; pourquoi leur impo:r cette nouvelle gêne? Elle a été inconnue et inusitée dans tous les ècles précédents.

» L'article 26 veut qu'ils ne puissent ordonner que des hommes e vingt-cinq ans; mais l'Eglise a fixé l'âge de vingt et un ans pour le ɔus-diaconat, et celui de vingt-quatre ans accomplis pour le sacerdoce. ui pourrait abolir ces usages, sinon l'Eglise elle-même? Prétendn n'ordonner, même des sous-diacres, qu'à vingt-cinq ans? Ce seait prononcer l'extinction de l'Eglise de France par défaut de minis·es; car il est certain que plus on éloigne le moment de recevoir les rdres, et moins ils sont conférés. Cependant tous les diocèses se laignent de la disette des prêtres; peut-on espérer qu'ils en obtienent, quand on exige pour les ordinands un titre clérical de 300 fr. de evenu? Il est indubitable que cette clause fera déserter partout les ordiations et les séminaires. Il en sera de même de la clause qui oblige Evêque à demander la permission du gouvernement pour *ordonner:* ette clause est évidemment opposée à la liberté du culte, garantie à a France catholique par l'article 1er du dernier Concordat. Sa Sain:té désire, et le bien de la religion exige que le gouvernement adouisse les rigueurs de ces dispositions sur ces trois objets.

» L'article 35 exige que les Evêques soient autorisés par le Gouver-nement pour l'établissement des chapelles. Cependant cette autori-tion leur était accordée par l'article 11 du Concordat. Pourquoi donc en exiger une nouvelle, quand une convention solennelle a déjà per-mis ces établissements? La même obligation est imposée par l'art. 23 aux séminaires, quoiqu'ils aient été, comme les Chapitres, spécia-lement autorisés par le Gouvernement. Sa Sainteté voit avec dou... qu'on multiplie de cette manière les entraves et les difficultés pour les Evêques. L'édit de mai 1763 exemptait formellement les séminaires de prendre des lettres patentes (*Mémoires du Clergé*, t. 11); et la Décla-ration du 16 juin 1659, qui paraissait les y assujettir, ne fut enregis... qu'avec cette clause : « Sans préjudice des séminaires qui seront éta-blis par les Evêques pour l'instruction des prêtres seulement. » T... étaient les dispositions de l'ordonnance de Blois, article 24, et é-dit de Melun, article 1er. Pourquoi ne pas adopter ces principes... qui appartient-il de régler l'instruction dogmatique et morale, ... exercices d'un séminaire, sinon à l'Evêque? De pareilles matières p... vent-elles intéresser le gouvernement temporel?

» Il est de principe que le Vicaire Général et l'Evêque sont une ... personne, et que la mort de celui-ci entraîne la cessation des pou... de l'autre. Cependant, au mépris de ce principe, l'article 36 pr... aux Vicaires Généraux leurs pouvoirs après la mort de l'Evêque. ... prorogation n'est-elle pas évidemment une concession de pouv... spirituels faite par le gouvernement sans l'aveu et même contre l'u... reçu dans l'Eglise?

» Ce même article veut que les diocèses, « pendant la vacance ... siége, soient gouvernés par le Métropolitain ou le plus an... Evêque. »

» Mais ce gouvernement consiste dans une juridiction pure... spirituelle. Comment le pouvoir temporel pourrait-il l'accorder? L... Chapitres seuls en sont en possession; pourquoi la leur enlever, p... que l'article 11 du Concordat autorise les Evêques à les établir?

» Les pasteurs appelés par les époux pour bénir leur union ne p... vent le faire, d'après l'article 54, qu'après les formalités remplies ... vant l'officier civil; cette clause restrictive et gênante a été jus... inconnue dans l'Eglise. Il en est résulté deux espèces d'inconvé...

» L'un affecte les contractants; l'autre blesse l'autorité de l'E... et gêne ses pasteurs. Il peut arriver que les contractants se cont... de remplir les formalités civiles, et qu'en négligeant d'observ... lois de l'Eglise, ils se croient légitimement unis, non seulement ... yeux de la loi, quant aux effets purement civils, mais encore de... Dieu et devant l'Eglise.

» Le deuxième inconvénient blesse l'autorité de l'Eglise et gên... pasteurs, en ce que les contractants, après avoir rempli les form... légales, croient avoir acquis le droit de forcer les curés à cons... leur mariage par leur présence, lors même que les lois de l'Eglise ... opposeraient.

» Une telle prétention contrarie ouvertement l'autorité que Jésus-Christ a accordée à son Eglise, et fait à la conscience des fidèles une dangereuse violence. Sa Sainteté, conformément à l'enseignement et aux principes qu'a établis pour la Hollande un de ses prédécesseurs, ne pourrait voir qu'avec peine un tel ordre de choses. Elle est dans l'intime confiance que les choses se rétabliront en France sur le même pied sur lequel elles étaient d'abord, et telles qu'elles se pratiquent dans les autres pays catholiques; les fidèles, dans tous les cas, seront obligés à observer les lois de l'Eglise, et les pasteurs doivent avoir la liberté de les prendre pour règle de conduite, sans qu'on puisse, sur un sujet aussi important, violenter leurs consciences. Le culte public de la religion catholique, qui est celle du Premier Consul et de l'immense majorité de la nation, attend ces actes de justice de la sagesse du Gouvernement.

» Sa Sainteté voit aussi avec peine que les registres de l'état civil soient enlevés aux ecclésiastiques, et n'aient plus, pour ainsi dire, d'autre objet que de rendre les hommes étrangers à la religion, dans les trois instants les plus importants de la vie : la naissance, le mariage et la mort. Elle espère que le Gouvernement rendra aux registres tenus par les ecclésiastiques la consistance légale dont ils jouissaient précédemment. Le bien de l'Etat l'exige presque aussi impérieusement que celui de la religion.

» Article 61. Il n'est pas moins affligeant de voir les Evêques obligés de se concerter avec les préfets pour l'érection des succursales. Eux seuls doivent être juges des besoins spirituels des fidèles. Il est impossible qu'un travail ainsi combiné de deux hommes trop souvent divisés de principes, offre un résultat heureux; les projets de l'Evêque seront contrariés, et par contre-coup le bien spirituel des fidèles en souffrira.

» L'article 74 veut que les immeubles autres que les édifices destinés aux logements, et les jardins attenants, ne puissent être affectés à des titres ecclésiastiques, ni possédés par les ministres du culte, à raison de leurs fonctions. Quel contraste frappant entre cet article et l'article 7, concernant les ministres protestants! Ceux-ci non seulement jouissent d'un traitement qui leur est assuré, mais ils conservent tout à la fois et les biens que leur église possède, et les oblations qui leur sont offertes. Avec quelle amertume l'Eglise ne doit-elle pas voir cette énorme différence! Il n'y a qu'elle qui ne puisse posséder des immeubles; les sociétés séparées d'elle peuvent en jouir librement; on les leur conserve, quoique leur religion ne soit professée que par une minorité bien faible; tandis que l'immense majorité des Français et les Consuls eux-mêmes professent la religion que l'on prive *légalement* du droit de posséder des immeubles.

» Telles sont les réflexions que j'ai dû présenter au Gouvernement français par votre organe. J'attends tout de l'équité, du discernement et du sentiment de religion qui anime le premier Consul. La France lui doit son retour à la foi; il ne laissera pas son ouvrage im-

parfait, et il en retranchera tout ce qui ne sera pas d'accord avec les principes et les usages adoptés par l'Église. Vous seconderez par votre zèle ses intentions bienveillantes et ses efforts. La France bénira de nouveau le premier Consul, et ceux qui calomnieraient le rétablissement de la religion catholique en France, ou qui murmureraient contre les moyens adoptés pour l'exécution, seront pour toujours réduits au silence.

« Paris, le 18 août 1803.

« J.-B. CARDINAL CAPRARA. »

APPENDIX VI.

EXEMPLARIA INDULTORUM EPISCOPIS A S. SEDE CONCESSORUM

I. Facultates quinquennales a S. Pœnitentiaria.

RAPHAEL, *divina miseratione Episcopus Ostiensis et Veliternus S. R. E. Cardinalis Monaco La Valletta, etc.... Major Pœnitentiarius.*

Vobis Ven. in Christo Patri Episcopo... infra scriptas communicamus facultates ad quinquennium, quibus, non obstante Constitutione *Apostolicæ Sedis*, pro foro conscientiæ per Vos, sive per vestrum Vicarium in spiritualibus Generalem, dummodo in sacro presbyteratûs ordine constitutus, extra etiam sacramentalem confessionem pro grege Vobis commisso, et infra fines vestræ diœcesis tantùm, atque de speciali in unoquoque casu exprimendâ, Sedis Apostolicæ auctoritate Vobis delegatâ, uti valeatis; easque Canonico Pœnitentiario, necnon vicariis foraneis pro foro pariter conscientiæ, sed in actu sacramentalis confessionis duntaxat, etiam habitualiter si Vobis placuerit : aliis vero confessariis cùm ad Vos sive ad prædictum Vicarium Generalem in casibus particularibus pœnitentium recursum habuerint, pro expresso casu impertiri possitis, nisi ob peculiares causas aliquibus confessariis à Vobis specialiter subdelegandis, per tempus arbitrio vestro statuendum, illas communicare judicabitis.

1° Absolvendi ab excommunicatione Romano Pontifici simpliciter reservata ob manus violentas injectas sive in clericos sive in Regulares, dummodo non fuerit secuta mors, vel mutilatio, seu lethale vulnus, aut ossium fractio ; et dummodo casus ad forum Ordinarii deducti non fuerint, injunctis de jure injungendis, et præsertim ut parti læsæ competenter satisfiat.

2° Absolvendi à censuris contra duellantes statutis, in casibus duntaxat ad forum Ordinarii non deductis, injunctâ gravi pœnitentiâ salutari, et aliis injunctis, quæ fuerint de jure injungenda.

3° Absolvendi quoscumque pœnitentes (exceptis hæreticis publicis, sive publicè dogmatizantibus), à quibusvis sententiis, censuris et pœnis ecclesiasticis incursis ob hæreses, tàm nemine audiente vel advertente, quàm coram aliis externatas, ob infidelitatem et catholicæ Fidei abjurationem privatè admissas, sortilegia ac maleficia etiam cum sociis patrata, necnon ob dæmonis invocationem cum pacto donandi animam eique præstitam idololatriam ac superstitiones exercitas, ac demum ob quæcumque insinuata falsa dogmata incursis ; postquam tamen pœnitens complices, si quos habeat, prout de jure denuntiaverit, et quatenus ob justas causas nequeat ante absolutionem denuntiare, factâ à pœnitente seriâ promissione denuntiationem peragendi cùm primùm et meliori modo quo fieri poterit ; et postquam in singulis casibus coram absolvente hæreses secretè abjuraverit ; et pactum cum maledicto dæmone initum expressè revocaverit, traditâ eidem absolventi singrapho forsan exarato, aliisque mediis superstitiosis, ad omnia comburenda seu destruenda : injunctâ pro modo excessuum gravi pœnitentiâ salutari cum frequentiâ sacramentorum, et obligatione se retractandi apud personas coram quibus hæreses manifestavit, et reparandi illata scandala.

4° Absolvendi à censuris incursis ob violationem clausuræ regularium utriusque sexûs, dummodo non fuerit commissa cum intentione ad malum finem, etiam effectu non secuto, nec casus fuerint ad forum Ordinarii deducti, cum congruâ pœnitentiâ salutari. Et insuper absolvendi mulieres tantùm à censuris et pœnis ecclesiasticis ob violationem ad malum finem clausuræ virorum religiosorum incursis, dummodo tamen casus occulti remaneant, injuncta gravi pœnitentiâ salutari, cum prohibitione accedendi ad ecclesiam aut conventum, seu cœnobium dictorum religiosorum, durante occasione peccandi.

5° Absolvendi à censuris ob retentionem et lectionem librorum prohibitorum incursis, injunctâ congruâ pœnitentiâ salutari ; necnon firma obligatione tradendi prout de jure, sive per se, sive per alium, absque ulla mora, et, quantum fieri possit, ante absolutionem libros prohibitos, quos pœnitens in suâ potestate retineat.

6° Absolvendi à casu Sedi Apostolicæ reservato ob accepta munera à regularibus utriusque sexûs, injunctâ pœnitentiâ salutari, et quando agitur de muneribus quæ valorem decem scutorum non excedent, impositâ aliquâ eleemosynâ absolventis judicio taxandâ et cautè erogandâ cùm primùm poterit, in beneficium Religionis aut conventûs cui facienda esset restitutio ; dummodo tamen non constet quod illa fuerint de bonis propriis Religionis ; quatenus vero accepta munera, vel fuerint ultra valorem scutorum decem, vel constet fuisse de bonis propriis Religionis, factâ priùs restitutione, quam, si de præsenti adimplere nequeat, emissâ seriâ promissione restituendi intra terminum absolventis arbitrio præfiniendum ; aliàs sub reincidentiâ.

7° Absolvendi à censuris et pœnis ecclesiasticis eos qui sectis veti-

tis massonicis aut carbonariis aut aliis ejusdem generis sectis nomen dederunt, aut qualemcumque favorem præstiterunt, ita tamen ut a respectiva secta omnino se separent, eamque abjurent, libros, manuscripta, ac signa sectam respicientia, si quæ retineant, in manus absolventis tradantur ad Ordinarium quam primum caute transmittenda, aut saltem, si justæ gravesque causæ id postulent, comburenda, injuncta pro modo culparum gravi pœnitentia salutari, cum frequentia sacramentalis confessionis, aliisque injunctis de jure injungendis; necnon absolvendi eos, qui ejusmodi sectarum duces et coryphæos occultos denuntiare culpabiliter neglexerint, injuncta pariter salutari pœnitentia, et firma obligatione sub reincidentia eosdem Vobis vel aliis, ad quos spectat, prout de jure denuntiandi.

8° Absolvendi religiosos cujuscumque Ordinis (etiam moniales, per confessarios tamen pro ipsis à Vobis approbatos, vel specialiter deputandos) non solùm à præmissis, sed etiam à casibus et censuris in suâ Religione reservatis, dummodo religiosi apud Confessarium subdelegatum legitimam habuerint licentiam peragendi confessionem sacramentalem.

9° Dispensandi ad petendum debitum conjugale cum transgressore voti castitatis privatim emissi, qui matrimonium cum dicto voto contraxerit : hujusmodi pœnitentem monendo ipsum ad idem votum servandum teneri, tàm extra licitum usum matrimonii, quàm si marito seu uxori respectivè supervixerit.

10° Dispensandi cum incestuoso seu incestuosâ, ad petendum debitum conjugale, cujus jus amisit ex superveniente occultâ affinitate per copulam carnalem habitam cum consanguineâ, vel consanguineo, sive in primo, sive in primo et secundo, sive in secundo gradu suæ uxoris, seu respectivi mariti, remotâ occasione peccandi, et injunctâ gravi pœnitentiâ salutari et confessione sacramentali singulis mensibus, per tempus arbitrio dispensantis statuendum.

11° Dispensandi super occulto impedimento primi, necnon primi et secundi, ac secundi tantùm gradûs affinitatis ex illicitâ carnali copulâ provenienti, quando agatur de matrimonio cum dicto impedimento jam contracto : et quatenus agatur de copulâ cum suæ putatæ uxoris matre, dummodo illa secuta fuerit post ejusdem putatæ uxoris nativitatem, et non aliter : monito pœnitente de necessariâ secretâ renovatione consensûs cum suâ putatâ uxore, aut suo putato marito certiorato seu certioratâ de nullitate prioris consensûs, sed ita caute ut ipsius pœnitentis delictum nusquam detegatur ; et quatenus hæc certioratio absque gravi periculo fieri nequeat, renovato consensu juxta regulas a probatis auctoribus traditas ; remotâ occasione peccandi, ac injunctâ gravi pœnitentiâ salutari et confessione sacramentali semel in mense per tempus dispensantis arbitrio statuendum.

Item de speciali et expressa apostolica auctoritate, vobis facultatem concedimus dispensandi super dicto occulto impedimento seu impedimentis affinitatis ex copulâ illicitâ etiam in matrimoniis contrahendis, dispen-

sandique facultatem subdelegandi, etiam habitualiter, parochis vestræ Diœcesis, quando tamen omnia parata sint ad nuptias, nec matrimonium usquedum ab Apostolicâ Sede obtineri possit dispensatio absque periculo gravi scandali differi queat: remotâ semper occasione peccandi, firma remanente conditione quod copula habita cum matre mulieris hujus nativitatem non antecedat, injunctâ in quolibet casu pœnitentiâ salutari.

12° Dispensandi super occulto criminis impedimento, dummodo sit absque ullâ machinatione, et agatur de matrimonio jam contracto monitis putatis conjugibus de necessariâ consensûs secretâ renovatione Item ex eâdem speciali et expressâ apostolicâ auctoritate, pariter facultatem concedimus dispensandi super eodem occulto impedimento, dummodo sit absque ullâ machinatione, etiam in matrimoniis contrahendis, in casibus tamen urgentioribus, in quibus tempus non suppetat recurrendi ad S. Sedem ; injuncta in utroque casu gravi pœnitentiâ salutari, et confessione sacramentali semel singulis mensibus per tempus dispensantis arbitrio statuendum.

N. B. Mens Nostra est : 1° Ut si forte ex oblivione vel inadvertentia ultra prædictum terminum his facultatibus Vos uti contingat, absolutiones seu dispensationes exinde impertitæ ratæ sint et validæ; 2° Ut injunctio confessionis sacramentalis, de qua sub nn. x, xi et xii, non sit *irritativa*, sed tantum præceptiva ; 3° Ut his facultatibus non solum singillatim sed etiam cumulatim in uno eodemque casu uti possitis.

Datum Romæ, ex Ædibus Nostris, die 6 septembris 1892.

A. Carcani, *S. P. Canonista.*
R. Celli, *S. P. Substitutus.*

II. Indultum annuale S. Pœnitentiariæ quod dici solet 15 novembris.

Sacra Pœnitentiaria de speciali et expressâ Apostolicâ Auctoritate Venerabili in Christo Patri Episc. N., attentis peculiaribus circumstantiis infra scriptas facultates ad totum futurum annum 189... duraturas, benigne concessit cum potestate illas suis Vicariis Generalibus communicandi, quibus sive per se, sive per alias idoneas personas ecclesiasticas, ad hoc specialiter deputandas uti poterunt, sub eâ tamen conditione ut in singulis actibus mentio fiat hujus Apostolicæ delegationis.

1° Dispensandi in matrimoniis nulliter coram Ecclesiâ usque ad præsentem diem nec ultra initis, super quibuscumque impedimentis juris duntaxat ecclesiastici, in quibus Apostolica Sedes dispensare con-

suevit, exceptis semper impedimentis ex ordine sacro, et ex voto solemni castitatis provenientibus, prævià renovatione consensûs coram Ordinario, seu contrahentium parocho ac duobus vel tribus testibus.

2° Dispensandi in matrimoniis contrahendis super tertio et quarto simplici, vel mixto consanguinitatis vel affinitatis gradu, modo secundum nullimodè attingat.

3° Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justis ex sponsalibus provenientis.

4° Dispensandi super impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem et levatam seu vice versa inter levatum et levantem.

5° Dispensandi super impedimento criminis ex adulterio et ex fide datâ provenientis, neutro tamen in conjugis mortem cum effectu machinante.

6° Dispensandi seu convalidandi litteras dispensationis super quovis canonico impedimento ab Apostolicâ Sede expeditas, quæ nullæ fuerint ob errorem nominis vel cognominis contrahentium, vel si agatur de dispensationibus obtentis ante diem 25 jun. 1885, nullæ fuerint ob incestum reticitum in precibus, aut iteratum post missas preces, et ante dispensationis executionem, aut patratum durante tempore separationis vi litterarum Apostolicarum indictæ, in matrimoniis tàm contrahendis, quàm etiam in facie Ecclesiæ contractis, ut, servatis servandis, licitè iniri, seu renovari possint, injunctâ congruâ pœnitentiâ salutari; et si agatur de litteris ab Apostolicâ Datariâ obtentis non in formâ pauperum super impedimentis primi, seu primi et secundi, aut secundi tantùm consanguinitatis vel affinitatis graduum, præscriptâ etiam aliquâ eleemosynâ, judicio ejusdem Ordinarii juxta contrahentium vires taxatâ.

III. Indultum ad quinquennium a S. C. de Propaganda Fide.

Facultates concessæ à SS. D. N. Leone divina providentia Papa XIII R. P. D. N... Episcopo Ecclesiæ N...

1° Absolvendi ab hæresi et apostasia a fide et a schismate quoscumque etiam ecclesiasticos, tam sæculares quam regulares; non tamen eos qui ex locis fuerint ubi Sanctum Officium exercetur, nisi in locis missionum in quibus impune grassantur hæreses, deliquerint, nec illos qui judicialiter abjuraverunt, nisi isti nati sint ubi impune grassantur hæreses, et post judicialem abjurationem illuc reversi in hæresim fuerint relapsi et hos in foro conscientiæ tantum.

2° Tenendi et legendi, non tamen aliis concedendi, præterquam ad tempus tantum, iis sacerdotibus quos præcipue idoneos atque honestos esse sciat, libros prohibitos, exceptis operibus Dupuy,

Volney, M. Reghelleni, Pigault-Lebrun, de Potter, Bentham, J.-A. Dulaure, *Fêtes et courtisanes de la Grèce*, *Novelle* di Casti, et aliis operibus de obscœnis et contra religionem ex professo tractantibus.

3° Dispensandi in tertio et quarto simplici et mixto tantum cum pauperibus in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici et mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, et in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

4° Dispensandi super impedimento publicæ honestatis justis ex sponsalibus proveniente.

5° Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante, et restituendi jus petendi debitum amissum.

6° Dispensandi in impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem et levatum.

7° Hæ vero matrimoniales dispensationes, videlicet tertia, quarta, quinta et sexta, non concedantur nisi cum clausula : *Dummodo mulier rapta non fuerit, et si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat* ; et in dispensationibus hujusmodi declaretur expresse illas concedi tanquam a Sedis Apostolicæ delegato, ad quem effectum etiam tenor hujusmodi facultatum inseratur, cum expressione temporis ad quod fuerint concessæ.

8° Dispensandi in irregularitatibus ex delicto occulto tantum provenientibus, excepta ea quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

9° Dispensandi et commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis castitatis et religionis.

10° Absolvendi ab omnibus censuris etiam speciali modo in Bulla *Apostolicæ Sedis moderamini*, diei 12 oct. 1869, R. P. reservatis, excepta absolutione complicis in peccato turpi.

11° Delegandi simplicibus sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta et alia utensilia ad sacrificium Missæ necessaria, ubi non interveniat sacra unctio ; et reconciliandi ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta et in casu necessitatis, etiam aqua ab Episcopo non benedicta.

12° Communicandi has facultates in totum vel in partem, prout opus esse secundum ejus conscientiam judicaverit, sacerdotibus idoneis in conversione animarum laborantibus in locis tantum ubi prohibetur exercitium catholicæ religionis.

13° Et prædictæ facultates gratis et sine ulla mercede exerceantur et *ad quinquennium* tantum concessæ intelligantur.

14° Utendi eisdem facultatibus in civitate et diœcesi N... tantum.

FINIS TOMI QUARTI.

INDEX

MATERIARUM IN QUARTO VOLUMINE MANUALIS TOTIUS JURIS CANONICI CONTENTARUM.

Numeri.		Paginæ.
5474.	LIBER TERTIUS. — DE JUDICIIS. . . .	1
5475.	CAPUT PROŒMIALE. — De judicii forensis naturâ, rectâ definitione et divisione.	Ib.
5492.	PARS PRIMA. — DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS SIVE IN GENERE SIVE IN SPECIE. .	7
	SECTIO PRIMA. — DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS IN GENERE.	Ib.
5493.	CAPUT I. — An Ecclesia habeat forum externum seu propriè dictam potestatem judiciariam.	Ib.
5506.	CAPUT II. — De materiâ seu objecto judiciorum ecclesiasticorum.	20
5507.	Art. I. — De principiis quorum ope determinari potest quænam ad forum ecclesiasticum pertineant, quænam verò ad sæculare.	Ib
5511.	Art. II. — De causis spiritualibus in genere. .	21
5516.	Art. III. — De causis matrimonialibus. . . .	23
5520.	Art. IV. — De causis temporalibus clericorum.	25
5521.	Art. V. — De causis jurispatronatûs. . . .	Ib.
5522.	Art. VI. — De causis quæ publicam juventutis educationem spectant.	Ib.
5530.	Art. VII. — An causæ temporales ad forum ecclesiasticum aliquando pertineant.	29
5533.	Art. VIII. — De causis mixti fori.	31

Numeri.		Paginæ
5539.	CAPUT III. — De variis personis qui in judiciis intervenire solent.	33
5540.	Art. I. — De Judice.	Ib.
5595.	Art. II. — De Actore et Reo.	48
5615.	Art. III. — De Procuratoribus.	55
5642.	Art. IV. — De Advocatis.	65
5652.	Art. V. — De Auditoribus, Assessoribus, Fiscali Promotore et Advocato, Notariis et Actuariis, necnon cursoribus seu bajulis.	69
5653.	CAPUT IV. — De foro competente ecclesiastico.	Ib.
5654.	Art. I. — Quid et quotuplex sit forus.	Ib.
5657.	Art. II. — De modo dignoscendi an quis habeat competentiam.	70
5658.	§ I. — De modo dignoscendi competentiam ratione extraordinariæ jurisdictionis.	71
5678.	§ II. — De modo dignoscendi competentiam ratione ordinariæ jurisdictionis.	77
5698.	CAPUT V. — De Probationibus judicialibus.	84
5708.	Art. I. — De Confessione.	86
5709.	Art. II. — De Testibus.	87
5730.	Art. III. — De Instrumentis.	95
5737.	Art. IV. — De Præsumptionibus.	97
5743.	Art. V. — De Jurejurando.	99
5751	SECTIO SECUNDA. — DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS IN SPECIE.	102
5752.	CAPUT I. — De Curiâ episcopali.	Ib.
5758.	Art. I. — De Auditoribus curiarum episcopalium.	104
5762.	Art. II. — De Assessoribus Officialium.	105
5767.	Art. III. — De Promotore et Advocato fiscali.	106
5773.	Art. IV. — De Notariis, Actuariis et Cancellariis.	108

Numeri.		Pagina
5789.	Art. V. — De Procuratore et Advocato pauperum.	113
5790.	Art. VI. — De nuntiis judicialibus (*huissiers*). .	Ib.
5791.	CAPUT II. — De Curiâ Archiepiscopali, Primatiali et Patriarchali.	114
5798.	CAPUT III. — De processu criminali ordinario. .	116
5799.	Art. I. — Norma procedendi per accusationis viam.	Ib.
5812.	Art. II. — Norma procedendi per denuntiationis viam.	120
5850.	Art. III. — Norma procedendi per viam inquisitionis.	131
5871.	Art. IV. — Norma procedendi per viam exceptionis.	139
5873.	§ I. — Norma procedendi quoad exceptionem criminalem civiliter factam.	140
5874.	§ II. — Norma procedendi quoad exceptionem criminalem criminaliter factam.	Ib.
5875.	III. — Norma procedendi quoad quasi exceptionem.	141
5876.	Art. V. — De ordine servando in judicio criminali ordinario.	Ib.
5878.	§ I. — Tela processûs criminalis ab inchoatione causæ usque ad contestatam litem exclusivè.	142
5923.	§ II. — Tela processûs criminalis à contestatione litis usque ad sententiam definitivam exclusivè.	155
	§ III. — Tela processûs criminalis à sententiâ definitivâ usque ad finem. .	164
5950.	Punctum I. — De sententiâ definitivâ. .	Ib.
5964.	Punctum II. — De sententiæ executione. .	169
5974.	Punctum III. — De appellationibus. . .	172
5996.	CAPUT IV. — De processu criminali extraordinario.	180

Numeri.		Pagina
5997.	Art. I. — Processus ex notorio.	180
6002.	Art. II. — De judicio summario.	182
6010.	Art. III. — De sententiâ ex informatâ conscientiâ.	184
6025.	Art. IV. — Norma processûs criminalis contra hæreticos.	191
6039.	Caput V. — De processu civili ecclesiastico. . .	195
6040.	Art. I. — De processu ordinario in materiâ civili.	Ib.
6041.	§ I. — Communis processuum civilium tela summaria.	Ib.
6059.	§ II. — De remediis contra injustam sententiam.	200
6060.	Punctum I. — De appellatione et querelâ nullitatis.	Ib.
6065.	Punctum II. — De restitutione in integrum.	202
6075.	Art. II. — Norma procedendi in causis matrimonialibus.	205
6101.	PARS SECUNDA. — De delictis.	214
6104.	Caput I. — De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiæ.	215
6105.	Art. I. — De apostasiâ.	Ib.
6112.	Art. II. — De hæresi.	217
6131.	Art. III. — De schismate.	227
6137.	Caput II. — De delictis contra virtutem religionis.	230
6138.	Art. I. — De simoniâ.	Ib.
6200.	Art. II. — De blasphemiâ.	252
6203.	Art. III. — De perjurio.	253
6204.	Art. IV. — De sacrilegio.	254
6231.	Art. V. — De injuriâ ordinibus religiosis illatâ.	262
6234.	Art. VI. — De magiâ.	263
6257.	Caput III. — De delictis venereis.	275
6272.	Caput IV. — De delictis contra justitiam. . .	280
6273.	Art. I. — De homicidio.	Ib.
6285.	Art. II. — De maledicto et falso. . . .	284
6294.	Art. III. — De furto, usurâ. etc.	286

Numeri. Paginæ

6300. PARS TERTIA. — DE PŒNIS ECCLESIASTICIS. . 288

6333. CAPUT I. — De variis pœnis ecclesiasticis vindicativis. 298

6334. Art. I. — De pœnis vindicativis spiritualibus. 299

6355. Art. II. — De pœnis vindicativis temporalibus. 306

6358. CAPUT II. — De pœnis ecclesiasticis medicinalibus seu de censuris. 307

Art. I. — De censuris in genere. . . . . *Ib.*

6359. § I. — De naturâ et divisione censurarum. *Ib.*

6374. § II. — A quo censuræ ferri possint. . . 313

6382. § III. — In quos ferri possint censuræ. . . 316

6394. § IV. — Ob quam causam ferri possint censuræ. 319

6408. § V. — De formalitatibus servandis in ferendis censuris. 324

6426. § VI — De causis excusantibus à censurarum observatione. 331

6434. § VII. — De pœnis quæ per violationem censurarum incurruntur. 334

6435. § VIII. — De cessatione censurarum et illarum absolutione. . . . . *Ib.*

6482. Art. II. — De censuris in specie. 340

6483. § I. — De excommunicatione. . . . *Ib.*

6486. Punctum I. — De minori excommunicatione. 350

6491. Punctum II. — De excommunicatione majori. 352

6570. § II. — De suspensione. 376

6603. § III. — De interdicto. 384

6637. De cessatione à divinis. . . . 392

—

Index alphabeticus rerum in toto Manuali contentarum. 395

Paginæ.

Dissertatio de Kalendario. 635
Catalogus provinciarum, diœceseon, etc., orbis catholici. . . 667
Sedes residentiales ritus latini. 667
Sedes residentiales rituum orientalium. 691
Delegationes apostolicæ. 694
Vicariatus Apostolici. 694
Præfecturæ Apostolicæ. 996
Prælaturæ et Abbatiæ nullius. 697
Catalogus diœceseon in Gallia existentium ante annum 1790. 699

APPENDICES.

App. I. — Instructio S. C. EE. et RR. pro ecclesiasticis curiis quoad modum procedendi œconomice in causis disciplinaribus et criminalibus clericorum. 703
App. II. — Instructio S. C. de Propaganda Fide circa sententias ex informata conscientia. 712
App. III. — Circa processus in causis nullitatis matrimonii. 716
Instructio S. C. S. Officii ad Ordinarios Rituum Orientalium. 716
App. IV. — Circa abrogationem excommunicationis minoris. 745
App. V. — Concordatum ; Articuli dicti Organici et protestatio S. Sedis 745
App. VI. — Exemplaria variorum indultorum a S. Sede Episcopis concessorum. 764
Facultates quinquennales a S. Pœnitentiaria. 764
Indultum S. Pœnitentiariæ quod dici solet 15 Novembris. 767
Indultum quinquennale S. C. de Propaganda Fide. . . 768

FINIS INDICIS TOMI QUARTI.

Poitiers. — Sté Franç. d'Impr. et de Libr.

